

نُورُ الْمُقْبَسَاتِ مِنْ تَفْسِيرِ ابْنِ عَبَّاسٍ

“15 Hadis Kaynağından Derlenen”

TENVÎRÜ’L-MİKBÂS MİN
**TEFSÎR-İ
İBN
ABBÂS**

DERLEYEN:

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb b.

MUHAMMED FİRUZÂBÂDÎ

©İlkharf Yayınevi, 2016

Kitabın tüm yayın hakları "İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti."ne aittir.
Sertifika No: 33723

› Yararlanılan Nüshalar

- Ezû Tâhir b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrû'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Mektebetü'l-Asriyye, 2006.
- Mecdüddin Muhammed b. Yakub el-Firuzâbâdî, *Tenvîrû'l-Mikbâs min Tefsiri İbn Abbâs*, Beyrut; Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Abdülazîz b. Abdullâh Humeydî, *Tefsîru İbn Abbâs ve Merviyâtuhû fi't-Tefsîr min Kutubi's-Sünne*, Riyad; Câmiatu Ümmi'l-Kurâ, (ts).

› İlk Harf Yayınevi, 31

Tefsir Serisi, 2/5

› ISBN

978-605-9844-79-6 (cilt: 5)

978-605-5094-88-1 (takım)

› Editör

Ersan Güngör

› Tercüme

Cevher Caduk

› Sayfa Düzeni

DBY Ajans

› Kapak Tasarımı

Sercan Arslan

› Basım Tarihi

1. Baskı, İstanbul, 2016

› Baskı / Cilt

Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.

Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102

Topkapı / İstanbul Tel: 0212 483 47 91-92

(Sertifika No: 11964)

› **İLK HARF YAYINEVİ**

www.ilkharf.com.tr • info@ilkharf.com.tr

› **Genel Dağıtım**

Çelik Yayınevi San. ve Tic. Ltd. Şti.

(Sertifika No, 14710)

İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi

No: 29/12-A Başakşehir - İSTANBUL

Tel: +90 212 511 28 11 - 513 73 19 • Fax: +90 212 511 28 12

www.celikyayinevi.com.tr • info@celikyayinevi.com

Ebu't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb
b. Muhammed Firuzâbâdî

Tenvîrü'l-Mikbâs Min
Tefsîr-i İbn Abbâs
-5-

Tercüme
Cevher Caduk

ÂYETLER FİHRİSTİ

Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No	Âyet No	Sayfa No
MUHAMMED SÜRESİ (s. 9-34)		17	47	25	88	38	110	37	132	46	162
1	9	18	48	26	88	39	111	38	133	47	162
2	10	19	49	27	88	40	111	39	133	48	162
3	10	20	50	28	89	41	111	40	133	49	163
4	11	21	50	29	89	42	112	41	134	50	163
5	13	22	51	30	90	43	112	42	134	51	163
6	13	23	51	31	90	44	113	43	134	52	164
7	13	24	52	32	90	45	113	44	135	53	164
8	14	25	52	33	91	46	113	45	135	54	164
9	14	26	54	34	91	47	114	46	136	55	165
10	14	27	55	35	91	48	114	47	136	56	165
11	15	28	56	36	91	49	114	48	137	57	165
12	15	29	56	37	92	50	114	49	137	58	165
13	16	HUCURAT SÜRESİ (s. 59-76)		38	92	51	115	NECM SÜRESİ (s. 139-166)		59	166
14	17	1	59	39	93	52	115	1	139	60	166
15	17	2	60	40	94	53	116	2	140	61	166
16	19	3	61	41	94	54	116	3	140	62	166
17	20	4	62	42	95	55	116	4	140	KAMER SÜRESİ (s. 167-186)	
18	21	5	63	43	95	56	117	5	141	1	167
19	21	6	63	44	96	57	117	6	141	2	167
20	22	7	64	45	96	58	118	7	141	3	168
21	23	8	65	ZARİYAT SÜRESİ (s. 97-118)		59	118	8	141	4	168
22	24	9	66	1	97	60	118	9	142	5	169
23	24	10	67	2	97	TUR SÜRESİ (s. 119-138)		10	142	6	169
24	25	11	67	3	98	1	119	11	143	7	169
25	25	12	69	4	98	2	119	12	143	8	170
26	26	13	70	5	98	3	120	13	143	9	170
27	26	14	73	6	98	4	120	14	147	10	170
28	27	15	74	7	98	5	120	15	147	11	171
29	27	16	75	8	99	6	120	16	148	12	171
30	28	17	75	9	100	7	121	17	148	13	171
31	29	18	76	10	100	8	121	18	148	14	172
32	29	KAF SÜRESİ (s. 77-96)		11	101	9	121	19	148	15	172
33	30	1	77	12	101	10	121	20	150	16	172
34	31	2	77	13	102	11	121	21	151	17	173
35	31	3	78	14	102	12	122	22	151	18	173
36	32	4	79	15	102	13	122	23	151	19	173
37	32	5	79	16	103	14	122	24	152	20	174
38	33	6	80	17	103	15	122	25	152	21	174
FETİH SÜRESİ (s. 35-58)		7	80	18	103	16	123	26	153	22	174
1	35	8	80	19	104	17	123	27	153	23	175
2	35	9	81	20	104	18	123	28	154	24	175
3	36	10	81	21	104	19	124	29	154	25	175
4	36	11	82	22	105	20	124	30	155	26	176
5	37	12	82	23	105	21	125	31	155	27	176
6	38	13	82	24	105	22	126	32	156	28	177
7	39	14	83	25	106	23	126	33	159	29	177
8	40	15	83	26	106	24	126	34	159	30	177
9	40	16	84	27	107	25	127	35	159	31	178
10	40	17	84	28	107	26	127	36	160	32	178
11	42	18	85	29	108	27	127	37	160	33	178
12	43	19	86	30	108	28	128	38	160	34	179
13	43	20	86	31	109	29	128	39	161	35	179
14	44	21	86	32	109	30	129	40	161	36	179
15	45	22	87	33	109	31	130	41	161	37	180
16	46	23	87	34	109	32	130	42	161	38	180
		24	87	35	110	33	131	43	161	39	180
				36	110	34	131	44	162	40	180
				37	110	35	132	45	162	41	181
						36	132				

Ayet No	Sayfa No	Ayet No	Sayfa No	Ayet No	Sayfa No	Ayet No	Sayfa No	Ayet No	Sayfa No	Ayet No	Sayfa No	Ayet No	Sayfa No
42	181	48	199	31	215	96	234	4	288	9	338		
43	181	49	200	32	215	HADİD SÜRESİ (s. 235-262)		5	288	10	339		
44	182	50	200	33	215	1	235	6	291	11	340	MÜNAFİKUN SÜRESİ (s. 341-348)	
45	182	51	200	34	215	2	236	7	291	1	341		
46	182	52	200	35	216	3	236	8	293	2	342		
47	184	53	200	36	216	4	237	9	294	3	342		
48	184	54	200	37	216	5	238	10	295	4	343		
49	185	55	201	38	216	6	238	11	296	5	344		
50	185	56	201	39	216	7	239	12	297	6	345		
51	185	57	202	40	217	8	239	13	298	7	345		
52	185	58	202	41	217	9	240	14	299	8	346		
53	186	59	202	42	217	10	241	15	300	9	347		
54	186	60	202	43	218	11	242	16	300	10	348		
55	186	61	202	44	218	12	243	17	301	11	348	TEĞABUN SÜRESİ (s. 349-362)	
RAHMAN SÜRESİ (s. 187-206)		62	202	45	218	13	244	18	301	1	349		
1	187	63	202	46	218	14	245	19	302	2	350		
2	187	64	202	47	219	15	246	20	302	3	351		
3	188	65	203	48	219	16	247	21	303	4	351		
4	188	66	203	49	219	17	248	22	304	5	352		
5	188	67	203	50	219	18	248	23	304	6	352		
6	188	68	203	51	220	19	249	24	305	7	353		
7	188	69	204	52	220	20	250	MÜMTEHİNE SÜRESİ (s. 307-322)		8	353		
8	189	70	204	53	220	21	252	1	307	9	354		
9	189	71	204	54	220	22	252	2	309	10	355		
10	189	72	204	55	221	23	253	3	309	11	356		
11	190	73	204	56	221	24	254	4	310	12	356		
12	190	74	204	57	221	25	254	5	312	13	357		
13	190	75	205	58	221	26	256	6	312	14	357		
14	191	76	205	59	222	27	256	7	313	15	359		
15	191	77	205	60	222	28	260	8	314	16	360		
16	191	78	205	61	222	29	261	9	315	17	361		
17	191	VAKİA SÜRESİ (s. 207-234)		62	223	MÜCADELE SÜRESİ (s. 263-284)		10	316	SAFF SÜRESİ (s. 323-332)		TALAK SÜRESİ (s. 363-380)	
18	192	1	207	63	223	1	263	11	319	1	323	1	363
19	192	2	207	64	223	2	264	12	320	2	324	2	368
20	192	3	208	65	224	3	265	13	322	3	324	3	370
21	193	4	208	66	224	4	266	14	322	4	325	4	371
22	193	5	208	67	224	5	268	15	322	5	325	5	374
23	193	6	208	68	224	6	268	16	328	6	327	6	375
24	193	7	209	69	225	7	269	17	328	7	327	7	376
25	194	8	209	70	225	8	270	18	329	8	327	8	377
26	194	9	209	71	225	9	272	9	329	9	327	9	378
27	194	10	210	72	225	10	273	10	330	10	328	10	378
28	195	11	210	73	226	11	274	11	331	11	328	11	379
29	195	12	210	74	226	12	275	12	331	12	329	12	380
30	195	13	210	75	226	13	276	13	332	CUMA SÜRESİ (s. 333-340)		TAHRİM SÜRESİ (s. 381-392)	
31	195	14	210	76	227	14	277	1	333	1	381		
32	195	15	211	77	227	15	278	2	334	2	382		
33	196	16	211	78	227	16	278	3	335	3	382		
34	196	17	211	79	227	17	279	4	335	4	384		
35	196	18	212	80	228	18	280	5	336	5	385		
36	197	19	212	81	228	19	280	6	337	6	386		
37	197	20	212	82	228	20	281	7	337	7	386		
38	197	21	212	83	231	21	281	8	338	8	387		
39	197	22	213	84	231	22	282						
40	198	23	213	85	231	HAŞR SÜRESİ (s. 285-306)							
41	198	24	213	86	231	1	285						
42	198	25	213	87	232	2	286						
43	198	26	214	88	232	3	287						
44	199	27	214	89	232								
45	199	28	214	90	232								
46	199	29	214	91	233								
47	199	30	215	92	233								
				93	233								
				94	233								
				95	233								

Ayet No	Sayfa No
9	388
10	389
11	390
12	391
MÜLK SÜRESİ (s. 393-408)	
1	393
2	394
3	394
4	395
5	396
6	396
7	396
8	397
9	397
10	398
11	398
12	399
13	399
14	400
15	400
16	400
17	401
18	401
19	402
20	402
21	403
22	403
23	404
24	405
25	405
26	405
27	406
28	406
29	407
30	407
KALEM SÜRESİ (s. 409-428)	
1	409
2	410
3	410
4	410
5	411
6	411
7	411
8	411
9	412
10	412
11	412
12	413
13	413
14	415
15	415
16	416
17	416
18	417
19	417
20	417
21	417
22	418
23	418
24	418

Ayet No	Sayfa No
25	418
26	419
27	419
28	419
29	420
30	420
31	420
32	420
33	421
34	421
35	422
36	422
37	422
38	423
39	423
40	423
41	424
42	424
43	424
44	425
45	425
46	426
47	426
48	426
49	427
50	427
51	428
52	428
HAKKA SÜRESİ (s. 429-444)	
1	429
2	429
3	429
4	430
5	430
6	430
7	431
8	431
9	431
10	432
11	432
12	433
13	434
14	434
15	434
16	434
17	435
18	435
19	436
20	436
21	436
22	436
23	437
24	437
25	437
26	438
27	438
28	438
29	438
30	438
31	439
32	439
33	439
34	439

Ayet No	Sayfa No
35	440
36	440
37	440
38	440
39	440
40	441
41	441
42	441
43	442
44	442
45	442
46	442
47	443
48	443
49	444
50	444
51	444
52	444
MEÂRİC SÜRESİ (s. 445-458)	
1	445
2	445
3	446
4	446
5	446
6	447
7	447
8	447
9	448
10	448
11	448
12	449
13	449
14	449
15	450
16	450
17	450
18	450
19	451
20	451
21	451
22	451
23	451
24	452
25	452
26	452
27	452
28	453
29	453
30	453
31	453
32	454
33	454
34	454
35	454
36	454
37	455
38	455
39	455
40	456
41	456
42	456
43	457
44	457

Ayet No	Sayfa No
NÜH SÜRESİ (s. 459-470)	
1	459
2	460
3	460
4	460
5	461
6	461
7	461
8	462
9	462
10	462
11	463
12	463
13	464
14	464
15	464
16	465
17	465
18	465
19	465
20	466
21	466
22	466
23	467
24	468
25	468
26	469
27	469
28	470
CİN SÜRESİ (s. 471-490)	
1	471
2	474
3	474
4	475
5	475
6	476
7	477
8	477
9	478
10	479
11	479
12	480
13	480
14	481
15	482
16	482
17	482
18	483
19	483
20	486
21	487
22	487
23	487
24	488
25	489
26	489
27	489
28	490
MÜZZEMMİL SÜRESİ (s. 491-506)	
1	491

Ayet No	Sayfa No
2	492
3	492
4	492
5	494
6	495
7	497
8	497
9	498
10	498
11	498
12	499
13	499
14	500
15	501
16	501
17	502
18	502
19	503
20	503
MÜDDESSİR SÜRESİ (s. 507-524)	
1	507
2	507
3	508
4	508
5	508
6	508
7	508
8	509
9	509
10	509
11	510
12	510
13	510
14	510
15	511
16	511
17	511
18	511
19	512
20	512
21	512
22	512
23	513
24	513
25	513
26	513
27	514
28	514
29	514
30	514
31	515
32	517
33	517
34	517
35	517
36	518
37	518
38	518
39	518
40	519
41	519
42	519
43	519

Ayet No	Sayfa No
44	519
45	520
46	520
47	520
48	520
49	520
50	521
51	521
52	523
53	523
54	523
55	524
56	524
KİYÂMET SÜRESİ (s. 525-540)	
1	525
2	525
3	526
4	526
5	526
6	527
7	528
8	528
9	528
10	529
11	529
12	530
13	530
14	530
15	531
16	531
17	531
18	531
19	533
20	534
21	535
22	535
23	535
24	535
25	536
26	536
27	536
28	536
29	537
30	537
31	537
32	537
33	538
34	538
35	538
36	538
37	539
38	539
39	539
40	540
İNSAN SÜRESİ (s. 541-552)	
1	541
2	541
3	542
4	542
5	543

Ayet No	Sayfa No
6	543
7	543
8	544
9	544
10	544
11	545
12	545
13	545
14	546
15	547
16	547
17	547
18	547
19	548
20	548
21	549
22	549
23	549
24	550
25	550
26	550
27	551
28	551
29	551
30	552
31	552
MÜRSELÂT SÜRESİ (s. 553-568)	
1	553
2	553
3	554
4	554
5	554
6	554
7	555
8	555
9	555
10	555
11	555
12	556
13	556
14	556
15	556
16	557
17	557
18	557
19	557
20	557
21	558
22	558
23	558
24	558
25	559
26	559
27	559
28	559
29	560
30	560
31	560
32	561
33	561
34	562
35	562

Ayet No	Sayfa No
36	563
37	564
38	564
39	564
40	565
41	565
42	565
43	565
44	566
45	566
46	566
47	567
48	567
49	567
50	568
NEBE' SÜRESİ (s. 569-580)	
1	569
2	569
3	569
4	570
5	570
6	570
7	571
8	571
9	571
10	571
11	571
12	571
13	572
14	572
15	572
16	572
17	573
18	573
19	573
20	573
21	574
22	574
23	574
24	574
25	574
26	575
27	575
28	575
29	575
30	576
31	576
32	576
33	576
34	577
35	578
36	578
37	578
38	579
39	580
40	580
NÂZİÂT SÜRESİ (s. 581-592)	
1	581
2	581
3	582

Ayet No	Sayfa No
4	582
5	582
6	583
7	583
8	583
9	584
10	584
11	584
12	584
13	585
14	585
15	585
16	585
17	586
18	586
19	586
20	586
21	587
22	587
23	587
24	587
25	587
26	588
27	588
28	588
29	589
30	589
31	589
32	589
33	589
34	590
35	590
36	590
37	590
38	590
39	591
40	591
41	591
42	591
43	592
44	592
45	592
46	592
ABESE SÜRESİ (s. 593-604)	
1	593
2	593
3	594
4	594
5	595
6	595
7	595
8	595
9	595
10	595
11	596
12	596
13	596
14	596
15	597
16	597
17	597
18	597

Ayet No	Sayfa No
19	598
20	598
21	598
22	598
23	598
24	599
25	599
26	599
27	599
28	600
29	600
30	600
31	601
32	601
33	602
34	602
35	602
36	602
37	603
38	603
39	603
40	603
41	604
42	604
TEKVİR SÜRESİ (s. 605-612)	
1	605
2	605
3	606
4	606
5	606
6	606
7	606
8	607
9	607
10	607
11	607
12	607
13	608
14	608
15	608
16	608
17	609
18	609
19	609
20	609
21	610
22	610
23	610
24	610
25	611
26	611
27	611
28	611
29	612
İNFİTÂR SÜRESİ (s. 613-618)	
1	613
2	613
3	613
4	614
5	614

Ayet No	Sayfa No
6	614
7	615
8	615
9	615
10	615
11	615
12	616
13	616
14	616
15	616
16	617
17	617
18	617
19	617
MUTAFFİFİN SÜRESİ (s. 619-630)	
1	619
2	620
3	620
4	620
5	621
6	621
7	621
8	621
9	622
10	622
11	622
12	622
13	623
14	623
15	623
16	624
17	624
18	624
19	625
20	625
21	625
22	625
23	625
24	626
25	626
26	627
27	627
28	627
29	628
30	628
31	628
32	628
33	629
34	629
35	629
36	630
İNSİKÂK SÜRESİ (s. 631-638)	
1	631
2	631
3	632
4	632
5	632
6	632
7	633
8	633

Ayet No	Sayfa No
9	633
10	633
11	634
12	634
13	634
14	634
15	634
16	635
17	635
18	635
19	635
20	637
21	637
22	637
23	638
24	638
25	638
BURÜC SÜRESİ (s. 639-646)	
1	639
2	639
3	640
4	640
5	640
6	640
7	641
8	641
9	641
10	642
11	642
12	643
13	643
14	643
15	644
16	644
17	644
18	645
19	645
20	645
21	645
22	646
TÂRİK SÜRESİ (s. 647-652)	
1	647
2	647
3	648
4	648
5	649
6	649
7	649
8	649
9	650
10	650
11	650
12	650
13	651
14	651
15	651
16	651
17	652

Ayet No	Sayfa No
ALÂ SÜRESİ (s. 653-658)	
1	653
2	653
3	654
4	654
5	654
6	655
7	655
8	655
9	655
10	656
11	656
12	656
13	656
14	657
15	657
16	657
17	658
18	658
19	658
ÇÂŞİYE SÜRESİ (s. 659-664)	
1	659
2	659
3	660
4	660
5	660
6	660
7	661
8	661
9	661
10	661
11	661
12	661
13	662
14	662
15	662
16	662
17	663
18	663
19	663
20	663
21	663
22	664
23	664
24	664
25	664
26	664
FECR SÜRESİ (s. 665-672)	
1	665
2	665
3	665
4	666
5	666
6	666
7	667
8	667
9	667

Ayet No	Sayfa No
10	667
11	668
12	668
13	668
14	668
15	668
16	669
17	669
18	669
19	670
20	670
21	670
22	670
23	671
24	671
25	671
26	671
27	672
28	672
29	672
30	672
BELED SÜRESİ (s. 673-678)	
1	673
2	673
3	674
4	674
5	675
6	675
7	675
8	675
9	676
10	676
11	676
12	676
13	677
14	677
15	677
16	677
17	677
18	678
19	678
20	678
ŞEMS SÜRESİ (s. 679-682)	
1	679
2	679
3	679
4	679
5	680
6	680
7	680
8	680
9	681
10	681
11	681
12	681
13	682
14	682
15	682

Ayet No	Sayfa No
LEYL SÜRESİ (s. 683-688)	
1	683
2	683
3	684
4	684
5	684
6	684
7	685
8	685
9	685
10	685
11	686
12	686
13	686
14	686
15	686
16	687
17	687
18	687
19	687
20	688
21	688
DUHA SÜRESİ (s. 689-692)	
1	689
2	689
3	689
4	690
5	690
6	690
7	691
8	691
9	691
10	692
11	692
İNSİRAH SÜRESİ (s. 693-695)	
1	693
2	694
3	694
4	694
5	694
6	694
7	695
8	695
TİN SÜRESİ (s. 697-700)	
1	697
2	698
3	698
4	698
5	698
6	699
7	699
8	700
ALAK SÜRESİ (s. 701-708)	
1	701

Ayet No	Sayfa No
2	701
3	702
4	702
5	702
6	702
7	703
8	703
9	703
10	703
11	704
12	704
13	704
14	704
15	705
16	706
17	706
18	706
19	708
KADR SÜRESİ (s. 709-712)	
1	709
2	711
3	711
4	711
5	712
BEYYİNE SÜRESİ (s. 713-718)	
1	713
2	714
3	714
4	715
5	715
6	716
7	716
8	717
ZİLZAL SÜRESİ (s. 719-721)	
1	719
2	719
3	719
4	720
5	720
6	720
7	721
8	721
ÂDIYÂT SÜRESİ (s. 723-726)	
1	723
2	723
3	724
4	724
5	724
6	725
7	725
8	726
9	726
10	726
11	726

Ayet No	Sayfa No
KÂRIA SÜRESİ (s. 727-730)	
1	727
2	727
3	728
4	728
5	728
6	729
7	729
8	729
9	729
10	729
11	730
TEKÂSÜR SÜRESİ (s. 731-733)	
1	731
2	731
3	732
4	732
5	732
6	733
7	733
8	733
ASR SÜRESİ (s. 735-736)	
1	735
2	735
3	736
HÜMEZE SÜRESİ (s. 737-739)	
1	737
2	738
3	738
4	738
5	738
6	739
7	739
8	739
9	739
FİL SÜRESİ (s. 741-742)	
1	741
2	741
3	742
4	742
5	742
KUREYŞ SÜRESİ (s. 743-744)	
1	743
2	743
3	744
4	744
MÂÜN SÜRESİ (s. 745-746)	
1	745
2	745

Ayet No	Sayfa No
3	745
4	746
5	746
6	746
7	746
KEVSER SÜRESİ (s. 747-750)	
1	747
2	749
3	750
KÂFİRÜN SÜRESİ (s. 751-752)	
1	751
2	751
3	752
4	752
5	752
6	752
NASR SÜRESİ (s. 753-756)	
1	753
2	753
3	754
TEBBET SÜRESİ (s. 757-759)	
1	757
2	758
3	758
4	759
5	759
İHLAS SÜRESİ (s. 761-762)	
1	761
2	761
3	762
4	762
FELAK SÜRESİ (s. 763-764)	
1	763
2	763
3	764
4	764
5	764
NÂS SÜRESİ (s. 765-767)	
1	765
2	765
3	766
4	766
5	767
6	767

47- MUHAMMED SÛRESİ

Kendisinde “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in” zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Sûre cihad hakkında nazil olmuştur. 38 âyettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾

1- “İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Muhammed Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “İnkâr edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ} “Allah yolundan alıkoyanların.” İnsanları Allah’ın dininden ve O’na taatten engelleyenler. Bunlar mutimlerdir. Söz konusu şahıslar; Bedir Savaşı’nda çarpışan Utbe ibn Rebia, Şeybe ibn Rebia, Münebbih ibn Haccac, Nübeyh ibn Haccac, Ebu’l-Bahterî ibn Hişam, Ebû Cehil ibn Hişam ve ashaplarıdır.

{أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ} “İşlerini Allah boşa çıkarmıştır.” İyiliklerini ve harcamalarını Bedir Savaşı’nda iptal etmiştir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ
وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾

2- “(Allah), iman edip sâlih ameller işleyenlerin ve Muhammed’e indirilenin Rableri tarafından gelen bir gerçek olduğuna iman edenlerin günahlarını örtmüş ve durumlarını düzeltmiştir.”

{وَالَّذِينَ آمَنُوا} “(Allah)... iman edip.” Allah’a, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} “Sâlih ameller işleyenlerin.” Kendileriyle Rableri arasında taat amelleri yerine getirenler. Bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabıdır.

{وَأَمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ} “Ve Muhammed’e indirilenin... iman edenlerin.” Allah Teâlâ’nın Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirdiği şeylere.

{وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ} “Rableri tarafından gelen bir gerçek olduğuna.” Yani Kur’an.

{كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ} “Günahlarını örtmüş.” Günahlarını cihadla örtmüş.

{وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ} “Ve durumlarını düzeltmiştir.” Hallerini, durumlarını, niyetlerini ve dünyadaki amellerini. Âyetin, “Onların işlerini İslam’da izhar etmiştir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾

3- “Bunun sebebi; inkâr edenlerin bâtila uymaları, iman edenlerin ise Rablerinden gelen gerçeğe tâbi olmalarıdır. İşte böylece Allah, insanlara kendilerinden misallerini anlatır!”

{ذَلِكَ بِأَنَّ} “Bunun sebebi.”¹ Sonra da kâfirlerin amellerini boşa çıkartan ve mü’minlerin amellerini ıslah eden şeyi açıklayarak şöyle buyurdu:

¹ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “bienne” edatını anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

{الَّذِينَ كَفَرُوا} “İnkâr edenlerin.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{اتَّبِعُوا الْبَاطِلَ} “Bâtıla uymaları.” Yani Allah’a şirk koşmaları.

{وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا} “İman edenlerin ise.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{اتَّبِعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ} “Rablerinden gelen gerçeğe tâbi olmalarıdır.” Yani Kur’an’a.

{كَذَلِكَ} “İşte böylece.” İşte bu şekilde.

{يَضْرِبُ اللَّهُ} “Allah, kendilerinden anlatır.” Allah Teâlâ açıklar.

{لِلنَّاسِ} “İnsanlara.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetine.

{أَمْثَلَهُمْ} “Misallerini.” Resûlleri yalanlamaları halinde Allah Teâlâ’nın nasıl kendilerini helak ettiğine dair kendilerinden öncekilerin misallerini.

Daha sonra Allah Teâlâ mü’minleri savaşa teşvik etmek üzere şöyle buyurdu.

فَإِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبُ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثَحَتْهُمُوهُمْ
فَشُدُّوا الوثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا
ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرْنَا مِنْهُمْ وَلَكِن لِّيَبْلُوَا بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ
وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾

4- “Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Sonunda onların savaş güçlerini kırıp üstünlük sağladığınız zaman da bağı sıkı bağlayıp esir alın. Savaş sona erince de onları ya karşılıksız veya fidye karşılığında salıverin. Allah dileseydi, elbette onlardan kendisi oç alırdı. Fakat böyle olması sizi birbirinizle denemek içindir. Allah yolunda öldürülenlere gelince; Allah onların yaptıkları işleri, aslâ boşa çıkarmaz.”

{ فَأَإِذَا لَقَيْتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman.” Bedir Savaşı’nda.

{ فَضْرَبِ الرِّقَابِ } “Boyunlarını vurun.” Boyunlarını vurunuz.

{ حَتَّى إِذَا أَثْبَثْتُمُوهُمْ } “Sonunda onların savaş güçlerini kırıp üstünlük sağladığınız zaman da.” Onları mağlup edip de esir aldığınızda.

{ فَشُدُّوا الْوُثَاقَ } “Bağı sıkı bağlayıp esir alın.” Esirleri sımsıkıya bağlayınız.

{ فَأَمَّا مَنَّا بَعْدُ } “Onları ya karşılıksız salıverin.” Diyor ki, esire lütufta bulunursunuz da fidye almaksızın salıverir serbest bırakırsınız.

{ وَإِمَّا فِدَاءً } “Veya fidye karşılığında.” Esir alınanın kendisi nefsi için fidye vermekle.

{ حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ } “Savaş sona erince de.” Kâfirler.

{ أَوْرَارَهَا } “Ağırlıklarını.”² Silahlarını. Âyetin “Ta ki, kâfirler terk edinceye kadar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذَلِكَ } “İşte bu.”³ Bu cezalandırma Allah’ı inkâr edenler içindir.

{ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَآتَيْنَاكُمْ مِنْهُمْ } “Allah dileseydi, elbette onlardan kendisi öç alırdı.” Kesinlikle onlardan, yani Mekke kâfirlerinden sizin dışınızda melekler aracılığıyla intikam alırdı. Âyetin, “Sizin savaşınız olmaksızın” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَكِنْ لِّيَبْلُوَ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ } “Fakat böyle olması sizi birbirinizle denemek içindir.” Mü’minleri kâfirlerle yakını yakın ile sınamak için.

{ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda öldürülenlere gelince.” Allah Teâlâ’ya taatte Bedir Savaşı’nda şehid olanlara gelince ise ki, bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabıdır.

{ فَلَنْ يَضِلَّ أَعْمَالُهُمْ } “Allah onların yaptıkları işleri, asla boşa çıkarmaz.” Cihadda onların iyiliklerini boşa çıkarmaz.

² Tarafımızdan eklenmiştir.

³ Tarafımızdan eklenmiştir.

سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ

5- “(Allah) onları doğru yola iletecek ve durumlarını düzeltecektir.”

{ سَيَهْدِيهِمْ } “(Allah) onları doğru yola iletecek.” Onları sâlih ameller işlemeye muvaffak kılacak.

{ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ } “Ve durumlarını düzeltecektir.” Hallerini, şanlarını ve niyetlerini.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Allah onları doğru yola iletecek”, onları ahirette kurtaracak. “Ve durumlarını düzeltecektir”, kıyâmet gününde amellerini kabul edecektir.

وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ

6- “Ve onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır.”

{ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ } “Ve onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır.” Kendilerine açıklamış olduğu cenneti. Dünyada evlerine ihtida ettikleri gibi oraya ihtida edecekler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

7- “Ey iman edenler! Eğer siz Allah’a yardım ederseniz, O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam tutar.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ } “Eğer siz Allah’a yardım ederseniz, O da size yardım eder.” Düşmanla savaşta Allah’ın peygamberi Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e yardım ederseniz Allah Teâlâ da düşmana karşı size galibiyeti bahşetmekle size yardım eder.

{ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ } “Ve ayaklarınızı sağlam tutar.” Savaşta ayaklarınızı sağlam tutar ki, kaymayasınız.

۸ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ

8- “İnkâr edenlere gelince; onlara yıkım vardır. (Çünkü Allah), onların işlerini boşa çıkarmıştır.”

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenlere gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler ki, bunlar Bedir Savaşı’ndaki mutimlerdir.

{ فَتَعْسًا لَهُمْ } “Onlara yıkım vardır.” Onlar için zillet vardır. Onlar için uzaklık vardır.

{ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ } “(Çünkü Allah), onların işlerini boşa çıkarmıştır.” İyiliklerini ve Bedir Savaşı’ndaki harcamalarını iptal eder.

۹ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ فَاحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ

9- “Bu böyledir. Çünkü onlar Allah’ın indirdiğinden hoşlanmamışlar, bu yüzden Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır.”

{ ذَلِكَ } “Bu böyledir.” Bu iptal ediş.

{ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا } “Çünkü onlar hoşlanmamışlar.” İnkâr etmişlerdir.

{ مَا أُنْزِلَ اللَّهُ } “Allah’ın indirdiğinden.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirdiği şeyler.

{ فَاحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ } “Bu yüzden Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır.” Bu yüzden iyiliklerini ve Bedir Savaşı’ndaki harcamalarını iptal eder.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا

10- “Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler? Allah onları yerle bir etmiştir. Kâfirlere de onların benzeri vardır!”

{ أَفَلَمْ يَسِيرُوا } “Onlar gezip dolaşmadılar mı ki.” Mekke kâfirleri sefere çıkmadılar mı?

{ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا } “Yeryüzünde... görsünler?” Tefekkür etsinler.

{ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ } “Sonunun nasıl olduğunu.” Cezasının.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ } “Kendilerinden öncekilerin. Allah onları yerle bir etmiştir.” Allah Teâlâ onları helak etmiştir.

{ وَلِلْكَافِرِينَ } “Kâfirlere de vardır.” Mekke kâfirlerine.

{ أَمْثَالُهَا } “Onların benzeri.” Azabın benzeri.

۱۱ { ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ }

11- “Bu böyledir. Çünkü Allah, iman edenlerin yardımcısıdır. Kâfirlere gelince, onların yardımcısı yoktur!”

{ ذَلِكَ } “Bu böyledir.” Mü’minlere yardım etmek.

{ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى } “Çünkü Allah, yardımcısıdır.” Yardımcısıdır.

{ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenlerin.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَأَنَّ الْكَافِرِينَ } “Kâfirlere gelince.” Mekke kâfirleri.

{ لَا مَوْلَى لَهُمْ } “Onların yardımcısı yoktur.” Onların yardımcısı yoktur.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ۝۱۲

12- “Şüphesiz ki, Allah, iman edip sâlih ameller işleyenleri, atlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İnkâr edenler ise dünyadan yararlanmaya bakarlar, hayvanların yediği gibi yerler, sonunda onların varacakları yer ateştir.”

{ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا } “Şüphesiz ki, Allah, iman edip sokar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenleri.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetlere.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve evlerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler ise.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr eden Ebû Süfyan ve ashabı.

{ يَتَمَتَّعُونَ } “Dünyadan yararlanmaya bakarlar.” Dünyada yaşarlar.

{ وَيَأْكُلُونَ } “Yerler.” Yarının ne olacağına dair hiçbir önem göstermeksizin canlarının çektiğinde.

{ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ } “Hayvanların yediği gibi... sonunda onların varacakları yer ateştir.” Ahirette onlar için menzil barınak cehennem ateşidir.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتِكَ أَهْلَكَنَاهُمْ
فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾

13- “Halkının seni içinden çıkardığı kentinden daha güçlü nice kentleri biz helâk ettik; onlara bir yardım eden de çıkmadı.”

{ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ } “Nice kentleri.” Nice kasaba ehlini.

{ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً } “Daha güçlü.” Beden ve güç bakımından.

{ مِنْ قَرْيَتِكَ } “Kentinden.” Mekke’den.

{ الَّتِي أَخْرَجْتِكَ } “Halkının seni içinden çıkardığı.” Bu kentin halkı seni Mekke’den çıkartıp Medine’ye hicret ettirdi.

{ أَهْلَكْنَاهُمْ } “Biz helâk ettik.” Yalanlamaları halinde.

{ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ } “Onlara bir yardım eden de çıkmadı.” Onlar için Allah’ın azabından engelleyecek herhangi bir engelleyici de yoktu.

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾

14- “Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, hiç o kötü ameli kendisine güzel gösterilip de hevâ ve hevesine uyan kimse gibi olur mu?”

{ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ } “Apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse... olur mu”? Beyan ve din üzere bulunan.

{ مِنْ رَبِّهِ } “Rabbinden.” Ki, bu, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’dir.

{ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ } “Hiç o kötü ameli kendisine güzel gösterilip de... kimse gibi.” Amelinin çirkinliği kendisine süslü gösterilen bu şahıs da Ebû Cehil’dir.

{ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ } “Heva ve hevesine uyan (kimse gibi) (olur mu)?” Putlara ibadete uyan.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

15- “Kötülükten sakınanlara vaat edilen cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve saf bal ırmakları vardır. Hem onlara, orada her türlü meyve ve Rablerinden

bir bağışlanma vardır. Hiç bunların durumu, ateşte sürekli kalacak olan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimsenin durumu gibi olur mu?"

{ مَثَلُ الْجَنَّةِ } "Cennetin durumu şöyledir." Cennetin sıfatı.

{ الْبَيِّعُ وَعِدَ الْمُتَّقُونَ } "Kötülükten sakınanlara vaat edilen." Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan.

{ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ } "İçinde bozulmayan su ırmakları." Kokusu ve tadı bozulmamış su.

{ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ } "Tadı değişmeyen süt ırmakları." Ekşiliğe doğru adım atmamış, yağı kokuşmamış süt. Sağmal devenin karnından çıkmamış olan süt.

{ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ } "İçenlere zevk veren şarap ırmakları." İçenlere iştah veren. Ayaklarla sıkılmamış.

{ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى } "Ve saf bal ırmakları vardır." Şemasız. Arının karnından çıkmamış.

{ وَلَهُمْ } "Hem onlara, vardır." Cennet ehline.

{ فِيهَا } "Orada." Cennette.

{ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ } "Her türlü meyve." Türlü türlü meyveler.

{ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ } "Ve Rablerinden bir bağışlanma." Dünyada günahlarının bağışlanması.

{ كَمْ مِنْهُمْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ } "Hiç bunların durumu, ateşte sürekli kalacak olan kimsenin durumu gibi olur mu?" Orada ölmez ve oradan çıkarılmaz da. Bu şahıs Ebû Cehil'dir.

{ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا } "Ve kaynar su içirilen." Sıcak.

{ فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ } "Bağırsaklarını parça parça edecek." Bağırsaklarını.⁴

⁴ a) İmam Buhârî der ki. "اِسْنٍ" sözcüğü, değişmiş anlamına gelmektedir." Buhârî, Kitâbü't-Tefsîr, Muhammed Süresi.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ أَنِفَا أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ
وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾

16- “Onlardan seni dinlemeye gelenler de var! Fakat senin yanından çıktıklarında, kendilerine bilgi verilmiş olanlara, ‘O, biraz önce ne demişti?’ derler. İşte Allah’ın kalplerini mühürlediği, heva ve heveslerine uyan kimseler bunlardır.”

{ وَمِنْهُمْ } “Onlardan var.” Münafıklardan.

{ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ } “Seni dinlemeye gelenler de.” Cuma günü hutbene kulak veren.

{ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ } “Fakat senin yanından çıktıklarında.” Senin yanından çıkıp dağıldıklarında.

{ قَالُوا } “Derler.” Yani münafıklar.

{ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ } “Kendilerine bilgi verilmiş olanlara.” Kendilerine ilim verilmiş olanlara, yani Abdullah ibn Mesud’a.

{ مَاذَا قَالَ } “O, ne demişti?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ne buyurdu?

{ أَنِفَا } “Biraz önce.” Minberde bulunduğu saatte. Bu sözü Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in buyruklarıyla dalga geçmek için söylerler.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 26, s. 49.

b) { أَسِنَ } sözcüğü, değişen koku demektir. “Kad esine maü rükyetike.” Senin kuyunun suyunun kokusu değişmiştir, kötü kokmaya başlamıştır. *Mecâzü’l-Kur’an*, c. 2, s. 215.

c) İbn Cerir et-Taberî ise şöyle der: “Allah Teâlâ şöyle demektedir: ‘Allah Teâlâ’nın zikrettiği bu cennette, kokusu bozulmamış sudan nehirler bulunmaktadır. Suyunun kokusu bozulup kokuşan kuyu hakkında Arapların söylediği ‘Esine maü haze’l-bi’ri/bu kuyunun suyu kokuştı’ ifadesi de bu anlamdadır. Fiil esine-yesenü-esenen şeklinde dördüncü bâbdandır.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 26, s. 49.

{أُولَٰئِكَ الَّذِينَ} “İşte kimseler bunlardır.”⁵ münafıklar bunlardır.

{طَبَعَ اللَّهُ} “Allah’ın mühürlediği.” Allah Teâlâ’nın mühürlediği.

{عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ} “Kalplerini.” Onlar hakkı ve hidayeti akletmezler.

{وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ} “Hevâ ve heveslerine uyan.” Gizlice küfür, nifak, ihanet ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e düşmanlık beslemekle.

﴿١٧﴾ وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاتَّبَعُوا تَقْوِيَهُمْ

17- “Doğru yolu bulanlara (gelince); (Allah) onların hidayetlerini arttırmakta ve onlara kötülükten sakınmayı ilham etmektedir.”

{وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا} “Doğru yolu bulanlara (gelince).” İmanla.

{زَادَهُمْ} “(Allah) onların arttırmakta.” Hutbenle.

{هُدًى} “Hidayetlerini.” Din işlerinde basiretlerini ve niyetlerinde tasdiki.

{وَاتَّبَعُوا تَقْوِيَهُمْ} “Ve onlara kötülükten sakınmayı ilham etmektedir.” Onlara takvalarını ilham etmektedir.

Diyor ki, masiyetleri terk etmeyi, haramlardan kaçınmayı onlara ikram etmektedir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Doğru yolu bulanlara gelince”, nasihle. “Allah onların Hidayetlerini arttırmakta”, mensuhla. “Ve onlara kötülükten sakınmayı ilham etmektedir.” Allah Teâlâ onlara nasihi kullanmak mensuhu da terk etmekle ikram etmektedir.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَانْظُرُوا لَكُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرُهُمْ

﴿١٨﴾

⁵ “Ellezine” ism-i mevsulu tefsir metninde sonraki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

18- “Artık onlar, kıyâmet gününün kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir. Öyleyse, o kıyâmet kendilerine gelip çattıktan sonra, artık öğüt almaları neye yarar?”

{ فَهَلْ يَنْظُرُونَ } “Artık onlar, mı bekliyorlar?” Mekke kâfirleri seni yalanladıklarında.

{ إِلَّا السَّاعَةَ } “Kıyâmet gününün.” Kıyâmetin kopmasını.

{ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً } “Kendilerine ansızın gelmesini.” Aniden.

{ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا } “Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir.” Alametleri. Ayın yarılması, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kur’an ile gelişi de kıyâmetin alametlerindendir.

{ فَأَنَّى لَهُمْ } “Öyleyse, artık neye yarar?” Onlar artık nasıl öğüt alacaklardır?

{ إِذَا جَاءَتْهُمْ } “(O kıyâmet) kendilerine gelip çattıktan sonra.” Kıyâmetin kopması halinde.

{ ذَكْرِيَهُمْ } “Öğüt almaları.” Tevbe etmeleri.

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوِئَكُمْ ﴿١٩﴾

19- “Bil ki, Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur. Hem kendi günahın için, hem de mü’min erkek ve mü’min kadınlar için bağışlanma dile! Allah, sizin gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir!”

{ فَاعْلَمْ } “Bil ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ } “Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur.” Allah’tan başka ne bir zarar verici ne de bir yarar sağlayıcı, ne engelleyici, ne bahş edici, ne aziz kılan ne de zelil kılıcı vardır. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bil ki, Lâ ilâhe illallah’ın fazileti gibi hiçbir şey bulunmamaktadır.

{ وَاسْتَغْفِرْ لَذَنْبِكَ } “Hem kendi günahın için, bağışlanma dile.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Yahudi Zeyd ibn Semîn’in dövülmesinden dolayı bağışlanma dile.

{ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ } “Hem de mü’min erkek ve mü’min kadınlar için.” Mü’min erkek ve mü’min kadınların günahları için.

{ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ } “Allah, sizin gezip dolaştığınız yeri de bilir.” Gidişinizi, gelişinizi ve dünyadaki amellerinizi.

{ وَمَوَاقِدِكُمْ } “Duracağınız yeri de.” Ahirette varacağınız yeri ve menzilinizi.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَى لَهُمْ

20- “İman edenler, ‘Keşke (savaş hakkında) bir sûre indirilseydi!’ diyorlar. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de içinde savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların, ölüm baygınlığına girmiş kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün! Onlara yakışan da budur!”

{ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenler, diyorlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenler ki, bunlar ihlaslı mü’minlerdir.

{ لَوْلَا } “Keşke.” Keşke.

{ نُزِّلَتْ سُورَةٌ } “(Savaş hakkında) bir sûre indirilseydi.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) bir sûre getirse. Bunu, Allah Teâlâ’yı zikre ve O’na taate olan istiyaklarından dolayı temenni etmektedirler.

{ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ } “Ama bir sûre indirilip de.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) bir sûre getirse.

{ مُحْكَمَةٌ } “Hükmü açık.” Helal ve haramı, emir ve nehyi açıklayıcı.

{ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ } “İçinde savaştan söz edilince.” İçinde savaş emredilen bir sûre.

{ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } “Kalplerinde hastalık bulunanların, görürsün.” Kuşku ve nifak bulunan.

{ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ } “Sana baktıklarını.” Savaşı zikrettiğin esnada senin tarafına.

{ نَظَرَ الْمَغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ } “Ölüm baygınlığına girmiş kimsenin bakışı gibi.” Düşmanla savaştan tiksindiğinden dolayı ölüm baygınlığında olan kimse gibi.

{ فَأَوَّلَى لَهُمْ } “Onlara yakışan da budur.” Bu, Allah’ın azabından onlara yönelik bir tehdittir.

طَاعَةً وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢١﴾

21- “Onların görevi itaat ve güzel söz söylemekti. Sonra iş kesinleştiği zaman, Allah’a verdikleri söze bağlı kalsalardı, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu!”

{ طَاعَةً } “Onların görevi itaat.” Diyor ki, bu mü’minlerden gerçekleştirecek olan Allah’a ve Resûlüne itaattir.

{ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ } “Ve güzel söz söylemekti.” Güzel söz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onların görevi itaat”, münafıkların Allah’a ve Resûlüne. “Ve güzel söz söylemekti”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e güzel söz söylemek, onlar açısından masiyetten, muhalefetten ve kerahiyetten daha hayırlıdır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah’a itaat ediniz ve güzel söz söyleyiniz.

{ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ } “Sonra iş kesinleştiği zaman.” İş ciddiye bindiğinde, İslam zâhir olduğunda ve Müslümanlar çoğaldığında.

{ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ } “Allah’a verdikleri söze bağlı kalsalardı.” Yani münafıklar imanlarıyla ve cihadlarıyla.

{ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ } “Elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.” Masiyetten.

﴿ ٣٢ ﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ

22- “Demek ki, siz yönetime gelecek olsanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız öyle mi?”

{ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ } “Demek ki, siz yönetime gelecek olsanız, öyle mi?” Galiba siz ey münafıklar topluluğu, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ardından bu ümmetinin yönetimini üstlenmeyi arzuluyorsunuz.

{ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde bozgunculuk yapacak.” Öldürme, masiyetler ve fesad ile.

{ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ } “Ve akrabalık bağlarını koparacaksınız.” Küfrü izhar etmekle.

﴿ ٣٣ ﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ

23- “İşte bunlar Allah’ın lânetlediği, kulaklarını sağır ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.”

{ أُولَٰئِكَ } “İşte bunlar.” Münafıklar.

{ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ } “Allah’ın lânetlediği, kimselerdir.” Allah Teâlâ’nın kendilerini her türlü hayırdan uzaklaştırdığı kimselerdir.

{ فَأَصَمَّهُمْ } “Kulaklarını sağır.” Haktan ve hidayetten.

{ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ } “Ve gözlerini kör ettiği.” Hak ve hidayete karşı.

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

24- “Onlar, hâlâ Kur’an’ın anlamını düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi var?”

{ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ } “Onlar, hâlâ Kur’an’ın anlamını düşünmüyorlar mı?” Kur’an’da kendilerine indirilen şeyler hakkında tefekkür etmiyorlar mı?

{ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا } “Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi var?” Ya da münafıkların kalplerinin üzerinde kilitler var da kendileri haklarında indirilen şeyleri akıl mı etmiyorlar?

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾

25- “Kendilerine doğru yol açıkça belli olduktan sonra, gerisin geri küfre dönenlere şeytan, kötülüklerini güzel göstermiş ve kendilerine ümit vermiştir.”

{ إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ } “Gerisin geri küfre dönenlere.” Babalarının dinlerine geri dönenler ki, bunlar Yahudilerdir.

{ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ } “Kendilerine doğru yol açıkça belli olduktan sonra.” Tevhid, Kur’an ve Kur’an’da geçen Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in nitelikleri ve özellikleri.

{ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ } “Şeytan kötülüklerini güzel göstermiş.” Şeytan onlara dinlerine dönmelerini süslemiştir.

{ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ } “Ve kendilerine ümit vermiştir.” Allah Teâlâ onlara mühlet vermiştir. Zira onları helak etmemiştir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

26- “Bunun sebebi şudur: Onlar, Allah’ın indirdiğinden hoşlanmayanlara, ‘Bazı işlerde biz size itaat edeceğiz.’ demişlerdi. Oysa Allah, onların gizli konuşmalarını biliyordu!”

{ ذَلِكْ } “Bunun sebebi şudur.” Bu irtidadın nedeni.

{ بِأَنَّهُمْ قَالُوا } “Onlar, demişlerdi.” Yani Yahudiler.

{ لِلَّذِينَ كَرَهُوا } “Hoşlanmayanlara.” Ki, bunlar münafıklardır, kalben inkâr etmişlerdi.

{ مَا نَزَّلَ اللَّهُ } “Allah’ın indirdiğinden.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirdiğinden.

{ سَنُطِيعُكُمْ } “Biz size itaat edeceğiz.” Ey münafıklar topluluğu sizler sizlere yardım edeceğiz.

{ فِي بَعْضِ الْأُمْرِ } “Bazı işlerde.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in emrinde. Lâ ilâhe illallah ile eğer bize karşı zafer kazandırsa.

{ وَاللَّهُ يَغْلَمُ إِسْرَارَهُمْ } “Oysa Allah, onların gizli konuşmalarını biliyordu!” Yahudilerin gizlide münafıklarla birlikte olduklarını.

﴿ ٢٧ ﴾ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَذْبَارَهُمْ

27- “Artık melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırken (durumları) nice olur?”

{ فَكَيْفَ } “Artık (durumları) nice olur?” Yapacaklar.

{ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ } “Melekler canlarını alırken.” Melekler onların, yani Yahudilerin ruhlarını kabzettiğinde.

{ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ } “Onların yüzlerine vura vura.” Demirden gürzlerle.

{ وَأَذْبَارَهُمْ } “Ve arkalarına.” Sırtlarına.

﴿ ٢٨ ﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ

28- “Bunun sebebi şudur: Onlar Allah’ın gazabını çeken şeylerin ardına düşmüşler ve O’nu razı edecek şeylerden hoşlanmamışlardır! Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır!”

{ ذَٰلِكَ } “Bunun sebebi şudur.” Dövme ve cezalandırma.

{ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَصْحَبَ اللَّهُ } “Onlar Allah’ın gazabını çeken şeylerin ardına düşmüşler.” Yahudiliğin.

{ وَكَرَّهُوا رِضْوَانَهُ } “Ve O’nu razı edecek şeylerden hoşlanmamışlardır.” Tevhidi inkâr etmişlerdir.

{ فَآخَضَ أَعْمَالَهُمْ } “Allah da onların işlerini boşa çıkarmıştır.” Allah Teâlâ onların Yahudilikteki iyiliklerini iptal etmiştir.

(إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا) âyetinden buraya kadar olan bölüm, dinlerinden dönüp Medine’den Mekke’ye dönen münafıklar hakkında nazil olmuştur.

Âyetin münafık Hakem ibn Ebu’l-As ve ashâbı hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Onlar kendi aralarında cuma günü Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in vefatının ardından hilafet konusunda müşavere etmişler, “Eğer yönetimi biz ele geçirirsek şöyle şöyle yapacağız” demişlerdi. Onlar bu konuda müşavere ederlerken Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hutbede idi. Onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hutbesini dinlemiyorlardı. Ta ki, Abdullah ibn Mesud’a alay amaçlı olarak: “Peygamber şu ana kadar minberde ne dedi?” dediler.

﴿ ٢٩ ﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ

29- “Yoksa kalplerinde hastalık bulunanlar, Allah’ın, onların kinlerini hiç ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?”

{ أَمْ حَسِبَ } “Yoksa sandılar mı?” Sanmakta mıdır?”

{ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } “Kalplerinde hastalık bulunanlar.” Kuşku ve nifak.

{ اَنْ لَّنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَصْعَانَهُمْ } “Allah’ın, onların kinlerini hiç ortaya çıkarmayacağını?” Allah Teâlâ’nın onların düşmanlıklarını ve Allah’a duydukları hınçlarını izhar etmeyeceğini mi?⁶

وَلَوْ نَشَاءُ لَّارَيْنَاكُمُ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمِيهِمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾

30- “Eğer biz dileyseydik onları sana gösterirdik de sen kendilerini simalarından tanırdın. (Ama herhalde) sen onları sözlerinin üslubundan tanırırsın. Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir.”

{ وَلَوْ نَشَاءُ لَّارَيْنَاكُمُ } “Eğer biz dileyseydik onları sana gösterirdik de.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Çirkin alametle.

{ فَلَعَرَفْتَهُمْ } “Sen kendilerini tanırdın.” Sen de onları kuşkusuz tanırdın.

{ بِسِيمِيهِمْ } “Simalarından.” Bundan sonra çirkin alametlerinden.

{ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ } “(Ama herhalde) sen onları tanırırsın.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ancak sen onları tanırırsın.

{ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ } “Sözlerinin üslubundan.” Sözlerindeki diyalogdan ki, kastedilen, münafıkların ileri sürdükleri mazeretlerdir.

{ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ } “Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir.” Sırlarınızı, düşmanlıklarınızı, Allah’a ve Resûlüne duyduğunuz hıncı.

⁶ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “{ اَصْعَانَهُمْ } sözcüğü kıskançlıkları anlamındadır.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Muhammed Sûresi, 2. Bâb.
Hafız İbn Hacer der ki: “Bu haberi İbn Cüreyc’den, o da Ata el-Horasanî’den mevsul olarak rivayet etmiştir.” *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 579.
b) Rağıb el-İsfahanî ise şu bilgileri vermektedir: “ed-Dığn ve ed-Dağn sözcükleri şiddetli kin anlamına gelmektedir.” *Müfredat*, D-Ğ-N maddesi.
c) Âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Kalplerinde hastalık bulunan münafıklar, Allah Teâlâ’nın, kalplerindeki mü’minlere yönelik kıskançlık ve kini açığa çıkartıp da mü’minlerin bunu anlamayacaklarını mı sanmaktadırlar?

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ
أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

31- “Andolsun ki, biz, içinizden cihad edenlerle sabredenleri ortaya çıkarmak ve sizinle ilgili haberleri test etmek için sizleri sınayacağız!”

{ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ } “Andolsun ki, biz, sizleri sınayacağız!” Allah Teâlâ sizleri savaşla sınayacaktır.

{ حَتَّى نَعْلَمَ } “Ortaya çıkarmak.” Ta ki, ayırt edelim diye.

{ الْمُجَاهِدِينَ } “Cihad edenlerle.” Allah yolunda.

{ مِنْكُمْ } “İçinizden.” Ey münafıklar topluluğu.

{ وَالصَّابِرِينَ } “Sabredenleri.” Ve sizden savaşta sabredenleri ayırt edelim diye.

{ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ } “Ve sizinle ilgili haberleri test etmek için.” Sırlarınızı, hışmınızı, düşmanlığınızı Allah Teâlâ’ya ve Resûlüne muhalefetinizi. Âyetin, “nifakınızı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ
مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحِطُّ أَعْمَالُهُمْ ﴿٣٢﴾

32- “Şüphesiz ki, inkâr edip Allah yoluna engel olanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, o Peygamber’e karşı gelenler Allah’a hiçbir zarar veremezler (Allah) onların amellerini boşa çıkaracaktır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Şüphesiz ki inkâr edip.” Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yoluna engel olanlar.” İnsanları Allah’ın dininden ve O’na itaatten engelleyenler.

{ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ } “O Peygamber’e karşı gelenler.” Dinde Resûlullâh (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e muhalefet edenler.

{ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى } “Ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra.” Tevhid.

{ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا } “(Allah)’a hiçbir zarar veremezler.” Muhalefetleri, düşmanlıkları, küfürleri ve Allah yolundan engelleyişleri Allah Teâlâ’dan bir şey eksiltmez.

{ وَسَيُخِطُّ أَعْمَالَهُمْ } “Allah onların amellerini boşa çıkaracaktır.” İyiliklerini ve harcamalarını Bedir Savaşı’nda iptal edecektir. Bunlar Bedir Savaşı’ndaki mutimlerdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا
أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾

33- “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Peygamber’e itaat edin ve amellerini boşa çıkarmayın.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler.” Açıkça.

{ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ } “Allah’a itaat edin, Peygamber’e itaat edin.” Kalben.

{ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ } “Ve amellerini boşa çıkarmayın.” İyiliklerinizi mü-nafıklık, kin duymak, düşmanlık etmek ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e muhalefet etmek suretiyle boşa çıkarmayınız.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Bu âyet ihlaslılar hakkında nazil olmuştur. Diyor ki, “Ey iman edenler, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a. “Allah’a itaat edin”, size emrettiği farızalarda ve sadakada. “Peygamber’e itaat edin”, size emrettiği sünnetlerde, gazvede ve cihada. “Ve amellerini boşa çıkarmayın”, riya ve insanlar duysunlar diye amel etmek suretiyle.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾

34- “Şüphesiz ki, inkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz.”

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Şüphesiz ki, inkâr edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edenler ki, bunlar Bedir Savaşı’ndaki mutimlerdir.

{ وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolundan alıkoyanları.” İnsanları Allah’ın dininden ve O’na itaat etmekten engelleyenler.

{ ثُمَّ مَاتُوا } “Ve sonra da ölenleri.” Veya öldürülenleri.

{ وَهُمْ كُفَّارٌ } “Kâfir olarak.” Allah’ı ve Resûlünü.

{ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ } “Allah asla bağışlamaz.” Zira onlar Allah’ı ve Resûlünü inkâr etmişlerdir.

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتَرَكُمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

35- “Siz düşmanlarınızdan üstün iken gevşeyip de barış istemeyin. Çünkü Allah sizinle beraberdir. O, sizin amellerinizi asla eksiltmeyecektir.”

{ فَلَا تَهِنُوا } “Gevşeyip de.” Ey mü’minler topluluğu düşmanla savaşa zayıflık göstermeyiniz.

{ وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ } “Barış istemeyin.” Barışa davet etmeyiniz. Âyetin, “Savaştan önce İslam’a davet etmeyiniz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ } “Siz düşmanlarınızdan üstün iken.” Galipler iken ve işin sonu sizin lehinizyken.

{ وَاللَّهُ مَعَكُمْ } “Çünkü Allah sizinle beraberdir.” Düşmanlarınıza karşı size yardım edecektir.

{ وَلَنْ يَزِيدَكُمْ أَعْمَالَكُمْ } “O, sizin amellerinizi asla eksiltmeyecektir.” Cihadda amellerinizden hiçbir şey eksiltmez.

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ وَإِنْ تَوَمَّنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِيَكُمْ أَجُورَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾

36- “Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer iman edip kötülükten sakınırsanız, (Allah) size hem mükâfatınızı verir, hem de bütün mallarınızı harcamanızı istemez.”

{ إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا } “Doğrusu dünya hayatı ibarettir.” Dünya hayatındaki şeyler.

{ لَعِبٌ } “Bir oyun.” Bâtil.

{ وَلَهُوَ } “Ve eğlenceden.” Bâki olmayacak bir sevinçten.

{ وَإِنْ تَوَمَّنُوا } “Eğer iman edip.” Allah’a ve Resûlüne imanınız üzere istikamet gösterirseniz.

{ وَتَتَّقُوا } “Kötülükten sakınırsanız.” Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan.

{ يُؤْتِيَكُمْ } “(Allah) size verir.” Size bahşeder.

{ أَجُورَكُمْ } “Hem mükâfatınızı.” Amellerinizin sevabını.

{ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ } “Hem de bütün mallarınızı harcamanızı istemez.” Sadakada bütün mallarınızı harcamanızı istemez.

﴿٣٧﴾ إِنْ يَسْأَلْكُمْوهَا فَيُخَفِّكُمْ تَبَخَّلُوا وَيُخْرِجَ أَضْغَانَكُمْ

37- “Eğer sizden bütün mallarınızı harcamanızı isteyip de sizi sıktırırsaydı, cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı.”

{ اِنْ يَسْأَلُكُمْوَهَا } “Eğer sizden bütün mallarınızı harcamanızı isteyip de.” Sadakada bütün mallarınızı vermenizi isteseydi.

{ فَيُحْفِكُمْ } “Sizi sıkıştırırsaydı.” Sizi zorlasaydı.

{ تَبْخُلُوا } “Cimrilik ederdiniz.” Allah Teâlâ’ya taatte sadaka ver-
mekte.

{ وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ } “Ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı.” Cim-
riliğinizi izhar ederdi.

هَآ اَنْتُمْ هَؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ
وَمَنْ يَبْخُلْ فَاِنَّمَا يَبْخُلْ عَن نَّفْسِهِ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ وَاِنْ
تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُوْنُوْا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

38- “İşte siz, Allah yolunda bağışta bulunmaya çağırılıyorsunuz. Ama
içinizden kimileri cimrilik ediyor. Cimrilik eden ancak kendi za-
rarına cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise yoksulsunuz.
Eğer siz yüz çevirirseniz, (Allah) yerinize başka bir kavim geti-
rir de onlar sizin gibi olmazlar!”

{ هَؤُلَآءِ هَآ اَنْتُمْ } “İşte siz.” Sizler ey toplum.

{ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ } “Allah yolunda bağışta bulunmaya çağ-
rılıyorsunuz.” Allah Teâlâ’ya taatte harcamaya.

{ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ } “Ama içinizden kimileri cimrilik ediyor.” Allah
Teâlâ’ya taatte sadaka vermek konusunda.

{ وَمَنْ يَبْخُلْ } “Cimrilik eden.” Allah Teâlâ’ya taatte sadaka vermek-
ten kaçınan.

{ فَاِنَّمَا يَبْخُلْ } “Ancak cimrilik etmiş olur.” Sevap ve keramet nok-
tasında.

{ عَن نَّفْسِهِ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ } “Kendi zararına... Allah zengindir.” O, sizin mal-
larınıza ve sadakalarınıza ihtiyaç duymaz.

{ وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ } “Siz ise yoksulsunuz.” Allah’ın rahmetine, cennetine ve bağışlamasına.

{ وَإِنْ تَوَلَّوْا } “Eğer siz yüz çevirerseniz.” Allah’ın taatinden, Resûlünün taatinden ve size emrettiği şeylerden.

{ يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ } “(Allah) yerinize başka bir kavim getirir de.” Sizi helak eder ve sizden daha hayırlı ve daha itaatkâr başka bir toplum getirir.

{ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ } “Onlar sizin gibi olmazlar.” Masiyet ve taat konularında. Ancak onlar sizden daha hayırlı ve Allah Teâlâ’ya daha çok itaat edici olurlar.

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) “Ey iman edenler” âyetinden buraya kadar olan bölüm Esed ve Gatafan kabilesinin münafıkları hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ onları, kendilerinden daha hayırlı ve Allah’a daha itaat edici olan Cüheyne ve Müzeyne kabileleriyle değiştirdi. İşte (إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا) suresi.

سورة الفتح
48- FETİH SÛRESİ

Kendisinde “Feth”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 29, sözcük sayısı 560 ve harf sayısı da 2.400’dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

﴿١﴾ اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا

1- “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fetih Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا } “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.” Savaşsız olarak ve Hudeybiye Barışı kanalıyla. Aralarında taş atma olmaksızın gerçekleşmesi de bundandır.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.” Diyor ki, senin için açık bir şekilde hükmettik. Diyor ki, sana İslam ve peygamberlikle ikramda bulunduk. Sana insanları İslam’a ve peygamberliğe davet etmeni emrettik.

لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾

2- “Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir.”

{لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ} “Böylece Allah, bağışlar.” Ta ki, Allah Teâlâ seni bağışlasın diye.

{مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ} “Senin geçmiş günahlarını.” Bu vahiyden önce geçmiş günahlarını.

{وَمَا تَأَخَّرَ} “Ve gelecek.” Bu vahiyden ölüme kadar gerçekleşecek günahlarını.

{وَيَتِمَّ نِعْمَتَهُ} “Nimetini tamamlar.” Lütfunu.

{عَلَيْكَ} “Sana olan.” Peygamberlik, İslam ve bağışlama ile.

{وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا} “Ve seni doğru bir yola iletir.” Seni razı ol-
duğu dinin ki bu din İslam’dır, sabit kadem kılar.

وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَظِيمًا ۝۳

3- “Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.”

{وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ} “Ve sana yardım eder.” Düşmanına karşı.

{نَصْرًا عَظِيمًا} “Şanlı bir zaferle.” Zillet olmaksızın bir izzet.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ
إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝۴

4- “İmanlarına iman katsınlar diye mü’minlerin kalplerine huzur ve güven indiren O’dur. Göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”

{هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ} “Huzur ve güven indiren O’dur.” Dinginlik.

{فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ} “Mü’minlerin kalplerine.” Hudeybiye Barışı’nda ihlaslı olanlara.

{لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا} “İman katsınlar diye.” Yakîn, tasdik ve ilim katsınlar diye.

{مَعَ إِيمَانِهِمْ} “İmanlarına.” Allah’a, Resûlüne imanlarına. “İman” sözcüğü (مَعَ إِيمَانِهِمْ) “Allah’a ve Resûlüne imanları” ifadesiyle birlikte tekrar edilmiştir.

{ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ } “Göklerin orduları Allah’ındır.” Melekler.

{ وَالْاَرْضِ } “Ve yerin.” Mü’minler. Allah Teâlâ düşmanlarından didiğine musallat kılar.

{ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا } “Allah her şeyi bilen.” Mü’minlerin kalplerine huzur ve güvenin indirilmesi, yardım, hidayet, bağışlanma ve fetih gibi sana yaptığı iyilikler.

{ حَكِيْمًا } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Sana yaptığı iyiliklerde.

لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفَّرُ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا

5- “(Bütün bunlar) Allah’ın, mü’min erkeklerle mü’min kadınları, altlarından ırmaklar akan, içlerinde sürekli kalacakları cennetlere sokması ve onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu, Allah katında büyük bir kurtuluştur.”

Mümin ve ihlaslı kullar Allah Teâlâ’nın peygamberine kerame-tini işittiklerinde “Allah Teâlâ’nın sana bahşetmiş olduğu fetih, bağışlanma ve keramet lütfundan dolayı afiyetler olsun sana ey Allah’ın Resûlü! Acaba bizim için bir şeyler var mı?” dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ } “(Bütün bunlar) Allah’ın... mü’min erkeklerle sokması.” Muhlis erkekler.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ } “Mü’min kadınları.” İhlaslı kadınlar.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetlere.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının, meskenlerinin ve odalarının altından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçlerinde sürekli kalacakları.” Cennette ikamet edicidirler. Ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ وَيُكَفِّرُ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ } “Ve onların günahlarını örtmesi içindir.” Dünyada günahlarını örtmesi içindir.

{ وَكَانَ ذَلِكَ } “İşte bu.” Mü’minler için zikredilen şeyler.

{ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا } “Allah katında büyük bir kurtuluştur.” Tam bir kurtuluş. Cenneti ve içindekileri elde etmiş, cehennem ateşinden ve içindekilerden de kurtulmuşlardır. Abdullah ibn Übeyy ibn Selül, Allah Teâlâ’nın mü’minlere hazırlamış olduğu ikramı işittiğinde gelecek şöyle dedi: “Ey Allah’ın Resûlü! Allah’a yeminler olsun ki, bizler de onların durumundayız. Allah katında bizim için ne var?” diye sorunca Allah Teâlâ şu âyeti indirdi:

وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّالِمِينَ
بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ
وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾

6- “(Bir de bunlar), Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklerle münafık kadınlara, Allah’a ortak koşan erkeklerle Allah’a ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. O kötü zanları, onların başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, onları lânetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir!”

{ وَيُعَذِّبُ } “(Bir de bunlar), azap etmesi içindir.” Azap etmesi içindir.

{ الْمُنَافِقِينَ } “Münafık erkeklerle.” İmanlarında münafık olan erkekler.

{ وَالْمُنَافِقَاتِ } “Münafık kadınlara.” Kadınlardan.

{ وَالْمُشْرِكِينَ } “Allah’a ortak koşan erkeklerle.” Allah’a imanlarında ortak koşan erkekler.

{ وَالْمُشْرِكَاتِ } “Allah’a ortak koşan kadınlara.” Allah’a imanlarında ortak koşan kadınlar da. Sonra da münafıkları zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ } “Allah hakkında kötü zanda bulunan.” Allah Teâlâ’nın peygamberine yardım etmeyeceğini.

{ عَلَيْهِمْ } “Onların.” Münafıkların.

{ دَائِرَةُ السَّوْءِ } “O kötü zanları, başlarına.” Kötülükleri ve kötülüğün akibeti onların üzerine dönüp gelsin.

{ وَعَصَبَ اللَّهُ } “Allah gazap etmiş.” Allah hışım etmiş.

{ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ } “Onlara... ve onları lânetlemiş.” Onları her türlü hayardan uzaklaştırmıştır.

{ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ } “Ve onlar için cehennemi hazırlamıştır.” Ahirette.

{ وَسَاءَتْ مَصِيرًا } “Orası ne kötü bir yerdir.” Ne kötü yerdir. Ahirette varacakları yer.

وَاللَّهُ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ٧

7- “Göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ وَاللَّهُ جُنُودُ السَّمَوَاتِ } “Göklerin orduları Allah’ındır.” Melekler.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerin.” Mü’minler. Onlarla dilediğine yardım eder.

{ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا } “Allah mutlak üstündür.” Kâfirlerden ve münafıklardan intikam almakla.

{ حَكِيمًا } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” İmanlarında ihlaslı mü’min erkeklere ikramda bulunmakla.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Allah mutlak üstündür”, mülkünde ve saltanatında. “Tam hüküm ve hikmet sahibidir” emrinde ve hükmünde ve düşmanlarına karşı mü’minlere yardım etmesi konusunda.

٨ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

8- “Şüphesiz biz seni şahid, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik ki.”

{ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ } “Şüphesiz biz seni gönderdik ki.” Ey Muhammed

(sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ شَاهِدًا } “Şahit olarak.” Ümmetine tebliğle.

{ وَمُبَشِّرًا } “Müjdeleyici.” Mü’minlere cenneti.

{ وَنَذِيرًا } “Ve uyarıcı.” Kâfirlere de cehennem ateşini.

٩ لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا

9- “Allah’a ve Resûlüne iman edesiniz, O’na yardım edip saygı gösteresiniz ve sabah akşam O’nu tesbih edesiniz.”

{ لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ } “Allah’a iman edesiniz.” Allah’a iman edesiniz diye.

{ وَرَسُولِهِ } “Ve Resûlüne.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve

sellem)’e.

{ وَتُعَزِّرُوهُ } “O’na yardım edip.” Düşmanına karşı O’na yardım edesiniz.

{ وَتُوَقِّرُوهُ } “Saygı gösteresiniz.” O’nu ulu tutasınız.

{ وَتُسَبِّحُوهُ } “O’nu tesbih edesiniz.” Allah için namaz kılasınız diye.

{ بُكْرَةً وَأَصِيلًا } “Ve sabah akşam.” Sabah akşam.

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ

١٠ أَجْرًا عَظِيمًا

10- “Sana (Hudeybiye’de) biat edenler, gerçekte Allah’a biat etmişlerdir. Allah’ın eli onların ellerinin üstündedir. Her kim ahdini bozarsa ancak kendi zararına bozmuş olur. Her kim de Allah’a

verdiği sözü yerine getirirse, (Allah) ona büyük bir mükâfat verecektir.”

Allah Teâlâ Hudeybiye Barışı'nda ağacın altında biat edenleri ki, bu ağaç Hudeybiye'deki mugaylan ağacıdır, konu edildi. Biat edenler 1500 kişi idiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e nasihat ve yardım üzere ve kaçmayacaklarına dair biat ettiler. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ اِنَّ الَّذِيْنَ يَبِيعُوْنَكَ } “Sana (Hudeybiye’de) biat edenler.” Hudeybiye Barışı'nda.

{ اِنَّمَا يَبِيعُوْنَ اللّٰهَ } “Gerçekte Allah’a biat etmişlerdir.” Sanki onlar Allah Teâlâ’ya biat etmişlerdir.

{ يَدُ اللّٰهِ } “Allah’ın eli.” Sevap ve nusret ile.

{ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ } “Onların ellerinin üstündedir.” Doğruluk, vefa ve tamamlama ile.

{ فَمَنْ نَكَثَ } “Her kim ahdini bozarsa.” Biatini bozarsa.

{ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ } “Ancak bozmuş olur.” Bozmuş olur.

{ عَلَى نَفْسِهٖ } “Kendi zararına.” Bunun cezası kendisinin aleyhinedir.

{ وَمَنْ اَوْفٰى } “Her kim de yerine getirirse.” Vefakâr davranırsa.

{ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللّٰهُ } “Allah’a verdiği sözü.” Allah’a ahdiyle sıdk ve vefa ile.

{ فَسَيُؤْتِيْهِ } “(Allah) ona verecektir.” Ona bahşedecektir.

{ اَجْرًا عَظِيْمًا } “Büyük bir mükâfat.” Cennette bol bir kazanç. Biat edenlerden hiçbir kimse biatını bozmadı. Zira onların bütünü ihlaslı Müslümanlar idiler. Bir kişi hariç. Rıdvan Biatı üzere vefat ettiler. O biatını bozan da Cedd ibn Kays’tır. Bu şahıs münafık idi. O gün devesinin koltuğunun altında saklanmış. Onların biatine katılmamıştır. Allah Teâlâ da onu nifakı üzere öldürdü.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِآلِسَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ

لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾

11- “Bedevilerden, geride kalmış olanlar sana diyecekler ki: ‘Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu. Artık bizim için Allah’tan mağfiret dile’ Onlar dilleriyle, kalplerinde olmayanı söylerler. De ki: ‘(Allah) size bir zarar veya bir yarar vermek isterse, Allah’a karşı sizin için kim bir şey malik olabilir? Hayır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır!’”

{ سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ } “Geride kalmış olanlar sana diyecekler ki.” Hudeybiye gazvesinden geri kalanlar.

{ مِنَ الْأَعْرَابِ } “Bedevilerden.” Gaffar oğullarından, Eslem oğullarından, Eşce oğullarından, Deyl oğulları, Müzeyne ve Cüheyne kabilesinden bir grup.

{ شَغَلْنَاهُ أَهْلَهُنَا وَأَهْلُهَا } “Bizi mallarımız ve ailelerimiz alıkoydu.” Hudeybiye Barışı’na sizinle birlikte çıkmaktan engelledi. Bizler onların zayı olmasından korktuk. Bundan dolayı da sizden geride kalarak savaşa çıkmadık.

{ فَاسْتَغْفِرْ لَنَا } “Artık bizim için Allah’tan mağfiret dile.” Ey Allah’ın Resûlü! Hudeybiye gazvesine çıkma konusunda senden geri kalmamızdan dolayı.

{ يَقُولُونَ بِالسَّتِيزَةِ } “Onlar dilleriyle, söylerler.” Bağışlanmayı dilleriyle isterler.

{ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ } “Kalplerinde olmayanı.” Bir haceti. Bundan dolayı onlar için bağışlanma dilesen de dilemesen de eşittir.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki: { فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ } “Allah’a karşı sizin için kim mâlik olabilir?” Sizin için Allah’ın azabından gidermeye kim kadir olabilir ki?

{ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا } “Bir şeye... (Allah) size bir zarar isterse.” Öldürülme ve hezimetini dilerse.

{ أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا } “Veya bir yarar vermek.” Yardım, ganimet ve sağ-
lık.

{ بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا } “Hayır, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” Hudeybiye gazvesinden geri kalmanızdan.

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَزَيْنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾

12- “Doğrusu siz, Peygamber’in ve mü’minlerin, bir daha asla ailelerine geri dönmeyeceklerini sanmıştınız. İşte bu, kalplerinizde güzel gösterildi de kötü zanda bulundunuz ve böylece helâk edilmeyi hak eden bir topluluk oldunuz.”

{ بَلْ ظَنَنْتُمْ } “Doğrusu siz, sanmıştınız.” Ey münafıklar topluluğu.

{ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ } “Peygamber’in asla geri dönmeyeceklerini.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Hudeybiye’den geri dönmeyeceğini.

{ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ } “Ve mü’minlerin, ailelerine.” Medine’ye.

{ أَبَدًا وَزَيْنَ ذَلِكَ } “Bir daha. İşte bu, güzel gösterildi de.” Bu zan istikrar buldu.

{ فِي قُلُوبِكُمْ } “Kalplerinizde.” Bundan dolayı da geri kaldınız.

{ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ } “Kötü zanda bulundunuz.” Allah Teâlâ’nın, peygamberine yardım etmeyeceğini.

{ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا } “Ve böylece helâk edilmeyi hak eden bir topluluk oldunuz.” Helak olmuş, kalpleri fâsid ve kalpleri kaskatı kesilmiş bir topluluğa dönüştünüz.

﴿١٣﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا

13- “Her kim Allah’a ve Resûlüne iman etmezse, bilsin ki biz, inkâr edenler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır.”

{ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ } “Her kim Allah’a ve Resûlüne iman etmezse.” Diyor ki, kim Allah’ı ve Resûlünü tasdik etmezse.

{ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ } “Bilsin ki, biz, inkâr edenler için hazırlamışızdır.” Kalben ve açıkça.

{ سَعِيرًا } “Çılgın bir ateş.” Tutuşmuş bir ateş.

وَاللَّهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَعْفُرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ
وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝۱۴

14- “Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ وَاللَّهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır.” Göklerin hazineleri yağmur, yerinki ise bitkilerdir.

{ يَعْفُرُ لِمَنْ يَشَاءُ } “O, dilediğini bağışlar.” Mü’minlerden südür eden büyük günahları bağışlar. Bu, O’nun tarafından bir fazıldır.

{ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğine de azap eder.” Küçük günaha. Bu ise O’nun tarafından gerçekleşen bir adalettir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “O, dilediğini bağışlar.” Dilediğine iman ve tevbe ile ikramda bulunur da onu bağışlar. “Dilediğine de azap eder.” Dilediğini de küfür ve nifak üzere öldürüp de ona azap eder.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “O, dilediğini bağışlar.” Buna ehil olanı. “Dilediğine de azap eder.” Azaba layık olan kimseyi.

{ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا } “Allah çok bağışlayan.” Küçük ve büyük günahlardan tevbe edeni.

{ رَحِيمًا } “Çok merhamet edendir.” Tevbe üzere vefat eden kimseyi.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

15- “Siz ganimetleri almak üzere sefere gittiğinizde, o geride kalmış olanlar, ‘Birakın, biz de sizinle birlikte gelelim!’ diyecekler. Onlar, Allah’ın sözünü değiştirmek istiyorlar. De ki: ‘Siz, bizimle birlikte gelemesiniz, çünkü Allah önceden böyle buyurdu.’ Onlar, ‘Siz bizi kısıkanıyorsunuz.’ diyecekler. Hayır, onlar pek az alayan kimselerdir.”

{ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ } “O geride kalmış olanlar, diyecekler.” Hudeybiyye gazvesinden geride kalan Gaffar oğulları, Eslem oğulları, Eşce oğulları, Müzeyne ve Cüheyne kabilesinden bir grup.

{ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ } “Siz ganimetleri... sefere gittiğinizde.” Hayber ganimetlerini.

{ لَتَأْخُذُوهَا } “Almak üzere.” Ganimet edinmek üzere.

{ ذَرُونَا } “Birakın.” Bizi serbest bırakınız.

{ نَتَّبِعْكُمْ } “Biz de sizinle birlikte gelelim.” Hayber’e.

{ يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا } “Onlar, değiştirmek istiyorlar.” Değiştirmek istiyorlar.

{ كَلَامَ اللَّهِ } “Allah’ın sözünü.” Peygamberine söylediği sözü. Zira Allah Teâlâ peygamberine “Hudeybiye gazvesinden geri kalmalarından ötürü bundan sonra hiçbir gazaya çıkmalarına izin verme” demişti.

{ قُلْ } “De ki.” Onlara Amir oğullarına, Deyl kabilesine, Eşca kabilesine ve Müzeyne ve Cüheyne’den bir gruba.

{ لَنْ تَتَّبِعُونَا } “Siz, bizimle birlikte gelemesiniz.” İtaat edenler hariç Hayber’e gelemesiniz. Sizin için ganimette hiçbir pay yoktur.

{ كَذَلِكُمْ } “Çünkü böyle.” Size dediğimiz gibi.

{ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ } “Allah önceden buyurdu.” Bu, Tevbe Sûresi’nde söylediği “De ki asla benimle birlikte sefere çıkamazsınız” âyetidir. Yani başka bir sefere çıkma konusunda onlara izin vermez. Onlar bunun üzerine mü’minlere “Allah Teâlâ böyle bir şeyi emretmedi. Ancak sizler ganimet konusunda bizleri kıskanıyorsunuz” dediler. Allah Teâlâ da bunun üzerine onlar hakkında şu bölümü indirdi.

{ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا } “Onlar, ‘Siz bizi kıskanıyorsunuz’ diyecekler.” Ganimet konusunda.

{ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ } “Hayır, onlar anlayan kimselerdir.” Allah’ın emrini.

{ إِلَّا قَلِيلًا } “Pek az.” Ne az ne de çok hiçbir şey anlamazlar.

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سُدُّعُونَ إِلَى قَوْمِ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسَلِّمُونَ فَإِنْ تَطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا وَإِنْ تَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾

16- “O geride kalmış olan bedevilere de ki: ‘Siz ileride çok güçlü bir topluma karşı (savaşmaya) çağrılacaksınız; onlarla teslim olunmaya kadar savaşacaksınız. Eğer emre itâat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir; eğer önceden döndüğünüz gibi yine donecek olursanız, sizi can yakıcı bir azaba uğratar.’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ } “O geride kalmış olan bedevilere.” Deyl, Eşca kabileleri ve Cüheyne ve Müzeyne oğullarından bir topluluk.

{ سُدُّعُونَ } “Siz ileride (savaşmaya) çağrılacaksınız.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ardından.

{ إِلَى قَوْمِ } “Bir topluma karşı.” Bir kavimle savaşmaya.

{ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ } “Çok güçlü.” Şiddetli savaşma gücüne sahip. Yemame ehli Hanife oğulları. Müseylemetü’l-Kezzab’ın kavmi.

{ تَقَاتِلُونَهُمْ } “Onlarla savaşıacaksınız.” Din konusunda.

{ أَوْ يُسْلِمُوا } “Teslim oluncaya kadar.” Teslim oluncaya kadar.

{ فَإِنْ تُطِيعُوا } “Eğer emre itâat ederseniz.” Eğer icabet ederseniz ve savaş üzere muvafakat gösterirseniz ve tevhidde ihlaslı davranırsanız.

{ يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا } “Allah size bir mükâfat verir.” Allah Teâlâ size sevabı öğüt verir.

{ حَسَنًا } “Güzel.” Cennette.

{ وَإِنْ تَوَلَّوْا } “Eğer yine dönecek olursanız.” Tevhidden, tevbeden, ihlastan ve Müseylemetü'l-Kezzab ile savaşa icabetten.

{ كَمَا تَوَلَّيْتُمْ } “Döndüğünüz gibi.” Hudeybiye gazvesinden.

{ مِنْ قَبْلُ } “Önceden.” Bundan önce.

{ يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا } “Sizi can yakıcı bir azaba uğratar.” Acıtcı.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾

17- “Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur. Her kim Allah’a ve Resûlüne itâat ederse, (Allah) onu altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Her kim de yüz çevirirse, onu da can yakıcı bir azaba uğratar.”

Daha sonra müzmin hastalığa tutulmuş olanlar Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in huzuruna gelerek: “Ey Allah’ın Resûlü! Kuşkusuz Allah Teâlâ gazveden geri kalanları acıklı bir azapla tehdit etmiştir. Bizler gazveye çıkmaya güçleri yetmeyen kimseler olduğumuza göre bizlerin durumu nasıl olacaktır?” diye sordular. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlar hakkında şu âyeti indirdi:

{ لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ } “Köre güçlük yoktur.” Gazveye çıkamamasından dolayı günah yoktur.

{ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ } “Topala güçlük yoktur.” Gazveye çıkamamasından dolayı günah yoktur.

{ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ } “Hastaya güçlük yoktur.” Gazveye çıkamamasından dolayı günah yoktur.

{ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Her kim Allah’a ve Resûlüne itâat ederse.” Kalben ve açıkta itaat eder, düşmanla savaşa icabet eder ve yerine getirirse.

{ يَدْخُلْهُ جَنَّاتٍ } “(Allah) onu cennetlere sokar.” Bahçelere.

{ تَجْرِي } “Akan.” Sürüp giden.

{ مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından.” Ağaçlarının, meskenlerinin ve odalarının altından.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّ } “Her kim de yüz çevirirse.” Allah Teâlâ’ya ve Resûlüne taattan ve icabet etmekten.

{ يُعَذِّبُهُ عَذَابًا أَلِيمًا } “Onu da can yakıcı bir azaba uğratar.” Acıtcı.

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾

18- “Andolsun ki, (Hudeybiye’de) ağacın altında sana biat ederlerken Allah o mü’minlerden razı olmuştur. Allah onların kalplerinde olanı bildi de üzerlerine huzur ve güven indirdi ve onları yakan bir fetihle mükâfatlandırdı.”

Daha sonra Rıdvan beyatinin ehlinden biat eden kimselerden razı olduğunu zikretmek üzere şöyle buyurdu:

{ لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ } “Andolsun ki, (Hudeybiye’de) ağacın altında sana biat ederlerken Allah o mü’minlerden

razı olmuştur." Hudeybiye Barışı gününde muğaylan ağacının altında. Ki, bunlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e fetih ve yardım üzere ve kaçmayacaklarına dair biat eden 1500 kişilik bir grup idi.

{ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ } "Allah onların kalplerinde olanı bildi de." Doğruluk ve vefakârlığı.

{ فَأَنْزَلَ } "İndirdi." Allah Teâlâ indirdi.

{ السَّكِينَةَ } "Huzur ve güven." Dinginliği.

{ عَلَيْهِمْ } "Üzerlerine." Ve onlardan ırkçılığı giderdi.

{ وَأَثَابَهُمْ } "Ve onları mükâfatlandırdı." Yani onlara bundan sonra bahşetti.

{ فَتَحْنَا قُرَيْبًا } "Yakın bir fetihle." Yani bunun ardından hemen Hayber fethini.

﴿ ١٩ ﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا

19- "Ve yine onlara (Hayber'den) elde edecekleri birçok ganimetler (bahşetti). Allah mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir."

{ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا } "Ve yine onlara (Hayber'den) elde edecekleri birçok ganimetler (bahşetti)" Yani Hayber ganimetini alacaksınız.

{ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا } "Allah mutlak üstündür." Düşmanlarından intikam almakla.

{ حَكِيمًا } "Tam hüküm ve hikmet sahibidir." Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ve ashabına yardım etmek, fetih ve ganimet vermekle.

وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ

النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿ ٢٠ ﴾

20- “Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaat etmiştir. Size bunu (Hudeybiye barışını) hemen verdi ve insanların ellerini sizden çekti ki bu, mü'minlere bir ibret olsun ve sizi dosdoğru bir yola iletsin.”

{ وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا } “Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimetler vaat etmiştir.” Ganimet alacağınız. Bu ganimet henüz gerçekleşmemiş, ileride gerçekleşecek olan Fars topraklarının ganimetidir.

{ فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ } “Size bunu (Hudeybiye barışını) hemen verdi.” Yani Hayber ganimeti.

{ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ } “Ve insanların ellerini sizden çekti ki bu.” Savaşla yani Esed, Gatafan kabilelerini. Bunlar Hayber ehlinin anlaşmalıları idiler.

{ وَلِتَكُونَ آيَةً } “Bir ibret olsun.” İbret ve alamet olsun diye.

{ لِلْمُؤْمِنِينَ } “Mü'minlere.” Yani Hayberin fethi. Zira mü'minler 8000 kişi idiler, Hayber ehli ise 70000 kişi idiler.

{ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا } “Ve sizi dosdoğru bir yola iletsin.” Rız olduğu dinde sizi sabit kılsın.

وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾

21- “Bundan başka sizin henüz güç yetiremediğiniz, ama Allah'ın sizin için kuşattığı birtakım ganimetler de vardır. Allah, her şey kadirdir.”

{ وَأُخْرَى } “Bundan başka vardır.” Başka ganimetler de.

{ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا } “Sizin henüz güç yetiremediğiniz.” Henüz.

{ قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا } “Ama Allah'ın sizin için kuşattığı birtakım ganimetler de.” Allah Teâlâ bunun yani Fars topraklarının ganimetini gerçekleştireceğini bilmektedir.

{وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا} “Allah, her şeye kadirdir.” Fetih yar-
dım ve ganimete.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأَذْوَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا
نَصِيرًا ﴿٢٢﴾

22- “Eğer inkâr edenler sizinle savaşsalar, arkalarını dönüp ka-
çarlardı ve sonra da ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilir-
lerdi!”

{وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا} “Eğer inkâr edenler sizinle savaşsalar.”
Hayber ehliyle birlikte Esed ve Gatafan.

{لَوَلَّوْا الْأَذْوَارَ} “Arkalarını dönüp kaçarlardı.” Hezimete uğramış
olarak.

{ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا} “Ve sonra da ne bir dost bulabilirlerdi.” Öldür-
menizden.

{وَلَا نَصِيرًا} “Ne de bir yardımcı.” Kendilerine murad edilen öl-
dürme ve hezimet.

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

23- “Allah’ın öteden beri süregelen yasası budur. Sen, Allah’ın ya-
sasında bir değişiklik bulamazsın!”

{سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي} “Allah’ın yasası budur.” İşte Allah Teâlâ’nın sîreti bu
şekildedir.

{قَدْ خَلَتْ} “Süregelen.” Uygulanan.

{مِنْ قَبْلُ} “Öteden beri.” Peygamberlere karşı çıktıklarında geç-
miş ümmetlerde öldürülme ve azap ile.

{وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ} “Sen, Allah’ın yasasında bulamazsın.” Allah
Teâlâ’nın öldürme ile ilgili sünnetinde.

{تَبْدِيلًا} “Bir değişiklik.” Dönüşüm.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ
 أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

24- “Mekke vadisinde sizi onlara üstün getirdikten sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O’dur. Allah bütün yaptıklarınızı görür.”

{ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ } “Onların ellerini çeken O’dur.” Mekke ehlinin ellerini.

{ عَنْكُمْ } “Sizden.” Sizinle savaşımdan.

{ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ } “Sizin ellerinizi de onlardan.” Onlarla çarpışmaktan.

{ بِبَطْنِ مَكَّةَ } “Mekke vadisinde.” Mekke’nin tam ortasında. Ancak şu kadar var ki, onların arasında taş atışı gerçekleşti.

{ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ } “Sizi onlara üstün getirdikten sonra.” Zira Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabı taş atmak suretiyle onları hezimete uğrattı, nihayetinde Mekke’ye girdi.

{ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا } “Allah bütün yaptıklarınızı görür.” Taş atımından ve başka şeylerden.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعْكُوفًا
 أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالُ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءُ مُؤْمِنَاتٍ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ
 أَنْ تَطُؤُوهُمْ فَتُصَيِّبُكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيَدْخُلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ
 مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾

25- “Onlar, inkâr eden ve sizin Mescid-i Haram ziyaretinize ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasına engel olan kimselerdir. Sizin (Mekke’de) henüz kendilerini tanımadığınızı mı’min erkeklerle, mı’min kadınları bilmeyerek çiğnemeniz ve bu yüzden kınanmanız söz konusu olmasaydı, Allah (Hudeybiye’de) savaş

önlemezdi. Böylece Allah, dilediğini rahmetine sokar. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı, elbette onlardan inkâr edenleri can yakıcı bir azaba uğrattırdık!”

{ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Onlar, inkâr eden kimselerdir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr eden, yani Mekke halkı.

{ وَصَدُّكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ } “Ve sizin Mescid-i Haram ziyaretinize engel olan.” Sizi Hudeybiye Barışı’nda Mescid-i Haram’dan engelleyen.

{ وَالْهَدَىٰ مَعْكُوفًا } “Ve bekletilen kurbanların.” Engellenmiş kurbanlarınızı.

{ أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ } “Yerlerine ulaşmasına.” Boğazlanma yerine. Diyor ki, onun boğazlanma yerine ulaşmasına terk etmediler.

{ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ } “Mü’min erkeklerle, (söz konusu olmasaydı, Allah (Hudeybiye’de) savaşı önlemezdi.)” Velid, Seleme ibn Hışam, Ayşâ ibn Rebîa, Ebû Cendel ibn Süheyl ibn Amr.

{ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ } “Mü’min kadınları.” Mekke’deki.

{ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَّوُّهُمْ } “Sizin (Mekke’de) henüz kendilerini tanımadığınız... çiğnemeniz.” Onları öldürmeniz.

{ فَتَصِيبُكُمْ مِنْهُمْ مَعْرَةٌ } “Bu yüzden kınanmanız.”¹ Onların öldürülmesinden dolayı. Ayrıca diyet vermek zorunda kalır ve günah işlemiş olursunuz. Eğer bu gerekçeler olmamış olsaydı hiç kuşkusuz sizlere onları öldürmenizi musallat ederdi.

{ بِغَيْرِ عِلْمٍ } “Bilmeyerek.” Onların mü’minler olduğunu bilmeksizin.

{ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ } “Böylece Allah, rahmetine sokar.” Allah Teâlâ diniyle ikramda bulunsun diye.

{ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğini.” Onlardan buna ehil olanları.

{ لَوْ تَرَىٰ أُولَٰئِكَ } “Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı.” Bu mü’minler onların arasından çıkmış olsalar onların yanından ayrılırlardı.

¹ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “meerratün” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

{ لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا } “Elbette inkâr edenleri uğrattırdık.” Mekke kâfirlerini.

{ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا } “Onlardan can yakıcı bir azaba.” Kılıçlarınızla.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

26- “O zaman inkâr edenler, kalplerine öfke ve gayreti, cahiliye öfke ve gayretini yerleştirmişlerdi. Allah da Peygamber’ine ve mü’minlere huzur ve güvenini indirmiş, onları takvâ sözü üzerinde durdurmuştu. Çünkü onlar buna lâıyk ve ehil idiler. Allah her şeyi bilendir.”

{ إِذْ جَعَلَ } “O zaman yerleştirmişlerdi.” Aldı.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler.” Mekke kâfirleri.

{ فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ الْحَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ } “Kalplerine öfke ve gayreti, cahiliye öfke ve gayretini.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve ashabını Beytullah’a tavaftan engellemekle.

{ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ } “Allah da huzur ve güvenini indirmiş.” Huzurunu.

{ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ } “Peygamber’ine ve mü’minlere.” Ve onlardan hamiyeti gidermiş.

{ وَالزَّمَهُمْ } “Onları durdurmuştu.” Onlara ilham etmişti.

{ كَلِمَةَ التَّقْوَى } “Takvâ sözü üzerinde.” Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا } “Çünkü onlar buna lâıyk idiler.” Allah’ın ilmine göre, Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sözüne.

{ وَأَهْلَهَا } “Ve ehil.” Ve dünyada buna ehil idiler.

{ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا } “Allah her şeyi bilendir.” Mü'minlere ke-
ramet vermeyi.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنِ
شَاءَ اللَّهُ أُمْنِيْنَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا
لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

27- “Andolsun ki, Allah, Peygamber’inin rüyasını doğru çıkardı. Al-
lah dilerse siz güven içinde saçlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış
olarak, korkmadan Mescid-i Haram’a elbette gireceksiniz! Al-
lah sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de bundan önce size yakın
bir fetih daha verdi.”

{ لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ } “Andolsun ki, Allah, Peygamber’inin çıkardı.”
Allah Teâlâ Resulü için gerçekleştirdi.

{ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ } “Rüyasını doğru.” Doğrulukla. Zira Hazret-i Peygam-
ber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ashabına demişti.

{ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنِ شَاءَ اللَّهُ أُمْنِيْنَ } “Allah dilerse siz güven içinde
Mescid-i Haram’a elbette gireceksiniz.” Düşmandan güven içinde.

{ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ } “Saçlarınızı tıraş etmiş ve kısalt-
mış olarak, korkmadan.” Düşmandan. Allah Teâlâ Peygamber’inin
dediğini gerçekleştirdi.

{ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا } “Allah sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de.” Allah
Teâlâ gelecek yıla kadar olacak olan şeyleri biliyor, sizler ise bunu
bilmiyordunuz.

{ فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ } “Bundan önce size verdi.” Bundan önce.

{ فَتْحًا قَرِيبًا } “Yakın bir fetih daha.” Hızlı bir fethi, yani Hayber fethini.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ
كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

28- “Bu dini diğer bütün dinlere üstün kılmak üzere, Peygamber’ini hidayetle ve gerçek dinle gönderen O’dur. Şâhid olarak Allah yeter!”

{ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ } “Bu dini Peygamber’ini gönderen O’dur.”

Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بِالْهُدَى } “Hidayetle.” Tevhidle. Kur’an’la olduğu da söylenmiştir.

{ وَدِينَ الْحَقِّ } “Ve gerçek dinle.” Allah’tan başka ilah bulunmadığına ve Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Allah’ın kulu ve Resûlü olduğuna dair şهادetle.

{ لِيُظْهِرَهُ } “Üstün kılmak üzere.” Yüce kılmak üzere.

{ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ } “Diğer bütün dinlere.” Dinlerin bütününe. Bir Müslüman veya müsalemet gösteren bir kişi kalmayınca kadar kıyâmet kopmaz.

{ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا } “Şâhid olarak Allah yeter.” Allah’tan başka ilah bulunmadığına dair şهادete.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرِيَهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَتَتَّبُونَ فُضْلًا مِنْ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطَنُهُ فَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيُغَيِّظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

29- “Muhammed, Allah’ın elçisidir. O’nunla beraber bulunanlar kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken ve secde ederlerken görürsün. Allah’tan lütuf ve rıza isterler! Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat’taki vasıflarıdır. İncil’deki vasıfları ise şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, onu sağlam bir biçimde büyümesi

için güçlendirmiş ve gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. (Allah böylece onları çoğaltıp güçlendirmekle) kâfirleri öfkelenendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vaat etmiştir.”

{ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ } “Muhammed, Allah’ın elçisidir.” Süheyl ibn Amr’ın şehadeti olmaksızın.

{ وَالَّذِينَ مَعَهُ } “O’nunla beraber bulunanlar.” Yani Ebûbekir Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ilk iman eden, kâfirleri Allah’ın dinine O’nunla birlikte davet eden.

{ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ } “Kâfirlere karşı sert.” Şiddetli. Bu da Ömer’dir. Zira Ömer, Allah’ın düşmanlarına karşı şiddetli idi. Allah’ın dininde kuvvetli idi. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e yardımcı idi.

{ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ } “Kendi aralarında merhametlidirler.” Kendi aralarında iyilik sever ve sevgiyle dolu idiler. Bu bölümde söz konusu edilen Osman ibn Affan’dır. O, Müslümanlara infakta bulunmakla onlara karşı iyiliksever ve merhametliydi.

{ تَزِيهَةٌ رُكْعًا } “Onları rükûya varırken görürsün.” Namazda.

{ سَجْدًا } “Ve secde ederlerken.” Namazda. Söz konusu edilen Ali ibn Ebî Talib’dir. O çokça rükû ve secde eden bir zâttı.

{ يَتَّبِعُونَ } “İsterler.” Talep ederler.

{ فَضْلًا } “Lütuf.” Sevap.

{ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا } “Allah’tan ve rıza.” Cihadla Rablerinin rızasını. Bunlar da Talha ve Zübeyr idiler. Her ikisi de Allah’ın düşmanlarına karşı şiddetli ve hırslı idiler.

{ بِسِمَاتِهِمْ فِي وُجُوهِهِمْ } “Onların nişanları yüzlerindeki.” Yüzlerindeki seher alametini.

{ مِنْ آثَرِ السُّجُودِ } “Secde izidir.” Geceleyin çokça secde etmelerinden dolayı. Bunlar Selman, Bilal, Suheyb ve ashaplarıdır.

{ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ } “Bu, onların vasıflarıdır.” İşte sıfatları bu şekildedir.

{ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ } “Tevrat’taki... vasıfları ise.” Onların sıfatları.

{ فِي الْأَنْجِيلِ كَزَرْعٍ } “İncil’deki şöyledir: Onlar bir ekine benzerler.” Ki, bu da Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’dir.

{ أَخْرَجَ } “Yarıp çıkarmış.” Yani Allah Teâlâ çıkarmış.

{ شَطَّئَهُ } “Filizini.” Filizini, yani Ebûbekir Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ilk iman eden, kâfirleri Allah’ın dinine O’nunla birlikte davet eden.

{ فَازَّرَهُ } “Onu güçlendirmiş.” O’na yardım etti. Söz konusu kişi Ömer’dir. Zira Ömer, Allah’ın düşmanlarına karşı kılıcıyla Peygamber’e yardım ederdi.

{ فَاسْتَعْلَظَ } “Sağlam bir biçimde büyümesi için.” Gazalara ve Allah yolunda cihada karşı Osman’ın malıyla kuvvetlendi.

{ فَاسْتَوَىٰ عَلَىٰ سُوْقِهِ } “Ve gövdesi üzerine dikilmiş.” Kureys’in içinde davetini açıklamak üzere Ali ibn Ebî Talib ile haykırdı.

{ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ } “Ki bu, ekicilerin de hoşuna gider.” Talha ve Zübeyr ile Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sevinir.

{ لِيَغِيظَ بِهِمْ } “(Allah böylece onları çoğaltıp güçlendirmekle) öfkelendirir.” Talha ve Zübeyr ile.

{ الْكُفَّاءِ } “Kâfirleri.” Denilmiştir ki, “Vellezine meehu”dan buraya kadar olan bölüm Rıdvan ehlinin övülmesi ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Allah’a itaatkâr ve ihlaslı bütün ashâbı hakkında nazil olmuştur.

{ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا } “Allah inanıp vaat etmiştir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “İyi işler yapanlara.” Kendileriyle Rableri arasında.

{ مِنْهُمْ مَغْفِرَةٌ } “Onlardan mağfiret.” Yani dünyada ve ahirette onların günahları için bağışlanma vardır.

{ وَأَجْرًا عَظِيمًا } “Ve büyük bir mükâfat.” Cennette bol bir kazanç.

Kendisinde “Hucurat”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 18, sözcük sayısı 343 ve harf sayısı da 1.476’dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ
اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١﴾

1- “Ey iman edenler! Allah’ın ve Resûlü’nün önüne geçmeyin. Allah’tan korkun. Şüphesiz ki, Allah işitendir, bilendir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hucurat Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ } “Ey iman edenler! Allah’ın önüne geçmeyin.” Söz ve eylem ile Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in önüne geçmeyin. Ta ki, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) size emretsin ve size yasaklar koyabilsin.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kurban Bayramı’nda öldürmemekle ve boğazlamamakla Allah’ın önüne geçmeyin.

{ وَرَسُولِهِ } “Ve Resûlü’nün.” Allah’ın emri ve Resûlünün emri olmaksızın. Âyetin, “Allah’a muhalefet etmeyin, Resûlüne muhalefet

etmeyin" anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, "Allah'ın Kitabı'na muhalefet etmeyin, Resûlünün sünnetine muhalefet etmeyin" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَأَتَّقُوا اللَّهَ } "Allah'tan korkun." Allah'ın emri ve Resûlünün emri söz konusu olmaksızın yaptığınız davranışlarda ve dile getirdiğiniz sözlerde ve Allah'ın Kitabı'na ve Resûlünün sünnetine muhalefet etmenizden sakınınız.

{ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ } "Şüphesiz ki, Allah işitendir." Sözlerinizi.

{ عَلِيمٌ } "Bilendir." Amellerinizi. Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından üç kişi hakkında nazil oldu. Bunlar Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendileriyle anlaşmalı olduğu Süleym oğullarından iki kişiyi Allah'ın ve Resûlünün emri olmaksızın öldürdüler. Bunun üzerine Allah Teâlâ "Ey iman edenler! Allah'ın önüne geçmeyin." âyetini indirdi. Allah'ın ve Resûlünün emri olmaksızın. "Şüphesiz ki Allah işitendir", iki adamın sözlerini. "Bilendir", bu iki adamın işlediği şeyi. Onların sözleri şu idi: Şayet böyle olsaydı şöyle olurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bunu yasakladı.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾

2- "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinizle konuştuğunuz gibi onunla da öyle yüksek sesle konuşmayın; yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider."

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } "Ey iman edenler." Temim oğulları heyeti Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in yüce makamına geldiğinde Hazret'in huzurunda sesini yükselten Sabit ibn Kays ibn Şemmas hakkında

nazil olmuştur. Allah Teâlâ onu bu davranışta bulunmaktan nehyederek şöyle buyurdu: “Ey İman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman eden ey Sabit!

{ لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ } “Seslerinizi Peygamber’in sesinin üstüne yükseltmeyin.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in sesinin üstüne. Sözlerinizi Peygamber’in kelamının yanında şiddetlendirmeyiniz.

{ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ } “O’nunla da öyle yüksek sesle konuşmayın.” O’nu ismiyle çağırmayınız.

{ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ } “Birbirinizle konuştuğunuz gibi.” Birbirinizi isimle çağırdığınız gibi O’nu çağırmayınız. Aksine O’nu ululayınız, yüceltiniz, saygı gösterip şereflendiriniz. O’na “Ey Allah’ın nebisi, Ey Allah’ın Resûlü, ey Ebu’l-Kasım” deyiniz.

{ أَنْ تَحْبِطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ } “Yoksa siz farkında olmadan amelleriniz boşa gider.” Edebi terk etmeniz ve Peygamber’e saygıyı bırakmanız nedeniyle iyilikleriniz boşa çıkmasın diye. “Siz farkında olmadan”, yani siz boşa çıktığını bilmeden.

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾

3- “Allah’ın elçisinin huzurunda seslerini kısıyanlar, Allah’ın kalplerini takva ile sınadığı kimselerdir. Onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ } “Seslerini kısıyanlar.” Bu âyet de Allah Teâlâ’nın sesin yükseltilmesini yasaklamasının ardından Sabit ibn Kays ibn Şemmas hakkında nazil olmuştur.

{ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ } “Allah’ın elçisinin huzurunda.” Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in huzurunda. Bunun ardından Hazret-i Peygamber’in huzurunda sesini kısmasından dolayı onu överek

şöyle buyurmuştur: “*Seslerini kısıanlar*”, kendilerini engelleyenler ve seslerini Allah’ın elçisinin huzurunda kısıanlar için.

{ **أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ** } “*Allah’ın kalplerini sınadığı kimselerdir.*” Allah Teâlâ onların kalplerini saf ve tertemiz kılmıştır.

{ **لِلتَّقْوَى** } “*Takva ile.*” Masiyetten sakınmak ile. Âyetin, “Allah Teâlâ onların kalplerini ihlas ile arındırmıştır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ **لَهُمْ مَغْفِرَةٌ** } “*Onlar için bir mağfiret vardır.*” Dünyada günahları için bağışlanma.

{ **وَأَجْرٌ عَظِيمٌ** } “*Ve büyük bir mükâfat.*” Cennette ise bol bir kazanç.

{ **إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ** } ٤

4- “*Sana odaların arkasından seslenenlerin çoğu, akli ermeyen kimselerdir.*”

{ **إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ** } “*Sana odaların arkasından seslenenlerin.*” Bu âyet-i kerime Huzaa’nın bir kolu olan Anber oğullarından bir topluluk hakkında nazil oldu. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara bir seriyye gönderdi ve onların üzerine Uyeyne ibn Hısn el-Fezarî’yi emir atayarak onların üzerine yürümesini emretti. Uyeyne onlara doğru hareket etti. Uyeyne’nin kendilerine doğru harekete geçtiği haberi kendilerine ulaşınca kaçtılar ve ailelerini ve mallarını terk ettiler. Onların çocuklarını esir edindi ve onları Hazret’in huzuruna getirdi. Anber oğulları da ailelerini geri almak için fidye ile birlikte geldiler. Öğle uykusu vaktinde Medine’ye vardılar. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) uykuda olduğu bir esnada “Ey Muhammed! Yanımıza çıksana” diyerek Hazret-i Peygamber’e seslendiler. Allah Teâlâ da bu davranış üzerine onları yererek şöyle buyurdu: “*Sana seslenenlerin*”, çağırانların. “*Odaların arkasından*”, Peygamber’in hanımlarının odalarının arkasından.

{ أَكْثَرُهُمْ } “Çoğu.” Bütünü.

{ لَا يَغْتَفِلُونَ } “Aklı ermeyen kimselerdir.” Allah’ın emrini ve tevhi-dini ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hürmetini anla-mayan.

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ
رَحِيمٌ

5- “Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar bekleselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Allah çok bağışlayan, çok mer-hametli olandır.”

{ وَلَوْ أَنَّهُمْ } “Eğer onlar.” Anber oğulları.

{ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ } “Sen yanlarına çıkıncaya kadar beklese-lerdi.” Namaza.

{ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ } “Elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.” Onla-rın çocuklarını ve hanımlarının bütünü azad ederdin. Bu-nun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onların ya-rısı için fide aldı yarısını de azad etti.

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Allah çok bağışlayan.” Onlardan tevbe edenlere.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” Onları cezalandırma konusunda acele etmediğinden.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا
بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ

6- “Ey iman edenler! Eğer size fâsık birisi bir haber getirirse, onun doğru olup olmadığını araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa sa-taşırsınız da sonra yaptığınıza pişman olursunuz!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ } “Ey iman edenler! Eğer size fâsık birisi bir haber getirirse.” Bu âyet-i kerime Velid ibn Ukbe ibn Ebî Muayt hakkında nazil olmuştur. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendisini Mustalik oğullarına onların zekâtlarını alması için göndermiş, o da yolun yarısında geri dönmüş ve çirkin bir kıssa anlatmış ve “Beni öldürmek istediler” demiştir. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı onlarla savaşmak için gazveye çıkmaya yeltenmişler de Allah Teâlâ onları bu davranıştan engelleyerek şöyle buyurmuştur: “Ey iman edenler”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a. “Eğer size fasık birisi getirirse”, münafık Velid ibn Ukbe. “Bir haber”, Mustalik oğullarından bir haber.

{ فَتَبَيَّنُوا } “Onun doğru olup olmadığını araştırın.” Size onun getirdiği haberin doğru veya yalan olduğu tam açık oluncaya kadar bekleyiniz.

{ أَمْ تَصِيدُوا } “Yoksa sataşırsınız da.” Savaşmayasınız diye.

{ قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا } “Bilmeden bir topluluğa... sonra olursunuz.” Dönüşürsünüz.

{ عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ } “Yaptığımıza pişman.” Onların öldürülmesine.

وَأَعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾

7- “Hem içinde Allah’ın elçisi olduğunu bilin! Eğer O, birçok işte size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinize güzel gösterdi; inkârı, fıska ve isyanı ise size çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.”

{ وَأَعْلَمُوا } “Bilin.” Ey mü’minler topluluğu.

{ اَنَّ فِيكُمْ } “Hem içinizde olduğunu.” Sizinle birlikte.

{ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ } “Allah’ın elçisi. Eğer O, birçok işte size uysaydı.” O’na emrettiğiniz şeylerde.

{ لَعَلَّكُمْ } “Sıkıntıya düşerdiniz.” Günaha düşerdiniz.

{ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ } “Fakat Allah size imanı sevdirdi.” Allah’ı ve Resûlünü ikrarı.

{ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ } “Ve onu kalplerinize güzel gösterdi.” Kalpleri-nize güzel gösterdi.

{ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ } “Size çirkin gösterdi.” Sizin tiksinti duymanızı sağladı.

{ الْكُفْرَ } “İnkârı.” Allah’ı ve Resûlünü inkâr etmeyi.

{ وَالْفُسُوقَ } “Fıskı.” Nifakı.

{ وَالْعُصْيَانَ } “Ve isyanı ise.” Masiyetlerin bütünü.

{ أُولَئِكَ } “İşte.” Bu niteliktekiler.

{ هُمُ الرَّاشِدُونَ } “Doğru yolda olanlar bunlardır.” Hidayete ermiş kimselerdir.

فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

8- “Bu, Allah’ın bir lütfu ve nimetidir. Allah hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”

{ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ } “Bu, Allah’ın bir lütfu.” Allah katından onlara yönelik bir lütuftur.

{ وَنِعْمَةً } “Ve nimetidir.” Rahmet.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah hakkıyla bilen,” Mü’minlerin kerametini.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Onların kalplerinde iman sevgisini, küfürden, münafıklıktan ve isyandan tiksinti duymayı yerleştirmekle.

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ
إِحْدِيَهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ
اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾

9- “Eğer mü’minlerden iki grup, birbirleriyle savaşırlarsa onların arasını düzeltin! Bundan sonra biri ötekine saldırırsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar, saldıran tarafla savaşın! Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve daima adaletli olun! Çünkü Allah adalet yapanları sever.”

{وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا} “Eğer mü’minlerden iki grup, birbirleriyle savaşırlarsa.” Bu âyet-i kerime aralarındaki bir kelimadan dolayı çekişme ve çatışma meydana gelen münafık Abdullah ibn Übeyy ibn Selül ve ashabı ile ihlaslı Müslüman Abdullah ibn Revaha ve ashabı hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ onlara bunu yasaklayarak onlara barışı emretti. “İki grup”, iki fırka. “Müminlerden birbirleriyle savaşırlarsa”, birbirleriyle çatışırlarsa.

{فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا} “Onların arasını düzeltin.” Allah’ın Kitabı’yla.

{فَإِنْ بَغَتْ} “Bundan sonra saldırırsa.” Zulme yeltenir ve haksızlık ederse.

{إِحْدِيَهُمَا} “Biri.” Abdullah ibn Übeyy ibn Selül’ün kavmi.

{عَلَى الْأُخْرَىٰ} “Ötekine.” Abdullah ibn Revaha el-Ensarî’nin kavmine.

{فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي} “Saldıran tarafla savaşın.” Zulme yeltenip haksızlık eden. Kur’an’ın hükmü ile barışma teklifine yanaşmadı.

{حَتَّىٰ تَفِيءَ} “Dönünceye kadar.” Dönünceye kadar.

{إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ} “Allah’ın buyruğuna.” Sulha, Allah’ın Kitabı’na.

{ فَإِنْ فَاءَتْ } “Eğer dönerse.” Barışa, Allah’ın Kitabı’na dönerlerse.

{ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا } “Artık aralarını adaletle düzeltin ve daima adaletli olun.” O iki grubun arasında adaletli davranın.

{ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ } “Çünkü Allah adalet yapanları sever.” Adil olanları. Allah’ın Kitabı’yla amel edenleri.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

10- “Mü’minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah’tan korkun ki, size rahmet edilsin!”

{ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ } “Mü’minler ancak kardeşirler.” Dinde.

{ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ } “Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin.” Allah’ın kitabıyla.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Ve Allah’tan korkun.” Size emrettiği sulhta Allah Teâlâ’dan sakınınız.

{ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ } “Ki, size rahmet edilsin.” Size rahmet edilsin de azap görmeyesiniz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

11- “Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir topluluğa alay etmesin! Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları (alaya almasınlar)! Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizde kusur aramayın; birbirinizi kötü

lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim tevbe etmezse işte onlar zâlimlerdir!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ } “Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir topluluğa alay etmesin.” Bu âyet-i kerime Sabit ibn Kays ibn Şemmas hakkında nazil oldu. Zira Sabit bir ensarîyi kötü bir şekilde andı. Bu şahsın Cahiliyye döneminde kendisinden utanılacak annesini andı. Bunun üzerine Allah Teâlâ “Ey iman edenler”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a. Sabit’i kastetmektedir. “Bir topluluk diğer bir topluluğa alay etmesin” diyerek yasakladı.

{ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ } “Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler.” Allah katında nasip bakımından daha faziletlidir.

{ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ } “Kadınlar da diğer kadınları (alaya almasınlar.)” Bu âyet-i kerime de Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hanımlarından iki tanesi hakkında nazil olmuştur. Hazret’in bu iki eşi Hazret’in diğer bir hanımı olan Ümmü Seleme’yi alaya almışlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara bu davranışı yasaklayarak “Kadınlar da diğer kadınları alaya almasınlar” buyurmuştur.

{ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُمْ } “Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler.” Allah katında pay bakımından.

{ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ } “Birbirinizde kusur aramayın.” Birbirinizi ayıplamayınız. Yani mü’min kardeşlerinizi ayıplamayınız. Gıybet ederek birbirinizi incitmeyiniz.

{ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ } “Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın.” Lakaplarla ve Cahiliyye isimleriyle birbirinizi incitmeyiniz.

{ بِئْسَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ } “Fâsıklık ne kötü bir isimdir!” Kardeşini ey Yahudi, ey Hristiyan, ey Mecusî gibi isimlerle isimlendirmen ne kötü bir davranıştır.

{ بَعْدَ الْإِيمَانِ } “İmandan sonra.” İman edip de bunu terk ettikten sonra.

{ وَمَنْ لَمْ يَتُوبْ } “Kim tevbe etmezse.” İman ettikten sonra kardeşini ey Yahudi, ey Hristiyan, ey Mecusi gibi isimlerle isimlendirmeyi, lakap takmayı, kötü lakaplarla anmayı.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ } “İşte onlar zâlimlerdir.” Cezalandırılarak kendi nefislerine zarar verenlerdir. Bu âyet-i kerime bu konuda birbiriyle tartışan Ebû Bürde ibn Mâlik el-Ensârî ve Abdullah ibn Hudud el-Eslemî hakkında nazil olmuştur. Allah Teâlâ ikisine de bu davranışı yasakladı.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- “Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın; biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin. Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi? İşte bundan tiksindiniz! Öyleyse Allah’tan korkun. Şüphesiz ki, Allah tevbeyle çok kabul eden, çok merhametli olandır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ } “Zannın birçoğundan sakının.” Bu âyet-i kerime Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabından iki kişi hakkında nazil olmuştur. Bu iki kişi kendi arkadaşları olan Selman’ı çekiştirmişler, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in hizmetkârı Üsâme hakkında da “Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Üsâme’ye bu iki şahsa bir şeyler vermesini söylemişti. Acaba Üsâme’nin yanında bir şey var mı?” düşüncesiyle su-i zanda bulunup özel yaşamını araştırmışlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara su-i zannı, özel yaşamı araştırmayı ve dedikoduyu yasaklayarak şöyle buyurdu: “Ey İman Edenler!”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve

sellem)'e ve Kur'an'a. "Zannın birçoğundan sakınınız", kardeşinizin giriş ve çıkışıyla ilgili yaptığınız zanların birçoğundan sakınınız.

{ اِنْ بَعْضَ الظَّنِّ } "Çünkü zannın bir kısmı." Kötü zan ve gizlediğiniz şeyler.

{ اِثْمٌ } "Günahdır." Masiyettir. Bu günah o iki kişinin Üsâme ibn Zeyd hakkındaki zanlarıdır.

{ وَلَا تَجَسَّسُوا } "Birbirinizin kusurunu araştırmayın." "Kardeşlerinizin ayıplarını araştırmayınız, Allah Teâlâ'nın gizlediği şeyleri talep etmeyiniz. Bu o iki adamın araştırdığı özel şeylerdir."

{ وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا } "Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin." Bu o iki adamın Selman hakkında yaptığı dedikodudur.

{ اَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا } "Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi?" Zaruret hali olmaksızın haram bir şekilde.

{ فَكَرِهْتُمُوهُ } "İşte bundan tiksindiniz." Zaruret hali olmadan laşe eti yemek haram kılınmıştır. Sizler de haram sayınız.

{ وَأَتَّقُوا اللَّهَ } "Öyleyse Allah'tan korkun." Bir kişiyi çekiştirme konusunda Allah Teâlâ'dan sakınınız.

{ اِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ } "Şüphesiz ki, Allah, tevbeyi çok kabul eden." Gıybet günahından tevbe eden kimsenin kusurunu örter.

{ رَحِيمٌ } "Çok merhametli olandır." Tevbe üzere vefat eden kimseye.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

13- "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yaratık ve (birbirinizle) tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz ki, Allah katında en üstün olanınız, O'ndan en

çok korkanınızdır. Gerçekten Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.”

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ } “Ey insanlar! Doğrusu biz sizi yarattık.” Bu âyet-i kerime bir adama “Sen falanca kadının oğlusun” diyen Sabit ibn Kays ibn Şemmas hakkında nazil olmuştur.

Âyetin Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in müezzini Bilal ve Kureyş’ten Süheyl ibn Amr, Haris ibn Hişam, Ebû Süfyan ibn Harb hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Bunlar Mekke fethinde Bilal’in ezanını işittiklerinde Bilal için “Allah ve Resûlü şu kargadan başka birisini bulamadı” demişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ da “Ey İnsanlar” âyetini nazil etti.

{ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى } “Bir erkekle bir dişiden.” Hazret-i Âdem ve Hazret-i Havva’dan.

{ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا } “Ve sizi milletlere ayırdık.” Boylara.

{ وَقَبَائِلَ } “Ve kabilelere.” Yani kabile başlarına. (شُعُوبًا) sözcüğünün mevaliler, (قَبَائِلَ) sözcüğünün ise Araplar olduğu da söylenmiştir.

{ لَتَعَارَفُوا } “(Birbirinizle) tanışmanız için.” Sizler kimlerdensiniz diye sorulduğunda Kureyş’teniz, Kinde kabilesindeniz, Temim kabilesindeniz, Cebele kabilesindeniz diyebilmeniz için.

{ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ } “Şüphesiz ki en üstün olanınız.” Ahirette.

{ عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katında.” Kıyâmet gününde.

{ اتَّقِيكُمْ } “O’ndan en çok korkanınızdır.” Dünyada. Bu da Bilal’dir.

{ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ } “Gerçekten Allah her şeyi bilen.” Hasebinizi ve nesebinizi.

{ خَبِيرٌ } “Her şeyden haberdar olandır.” Amellerinizi ve Allah katındaki ikramınızı.¹

¹ a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o, (وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لَتَعَارَفُوا) “Ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve ka-

bilelere ayırdık" (49/el-Hucurat/13) ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "(شُعُوبًا) büyük büyük kabileler topluluğu; kabileler ise batınlar, soylar topluluğudur." Buhârî, Kitâbü'l-Menakıb, "Biz sizi bir erkekle bir dişi den yarattık" ilahî buyruğu bâbı, 3489 nolu hadis.

b) İbn Cerir et-Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o şöyle demiştir: "(شُعُوبًا) kabileler topluluğu; kabileler ise batınlar, soylar topluluğu demektir." *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 26, s. 139.

c) İbn Abbâs'ın tefsirine göre "Şuub" sözcüğünden muradın, bir asla intisap eden büyük bir insan topluluğu olduğunu anlıyoruz. Kabileler ise bu büyük topluluktan meydana gelen batınlar, soylardır.

d) Nesep bilginleri, kabileden meydana gelen diğer başka topluluk türlerini de zikretmişlerdir. Hafız İbn Hacer şöyle der: "Zübeyr ibn Bekkar -Zübeyr ibn Avvam'ın torunlarından- nesep ve Cahiliye dönemi Arapları arasında gerçekleşen olaylar konusunda bilgindir. Medine'de dünyaya geldi. Mekke kadılığı üstlendi. Mekke'de 256 yılında vefat etmiştir. Bir çok tasnifi bulunmaktadır. *Ahbâr-ü'l-Arab ve Eyyâmühâ ve Neseb-ü Kureyş ve Ahbârühâ* bu eserlerdendir." Bkz Zirikli, *el-A'lam*, c. 3, s. 74; *Tarih-i Bağdad*, c. 8, s. 467. *Kitâbü'n-Neseb* adlı eserinde toplulukları büyüktan küçüğe doğru şöyle sıralamıştır: Şa'b, Kabile, İmare, Batın, Fahz ve Fasile. *Fethü'l-Bâri*, c. 6, s. 528.

Alûsî ise bu taksimi zikreder daha sonra örnek verir. Huzeyme Şa'b, Kinane kabile, Kureyş imare, Kusay batın, Hâşim ise fahz, Abbâs ise fasiledir. Alûsî devamla şöyle der: "Bu taksimat nesep ve dil bilginlerinin çoğunluğunun kabul ettiği taksimattır." *Tefsîr-ü'l-Alûsî*, c. 26, s. 162.

e) Bu âyetle, Allah azze ve cellenin Cahiliye dönemi âdetlerinden ve taklidlerinden olan neseplerle övünmenin iptal ettiği bilgisi vardır. Zira Allah azze ve celle bu âyetle bütün insanların bir erkek ve bir dişiden ki, bunlar Hz. Âdem ('aleyhi's-selâm) ile Hz. Havva ('aleyhi's-selâm)'dır, varlık sahasında getirildiğini beyan etmektedir. Durum bu şekilde olduğu müddetçe neseb nedeniyle insanların birbirlerinden faziletli olma gibi bir durum söz konusu değildir. Ancak şu kadar var ki, Allah azze ve celle kendi aralarında tanışsınlar diye insanları uluslara ve kabilelere ayırmıştır. Daha sonra da öncelikle yakın akrabalık bağıyla daha sonra da hepsini aynı baba ve anneye bağlayan uzak neseb bağıyla aralarında birbirleriyle bağ kursunlar.

f) Ancak Allah Teâlâ yaşam boyunca bütün insanların her yönden eşit olmadığına da vurgu yapmakta ve kendi nezdinde gerçek bir üstünlük ölçütü de vermektedir. (إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ) "Şüphesiz ki, Allah katında en üstün olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır." Takva, Allah nezdinde yüceliğin ve değerli oluğun kriteri ve ölçütüdür.

g) (إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ) "Gerçekten Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır", yani Allah Teâlâ kendi katında bu kerameti hak eden kimseleri gerçekten bilendir ve hakikaten haberdar olandır. O, dünya ve ahirette kulların işlerinin maslahatının adalate dayalı ölçütünü bilen ve haberdar olandır.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ أَمَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾

14- “Bedevî Araplar, ‘İman ettik’ dediler. De ki: Siz iman etmediniz; ama ‘Boyun eğdik’ deyin. Çünkü henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah’a ve Peygamber’ine itaat ederseniz, (Allah) işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ قَالَتِ الْأَعْرَابُ أَمَّا } “Bedevî Araplar, ‘İman ettik’ dediler.” Bu âyet-i kerime kendilerine şiddetli kıtlık isabet eden ve bu nedenden dolayı İslam’a aileleriyle ve çocuklarıyla ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in lûtfuna erişmek için Medine’ye gelen, Medine’nin fiyatlarını yükselten ve Medine’nin yollarını pisliklerle berbat eden Esed oğulları hakkında nazil olmuştur. Bunlar münafık kimseler idiler. “Ey Allah’ın Resûlü! Bizi doyur ve bize ikramda bulun. Zira bizler imanında sâdık olan ihlaslı kimseleriz’ diyorlardı. Ancak gerçekte münafık, sözlerinde ise yalancı idiler. Allah Teâlâ onların sözlerini zikrederek şöyle dedi: “Bedevi Araplar dediler”, Esed oğulları. “İman ettik”, Allah’ı ve Resûlüne imanımızda doğru kişileriz.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki:

{ لَمْ تُؤْمِنُوا } “Siz iman etmediniz.” Allah’a ve Resûlüne imanınızda doğru değilsiniz.

{ وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا } “Ama ‘Boyun eğdik’ deyin.” Yani kılıça ve sürgüne karşı teslim olduk.

{ وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ } “Çünkü henüz iman yerleşmedi.” Henüz iman sevgisi ve iman tasdiki yerleşmedi.

{ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Kalplerinize. Eğer Allah’a ve Peygamber’ine itaat ederseniz.” Açıktan itaat ettiğiniz gibi kalben de itaat ederseniz, küfür, sır ve nifaktan tevbe ederseniz.

{ لَا يَلِيْكُم مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا } “(Allah) işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez.”² İyiliklerinizin sevabını eksiltmez.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Çünkü Allah çok bağışlayan.” Sizden tevbe edenlere.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Tevbe üzere vefat edenlere.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

15- “Mü’minler ancak Allah’a ve Resûlüne iman ettikten sonra şüpheye düşmeyip, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğru olanlar bunlardır.”

Allah Teâlâ sonra da imanların sâdık olan mü’minlerin vasıflarını açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ } “Mü’minler ancak.” İmanlarında dosdoğru olanlar.

{ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ } “Allah’a iman ettikten.” İmanlarında Allah Teâlâ’yı gerçekten tasdik eden.

{ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا } “Ve Resûlüne. Sonra şüpheye düşmeyip.” İmanlarında kuşkuya düşmeyip.

{ وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır.” Allah’a taatte.

{ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ } “İşte doğru olanlar bunlardır.” İmanlarında ve cihadlarında sâdık olanlar bunlardır.

قُلْ اتَّعَلَّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

² Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “şey’en” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

16- “De ki: ‘Siz dininizi Allah’a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da, yerde olanları da bilir. Allah her şeyi bilendir!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Esed oğullarına.

{ اتَّعَلِّمُونَ اللَّهَ } “Siz Allah’a mı öğretiyorsunuz?” Allah’a haber mi veriyorsunuz?

{ بِدِينِكُمْ } “Dininizi.” Üzerinde olduğunuz şeyi. Bunu tasdik mi ediyorsunuz yoksa yalanlıyor musunuz?

{ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Oysa Allah göklerde olanları da yerde olanları da bilir.” Gökler ehlinin kalplerindekini ve yer ehlinin kalplerindekini.

{ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } “Allah her şeyi bilendir.” Göklerin ve yer ehlinin sırlarını.

يَمُنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَيْكُمْ لِلَاِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

17- “Onlar, Müslüman olmalarını senin başına kakıyorlar. De ki: ‘Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz biliniz ki, imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur.’”

{ يَمُنُونَ عَلَيْكَ } “Onlar, senin başına kakıyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Esed oğulları.

{ أَنْ أَسْلَمُوا } “Müslüman olmalarını.” Onların “Bizi doyur, bize ikramda bulun ey Allah’ın Resûlü. Bizler birçok kişi olarak Müslüman olduk” sözleri.

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara.

{ لَا تَمُنُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ } “Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın.” İslam’ınızı.

{ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ } “Biliniz ki, asıl Allah size lütufta bulunmuştur.” Aksine size bahsettiği lütuf Allah Teâlâ’ya aittir.

{ أَنْ هَدَيْكُمْ } “Erdirdiği.” Sizi davet ettiği.

{ لِلْإِيمَانِ } “İmana... için.” İmanı tasdiğe.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru kimselerseniz.” Bizler doğru kişileriz. Ancak sizler imanlarınızda sâdık kişiler değilsiniz.

١٨ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

18- “Şüphesiz ki, Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.”

{ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Şüphesiz ki, Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir.” Göklerde ve yerde olacak olanın gaybını bilir.

{ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } “Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.” Ey münafıklar topluluğu, nifakınızı ve tevbe etmezseniz cezalarınızı da bilir.

سورة ق
50- KÂF SÛRESİ

Kendisinde “Kâf”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 45, sözcük sayısı 395 ve harf sayısı da 1.490’dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ١

1- “Kâf. Şerefli Kur’an’a yemin olsun ki.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kâf Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ق} “Kâf.” Yeryüzünü kuşatan ve kendisinden dolayı da semanın yeşil görüldüğü yeşil zümrüitten bir dağdır. Bir yemin ifadesi olduğu da söylenmiştir.

{وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ} “Şerefli Kur’an’a yemin olsun ki.” Şerefli, değerli Kur’an’a yemin ederim ki.

بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ٢

2- “Doğrusu o kâfirler, kendi içlerinden uyarıcı bir peygamber gelmesine şaşıtlar da şöyle dediler: ‘Bu şaşılacak bir şey!’”

{ بَلْ عَجِبُوا } “Doğrusu, şaşıtlar da.” Kureyşliler. Bundan dolayı Allah Teâlâ onlara “Sizler ölümden sonra diriltileceksiniz” deyince “Kuşkusuz sandılar” ifadesi yemin oldu.

Dedi ki; Allah Teâlâ onlara “Sizler ölümden sonra diriltileceksiniz” deyince onlar şaşırdılar.

Dedi ki; Kureyş şaşıtı kaldı. Übeyy ibn Halef ve Ümeyye ibn Halef, Münebbih ibn Haccac ve Nübeyh ibn Haccac da bunlardandır.

{ اِنْ جَاءَهُمْ } “Gelmesine.” Kendilerine gelmesine.

{ مُنْذِرٌ } “Uyarıcı bir peygamber.” Korkutucu bir resûl.

{ مِنْهُمْ } “Kendi içlerinden.” Onların neseplerinden.

{ فَقَالَ الْكَافِرُونَ } O kâfirler “Şöyle dediler.” Mekke kâfirleri, Übeyy, Ümeyye, Münebbih ve Nübeyh.

{ هَذَا } “Bu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in söylediği ölümden sonra diriltileceğimiz şeklindeki söz.

{ شَيْءٌ عَجِيبٌ } “Şaşılabacak bir şey.” Zira o şöyle söylüyor:

﴿ ٣ ﴾ إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ

3- “Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (yeniden diriltileceğiz)? Bu, akla uzak bir dönüştür!”

{ إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا } “Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (yeniden diriltileceğiz)?” Ufalıp çürümüş bir toprağa dönüştüğümüzde diriltilecek miyiz?

{ ذَلِكَ } “Bu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in söylediği şey.

{ رَجْعٌ } “Bir dönüştür.” Dönüştür.

{ بَعِيدٌ } “Akla uzak.” Gerçekleşemeyecek kadar uzun bir zamandır. Bu ifade onların dirilişin gerçekleşeceğine dair inkârlarıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِندَنَا كِتَابٌ حَفِيفٌ ﴿٤﴾

4- “Biz toprağın onlardan neyi eksilttiğini elbette bilmekteyiz. Çünkü yanımızda o bilgileri kaydedip koruyan bir kitap vardır!”

{ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ } “Biz toprağın onlardan neyi eksilttiğini elbette bilmekteyiz.” Onların ölümünün ardından yerin kendilerinden neyi yiyip neyi geriye bıraktığını.

{ وَعِندَنَا كِتَابٌ حَفِيفٌ } “Çünkü yanımızda o bilgileri kaydedip koruyan bir kitap vardır.” Şeytandan korunmuş. Âyette konu edinilen şey insanların ölümünün, kabirde kalışlarının ve kıyâmet gününde diriltiştir. Levh-i Mahfuz’dur.

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾

5- “Doğrusu onlar, gerçek kendilerine gelince onu yalanladılar. Şimdi onlar bir şaşkınlık içindedirler!”

{ بَلْ كَذَّبُوا } “Doğrusu onlar, yalanladılar onu.” Kureyş.

{ بِالْحَقِّ } “Gerçek.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ لَمَّا جَاءَهُمْ } “Kendilerine gelince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendilerine geldiğinde. Bu cümle, kasemin cevabıdır. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an ile kendilerine geldiğinde.

{ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ } “Şimdi onlar bir şaşkınlık içindedirler!” Sapıklık. Âyetin “Karışıklık içindedirler” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin “Farklı sözler görüşler içindedirler. Kimisi tasdik etmekte kimisi de yalanlamaktadır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ

فُزُوجٍ ﴿٦﴾

6- “Üstlerindeki göğe bakmadılar mı, onu nasıl bina etmiş ve donatmışız! Onda hiçbir çatlak da yoktur.”

{ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا } “Bakmadılar mı?” Mekke kâfirleri.

{ إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ } “Üstlerindeki göğe.” Başlarının üstlerindeki.

{ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا } “Onu nasıl bina etmiş.” Göğü direksiz olarak nasıl yaratmışız?

{ وَرَزَيْنَاهَا } “Ve donatmışız.” Yıldızlarla, yani dünya semasını.

{ وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ } “Onda hiçbir çatlak da yoktur.” Bir yarıklık, çatlama, kusurlar ve düzensizlik.

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ

بِهَيْج

7- “Yeryüzünü de nasıl yaydık ve üzerine sağlam dağlar attık! Orada güzel görünümlü her türden bitkiden yetiştirdik.”

{ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا } “Yeryüzünü de nasıl yaydık.” Suyun üstünde yaydık.

{ وَالْقَيْنَا فِيهَا } “Ve üzerine attık.” Yerde.

{ رَوَاسِيَ } “Sağlam dağlar.” Yerdekileri sarsmasın ve yeryüzü için kazık olsun diye sabit dağlar.

{ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا } “Orada yetiştirdik.” Yeryüzünde.

{ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بِهَيْج } “Güzel görünümlü her türden bitkiden.” Görünüm bakımından her türlü güzel renkten.

تَبَصَّرَةً وَذَكَرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ

8- “(Bunlar), Allah’a yönelen her kulun gönül gözünü açmak ve ona öğüt vermek içindir.”

{ تَبَصَّرَةً } “(Bunlar), gönül gözünü açmak içindir.” Basiret alsınlar diye.

{ وَذُرِّي } “*Ve ona öğüt vermek.*” Kendisiyle öğüt alsınlar diye. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir. “*Bunlar, gönül gözünü açmak içindir*”, ibret alsınlar ve tefekkür etsinler diye. “*Ve ona öğüt vermek*”, öğüt olsun diye.

{ لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ } “(Allah’a) yönelen her kulun.” Allah Teâlâ’ya taatine yönelen.

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ﴿٩﴾

9- “Bir de gökten bereketli bir su indirip onunla bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik.”

{ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً } “Bir de gökten bir su indirip.” Yağmur.

{مُبَارَكًا} “Bereketli.” Bitkilerle ve menfaatle. Onda her şeyin hayatı vardır.

{ فَاَنْبَتْنَا بِهِ } “Onunla bitirdik.” Yağmurla.

{ جَنَّاتٍ } “Bahçeler.” Bahçeler.

{ وَحَبُّ الْحَصِيدِ } “*Ve biçilecek taneler.*” Biçilecek olan tanelerin bütünü.

وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ﴿١٠﴾

10- “Tomurcukları birbiri üzerine dizilmiş yüksek hurma ağaçları yetiştirdik.”

{وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ} “Yüksek hurma ağaçları yetiştirdik.” Uzunca ve katıca.

{لَهَا طَلْعٌ} “Tomurcukları.” Çiçek tomurcuğunun yuvası ve ürünü.

{ نَضِيدٌ } “Birbiri üzerine dizilmiş.” İstif edilip toplanmış.

رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

11- “(Bunları) kullara rızık olması için (yetiştirmektediriz). O su ile ölü toprağa can verdik. İşte kabirlerden çıkış da böyledir!”

{ رِزْقًا لِلْعِبَادِ } “(Bunları) kullara rızık olması için (yetiştirmektediriz)”
Mahlukat için yiyecek olsun diye yani hububatı.

{ وَأَحْيَيْنَا بِهِ } “O su ile can verdik.” Yağmurla.

{ بَلَدَةً مَّيْتًا } “Ölü toprağa.” Kendisinde herhangi bir bitkinin olmadığı bir yere.

{ كَذَلِكَ الْخُرُوجُ } “İşte kabirlerden çıkış da böyledir.” İşte bu şekilde diriltilecek ve kıyâmet gününde kabirlerinden yağmurla çıkacaklardır.

﴿ ١٢ ﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ

12- “Onlardan önce Nûh kavmi, Res halkı ve Semud da yalanlamıştı.”

{ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ } “Onlardan önce yalanlamıştı.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) senin kavminden önce.

{ قَوْمُ نُوحٍ } “Nûh kavmi.” Hazret-i Nûh’u.

{ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ } “Res halkı.” Yemame yakınlarında bir kuyudur. Bunlar Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi olup onu yalanlamışlardır.

{ وَثَمُودُ } “Ve Semud da.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi de Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

﴿ ١٣ ﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ

13- “Ad kavmi, Firavun ile Lut’un kardeşleri.”

{ وَعَادٌ } “Ad kavmi.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Onu.

{ وَفِرْعَوْنُ } “Firavun.” Firavun ve kavmi Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{وَإِخْوَانُ لُوطَ} “İle Lut’un kardeşleri.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Hazret-i Lut’u.

﴿١٤﴾ وَأَصْحَابُ الْآيَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلُّ كَذَّابٍ الرَّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ

14- “Eykeliler ve Tubba’ kavmi de. Bunların hepsi elçileri yalanlayıp, uyardığım azabı hak ettiler!”

{وَأَصْحَابُ الْآيَةِ} “Eykeliler.” Eyke, sık ağaçlı bir ormanlık alana denir. Bunlar da Hazret-i Şuayb (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi olup onu yalanladılar.

{وَقَوْمُ تُبَّعٍ} “Ve Tubba’ kavmi de.” Tubba’yı yalanladılar. Tubba’, Himyer meliki idi. İsmi Esad ibn Melikyekrub, künyesi, Ebû Kerb. Kendisine uyanların çokluğundan dolayı Tubba’ olarak isimlendirilmiştir. Müslüman bir adamdı.

{كُلُّ} “Bunların hepsi.” Bunların bütünü.

{كَذَّابٍ الرَّسُلَ} “Elçileri yalanlayıp.” Kavmin Kureys’in seni yalanladığı gibi.

{فَحَقَّ وَعِيدِ} “Uyardığım azabı hak ettiler.” Resûlleri yalanlamalarından ötürü onlara cezalandırmam ve azabım vacip oldu.

﴿١٥﴾ أَفَعَيِّنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبِيسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ

15- “Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik? Doğrusu onlar yeni bir yaratma konusunda şüphe içindedirler!”

{أَفَعَيِّنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ} “Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik?” Onları yarattığımızda onların ilk yaratılışı bizi yordu mu ki ölümden sonra onları dirilteceğimizde bu diğer yaratılış bizi yorsun?

{بَلْ هُمْ} “Doğrusu onlar.” Yani Kureys.

{فِي لَبِيسٍ} “Şüphe içindedirler.” Kuşku içindedirler.

{مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ} “Yeni bir yaratma konusunda.” Ölümden sonra.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ
مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾

16- “Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin ona neleri fısıldadığını da biliriz. Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız.”

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ } “Andolsun insanı biz yarattık.” Yani âdemoğlunu. Ebû Cehil olduğu da söylenmiştir.

{ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ } “Ve ona neleri fısıldadığını da biliriz.” Kendisine ne söylediğini.

{ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ } “Nefsinin. Çünkü biz ona daha yakınız.” Onu daha iyi biliriz ve ona daha kâdiriz.

{ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ } “Şah damarından.” Boğaz ile boyun siniri arasındaki damardan. İnsanda şah damarından kendisine daha yakın olan bir şey yoktur. Hâbl ve verid aynı şeydir.

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾

17- “İki melek insanın sağında ve solunda oturup yaptıklarını yazmaktadır.”

{ إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ } “İki melek insanın yaptıklarını yazmaktadır.” İki melek gerçekleşmiş olan şeyleri yazmaktadırlar.

{ عَنِ الْيَمِينِ } “Sağında.” Âdemoğlunun sağındaki.

{ وَعَنِ الشِّمَالِ } “Ve solunda.” Âdemoğlunun solundaki.

{ قَعِيدٌ } “Oturup.” Oturucudurlar. Biri şu azı dışında diğeri de diğer azı dışında.¹

¹ (إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ) “İki melek insanın sağında ve solunda oturup yaptıklarını yazmaktadır.” Yani Allah Teâlâ tarafından insanoğlunun amellerini yazmakla görevlendirilen iki melek bulunmaktadır.

﴿١٨﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

18- “(İnsan) hiçbir söz söylemez ki, yanında kendisini gözetleyen, dediklerini yazmaya hazır bir melek bulunmasın!”

{ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ } “(İnsan) hiçbir söz söylemez ki.” Kul güzel veya çirkin bir söz söylemiş olmasın ki.

{ إِلَّا لَدَيْهِ } “Yanında bir melek bulunmasın.” Üzerinde.

{ رَقِيبٌ } “Kendisini gözetleyen.” Koruyup gözetleyen.

{ عَتِيدٌ } “Dediklerini yazmaya hazır.” Hazır bulunan. Kendisi lehinde veya aleyhindeki yazan kendisinden ayrılmayan.²

﴿١٩﴾ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ

² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “Hayır ve şerri yazan.” Buhârî, Kitabü't-Tevhid, 55 nolu bâb.

b) Hâkim, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; kendisine, (مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ) “İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında kendisini gözetleyen, dediklerini yazmaya hazır bir melek bulunmasın!” buyruğu hakkında sorulunca şöyle demiştir: “Melek, hayır ve şerri yazar. ‘Ey genç şu ata eğer vur.’ ‘Ey genç susun.’ şeklindeki sözleri yazmaz. O ancak hayır ve şer niteliği bulunan davranış ve sözleri yazar.”

Hâkim bu hadisin Buhârî ve Müslim'in, şartlarına göre sahih olduğu halde tahrir etmediklerini de belirtir. Ancak Zehebî onun bu yargısı hakkında hiçbir görüş belirtmez. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 465, Kitabü't-Tağayyür.

c) İbn Abbâs'ın, Hâkim'den aktarılan bu tefsiri âyetin ifadeleriyle uyum göstermemektedir. Bu tefsir İbn Abbâs'ın yanlışlarından. Zira âyetin (مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ) “Hiçbir söz söylemez ki” ilahî buyruğu son derece geneldir ve dilin telaffuz ettiği her şeyi kapsamaktadır.

d) (قَعِيدٌ) “oturan” ifadesi hakkında müfessirler çok farklı yorumlar yapmışlarsa da temel anlam, âdemoğluyla birlikte bulunan meleklerin olduğunu anlatmaktadır.

e) (إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ) “Yanında kendisini gözetleyen, dediklerini yazmaya hazır bir melek bulunmasın!” Kulların bütün amellerini gözetten her şeyi yazan anlamındadır. Ancak İbn Abbâs'ın yukarıdaki yorumuna göre; âyetin bu bölümünün anlamı şudur: Kulların hayır ve şer niteliği bulunan bütün eylemlerini ve davranışlarını yazan hiçbir şeyi terk etmeyen anlamındadır.

19- “Ölüm sarhoşluğu gerçekten geldiğinde, ‘(Ey insan), işte bu senin öteden beri kaçıp durduğun şeydir!’ (denir).”

{ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ } “Ölüm sarhoşluğu geldiğinde.” Can çekişmesi.

{ بِالْحَقِّ } “Gerçekten.” Bedbahtlık veya talihlilik ile.

{ ذَلِكَ } “İşte bu.” Ey âdemoğlu!

{ مَا كُنْتُ مِنْهُ تَحِيدٌ } “(Ey insan), senin öteden beri kaçıp durduğun şeydir, (denir)” Kaçtığın ve hoşlanmadığın.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ٢٠

20- “Sur’a üflenir; işte bu, geleceği vaat edilen gündür!”

{ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ } “Sur’a üflenir.” İşte bu, diriliş nefhasıdır.

{ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ } “İşte bu, geleceği vaat edilen gündür.” Öncekilerin ve sonrakilerin kendisinde toplanacağı.

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ٢١

21- “O gün herkes, yanında bir sevk memuru ve bir de şahitle birlikte gelir.”

{ وَجَاءَتْ } “O gün gelir.” Kıyâmet gününde.

{ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ } “Herkes, yanında bir sevk memuru birlikte.” Kendisini Rabbine sevk edecek. Bu günahları yazan melektir.

{ وَشَهِيدٌ } “Ve bir de şahitle.” Rabbinin katında hakkında şهادette bulunacağı zâttır. Bu da iyilikleri yazan melektir. Âyetin “Ameline şahidlik yapacak bir görevli” olduğu da söylenmiştir.

لَقَدْ كُنْتُمْ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ

حَدِيدٌ ٢٢

22- “Andolsun ki sen, (dünyada iken) bundan gaflet içinde idin. Şimdi senden gaflet perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir! (denir).”

{ لَقَدْ كُنْتَ } “Andolsun ki sen, (denir)” Ey âdemoğlu!

{ فِي غَفْلَةٍ } “Gaflet içinde idin.” Cehalet ve körlük içindeydin.

{ مِنْ هَذَا } “(Dünyada iken) bundan.” Bu günden.

{ فَكَشَفْنَا } “Şimdi kaldırdık.” Şimdi kaldırdık.

{ عَنْكَ غِطَاءَكَ } “Senden gaflet perdeni.” Dünya yurdunda senden örtü olan amelini.

{ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ } “Bugün artık gözün keskindir.” Keskindir. Âyetin, “Bugün diriliş hakkında ilmin geçerlidir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٣٣﴾

23- “Beraberindeki melek, ‘İşte yanımdaki hazır!’ der.”

{ وَقَالَ قَرِينُهُ } “Beraberindeki melek, der.” İyiliklerini yazan melek. Kötülüklerini yazan melek olduğu da söylenmiştir.

{ هَذَا مَا لَدَيَّ } “İşte yanımdaki.” Beni hakkında vekil kıldığın.

{ عَتِيدٌ } “Hazır.” Hazır. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona şöyle buyurur:

الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٣٤﴾

24- “(İki meleğe denir): ‘Haydi ikiniz, atın cehenneme her inatçı kâfiri!’”

{ الْقِيَا } “(İki meleğe denir): ‘Haydi ikiniz, atın.’” Yani atınız.

{ فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ } “Cehenneme her kâfiri.” Allah Teâlâ’yı inkâr eden. Bu şahıs Velid ibn Muğire el-Mahzumî’dir.

{ عَنِيدٌ } “İnatçı.” İmandan yüz çeviren.

٢٥ مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّزِيٍّ

25- “Bütün gücüyle hayra engel olanı, azgın şüpheciye.”

{ مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ } “Bütün gücüyle hayra engel olanı.” İslam’dan oğlunu, oğlunun oğlunu, kardeşinin oğlunu, sahip olduklarını, akrabalarını.

{ مُعْتَدٍ } “Azgın.” Gaddar ve zalimi.

{ مُزِيٍّ } “Şüpheciye.” Açık bir kuşku içinde olan Allah’a iftira atanı.

٢٦ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَالْقِيَاءُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ

26- “Allah ile birlikte başka bir ilâh edineni de siz ikiniz şiddetli azaba atın!”

{ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ } “Allah ile birlikte başka bir ilâh edineni de.” Allah’ın oğlunun ve ortağının olduğunu söyleyeni.

{ فَالْقِيَاءُ } “Siz ikiniz atın.” Bunun üzerine Allah Teâlâ onun görevli meleğine: “Onu atınız” der.

{ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ } “Şiddetli azaba.” Katı.

٢٧ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْعَمْتُهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ

27- “Müşrikin arkadaşı olan (şeytan) der ki: ‘Ey Rabbimiz! Onu ben azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi!’”

{ قَالَ قَرِينُهُ } “Müşrikin arkadaşı olan (şeytan) der ki.” Kötülüklerini yazmakla görevli olan melek.

{ رَبَّنَا مَا أَطْعَمْتُهُ } “Ey Rabbimiz! Onu ben azdırmadım.” Yazma konusunda acele davranmadım. Söylemediği ve yapmadığı şeyleri de yazmadım.

Bu, kâfirin “Ey Rabbim! Bu melek söylemediğim ve yapmadığım şeyleri de yazmış. Yazma hususunda acele etmiş de ben de unuttum” sözünden sonra söylenir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Müşriğin arkadaşı olan (şeytan) der ki”, şeytan der. “Ey Rabbimiz!” Ey Rabbimiz! “Onu ben azdırmadım”, onu ben saptırmadım.

{ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ } “Fakat kendisi bir sapıklık içindeydi.” Hata içindeydi.

{ بَعِيدٍ } “Derin.” Haktan ve hidayetten uzak.

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾

28- “(O zaman) (Allah) der: ‘Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce azap uyarımı göndermiştim!’”

{ قَالَ } “(O zaman) (Allah) der.” Allah Teâlâ onlara der ki:

{ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ } “Huzurumda çekişmeyin.” Yanımda.

{ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ } “Ben size daha önce azap uyarımı göndermiştim.” Ben size Kitap’ta Resûl’le birlikte bu gün hakkında bilgi vermişim.

مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

29- “Benim yanımda söz değiştirilmez ve ben kullara asla zulmedici değilim!”

{ مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ } “Benim yanımda söz değiştirilmez.” Katımda söz yalanla değiştirilmez. Âyetin, “Bugün kullara verdiğim hükümde değişiklik meydana gelmez” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyetin, “Katımda söz iki defa söylenmez” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ } “Ve ben kullara asla zulmedici değilim.” Onları suçsuz bir şekilde cezalandırıcı değilim.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾

30- “O gün cehenneme, ‘Doldun mu?’ deriz. O da ‘Daha var mı?’ der.”

{يَوْمَ} “O gün.” Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{نَقُولُ لَجَهَنَّمَ هَلْ اِمْتَلَاَتْ} “Cehenneme, ‘Doldun mu?’ deriz.” Sana vad ettiğim gibi.

{وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ} “O da, ‘Daha var mı?’ der.” Daha fazlasını ister. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Der ki, “Doldum.” “Daha var mı?” Ben de bir kişilik dahi olsun yer yok.

۳۱ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ

31- “Cennet de kötülükten sakınanlara yaklaştırılır. Zaten uzak değildir.”

{وَأُزْلِفَتِ} “Yaklaştırılır.” Yakınlaştırılır.

{الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ} “Cennet de kötülükten sakınanlara.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{غَيْرَ بَعِيدٍ} “Zaten uzak değildir.” Onlardan.

۳۲ هَذَا مَا تُوْعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ

32- “İşte size vaat olunan cennet budur. O, daima (Allah’a) yönelen, kendini koruyan,”

{هَذَا} “İşte.” Sevap ve keramet.

{مَا تُوْعَدُونَ} “Size vaat olunan cennet budur.” Dünyada.

{لِكُلِّ أَوَّابٍ} “O, daima (Allah’a) yönelen.” Allah Teâlâ’ya ve O’na taate.

{حَفِيظٍ} “Kendini koruyan.” Boş anlarda Allah Teâlâ’nın emri için. Âyetin, “Namazlar konusunda kendisini koruyan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

۳۳ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ

33- “Görmediği halde Rahmân’dan korkan ve Allah’a yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere mahsustur.”

{ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ } “Görmediği halde Rahmân’dan korkan kimselere mahsustur.” Her ne kadar Rahmân’ı görmese de O’nun için amel eden.

{ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ } “Ve Allah’a yönelmiş bir kalp ile gelen.” İbadet ve tevhidi ihlaslı. Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur:

﴿ ٣٤ ﴾ اَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ

34- “Oraya esenlik içinde girin! İşte bu sonsuzluk günüdür!”

{ اَدْخُلُوهَا } “Oraya girin.” Yani cennete.

{ بِسَلَامٍ } “Esenlik içinde.” Allah Teâlâ’nın azabından selamet içinde.

{ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ } “İşte bu sonsuzluk günüdür.” Cennet ehlinin cennette ebedilik günüdür.

﴿ ٣٥ ﴾ لَهُمْ مَا يَشَآؤُنَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ

35- “Orada, onlara istedikleri her şey var. Hatta katımızda daha fazlası da vardır.”

{ لَهُمْ مَا يَشَآؤُنَ } “Onlara istedikleri her şey var.” Arzuladıkları şey.

{ فِيهَا } “Orada.” Cennette.

{ وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ } “Hatta katımızda daha fazlası da vardır.” Yani Rablerinin vechine bakış. Onlara katımızda her gün ve saatte keramet ve fazla sevap vardır.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ
هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿ ٣٦ ﴾

36- “Biz onlardan önce nice kuşakları helâk ettik. Onlar kendilerinden daha güçlü idiler ve beldelerde kaçacak delik aradılar! Hiç kurtuluş var mı?”

{ وَكُنْ أَهْلَكُنَا قَبْلَهُمْ } “Biz onlardan önce nice helâk ettik.” Senin kavminden önce.

{ مِنْ قَرْنٍ } “Kuşakları.” Geçmiş kavimleri.

{ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ } “Onlar kendilerinden daha... idiler.” Senin kavminden.

{ بِطُشًا } “Güçlü.” Kuvvet bakımından.

{ فَتَقَبَّوْا فِي الْبِلَادِ } “Ve beldelerde kaçacak delik aradılar.” Ticaretle-riyle yolculuklarda dönüp dolaştılar.

{ هَلْ مِنْ مَّجِيسٍ } “Hiç kurtuluş var mı?” Acaba kendileri için azabımızdan kaçacak ve sığınılacak bir yer var mı? Âyetin, “Onlardan hiçbir kimse kaldı mı?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٣٧ ﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ

37- “Şüphesiz ki, bunda akıllı olan veya hazır bulunup da kulak veren kimseler için elbette bir öğüt vardır!”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Şüphesiz ki, bunda.” Onlara verdiğimiz cezada.

{ لَذِكْرٍ } “Elbette bir öğüt vardır.” Senin kavmin için bir öğüt vardır.

{ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ } “Akıllı olan kimseler için.” Diri akıllı olan.

{ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ } “Veya kulak veren.” Veya Kur'an'ın kıraatine kulak veren.

{ وَهُوَ شَهِيدٌ } “Hazır bulunup da.” Kalbi gaip olmayıp hazır olan.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿ ٣٨ ﴾

38- “Andolsun ki, biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri altı günde yarattık ve bize bir yorgunluk da dokunmadı!”

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا } “Andolsun ki, biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasındakileri yarattık.” Mahlukatı ve harikuladelikleri.

{ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ } “Altı günde.” Dünyanın başından altı gün. Bu günlerden her bir günün uzunluğu 1000 yıldır. Bunların ilk günü pazar, son günü ise cuma idi.

{ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ } “Ve bize bir yorgunluk da dokunmadı.” Yahudilerin dedikleri gibi bize herhangi bir zorlukta dokunmadı. Zira Yahudiler “Allah Teâlâ dünyayı yarattığında elini diğer elinin üstüne koydu ve cumartesi günü dinlenmeye geçti” demişlerdir. Allah’ın düşmanları Allah Teâlâ’ya iftira ettiler.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ
وَقَبْلِ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾

39- “Onların söylediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbini hamd ile tesbih et!”

{ فَاصْبِرْ } “Sabret.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ } “Onların söylediklerine.” Yahudilerin söyledikleri yalanlara. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onların söylediklerine sabret.” Alaya alanların sözlerine karşı. Bunlar beş kişilik bir grup idi. Kur’an-ı Kerim bu grubu başka bir yerde de zikretmiştir.

{ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ } “Rabbini hamd ile tesbih et.” Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ } “Güneşin doğuşundan önce de.” Ki, bu sabah namazıdır.

{ وَقَبْلِ الْغُرُوبِ } “Batışından önce de.” Öğle ve ikindi namazlarında.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ الشُّجُودِ ﴿٤٠﴾

40- “Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından da O’nu tesbih et.”

{وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ} “Gecenin bir bölümünde O’nu tesbih et.” O’nun için akşam ve yatsı namazlarını veya teheccüd namazlarını kıl.

{وَأَذْبَارِ السُّجُودِ} “Ve secdelerin ardından da.” Bu, akşam namazından sonraki iki rekâtlık namazdır.³

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾

41- “Seslenenin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver!”

{وَاسْتَمِعْ} “Kulak ver.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Ta ki, şu sıfatı dinleyesin.

{يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ} “Seslenenin sesleneceği güne.” âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Seslenenin sesleneceği gün için çalış çabala.

³ a) İmam Buhârî, Mücahid’den şöyle rivayet etmektedir: “İbn Abbâs ‘Allah Teâlâ, Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bütün namazların arkalarında tesbih etmesini emretti’ demiştir.” İbn Abbâs bununla {وَأَذْبَارِ السُّجُودِ} “Secdelerin ardından da” (50/Kâf/40) âyetini kastediyor. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Kâf Sûresi, 4852 nolu hadis.

b) İbn Cerir et-Taberî {وَأَذْبَارِ السُّجُودِ} “Secdelerin ardından da” ilahî buyruğu hakkında Mücahid kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Bu, namazdan sonraki tesbihtir.”

Taberî’nin başka bir kanalla Mücahid’den rivayetine göre, o şöyle demiştir: “İbn Abbâs diyordu ki, ‘Bütün namazların ardından yapılan tesbihtir.’” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 26, s. 182.

c) İbn Cerir et-Taberî’nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Bunlar, akşam namazından sonra kılınması emredilen iki secdedir (iki rekâtlık namazdır).” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 26, s. 181.

d) Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan yapılan aktarımların zayıflığını defaatle belirtmiştik. Diğer rivayetlerde de sened noktasında sıkıntı bulunmaktadır. İsnad zincirlerinde önceden tercüme-i hallerini sunduğumuz Muhammed ibn Humeyd er-Razî ile Rişdîn ibn Kureyb bulunmaktadır. Yukarıda aktarılan rivayetler için kuşkusuz en sahih olanı İmam Buhârî’nin tahrir ettiği hadistir. Ayrıca rivayet, âyetin siyak ve sibakıyla da uyum içindedir. Anlamla da örtüşmektedir. Zira âyette tesbih söz konusu edilmektedir. Bu ifadeyi akşam namazı ile özelleştirmek için elde herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Seslenenin Sûr’a üfürerek sesleneceği gün.

{ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ } “Yakın bir yerden.” Beytül’-Mukaddes’in kayasından göğe kadar. Burası, yerin göğe en yakın noktası olup 12 mildir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Yakın bir yerden”, ayaklarının altlarından işitecekleri.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾

42- “O gün insanlar bu çağrıyı gerçek olarak duyarlar. İşte bu, kabirden çıkış günüdür.”

{ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ } “O gün insanlar bu çağrıyı gerçek olarak duyarlar.” Kabirden çıkış.

{ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ } “İşte bu, kabirden çıkış günüdür.” Kabirlerden çıkış günüdür ki, bu gün kıyâmet günüdür.⁴

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَالنَّارُ الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾

43- “Gerçekten biz hem yaşatırız, hem öldürürüz! Sonunda dönüş de ancak bizedir.”

{ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي } “Gerçekten biz hem yaşatırız.” Diriliş için.

{ وَنُمِيتُ } “Hem öldürürüz.” Dünyada.

⁴ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(يَوْمُ الْخُرُوجِ) ‘Kabirden çıkış günü’, kabirlerden diriliş için çıkacakları gündür.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Kâf Sûresi. Hafız İbn Hacer, Ebû Hatem’in bu haberi İbn Cüreyc’den, o da Ata’dan, o da İbn Abbâs’tan oluşan bir kanalla mevsul olarak aktardığını belirtir. *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 594.

b) (يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ) “O gün insanlar bu çağrıyı duyarlar” ilahî buyruğunda geçen sayha/çıgıltıdan maksat, ikinci nefhadır. Zira bu ikinci nefhada insanlar kabirlerinden kıyam edip çıkarlar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصُعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ) “Sûr’a üflenince, Allah’ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!” (39/ez-Zümer/68)

{وَالْيَنَّا الْمَصِيرُ} “Sonun da dönüş de ancak bizedir.” Ölümünden sonra.

﴿٤٤﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ

44- “O gün yer yarılr (ve insanlar) kabirlerinden süratle çıkarlar. İşte bu bize göre çok kolay olan bir toplamadır!”

{يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ} “O gün yer yarılr.” Yer yarılr.

{عَنْهُمْ سِرَاعًا} “(Ve insanlar) kabirlerinden süratle çıkarlar.” Kabirlerden süratlice çıkarlar.

{ذَلِكَ حَشْرٌ} “İşte bu bir toplamadır.” Sevk konusunda.

{عَلَيْنَا يَسِيرٌ} “Bize göre çok kolay olan.” Basittir.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ

﴿٤٥﴾ يَخَافُ وَعِيدِ

45- “Biz onların söylediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorba değilsin. Öyleyse benim tehdidimden korkanlara Kur’an ile öğüt ver!”

{نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ} “Biz onların söylediklerini çok iyi biliriz.” Diriliş için. Âyetin “Dünyada söylediklerini” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَمَا أَنْتَ} “Sen değilsin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{عَلَيْهِمْ جَبَّارٍ} “Onların üzerinde bir zorba.” Onları iman etmeye zorlayıcı değilsin. Daha sonra Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e onlarla savaşmasını emretti.

{فَذَكِّرْ} “Öyleyse öğüt ver.” Öğüt ver.

{بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ} “Benim tehdidimden korkanlara Kur’an ile.” Ve korkmayanlara yönelik bir tehdittir. Senin öğütünü ahiretteki azabımdan korkanlar ancak alır.

51- ZÂRIYÂT SÛRESİ

Kendisinde “Zâriyât”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 60, sözcük sayısı 360 ve harf sayısı da 1.287’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالذَّارِيَّاتِ ذُرُؤًا ١

1- “Yemin olsun, savurup kaldıran rüzgârlara.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Zâriyât Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالذَّارِيَّاتِ } “Yemin olsun, rüzgârlara.” Diyor ki, Allah Teâlâ esen rüzgârlara yemin etti.

{ ذُرُؤًا } “Savurup kaldıran.” Rüzgârların kavmin evlerinde saçtığı şeylere.

فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ٢

2- “Bir ağırlık taşıyanlara.”

{ فَالْحَامِلَاتِ } “Taşıyanlara.” Su yüklü bulutlara kasem ederim ki.

{ وَقْرًا } “Bir ağırlık.” Yağmurla ağırlaşmış.

فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ٣

3- “Kolayca akıp gidenlere.”

{ فَالْجَارِيَاتِ } “Akıp gidenlere.” Gemilere yemin ederim ki.

{ يُسْرًا } “Kolayca.” Kolaylaştırılarak basitçe giden.

فَالْمُقْسِمَاتِ أَمْرًا ٤

4- “Buyruğu eksiksiz yerine getirenlere ki.”

{ فَالْمُقْسِمَاتِ } “Eksiksiz yerine getirenlere ki.” Cebrail, Mikail, İsrâfil ve Ölüm Meleği’ne yemin ederim ki.

{ أَمْرًا } “Buyruğu.” Kullar arasında taksim ederler. Bu şeylere yemin ederim ki.

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ٥

5- “O size vaat olunan elbette doğrudur.”

{ إِنَّمَا تُوعَدُونَ } “O size vaat olunan.” Diriliş.

{ لَصَادِقٌ } “Elbette doğrudur.” Gerçekleşecektir.

وَأَنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ٦

6- “Ve hesap günü mutlaka gelecektir.”

{ وَأَنَّ الدِّينَ } “Ve hesap günü.” Hesap, kaza ve o gündeki kısas.

{ لَوَاقِعٌ } “Mutlaka gelecektir.” Gerçekleşecektir olacaktır.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ٧

7- “Yine yörüngeleri olan göğe yemin olsun ki.”

{ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ } “Yine yörüngeleri olan göğe yemin olsun ki.”

Bu da başka bir yemindir. “Yörüngeler sahibi olan göğe yemin ederim ki” güzellik, letafet, düzen ve yollar sahibi olan.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Güneş, yıldız ve ay sahibi göğe.”

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rüzgâr suya vurduğunda suda oluşan iz veya rüzgârın estiğinde kumda bıraktığı dalgalanma veya dalgalı saçın kıvrımları veya demirin zırhının dalgaları gibi izler sahibi.

Ayetin, “Yedinci kat gök” anlamına geldiği de söylenmiştir. Allah Teâlâ göğe de yemin etmiştir.¹

اَنْكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ

8- “Siz çelişkili sözler söylüyorsunuz!”

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(الْحُبُكِ) göğün düzenli oluşu ve güzelliği anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Zâriyât Sûresi.

Bu haberi Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.

b) Taberî'nin İkrime ve Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan tahrir ettiği rivayette ise İbn Abbâs şöyle demektedir: “Güzcelce yaratılmış demektir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s. 189.

İbn Hacer de bu iki hadisi zikreder ve bu iki haberin senedlerinin sağlam olduğunu belirtir. Ancak Taberî'nin rivayet ettiği ilk hadiste Ata ibn Ebî's-Saib bulunmaktadır ki, bu şahıs rivayetleri birbirine karıştırmıştır. Fakat şu kadar var ki, haberi kendisinden Süfyan rivayet etmiştir ki, Süfyan'ın kendisinden rivayeti onun hafızasında karışıklığa düşüşünden öncedir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 601.i

c) İbn Abbâs âyette geçen (الْحُبُكِ) sözcüğünü, düzenli, muntazam ve güzel yaratılış olarak tefsir etmiştir. Bu tefsir sadece İbn Abbâs'a ait değildir. İkrime, Katade, Rebi ibn Ebes ve Said ibn Cübeyr de sözcüğü böyle tefsir etmişlerdir. Mücahid'in ise sözcüğün tefsiri bağlamında şöyle dediği rivayet olunmuştur: “Sağlam yapılı.” İbn Cerir et-Taberî bunu zikretmektedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 26, s.189-190.

d) Alûsî müfessirlerin görüşlerini aktardıktan sonra bu tefsirin tevcihi hakkında şöyle der: “Müfessirlerin sahip olduğu bu görüş Arapların sanki şu sözünden kaynaklanmaktadır: ‘Habektü's-şeyye’ bir şeyi sağlam yaptım, o eylemi güzcelce yerli yerinde gerçekleştirdim.” *Tefsirü'l-Alûsî*, c. 27, s. 4.

{ اِنَّكُمْ } “Siz.” Ey Mekke ehli!

{ لَنْبِيْ قَوْلٌ مُّخْتَلِفٌ } “Çelişkili sözler söylüyorsunuz.” Kiminiz Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı tasdik ediyor, kiminiz de bu ikisini yalanlıyorsunuz.

٩ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ

9- “Ondan (Kur’an’dan veya imandan) dönen döndürülür!”

{ يُؤْفَكُ عَنْهُ } “Ondan (Kur’an’dan veya imandan) döndürülür!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’dan engeller.

{ مَنْ أُفِكَ } “Dönen.” Haktan ve hidayetden engelleyen. Bu şahıslar Velid ibn Muğire el-Mahzumî, Ebû Cehil ibn Hişam, Übeyy ibn Halef, Ümeyye ibn Halef, Münebbih ibn Haccac, Nübeyh ibn Haccac’tır. İnsanları yalan ve iftira ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’dan engellemiş, Allah Teâlâ da bu nedenden dolayı onlara lanet ederek şöyle buyurmuştur:

١٠ قَتَلَ الْخَرَّاضُونَ

10- “O kahrolası yalancılar!”

{ قَتَلَ الْخَرَّاضُونَ } “O kahrolası yalancılar!” Yalancılara lanet olsun. Mahzum oğullarına. Velid ibn Muğire ve ashabıdır.²

² a) { قَتَلَ الْخَرَّاضُونَ } “O kahrolası yalancılar” ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle der: “Kuşkuya düşenlere lanet olsun.” Bu haberi Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla kendisinden rivayet etmiştir. *Tefsîrü’t-Taberî*, c. 26, s. 192.

b) Kur’an ve Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hakkında birbirinden farklı sözler ileri sürdüler, değişik bâtil ve sapkın görüşler ortaya koydular. Kur’an’ın şiiir, sihir, kehanet Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in şair, sihirbaz ve kahin olduğunu söyleyip dururlar. Bu düşünceler ve sözler zanna dayalı Allah Teâlâ’ya atılan iftiralardır. Onlar bu şaşkınlık içinde apışıp kaldılar ve bu sapkınlık içinde oyalanıp durdular. Kendileriyle Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) arasında düşmanlık pekiştikçe Hazretle mücadelede yeni yeni savaş araçlarına başvurular ve O’nun çağrısını ortadan kaldırmak için bütün çabalayıp durdular.

الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾

11- “Onlar koyu bir bilgisizlik içinde ne yaptığını bilmiyorlar!”

{الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ} “Onlar koyu bir bilgisizlik içinde” Ahiret konusunda cehalet ve körlük içindedirler.

{سَاهُونَ} “Ne yaptığını bilmiyorlar!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmekten gafil.³

يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾

12- “O ceza günü ne zaman?” (diye) soruyorlar.”

{يَسْأَلُونَ} “(Diye) soruyorlar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mahzum oğulları sormaktadırlar.

³ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(فِي غَمْرَةٍ) sözcüğü, onlar kendi dalaletleri, sapıklıkları içinde oyalanıp duran kimselerdir, anlamındadır.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Zâriyât Sûresi.

Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Tefsirü’t-Taberî, c. 26, s. 192.

b) Taberî’nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrir ettiği rivayette ise İbn Abbâs şöyle demektedir: “Gaflet içinde oyalanıp duran insanlardır.” Tefsirü’t-Taberî, c. 26, s. 192.

c) Bu ve bundan önceki âyette söz konusu edilen grup 8. âyette geçen ihtilafa düşenler grubudur. Allah Teâlâ bu âyette şöyle buyurmaktadır: (إِنَّكُمْ لَبِئْسَ قَوْمٌ مُّخْتَلِفٌ) “Siz çelişkili sözler söylüyorsunuz!” (51/ez-Zâriyât/8) Bu ihtilafa düşen grup Kur’an ve Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in peygamber oluşu hakkında ihtilafa düşmüşlerdir.

d) Âyetin tefsiri hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. İmam Buhârî’den gelen rivayette “Onlar kendi dalaletleri, sapıklıkları içinde oyalanıp duran kimselerdir” iken, Taberî’den gelen ikinci rivayette ise “Gaflet içinde oyalanıp duran insanlardır” geçmektedir. Her iki tefsir birbirine aykırı değildir. Âyetin mefhumuyla uygunluk göstermektedir. Ancak ikinci yorum onların düşünüp düşünmemelerinin gerçekliğini açıklamaktadır. Onlar Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in davet ettiği hak konusunda düşünme noktasında bir gaflet ve bir şaşkınlık içinde idiler. İlk tefsir Kureys’in sapkın düşüncelerinin temelini neticesini açıklamaktadır. Bu sapkın düşünceleri kendilerini hak dinden uzaklaştırıp sapıklığa vardırırdı. Onlar bu İslam düşmanlığı içinde zaman ilerledikçe bu sapıklık içinde oyalanıp durdular.

{ أَيَّانَ يَوْمَ الدِّينِ } “O ceza günü ne zaman?” Kendisinde azap göreceğimiz kıyâmet günü ne zaman?

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُقْتَنُونَ ﴿١٣﴾

13- “O gün, ateş üzerinde kıvranacakları gündür!”

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

{ يَوْمَ } “O gün.” Ki bugün kıyâmet günüdür.

{ هُمْ عَلَى النَّارِ يُقْتَنُونَ } “Ateş üzerinde kıvranacakları gündür.” Yanacakları. Âyetin, “Ateşte azap görecekları gündür” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyetin, “Ateşte derilerinin yanacakları gündür” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ateş üzerinde çekilecekleri gündür. Zebani melekleri kendilerine şöyle diyecektir:

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

14- “Tadın azabınızı! İşte sizin acele gelmesini istediğiniz budur! (denir).”

{ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ } “Tadın azabınızı.” Yakıtınızı, azabınızı ve pişmenizi.

{ هَذَا } “İşte budur (denir)” Bu azap.

{ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ } “Sizin acele gelmesini istediğiniz!” Dünyada.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾

15- “Şüphesiz ki, Allah’a isyandan sakınanlar cennetlerde ve pınar başlarındadır.”

Allah Teâlâ, Ebûbekir ve ashabı gibi olan mü'minlerin yerleşecekleri yerleri açıklamak üzere şöyle buyurur:

{ إِنَّ الْمُتَّقِينَ } “Şüphesiz ki, Allah’a isyandan sakınanlar.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ فِي جَنَّاتٍ } “Cennetlerde.” Bahçelerde.

{ وَعُيُونٍ } “Ve pınar başlarındadır.” Temiz suların başlarındadırlar.

﴿١٦﴾ أَخْذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ

16- “Rablerinin kendilerine verdikleri nimetleri alırlar. Çünkü onlar, bundan önce iyilik yaparlardı.”

{ أَخْذِينَ } “Alırlar.” Razi olarak kabul ederler.

{ مَا آتَاهُمْ } “Kendilerine verdikleri nimetleri.” Rablerinin kendilerine cennette verdikleri nimetleri. Âyetin, “Rablerinin kendilerine emrettiği şeylerle amel ederler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَبُّهُمْ } “Rablerinin.” Dünyada.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ } “Çünkü onlar, bundan önce.” Sevap ve karametten önce.

{ مُحْسِنِينَ } “İyilik yaparlardı.” Dünyada söz ve davranışlarıyla.

﴿١٧﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ

17- “Geceleri pek az uyurlardı.”

{ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ } “Geceleri pek az uyurlardı.” Diyor ki, geceleri uyumaları ne derecede azdır.

﴿١٨﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ

18- “Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi.”

{ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ } “Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi.”
Namaz kılarlar.

۱۹ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلْسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

19- “Onların mallarında muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı.”

{ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ } “Onların mallarında bir hak vardı.” Mallarında belirli oranlarda bir hak olduğu görüşündedirler.

{ لِلْسَّائِلِ } “Muhtaç için.” İsteyenler için (dilenenler).

{ وَالْمَحْرُومِ } “Ve yoksullar.” İstemeyen/dilenmeyen, kendisine ve-
rilmeyen ve yoksulluğu kavranılmayan.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Ve yoksullar”, üç-
retini ve ganimetinden mahrum olan. “Yoksulların”, gününü kurtar-
amayan, geçimi sıkıntılı çalışanlar olduğu da söylenmiştir.

۲۰ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ

20- “Kesin olarak inanacaklar için yeryüzünde nice ibretler var-
dır!”

{ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ } “Yeryüzünde nice ibretler vardır!” Alametler ve
ibretler. Ağaç, hayvanlar, dağlar ve denizler.

{ لِلْمُوقِنِينَ } “Kesin olarak inanacaklar için.” Hazret-i Muhammed
(sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı tasdik edecekler için.

۲۱ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ

21- “Ve kendi nefislerinde (nice ibretler) vardır! Hâlâ görmüyor
musunuz?”

{ وَفِي أَنْفُسِكُمْ } “Ve kendi nefislerinde (nice ibretler) vardır!” Kendi-
lerinde de alametler vardır. Acılar, hastalıklar ve belalar. Adam bir
yerden yer, diğer iki mekândan da def-i hacet giderir.

{ أَفَلَا تَبْصُرُونَ } “Hâlâ görmüyor musunuz?” Hâlâ akıllanıp da Allah Teâlâ’nın yarattığı şeyler üzerinde düşünmüyor musunuz?

۲۲ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ

22- “Gökte de rızkınız ve size vaat olunan başka şeyler vardır!”

{ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ } “Gökte de rızkınız.” Gökten rızkınız, yani yağ-murla gelmektedir.

{ وَمَا تُوعَدُونَ } “Ve size vaat olunan başka şeyler vardır.” Yani cen-net.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Göktede rızkınız”, rız-kınız göğün Rabbine aittir. “Ve size vaat olunan başka şeyler vardır”, sevap ve cezalandırma da.

۲۳ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقُّ مِثْلِ مَا أَنْتُمْ تَنْطِقُونَ

23- “Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki, size yapılan bu vaat, tıpkı sizin konuşmanız gibi gerçektir.”

{ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ } “Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki.” Kendi nefesine kase ederek;

{ إِنَّهُ } “Size yapılan bu vaat.” Size anlatmış olduğum rızık ko-nusu.

{ لَحَقُّ } “Gerçektir.” Lâ ilâhe illallah dediğiniz gibi. Gerçekleşecek ve olacaktır.

{ مِثْلِ مَا أَنْتُمْ تَنْطِقُونَ } “Tıpkı sizin konuşmanız gibi.” Lâ ilâhe illallah dediğiniz gibi.

۲۴ هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثٌ ضَلَفَ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ

24- “İbrahim’in şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi?”

{ هَلْ آتَيْكَ } “Sana geldi mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sel-lem)!

{ حَدِيثُ صَيْفِ إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim’in misafirlerinin haberi.” Hazret-i İb-rahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın konuklarının haberi.

{ الْمُكْرَمِينَ } “Şerefli.” Onlara buzağı ile ikramda bulunmuştu.

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾

25- “Hani onlar (İbrahim’in) huzuruna girip, ‘Selam sana’ demiş-lerdi. (İbrahim) ‘Size de selam olsun!’ demiş (ve içinden), ‘Bun- lar tanınmamış bir topluluk!’ (diye geçirmişti).”

{ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ } “Hani onlar (İbrahim’in) huzuruna girip.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın huzuruna Cebrail ve beraberinde iki melek girmiştir. Girenlerin Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ile birlikte 12 kişi olduğu da söylenmiştir.

{ فَقَالُوا سَلَامًا } “Selam sana, demişlerdi.” Hazreti İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’a selam verdiler.

{ قَالَ سَلَامٌ } “(İbrahim) ‘Size de selam olsun!’ demiş.” Hazret-i İb-rahim (‘aleyhi’s-selâm) onların selamlarını alarak size de selam olsun demiştir.

{ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ } “(Ve içinden), ‘Bunlar tanınmamış bir topluluk!’ (diye geçirmişti.)” Onları tanıyamamış, o zaman diliminde bu yerde onla- rın selamlarını anlayamamıştı.

فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾

26- “(İbrahim) hemen ailesinin yanına giderek, semiz bir dana (eti) getirdi.”

{ فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ } “(İbrahim) hemen ailesinin yanına giderek,” Hemen ailesinin yanına dönerek.

{ فَجَاءَ } "Getirdi." Konuklarına.

{ بِعِجْلِ سَمِينٍ } "Semiz bir dana (eti)" Küçük kızartılmış.

﴿ ٢٧ ﴾ فَفَرَّغَتْ إِلَيْهِمْ قَالِ أَلَا تَأْكُلُونَ

27- "Onların önüne koyup, 'Yemez misiniz?' dedi."

{ فَفَرَّغَتْ } "Koyup." Yani kızartılmış buzağıyı.

{ إِلَيْهِمْ } "Onların önüne." Konuklarının önüne koymuş ancak on-
lar ellerini yemeğe uzatmamışlar.

{ قَالِ } "Dedi." Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm).

{ أَلَا تَأْكُلُونَ } "Yemez misiniz?" Yiyecekten.

﴿ ٢٨ ﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ

28- "Yemediklerini görünce onlardan içine bir korku düştü. Onlar (İbrahim'e), 'Korkma!' dediler ve ona çok bilgili bir oğul müj-
delediler."

{ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً } "Yemediklerini görünce onlardan içine bir korku
düştü." Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) kendi nefsinde onlara karşı
bir korku hissetti. Zira onlar kendi yemeğinden yememişlerdi. Bu-
nun üzerine Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) onların hırsız olduğunu
sanmış. Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm) döneminde bir kişi arkadaşı-
nın yemeğinden yerse o artık ona karşı güven hissederdi. Melekler
Hazret-i İbrahim ('aleyhi's-selâm)'ın korktuğunu anlayınca.

{ قَالُوا لَا تَخَفْ } "Onlar (İbrahim'e,) 'Korkma!' dediler." Ey İbrahim
bizden korkma. Zira bizler Rabbinin elçileriyiz.

{ وَبَشَّرُوهُ } "Ve ona müjdelediler." Allah'tan.

{ بِغُلَامٍ } "Bir oğul." Bir çocuk.

{ عَلِيمٌ } “Çok bilgili.” Küçüklüğünde hilm sahibi büyüğünde de azamet sahibi ki, bu çocuk Hazret-i İshak (‘aleyhi’s-selâm)’dır.

﴿ ٢٩ ﴾ فَأَقْبَلَتْ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ

29- “Hanımı (Sâre) bir çığlık atarak geldi ve elini yüzüne vurarak, ‘Ben kısır, yaşlı bir kadını, (nasıl çocuğum olur?)’ dedi.”

{ فَأَقْبَلَتْ امْرَأَتُهُ } “Hanımı (Sâre) geldi.” Hanımı Sâre başladı.

{ فِي صَرَّةٍ } “Bir çığlık atarak.” Bir çığlık ve velvele.

{ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا } “Ve elini yüzüne vurarak.” Parmaklarının uçlarını toplayıp, yüzüne ve alınına vurup.

{ وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ } “Ben kısır, yaşlı bir kadını, (nasıl çocuğum olur,) dedi.” Kısır yaşlı bir kadın nasıl çocuk dünyaya getirir?

﴿ ٣٠ ﴾ قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ

30- “Onlar, ‘Böyledir,⁴ Rabbin böyle buyurdu. Çünkü O, tam hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyi bilir!’ dediler.”

{ قَالُوا } “Onlar, dediler.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) ve beraberindekiler.

{ كَذَلِكَ } “Böyledir.” Sana dediğimiz gibidir ey Sâre!

{ ا قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ } “Rabbin buyurdu Çünkü O, tam hüküm ve hikmet sahibidir,” Kısırdan ve kısır olmayandan çocuğun dünyaya gelmesine hükmeden.

{ الْعَلِيمُ } “Her şeyi bilir!” Siz ikinizden gerçekleşecek olan çocuğu bilir.

⁴ Meale tarafımızdan eklenmiştir.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٣﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾

31-32- “(İbrahim) dedi: ‘Ey elçiler! Sizin asıl gönderilmenize sebep olan iş nedir?’ (Melekler) dediler: ‘Biz suçlu bir kavme gönderildik.’”

{ قَالَ } “(İbrahim) dedi.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm).

{ فَمَا خَطْبُكُمْ } “Sizin asıl gönderilmenize sebep olan iş nedir?” Durumunuz nedir, ne için geldiniz, neyi getirdiniz?

{ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ } “Ey elçiler! (Melekler) dediler: Biz suçlu bir kavme gönderildik.” Müşrik olan bir kavme geldik. Kendi nefisleri için çirkin amelleriyle helaki hak eden bir kavme geldik. Melekler bununla Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini kasdetmekteydiler.

لَنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾

33- “Onların üzerine çamurdan, pişmiş taş atacağız.”

{ لَنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ } “Onların üzerine çamurdan, pişmiş taş atacağız.” Kiremit tuğla gibi pişirilmiş.

مُسَوَّمَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾

34- “(O taşlardan her birinin), sınırı aşanlardan kime isabet edeceği Rabbin katında işaretlenmiştir.”

{ مُسَوَّمَةٌ } “(O taşlardan her birinin)... isabet edeceği işaretlenmiştir.” Siyah kırmızı ile çizilmiştir.

{ عِنْدَ رَبِّكَ } “Rabbin katında.” Rabbinin katında bu taşın kime geleceği.

{ لِلْمُسْرِفِينَ } “Sınırı aşanlardan kime.” Müşriklere.

فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾

35- “Sonunda o kentte bulunan mü’minleri çıkardık.”

{ فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا } “Sonunda o kentte bulunan çıkardık.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kasabalarında.

{ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minleri.” Muvahhidleri.

فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾

36- “Ancak orada Müslümanlardan, bir ev halkından başka kimse de bulamadık.”

{ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا } “Ancak orada kimse de bulamadık.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kasabalarında.

{ غَيْرَ بَيْتٍ } “Bir ev halkından başka.” Bir ev halkından başka.

{ مِنَ الْمُسْلِمِينَ } “Müslümanlardan.” Yakınlaştırılmış olanlardan başka. Bunlar Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) ve Zaura ve Risa adlı iki kızıdır.

وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

37- “Can yakıcı azaptan korkanlar için, orada bir ibret bıraktık.”

{ وَتَرَكْنَا فِيهَا } “Orada bıraktık.” Yani Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kasabalarında bıraktık.

{ آيَةً } “Bir ibret.” Bir alamet ve bir ibret.

{ لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ } “Can yakıcı azaptan korkanlar için.” Ahi- retten korkanlar için ta ki, onların eylemlerine uymasınlar.

وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

38- “Musa’nın kıssasında da bir ibret vardır. Hani biz onu açık bir delille Firavun’a göndermiştik.”

{ وَفِي مُوسَى } “Musa’nın kıssasında da bir ibret vardır.” Onda da bir ibret vardır.

{ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ } “Hani biz onu açık bir delille Firavun’a göndermiştik.” Apaçık bir kanıt olan el ve asâ mucizesiyle.

فَتَوَلَّىٰ بُرْكُنَّهُ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾

39- “(Firavun ise) ordusu ile birlikte ondan yüz çevirmiş (ve onun hakkında,) ‘Bu ya bir sihirbaz ya da bir deli!’ demişti.”

{ فَتَوَلَّىٰ بُرْكُنَّهُ } “(Firavun ise) ordusu ile birlikte ondan yüz çevirmiş.” Ve Firavun âyete ve Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’a iman etmekten yüz çevirmişti.

{ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ } “(Ve onun hakkında,) ‘Bu ya bir sihirbaz ya da bir deli!’ demişti.” Hastalığa kapılmış.

فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾

40- “Sonunda biz onu ve ordularını yakalayıp denize attık. (Firavun bu sırada) kendini kınayıp duruyordu.”

{ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ } “Sonunda biz onu ve ordularını yakalayıp.” Toplumunu.

{ فَنَبَذْنَاهُمْ } “Attık.” Onları boğduk.

{ فِي الْيَمِّ } “Denize.” Denizde.

{ وَهُوَ مُلِيمٌ } “(Firavun bu sırada) kendini kınayıp duruyordu.” Allah katında kendi nefsinin kınıyordu.

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾

41- “Ad kavminde de bir ibret vardır. Hani biz onların üzerine kasıp kavuran bir rüzgâr göndermiştik.”

{ وَفِي عَادٍ } “Ad kavminde de bir ibret vardır.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminde de.

{ إِذْ أَرْسَلْنَا } “Hani biz göndermiştik.” Musallat etmiştik.

{ عَلَيْهِمُ الرِّيحُ الْعَقِيمُ } “Onların üzerine kasıp kavuran bir rüzgâr.” Kendsinde hiçbir çıkışın olmadığı yani batı rüzgârını.

﴿٤٢﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلْنَاهُ كَالرَّمِيمِ

42- “Öyle ki, üzerinden geçtiği hiçbir şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu.”

{ مَا تَذَرُ } “Öyle ki canlı bırakmıyor.” Terk etmiyor.

{ مِنْ شَيْءٍ } “Hiçbir şeyi.” Onlardan hiçbir şeyi ve onların sahip olduğu şeyleri.

{ أَتَتْ عَلَيْهِ } “Üzerinden geçtiği.” Rüzgâr ona uğruyor.

{ إِلَّا جَعَلْنَاهُ كَالرَّمِيمِ } “Onu kül edip savuruyordu.” Toprak.

﴿٤٣﴾ وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ

43- “Semud kavminde de ibretler vardır. Hani onlara, ‘Bir süreye kadar, dünya nimetlerinden yararlanın!’ denmişti.”

{ وَفِي ثَمُودَ } “Semud kavminde de ibretler vardır.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminde de ibret vardır.

{ إِذْ قِيلَ لَهُمْ } “Hani onlara, denmişti.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) onların dişi deveyi boğazlamalarının ardından onlara şöyle buyurmuştu:

{ تَمَتَّعُوا } “Dünya nimetlerinden yararlanın.” Yaşayınız.

{ حَتَّىٰ حِينٍ } “Bir süreye kadar.” Azabın inişine kadar.

﴿٤٤﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ

44- "Fakat onlar Rablerinin buyruğuna karşı geldiler. Bu yüzden bakıp dururlarken onları yıldırım çarpıverdi."

{ فَعَتَوْا } "Fakat onlar karşı geldiler." Kaçındılar.

{ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ } "Rablerinin buyruğuna." Rablerinin emrini kabul-den.

{ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ } "Bu yüzden onları yıldırım çarpıverdi." Korkunç sesle azap.

{ وَهُمْ يَنْظُرُونَ } "Bakıp dururlarken." Kendilerine inen azaba.

﴿٤٥﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُتَتَّبِعِينَ

45- "Öyle ki, ne kendileri ayağa kalkabildiler, ne de başkaları onlara yardım edebildi!"

{ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ } "Öyle ki, ne kendileri ayağa kalkabildiler." Allah'ın azabından ayağa kalkmaya güçleri yetmedi.

{ وَمَا كَانُوا مُتَتَّبِعِينَ } "Ne de başkaları onlara yardım edebildi." Ne de onların bedenlerinden azabı engelleyen kimse vardı.

﴿٤٦﴾ وَقَوْمٌ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ

46- "Daha önce de Nûh kavmini (helâk etmiştik). Çünkü onlar da yoldan çıkmış fâsık bir kavim idiler."

{ وَقَوْمٌ نُوحٍ } "Nûh kavmini (helâk etmiştik)." Onları da helak ettik.

{ مِنْ قَبْلُ } "Daha önce de." Hazreti Sâlih ('aleyhi's-selâm)'ın kavmin-den önce.

{ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ } "Çünkü onlar da yoldan çıkmış fâsık bir kavim idiler." Kâfirler.

وَ السَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

47- “Göğü biz kendi ellerimizle bina ettik. Şüphesiz ki, biz onu elbette genişletmekteyiz!”

{ وَ السَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا } “Göğü biz bina ettik.” Onları yarattık.

{ بِأَيْدٍ } “Kendi ellerimizle.” Kuvvet ile.

{ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ } “Şüphesiz ki, biz onu elbette genişletmekteyiz.” Onu dilediğimizce genişletmekteyiz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Şüphesiz ki, biz onu elbette genişletmekteyiz”, rızıkla.

وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Yeri de biz döşedik. Biz ne güzel döşeyiciyiz!”

{ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا } “Yeri de biz döşedik.” Suyun üzerine.

{ فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ } “Biz ne güzel döşeyiciyiz.” Sericileriz.

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾

49- “Biz, düşünüp öğüt almanız için her şeyden çift çift yarattık.”

{ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ } “Biz, her şeyden çift çift yarattık.” Yerde iki türden.

{ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ } “Düşünüp öğüt almanız için.” Allah Teâlâ’nın yarattığı şeylerde öğüt alınız diye.

فَقَرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾

50- “Öyleyse hemen Allah’a koşun. Çünkü ben O’nun tarafından (size gönderilmiş) apaçık bir uyarıcıyım.”

{ فَفِرُّوْا إِلَى اللَّهِ } “Öyleyse hemen Allah’a koşun.” Allah Teâlâ’dan Allah Teâlâ’ya koşunuz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah’a isyan etmekten Allah’a itaate koşunuz. Âyetin, “Şeytan’a taatten Rahmân’a taate koşunuz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ } “Çünkü ben O’nun tarafından (size gönderilmiş.)” Allah’tan.

{ نَذِيرٌ مُّبِينٌ } “Apaçık bir uyarıcıyım.” Bildiğiniz dil ile sizi açıkça korkutucu bir resûlüm.

﴿٥١﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

51- “Allah ile birlikte başka bir ilâh edinmeyin. Çünkü ben O’nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.”

{ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ } “Allah ile birlikte başka bir ilâh edinmeyin.” Allah Teâlâ’nın çocuğunun ve ortağının olduğunu söylemeyiniz.

{ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ } “Çünkü ben O’nun tarafından (size gönderilmiş.)” Allah’tan.

{ نَذِيرٌ مُّبِينٌ } “Apaçık bir uyarıcıyım.” Bildiğiniz dille korkutucu.

كَذَٰلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ
مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾

52- “İşte böylece onlardan öncekiler de, kendilerine herhangi bir peygamber gelince, ‘Bu ya bir sihirbaz ya da cinlenmiş!’ dediler.”

{ كَذَٰلِكَ } “İşte böylece.” Senin kavminin sana sihirbaz veya deli dediği gibi.

{ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan öncekiler de, kendilerine gelince.” Senin kavminden öncekilerde.

{ مِنْ رَسُولٍ } “Herhangi bir peygamber.” Onları Allah’a davet eden.

{ إِلَّا قَالُوا } “Dediler.” Bu resûl için dediler.

{ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ } “Bu ya bir sihirbaz ya da cinlenmiş!”

﴿٥٣﴾ اتَّوَصَّوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ

53- “Onlar birbirlerine bunu mu tavsiye ettiler? Hayır! Onlar gerçekten azgın bir kavimdir!”

{ اتَّوَصَّوْا بِهِ } “Onlar birbirlerine bunu mu tavsiye ettiler?” Her kavim resûllerine sihirbaz veya deli demek için muvafakat mı etmiştir?

{ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ } “Hayır! Onlar gerçekten azgın bir kavimdir.” Kâfir bir kavimdir.

﴿٥٤﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ

54- “Artık onlardan yüz çevir, çünkü sen bu yüzden kınanacak değilsin.”

{ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ } “Artık onlardan yüz çevir.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlardan yüz çevir.

{ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ } “Çünkü sen bu yüzden kınanacak değilsin.” Bizim katımızda kınanacak değilsin. Zira sen özür sahibi oldun ve ulaştırdın. Allah Teâlâ bunun ardından Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e kıtali/cihadı emretti.

﴿٥٥﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ

55- “(Sen yine de) öğüt verip hatırlat. Çünkü hatırlatmak mü’minlere fayda verir.”

{ وَذَكِّرْ } “(Sen yine de) öğüt verip hatırlat.” Kur’an ile öğüt ver.

{ فَإِنَّ الدِّكْرَى } “Çünkü hatırlatmak.” Kur’an ile öğüt veriş.

{ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minlere fayda verir.” Mü’minlerin salahını artırır.

﴿٥٦﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

56- “Ben cinleri ve insanları ancak beni tanısınlar, bana ibadet etsinler diye yarattım.”

{ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ } “Ben cinleri ve insanları ancak beni tanısınlar, bana ibadet etsinler diye yarattım.” Bana itaat etsinler diye. Bu, kendine taat edenlere özgü özel bir emirdir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Eğer onları ibadet için yaratmış olsaydı Rablerine bir göz açıp kapaması kadar dahi olsun isyan etmezlerdi.

Ali ibn Ebî Talib ise şöyle anlam vermiştir: “Ben onları ancak onlara emredeyim ve yükümlü kılayım diye yarattım.”

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ben cinleri ve insanları ancak beni tanısınlar, bana ibadet etsinler diye yarattım.” Ancak onlara beni birlemeleri ve bana ibadet etmelerini emretmem için yarattım.

﴿٥٧﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونِ

57- “Ben onlardan herhangi bir rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum.”

{ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ } “Ben onlardan herhangi bir rızık istemiyorum.” Onları kendi nefislerini rızıklandırmakla yükümlü tutmadım.

{ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونِ } “Beni doyurmalarını da istemiyorum.” Onların rızıkları hususunda bana yardım etmekle de yükümlü tutmadım.

﴿٥٨﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ

58- “Kuşkusuz rızık veren, o çok büyük güç sahibi olan Allah’tır.”

{ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ } “Kuşkusuz rızık veren, o Allah’tır.” Kullarına.

{ ذُو الْقُوَّةِ } “Güç sahibi olan.” Düşmanlarına karşı.

{ الْمَتِينُ } “Çok büyük.” Onları cezalandırması şiddetli.

﴿ ٥٩ ﴾ فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ

59- “Kuşkusuz zulmedenlerin, geçmişlerinin payı gibi, bir azap payı vardır. Ama şimdi onu benden acele istemesinler!”

{ فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا } “Kuşkusuz zulmedenlerin, vardır.” Mekke kâfirlerinin.

{ ذُنُوبًا } “Bir azap payı.” Azabı. Birbirlerinin izini takip ederek.

{ مِثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ } “Geçmişlerinin payı gibi.” Kendilerinden öncekilerinin azabı gibi.

{ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ } “Ama şimdi onu benden acele istemesinler.” Azap ve helaki.

﴿ ٦٠ ﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ

60- “Uyarıldıkları o günlerinden dolayı, vay o inkâr edenlerin hâline!”

{ فَوَيْلٌ } “Vay hâline.” Azabın şiddetine.

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenlerin.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ } “Uyarıldıkları o günlerinden dolayı.” O günde, Tûr Sûresi’nde açıklanan azaptan korkutuldukları.

سورة الطُّورِ
52- TÛR SÛRESİ

Kendisinde “Tûr”un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkidir. Âyet sayısı 49, sözcük sayısı 812 ve harf sayısı da 1.500’dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالطُّورِ ١

1- “Yemin olsun, Tûr’a.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tûr Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{وَالطُّورِ} “Yemin olsun, Tûr’a.” Diyor ki, Allah Teâlâ Zebir dağına yemin etmiştir. Bütün dağlar Süryanicede ve Kipticede Tûr’dur. Ancak Allah Teâlâ bununla, Hazret-i Musa ile konuştuğu dağı kastetmektedir. Bu dağ Medyen dağıdır. İsmi de Zebir’dır. Allah Teâlâ da bu dağa yemin etmiştir.

وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ ٢

2- “Satır satır yazılmış Kitab’a.”

{وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ} “Satır satır yazılmış Kitab’a,” Âdemoğlunun amellerinin kendisinde yazılmış olduğu Levh-i Mahfuz’a yemin ederim ki.

فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ٣

3- “Yayılmış ince deri üzerine.”

{ فِي رَقٍّ } “İnce deri üzerine.” Yani deri.

{ مَنْشُورٍ } “Yayılmış.” Âdemoğlunun kıyâmet gününde okuyacağı açılmış sahifelerde yazılmış olan ki, bu, hafaza divanıdır.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ٤

4- “Beyt-i Ma’mur’a.”

{ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ } “Beyt-i Ma’mur’a,” Meleklerle bayındır hale getirilmiş eve yemin ederim ki, bu ev Kâbe’nin hizasında altıncı kattır. Onunla yerin yedinci katının izleri arasında bir harem vardır ki, her gün oraya yetmiş bin melek girer, sonra oradan çıkarlar ve tekrar bir daha oraya dönmezler. Bu ev Hazret-i Âdem’in inşa ettiği, tufandan dolayı altıncı kat göğe kaldırıldığı evdir. Surah ismiyle de isimlendirilir. Kâbe’nin tam hizasındadır.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ٥

5- “Yükseltilmiş tavana.”

{ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ } “Yükseltilmiş tavana.” Her şeyin üstüne kılınmış semaya yemin ederim ki.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ٦

6- “Kaynayan denize ki.”

{ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ } “Kaynayan denize ki.” Dolu olan denize yemin ederim ki. Bu yedinci katın üstünde Arş’ın altındaki denizdir. Haya-van denizi diye isimlendirilir. Allah Teâlâ onunla kıyâmet gününde bütün mahlukatı diriltecektir. “Kaynayan denize ki”, ateşe dönüşecek sıcak bir deniz olduğu da söylenmiştir. Kıyâmet gününde cehen-nemde açılacaktır. Allah Teâlâ bütün bunlara yemin etti.

٧ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ

7- "Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır."

{ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ } "Rabbinin azabı mutlaka." Kıyâmet gününde.

{ لَوَاقِعٌ } "Vuku bulacaktır." Kureyş'e incek ve gerçekleşecektir.

٨ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ

8- "Ona engel olacak hiçbir güç de yoktur."

{ مَا لَهُ } "Ona yoktur." Azaba.

{ مِنْ دَافِعٍ } "Engel olacak hiçbir güç de." Engelleyici.

٩ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا

9- "O gün, gök sarsıldıkça sarsılır."

{ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ } "O gün, gök sarsılır." Gök döner.

{ مَوْرًا } "Sarsıldıkça." Ehliyle birlikte değirmenin döndüğü gibi. Mahlukat korkudan birbirinin üstüne dalgalanıp durur.

١٠ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا

10- "Dağlar yürüdükçe yürür."

{ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ } "Dağlar yürür." Yeryüzünde.

{ سَيْرًا } "Yürüdükçe." Bulutun havada yürümesi gibi.

١١ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

11- "İşte o gün yalanlayanların vay hâline!"

{ فَوَيْلٌ } "Vay hâline!" Azabın şiddeti.

{ يَوْمَئِذٍ } "İşte o gün." Kıyâmet günüdür.

{لَمُكَذِّبِينَ} “Yalanlayanların.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve Kur’an’ı yalanlayan söz konusu edilen Ebû Cehil ve ashabıdır.

١٢ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ

12- “Onlar daldıkları bir bataкта oyalanıp duruyorlar.”

{الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ} “Onlar daldıkları bir bataкта oyalanıp duruyorlar.” Bâtıla dalmışlardır.

١٣ يَوْمَ يُدْعُونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعَاً

13- “O gün cehennem ateşine itilip kakılacaklar.”

{يَوْمَ يُدْعُونَ} “O gün itilip kakılacaklar.” Defedileceklerdir.

{إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعَاً} “Cehennem ateşine.” Defedilişle defedileceklerdir. Melekler onları defedecek, onları yüzüstü ceheneme çekeceklerdir. Zebani melekleri kendilerine.

١٤ هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ

14- “(Denilecek ki): ‘İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur!’”

{هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا} “(Denilecek ki): ‘İşte durduğunuz ateş budur.’” Dünyadayken.

{تُكَذِّبُونَ} “Yalanlayıp.” Gerçekleşmeyeceğini söylediğiniz.

١٥ أَفَسِحْرٌ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ

15- “Bu da mı bir sihir? Yoksa siz görmüyor musunuz?”

{أَفَسِحْرٌ هَذَا} “Bu da mı bir sihir?” Bugün ve bu azap da mı sihirdir? Zira sizler dünyadayken peygamberlere sihirbazlar demiştiniz.

{أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ} “Yoksa siz görmüyor musunuz?” Akletmemekte misiniz? Allah Teâlâ buyurur ki:

إِضْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16- “Girin oraya bakalım! İster sabredin, ister etmeyin, artık sizin için birdir. Siz ancak yapmış olduklarınızın karşılığını göreceksiniz!”

{ إِضْلَوْهَا } “Girin oraya bakalım!” Yani cehennem ateşine giriniz.

{ فَاصْبِرُوا } “İster sabredin.” Onun azabına.

{ أَوْ لَا تَصْبِرُوا } “İster etmeyin.” Onun azabına.

{ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ } “Artık sizin için birdir.” Sızlanma da sabretme de.

{ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Siz ancak yapmış olduklarınızın karşılığını göreceksiniz!” Ve dünyada söylediklerinizin.

﴿١٧﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ

17- “Şüphe yok ki, korunan takva sahipleri cennetlerde ve nimet içindedirler.”

Allah Teâlâ mü'minlerin, Ebûbekir ve ashabının yerleşeceği yeri açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ إِنَّ الْمُتَّقِينَ } “Şüphe yok ki, korunan takva sahipleri.” Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan.

{ فِي جَنَّاتٍ } “Cennetlerde.” Bahçelerde.

{ وَنَعِيمٍ } “Ve nimet içindedirler.” Sürekli.

﴿١٨﴾ فَاكِهِينَ بِمَا أُتِيَهُمْ رُبُّهُمْ وَوَفِيهِمْ رُبُّهُمْ عَذَابُ الْجَحِيمِ

18- “Rablerinin kendilerine verdikleriyle sevinirler. Rableri onları cehennem azabından korumuştur.”

{ فَاكِهِينَ } “Sevinirler.” Hoşlanırlar.

{بِمَا آتَيْتُهُمْ رَبُّهُمْ} “Rablerinin kendilerine verdikleriyle.” Rablerinin kendilerine cennette verdikleriyle.

{وَوَفَّيْتُهُمْ} “Onları korumuştur.” Onlardan defetmiştir.

{رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ} “Rableri cehennem azabından.” Cehennem ateşinin azabını. Bunun üzerine Allah Teâlâ kendilerine şöyle buyurur:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19- “Yaptıklarınıza karşılık âfiyetle yeyin, için!”

{كُلُوا} “Yeyin.” Cennetin meyvelerinden.

{وَاشْرَبُوا} “İçin.” Nehirlerinden.

{هَنِيئًا} “Âfiyetle.” Hastalıksız, günah olmaksızın ve ölüm de olmaksızın.

{بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} “Yaptıklarınıza karşılık.” Ve dünyada söylediklerinize karşılık.

مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾

20- “Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak. Ayrıca biz onlara iri gözlü hurileri eş yapmışızdır.”

{مُتَّكِئِينَ} “Yaslanarak.” Oturarak.

{عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ} “Sıra sıra dizilmiş koltuklara.” Sıra sıra dizilmiş.

{وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ} “Ayrıca biz onlara eş yapmışızdır.” Cennette onlara eşler kalmışız.

{بِحُورٍ} “Hurileri.” Bembeyaz cariyeler.

{عِينٍ} “İri gözlü.” Gözleri iri yüzleri güzel.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾

21- “İman etmiş, zürriyetleri de iman edip arkalarından gelmiş olanların nesillerini kendilerine katarız. Hem onların amellerinden bir şey de eksiltmeyiz. Herkes kazandıklarına karşı bir rehindir.”

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا } “İman etmiş,” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edip imanlarında sadık olanlar.

{ وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ } “Zürriyetleri de iman edip arkalarından gelmiş olanların.” Dünyada zürriyetlerinin de iman ettiği.

{ أَلْحَقْنَا بِهِمْ } “Kendilerine katarız.” Babalarına.

{ ذُرِّيَّتَهُمْ } “Nesillerini.” Ahirette babalarının derecelerinde kılarız.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “İman etmiş”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenleri cennete koyar. “Zürriyetleri de arkalarından gelmiş olanların”, küçük zürriyetlerini onların derecelerinde. “İman edip, Misak gününde zürriyet imanıyla. “Kendilerine katarız”, babalarına diyor ki babalarının derecelerine ilhak ederiz. “Nesillerini”, babalarının dereceleri daha yüksek ise nesilleri de kendilerinin derecelerine ulaşır.

{ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ } “Hem onların amellerinden bir şey de eksiltmeyiz.” Diyor ki, zürriyetlerinin kendilerine katılmasından dolayı babaların derecelerinden ve sevaplarından da bir şey eksiltmeyiz.

{ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ } “Herkes kazandıklarına karşı.” Günahlarda.

{ رَهِينٌ } “Bir rehindir.” Mürtehindir. Allah Teâlâ onlara dilediğini yapar.

﴿٢٢﴾ وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ

22- “Bir de onlara canlarının çektiği meyve ve etten bol bol verimiz.”

{ وَأَمَدَدْنَاهُمْ } “Bir de onlara bol bol verimiz.” Onlara, yani cennet ehline cennette.

{ بِفَاكِهَةٍ } “Meyve.” Türlü türlü meyveler.

{ وَلَحْمٍ } “Ve etten.” Yani kuş etinden.

{ مِمَّا يَشْتَهُونَ } “Canlarının çektiği.” Arzuladıkları.

﴿ ٣٣ ﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْتِيمٌ

23- “Orada bir kadeh kapışır ki, onda ne saçmalama vardır, ne de günaha sokma!”

{ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا } “Orada kapışır ki.” Cennette karşılıklı birbirlerine sunarlar.

{ كَأْسًا } “Bir kadeh.” İçki.

{ لَا لَغْوٌ فِيهَا } “Onda ne saçmalama vardır.” İçilmesinden dolayı karının acı çekmediği.

{ وَلَا تَأْتِيمٌ } “Ne de günaha sokma!” Ne de içilmesinde onlara bir günah.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onda ne saçmalama vardır”, ne bâtıllık ne de cennette yemin vardır. “Ne de günaha sokma”, birbirlerine hakaret etmez ve yalan söylemezler.

﴿ ٢٤ ﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ

24- “Bir takım özel hizmetçiler etraflarında dolaşır. Bunlar sanki se-def içinde saklı inci gibidirler.”

{ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ } “Bir takım etraflarında dolaşır.” Hizmette.

{ غِلْمَانٌ } “Özel hizmetçiler.” Ve saftırlar.

{ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ } “Bunlar sanki gibidirler.” Safılıkta.

{ لَوْ لَوْ مَكْنُونٌ } “Sedef içinde saklı inci.” Sıcaktan, soğuktan ve kış soğğundan korunmuş.

﴿٢٥﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

25- “Cennetlikler birbirlerine dönüp sorarlar.”

{ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ } “Cennetlikler birbirlerine dönüp.” Ziyarette.

{ يَتَسَاءَلُونَ } “Sorarlar.” Dünya işinden sorarlar.

﴿٢٦﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ

26- “Derler ki: ‘Daha önce biz ailemiz içinde iken sonumuzdan korkardık.’”

{ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ } “Derler ki: Daha önce biz.” Cennete girmeden önce.

{ فِي أَهْلِنَا } “Ailemiz içinde iken.” Dünyada ailemizle birlikteyken.

{ مُشْفِقِينَ } “Sonumuzdan korkardık.” Allah’ın azabından korkardık.

﴿٢٧﴾ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَفِينَا عَذَابَ السَّمُومِ

27- “Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen cehennem azabından korudu.”

{ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا } “Allah bize lütfetti de.” Bağışlanma, rahmet ve cennete girmekle.

{ وَوَفِينَا } “Bizi korudu.” Bizden bertaraf etti.

{ عَذَابَ السَّمُومِ } “Vücudun içine işleyen cehennem azabından.” Cehennem ateşinin azabından.

﴿٢٨﴾ **إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ**

28- “Gerçekten biz bundan önce O’na (Allah’a) dua ediyorduk. Çünkü O, çok iyilik eden ve çok merhametli olandır.”

{ **إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ** } “Gerçekten biz bundan önce.” Bağışlanma ve rahmetten önce.

{ **نَدْعُوهُ** } “O’na (Allah’a) dua ediyorduk.” O’na ibadet ediyor ve O’nu birliyorduk.

{ **إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ** } “Çünkü O, çok iyilik eden.” Bize vadetmiş olduğu, verdiği sözünde doğruydu.

{ **الرَّحِيمُ** } “Ve çok merhametli olandır.” Mü’minlerin ibadetine karşı. Zira bize merhamet etti.¹

﴿٢٩﴾ **فَذَكِّرْ مَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ**

29- “Öyleyse sen öğüt vermeye devam et. Rabbinin lütfu sayesinde sen ne kâhinsin, ne de mecnun!”

{ **فَذَكِّرْ** } “Öyleyse sen öğüt vermeye devam et.” Ey Muhammed öğüt ver.

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(الْبَرُّ) esma-i şerifi ‘latîf’ anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsîr, Tur Sûresi.

Bu haberi Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 27, s. 30.

b) İbn Esir ise “el-Berr” ism-i şerifi hakkında şu bilgileri verir: el-Berr ism-i şerifi, kullara nimetiyle ve lütf-u fazlıyla acıyan, merhamet eden demektir. El-Berr ve el-Barr aynı anlama gelmektedir. Ancak şu kadar var ki, esmâ-i hüsnâ arasında el-Barr ism-i şerifi değil de el-Berr ismi şerifi geçmektedir. *En-Nihâye fi Ğaribi’l-Hadis*, “Brr” maddesi.

c) Bu âyet, mü’minler cennete girdikten sonra Allah Teâlâ’nın zikrettiği mü’minlerin sözlerindendir. Bu âyetin anlamı, bu âyetten önceki âyetlerle bağlantılı olarak anlaşılmalıdır. (قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَيْنَا عَذَابَ السُّمُومِ)

“Derler ki: Daha önce biz ailemiz içinde iken sonumuzdan korkardık. Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen cehennem azabından korudu.” (52/ et-Tur/26-7)

{فَمَا آتَتْ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ} “Rabbinin lütfu sayesinde sen.” Peygamberlik ve İslam ile.

{بِكَاهِنٍ} “Ne kâhinsin.” Yarının ne getireceğini haber vermenle.

{وَلَا مَجْنُونٍ} “Ne de mecnun.” Ne de boğunukluk sende vardır.

﴿٣٠﴾ أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُّ بِهِ رَبِّبَ الْمُنُونِ

30- “Yoksa onlar, ‘O bir şâirdir, biz onun başına bir felâket gelmesini bekliyoruz’ mu diyorlar?”

{أَمْ يَقُولُونَ} “Yoksa onlar... mu diyorlar?” Aksine Mekke kâfirleri Ebû Cehil ve Velid ibn Muğire ve ashabı demektedirler ki.

{شَاعِرٌ} “O bir şâirdir.” Kendi yanından sözler söylemektedir.

{نَتَرَبَّصُّ بِهِ} “Biz onun başına bekliyoruz.” Onun için beklemekteyiz.

{رَبِّبَ الْمُنُونِ} “Bir felâket gelmesini.” Ölümün acılarının.²

² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(الْمُنُونِ) sözcüğü ölüm anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Tûr Sûresi.

Bu haberi Taberî Ali ibn Ebî Talha ve Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 27, s. 31.

b) İbn Abbâs bu tefsirde sözcüğün birebir karşılığını vermiştir. Zira sözcük Cahiliyye şiirinde de bu anlamda kullanılmaktadır. Ebû'l-Ğavl et-Tuhevî’nin şiiri bunlardandır:

“Hum meneu hime’l-vekaba bi-darbin, Yüellifu beyne eşâtî’l-münuni.”

Onlar beni el-Vekaba suyunun koruluğundan döverek alıkoydular,

O (dövme) ölümün dağınıklıklarını biraraya getiriyordu.

Kurtubî ise ansiklopedik tefsirinde bu âyetin tefsiri hakkında şu bilgileri verir: “Şair burada şunu anlatmak istiyor: Dövmek, değişik yerlerde bulunan dağınık bir topluluğu biraraya getirir. Eğer onların bulundukları yerlerde ölümleri gelecek olursa, ölüm de onlara dağınık gelecekti. Biraraya gelip toplanmaları sonucunda da ölümleri de onlara hep birlikte gelmiş oldu.”

es-Süddî, Ebû Mâlik’ten, o da İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: “(رَبِّبَ) Kur’an-ı Kerim’de şüphe ve tereddüt anlamındadır. Yalnız et-Tur Sûresi’ndeki bir yer müstesnadır. (رَبِّبَ الْمُنُونِ), zamanın olayları ve musibetleri demektir.” *Tefsirü’l-Kurtubî*, c. 17, s. 72.

قُلْ تَرَبُّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

31- "De ki: 'Bekleyin bakalım! Ben de sizinle birlikte bekliyorum!'"

{ قُلْ } "De ki." Ey Muhammed! Ebû Cehil ve Velid ibn Muğire ve ashabına de ki:

{ تَرَبُّصُوا } "Bekleyin bakalım!" Ölümümü bekleyiniz.

{ فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ } "Ben de sizinle birlikte bekliyorum!" Ben de sizin başınıza azabın gelmesini beklemekteyim. Bedir Savaşı'nda azap gördüler.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَخْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾

32- "Yoksa bunu onlara akılları mı emrediyor, ya da onlar azgın bir kavim midirler?"

Bu rivayet İbn Abbâs'ın aynı zamanda dakik bir bilgiye ve araştırmacı bir kimliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bir Kur'anî sözcüğün anlamlarını belirleme ve bunlardan farklı anlama geldiği yeri tespit etme elbette bir araştırmanın ve dakikliğin ürünüdür.

c) İbn Cerir et-Taberî bu âyetin sebab-i nüzulü hakkında Mücahid kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Kureyşliler, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in durumunu görüşmek üzere Darü'n-Nedve'de toplandıklarında, içlerinden birisi: 'O'nu bağlayıp hapsedin, sonra ondan önceki şairlerden Zühayr, Nabîğa ve emsalinin helak olduğu gibi, o da helak olup ölünceye kadar onu gözetleyin. Zira o da onlardan birisi gibidir' demişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ, onların sözlerini aktarmak üzere şu âyet-i kerimeyi indirdi:

(أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمُنُونِ) 'Yoksa onlar, O bir şairdir, biz onun başına bir felâket gelmesini bekliyoruz, mu diyorlar?'" Tefsîrü't-Taberî, c. 27, s. 31.

Bu haberin senedinde Said ibn Yahya el-Emevî, Yahya ibn Said ibn el-Emevî, Muhammed ibn İshak, Abdullah ibn Ebî Nuceyh el-Mekkî bulunmaktadır. Hadis, görüntü itibariyle hasendir. Zira ravilerin töhmetlendiği sahalar varsa da töhmet edilen sahalar ile hadisin rivayet alanı birbirinden uzaktır. Örneğin, İbn İshak tedlis etmekle töhmetlenmiş ise de bu hadis onun uzmanlık alanı olan sîret ile ilgili olduğundan dolayı bir sıkıntı bulunmamaktadır. Ancak Abdullah ibn Ebî Nuceyh de hem kaderîlikle hem de tedlis yapmakla itham edilmiştir. İbn Ebî Nuceyh hakkında bkz. *et-Takrîb*, c. 1, s. 456, 690 nolu madde.

Yahya ibn Said ibn Eban el-Emevî: Cemal lakabıyla anılır. Sâduktur, bazen garip şeyler anlatır. *Et-Takrîb*, c. 2, s. 348, 69 nolu madde.

{ أَمْ تَأْمُرُهُمْ } “Yoksa onlara mı emrediyor.” Onlara emir mi ediyor?

{ أَخْلَاهُمْ } “Akılları.” Yani akılları.

{ بِهَذَا } “Bunu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i yalamayı ve hakaret etmeyi ve eziyet etmeyi. Bu Allah tarafından onlara yönelik bir eleştiridir.

{ أَمْ هُمْ } “Ya da onlar... midirler?” Hayır aksine onlar.

{ قَوْمٌ طَاغُونَ } “Azgın bir kavim.” Kâfirdirler ve Allah Teâlâ’ya ma-siyet ederek haddi aşan kullardır.

۳۳ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ

33- “Yahut ‘Onu kendisi uydurup söyledi.’ mi diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler.”

{ أَمْ يَقُولُونَ } “Yahut... mi diyorlar?” Aksine Mekke kâfirleri şöyle demektedirler.

{ تَقَوَّلَهُ } “Onu kendisi uydurup söyledi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kendisi uydurdu ve yalan söyledi. Kur’an’ı kendi yanından ortaya koydu.

{ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ } “Hayır, onlar iman etmezler.” Allah Teâlâ’nın ilmine göre onlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmezler.

۳۴ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

34- “Eğer söyledikleri doğru ise, onun benzeri bir söz getirsinler.”

{ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ } “Onun benzeri bir söz getirsinler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kendi yanından ortaya koyduğu Kur’an’ın bir benzerini kendileri de ortaya koysunlar.

{ اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ } “Eğer söyledikleri doğru ise.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bunu kendi yanından ortaya koymuştur şeklindeki sözlerinde doğru sözlülerden iseler.

﴿ ٣٥ ﴾ اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ

35- “Yoksa onlar, bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar? Yahut kendileri mi yaratıcıdır?”

{ اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ } “Yoksa onlar, bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar?” Babasız. Herhangi bir rab olmaksızın mı yaratıldılar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ } “Yahut kendileri mi yaratıcıdır?” Yaratılmış de-ğillerde.

﴿ ٣٦ ﴾ اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُوْنَ

36- “Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar düşünüp gerçeği anlamazlar.”

{ اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ } “Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı?” Hayır, aksine gökleri ve yeri Allah Teâlâ yarattı.

{ بَلْ لَا يُوقِنُوْنَ } “Hayır, onlar düşünüp gerçeği anlamazlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı tasdik etmezler.

﴿ ٣٧ ﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنٌ رَّبِّكَ اَمْ هُمُ الْمُصْطَفٰوْنَ

37- “Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yahut her şeye hâkim olan kendileri midir?”

{ اَمْ عِنْدَهُمْ } “Yoksa onların yanında mıdır?” Onların yanında mıdır?

{ خَزَآئِنٌ رَّبِّكَ } “Rabbinin hazineleri.” Rabbinin yağmur, rızık, bitki ve peygamberlik gibi hazinelerinin anahtarları.

{ أَمْ هُمُ الْمُضْطَرُونَ } “Yahut her şeye hâkim olan kendileri midir?”
Bunları otoriteleri altına mı almışlar?

﴿ ٣٨ ﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

38- “Yoksa onların, üzerine çıkıp (göğü) dinleyecekleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyenleri, açık bir delil getirsinler!”

{ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ } “Yoksa onların, üzerine çıkıp (göğü) dinleyecekleri bir merdivenleri mi var?” İçinde göğe çıkacakları.

{ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ } “Öyleyse dinleyenleri, açık bir delil getirsinler!” Dediklerine dair apaçık bir kanıt.

﴿ ٣٩ ﴾ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبُنُونَ

39- “Yoksa kızlar Allah’ın da oğullar sizin mi?”

{ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ } “Yoksa kızlar Allah’ın da.” Kendiniz hoşlanmadığınız halde Allah’a mı layık görüyorsunuz?

{ وَلَكُمُ الْبُنُونَ } “Oğullar sizin ...mi?” Oğulları kendiniz için seçiyorsunuz.

﴿ ٤٠ ﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ

40- “Ya da sen kendilerinden bir ücret istiyorsun da bu yüzden bir borç yükü altında mı eziliyorlar?”

{ أَمْ تَسْأَلُهُمْ } “Ya da sen kendilerinden istiyorsun da.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ أَجْرًا } “Bir ücret.” İmana karşılık bir ücret.

{ فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ } “Bu yüzden bir borç yükü altında mı?” Borçtan dolayı.

{ مُثْقَلُونَ } “Eziliyorlar” Cevap vermekle.

٤١) أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ

41- "Yoksa gayba ait bilgiler onların yanında da, onlar mı yazıyorlar?"

{ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ } "Yoksa gayba ait bilgiler onların yanında mı?." Diriltilemeyeceklerine dair.

{ فَهُمْ يَكْتُبُونَ } "Onlar yazıyorlar" Yani ya da onların beraberinde Levh-i Mahfuz'dan dilediklerini yazdıkları bir kitapları mı var? "Onlar mı yazıyorlar?" Levh-i Mahfuz'dan dediklerini ve işlediklerini yazmaktadırlar.

٤٢) أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ الْمَكِيدُونَ

42- "Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat asıl tuzağa düşecek olanlar, o inkâr edenlerdir!"

{ أَمْ يُرِيدُونَ } "Yoksa mı kurmak istiyorlar?" Aksine istiyorlar.

{ كَيْدًا } "Bir tuzak." Senin öldürülmeni istiyorlar ey Muhammed!

{ فَالَّذِينَ كَفَرُوا } "Fakat o inkâr edenlerdir!" Mekke kâfirleri, Ebû Cehil ve ashabı Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i kaldırmayı istemekteydiler.

{ هُمْ الْمَكِيدُونَ } "Asıl tuzağa düşecek olanlar." Bedir Savaşı'nda öldürülecek olanlar onlardır.

٤٣) أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

43- "Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhı mı var? Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır."

{ أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ } "Yoksa onların Allah'tan başka bir ilâhı mı var?" Kendilerinden Allah'ın azabını engelleyecek.

{ سُبْحَانَ اللَّهِ } "Allah, uzaktır." Allah Teâlâ münezzehtir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Onların ortak koştukları şeylerden.” Kendisine ortak koştukları putlardan.

﴿٤٤﴾ وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ

44- “Hem onlar gökten bir parça düştüğünü görseler, ‘Bu, üst üste yığılmış bir bulut!’ derler.”

{ وَإِنْ يَرَوْا } “Hem onlar görseler.” Mekke kâfirleri.

{ كِسْفًا } “Bir parça.” Parça.

{ مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا } “Gökten düştüğünü.” İndiğini.

{ يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ } “Bu, üst üste yığılmış bir bulut, derler.” Yalanlamalarından ötürü bu üst üste yığılmış bir buluttur.³

﴿٤٥﴾ فَذَرَهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ

45- “Artık korkudan bayılacakları günlerine kavuşuncaya kadar, onları kendi hallerine bırak.”

³ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(كِسْفًا) sözcüğü parça anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Tûr Sûresi. Bu haberi Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. Tefsirü't-Taberî, c. 27, s. 35.

b) { وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ } “Hem onlar gökten bir parça düştüğünü görseler, Bu, üst üste yığılmış bir bulut, derler.” Bu âyet-i kerime müşrikler hakkında nazil olmuştur. Zira Allah azze ve celle Kur'an'da onların Şuarâ ve İsrâ Sûrelerinde de aktardığı bir iddialarına cevaben nazil olmuştur. (فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ) “Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır.” (26/eş-Şuarâ/187), (أَوْ تُسْقِطِ السَّمَاءَ كَمَا زَعَّمْتَ عَلَيْنَا كِسْفًا), “Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın” (17/el-İsrâ/92).

Âyetin ifade ettiği anlam ise şudur: Meydan okuma kastıyla onların talep ettikleri şey gerçekleşirse aşırı inkârlarından ve sapkınlıkta yaşayıp durmalarından ötürü gökten kendilerine gelecek olan azabı tasdik etmeyeceklerdir. Hatta onlar bu gördükleri bulutlar hakkında bunların üstüste birikmiş bulutlar olduklarını dile getiriyordular.

{ فَلَرْهُمْ } “Artık onları kendi hallerine bırak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onları terk et.

{ حَتَّى يَلَاقُوا } “Kavuşuncaya kadar.” Görecekleri.

{ يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ } “Korkudan bayılacakları günlerine.” Ölecekleri.

﴿٤٦﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ

46- “O gün tuzakları kendilerine hiçbir yarar sağlamaz ve onlara yardım da edilmez.”

{ يَوْمَ } “O gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ } “Kendilerine yarar sağlamaz.” Ebû Cehil ve ashabına.

{ كَيْدُهُمْ } “Tuzakları.” Yaptıkları şeyler Allah’ın azabını bertaraf ederek kendilerine fayda sağlamaz.

{ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ } “Hiçbir... ve onlara yardım da edilmez.” Kendilerine verilecek olan azabı engellemez.

﴿٤٧﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

47- “Şüphesiz o zulmedenlere, bundan başka da bir azap var. Fakat onların çoğu bilmezler.”

{ وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا } “Şüphesiz o zulmedenlere, var.” Şirk koşan Mekke kâfirlerine.

{ عَذَابًا } “Bir azap.” Kabirde.

{ دُونَ ذَلِكَ } “Bundan başka da.” Cehennem azabından başka.

{ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ } “Fakat onların çoğu.” Onların bütünü.

{ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmezler.” Bunu bilmezler ve tasdik etmezler.

٤٨ وَاضْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ

48- “Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin. Kalktığın zaman Rabbinin hamd ile tesbih et.”

{ وَاضْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ } “Rabbinin hükmüne sabret.” Rabbinin risaletinin tebliğine. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sana isabet eden şeyde Allah Teâlâ’ya taatte Rabbinin kazasına razı ol.

{ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا } “Çünkü sen gözlerimizin önündesin.” Bizim gözümüzün önündesin.

{ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ } “Rabbini hamd ile tesbih et.” Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ حِينَ تَقُومُ } “Kalktığın zaman.” Sabah namazı için yatağından kalktığında.

٤٩ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ

49- “Gecenin bir bölümünde ve yıldızların batışının ardından da O’nu tesbih et.”

{ وَمِنَ اللَّيْلِ } “Gecenin bir bölümünde.” Geceye kadar ve gecenin girişinin ardından.

{ فَسَبِّحْهُ } “O’nu tesbih et.” Öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kıl.

{ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ } “Ve yıldızların batışının ardından da.” Sabah namazının ardından ve yıldızların batışının ardından.⁴

⁴ a) İmam Tirmizî, Kureyb kanalıyla İbn Abbâs’tan, o da Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den rivayetine göre; Hazret şöyle buyurmuştur: “(وَإِدْبَارَ النُّجُومِ) ‘Yıldızların kaybolması’, tan yeri ağarmadan önce iki rekât namaz kılmaktır. (وَإِدْبَارَ السُّجُودِ) ‘Secdelerin ardından’ ise akşam namazından sonra iki rekât kılmaktır.”

Ebü İsa et-Tirmizî şöyle der: “Bu, garib bir hadistir. Biz bunu merfu rivayet olarak ancak bu yolla Muhammed ibn Fudayl ile Rişdîn ibn Kureyb yoluyla biliyoruz. Ben Muhammed ibn İsmail’e (Buhârî’ye): Muhammed ibn Fudayl

ile Rişdîn ibn Kureyb hakkında, 'Bunların hangisi daha sika (sağlam ve güvenilir) ravidir?' diye sordum, o: 'Her ikisine de yaklaşmam. Bununla birlikte bana göre Muhammed daha ağır basar' dedi." (Tirmizî) dedi ki: "Abdullah ibn Abdurrahman'a bu hususu sordum, o da; 'Her ikisine de yaklaşmam. Bununla birlikte Rişdîn ibn Kureyb bana göre ikisi arasında tercihe değer olan'dır' dedi." Tirmizî dedi ki: "Uygun görüş, Ebû Muhammed'in görüşüdür. Bana göre de Rişdîn b. Kureyb, Muhammed'den daha ağır basar ve daha eskidir. Ayrıca Rişdîn, İbn Abbâs'a yetişmiş ve onu görmüştür." *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Tûr Sûresi. 3275 nolu hadis.

Bu hadisin senesinde Ebû Hîşam er-Rufaî, Muhammed ibn Fudayl ibn Gazvan ed-Dabbî, Rişdîn ibn Kureyb ibn Ebî Müslim el-Haşimî, Kureyb İbn Ebî Müslim el-Haşimî bulunmaktadır.

Ebû Hîşam er-Rufaî Muhammed ibn Yezid ibn Muhammed ibn Kesir el-Acelî: Medain kadısıdır. Kuvvetli değildir. Ancak Müslim, Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 219, 228 nolu madde; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 2, s. 644, 6089 nolu madde.

Muhammed ibn Fudayl ibn Gazvan ed-Dabbî: Sâduk ve ârifdir, ancak Şiilikle itham edilmiştir. *Et-Takrib*, c. 2, s. 200, 628 nolu madde.

Rişdîn ibn Kureyb ibn Ebî Müslim el-Haşimî: Zayıftır. Ancak Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 251, 93 nolu madde; *el-Mizan*, c. 2, s. 49, 2780; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c.2, s. 232, 2124 nolu madde.

Kureyb ibn Ebî Müslim el-Haşimî: Sikadır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 134, 43 nolu madde.

Bu açıdan bakıldığında bu hadis zayıf görülmektedir. Hadis İbn Abbâs tarafından mevkuf olarak rivayet edilmiştir.

b) Bu haberi Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan Allah Teâlâ'nın (فَسَبِّحْهُ وَإِذْبَارَ النُّجُومِ) "Yıldızların kaybolması vaktinde de O'nu tesbih et" buyruğunun tefsirinde şöyle rivayet etmektedir: "Bu, sabah namazından önce kılınan iki rekâtlik namazdır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 39.

c) Bu görüş Taberî tarafından Hasan-ı Basrî kanalıyla Ali (radiyallâhu 'anh) tarafından da mevkuf olarak rivayet edilmiştir. Hz. Ali, Allah Teâlâ'nın (فَسَبِّحْهُ) "Yıldızların kaybolması vaktinde de O'nu tesbih et" buyruğu hakkında şöyle buyurmuştur: "Bu, sabah namazından önce kılınan iki rekâtlik namazdır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 39.

d) Kâf Sûresi'nde geçen (وَإِذْبَارَ السُّجُودِ) "Secdelerin ardından" buyruğu, akşam namazından sonraki iki rekâtlik namazdı. Ancak o sûrede tercih edilen görüşün, âyetin geneline uygun olan her namazdan sonra tesbih edilmesi olduğunu belirtmiştik.

سورة النجم
53- NECM SÛRESİ

Kendisinde “Necm”in zikredildiği suredir. Bir âyet hariç, sûrenin bütünü Mekkîdir. O âyet Osman ile Abdullah ibn Sad ibn Ebî Sarh hakkında nazil olmuştur. Zira bu âyet Medenîdir. Âyet sayısı 62, sözcük sayısı 300 ve harf sayısı da 1.405’tir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١

1- “Battığı zaman yıldıza yemin olsun ki.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Necm Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ } “Battığı zaman yıldıza yemin olsun ki.” Diyor ki, Allah Teâlâ Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Kur’an’ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bir âyet, iki âyet, üç âyet ve dört âyet gibi bölüm bölüm indirdiğinden Kur’an’a yemin etmiştir. Kur’an’ın başından ta sonuna kadar 20 yılda nüzulü tamamlanmıştır. Bu âyet-i kerime nazil olduğunda Utbe ibn Ebî Leheb Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kur’an’ın bölüm bölüm indirilmesine yemin ettiğini işitti. Bunun üzerine şöyle dedi: “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e benim Kur’an’ın bölüm bölüm indirildiğini inkâr ettiğimi ulaştırın.” Müşrikler bunu Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ulaştırınca O: “Ey Allah’ım Sen bunun üzerine yırtıcı

hayvanlarından birisini musallat et" diye beddua etti. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona Haran yakınlarında bir aslanı musallat etti. Aslan onu arkadaşlarının arasından çıkartıp fazla uzaklaşmadı. Onu başından ayağına kadar parçaladı. Onun necasetini tatmadı. Ancak Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bedduası nedeniyle onu olduğu gibi bıraktı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ, battığı zaman yıldıza yemin etmiştir.

٢ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى

2- "Arkadaşınız (Muhammed) ne yolunu şaşırmış ne de azmıştır!"

{ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ } "Arkadaşınız (Muhammed) ne yolunu şaşırmış." Bundan dolayı kasem şöyle olmuştur: Peygamberiniz Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) size söylemiş olduğu şeylerde yalan söylemedi.

{ وَمَا غَوَى } "Ne de azmıştır!" Ne de hataya düşmüştür. Sözünde sapmamıştır.

٣ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ

3- "O, arzusuna göre de konuşmaz."

{ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ } "O, arzusuna göre de konuşmaz." Kur'an'ı kendi hevâsıyla konuşmaz.

٤ إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

4- "O (Kur'an) vahyolunan bir vahiyden başkası değildir."

{ إِنَّ هُوَ } "O (Kur'an)... değildir." Yani o Kur'an... değildir.

{ إِلَّا وَحْيٌ } "Bir vahiyden başkası." Allah'tan.

{ يُوحَىٰ } "Vahyolunan." Kendisine vahyolunmaktadır. Cebrail ('aleyhi's-selâm) kendisine gelmekte ve O'na Kur'an'ı okumaktadır.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى

5- “Çünkü onu, çok güçlü ve üstün yaratılışlı biri (Cibril) öğretti.”

{ عَلَّمَهُ } “Çünkü onu, öğretti.” Yani Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) öğretti.

{ شَدِيدُ الْقُوَى } “Çok güçlü ve üstün yaratılışlı biri (Cibril)” Ki, beden bakımından kuvveti şiddetli olan.

ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى

6- “(Sonra o) gerçek şekliyle doğruldu.”

{ ذُو مِرَّةٍ } “(Sonra o) gerçek şekliyle.” Şiddet sahibi. Âyetin “Kuvvet sahibi” anlamına geldiği de söylenmiştir. Onun kuvveti o derece şiddetliydi ki, Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın gönderildiği kasabalara elini daldırdığında siyah suyun içinden söküp attı ve göğe kaldırdı ve ters çevirdi. Gökten yere doğru düşmeye başladılar. Kuvvetinin şiddeti o derece fazlaydı ki, Antakya kapısını pazılarıyla yakaladığında orada bir sayha kopardı. Şehirde bulunanların bütünü ölüp gittiler.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: İblis’e...

{ فَاسْتَوَى } “Doğruldu.” Cibril, Allah Teâlâ’nın kendisini yarattığı suret üzere dirildi. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Doğruldu.” Allah Teâlâ’nın kendisini yarattığı asli güzel bir sureti üzere dikiliverdi.

وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى

7- “O en yüksek ufukta iken.”

{ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى } “O en yüksek ufukta iken.” Güneşin doğumunda iken. Yedinci katta olduğu da söylenmiştir.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى

8- “Sonra yaklaştı ve sarktı.”

{ ثُمَّ دَنَا } “Sonra yaklaştı.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e yaklaştı.

{ فَتَدَلَّى } “Ve sarktı.” Yaklaştı.

٩ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى

9- “Onunla arasındaki mesafe iki yay kadar, hatta daha az kaldı.”

{ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ } “Onunla arasındaki mesafe iki yay kadar, kaldı.” Arabin kullanmış olduğu yaydan.

{ أَوْ أَدْنَى } “Hatta daha az.” Hatta yayın yarısından daha az.

١٠ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ

10- “(Bunun üzerine Allah), kuluna vahyettiğini vahyetti.”

{ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ } “(Bunun üzerine Allah), kuluna vahyetti.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) vahyetti.

{ مَا أَوْحَىٰ } “Vahyettiğini.” Kulu Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Bunun üzerine vahyetti”, Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm). “Kuluna”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e. “Vahyettiğini”, vahyedilen şeyi.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Bunun üzerine Allah, kuluna vahyetti.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e. “Vahyettiğini”, vahyedilen şeyi.¹

¹ { فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ } “Bunun üzerine Allah kuluna vahyettiğini vahyetti.” Yani Hz. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Allah’ın kulu Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bu Kur’an’dan vahyedeceğini vahyetti. (عَبْدِهِ) “kuluna” sözcüğündeki zamir Allah Teâlâ’ya dönmektedir. Son derece açık olduğundan dolayı önceki âyetlerde Allah Teâlâ’nın zahir ismi zikredilmemiştir. Tefsîr-ü'l-Alûsî, c. 27, s. 47. Yani bir Arap dilbilgisi kuralı olan ‘İzmar kable’z-zikir’ uygulanmasına gereksinim duyulmamıştır. Diğer bir ifade ile o adılının kullanılabilmesi için sözcüğün adıldan önce bir defa kullanılmış olması gerekmektedir. Ancak anlam burada son derece açık olduğundan dolayı Abdillâh denilmeye gereksinim kalmamıştır.

مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى ۝۱۱

11- "Gördüklerini kalbi yalanlamadı."

{ مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ } "Kalbi yalanlamadı." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kalbi.

{ مَا رَأَى } "Gördüklerini." Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kalbiyle gördüğü şeyi.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Gözüyle gördüğünü. Bu cümle, cevabın kasemi olmuş olur.

أَفْتُمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ۝۱۲

12- "Onun gördükleri hakkında şimdi tartışacak mısınız?"

Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onlar gördüklerini haber verince onlar yalanladılar. Bunun üzerine şu âyet-i kerime nazil oldu:

{ أَفْتُمَارُونَهُ } "Şimdi tartışacak mısınız?" Onu yalanlayacak mısınız?

{ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ } "Onun gördükleri hakkında." Takdir edilen şeyi. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i.

Eğer âyet -efe tûmarunehu (ki bizim kıraatimiz budur)- şeklinde okunacak olursa âyetin anlamı; "Gördüğü şey hakkında O'nunla tartışacak mısınız?" olmuş olur.

وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۝۱۳

13- "Andolsun ki, onu önceden bir defa daha görmüştü."

Bu anlama göre; vahyeden Cebrail ('aleyhi's-selâm)'dır, vahyedilen ise Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'dir.

Ancak âyetin, Allah Teâlâ kuluna vahyettiklerini vahyetti anlamına gelmesi de olasıdır.

{ وَلَقَدْ رَآهُ } “Andolsun ki, onu görmüştü.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Cebraîl (‘aleyhi’s-selâm)’ı gördü. Âyetin, “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Rabbini kalbiyle görmüştü” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Rabbini gözüyle görmüştü” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نَزَّلَهُ أُخْرَى } “Önceden bir defa daha.” Size haber verdiğim şeyin dışında başka bir defa daha.²

² a) İmam Müslim, Ebü'l-Aliye kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o, (مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى * وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى) “Gördüklerini kalbi yalanlamadı. Andolsun ki onu önceden bir defa daha görmüştü” (53/en-Necm/11 ve 13) buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Onu kalbiyle iki defa gördü.” Müslim, Kitabü'l-İman, 77 nolu Bâb, 285 nolu hadis.

Bu rivayeti İmam Ahmed, Ebü'l-Aliye kanalıyla, İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 2, s. 223; *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Necm Sûresi, 3281 nolu hadis.

Aynı hadisi Müslim, Ata kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Müslim, Kitabü'l-İman, 77 nolu Bâb, 284 nolu hadis.

Taberî’nin Semmak ibn Harb kanalıyla İkrime’den, onun da İbn Abbâs’tan rivayetine göre şöyle demiştir: “Onu Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kalbiyle görmüştür.”

b) İmam Tirmizî İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Rabbini gördü.” Ben: “Allah Teâlâ الْأَبْصَارَ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَلَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ” *Gözler, O’na erişemez. O ise, bütün gözlere erişir.* (6/el-En’am/103) buyurmuyor mu? diye sordum.” İbn Abbâs şöyle cevapladı: “Yazık sana, bu, Allah Teâlâ kendi nuru ile tecelli ettiği zaman söz konusudur. O, Rabbini iki defa gördü.” Sünenü't-Tirmizî, Kitabü't-Tefsir, Necm Sûresi, 3279 nolu hadis

Hadisin senedini Muhammed ibn Amr ibn Nebhan ibn Safvan el-Basrî, Ebû Çassan Yahya ibn Kesir el-Anberî, Müslim ibn Cafer el-Bekravî, Hakem ibn Eban el-Adenî ve İkrime oluşturmaktadır. İkrime’nin tercüme-i halini önceden sunmuştuk.

Muhammed ibn Amr ibn Nebhan ibn Safvan el-Basrî es-Sekafî: Makbuldur. Tirmizî’nin kendisinden rivayeti vardır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 196, 585 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 3, s. 84; *el-Hulâsa*, 354.

Müslim ibn Cafer el-Bekravî hakkında Ezdî metruktur demişse de İbn Hacer, Ezdî’nin bu değerlendirmesini kanıtsız konuşmak olarak nitelendirmiştir. Ebû Dâvûd ve Tirmizî’nin kendisinden rivayeti bulunmamaktadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 313, 331 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 380; *el-Hulâsa*, 146.

Hakem ibn Eban el-Adenî: Sâduktur, âbid bir şahsiyettir; ancak bazı vehimleri bulunmaktadır. Buna rağmen kıraat bölümünde Buhârî kendisinden rivayette bulunmuştur. *Et-Takrib*, c. 1, s. 91, 474 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 244; *el-Hulâsa*, 88.

Hadisin senedinde herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. Hadis bu yönüyle muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 377, 619 nolu madde; c. 11, s. 266, 536 nolu madde; c. 4, s. 137, 217 nolu madde; c. 2, s. 423, 736 nolu madde.

Ancak hadisin senedinde Muhammed ibn Amr ibn Nebhan ibn Safvan el-Basrî ile Hakem İbn Eban el-Adenî bulunmaktadır. İlki hakkında Hâfız İbn Hacer *Tehzîb*'inde ne cerh ne de tadil zikretmiştir. İkincisinin de zaten vehimleri olan bir şahıs olduğunu belirtmiştik. Sonuç itibarıyla hadis pek güven vermemektedir.

c) Rivayette geçen rü'yetten muradın, kalbî rü'yet olduğuna itibar edersek, İmam Müslim'in rivayet ettiği ilk iki hadis bu anlama şahadet etmektedir. Bu durumda Tirmizî'nin bu son rivayeti hasen li ğayrihi kategorisine yükselebilir.

Eğer muradın, basarî rü'yet (bizzat gözle görmek) olduğuna itibar edersek, hadisin senedi, Muhammed ibn Amr ibn Nebhan ibn Safvan el-Basrî yalnız kalmasından dolayı zayıf hadis kategorisine dahil olmaktadır. Ayrıca Hakem İbn Eban el-Adenî'nin de vehimle itham edildiğini hemen belirtelim. Hadis bu durumda sahih rivayetlere muhalif olduğundan ve ayrıca zayıf olduğundan münker hadis kategorisine girmektedir.

d) Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in İsrâ ve Miraç gecesindeki Rabbini görüp görmemesi ve görme vasıtasının ne olduğu ilk dönemlerden beri tartışma konusu olmuştur. Gönül/kalp ile gördüğü noktasında İbn Abbâs tek değildir. Kimi sahabe de bu görüştedir. İbn Cerir et-Taberî, Muhammed ibn Ka'b el-Kurazî kanalıyla Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabından birisinden rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü, Rabbini gördün mü?" diye sordum. O: 'O'nu gözümle görmedim; ancak iki defa kalbimle gördüm' buyurdular. Sonra da (ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى) 'Sonra yaklaştı ve sarktı' âyetini okudu." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 46.

Bu hadisin senedinde bulunan Muhammed ibn Hamid er-Razî (Taberî'nin şeyhi) ile Musa ibn Ubeyde er-Rebezî zayıf olduklarından dolayı hadisin isnadı zayıftır.

Muhammed ibn Hamid er-Razî: Zayıftır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 156, 159 nolu madde.

Musa ibn Ubeyde ibn Neşîr er-Rebezî: Zayıf bir şahsiyettir. Ancak Tirmizî ve İbn Mace'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 286, 1483 nolu madde; *el-Muğni fi'd-Duafa*, c. 2, s. 685, 6509 nolu madde.

e) Bu rivayetlere göre anlaşılıyor ki, İbn Abbâs İsrâ ve Miraç gecesinde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından görülen şeyin Allah azze ve celle olduğu görüşündedir. Ebû'l-Aliye ve Ata'dan, Müslim'in rivayet ettiği dipnotun başında geçen iki hadiste ise görmenin niteliği hakkında bir sınırlandırma

ve açıklama bulunmaktadır. Bu görme, kalbî görmedir. Bizzat bedende bulunan göz aracılığıyla görme değildir. Tirmizî'nin, İkrime kanalıyla aktardığı rivayette ise nitelik belirtilmeksizin görmeden bahsedilmektedir. Bu durumda mutlakin mukayyede hamledilmesi gereği kuralı, Tirmizî'nin rivayetindeki görme de kalbî rü'yet olarak değerlendirilir.

Nitekim İbn Kesir de bu rivayetler hakkında şu değerlendirmelerde bulunur: "Ondan nakledilen bir rivayete göre ise görmeyi herhangi bir şeyle sınırlamak sizin zikretmiş ki, bu rivayet onun görmeyi kalple sınırlandırılması rivayetine hamledilmelidir. İbn Abbâs'tan, bu görmenin gözle olduğuna dair nakledilen bu rivayet garibdir. Zira bu hususta sahabeden sahih bir rivayet yoktur." *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 267.

f) Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gördüğü şeyin Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm) olduğu da rivayet edilmiştir ki, cumhurun görüşü budur. Bu görüşte olanlar Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Hz. Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı biri yerde, diğeri de Mirâç gecesi olmak üzere iki defa aslî suretinden gördüğünü belirtmişlerdir. *Tefsir-ü't-Taberî*, c. 27, s. 44; *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 266; *Tefsir-ü'l-Alûsî*, c. 27, s. 49.

Bu görüş, sahabeden Abdullah ibn Mesud'dan, Ümmü'l-Müminin Aişe ve Ebû Hureyre tarafından rivayet edilmiştir. Müslim'in, Zirr kanalıyla İbn Mesud'dan rivayetine göre; *مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى* "Gördüklerini kalbi yalanlamadı" ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Cebrail ('aleyhi's-selâm)'ı görmüştür. Cebrail'in altı yüz kanadı vardır." Müslim, Kitab-ül-İman, 76 nolu Bâb, 281 nolu hadis.

İmam Müslim, Şa'bi kanalıyla Mesruk'tan rivayetine göre; kendisi şöyle demektedir: "Aişe'nin yanında dayanmış otuyordum. Bana dedi ki: 'Ey Ebû Aişe üç şey vardır ki, her kim onlardan birini söylerse Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e büyük iftira atmış olur.' Ben 'Nedir onlar?' diye sordum. O şöyle dedi: 'Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in Rabbini gördüğünü söyleyen Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e büyük bir iftirada bulunmuş olur.'

Ben dayanmış bir durumdaydım. Hemen oturarak: 'Ey Müminlerin Annesi! Bana müsaade et, acele etme! Allah azze ve celle (وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ) 'Yemin olsun ki, onu başka bir inişte de gördü' buyurmamış mıdır?' dedim.

Aişe: 'Bu konuda bu ümmetin içinde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ilk soran benim. Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) 'O, ancak Cebrail'dir. Ben onu şu iki defadan başka yaratıldığı şekilde görmedim. Onu, semadan inerken vücudunun büyüklüğü yer ile gök arasını kaplamış olarak gördüm.' buyurdu.' Aişe (sözüne devamla): 'Hem sen Allah'ın (kendisi hakkında) 'Onu gözler idrak edemez; ama o gözleri idrak eder. O latiftir, habirdir' buyurduğunu işitmedin mi? Allah Teâlâ'nın, 'Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakimdir' buyurduğunu duymadın mı?' dedi. Devamla: 'Her kim Hz.

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُتَهِّى ١٤

14- “Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında.”

{ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُتَهِّى } “*Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında,*” Bütün melek-i mukarrebini ve nebiyy-i mürselin ulaşabileceği en son noktadır. Âyetin “Bütün melek-i mukarrebini, nebiyy-i mürselin ve ilimde rûsuh edenlerin ilimlerinin ulaşabileceği en son noktadır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى ١٥

15- “Me'vâ cenneti de onun yanındadır.”

{ عِنْدَهَا } “*Onun yanındadır.*” Sidretü'l-Müntehâ'nın yanındadır.

{ جَنَّةُ الْمَأْوَى } “*Me'vâ cenneti de.*” Şehidlerin ruhlarının kendisinde barındığı yerdir.

Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Allah’ın kitabından bir şey gizlediğini söylerse Allah’ın Resûlü’ne büyük iftira atmış olur. Halbuki Allah: ‘*Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O’nun elçiliğini yapmamış olursun*’ buyurmaktadır. Her kim kendisinin yarın olacak şeyleri haber verdiğini söylerse muhakkak Allah’a en büyük iftirada bulunmuştur. Halbuki Allah azze ve celle (قُلْ لَا يَغْلِبُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبُ إِلَّا اللَّهُ) ‘*De ki, göklerde ve yerlerde olanlar gaybı bilmezler. Ancak Allah bilir.*’ (27/Neml/65) buyuruyor’ dedi.” Müslim, Kitabü'l-İman, 77 nolu bâb, 287 nolu hadis.

İmam Müslim, Ata kanalıyla Ebû Hureyre’den “*Andolsun ki, onu diğer bir inişinde görmüştü*” buyruğu hakkında şöyle rivayet etmiştir: Yani Hz. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı gördü. Müslim, Kitabü'l-İman, 77 nolu bâb, 283 nolu hadis.

g) Görünen şeyin belirlenmesi noktasında en tercih edilir görüş budur. Zira hem Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den rivayet edilmiştir hem de âyetin siyak ve sibakına da uyum göstermektedir. Zira Allah azze ve celle sûrenin girişinde (عَلَّمَ شَهِيدُ الْقَوَى) “*Çünkü onu, çok güçlü ve üstün yaratılışlı biri (Cibril) öğretti*” buyurmaktadır. Yani Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bu Kur’an’ı şiddetli kuvvetler sahibi -ki bu da müfessirlerin ittifakıyla Hz. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)dır- öğretti. (فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى * ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى) “*Sonra yaklaştı ve sarktı. Onunla arasındaki mesafe iki yay kadar, hatta daha az kaldı*” (53/en-Necm/8-9), (وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى) “*Andolsun ki onu diğer bir inişinde görmüştü*” (53/en-Necm/13) âyetlerindeki zamirler de bu durumda Hz. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’a dönmektedir.

١٦ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى

16- "O sırada sidreyi bürüyen bürümüştü!"

{ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ } "O sırada bürümüştü!" Sidretü'l-Münteha'nın üstüne çıkan çıkmıştı.

{ مَا يَغْشَى } "Sidre'yi bürüyen." Sidre'yi bürüyen altındandır. Nur olduğu veya melekler olduğu da söylenmiştir.

١٧ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى

17- "Ancak göz ne şaştı ne de sınırı aştı!"

{ مَا زَاغَ الْبَصَرُ } "Ancak göz ne şaştı." Göz, Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in gözü, gördüğüyle sağa ve sola meyletmedi.

{ وَمَا طَغَى } "Ne de sınırı aştı!" Gördüğünden, yani Hazret-i Ceb-rail ('aleyhi's-selâm)'ın 600 kanadını gördüğünden dolayı sınırı ihlal etmedi.

١٨ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى

18- "Andolsun ki, o (elçi), Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü."

{ لَقَدْ رَأَى } "Andolsun ki, o (elçi), gördü." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى } "Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü." Rabbinin en büyük, yani en azametli, harikuladeliğinden.

١٩ أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ

19- "Siz de gördünüz değil mi o Lat ve Uzza'yı?"

{ أَفَرَأَيْتُمُ } "Siz de gördünüz değil mi?" Ey Mekke ehli sizler zannetmekte misiniz?

{ اللَّاتُ وَالْعُزَّىٰ } “O Lat ve Uzza’yı.” Diğeri.³

³ a) İmam Buhârî der ki: “İbn Abbâs (أَبُو بَكْرٍ) ‘Siz de gördünüz değil mi o Lat ve Uzza’yı?’ buyruğu hakkında dedi ki: “el-Lat, hacılara su ile sevik bulamacı yapan bir adamdı.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Necm Sûresi, 4859 nolu hadis.

b) (أَبُو بَكْرٍ) “Siz de gördünüz değil mi o Lat ve Uzza’yı?” buyruğunda geçen Lat putu; Taif bölgesinde bulunan Sakif kabilesinin kendisine ibadet ettikleri bir puttu. Ancak İbn Abbâs bu bilgiyi vermekten daha çok, bu putun aslı hakkında bilgi vermektedir ki, bu bilgi önceki bilgiye nazaran daha çok detay sayılır. Lat putunun Sakif kabilesinin putu olduğu o dönemde bilinmekteydi. İbn Abbâs konuyla ilgili detay bilgi vermeyi tercih etmiştir.

c) Bu put hakkındaki daha detaylı bilgi Mücahid’den rivayet edilmiştir. Said ibn Mansur ve el-Fakihî, Mücahid’den rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Lat, Cahiliyye döneminde Taif’te bir kayanın yanında yaşayan bir adamdı. Bir kaç koyunu bulunan bir kişi idi. Bunlardan sütünü toplar, yağı toplar, keşini alır. Sonra hurma da katarak bunlardan bir çeşit yemek yapar ve bunu yanına uğrayanlara yedirirdi. Öldükten sonra ona ibadet ettiler. İşte Lat denilen put budur.” Mücahid, sözcüğü el-Latte şeklinde şeddeli okurdu. *Ed-Dürrü’l-Mensûr*, c. 6, s. 126. d) Âyetin kıraati hakkında da kıraat âlimleri arasında farklılıklar bulunmaktadı. Bir önceki maddede Mücahid’in “el-Late” lafzını el-latte olarak tilavet ettiğine kısaca değinmiştik. Bu kıraat aynı zamanda İbn Abbâs’ın da kıraatidir. İbn Cezerî bu kıraatin Rüveys’in rivayeti olduğunu belirtir. *En-Neşr-ü fi’l-Kıraati’l-Aşer*, c. 2, s. 279.

Rüveys; Ebû Abdullah Muhammed ibn Mütevekkil el-Lülûi el-Basrî: Cezerî, bu şahsı mukri, zeki, zabtı sağlam ve meşhur bir kişi olarak tanıtır. Kıraati, Yakub el-Hadramî’den arz olarak almıştır. Yakub el-Hadramî ise on kıraat âliminden birisidir. Ancak meşhur kıraat, ‘ta’ harfinin şeddesiz şekliyledir. Cumhurun kıraati bu şekildedir. Bazı müfessirler sözcüğün kökeninin Mücahid’in rivayetinde geçtiği şekliyle corba yapma, bulamaç yapma anlamını taşıyan sözcükten geldiğini kabul etmezler. Bu müfessirlere göre; sözcük el-Uzza isminin el-Aziz isminden türetildiği gibi “lat” isminin de Allah lafza-i celalinden türetildiğini söylerler. Bkz. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 27, s. 58.

Ancak İbn Hacer’in de değinilmesi gereken bir tespiti vardır. İbn Abbâs her ne kadar meşhur kıraatin el-Late olduğunu söylese de sözcüğünün aslının el-latte olduğunu, daha sonra çokça kullanımından dolayı hafifletildiğini ve ‘el-late’ye dönüştüğünü belirtir. *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 612.

Bu son açıklamaya göre; İbn Abbâs’ın tefsiri her iki kıraate de uyum göstermektedir.

e) Taif halkının Müslüman olup İslam’ın Taif’e hâkim olmasından sonra bu putun kimin eliyle yıkıldığı hususunda *Siret-ü İbn Hişam*’da bir bilgi vardır. Bu rivayete göre; Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Muğire ibn Şube ile Ebû Süfyan ibn Harb’ı Taif ahalisi Müslüman olduktan sonra Taif’e göndermiş, Muğire de bu putu yıkmıştır. *Siret-i İbn Hişam*, c. 4, s. 244.

۲۰ وَمَنْوَةُ الثَّالِثَةِ الْاٰخَرٰی

20- “Ve üçüncüsü olarak da öteki put Menat’ı?”

{ وَمَنْوَةُ الثَّالِثَةِ الْاٰخَرٰی } “Ve üçüncüsü olarak da öteki put Menat’ı?” Size ahirette fayda verecek. Hayır, aksine size fayda vermez.

Ayetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dünyada Lat ve diğer Uzza’ya ve üçüncü Menat’a ibadet edişinizin ahirette size fayda vereceğini mi sanıyorsunuz? Size fayda vermez. Lat putu Taif’te Sakif kabilesine ait, kendisine ibadet ettikleri bir puttu. Uzza ise Batn-ı Nahle’de Gatafan kabilesine ait kendisine ibadet ettikleri bir puttu. Üçüncüsü olan Menat ise Mekke’de Hüzeyl ve Huzaa kabilelerine ait kendisine ibadet ettikleri bir puttu.⁴

f) Uzza, Batn-ı Nahle’de üç tane muğaylan ağacının üzerinde kurulu bir evdi. Kureyşliler bu puta tapınır ve onunla övünürlerdi. Nitekim Ebû Süfyan’ın Uhud Savaşı’nda bu putla övünmek kastıyla şöyle dediğini görüyoruz: “Bizim Uzza’mız var; sizin Uzza’nız yok.” Bu putu yıkmak üzere Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Halid ibn Velid’i Mekke’nin fethinden sonra yıkmak üzere gönderdi. Halid de bu putu yıktı.

Bu putun yıkılışını Neseî’nin ve İbn Merdeveyh’in Ebû’t-Tüfeyl’den rivayet ettiği şu hadis açıklamaktadır. Ebû’t-Tüfeyl şöyle demektedir: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke’yi fethettiğinde Halid ibn Velid’i Nahle’ye gönderdi. Uzza oradaydı. Halid onun yanına geldi. Put, üç muğaylan ağacı üzerindeydi. Halid bu ağaçları kesti ve o putun üzerine bina edilmiş olan evi yıktı, sonra da Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelip durumu haber verdi. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem): ‘Geri dön, şüphesiz sen hiç bir şey yapmadın’ buyurdu. Halid geri döndü. O putun perdedar ve kayyumları onu görünce yaklaştırmamak için ellerinden geleni yaptılar. Onlar: ‘Ey Uzza, ey Uzza’ diyorlardı. Halid onun yanına gelince bir de gördü ki, çırlıçıplak bir kadın saçlarını dağıtmış, başına avuçlarıyla toprak saçıyor. Halid kılıcını o kadına sapladı ve öldürdü, sonra da Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e dönüp yaptığını haber verdi. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem): ‘İşte o, Uzza’dır’ buyurdu.” *Ed-Dürrü’l-Mensûr*, c. 6, s. 126.

g) Taberânî ve İbn Merdeveyh’in İbn Abbâs’tan rivayetine göre Uzza Batn-ı Nahle’de, Lat Taif’te, Menat da Kadid’de idi. *Mecmeü’z-Zevâid*, c. 7, s. 115.

⁴ a) Menat Mekke yakınlarındaki Kadid bölgesinde bir put idi. Mucemü’l-Buldan, K-D-D maddesi.

b) 19. ve 20. Ayetlerin ifade ettiği anlam şudur: Ey şu ismi belirtilen putları ululuyan ve onlara ibadet edenler bana haber veriniz bakayım, acaba bu put-

٢١ اَلْكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى

21- “(Demek ki), erkek olan size, dişi olansa Allah’a, öyle mi?”

{ اَلْكُمُ الذَّكَرُ } “(Demek ki), erkek olan size, öyle mi?” Ey Mekke ehli kendileriniz için razı olmaktadır.

{ وَلَهُ الْاُنْثٰى } “Dişi olansa Allah’a.” Ve hoşlanmadığınız ve kendiniz için razı olmadığınız.

٢٢ تَلْكَ اِذَا قِسْمَةٌ ضِيزٰى

22- “Öyleyse bu, haksız bir paylaşım!”

{ تَلْكَ اِذَا قِسْمَةٌ ضِيزٰى } “Öyleyse bu, haksız bir paylaşım!” Haksızca.

اِنْ هِىَ اِلَّا اَسْمَاءٌ سَمِيْتُمْوَهَا اَنْتُمْ وَاَبَاؤُكُمْ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ
سُلْطٰنٍ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوٰى الْاَنْفُسُ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنْ
رَّبِّهِمْ الْهُدٰى

23- “Bunlar, sizin ve atalarınızın taktığı boş adlardan başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar sadece zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir.”

{ اِنْ هِىَ } “Bunlar, değildir.” Lat, Uzza ve üçüncüleri olan Menat değildir.

{ اِلَّا اَسْمَاءٌ } “Boş adlardan başka bir şey.” Putlar.

ların Allah azze ve cellenin sahip olduğu gibi kudret, azamet ve kemallere sahip midirler? Sizler hem bu surede hem de diğer surelerde Allah azze ve cellenin kemal niteliklerini ve özelliklerini dinleyip işittiniz. Onun muazzam yaratma kuvvet ve kudretini gördünüz. Acaba tapmakta olduğunuz putlarınızın bu özellikleri var mıdır?

{ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ } “Sizin ve atalarınızın taktığı.” İlahlar. Âyetin, “Sizlerin ve babalarınızın kendiniz için yaptığınız” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا } “Allah onlar hakkında indirmemiştir.” Sizin onlara ibadet etmeniz ve isimlendirmeniz hakkında.

{ مِنْ سُلْطَانٍ } “Hiçbir delil.” İçinde kanıtınızın bulunduğu bir kitap.

{ إِنَّ يَنْبَعُونَ } “Onlar uyuyorlar.” Lat, Uzza ve üçüncüleri olan Menat’a ibadet etmeniz ve isimlendirmeniz.

{ إِلَّا الظَّنَّ } “Sadece zanna.” Yakîn söz konusu olmaksızın sadece zann ile.

{ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ } “Ve nefislerinin arzusuna.” Nefislerin sürüklenmesi.

{ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ } “Halbuki kendilerine gelmiştir.” Yani Mekke ehline.

{ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى } “Rableri tarafından yol gösterici.” Kur’an’da Allah Teâlâ’nın bir oğlunun ve bir ortağının bulunmadığına dair bir açıklama.

٢٤ أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنَّى

24- “Yoksa insan her arzu ettiği şeye sahip olacağını mı sanıyor?”

{ أَمْ لِلْإِنْسَانِ } “Yoksa insan sahip olacağını mı sanıyor?” Mekke ehlinin.

{ مَا تَمَنَّى } “Her arzu ettiği şeye.” Canlarının çektiği meleklerin ve putların kendilerine şefaatecekleri.

٢٥ فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَى

25- “Ahiret de dünya da Allah’ındır.”

{ فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ } “Ahiret de Allah’ındır.” Sevap, keramet ve şefaatin verilmesi.

{ وَالْأُولَى } “Dünya da.” Marifet ve tevfinin verilmesi.

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُزْضِى ۝٢٦

26- “Göklerde nice melekler vardır ki, onların şefaathleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah’ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz!”

{ وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde nice melekler vardır ki.” Sizlerin Allah’ın kızları olduğunu iddia ettiğiniz.

{ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا } “Onların şefaathleri, bir işe yaramaz.” Hiçbir kimseye şefaath edemezler.

{ إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ } “Allah’ın izin vermesi dışında.” Allah Teâlâ şefaath etmesini emrettiği kimse hariç.

{ لِمَنْ يَشَاءُ } “Dilediği kimse için.” Mü’minlerden buna ehil olanlar.

{ وَيُزْضِى } “Ve hoşnut olduğu.” Onlardan tevhid ile.

٢٧ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمُؤْنَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْإِنْسِ

27- “Ahirete iman etmeyenler, meleklerle dişilerin adlarını takıp duruyorlar.”

{ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ } “Ahirete iman etmeyenler.” Ölümünden sonra diriliş imaan etmeyenler, yani Mekke kâfirleri.

{ لَيَسْمُؤْنَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْإِنْسِ } “Meleklerle dişilerin adlarını takıp duruyorlar.” Müşrikler o melekleri Allah’ın kızları olarak kabul ediyorlar.

وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٢٨﴾

28- “Halbuki onların bu konuda bir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Oysa zan hiçbir şekilde gerçeğin yerini tutmaz.”

{ وَمَا لَهُمْ بِهِ } “Halbuki onların bu konuda yoktur.” Dediklerine.

{ مِنْ عِلْمٍ } “Bir bilgileri.” Bir kanıt ve açıklama.

{ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ } “Sadece zanna uyuyorlar.” Dedikleri sözler ancak zandır. Yani yakîne dayanmaksızın iftira etmektedirler.

{ وَإِنَّ الظَّنَّ } “Oysa zan.” Zan ile kullukta bulunuş ve zanna dayanarak görüş belirtme.

{ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا } “Hiçbir şekilde gerçeğin yerini tutmaz.” Allah Teâlâ’nın azabından hiçbir şeyi gidermez.

فَاَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾

29- “O halde sen, bizi anmaktan yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselerden yüz çevir.”

{ فَاَعْرِضْ } “O halde sen, yüz çevir.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) yüz çevir.

{ عَنْ مَنْ تَوَلَّى } “Yüz çeviren.” Yüz çeviren.

{ عَنْ ذِكْرِنَا } “Bizi anmaktan.” Bizim tevhidimizden ve Kitabımızdan.

{ وَلَمْ يُرِدْ } “Ve istemeyen kimselerden.” Ameliyle.

{ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا } “Dünya hayatından başka bir şey.” Dünya yaşamındaki şeyleri. Söz konusu edilen şahıs Ebû Cehil ve ashabıdır.

ذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَى ﴿٣٠﴾

30- “İşte onların ilimden erişebildikleri budur! Şüphesiz senin Rabbin, yolundan sapanı daha iyi bilir, doğru yolda olanı da hakkıyla bilir.”

{ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِّنَ الْعِلْمِ } “İşte onların ilimden erişebildikleri budur!” Onların bilgilerinin, akıllarının ve reylerinin son noktası budur. Zira onlar “Melekler ve putlar Allah Teâlâ’nın kızlarıdır. Ahiret de gerçekleştirecek” demişlerdir.

{ إِنَّ رَبَّكَ } “Şüphesiz senin Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ } “Yolundan sapanı daha iyi bilir.” Dininden. Yani Ebû Cehil ve ashabını, şirk koşanları.

{ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ } “Doğru yolda olanı da hakkıyla bilir.” Dinine ulaşır doğru yolu bulanları yani Ebûbekir’i.

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَىٰ

31- “Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah’ındır. Bu, Allah’ın, kötülük yapanları yaptıklarıyla cezalandırması, güzel davrananları da daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir.”

{ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde bulunan her şey Allah’ındır.” Mahlukat.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Ve yerde.” Mahlukat. Mahlukatın bütünü Allah Teâlâ’nın kulcağızlarıdır .

{ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا } “Bu, Allah’ın, kötülük yapanları cezalandırması, içindir.” Şirk koşanları.

{ بِمَا عَمِلُوا } “Yaptıklarıyla.” Şirklerinde.

{ وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا } “Güzel davrananları da mükâfatlandırması.” Birleyenleri.

{بِالْحُسْنَى} “Daha güzeliyle.” Tevhidle birleyenleri cennetle.

الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ
الْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ فِي
بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوْا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى ﴿٣٣﴾

32- “Küçük günahlar dışında, günahın büyüklerinden ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, şüphesiz ki, senin Rabbinin bağışlaması geniştir. O, daha topraktan yarattığı zaman da annelerinizin karnında cenin olarak bulunduğunuz sırada da sizi en iyi bilendir. Şimdi kendinizi temize çıkarmaya çalışmayın. Çünkü o, kimlerin kötülükten sakındığını daha iyi bilir.”

Allah Teâlâ daha sonra onların dünyadaki amellerini açıklayarak şöyle buyurdu:

{الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ} “Günahın büyüklerinden kaçınanlara gelince.” Allah Teâlâ’ya şirk koşmaktan ve büyük günahlardan.

{وَالْفَوَاحِشَ} “Ve edepsizliklerden.” Zina ve masiyetlerden.

{إِلَّا اللَّمَمَ} “Küçük günahlar dışında.” Ancak bakış, çimdiklemek, ayıplamak hariç. Kişi bu kusurlarla nefsini kınar ve tevbe eder. Âyetin “Ancak evlenme” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ} “Şüphesiz ki, senin Rabbinin bağışlaması geniştir.” Büyük ve küçük günahlardan tevbe edene.

{هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ} “O, sizi en iyi bilendir.” Sizi kendi kendinizden daha iyi bilendir.

{إِذْ أَنْشَأَكُمْ} “Daha yarattığı zaman da.” Sizi yarattığında.

{مِنَ الْأَرْضِ} “Topraktan.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan. Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da topraktan yaratmıştır. Toprak ise yerdendir.

{وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ} “Cenin olarak bulunduğunuz sırada da.” Küçükler iken.

{فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ} “Annelerinizin karnında.” Allah Teâlâ bu hallerde sizden gerçekleşen şeyleri bilmekteydi.

{فَلَا تُزَكُّوْا أَنْفُسَكُمْ} “Şimdi kendinizi temize çıkarmaya çalışmayın.” Nefislerinizi günahlardan temize çıkarmayınız.

{هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى} “Çünkü o, kimlerin kötülükten sakındığını daha iyi bilir.” Masiyetten sakınıp durumunu düzeltenei.⁵

⁵ a) İmam Buhârî, İmam Müslim, Ebû Dâvûd ve Taberî İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Ben küçük kusurlara dememe Ebû Hureyre’nin söylediğinden daha çok benzeyen bir şey görmedim. Ebû Hureyre dedi ki: ‘Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) buyurdu ki: ‘Şüphesiz Allah, âdemoğlu hakkında zinadan payını da yazmıştır. Bunu mutlaka yapacaktır, gözlerin zinası bakmak, dilin zinası konuşmak, nefsin zinası temenni etmesi ve arzulamasıdır. Ferc ise bunu doğrular yahut yalanlar.’” Buhârî, Kitabü’l-Kader, “Helâk ettiğimiz bir belde için artık (yeniden mâmur olmak) imkânsızdır; çünkü onlar geri dönemeyeceklerdir” ilahî buyruğu bâbı, 6612 nolu hadis; Kitabü’l-İstizan, “Cinsel organla değil de diğer azalarla zina etmek” bâbı, 6343 nolu hadis; Müslim, Kitabü’l-Kader, “Âdemoğluna zina ve başka şeylerden nasibinin takdir olunması” bâbı; Ebû Dâvûd, Nikâh, “Harama bakmaktan kaçınmanın emredilmesi” bâbı 2152 nolu hadis; Tefsirü’t-Taberî, c. 27, s. 65.

b) (الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ) “O kimseler ki, küçük kusurlardan başka günahların büyüklerinden ve hayasızlıklardan uzak dururlar” ilahî buyruğunda Allah Teâlâ bu âyetten önce, söz konusu edilmiş olan muhsinleri nitelendirmektedir. Allah Teâlâ (وَيُجْزِي الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى) “Güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükafatlandırması içindir” (53/en-Necd/31) buyurmaktadır. Yani “Muhsinler” iyilikte bulunanlar ve büyük günahlardan, çirkin fazihalarından kaçınanlar demektir.

c) Âyette geçen “Fevahiş” sözcüğünün kökü olan “F-h-ş” maddesi hakkında Rağıb şu bilgiyi vermektedir: “Çirkinliği büyük olan eylem ve sözlerdir.” Müfredat, F-H-Ş maddesi. Fevahişin tanımı bu olunca âyette bir edebi sanat ortaya çıkmaktadır. Zira fevahiş de kebair (büyük günahlar) kategorisine girmektedir. Zikrû’l-Hass ba’de’l-amm (geneli zikrettikten sonra özel zikretme).

d) İbn Abbâs’tan aktarılan rivayette âyette geçen (الْأَلْمَمَ) sözcüğü haram bakış anlamına gelen göz zinası, haram söz anlamına gelen dil zinası ve nefsin haram davranışları işlemeye rağbetini ifade etmektedir. Ancak bu durumda da âyette diğer bir dilsel sorun ortaya çıkmaktadır. Âyette geçen (أَلَا الْمَمَ) ifadesindeki istisna, istisna-i muttasıl mıdır yoksa istisna-i munkatı mıdır? Diğer bir ifade ile lemem sözcüğü kebair (büyük günahların) kapsamına girmekte midir yoksa girmemekte midir? Öyle anlaşıyor ki, bu istisna, muttasıl (istisna edilen ile kendisinden istisna edilenin aynı cinsten olması) istisnadır. Zira aşağıda da

İbn Abbâs'ın görüşlerini belirtirken "lemem" in büyük günah olduğu olasılığını da göreceğiz. Arapça dil kuralı gereği cümle istisna-i muttasıl olarak alınabildiği müddetçe istisna-i munkatı (istisna edilen ile kendisinden istisna edilenin aynı cinsten olmaması) hamledilemez.

e) Bu açıklamalar ışığında âyetin ifade etmek istediği anlam şöyle şekillenmektedir: Lemem (küçük günahlar) hariç büyük günahlardan ve gayr-ı ahlakî davranışlardan kaçınanlar muhsin kimselerdir. Lememi (küçük günahları) ise Allah Teâlâ bağışlayacaktır. Büyük günahlardan kaçınmak koşuluyla küçük günahların işlenmesi halinde kişi, muhsinler kategorisinin dışına çıkmamaktadır. Nitekim bu âyetle hemen aynı içerikte bir diğer âyet daha bulunmaktadır: (أَنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلَكُمْ مُدْخَلَ كَرِيمًا) "Eğer yasaklandığımız büyük günahlardan kaçırırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız" (4/en-Nisa/31)

f) Lemem'in tanımı hakkında İbn Abbâs'tan güzel bir kriter de aktarılmıştır. Taberî'nin çeşitli kanallardan İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Lemem, iki haddin altında kalandır. Yani dünya haddi ve ahiret haddinin altında kalandır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 68.

İbn Abbâs bu açıklamasıyla şöyle demek istemektedir: Lemem küçük günahlardır. Zira büyük günahlara dünyada hadd, ahirette de tehdit yöneltilmiştir.

g) Rağîb el-İsfahanî ise sözcük hakkında şu açıklamalarda bulunmaktadır: "Lemem masiyete yaklaşırcı şeydir. Bu, küçük günah olarak da ifade edilmektedir. 'Fulanün yefelü keza lememen' denilir. Yani falanca adım adım filan şeyi yapmaya yaklaşmaktadır. Allah Teâlâ'nın (الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْأَلْثَمِ وَالْفَوَاحِشِ) "O kimseler ki, küçük kusurlardan başka günahların büyüklerinden ve hayâsızlıklardan uzak dururlar" buyruğu da bu şekildedir. *El-Müfredat fî Garîbi'l-Kur'an*, L-M-M maddesi.

h) Âyetin anlamı hakkında İbn Abbâs'tan farklı iki görüş daha aktarılmıştır. İlk görüşü İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla 'İllemem' ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Önceden işlemiş oldukları şeyler."

İbn Cerir, İbn Abbâs'ın bu görüşünü şu sözleriyle açıklamaktadır: "Kâfirlerin İslam'dan önce Cahiliyye döneminde işlemiş oldukları günahlar ve ahlaksızlıklar istisna."

İkincisi ise İbn Cerir et-Taberî ve Hâkim Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan 'İllemem' ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: "Kişi hayâsızlık işler de ardından tevbe eder." Hâkim bu rivayetin Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre uygun olduğunu, ancak tahrir etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 86; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 469, Kitabü't-Tefsir.

Sonuç olarak lememin ne olduğu hakkında İbn Abbâs'tan üç tane görüş aktarıldığı ortaya çıkmaktadır.

a-Lemem, küçük günahlardır.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى ۝٣٣

33- “Şimdi gördün mü o yüz çevireni?”

{ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى } “Şimdi gördün mü o yüz çevireni?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabının yoksullarına harcamada bulunmaktan ve sadaka vermekten yüz çevireni.

وَأَعْطَى قَلِيلًا وَأَكْدَى ۝٣٤

34- “Çok az verip, sonra bunu da keseni?”

{ وَأَعْطَى قَلِيلًا } “Çok az verip.” Allah için azıcık vereni.

{ وَأَكْدَى } “Sonra bunu da keseni?” Allah yolunda verdiği sadakayı ve yaptığı harcamayı keseni.

أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَى ۝٣٥

35- “Gaybın bilgisi onun yanında da, o mu görüyor?”

{ أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ } “Gaybın bilgisi onun yanında da... mu?” Levh-i Mahfuz.

{ فَهُوَ يَرَى } “O görüyor” O’nun yaptığı iyilik gibi, yaptığı iyiliğini Levh-i Mahfuz’da görmekte midir? Bu âyet-i kerime Osman ibn Affan hakkında inmiştir. O, hayır yollarında malını harcar, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabına sadakalar verirdi. Sütkardeşi Abdullah ibn Sa’d Ebî Serh onunla karşılaşp ona: “Senin bunlara malını çokça harcadığını görmekteyim. Bu gidişle fazla

b-Lemem, Müslümanların Cahiliye döneminde işlemiş oldukları büyük günahlardır.

c- Lemem, kişinin nasuh bir şekilde tevbe ettiği büyük günahlardır.

Bu görüşler içinde âyetin sözcükleri baz alınırsa ilk görüşün kuvvetli olduğu söylenebilir. Zira âyette tevbe ile bağışlanmanın olduğuna ilişkin bir ifade bulunmamaktadır. Bu durumda âyet mutlak olmaktadır. Ancak Allah Teâlâ’nın örtmesi nedeniyle lemem bir istisna teşkil etmektedir. Ancak sürenin Mekki olduğu göz önünde bulundurulursa ikinci görüş kuvvet kazanmaktadır.

zaman geçmeden hiçbir şeyin kalmayacak” dedi. Bunun üzerine Osman ibn Affan şöyle cevap verdi: “Benim birçok hatam ve günahım var. Ben bu yaptığımın Allah Teâlâ’nın rızasını istiyor, beni affedeceğini ümit ediyorum.” Bu sefer Abdullah ona şöyle dedi: “Sen bana yükü ile birlikte dişi deveni ver, buna karşılık ben de senin dünyada da ahirette de günahlarını yükleneyim.” Bunun üzerine Osman ona dişi devesinin yularını verdi. Diğer taraftan daha önce vermiş olduğu sadakaların bir bölümünü vermez oldu. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.

﴿ ٣٦ ﴾ أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى

36- “Yoksa Musa’nın sahifelerinde yazılı olanlar, ona haber verilmedi mi?”

{ أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى } “Yoksa Musa’nın sahifelerinde yazılı olanlar ona haber verilmedi mi?” Kur’an’da haber verilmedi mi?

﴿ ٣٧ ﴾ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى

37- “Ve çok vefalı İbrahim’in (sahifelerinde yazılı olan şu gerçekler.)”

{ وَإِبْرَاهِيمَ } “Ve İbrahim’in (sahifelerinde yazılı olan şu gerçekler:)” Tevrat’ta ve İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın sahifelerinde.

{ الَّذِي وَفَّى } “Çok vefalı.” Yani Rabbinin risaletini tebliğ eden ve emrettiği şeylerle amel eden Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm). Âyetin, “Rüyası hakkında vefakâr davranan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٣٨ ﴾ أَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى

38- “Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez.”

{ أَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى } “Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez.” Diyor ki, hiçbir yüklenici başka birisinin üstündeki günah yükünü yüklenemez. Âyetin, “Hiçbir kişi başka bir kişinin

işlemiş olduğu günahattan dolayı azap görmez” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى ﴿٣٩﴾

39- “İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur.”

{ وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ } “İnsan için yoktur.” Kıyâmet gününde.

{ إِلَّا مَا سَعَى } “Çalışmasından başka bir şey.” Ancak dünyada işlemiş olduğu hayır ve şer.

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى ﴿٤٠﴾

40- “Ve çalışması da ileride görülecektir.”

{ وَأَنَّ سَعْيَهُ } “Ve çalışması da.” Ameli.

{ سَوْفَ يُرَى } “İleride görülecektir.” Divanında ve mizanında.

ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءُ الْأَوْفَى ﴿٤١﴾

41- “Sonra ona karşılığı tam olarak verilecektir.”

{ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءُ الْأَوْفَى } “Sonra ona karşılığı tam olarak verilecektir.” Tam ve daha bol. Güzele güzelle kötüye kötü ile.

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُتَتَّبِعِ ﴿٤٢﴾

42- “Şüphesiz en son varış, Rabbinedir.”

{ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُتَتَّبِعِ } “Şüphesiz en son varış, Rabbinedir.” Ölümünden sonra ahirette varlıkların varacağı ve döneceği yer.

وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكٌ وَأَبْكِي ﴿٤٣﴾

43- “Güldüren de ağlatan da O’dur.”

{ وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكٌ } “Güldüren de O’dur.” Cennet ehlini onlara kera-
metle sevindirmek suretiyle.

{وَابْكِي} “Ağlatan da.” Cehennem ehlini onları alçaltmak suretiyle üzüntüye düşmelerine neden olarak.

وَإِنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾

44- “Öldüren ve dirilten de O’dur.”

{وَأَنَّ هُوَ أَمَاتَ} “Öldüren O’dur.” Dünyada.

{وَأَحْيَا} “Ve dirilten de.” Diriliş için. Âyetin, babaları öldüren ve oğulları diriltten anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ﴿٤٥﴾

45- “Şüphesiz iki çifti, erkeği ve dişiye O yaratmıştır.”

{وَأَنَّ هُوَ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى} “Şüphesiz iki çifti, erkeği ve dişiye O yaratmıştır.” İki sınıfı.

مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَى ﴿٤٦﴾

46- “Atıldığı zaman meni damlasından!”

{مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَى} “Atıldığı zaman meni damlasından!” Kadının rahmine akıtılan. Âyetin, “Yaratılan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشَأَ الْآخَرَى ﴿٤٧﴾

47- “Şüphesiz yeniden yaratmak da O’na aittir.”

{وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشَأَ الْآخَرَى} “Şüphesiz yeniden yaratmak da O’na aittir.” Dirilişte başka bir yaratılışla.

وَإِنَّهُ هُوَ أَغْنَى وَأَقْنَى ﴿٤٨﴾

48- “Yine zengin eden de kazandıran da O’dur.”

{وَأَنَّ هُوَ أَغْنَى} “Yine zengin eden de O’dur.” Mahlukatından kendisi müstağni olan.

{ وَأَقْنَى } “Kazandıran da.” Mahlukatını kendisine muhtaç kılan. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Yine zengin eden de, O’dur”, mahlukatını razı kılan. “Kazandıran da”, kanaat ettiren de O’dur.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Yine zengin eden de, O’dur”, mal ile. “Kazandıran da”, verdiği şeyle razı kılan O’dur.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Yine zengin eden de, O’dur.” altın ve gümüş ile. “Kazandıran da”, deve, inek ve koyun ile kanaatkâr kılan.⁶

وَإِنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَى ٤٩

49- “Doğrusu Şi’râ yıldızının Rabbi de O’dur.”

{ وَإِنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَى } “Doğrusu Şi’râ yıldızının Rabbi de O’dur.” Cevza’dan sonra doğan aydınlık bir yıldızdır. Huzaa kabilesi bu yıldızla ibadet ederdi.

وَإِنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى ٥٠

50- “Şüphesiz ki, önce gelen Ad kavmini O helâk etti..”

{ وَإِنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَى } “Şüphesiz ki, önce gelen Ad kavmini O helâk etti.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini.

وَتُؤَمِّدُونَ فَمَا أَبْقَى ٥١

51- “Semud’u da (O helâk etti) ve geriye hiçbir şey bırakmadı.”

⁶ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(أَغْنَى وَأَقْنَى) verdi ve razı kıldı demektir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Necm Sûresi.

İbn Cerir et-Taberî bu haberi Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 27, s. 76.

Hâfız İbn Hacer ise şöyle der: “Bu haberi İbn Ebî Hatem, Ali ibn Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan mevsul olarak rivayet etmiştir.” *Fethü’l-Barî*, c. 8, s. 606.

b) İbn Abbâs’tan aktarılan rivayette geçen (أَبْقَى) ‘razı kıldı’ sözcüğü âyette geçen (وَأَقْنَى) sözcüğünün tefsiridir. Yani Allah azze ve celle kuluna rıza ve kanaati rızık olarak verdi. Bu, kulun razı olduğu en büyük şeydir.

{ وَثُمُودَا } “Semud’u da (O helâk etti)” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ فَمَا أَبْقَى } “Ve geriye hiçbir şey bırakmadı.” Onlardan hiçbir kimseyi sağ koymadı.

﴿٥٢﴾ وَقَوْمٌ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَى

52- “Daha önce de çok zalim ve pek azgın olan Nûh kavmini (helâk etmişti)!”

{ وَقَوْمٌ نُوحٍ } “Nûh kavmini (helâk etmişti)!” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini helak etti.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce de.” Hz. sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminden önce.

{ إِنَّهُمْ } “Çünkü onlar.”⁷ Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ } “Çok zalim.” Küfürlerinde çok şiddetli.

{ وَأَطْغَى } “Ve pek azgın olan.” Azgınlıklarında ve isyankârlıklarında çok şiddetli.

﴿٥٣﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَى

53- “Altüst olan şehirleri de böyle yaptı.”

{ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَى } “Altüst olan şehirleri de böyle yaptı.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kasabaları olan Sodom, Amura ve Savaime’i helak etti. (مُؤْتَفِكَةَ) sözcüğü, yere geçmiş. İ’tefekeha fiili/eylemi onu yere geçirdi anlamına gelmektedir. (أَهْوَى), gökten yere düşmüş.

﴿٥٤﴾ فَغَشَّيْهَا مَا غَشَّى

54- “Onların üstüne neler çöktü neler!”

{ فَغَشَّيْهَا مَا غَشَّى } “Onların üstüne neler çöktü neler!” Yani taşlar.

⁷ Tarafımızdan meale eklenmiştir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ

55- “Öyleyse, Rabbinin hangi nimetinden kuşku duyuyorsun?”

{ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ } “Öyleyse, Rabbinin hangi nimetinden?” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) dışındaki ey insan Rabbinin hangi nimetlerini?

{ تَتَمَارَى } “Kuşku duyuyorsun” Onun Allah Teâlâ’dan olduğunu inkâra kalkışıyorsun.

هَذَا نَذِيرٌ مِّنَ النَّذِيرِ الْأُولَىٰ

56- “İşte bu peygamber de ilk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır.”

{ هَذَا نَذِيرٌ } “İşte bu peygamber de.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) de uyarıcı bir resûldür.

{ مِّنَ النَّذِيرِ الْأُولَى } “İlk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır.” Kendilerini kavimlerine göndermiş olduğum ilk resûller gibi.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “İşte bu peygamber de”, resûldür. “İlk uyarıcılar gibi bir uyarıcıdır”, kendi kavimlerine gönderilmesi, Levh-i Mahfuz’da yazılmış olan.

أَزَفَتِ الْأَرْفَةُ

57- “Yaklaşan (kıyâmet) yaklaştı!”

{ أَزَفَتِ الْأَرْفَةُ } “Yaklaşan (kıyâmet) yaklaştı!” Kıyâmetin kopması yaklaştı.

لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ

58- “Onu Allah’tan başka açığa çıkaracak yoktur.”

{ لَيْسَ لَهَا } “Onu... yoktur.” Gerçekleşmesine.

{ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Allah’tan başka.” Allah’ın dışında.

{ كَاشِفَةً } “Açığa çıkaracak.” Gerçekleşmesini ve vaktini açıklayacak bir açıklayıcı.

٥٩ أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ

59- “Şimdi siz bu söze mi şaşıyorsunuz?”

{ أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ } “Şimdi siz bu söze mi?” Diyor ki, ey Mekke ehli Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in size okuduğu bu Kur’an’a mı?

{ تَعْجَبُونَ } “Şaşıyorsunuz.” Alaya alıyorsunuz. Âyetin “Yalanlıyorsunuz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٦٠ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ

60- “Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!”

{ وَتَضْحَكُونَ } “Gülüyorsunuz da.” Alay ediyorsunuz. Âyetin, “Dalga geçiyorsunuz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَبْكُونَ } “Ağlamıyorsunuz!” İçinde barındırdığı engellemeler, tehditler ve korkutmalardan dolayı.

٦١ وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ

61- “Ve siz gaflet içinde oylanmaktasınız!”

{ وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ } “Ve siz gaflet içinde oylanmaktasınız!” O’ndan gafil olarak O’na inanmıyorsunuz.

٦٢ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا

62- “Haydi Allah’a secde edin ve O’na kullukta bulunun.”

{ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ } “Haydi Allah’a secde edin.” Allah Teâlâ’ya tevhid ve tevbe ile gönülden boyun eğiniz.

{ وَاعْبُدُوا } “Ve O’na kullukta bulunun.” Allah için Allah Teâlâ’yı birleyiniz. Kuşkusuz kıyâmet saati yaklaştı.

سورة الْقَمَرِ
54- KAMER SÛRESİ

Kendisinde “Kamer”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkâdir. Âyet sayısı 55, sözcük sayısı 342 ve harf sayısı da 1.403’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

﴿ ١ ﴾ اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ

1- “Kıyâmet saati yaklaştı ve ay yarıldı.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kamer Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ } “Kıyâmet saati yaklaştı.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in çıkışı ve dumanın inişiyle kıyâmetin kopması yaklaştı.

{ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ } “Ve ay yarıldı.” İkiye ayrıldı. Bu da kıyâmetin alametlerindendir.

﴿ ٢ ﴾ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ

2- “Onlar bir mucize görseler hemen yüz çevirirler ve ‘Bu eskiden beri devam ede gelen bir sihir!’ derler.”

{ وَإِنْ يَرَوْا آيَةً } “Onlar bir mucize görseler.” Ayın yarılması gibi.

{ يُعْرِضُوا } “Hemen yüz çevirirler.” Mucizeyi yalanlarlar.

{ وَيَقُولُوا } “*Ve derler.*” Bu âyet/mucize.

{ سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ } “*Bu eskiden beri devam ede gelen bir sihir.*” Kuvvetli ve şiddetli bir aldatmacadır. Yakında yok olur.

﴿ ٣ ﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ

3- “Onlar yalanladılar ve nefislerinin tutkularına uydular. Oysa her iş yerini bulacaktır.”

{ وَكَذَّبُوا } “*Onlar yalanladılar.*” Mucizeyi ve kıyâmetin kopuşunu.

{ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ } “*Ve nefislerinin tutkularına uydular.*” Mucizeyi ve kıyâmetin kopuşunu yalanlamak ve putlara ibadet etmekle.

{ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقَرٌّ } “*Oysa her iş yerini bulacaktır.*” Müjde ve tehdit sahasında, cenneti müjdeleme ve cehennem azabıyla tehdit etme ya da merhamet veya azapla ilgili Allah’tan veya Resûlünden söylenen her söz gerçekleşecektir ve bir hakikattir. Bunlardan dünyada gerçekleşecek olanlar ileride gerçekleşecektir. Bunlardan ahirette gerçekleşecek olanlar ise açığa çıkacaktır.

Ayetin, “Kuldan sâdır olan her söz ve eylem hakikattir. Onların hakikatı kalptedir.” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٤ ﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُرْدَجَرٌ

4- “Andolsun ki, onlara kötülükten sakındıracak nice önemli haberler gelmiştir.”

{ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ } “*Andolsun ki, onlara gelmiştir.*” Mekke ehline Kur’an’da.

{ مِنَ الْأَنْبَاءِ } “*Nice önemli haberler.*” Geçmiş ümmetlerin yalanlamaları halinde nasıl helak oldukları.

{ مَا فِيهِ مُرْدَجَرٌ } “*Kötülükten sakındıracak.*” Yasaklayacak ve engelleyecek.

حِكْمَةٌ بِالْعَمَّةِ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾

5- “Bunlar üstün bir hikmettir. Fakat uyarılar fayda vermiyor!”

{ حِكْمَةٌ } “Bunlar bir hikmettir.” Kur’an.

{ بِالْعَمَّةِ } “Üstün.” Allah Teâlâ’dan bir hikmettir. Allah Teâlâ’dan olarak onlara bildir.

{ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ } “Fakat uyarılar fayda vermiyor!” Yani Resûllerin uyarıları Allah Teâlâ’nın ilminde Allah’a inanmayan bir kavme karşı yarar sağlamadı.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ نَّكَرٍ ﴿٦﴾

6- “Öyleyse sen de onlardan yüz çevir! O gün çağıran görülmemiş bir şeye çağıracaktır.”

{ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ } “Öyleyse sen de onlardan yüz çevir!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlardan yüz çevir. Sonra da Allah Teâlâ Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e onlarla savaşmasını emretti.

{ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ } “O gün çağıran çağıracaktır.” Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ إِلَى شَيْءٍ نَّكَرٍ } “Görülmemiş bir şeye.” Dehşetengiz, görülmemiş şiddetli bir şeye. Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme.

خُشْعًا أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّتَشِيرٌ ﴿٧﴾

7- “Onlar sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi, gözleri düşkün olarak kabirlerinden çıkarlar.”

{ خُشْعًا } “Düşkün olarak.” Zelim olarak.

{ أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ } “Gözleri... kabirlerinden çıkarlar.” Kabirlerden ilk sura üfürüşte.

{ كَانَهُمْ جَرَادٌ مُتَشَرُّ } “Onlar sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi.”
Diyor ki, çekirge gibi birbirleri arasında dolaşırlar.

﴿ ٨ ﴾ مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ

8- “Çağırana doğru koşarlar. O kâfir olanlar, ‘Bu, çok çetin bir gün!’ derler.”

{ مُهْطِعِينَ } “Koşarlar.” Süratlice, yönelerek ve bakarak.

{ إِلَى الدَّاعِ } “Çağırana doğru.” Kendilerine neyi emredecek?

{ يَقُولُ الْكَافِرُونَ } “O kâfir olanlar, derler.” Kıyâmet gününde.

{ هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ } “Bu, çok çetin bir gün.” Şiddetli. Bu gün onlara çok şiddetli kılınmıştır.

﴿ ٩ ﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ

9- “Onlardan önce Nûh kavmi de yalanlamıştı. O kulumuza ‘Yalancı’ dediler, hem de ‘O bir mecnun’ dediler. Böylece (Nûh davetten vazgeçmeye) zorlandı.”

{ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ } “Onlardan önce yalanlamıştı.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) senin kavminden önce de.

{ قَوْمُ نُوحٍ } “Nûh kavmi de.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا } “O kulumuza ‘Yalancı’ (dediler).” Hazret-i Nûh’a.

{ وَقَالُوا مَجْنُونٌ } “Hem de ‘O bir mecnun’ dediler.” Çarpılmıştır.

{ وَازْدُجِرَ } “Böylece (Nûh davetten vazgeçmeye) zorlandı.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı sözünden/davetinden engellemeye çalıştılar. Ona bağıştılar ve “Sen gönlü uçmuş akli havada” birisisin dediler.

﴿ ١٠ ﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانتَصِرْ

10- “O sonunda Rabbine şöyle dua etti: ‘Ben yenik düştüm, bana yardım et!’”

{ فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ } “O sonunda Rabbine şöyle dua etti: Ben yenik düştüm.” Mağlup olmuşum.

{ فَأَنْتَصِرْ } “Bana yardım et!” Bana, onlara azap etmek suretiyle yardımda bulun.

۱۱ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ

11- “(Bunun üzerine) biz de nehir gibi akan bir su ile göğün kapılarını açtık.”

{ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ } “(Bunun üzerine) biz de göğün kapılarını açtık.” Göğün kapılarını kırk gün boyunca.

{ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ } “Nehir gibi akan bir su ile.” Gökten yere dökülmüş yağmur.

۱۲ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ

12- “Yeri de kaynaklar halinde fışkırttık. Derken sular takdir edilmiş bir iş için birleşti.”

{ وَفَجَّرْنَا } “Fışkırttık.” Yardık.

{ الْأَرْضَ عُيُونًا } “Yeri de kaynaklar halinde.” Su ile kırk gün boyunca.

{ فَالْتَقَى الْمَاءُ } “Derken sular birleşti.” Göğün suları ile yerin suları.

{ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ } “Takdir edilmiş bir iş için.” Bir miktar üzere. Göğün suyunu ve yerin suyunu takdir ettik. Âyetin, “Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin helaki şeklinde takdir ettiğimiz hükmün uygulanması için” anlamına geldiği de söylenmiştir.

۱۳ وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ

13- “Onu (Nûh’u) da çivilerle perçinli levhalardan yapılmış gemi üzerinde taşıdık.”

{ وَحَمَلْنَاهُ } “O (Nûh’u) da taşıdık.” Yani Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve ona iman edenleri.

{ عَلَى ذَاتِ الْوَاحِ } “Levhâlardan yapılmış gemi üzerinde.” Yüzler üzerinde.

{ وَدُسِّرَ } “Çivilerle perçinli.” Çiviler ve kayıtlar. Geminin kendisiyle birbirine bağlandığı bütün şeylere ‘düsür’ denilir.

١٤ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءَ لِمَنْ كَانَ كُفِرَ

14- “Kendisine karşı nankörlük edilmiş olan kulumuza bir ödül olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu.”

{ تَجْرِي } “Gemi, akıp gidiyordu.” Gemi akıp gidiyordu.

{ بِأَعْيُنِنَا } “Gözlerimizin önünde.” Bizim gözetimimiz altında.

{ جَزَاءَ لِمَنْ كَانَ كُفِرَ } “Kendisine karşı nankörlük edilmiş olan kulumuza bir ödül olmak üzere.” Diyor ki, Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi onu inkâr etmelerinin cezası olarak.

١٥ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ

15- “Andolsun ki, biz onu bir ibret olarak bıraktık, düşünüp öğüt alan var mı?”

{ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً } “Andolsun ki, biz onu bir ibret olarak bıraktık.” İnsanlar için alamet olsun diye. Yani Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın gemisi Onun ardından alamet olsun diye. Âyetin, “Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın gemisi gibi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ } “Düşünüp öğüt alan var mı?” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine verilen cezaya bakıp da öğüt alarak masiyeti terk eden kimse yok mudur?

١٦ فَكَيفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ

16- “Benim azabım ve uyarılarım nasılmışı!”

{ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٌ } “Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bak bakayım onlara azabım nasılmış? Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) tarafından uyarılıp da iman etmeyenlerin akibeti nasıl olmuş?

١٧ وَلَقَدْ يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ

17- “Andolsun biz Kur’an’ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Haydi düşünüp öğüt alan var mı?”

{ وَلَقَدْ يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ } “Andolsun biz Kur’an’ı kolaylaştırdık.” Basitleştirdik.

{ لِلذِّكْرِ } “Düşünüp öğüt alınsın diye.” Ezber, okunma ve yazma için. Âyetin, “Kur’an’ın okunmasını kolaylaştırdık” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ } “Haydi düşünüp öğüt alan var mı?” İlmin taliplisi yok mudur da kendisine yardım edilsin?

١٨ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ

18- “Ad kavmi yalanladı da azabım ve uyarılarım nasılmış (gördüler)!”

{ كَذَّبَتْ عَادٌ } “Ad kavmi yalanladı da.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi onu.

{ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٌ } “Azabım ve uyarılarım nasılmış (gördüler)!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bak bakayım onlara azabım nasılmış? Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm) peygamber tarafından uyarılıp da iman etmeyenlerin akibeti nasıl olmuş?

١٩ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمٍ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ

19- “Biz, uğursuzluğu devam eden bir günde, onların üstüne dondurucu bir rüzgâr saldı.”

{ اِنَّا اَرْسَلْنَا } “Biz, saldık.” Musallat kıldık.

{ عَلَيْهِمْ } “Onların üstüne.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine.

{ رِيحًا صَرْصَرًا } “Dondurucu bir rüzgâr.” Şiddetli, dondurucu. Bu rüzgâr Batı Rüzgârı’dır.

{ فِي يَوْمٍ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ } “Uğursuzluğu devam eden bir günde.” Uğursuz. Onların üstünde sürekli esen, büyük küçük herkese uğrayan.

﴿ ٢٠ ﴾ تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنْقَعِرٍ

20- “(Öyle ki, o rüzgâr) insanları, sanki köklerinden sökülmüş hurma kütükleri gibi yere seriyordu.”

{ تَنْزِعُ النَّاسَ } “(Öyle ki, o rüzgâr) insanları, yere seriyordu.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmini yerlerinden söküyordu.

{ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ } “Sanki hurma kütükleri gibi.” Sanki onlar hurma ağacının dipleri gibi kılan. Âyetin, “Hurma ağacının en alt tarafları” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مُّنْقَعِرٍ } “Köklerinden sökülmüş.” Köklerinden sökülmüş.

﴿ ٢١ ﴾ فَكَيفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرٍ

21- “Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?”

{ فَكَيفَ كَانَ عَذَابِي } “Benim azabım nasılmış?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bak bakayım onlara azabım nasılmış?

{ وَنُذْرٍ } “Ve uyarılarım.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm) tarafından uyarılıp da iman etmeyenlerin akibeti nasıl olmuş?

﴿ ٢٢ ﴾ وَلَقَدْ يَسْرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ

22- “Andolsun biz Kur’an’ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Haydi düşünüp öğüt alan var mı?”

{وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ} “Andolsun biz Kur’an’ı kolaylaştırdık.” Kur’an’ı basitleştirdik.

{لِلدِّكْرِ} “Düşünüp öğüt alınsın diye.” Ezber edilmesi ve okunması için.

{فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ} “Haydi düşünüp öğüt alan var mı?” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine verilen cezadan öğüt alıp da masiyeti terk eden yok mudur?

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ۝۳۳

23- “Semud kavmi de uyarıları yalanladı.”

{كَذَّبَتْ ثَمُودُ} “Semud kavmi de yalanladı.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{بِالنُّذُرِ} “Uyarıları.” Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve resûllerin bütünü.

فَقَالُوا أَبَشَرًا مِثَّنَا وَاحِدًا نَنْبَغُ إِنَّآ إِذَا لَفِي ضَلَالٍ وَسُعْرٍ ۝۲۴

24- “Dediler ki: ‘Biz içimizden bir beşere mi uyacağız? O takdirde biz apaçık bir sapkınlık ve çılgınlık etmiş oluruz!’”

{فَقَالُوا أَبَشَرًا مِثَّنَا} “Dediler ki: Biz içimizden beşere mi?” Bizim gibi bir insan.

{وَاحِدًا نَنْبَغُ} “Bir... uyacağız.” Dininde ve işinde.

{إِنَّا إِذَا} “O takdirde biz.” Eğer bunu yapacak olursak.

{لَفِي ضَلَالٍ} “Apaçık bir sapkınlık.” Apaçık bir yanlışlık içinde.

{وَسُعْرٍ} “Ve çılgınlık etmiş oluruz!” Yorgunluk ve sıkıntı.

ءَالْقِي الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌّ ۝۲۵

25- “O vahiy içimizden O’na mı bırakılıyor? Hayır, O, şımarık bir yalancıdır!”

{ءَالْتَمَى الدِّكْرُ} “O vahiy... mı bırakılıyor?” Peygamberlik özgü mü kılınıyor?

{عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا} “İçimizden O’na.” Ve bizler O’ndan daha şeref sahibi iken.

{بَلْ هُوَ كَذَّابٌ} “Hayır O, bir yalancıdır!” Allah Teâlâ adına yalan söylüyor.

{أَشْرٌ} “Şımarık.” Şımarık, kibirli. Bununla Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ı kastetmektedirler. Bunun üzerine Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) onlara şöyle buyurdu:

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشْرُ ﴿٢٦﴾

26- “Yarın onlar, şımarık yalancının kim olduğunu bilecekler!”

{سَيَعْلَمُونَ غَدًا} “Yarın onlar, bilecekler!” Kıyâmet gününde.

{مَنِ الْكَذَّابُ} “Yalancının kim olduğunu.” Allah adına.

{الْأَشْرُ} “Şımarık.” Böbürlü ve kibirli. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’a şöyle buyurdu:

إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾

27- “Gerçekten onları denemek için, kendilerine dişi deveyi gönderen biziz. Sen onları gözetle ve sabırlı ol!”

{إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ} “Gerçekten kendilerine dişi deveyi gönderen biziz.” Dişi deveyi kayadan çıkartan.

{فِتْنَةً لَهُمْ} “Onları denemek için.” Senin kavminin sınanması amacıyla.

{فَارْتَقِبْهُمْ} “Sen onları gözetle.” Dişi devenin çıkışına kadar onları gözetle.

{وَاصْطَبِرْ} “Ve sabırlı ol!” Onların eziyetlerine ve dişi deveyi katletmelerine sabret.

﴿٢٨﴾ وَيَبِّئُهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ

28- “Onlara suyun, aralarında paylaştırılacağını haber ver. Her biri, kendi içme sırasında gelip suyunu alsın!”

{ وَيَبِّئُهُمْ } “Onlara haber ver.” Onlara haber ver.

{ أَنَّ الْمَاءَ } “Suyun.” Kuyunun suyunun.

{ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ } “Aralarında paylaştırılacağını.” Kendileri ile dişi deve arasında. Bir gün su dişi deveye ait, diğer gün ise kendilerine ait.

{ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ } “Her biri, kendi içme sırasında gelip suyunu alsın!” İçme hakkına sahip olan herkes bulunsun. Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) onlara haberince buna rıza gösterdiler. Bir müddet bu şekilde devam etti. Ancak sonunda azgınlık kendilerine galebe çaldı.

﴿٢٩﴾ فَتَادُوا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ

29- “Bunun üzerine bir arkadaşlarını çağırdılar, o da bıçağı çekip deveyi kesti.”

{ فَتَادُوا صَاحِبَهُمْ } “Bunun üzerine bir arkadaşlarını çağırdılar,” Mısdâ’ ibn Dehr dişi deveye bir ok attıktan sonra Mısdâ’ ve Kadar ibn Salif nida ettiler.

{ فَتَعَاطَى } “O da bıçağı çekip.” Kadar başka bir ok aldı.

{ فَعَقَرَ } “Deveyi kesti.” Dişi deveyi öldürdüler ve etini taksim ettiler.

﴿٣٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ

30- “Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!”

{ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ } “Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bak bakayım onlara azabım nasılmış? Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) tarafından uyarılıp da iman etmeyenlerin akibeti nasıl olmuş?

﴿٣١﴾ **إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُخْتَطِرِ**

31- “Biz onların üzerine, korkunç bir ses gönderdik. Hemen ağla konan kuru ot gibi oluverdiler.”

{ **إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً** } “Biz onların üzerine, korkunç bir ses gönderdik.” Dişi devenin öldürülmesinin üzerinden üç gün geçtikten sonra Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı azap çığılığıyla.

{ **فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُخْتَطِرِ** } “Hemen ağla konan kuru ot gibi oluverdiler.” Hemen koyunun ağılda çiğnediği şey gibi oldular.

﴿٣٢﴾ **وَلَقَدْ يَسْرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ**

32- “Andolsun biz Kur’an’ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Haydi düşünüp öğüt alan var mı?”

{ **وَلَقَدْ يَسْرْنَا الْقُرْآنَ** } “Andolsun biz Kur’an’ı kolaylaştırdık.” Kur’an’ı basitleştirdik.

{ **لِلذِّكْرِ** } “Düşünüp öğüt alınsın diye.” Öğüt alma, ezber, okunma için.

{ **فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ** } “Haydi düşünüp öğüt alan var mı?” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine verilen cezadan öğüt alıp da masiyeti terk eden yok mudur?

Ayetin, “İlmin taliplisi yok mudur da kendisine yardım edilsin?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٣٣﴾ **كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِي**

33- “Lut kavmi de uyarıcı peygamberleri yalanladı.”

{ **كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِي** } “Lut kavmi de uyarıcı peygamberleri yalanladı.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve bütün peygamberleri.

﴿٣٤﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُمْ بِسَحْرِ

34- “Biz de üzerlerine taş yağdıran (bir rüzgâr) gönderdik. Ancak Lut ailesini seher vakti kurtardık.”

{ إِنَّا أَرْسَلْنَا } “Biz de (bir rüzgâr) gönderdik.” İndirdik.

{ عَلَيْهِمْ حَاصِبًا } “Üzerlerine taş yağdıran.” Taş.

{ إِلَّا آلَ لُوطٍ } “Ancak Lut ailesini.” Ancak Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ı ve Zaura ve Risa adlı iki kızını.

{ نَّجَّيْنَاهُمْ بِسَحْرِ } “Seher vakti kurtardık.” Seher vaktinde.

﴿٣٥﴾ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ

35- “Katımızdan bir nimet olarak. Biz şükredeni işte böyle mükâfatlandırırız.”

{ نِعْمَةً } “Bir nimet olarak.” Rahmet olarak.

{ مِنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ } “Katımızdan işte böyle.” İşte bu şekilde.

{ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ } “Biz şükredeni mükâfatlandırırız.” Allah Teâlâ’yı birleyene ve Allah’ın nimetlerine karşı kurtulmakla şükredeni.

﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ

36- “Andolsun ki, Lut onları bizim şiddetli azabımız konusunda uyar-
mıştı; fakat onlar bu uyarıya karşı kuşku duydular.”

{ وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ } “Andolsun ki, Lut onları uyarıyordu,” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) onları korkuttu.

{ بَطْشَتَنَا } “Bizim şiddetli azabımız konusunda.” Azabımızı.

{ فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ } “Fakat onlar bu uyarıya karşı kuşku duydular.”

Resûlleri inkâra yeltendiler. Yani Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın ken-
dilerine söylediği şeylerde onu yalanladılar.

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ ﴿٣٧﴾

37- “Onlar Lut’un misafirlerinden murad almaya kalkıştılar. Biz de onların gözlerini silme kör ettik. ‘Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın!’ (dedik).”

{ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ } “Onlar Lut’un misafirlerinden murad almaya kalkıştılar.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın konukları Cibril ve beraberrinde bulunan meleklerle çirkin amellerini uygulamak istediler.

{ فَطَمَسْنَا } “Biz de silme kör ettik.” Biz de bunun üzerine gözlerini çıkardık.

{ أَعْيُنَهُمْ } “Onların gözlerini.” Hazret-i Cibrail (‘aleyhi’s-selâm) onları kör kıldı.

{ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ } “Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın, (dedik).” Bunun üzerine onlara “Azabımı ve uyarılarımı tadın” dedik.

وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾

38- “Bir sabah kendilerini sürekli bir azap yakalayiverdi.”

{ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ } “Kendilerini yakalayiverdi.” Onları yakalayiverdi.

{ بُكْرَةً } “Bir sabah.” Tan yeri ağarırken.

{ عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ } “Sürekli bir azap.” Ahiret azabıyla bağlantını sürekli.

فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ ﴿٣٩﴾

39- “Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın, (dedik).”

{ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ } “Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın, (dedik).” Bunun üzerine onlara “Azabımı tadın ve kendilerini Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın uyarıp da iman etmeyerek uyarılanların” dedik.

وَلَقَدْ يَسْرُنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ ﴿٤٠﴾

40- “Andolsun biz Kur’an’ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Haydi düşünüp öğüt alan var mı?”

{ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ } “Andolsun biz Kur’an’ı kolaylaştırdık.” Kur’an’ı basitleştirdik.

{ لِلذِّكْرِ } “Düşünüp öğüt alınsın diye.” Ezber, okunma ve yazılma için.

{ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ } “Haydi düşünüp öğüt alan var mı?” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine verilen cezadan öğüt alıp da masiyeti terk eden yok mudur?

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النَّذْرُ ﴿٤١﴾

41- “Şüphesiz Firavun’un kavmine de uyarıcılar gelmişti.”

{ وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النَّذْرُ } “Şüphesiz Firavun’un kavmine de uyarıcılar gelmişti.” Firavun’a ve kavmine Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ve Hazret-i Harun (‘aleyhi’s-selâm).

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

42- “Fakat onlar bütün âyetlerimizi yalanladılar. Biz de onları, güç ve kudretimize lâayk bir şekilde yakaladık!”

{ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا } “Fakat onlar bütün âyetlerimizi yalanladılar.” Dokuz mucizeyi.

{ فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ } “Biz de onları, güç lâayk bir şekilde yakaladık!” Güçlü ve cezalandırma ile kuvvetli.

{ مُّقْتَدِرٍ } “Ve kudretimize.” Azaba kadir.

أَكْفَارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَئِكَمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾

43- “Şimdi sizin kâfirleriniz, bunlardan daha mı iyidirler? Yoksa önceki kitaplarda, sizin için bir berat mı var?”

{ أَكْفَارُكُمْ } “Şimdi sizin kâfirleriniz ...mı?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Âyetin, “Ey Mekke ehli” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ خَيْرٌ مِنْ أَوْلَئِكَم } “Bunlardan daha iyidirler” Size anlatmış olduklarımın.

{ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ } “Yoksa önceki kitaplarda, sizin için bir berat mı var?” Önceki kitaplarda azaptan kurtuluşa dair bir beratınız mı var?

٤٤ { أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرُونَ }

44- “Ya da ‘Biz, birbirimize yardım eden bir topluluğuz’ mu diyorlar?”

{ أَمْ يَقُولُونَ } “Ya da... mu diyorlar?” Mekke kâfirleri.

{ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرُونَ } “Biz, birbirimize yardım eden bir topluluğuz.” Azaptan imtina ediniz.

٤٥ { سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ }

45- “O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır.”

{ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ } “O topluluk yakında bozulacak.” Mekke kâfirleri Bedir Savaşı’nda.

{ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ } “Ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır.” Hezimete uğramış olarak. Yani Ebû Cehil ve ashabı. Onların bir bölümü Bedir Savaşı’nda öldürülmüş, diğer bölümü ise hezimete uğramıştır.

٤٦ { بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ }

46- “Daha doğrusu kıyâmet günü, onlara vaat edilen asıl saattir ve o saat daha belalı ve daha acıdır!”

{ بَلِ السَّاعَةُ } “Daha doğrusu kıyâmet günü.” Hatta kıyâmetin koptuğu gün.

{ مَوْعِدُهُمْ } “Onlara vaat edilen asıl saattir.” Azap.

{ وَالسَّاعَةُ } “Ve o saat.” Azap vadedilen kıyâmet.

{ أَذْهَى } “Daha belalı.” Daha büyük.

{ وَأَمْرٌ } “Ve daha acıdır!” Bedir Savaşı’nın yenilgisinden daha şiddetlidir.¹

¹ a) İmam Buhârî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmiştir: “Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Bedir günü kendisine ait çadırda iken şöyle demiştir: Allah’ım, senin bana ahidini ve vaadini gerçekleştirmeni diliyorum. Eğer dilersen bugünden sonra ebediyyen sana ibadet olunmayacak.’ Ebûbekir elinden tutup: ‘Ey Allah’ın Resûlü, bu kadar sana yeter; çünkü Rabbine gerçekten ısrarla dua etmiş bulunuyorsun.’ O sırada o zırhını giyinmişti, çıkarken de şöyle diyordu: ‘Yakında o topluluk yenilecek ve arkalarını dönerek kaçacaklardır. Asıl onlara vaat olunan vakit kıyâmettir. Ve o kıyâmet daha büyük bela ve daha acıdır.’” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Kamer Sûresi, 4875 ve 4877 nolu hadisler. Bu haberi Beyhakî de tahrir etmiştir. *Es-Sünenü’l-Kübrâ*, c. 9, s. 46, Kitabü’s-Siyer, “Kaçınma konusunda ihtiyar” bâbı.

b) İbn Hacer’in bu rivayet hakkındaki değerlendirmelerini aktarmakta yarar vardır. Bu rivayet İbn Abbâs’ın mürsellerindendir. Zira İbn Abbâs’ın kendisi bu kıssada bulunmamıştır. Abdürrezzak, Mamer’den, o da Eyyûb’dan, o da İkrime’den rivayetine göre; Hz. Ömer şöyle demiştir: “*Yakında o topluluk yenilecek ve arkalarını dönerek kaçacaklardır*” buyruğu nazil olunca ... sanki İbn Abbâs bunu Ömer’den hamletmiştir. İkrime de bunu İbn Abbâs kanalıyla Ömer’den hamletmiştir. Müslim, Semmak ibn Velid kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; İbn Abbâs şöyle demiştir: “Ömer bu haberin bir bölümünü bana tahdis etti.” *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 619.

c) Abdürrezak’ın rivayet ettiği bu hadisi İbn Cerir et-Taberî de tahrir eder. Taberî, Eyyûb’dan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Ben bunu ancak İkrime’den olarak biliyorum.” İkrime, Ömer’in şöyle dediğini rivayet etmektedir: “*Topluluk yakında dağıtılacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklar*” âyeti nazil olduğunda Ömer ‘Hangi topluluk dağıtılacak, hangi topluluk mağlup olacak?’ demişti.” Ömer şöyle anlatır: “Bedir günü olduğunda Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in zırhı içinde sıçrarken ve ‘Yakında o topluluk yenilecek ve arkalarını dönerek kaçacaklardır’ derken işittim.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 27, s. 108.

d) Bu âyet, Kur’an’ın gayb-ı ihbarî haberlerinden olarak değerlendirilebilir. Zira bu iki âyet Mekke’de nazil olmuştur. Bu âyetlerde mü’minlerin düşmanlarına karşı galip geleceklerine ve düşmanlarının dağılıp gideceklerine, mü’minlerden kaçacaklarına dair bir vaat bulunmaktadır. Kıyâmet günündeki kaçış ise çok daha şiddetli ve dünyanın dehşetengiz durumlarına nazaran daha alçaltıcıdır.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُغْرٍ

47- “Şüphesiz ki, günahkârlar bir sapkınlık ve çılgınlık içindedirler.”

{ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ } “Şüphesiz ki, günahkârlar.” Müşrikler Ebû Cehil ve ashabı.

{ فِي ضَلَالٍ } “Bir sapkınlık içindedirler.” Dünyada apaçık bir hata içindedirler.

{ وَسُغْرٍ } “Ve çılgınlık.” Cehennem ateşinde bir yorgunluk ve sıkıntı/zorluk.

يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ

48- “O gün yüzüstü ateşe sürüldüklerinde, ‘Sakar cehenneminin dokunuşunu tadın bakalım!’ (denilir).”

{ يَوْمَ } “O gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يُسْحَبُونَ } “Sürüldüklerinde.” Çekilirler.

{ فِي النَّارِ } “Ateşe.” Zebaniler onları çekerler.

{ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ } “Yüzüstü.” Cehennem ateşine. Bunun üzerine Zebaniler onlara der ki:

{ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ } “Sakar cehenneminin dokunuşunu tadın bakalım, (denilir).” Sakar cehenneminin azabını.

Hız. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in de âyeti bu şekilde tefsir edişi, âyetin gayb-ı ihbarî olduğu şeklindeki yargımızı güçlendirmektedir. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Bedir Savaşı’nın başlangıcında bu iki âyeti okumuştur. Bu tilavet Müslümanların düşmanlarına karşı zafer ve nusret elde edecekleri noktasında bir müjdeydi. Bu iki âyette müşriklerin bozguna uğraması ve hezimete düşmelerine dair Allah katından bir vaat bulunmaktadır. Elbette kadir-i mutlak olan Allah verdiği sözden hiçbir surette caymaz. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Bedir Savaşı’ndaki bu tilavetiyle âyetin medlulunun bugün gerçekleşeceğini açıklamıştır. İşte bu tilavet, düşmanlarına karşı savunma noktasında Müslümanlar için takviye edici bir unsur görevini gördü. Daha sonra Müslümanların galibiyetleri peşi sıra devam etti, düşmanlarının ise yıkım ve yenilgiye uğraması süreklilik gösterdi.

﴿٤٩﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

49- “Biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır.”

{ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ } “Biz her şeyi.” Amellerinizi.

{ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ } “Bir ölçüye göre yaratmışızdır.” Siz de bunu inkâr ettiniz. Bu âyet-i kerime kaderiyye anlayışı hakkında nazil olmuştur.

﴿٥٠﴾ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ

50- “Bizim buyruğumuz yalnız bir tektir ve göz açıp kapama gibidir.”

{ وَمَا أَمْرُنَا } “Bizim buyruğumuz.” Kıyâmetin kopuşu.

{ إِلَّا وَاحِدَةٌ } “Yalnız bir tektir.” İkilenmeyen tek bir kelimedir.

{ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ } “Ve göz açıp kapama gibidir.” Hızlılık bakımından göz açıp kapaması kadardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Biz her şeyi bir ölçüye göre yaratmışızdır.” Diyor ki, her şeyin kendisine uygun elbise ve meta ile şeklini yarattık.

﴿٥١﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ

51- “Andolsun ki biz sizin benzerlerinizi hep helâk ettik. Hiç düşünüp öğüt alan var mı?”

{ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ } “Andolsun ki biz sizin benzerlerinizi hep helâk ettik.” Ey Mekke ehli dininizin ehlini ve benzerlerinizi.

{ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ } “Hiç düşünüp öğüt alan var mı?” Onlara verdiğimiz cezadan öğüt alıp da masiyeti terk eden yok mudur?

﴿٥٢﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ

52- “Onların yaptıkları her şey amel defterlerinde kayıtlıdır.”

{ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ } “Onların yaptıkları her şey.” Allah Teâlâ’ya şirk koşarken işledikleri masiyeti ve peygamberlere eza etmeyi.

{ فِي الزُّبُرِ } “Amel defterlerinde kayıtlıdır.” Kitaplarda yazılıdır. Âyetin, “Levh-i Mahfuz’da yazılıdır” anlamına geldiği de söylenmiştir. Bu âyet de kaderiye hakkında nazil olmuştur.

٥٣ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌّ

53- “Küçük büyük hepsi satır satır yazılmıştır.”

{ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ } “Küçük büyük hepsi.” Hayır ve şerr.

{ مُسْتَطَرٌّ } “Satır satır yazılmıştır.” Levh-i Mahfuz’da yazılıdır. Bu âyet de kaderiye hakkında nazil olmuştur. Onlar kaderi inkâr etmişlerdir.

٥٤ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ

54- “Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarında.”

{ إِنَّ الْمُتَّقِينَ } “Takva sahipleri.” Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan sakınanlar.

{ فِي جَنَّاتٍ } “Cennetlerde.” Bahçelerde.

{ وَنَهَرٍ } “Ve ırmakların kenarlarında,” Nehirler çoktur. Bahçelerde ve bolluk içindedirler anlamına geldiği de söylenmiştir.

٥٥ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ

55- “Güçlü ve Yüce Allah’ın huzurunda doğruluk meclisindedirler.”

{ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ } “Doğruluk meclisindedirler.” Kerim bir yurttan, cennet yurdunda.

{ عِنْدَ مَلِكٍ } “Allah’ın huzurunda.” Allah Teâlâ onların mâlikidir.

{ مُّقْتَدِرٍ } “Güçlü ve yüce.” Kullarına sevap ve ceza vermeye kadirdir.

سورة الرَّحْمَنِ

55- RAHMÂN SÛRESİ

Kendisinde “Rahmân”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkâdir. Âyet sayısı 78, sözcük sayısı 351 ve harf sayısı da 1.636’dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

الرَّحْمَنُ ۝ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۝

1-2- “Çok merhametli olan Allah, Kur’an’ı öğretti.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Rahmân Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

“De ki, ister Allah deyiniz ister Rahmân deyiniz” âyeti nazıl olunca Mekke kâfirleri Ebû Cehil, Velid, Utbe, Şeybe ve ashapları “Yemame’de bulunan Müseylemetü’l-Kezzab’dan başka Rahmân tanımıyoruz. Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Rahmân da kim?” dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ “er-Rahmân, alleme’l-Kur’an” âyetini indirdi. Cibril’i ve Cibril’i Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i de ümmetine indirendir. Anlamı şudur: Allah Teâlâ Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Kur’an ile Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i de ümmetine gönderdi.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۝

3- “İnsanı yarattı.”

{ خَلَقَ الْإِنْسَانَ } “İnsanı yarattı.” Yani Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı yerin üst katmanından yarattı.

عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ٤

4- “Ona açıklamayı öğretti.”

{ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ } “Ona açıklamayı öğretti.” Allah Teâlâ her şeyin açıklamasını ve yeryüzünde yaşayan her canlının ismini ona ilham etti.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ٥

5- “Güneş ve ay belirli bir hesap iledir.”

{ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ } “Güneş ve ay belirli bir hesap iledir.” O ikisinin menzilleri hesap iledir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İkisi de gök ile yer arasında asılıdır.

Yine şöyle de anlam verilmiştir: Hesaplar da bu ikisine göre yapılır. Tıpkı insanların ecelleri gibi ecellere sahiplerdir.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ٦

6- “Bitkiler ve ağaçlar secde etmektedirler.”

{ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ } “Bitkiler ve ağaçlar secde etmektedirler.” Rahmân’a. Necm, yerde beliren her şeydir. Bu da gövdesi olmayan her bitkinin adıdır. Şecer ise gövdesi üzere duran bitkidir.

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ٧

7- “Göğe gelince, onu (Allah) yükseltti ve dengeyi koydu.”

{ وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا } “Göğe gelince, onu (Allah) yükseltti.” Her şeyin üstüne yükseltti. Ona hiçbir şey nail olmaz.

{وَوَضَعَ الْمِيزَانَ} “*Ve dengeyi koydu.*” Yerde. Adaleti mizan sözcüğüyle açıkladı.

٨ لَا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ

8- “Sakin dengeyi bozmayın.”

{الَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ} “*Sakin dengeyi bozmayın.*” Zulmetmeyiniz ve meyil de etmeyiniz.

٩ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ

9- “Tartmayı doğru yapın ve eksik tartmayın.”

{وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ} “*Tartmayı doğru yapın.*” Adaletle mizanın dilini. Âyetin, “Doğrulukla nefislerinizin dilini” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ} “*Ve eksik tartmayın.*” Tartıyı eksik tartmak suretiyle insanların haklarını kaybetmeyiniz.

١٠ وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ

10- “Yeryüzünü Allah canlılar için yarattı.”

{وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا} “*Yeryüzünü Allah yarattı.*” Suyun üstüne yaydı.

{لِلْأَنَامِ} “*Canlılar için.*” Canlıların bütünü için. Onlardan diri ve ölü olanlar için.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “‘el-Enâm’ sözcüğü canlılar anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitab-ü Bedi’l-Halk, ‘Yıldızlar hakkında bir bâb’, 3. Bâb; Kitabü’t-Tefsir, Rahmân Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 27, s. 119.

b) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmiştir: “Ruh sahibi olan her varlıktır.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 27, s. 119.

c) Mutlakın mukayyede haml edilmesi kuralı gereği ilk rivayeti ikinci rivayetle birlikte okuduğumuzda İbn Abbâs âyette geçen el-Enâm sözcüğünden muradın

١١ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ

11- "Orada meyveler, salkımlı hurma ağaçları, vardır."

{ فِيهَا } "Orada vardır." Yerde.

{ فَاكِهَةٌ } "Meyveler," Çeşitli meyveler.

{ وَالنَّخْلُ } "Hurma ağaçları." Çeşitli hurmalar.

{ ذَاتُ الْأَكْمَامِ } "Salkımlı." Kabuğu ve kapçığı olan hurma. Yarılma-
mış hurmaya kim denilir.²

١٢ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ

12- "Yapraklı taneler ve güzel kokulu bitkiler vardır."

{ وَالْحَبُّ } "Taneler vardır." Tanelerin bütünü.

{ ذُو الْعَصْفِ } "Yapraklı." Yapraklı.

{ وَالرَّيْحَانُ } "Ve güzel kokulu bitkiler." Sünbül ve ürün.

١٣ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

13- "Şimdi (ey insanlar ve cinler) siz Rabbinizin hangi nimetlerini
yalan sayarsınız?"

{ فَبَايَ الْآءِ } "Şimdi hangi nimetlerini?" Buna göre hangi nimetleri

{ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ } "(Ey insanlar ve cinler) siz Rabbinizin... yalan sa-
yarsınız?" Ey cinler ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) dı-
şındaki ey insanlar! Bu nimetlerin Allah Teâlâ'dan olduğunu inkâr
mı ediyorsunuz? Bu sûrede geçen "Şimdi (ey insanlar ve cinler) siz
Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?" sözlerin bütünü bu
şekildedir.

ne olduğunu açıklamaktadır. El-Enâm sözcüğü insanlar, cinler ve bütün ruh sa-
hibi varlıklardır. Zira onlar bu yeryüzünden yararlanmaktadırlar.

² Âyette geçen (أَكْمَام) sözcüğü "kimm" sözcüğünün çoğuludur.

١٤ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ

14- “(Allah), insanı pişmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı.”

{ خَلَقَ الْإِنْسَانَ } “(Allah), insanı yarattı.” Yani Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’l.

{ مِنْ صَلْصَالٍ } “Bir balçıktan.” Ses veren çamurdan. Kokuşunca ses verir.

{ كَالْفَخَّارِ } “Pişmiş çamur gibi.” Kendisinden yapılan çömlek gibi.

١٥ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَارٍ

15- “Cinleri de dumansız ateşten yarattı.”

{ وَخَلَقَ الْجَانَّ } “Cinleri de yarattı.” Cinlerin babasını ve şeytanları.

{ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَارٍ } “Dumansız ateşten.” Dumanı olmayan ateşten.

١٦ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

16- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?” Ey cinler ve insanlar Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlamaktasınız?

١٧ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ

17- “O, iki doğunun ve iki batının Rabbidir.”

{ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ } “O, iki doğunun Rabbidir.” Kışın doğuş zamanı, yazın doğuş zamanı.

{ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ } “Ve iki batının.” Kışın ve yaz mevsiminin batışı. Bu ikisi iki doğu ve iki batıdırlar. Kışın ve yazın güneş doğuşunun

180 menzili vardır. İki batışın da aynı şekilde 180 menzili vardır. Ay için de durum aynıdır.

Şöyle de denilmiştir: Kışın ve yazın güneş doğuşunun 177 menzili vardır. İki batışın da aynı şekilde 177 menzili vardır. Güneş bir yıl içinde iki gün aynı menzilde doğar. Aynı şekilde bir yılda iki gün aynı menzilde batar.

﴿ ١٨ ﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿ ١٩ ﴾

18-19- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? O, iki denizi salıverdi birbirine kavuşurlar.”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? O, iki denizi salıverdi.” Tatlı ve tuzlu iki denizi salıvermiştir.

{ يَلْتَقِيَانِ } “Birbirine kavuşurlar.” Birbirlerine karışmazlar.³

﴿ ٢٠ ﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ

20- “(Fakat) aralarında bir engel var, birbirine geçip karışmazlar.”

{ بَيْنَهُمَا } “(Fakat) aralarında var.” Tatlı su ile tuzlu su arasında.

{ بَرْزَخٌ } “Bir engel.” Allah tarafından bir engel.

³ a) { مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ } “O iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıverdi” âyetinde geçen (مَرَجَ) sözcüğü İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetinde olduğu gibi (أَرْسَلَ) ‘Salıvermek’ anlamına gelmektedir. *Tefsîr-ü-Taberî*, c. 27, s. 128.

Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan aktarılan rivayetlerin isnadının hasen olduğunu belirtmiştik.

b) Buradaki iki denizden maksat, tatlı ve tuzlu sulardır. Tuzlu sular okyanuslar ve onlara bağlanan tuzlu deniz sularıdır. Tatlı sular yerin içinde istikrar bulan nehir sularıdır. Nehirler, kaynaklar ve kuyular bu sulardandır. *Tefsîr-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 291.

{ لَا يَبْغِيَانِ } “Birbirine geçip karışmazlar.” Birbirlerine karışmazlar. Bu sudan her birisi diğerinin tadını değiştirmez.⁴

فَبَآئِيَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللَّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾

21-22- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? O ikisinden (denizden) inci ve mercan çıkar.”

{ فَبَآئِيَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ يَخْرُجُ مِنْهُمَا } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? O ikisinden (denizden) çıkar.” Özellikle tuzlu sudan.

{ اللَّؤْلُؤُ } “İnci.” Büyük olan.

{ وَالْمَرْجَانُ } “Ve mercan.” Ondan küçük olan.

فَبَآئِيَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ ﴿٢٤﴾ كَالْأَغْلَامِ

23-24- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Denizde uzun dağlar gibi yükselen gemiler de O’nundur.”

⁴ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(بَرْزَخٌ) sözcüğü perde anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitab-ü Bedi’l-Halk, ‘Yıldızlar hakkında bir bâb’, 3. Bâb; Kitabü’t-Tefsir, Rahmân Sûresi. Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Tefsirü’t-Taberî, c. 27, s. 129.

b) { يَبْغِيَانِ } “Ama aralarında bir engel vardır. Biri diğerine karışmaz.” Yani birbirlerine karışımını engelleyen kuru yerden oluşan bir perde vardır. Ancak Allah Teâlâ’nın bunda dilediği durum müstesnadır. Bu karışımı dilediği durumlarda yerin maslahatı bulunmaktadır. Eğer tatlı ve tuzlu suyun karışımı durumu gerçekleşse tatlı su kendi sahip olduğu özelliğini yitirir de insanların da bu sudan içme veya ekin için yararlanmaları mümkün değildir. Allah Teâlâ’nın tuzlu suya bahşetmiş olduğu özelliklerde kendisinde eksilme meydana gelir. Allah Teâlâ tatlı suyu tuzlu suyun üstüne salıverir de bu iki su denizlerde nehirlerin döküldüğü yerlerde ve denizlerde gerçekleşen kaynaklarda karşılaşırlar. Ancak bunların bütünü büyük bir hikmete ve muayyen bir kadere dayanmaktadır. Zira bu sulardan her birisi Allah Teâlâ’nın kendilerine bahşetmiş oldukları özelliklerini korurlar.

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?... Yükselen gemiler de O’nundur.” Yaratılmış, yükseltilmiş, inşa edilmiş gemiler.

{ فِي الْبَحْرِ كَالْأَغْلَامِ } “Denizde uzun dağlar gibi.” Yelkenleri yükseldiğinde dağlar gibi olmuş olur.

﴿ ٢٦ ﴾ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿ ٢٥ ﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ

25-26- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Yeryüzünde bulunan her canlı.” Yeryüzünün üstünde olan.

{ فَانٍ } “Yok olacak.” Ölecek. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.” Fânî olacak.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.” Allah Teâlâ’nın rızası dışında yapılan her davranış fânî olacaktır.

﴿ ٢٧ ﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

27- “Ancak büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin yüzü (zâtı) baki kalacaktır.”

{ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ } “Ancak Rabbinin yüzü (zâtı) baki kalacaktır.” Diridir ölmez. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Rabbinin rızası arzu edilerek işlenen sâlih ameller.

{ ذُو الْجَلَالِ } “Büyüklük sahibi olan.” Azamet ve saltanat sahibi.

{ وَالْإِكْرَامِ } “Ve ikram.” Kusurları örtme ve ihsanda bulunma.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾

28-29- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’ndan isterler. O, her gün yeni bir iştedir.”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Göklerde ne varsa hepsi O’ndan isterler.” Melekler.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Mü’minlerden. İman ehli O’ndan bağışlanma, tevfik, korunma, keramet ve rızık isterler.

{ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ } “O, her gün yeni bir iştedir.” İş O’ndan meydana gelir. O’nun işi; diriltmesi, öldürmesi, aziz kılması, zelif kılması, birisini dünyaya getirmesi, bir esiri azad etmesidir. İş sayılamayacak kadar çoktur.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾

30-31- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Ey insanlar ve cinler! Yakında sizin hesabınızı da ele alacağız!”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ سَنَفْرُغُ لَكُمْ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Yakında ele alacağız!” Sizin dünyada işlemiş olduğunuz amelleri koruyacağız. Bu amellerle sizi kıyâmet gününde hesaba çekeceğiz.

{ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ } “Ey insanlar ve cinler sizin hesabınızı da!” Cin ve insanlar.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾

32- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?”

{ فَبَايَ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?”

يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ فَأَنْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾

33- “Ey cin ve insan toplulukları! Eğer göklerin ve yerin kenarından çıkıp koşmaya gücünüz yeterse, haydi çıkıp kaçın! Ancak siz bir güç sayesinde çıkabilirsiniz!”

Ve size diyor ki:

{ يَا مَعْشَرَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ } “Ey cin ve insan toplulukları! Eğer.” Gücünüz yeterse.

{ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا } “Çıkıp kaçmaya gücünüz yeterse.” Çıkmaya.

{ مِنْ أَقْطَارِ } “Kenarından.” Taraflarından.

{ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin.” Ve meleklerin saflarından.

{ أَنْفُذُوا } “Haydi çıkıp kaçın!” Çıkınız ve kaçınız.

{ لَا تَنْفُذُونَ } “Siz çıkabilirsiniz!” Çıkmaya güç yetiremezsiniz.

{ إِلَّا بِسُلْطَانٍ } “Ancak bir güç sayesinde.” Özür ve kanıt ile.

فَبَايَ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شَوَاظٌ مِنْ نَارٍ
وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾

34-35- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Üzerinize alevli bir ateş ve zehirli bir duman gönderilir de birbirinizi kurtaramaz ve yardımlaşamazsınız!”

{ فَبَايَ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Üzerinize gönderilir de.” Ey cinler ve insanlar kabirden çıktığınızda.

{ شُواظْ } "Alevli." Alevli.

{ مِنْ نَارٍ } "Bir ateş." Dumanı olmayan.

{ وَنُحَاسٌ } "Ve zehirli bir duman." Sizleri mahşere sürükleyen bir duman.

{ فَلَا تَنْصِرَانِ } "Birbirinizi kurtaramaz ve yardımlaşamazsınız!" Sevk etmeye karşı birbirinize yardımcı olamazsınız.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً
كَالِدِّهَانِ ﴿٣٧﴾

36-37- "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Gök yarılıp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman."

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ } "Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Gök yarılıp da." Meleklerin nüzulü ve Rabbin heybeti ile.

{ فَكَانَتْ وَرْدَةً } "Gül olduğu zaman." Renkli bir şekle dönüştüğünde.

{ كَالِدِّهَانِ } "Kızarmış yağ renginde gibi." Yağın renkleri gibi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Gül rengi gibi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sahtiyan gibi. Siyaha kırmızı rengi gibi.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا
جَانٌّ ﴿٣٩﴾

38-39- "Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İşte o gün, insana da cine de günahı sorulmaz!"

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ فَيَوْمَئِذٍ } “Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İşte o gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür. Hesabın görülmesinin ardındandır.

{ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ } “Günahı sorulmaz!” Amelinden.

{ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ } “İnsana da cine de.” Mü’min yüzünün parlak beyazlığıyla ayaklarının aklığıyla. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İnsanın ve cinin günahı, cin ve insanın günahından sorulmaz.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ
بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾

40-41- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Günahkârlar simalarından tanınır da, alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar.”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Günahkârlar simalarından tanınır da.” Müşrikler yüzlerinin siyahlığından, gözlerinin gömgök olmasından.

{ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ } “Alınlarından ve ayaklarından yakalanırlar.” Alınlar ayaklarla bir araya getirilir de cehennem ateşine atılır.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾

42- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?” Ve Zebaniler onlara derler ki:

هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾

43- “İşte bu, günahkârların yalanladıkları cehennemdir.”

{ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ } “İşte bu, günahkârların yalandıkları cehennemdir.” Dünyada müşriklerin gerçekleşmeyeceğini söylediği.

يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ أَنْ { ٤٤ }

44- “Onlar (cehennemle) kaynar su arasında dolaşıp dururlar.”

{ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا } “Onlar (cehennemle) dolaşıp dururlar.” Cehennem ateşiyle.

{ وَبَيْنَ حَمِيمٍ أَنْ } “Kaynar su arasında.” Sıcaklığı son raddeye ulaşmış sıcak su arasında.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ { ٤٥ }

45- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?”

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ { ٤٦ }

46- “Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır.”

{ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ } “Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere... vardır.” Rabbinin huzurunda. O’nun makamında masiyeti işlemekten cayanlar için vardır.

{ جَنَّاتٍ } “İki cennet.” Cennet bahçelerinden iki bahçe. Adn Cenneti ve Firdevs cenneti.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ { ٤٧ } ذَوَاتَا أَفْنَانٍ { ٤٨ }

47-48- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur.”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur.” Dallar ve türlü türlü ağaçlar.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾

49-50- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İki-
sinde de akıp giden iki pınar vardır.”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini ya-
lan sayarsınız? İkisinde de vardır.” Bahçelerde.

{عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ} “Akıp giden iki pınar.” Cennet ehline hayır, rahmet, keramet, bereket ve Allah katından ziyade bir nimet vardır.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾

51-52- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İki-
sinde de her türlü meyveden çift çift vardır.”

“{ فَبَايَ الْآءِ رَبُّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا } Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini ya-
lan sayarsınız? İkisinde de vardır.” Bahçelerde.

{ مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ } “Her türlü meyveden.” Türlü türlü meyvelerden.

{ زَوْجَانِ } “Çift çift.” Görünüm ve tatta iki türlü.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَكَيِّمٍ عَلَى فُرُشٍ بَطَآئِنُهَا مِنْ
إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَ الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾

53-54- “Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?
Hepsi de örtüleri atlastan minderlere yaslanırlar. İki cennetin
de meyvesinin devşirilmesi yakındır.”

“فَيَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مُتَكَبِّرِينَ” Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Hepsi de yaslanırlar.” Nimetlenerek otururlar.

{ عَلَى فُرُشٍ بَطَآئِنُهَا } “Örtüleri... minderlere.” Dış yüzlerine.

{ مِنْ اِسْتَبْرَقٍ } “Atlstan.” Dibactan daha kalınlaştırılmış, içleri ise halis ve ince ipekten.

{ وَجَنَّ الْجَنَّتَيْنِ ذَانِ } “İki cennetin de meyvesinin devşirilmesi yakındır.” Bahçelerin meyvelerinin devşirilmesi yakındır. Oturan da ayakta olan da onu elde eder.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ
اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾

55-56- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Orada gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş dilberler var ki, bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur!”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِنَّ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Orada var ki.” Cennetlerin bütününde.

{ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ } “Gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş dilberler.” Gözlerini kısmış, kocalarıyla kanaat eden, kocalarından başkalarına bakmayan cariyeler vardır.

{ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ } “Onlara dokunmuştur!” Kendileriyle cinsel münasebette bulunulmamıştır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onlara dokunmamıştır.” Onlar cenabetli bir halde değildirler.

{ اِنْسٌ } “Ne insan.” İnsan ise ona daha önce ne bir insan dokunmuştur.

{ قَبْلَهُمْ } “Bunlardan önce.” Eşlerinden önce.

{ وَلَا جَانٌّ } “Ne de cin.” Cin ise ona daha ne de bir cin dokunmuştur.

كَانَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٧﴾

57-58- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Sanki onlar yakut ve mercandırlar!”

{ فَبَيِّ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ كَانَهُنَّ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Sanki onlar.” Saflıkta.

{ الْيَاقُوتُ } “Yakut.” Yakut gibidirler.

{ وَالْمَرْجَانُ } “Ve mercandırlar!” Beyazlıkta mercan gibidirler.

فَبَيِّ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾

59-60- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?”

{ فَبَيِّ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?” Diyor ki, kendisine tevhitte bulunduğumuz kimsenin cezası/mükâfatı cennetten başka bir şey midir?

فَبَيِّ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾

61-62- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu iki cennetten başka, iki cennet daha vardır.”

{ فَبَيِّ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ وَمِنْ دُونِهِمَا } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu iki cennetten başka... vardır.” İlk iki bahçeden başka.

{ جَنَّتَانِ } “İki cennet daha.” İki başka bahçe daha vardır. İlk ikisi bu ikisinden daha faziletlidir. Bu iki cennet o ikisinin altındadır. Naim cenneti ve Meva cenneti.

فَبَيِّ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَتَانِ ﴿٦٤﴾

63-64- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu cennetler koyu yeşildirler.”

{ فَبَآئِيَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مُدْهَمَّائَانِ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu cennetler koyu yeşildirler.” Yeşil iki cennet. Aşırı yeşil olduklarından renkleri siyaha çalmaktadır.

{ فَبَآئِيَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ } { ٦٥ } فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ { ٦٦ }

65-66- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İki-sinde de sürekli kaynayan iki pınar vardır.”

{ فَبَآئِيَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? İkisinde de vardır.” İki cennette de.

{ عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ } “Sürekli kaynayan iki pınar.” İki su kaynağı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Hayır, bereket, rahmet, keramet ve Allah tarafından daha fazlasıyla dolup taşan.⁵

{ فَبَآئِيَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ } { ٦٧ } فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ { ٦٨ }

67-68- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu iki cennette her çeşit meyve, hurma ve nar vardır.”

{ فَبَآئِيَ الْآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ فِيهِمَا } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bu iki cennette... vardır.” İki cennette.

{ فَاكِهَةٌ } “Her çeşit meyve,” Türlü türlü meyveler.

{ وَنَخْلٌ } “Hurma.” Türlü hurmalar.

⁵ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(نَضَّاخَتَانِ) sözcüğü sürekli kaynayan iki pınar anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, “Cennetin sıfatları” bâbı, 8. Bâb; Kitab-ü't-Tefsir, Rahmân Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Su ile kaynayan iki pınar.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 156.

c) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Hayır ile kaynayan iki pınar.” *Tefsirü't-Taberî*, c.27, s.157

d) Bu son iki rivayet arasında herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Zira su mahza bütünüyle hayır olarak değerlendirilebilir. Âyette geçen tesniye zamirinin mercii 62. âyette geçen iki cennettir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: وَمِنْ (دُونَهُمَا جَنَّاتٍ) “O ikisinden başka iki cennet daha vardır.” (55/er-Rahmân/62)

{ وَرُمَّانٌ } “Ve nar.” Tat ve görünümde çeşitli narlar vardır.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾

69-70- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bütün bu cennetlerde güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar vardır.”

{ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bütün bu cennetlerde vardır.” Bu dört cennette. Âyetin, “Cennetlerin tümünde” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ } “Güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar.” Yüzleri güzel, kocaları için hayırlı cariyeler. Âyetin, “Gözleri güzel” cariyeler anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾

71- “72- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Çadırlar içinde gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş huriler vardır.”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ حُورٌ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Huriler.” Beyaz.

{ مَّقْصُورَاتٌ } “Gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş vardır.” Eşlerine hasır etmiş.

{ فِي الْخِيَامِ } “Çadırlar içinde.” İçi incilerle bezenmiş çadırların içinde.

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِئْنَهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌ ﴿٧٤﴾

73-74- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bunlara onlardan önce ne bir insan ne de bir cin dokunmuştur!”

{ فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تُكَذِّبَانِ لَمْ يَطْمِئْنَهُنَّ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Bunlara... dokunmuştur!” Onlarla cinsel münase-

bet kurmamışlardır. Âyetin, “Onlar cünup olmamışlardır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ } “Onlardan önce ne bir insan.” İnsan ise kocalarından önce hiçbir insan ona dokunmuş değildir.

{ وَلَا جَانٌّ } “Ne de bir cin.” Cin ise kocalarından önce ne de bir cin ona dokunmuştur.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَكِينٍ عَلَى رَفْرَفٍ خُضِرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾

75-76- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Cennetlikler yeşil yastıklara ve olağanüstü güzel yataklara yaslanırlar.”

{ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ مُتَكِينٍ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Cennetlikler yaslanırlar.” Nimetlenerek otururlar.

{ عَلَى رَفْرَفٍ } “Yastıklara.” Meclislere/oturaklara. Bahçelere anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ خُضِرٍ وَعَبْقَرِيٍّ } “Yeşil ve yataklara.” Renkli halı kadifeyle bezenmiş.

{ حِسَانٍ } “Olağanüstü güzel.” Renkli, güzel, küçük yastıklar.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

77-78- “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız? Büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin adı ne yücedir!”

{ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ } “Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayarsınız?” Ey cinler ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)

dışındaki insanlar! Bu nimetlerin Allah Teâlâ'dan olduğunu inkâr mı ediyorsunuz?

{ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ } “*Rabbinin adı ne yücedir!*” Bereket ve rahmet sahibi. Âyetin, “Çocuk ve ortak edinmekten ne kadar uzaktır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ ذِي الْجَلَالِ } “*Büyüklik sahibi olan.*” Azamet ve saltanat sahibi.

{ وَالْاِكْرَامِ } “*Ve ikram.*” Bağışlama ve kıyâmet koptuğunda ihsan sahibi olan.⁶

⁶ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(ذِي الْجَلَالِ) sözcüğü, ululuk sahibi anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Rahmân Sûresi.
b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Azamet ve kibriya sahibi demektir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 165.
c) İbn Abbâs âyeti tefsir ederken kıraat noktasına dikkat çekmiştir. Görüntü itibariyle okuyucu ilk bakışta söz konusu tefsiri önemsiz görebilir. Ancak celal sözcüğünün rab sözcüğünün mü yoksa isim sözcüğünün mü sıfatı olduğunun belirlenmesi gerekmektedir ki, İbn Abbâs da tefsirinde bu noktaya vurgu yapmıştır. O, âyeti İbn Amir'in kıraati olan ‘Zü'l-celali’ şeklindeki kıraate göre tefsir etmiştir. İbn Cezerî şöyle der: “Kıraat bilginleri ‘Zi'l-celali’ sözcüğünün kıraati hakkında görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İbn Amir âyeti ismin sıfatı olarak ‘Zü'l-celali’ şeklinde kıraat etmektedir. Şamlıların mushafında da bu şekildedir. Geriye kalan kıraat bilginleri ise âyette geçen rab sözcüğünün sıfatı olarak ‘Zi'l-celali’ olarak kıraat etmişlerdir. Onların mushaflarında da bu şekildedir. *En-Neşr-ü fi Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 382.

سورة الواقعة
56- VÂKIA SÛRESİ

Kendisinde “Vâkıa”ın zikredildiği sûredir. 81. 82. 13. ve 14. âyetler hariç sûrenin bütünü Mekkidir. Bu âyetler, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Medine’ye hicret ettiği esnada nazil olmuştur. Âyet sayısı 96, sözcük sayısı 878 ve harf sayısı da 1.903’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ١

1- “Kıyâmet koptuğu zaman.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Vâkıa Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ } “Kıyâmet koptuğu zaman.” Kıyâmet gerçekleştiğinde.

لَيْسَ لَوْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ٢

2- “Onun kopmasını yalanlayacak kimse yoktur.”

{ لَيْسَ لَوْعَتِهَا } “Onun kopmasını... yoktur.” Gerçekleşmesini.

{ كَاذِبَةٌ } “Yalanlayacak kimse.” Reddedecek, karşı gelecek.

خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ٣

3- “O, alçaltıcı, yükselticidir.”

{ خَافِضَةٌ } “O, alçaltıcı.” Bir kavmi amelleri nedeniyle alçaltır da onları ateşe koyar.

{ رَافِعَةٌ } “Yükselticidir.” Bir kavmi amelleri nedeniyle yükseltir de onları cennete koyar. Kıyâmetin vâkıa olarak isimlendirilmesi, sesi-
nin yakın ve uzak işitilebilecek kadar şiddetli olmasındandır.

٤ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا

4- “Yer şiddetle sarsıldığı.”

{ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا } “Yer şiddetle sarsıldığı.” Yerin üstündeki her yapı ve dağ yok edip içine girecek kadar şiddetle sarsıldığında.

٥ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًا

5- “Dağlar parçalandığı.”

{ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًا } “Dağlar parçalandığı.” Dağlar bulutların hare-
keti gibi yerin üstünde yürütüldüğünde. Âyetin, “Dağlar çok şiddetli
bir şekilde çekildiğinde” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin,
“Kavut veya devenin yeminin kuruması gibi kırıldığında dağlar ke-
sildiğinde” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٦ فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا

6- “Dağılıp toz duman haline geldiği.”

{ فَكَانَتْ } “Haline geldiği,” Dönüştüğü zaman.

{ هَبَاءً } “Toz duman.” Heba, toz anlamına gelmektedir. Atların toy-
naklarından yahut da güneşin saçtığı ışıklardan oluşan tozlar gibi
olduğunda.

{ مُنْبَثًّا } “Dağılıp.” Birbirinin çevresinde dağılan.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿٧﴾

7- “Ve sizler de üç sınıf olduğunuz zaman.”

{ وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا } “Ve sizler de... sınıf olduğunuz zaman.” Kıyâmet gününde oldunuz.

{ ثَلَاثَةً } “Üç.” Sınıf.

فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾

8- “Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere!”

{ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ } “Sağdakiler,” Bunlar kendilerine kitapları sağ taraflarından verilen cennet ehli dirler. Bunlar Allah Teâlâ’nın kendileri için “bunlar cennettir” dediği kimselerdir.

{ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ } “Ne mutlu o sağdakilere!” Allah Teâlâ bununla Peygamber’ini sevindirmektedir. Diyor ki: “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sen cennet ehli için hazırlanan nimetler, sevinç ve kerameti nereden bileceksin?”

وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿٩﴾

9- “Soldakiler, ne bahtsızdır o soldakiler!”

{ وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ } “Soldakiler,” Bunlar, kendilerine kitapları sol taraflarından verilen cehennem ehli kimselerdir. Bunlar, Allah Teâlâ’nın kendileri hakkında “Bunlar cehennemdedirler” dediği kimselerdir. “Umurumda değil.”

{ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ } “Ne bahtsızdır o soldakiler!” Allah Teâlâ bununla Peygamber’ini dehşete düşürmektedir. Diyor ki: “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sen cehennem ehli için hazırlanan rüsvalık, cezalandırma ve azabı nereden bileceksin?”

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾

10- “(Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler.”

{وَالسَّابِقُونَ} “(Hayırda) önde olanlar.” Dünyada iman, hicret, cihad, ilk tekbir, hayırlar gibi bunların bütününde öncü olanlar.

{السَّابِقُونَ} “(Ecirde de) öndedirler.” Ahirette de cennete girmede öncüdürler.

أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾

11- “İşte bunlar, (Allah’a) yaklaştırılanlar.”

{أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ} “İşte bunlar, (Allah’a) yaklaştırılanlar.” Allah’a.

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾

12- “Nimet cennetlerinde olanlardır.”

{فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ} “Nimet cennetlerinde olanlardır.” Nimetleri süreklidir.

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

13- “Bunların birçoğu önceki ümmetlerden.”

{ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ} “Bunların birçoğu önceki ümmetlerden.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetinden önceki bütün ümmetlerden.

وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ ﴿١٤﴾

14- “Birazı da sonrakilerdendir.”

{وَقَلِيلٌ مِنَ الْآخِرِينَ} “Birazı da sonrakilerdendir.” Bütün ümmetlerin en sonuncularından ki, bu da Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetidir. Diyor ki: Bu ikisi Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetidir. Bu âyet-i kerime nazil olduğunda Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı buna üzüldü. Nihayet

Allah Teâlâ'nın “Bunların birçoğu önceki ümmetlerden, birçoğu da sonrakilerdendir.” âyeti nazil oldu.

عَلَى سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾

15- “Mücevherlerle süslenmiş tahtların üzerinde.”

{ عَلَى سُرُرٍ } “Tahtların üzerinde.” Sergiler üzerinde oturmaktadırlar.

{ مَّوْضُونَةٍ } “Mücevherlerle süslenmiş.” Altın ve gümüş dallarla birleştirilmiş, inci ve yakutla işlenmiş.

مُتَكَبِّرِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾

16- “Karşılıklı olarak oturup yaslanırlar.”

{ مُتَكَبِّرِينَ } “Yaslanırlar.” Uyurlar.

{ عَلَيْهَا } “Oturup.” Sergiler üzerinde.

{ مُتَقَابِلِينَ } “Karşılıklı olarak.” Ziyarete.

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾

17- “Çevrelerinde ölümsüz gençler dolaşır.”

{ يَطُوفُ عَلَيْهِمْ } “Çevrelerinde dolaşır.” Hizmette.

{ وِلْدَانٌ } “Gençler.” Ve safada. Âyetin, “Kâfirlerin evlatları cennet ehlinin hizmetkârları kılınırlar.”

{ مُّخَلَّدُونَ } “Ölümsüz.” Orada ölmeyerek ölümsüz kılınırlar ve oradan çıkartılmazlar da. Cennette süslenirler. Onların çevrelerinde dönerler.

بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَّعِينٍ ﴿١٨﴾

18- “Akıp giden kaynaktan doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle.”

{ بِكَوَابٍ } “*Ve kadehlerle.*” Kulpları ve emzikleri bulunmayan kaplardır.

{ وَأَبَارِيقَ } “*İbrikler.*” Kulpları, emzikleri ve hortumu olan kaplardır.

{ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ } “*Akıp giden kaynaktan doldurulmuş testiler.*” Akıp giden tertemiz içki.

١٩ لَا يُصَدَّغُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزَفُونَ

19- “O içecekten ne başlar ağrıtılır, ne de akıllar giderilir.”

{ لَا يُصَدَّغُونَ عَنْهَا } “*O içecekten ne başlar ağrıtılır.*” Diyor ki, içilmesinden dolayı ne başları çatlar. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Dünyadaki içkiler gibi içki başlarını ağrıtmaz.

Şöyle de denilmiştir: Ondan engellenmezler.

{ وَلَا يُنْزَفُونَ } “*Ne de akıllar giderilir.*” İçmekle de sarhoş olmazlar. Âyetin, “İçki onları sarhoş etmez” anlamına geldiği de söylenmiştir. “Yenzifun” şeklinde “za” harfinin esrasiyla okunacak olursa âyetin anlamı şarapları bitmez, içkilerinin sonu gelmez olur.

٢٠ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ

20- “Beğendikleri meyveler.”

{ وَفَاكِهَةٍ } “*Meyveler.*” Türlü türlü meyveler.

{ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ } “*Beğendikleri.*” Arzu duydukları.

٢١ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ

21- “Canlarının çektiği kuş etleri.”

{ وَلَحْمِ طَيْرٍ } “Kuş etleri.” Türlü türlü kuş etleri.

{ مِمَّا يُشْتَهُونَ } “Canlarının çektiği.” Arzuladıkları.

٢٢ وَخُورٌ عَيْنٌ

22- “İri gözlü huriler.”

{ وَخُورٌ } “Huriler.” Çevrelerinde bembeyaz cariyeler dolaşırlar.

{ عَيْنٌ } “İri gözlü.” Gözleri büyük, yüzleri güzel.

٢٣ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ

23- “Saklı inciler gibi.”

{ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ } “Saklı inciler gibi.” Soğuk ve sıcaktan korunmuşlardır.

٢٤ جَزَاءٌ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

24- “Yaptıklarına karşılık olarak verilir.”

{ جَزَاءٌ } “Karşılık olarak verilir.” Cennet ehlinin sevabı.

{ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Yaptıklarına.” Ve dünyada dile getirmiş oldukları hayırlara.

٢٥ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا

25- “Orada, ne boş ne de günaha sokacak bir söz işitmezler!”

{ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا } “Orada, işitmezler!” Cennette.

{ لَغْوًا } “Ne boş.” Bâtıl ve yalan yere yemin.

{ وَلَا تَأْثِيمًا } “Ne de günaha sokacak bir söz.” Ne de hakaret. Âyetin, “Orada onlar için bir günah yoktur” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٢٦ لَا قِيْلًا سَلَامًا سَلَامًا

26- “Söylenen söz yalnızca ‘selâm, selâm’dır.”

{ لَا قِيْلًا } “Söylenen söz yalnızca.” Söz olarak.

{ سَلَامًا سَلَامًا } “Selâm, selâmdır.” Birbirlerine “Selam ve Allah’tan tahiyye” diyerek selam verirler.

٢٧ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ

27- “Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere!”

{ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ } “Sağdakiler,” Cennet ehline.

{ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ } “Ne mutlu o sağdakilere!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) cennet ehline ait olan nimetleri ve sevinci sen nereden bileceksin?

٢٨ فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ

28- “Onlar, düzgün kiraz ağaçları.”

{ فِي سِدْرٍ } “Onlar, kiraz ağaçları,” Muğaytan ağacının gölgesinde. Daha sonra bunu açıklamak için şöyle buyurdu:

{ مَخْضُودٍ } “Düzgün.” Dikensiz, ağırlaştırılmış.

٢٩ وَطَلْحٍ مَّنْضُودٍ

29- “Meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları arasında.”

{ وَطَلْحٍ مَّنْضُودٍ } “Meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları arasında,” Muz salkımı. Âyetin, “Sonu gelmeksizin sürekli” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٣٠ وَظِلِّ مَمْدُودٍ

30- "Uzamış gölgeler altında."

{ وَظِلِّ } "Gölgeler altında," Ağacın gölgesinde. Âyetin "Arşın gölgesi altında" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مُمَدُّودِ } "Uzamış." Güneşten yararlanmadan gölgeleri sürekli bir şekilde vardır.

وَمَاءٍ مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾

31- "Çağlayıp akan sular."

{ وَمَاءٍ مَّسْكُوبٍ } "Çağlayıp akan sular." Arşın inciklerinden dökülen.

وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾

32- "Pek çok meyveler arasında."

{ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ } "Pek çok meyveler arasında." Türlü türlü birçok meyve.

لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾

33- "Bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan."

{ لَا مَقْطُوعَةٍ } "Bitip tükenmeyen." Onlardan hiçbir an kesilmeyen ve sürekli olarak gelen.

{ وَلَا مَمْنُوعَةٍ } "Ve yasaklanmayan." Onlara baktıklarında onlardan yasaklanmayan.

وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾

34- "Ve yükseltilmiş döşekler üstündedirler."

{ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ } "Ve yükseltilmiş döşekler üstündedirler." Ehli için havada yükseltilmiş.

٣٥ اِنَّا اَنْشَاْنَاهُمْ اِنْشَاءً

35- “Gerçekten biz onları (oradaki kadınları) apayrı biçimde yeniden yarattık.”

{ اِنَّا اَنْشَاْنَاهُمْ } “Gerçekten biz onları (oradaki kadınları) yarattık.” Dünya ehlinin hanımlarını yarattık.

{ اِنْشَاءً } “Apayrı biçimde yeniden.” Yaşlılıktan, zayıf gözlülük, hastalık ve ölümden uzak bir şekilde yarattık.

٣٦ فَجَعَلْنَاهُمْ اَبْكَارًا

36- “Onları, bakireler yaptık.”

{ فَجَعَلْنَاهُمْ اَبْكَارًا } “Onları, bakireler yaptık.” Bakireler olarak.

٣٧ غُرَبًا اَتْرَابًا

37- “Hep yaşıt sevgililer kıldık.”

{ غُرَبًا } “Sevgililer kıldık.” Şekiller, işveli, âşık, kocalarına sevdalı.

{ اَتْرَابًا } “Hep yaşıt.” 33 yaş olmak üzere yaş ve doğumda eşittirler.

٣٨ لِاَصْحَابِ الْيَمِينِ

38- “Bütün bunlar sağdakiler içindir.”

{ لِاَصْحَابِ الْيَمِينِ } “Bütün bunlar sağdakiler içindir.” Cennet ehli içindir. Onların bütünü cennet ehlidirler.

٣٩ ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِينَ

39- “Bunların birçoğu önceki ümmetlerden.”

{ ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ } “Bunların birçoğu önceki ümmetlerden,” Önceki ümmetlerden bir grup. Hepsi de Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetinden öncedir.

٤٠ ثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ

40- “Birçoğu da sonrakilerdendir.”

{ ثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ } “Birçoğu da sonrakilerdendir.” Bütünü ümmetlerin en sonuncularından olan bir grup. Bu da Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetidir. Denilmiştir ki, her ikisi de Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetindendir.

٤١ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ

41- “Soldakiler, ne yazık o soldakilere!”

{ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ } “Soldakiler,” Cehennem ehli.

{ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ } “Ne yazık o soldakilere!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Cehennem ehli için olan rüsvalığı ve azabı nereden bileceksin?

٤٢ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ

42- “Onlar, iliklere işleyen bir ateş ve kaynar su içinde.”

{ فِي سَمُومٍ } “Onlar, iliklere işleyen bir ateş içinde.” Cehennem aleinin içinde. Âyetin, “Cehennem genişliğinin içinde olduğu” anlamına geldiği de söylenmiştir. Bazıları “Soğuk rüzgâr içinde olduğu”, bazıları da “Sıcak rüzgâr” içinde olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَحَمِيمٍ } “Ve kaynar su.” Sıcak su.

٤٣ وَظِلٍّ مِّنْ يَّخْمُومٍ

43- “Kara dumandan bir gölge altındadırlar.”

{ وَظِلٍّ } “Bir gölge altındadırlar.” Onların üstünde.

{ مِنْ يَحْمُومٍ } “Kara dumandan.” Cehennemin siyah dumanından.

٤٤ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ

44- “(Öyle bir gölge ki,) serin de değil, faydalı da değil!”

{ لَا بَارِدٍ } “(Öyle bir gölge ki), serin de değil.” Onları hafif uykuya daldıracak şekilde bir rüzgâr olmayan.

{ وَلَا كَرِيمٍ } “Faydalı da değil!” Güzel olmayan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onların içecekleri serin değildir. Azapları da kerim değildir.

٤٥ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ

45- “Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefahete dalmışlardı.”

{ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ } “Çünkü onlar bundan önce dalmışlardı.” Dünyada iken.

{ مُتْرَفِينَ } “Varlık içinde sefahete.” Haddi aşmış bir haldelerdi. Âyetin, “Nimetlenerek” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “Şaşkın şaşkın” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٤٦ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ

46- “Ve büyük günahı işlemekte ısrar ediyorlardı.”

{ وَكَانُوا يُصِرُّونَ } “Ve ısrar ediyorlardı.” Dünyada ikamet ediyorlar ve kalıyorlardı.

{ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ } “Büyük günahı işlemekte.” Büyük günahı, yani Allah’a şirk koşmayı. Âyetin, “Yemin-i ğamus”u işlemekte ısrar ediyorlardı anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَكَانُوا يَقُولُونَ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَأَنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾

47- “Ve diyorlardı ki: ‘Biz ölüp, toprak ve kemik yığını olduktan sonra (mı?), biz mi yeniden diriltileceğiz?’”

{ وَكَانُوا يَقُولُونَ } “Ve diyorlardı ki.” Dünyada olduklarında.

{ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا } “Biz ölüp... olduktan sonra (mı?).” Dönüştükten sonra.

{ تُرَابًا } “Toprak.” Çürümüş.

{ وَعِظَامًا } “Ve kemik yığını.” Ufalmış.

{ ءَأَنَّا لَمَبْعُوثُونَ } “Biz mi yeniden diriltileceğiz?” Diriltilecek miyiz? Peygamberleri onlara “Evet” derler ki, onlar da bunun üzerine peygamberlere şöyle derler:

أَوِ ابْأَتُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Önceki atalarımız da mı?”

{ أَوِ ابْأَتُنَا الْأَوَّلُونَ } “Önceki atalarımız da mı?” Bizden önceki atalarımız da mı?

قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾

49- “De ki: ‘Hiç kuşkusuz, hem öncekiler hem de sonrakiler.’”

{ قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ } “De ki: Hiç kuşkusuz, hem öncekiler hem de sonrakiler.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke ehline.

لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

50- “Belli bir günün belirlenmiş olan vaktinde, mutlaka bir araya getirileceklerdir!”

{ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ } “Belirlenmiş olan vaktinde, mutlaka bir araya getirileceklerdir!” Kararlaştırılmış.

{يَوْمَ مَعْلُومٍ} “Belli bir günün.” Bilinen kendisinde öncekilerin ve sonrakilerin toplandığı. Ki, bugün kıyâmet günüdür.

٥١ ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيْهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ

51- “Sonra siz, ey yalancı sapkınlr.”

{ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيْهَا الضَّالُّونَ} “Sonra siz, ey sapkınlr.” İman ve hidayetten sapmış olanlar.

{الْمُكَذِّبُونَ} “Yalancı.” Allah’ı, Resûlünü ve kitabı yalanlayanlar. Yani Ebû Cehil ve ashabı.

٥٢ لَاكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زُقُومٍ

52- “Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz.”

{لَاكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زُقُومٍ} “Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz.” Zakkum ağacından.

٥٣ فَمَالُؤُنْ مِنْهَا الْبُطُونُ

53- “Karınlarınızı ondan dolduracaksınız.”

{فَمَالُؤُنْ مِنْهَا الْبُطُونُ} “Karınlarınızı ondan dolduracaksınız,” Karınlar zakkum ağacından ki, bu ağaç cehennemin kökünden biten bir ağaçtır.

٥٤ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ

54- “Üstüne de o kaynar sudan içeceksiniz.”

{فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ} “Üstüne de içeceksiniz.” Zakkumun üstüne.

{مِنَ الْحَمِيمِ} “O kaynar sudan.” Sıcak suyu.

٥٥ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهَيْمِ

55- “Hem de susuz develerin içtiği gibi içeceksiniz!”

{ فَسَارِبُونَ شُرْبَ الْهَيْمِ } “Hem de susuz develerin içtiği gibi içeceksiniz!” Susuz develerin içişi gibi. Develer nasıl ki, hastalığa tutulduğunda neredeyse doymak bilmeyecek kadar su içerlerse sizler de öylece su içeceksiniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ekşi bir şey yiyen susuz devenin su içişi gibi.”

Şöyle de denilmiştir: Hîm, ovalık bir arazidir.

٥٦ هَذَا نُزْلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ

56- “İşte ceza gününde onların ağırlanışı böyledir!”

{ هَذَا نُزْلُهُمْ } “İşte onların ağırlanışı böyledir!” Onların içecekleri ve yiyecekleri.

{ يَوْمَ الدِّينِ } “Ceza gününde.” Hesap gününde.

٥٧ نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ

57- “Sizi yaratan biziz. Öyleyse gerçeği onaylamanız gerekmez mi?”

{ نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ } “Sizi yaratan biziz.” Ey Mekke ehli!

{ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ } “Öyleyse gerçeği onaylamanız gerekmez mi?” Re-sulü tasdik etmiyor musunuz?

٥٨ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ

58- “Akıttığınız meniye gördünüz mü?”

{ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ } “Akıttığınız meniye gördünüz mü?” Kadınların rahimlerine akıttıklarını.

٥٩ ءَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ

59- “Siz mi onu yaratıyorsunuz, yoksa yaratıcılar biz miyiz?”

{ءَأَنْتُمْ} “Siz mi?” Ey Mekke ehli.

{تَخْلُقُونَهُ} “Onu yaratıyorsunuz.” Kadınların rahimlerinde erkek veya dişi olarak bedbaht ve talihli olarak.

{أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ} “Yoksa yaratıcılar biz miyiz?” Aksine bizler yaratıcıyız, sizler değil.

نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾

60- “Aranızda ölümü takdir eden biziz ve bizim önümüze geçilmez.”

{نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ} “Aranızda ölümü takdir eden biziz.” Aranızda ölümü taksim ettik. Bütününüz öleceksiniz. Âyetin, “Aralarınızda ölüme kadar ecelleri eşitledik. Kiminiz yüz yıl kiminiz 80 yıl kiminiz 50 yıl kiminiz de bundan daha az veya daha fazla yaşamaktasınız” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ} “Ve bizim önümüze geçilmez.” Aciz bırakıcı değilsiniz.

عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

61- “Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi bilmediğiniz bir âlemde tekrar var edelim diye (ölümü takdir ettik).”

{عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ} “Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim (ölümü takdir ettik).” Sizi helak edelim ve sizin dışınızda sizden daha hayırlısını ve Allah’a daha çok itaat edicisini getirelim diye.

{وَنُنشِئَكُمْ} “Ve sizi tekrar var edelim diye.” Sizleri kıyâmet gününde yaratalım diye.

{ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ } “Bilmediğiniz bir âlemde.” Bir surette ki, yüzlerin siyah, gözlerin gömgök olduğunu bilmediğiniz. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Maymunlar ve domuzlar suretinde.

Ayete şöyle de anlam verilmiştir: Ruhlarınızı kılalım. “Bilmediğiniz bir âlemde”, tasdik etmediğiniz bir yerde yani cehennem ateşinde.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

62- “Andolsun ilk yaratılışı tanıdığınız. Düşünüp ibret almanız gerekmez mi?”

{ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ } “Andolsun tanıdınız.” Ey Mekke ehli.

{ النَّشْأَةُ الْأُولَىٰ } “İlk yaratılışı.” Annelerinizin karnındaki ilk yaratılışı. Âyetin, “Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ın yaratılışı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ } “Düşünüp ibret almanız gerekmez mi?” İlk yaratılıştan ibret alıp sonraki yaratılışa/ahirete iman etselerdi ya!

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾

63- “Ektiğiniz tohumu hiç düşündünüz mü?”

{ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ } “Ektiğiniz tohumu hiç düşündünüz mü?” Ektiğiniz tohumları.

ءَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾

64- “Siz mi onu yetiştiriyorsunuz, yoksa yetiştirenler biz miyiz?”

{ ءَأَنْتُمْ } “Siz mi?” Ey Mekke ehli.

{ تَزْرَعُونَهُ } “Onu yetiştiriyorsunuz,” Bitirmektesiniz.

{ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ } “Yoksa yetiştirenler biz miyiz?” Bitirmekte olan biz miyiz?

لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾

65- “Eğer dileseydik onu kesinlikle kuru çöp haline getirirdik, siz de şaşıp kalırdınız!”

{ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ } “Eğer dileseydik onu kesinlikle getirirdik.” Yani ekini.

{ حُطَامًا } “Kuru çöp haline.” Yeşil oluşunun ardından kuru bir şekle.

{ فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ } “Siz de şaşıp kalırdınız!” Kuruluğundan ve yok oluşundan şaşıp kalır ve şöyle derdiniz:

إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾

66- “Eyyvah! Emeklerimiz boşa gitti.”

{ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ } “Eyyvah! Emeklerimiz boşa gitti.” Ekinlerimizin he- lak oluşundan ötürü.

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾

67- “‘Daha doğrusu biz rızıktan mahrum bırakıldık!’ (derdiniz.)”

{ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ } “Daha doğrusu biz rızıktan mahrum bırakıldık, (derdiniz.)” Ekinlerimizin faydalarından mahrum kaldık. Âyetin “sa- vaşçılarız” anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾

68- “Peki, içtiğiniz suya ne dersiniz?”

{ أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ } “Peki, suya ne dersiniz?” Tatlı.

{ الَّذِي تَشْرَبُونَ } “İçtiğiniz.” Ve hayvanlarınızı ve bahçelerinizi su- ladığınız.

٦٩ {ءَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنْ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ}

69- “Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indirenler biz miyiz?”

{ءَأَنْتُمْ} “Siz mi?” Ey Mekke ehli.

{أَنْزَلْتُمُوهُ} “Onu indirdiniz.” Tatlı suyu.

{مِنْ الْمُزْنِ} “Buluttan.” Üzerinize buluttan.

{أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ} “Yoksa indirenler biz miyiz?” Aksine üzerinize indiren bizleriz sizler değilsiniz.

٧٠ {لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ}

70- “Dileseydik onu tuzlu hale getirirdik. Şükretmeniz gerekmez mi?”

{لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ} “Dileseydik onu getirirdik.” Yani tatlı suyu.

{أُجَاجًا} “Tuzlu hale.” Sürekli yağan ve acı bir hale.

{فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ} “Şükretmeniz gerekmez mi?” Suyun tatlılığına şükredip de iman etmiyorsunuz.

٧١ {أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ}

71- “Yaktığınız ateşi hiç düşündünüz mü?”

{أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ} “Yaktığınız ateşi hiç düşündünüz mü?” Hünabın dışındaki ki, bu, kırmızı ağaçtır, bütün odunlardan yakmak-tasınız.

٧٢ {ءَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ}

72- “Onun ağacını yaratan siz misiniz yoksa yaratan biz miyiz?”

{ءَأَنْتُمْ} “Siz misiniz?” Ey Mekke ehli.

{أَنْشَأْتُمْ} “Yaratan.” Siz mi yarattınız?

{ سَجَرَتَهَا } “Onun ağacını.” Ağaç ateşini.

{ أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ } “Yoksa yaratan biz miyiz?” Bizler mi yaratıcılarız?

نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾

73- “Biz o ateşi bir ibret ve çölde yolculuk yapanlara yararlı kıldık.”

{ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا } “Biz o ateşi kıldık.” Bu ateşi.

{ تَذْكِرَةً } “Bir ibret.” Ahiret ateşi için bir öğüt.

{ وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ } “Ve çölde yolculuk yapanlara yararlı.” Çölde yolculuk yapan ve yağmur almayanlar için bir faydalanma ki, bu, onların azıklarını yok eden çöldür.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

74- “Öyleyse, o büyük olan Rabbinin adını tesbih et.”

{ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ } “Öyleyse, o büyük olan Rabbinin adını tesbih et.” Büyük olan Rabbinin ismiyle namaz kıl. Âyetin, “Büyük olan Rabbinin tevhidini zikret” anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾

75- “Hayır hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki.”

{ فَلَا أُقْسِمُ } “Hayır hayır! Yemin ederim ki.” Diyor ki, yemin ederim ki:

{ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ } “Yıldızların yerlerine.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bölüm bölüm Kur’an’ın nüzulüne. Kur’an bir defada indirilmemiştir.

وَأَنَّهُ لَاقَسَمَ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمِ ﴿٧٦﴾

76- “Eğer bilerseniz, bu, gerçekten çok büyük bir yemindir!”

{وَأَنَّهُ} “Bu, gerçekten.” Yani Kur’an.

{لَقَسَمَ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمَ} “Eğer bilerseniz, çok büyük bir yemindir!”
Eğer tasdik ederseniz.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Hayır hayır! yemin ederim ki”, diyor ki, yemin ederim ki. “Yıldızların yerlerine”, sabah vakti yıldızların batış yerlerine. “Bu gerçekten”, zikrettiğim şey. “Çok büyük bir yemindir!” büyük bir yemindir. “Eğer bilerseniz”, tasdik ederseniz.

٧٧ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ

77- “O elbette şerefli bir Kur’an’dır.”

{إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ} “O elbette şerefli bir Kur’an’dır.” Şerefli güzel.

٧٨ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ

78- “Korunmuş bir kitaptadır.”

{فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ} “Korunmuş bir kitaptadır.” Levh-i Mahfuz’da yazılıdır. Kasem edilmesinin nedeni “lâ yemessuhu...” cümlesi oldu.

٧٩ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ

79- “Ona temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz.”

{لَا يَمَسُّهُ} “Ona dokunamaz.” Yani Levh-i Mahfuz’a.

{إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ} “Temizlenmiş olanlardan başkası.” Hades denilen abdestsizlik ve gusül abdestsizliği halinden ve günahlardan arınmış olanlar. Bunlar da meleklerdir.

Âyetin, “Kur’an ile ancak muvaffak olanlar amel edebilir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

80- “O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.”

{ تَنْزِيلٌ } “İndirilmiştir.” Konuşmadır.

{ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “O, âlemlerin Rabbi tarafından.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

أَفِیهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُذْهَبُونَ ﴿٨١﴾

81- “Şimdi siz, bu sözü mü küçümsüyorsunuz?”

{ أَفِیهَذَا الْحَدِيثِ } “Şimdi bu sözü mü?” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in size okuduğu Kur’an’ı.

{ أَنْتُمْ } “Siz.” Ey Mekke ehli!

{ مُذْهَبُونَ } “Küçümsüyorsunuz.” Dile getirdiği cennetin, ateşin, ölüm ve hesabın olduğunu yalanlıyorsunuz.

وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

82- “Ve size verilen rızka, yalanlamayla mı karşılık veriyorsunuz?”

{ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ } “Ve size verilen rızka... karşılık veriyorsunuz!” Sizi sulayan yağmur hakkında diyorsunuz.

{ أَنْتُمْ تُكَذِّبُونَ } “Yalanlamayla mı?” Diyorsunuz ki, bizi falancanın (yıldızının) yağmuru suladı.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki: (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكَذِّبُونَ) “Ve rızkınızı yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız?” ilahî buyruğu bâbı. İbn Abbâs âyette geçen “rızkakum” sözcüğü yerine “şükreküm” demiştir. Buhârî, Kitabü'l-İstiska, 28. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ) ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “İbn Abbâs, âyeti (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكَذِّبُونَ) şeklinde tilavet ediyordu. “Size indirmiş olduğum bolluk ve rahmete karşı şükrunüzü yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız?” Kureysliler diyorlardı: “Bize falanca ve filanca yıldızın doğuşuyla yağmur yağdırıldı.”

İbn Abbâs devamlı der ki: “Bu davranış, Allah Teâlâ’nın kendilerine vermiş olduğu nimetlere karşı onlar tarafından gerçekleşen bir inkârdır.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 27, s. 208.

Bu haberin isnadında sika kişiler olan Yakub ibn İbrahim ed-Devrakî, Heşim (İbn Bişr es-Sülemî) ve Cafer ibn İyas (Ebû Bişr) bulunmaktadır. Bu nedenle haber sahihtir.

c) İmam Müslim, Zümeyl’den rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Bana İbn Abbâs şöyle tahdis etti: Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) döneminde insanlara yağmur yağdırıldı. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘İnsanlardan kimi şükredici, kimi de kâfir olarak sabahladı. (Şükredenler): ‘Bu, Allah’ın rahmetidir’ dediler. Bir kısmı da: ‘Şu, şu yıldızın doğuşu doğru çıktı’ dediler. Bunun üzerine: (فَلَا أَقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ) ‘Hayır, işte yıldızların doğuş batışları yerlerine yemin ederim’ (56/el-Vakıa/75) buyruğundan itibaren (وَتَجْعَلُونَ رُزُقَكُمْ أَنْكُمْ تُكَذِّبُونَ) ‘Ve rızkınızı yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız?’ (56/el-Vakıa/82) buyruğuna kadar olan âyetler nazil oldu.” Müslim, Kitabü’l-İman, “Yıldızın doğuş ve batışı ile yağmura kavuştuk diyenin küfrünü açıklama” bâbı, 127 nolu hadis.

Bu haberi Ebû Avane, Nadr ibn Muhammed kanalından bu isnadla tahrir etmiştir. Beyhakî ise Abbâs İbn Abdülazim kanalıyla bu isnadla tahrir etmiştir. *Müsned-i Ebû Avane*, Bâb-ü Alâmatî’l-İman, c. 1, s. 27; *Sünenü’l-Beyhakî*, Kitab-ü Salatî’l-İstiska, “Yıldızların doğuş ve batışı ile yağmur istemenin mekruh oluşu” bâbı, c. 3, s. 358.

d) İmam Müslim’in İbn Abbâs’tan rivayetinde geçen “Lekad sadeka nev’ü keza ve keza” ifadesinde dilsel açıklama yapılması gereken bir sözcük bulunmaktadır. Bu sözcük nev’ sözcüğüdür.

İmam Nevevî bu sözcük hakkında şu bilgileri verir: “Nev’ sözcüğüne gelince ise hakkında uzun uzun açıklamalar yapılmıştır. Şeyh Ebû Amr ibn Salah bu bilgileri özetleyerek şöyle demiştir: ‘Nev’ sözcüğü asıl itibariyle yıldızın kendisi değildir. Sözcük, batmak kaybolmak anlamlarına gelen nae-yenuu fiilinin masdardır. Sözcüğün, doğrulmak ve doğmak/belirivermek anlamına geldiği de söylenmiştir. Çünkü ayın menzilleri diye bilinen, bütün sene doğdukları yerler malum yirmi sekiz yıldızdan biri her on üç gecede bir batıda tan yerinin ağardığı anda batar; onun karşısında o saatte doğuda bir yıldız doğarmış. Eğer yağmur yağarsa, Cahiliyyet devri Arapları bu yağmuru, batan yıldız —Esmâ’îye göre doğana— nisbet eder; yağmuru o yıldızın yağdırdığına inanırlarmış.” Nevevî, *Şerh-ü Sahih-i Müslim*, c. 1, s. 61.

e) İbn Abbâs sahabe içinde çok yönlü olmakla temayüz eden ender şahsiyetlerden birisidir. Bu âyetle de İbn Abbâs, Cahiliye dönemine ilişkin bilgisini konuşturmak suretiyle sadece Kur’an müfessiri olmadığını da göstermektedir.

f) Olayın ne zaman gerçekleştiği konusunda İbn Abbâs’ın rivayetinde herhangi bir bilgi yoksa da Müslim’in, Zeyd ibn Halid el-Cühenî’den rivayet et-

tiği diğer bir hadiste olayın gerçekleştiği zaman dilimine ait bilgilere ulaşabiliyoruz. Bu rivayete göre; bu olay Hudeybiye Anlaşması'nda gerçekleşmiştir. Anlaşılan, o ki insanların geçmiş kültürlerden aldıkları kalıntıları silebilmeleri zor olduğundan dolayıdır ki, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) "*İnsanlardan kimi şükredici, kimi de kafir olarak sabahı etti*" tehditvari ifadeleri kullanmak zorunda kalmıştır.

g) 'Lekad sadeka nev'ü keza ve keza', 'Meterena bi-nev'i keza ve keza' sözleri Cahiliye dönemi insanının yağmurun yağması konusunda yıldızların bir etkiye ve tesire sahip olduklarına inandıklarını bize göstermektedir. Şu kadar var ki, yıldızların, yağmurun yağması konusunda herhangi bir tesire sahip olduğuna inanmaksızın sadece bazı yıldızların çıkışından sonra yağmurun yağacağını kabul etmenin ve bu bağlamda yağmurun yağışına dair vakit belirleniminin herhangi bir sıkıntısı yoktur. Böyle bir kabul, hadiste geçen tehditin kapsamına girmese gerektir. Hatta mübah bir davranış ve sakıncasız bir düşüncedir denilebilir. İbn Cerir'in yıldızların doğuş ve batışı ile yağmur isteme konusunda Ebû Hureyre'den rivayet ettiği şu haber bu hükmümüzü destekler mahiyettedir: "Bana Ömer ibn Hattab'ın yağmur duasına çıktığına şahid olan birisi haber verdi ki, Ömer ibn Hattab, Abbâs İbn Abdülmuttalib ile yağmur duasına çıktığı vakit ona: 'Ey Resûlullah'ın amcası! Süreyya yıldızının doğacağı daha kaç konağı var?' diye sordu. Abbâs da ona şöyle demişti: 'İlim adamlarının iddia ettiklerine göre; bu yıldız kuşağı doğuya doğru kaydıktan sonra yedi gün süreyle ufukta görünür. Yedinci gün geçmeden onlara yağmur yağdırıldı.'" *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 27, s. 208.

Gerçi bu haberin senedine eleştiri getirilebilir. Zira kıssaya şahid olan kimse meçhuldür. Haberin isnadında tedlis yapmakla itham edilen Muhammed ibn İshak bulunmaktadır ki, bu rivayette açıkça işittiğini belirtmemiştir. Biz önceden de belirttiğimiz gibi, İbn İshak'ın sema'ı (dinleyip işittiğini) açıkça belirtmediği rivayetlerinde problem bulunmaktadır.

h) Müslim'in rivayetinde açıklığa kavuşturulması gereken bir nokta bulunmaktadır. İbn Abbâs olayla ilgili olarak nazil olan âyetleri sıralarken (فَلَا أَقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ) "*Hayır! İşte yıldızların doğup battıkları yerlerine yemin ederim*" (56/el-Vakıa/75) buyruğunu da zikretmiştir.

İmam Nevevî bu konu hakkında şöyle der: "Bunlar hakkında Şeyh Ebû Amr -yani İbn Salah- şöyle demektedir: 'Allah Teâlâ'nın muradı, bütün bu âyetlerin yıldızlar hakkında söylenenler için indiğini anlatmak değildir. Bu hususta inen yalnız (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْكُمْ تَكْتَبُونَ) '*Ve rızkınızı yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız?*' âyet-i kerimesidir. Diğer âyetler başka şeyler hakkında nazil olmuştur. Ancak hepsi bir defada nazil olduğu için hep birden zikredilmişlerdir.'

Şeyh Ebû Amr, yani İbn Salah, şöyle demektedir: İbn Abbâs'tan gelen rivayetlerin bir bölümünde yalnız bu âyetin zikredilmiş olması da bunu gösterir." Nevevî, *Şerh-ü Sahih-i Müslim*, c. 1, s. 62.

﴿٨٣﴾ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ

83- "Can boğaza dayandığı zaman."

{ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ } "Can dayandığı zaman." Ruh.

{ الْحُلُقُومَ } "Boğaza." Yani cesedin nefesi boğaza.

﴿٨٤﴾ وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ

84- "Ki siz de o zaman bakınıp durursunuz."

{ وَأَنْتُمْ } "Ki siz de." Ey Mekke ehli.

{ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ } "O zaman bakınıp durursunuz," Ne zaman nefsi çıkar?

﴿٨٥﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ

85- "O anda biz ona, sizden daha yakınız; ama siz görmezsiniz."

{ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ } "O anda biz ona, daha yakınız." Ölüm meleği ve yakınları ölüye sizden daha yakındır.

{ مِنْكُمْ } "Sizden." Ehlerinden.

{ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ } "Ama siz görmezsiniz." Ölüm meleğini ve yardımcılarını.

﴿٨٦﴾ فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ

86- "Eğer ahiret günü ceza çekmeyecekseniz."

{ فَلَوْلَا } "Eğer." Haydi bakayım.

{ إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ } "Ahiret günü ceza çekmeyecekseniz." Kınanmaya-caksanız, karşılık görmeyecekseniz ve hesaba çekilmeyecekseniz.

﴿٨٧﴾ تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

87- “Onu (O çıkmakta olan ruhu) geri döndürmeniz gerekmez mi? Doğru söylüyorsanız bunu yapın!”

{ تَرْجِعُونَهَا } “Onu (O çıkmakta olan ruhu) geri döndürmeniz gerekmez mi?” Cesedin ruhunu cesede döndürseniz ya.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “Doğru söylüyorsanız (bunu yapın)!” Eğer ahiret günü hesaba çekilmeyecekseniz.

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾

88- “Eğer ölen kişi Allah’a yakın olanlardan ise.”

{ فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ } “Eğer ölen kişi Allah’a yakın olanlardan ise.” Adn cennetine.

فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ ﴿٨٩﴾

89- “Onun için rahatlık, güzel rızık ve nimet cenneti vardır.”

{ فَرَوْحٌ } “Onun için rahatlık, vardır.” Kabirde kendileri için bir rahatlık vardır. Ruhun şeklinde “ra” harfinin ötresiyle okunması halinde âyetin “Rahmet” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَرَيْحَانٌ } “Güzel rızık.” Kabirden çıktıklarında. Rızık olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ } “Ve nimet cenneti.” Nimetleri bitip tükenmeyen kıyâmet günü.

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾

90- “Eğer o kimse sağın adamlarından ise.”

{ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ } “Eğer o kimse sağın adamlarından ise.” Cennet ehlerinden. Onların bütünü “Sağ ehli” dir.

فَسَلَامٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾

91- “Sana sağın adamlarından selâm olsun!”

{ فَسَلَامٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ } “Sana sağın adamlarından selâm olsun!” Selam sana olsun. Emniyet sana olsun. Cennet ehlinde. Allah Teâlâ onlara durumlarını ve kurtuluşlarını teslim etti. Âyetin, “Cennet ehli sana selam verir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ ٩٢

92- “Ancak o, gerçeği yalanlamış olan sapıklardan ise.”

{ وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ } “Ancak o, gerçeği yalanlamış olan ise.” Allah’ı, Resûl’ü ve Kitab’ı.

{ الضَّالِّينَ } “Sapıklardan.” İmandan (sapmış).

فَتُرْزَلُ مِنْ حَمِيمٍ ٩٣

93- “Ona da kaynar sudan bir konuk sofrası vardır.”

{ فَتُرْزَلُ } “Ona da bir konuk sofrası vardır.” Onların yiyecekleri zakkumdandır. Onların içecekleri ise.

{ مِنْ حَمِيمٍ } “Kaynar sudan.” Sıcak sudur.

وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ٩٤

94- “Bir de cehenneme atılış vardır!”

{ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ } “Bir de cehenneme atılış vardır!” Onların cehenneme girişi vardır.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ٩٥

95- “İşte o kesin gerçek budur!”

{ إِنَّ هَذَا } “İşte budur.” Onlar için vafettiğimiz şey.

{لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ} “O Kesin gerçek!” Hak yakîn ve gerçekleşecek olan.

٩٦ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ

96- “Öyleyse, o büyük olan Rabbinin adını tesbih et.”

{فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ} “Öyleyse, o büyük olan Rabbinin adını tesbih et.” Büyük Rabbinin emriyle namaz kıl. Âyetin, “Her şeyden daha yüce olan büyük Rabbinin tevhidini zikret” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Kendisinde “Hadîd”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü ya Mekkîdir veya Medenîdir. Âyet sayısı 29, sözcük sayısı 544 ve harf sayısı da 2.476’dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

سَبِّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

1- “Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah’ı tesbih etmektedir. O mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hadîd Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سَبِّحَ لِلَّهِ } “Allah’ı tesbih etmektedir.” Diyor ki, Allah için namaz kılmaktadır. Âyetin, “Allah Teâlâ’yı zikreder” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde bulunan her şey.” Mahlukat.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Mahlukat.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O, mutlak üstündür.” Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesi şeklindeki hükmünde.

لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُخَيِّ وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾

2- “Göklerin ve yerin mülkü O’nundur. O, diriltir, öldürür; çünkü O, her şeye kadirdir.”

{ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin mülkü O’nundur.” Göklerin yağmur hazinesi ve yerin bitki hazinesi.

{ يُخَيِّ } “O, diriltir.” Diriliş için.

{ وَيُمِيتُ } “Öldürür.” Dünyada.

{ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Çünkü O, her şeye kâdirdir.” Diriltmeye ve öldürmeye.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾

3- “O, ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir.”

{ هُوَ الْأَوَّلُ } “O, ilktir,” Her şeyden öncedir.

{ وَالْآخِرُ } “Sondur.” Her şeyden sonradır.

{ وَالظَّاهِرُ } “Zâhirdir.” Her şeyin üstündedir.

{ وَالْبَاطِنُ } “Bâtındır.” Her şeyin bâtınındadır.

{ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ } “O, her şeyi bilendir.” Anlamı şudur: “O ilktir”, hayat sahibidir, kendisinin yaratmış olduğu her şeyden önce olup ezelidir. “Sondur”, haydır, bâkidir, sürekli. Öldürdüğü her hayat sahibinden sonra olur. “Zâhirdir”, her şeye galiptir. “Bâtındır”, her şeyi bilendir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “O ilktir”, kendinden önce hiçbir varlık tarafından kadim kılınmaksızın kadimdir. “Sondur”, hiçbir kimse tarafından baki kılınmaksızın bâkidir. “Zâhirdir”, hiçbir kimse tarafından galip kılınmaya gereksinim duy-

maksızın galiptir. “Bâtındır”, hiçbir kimsenin bildirmesine ihtiyaç duymaksızın zâhir ve bâtını bilendir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “*O ilktir*”, evveliyetin sınırı olmaksızın her ilkten öncedir. “*Sondur*”, ahiriyetin sınırı olmaksızın her sondan sonra sondur.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “*O ilktir*”, her ilki ilk kıldır. Her sonu son kıldır. O, yarattığı her şeyden öncedir, bitirip tükettiği her şeyden sonradır. O, ölümsüz, fenasız, zevalsız sürekli. O, ilk ve son olan her şeyledir. Onlara zâhir ve bâtındır.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾

4- “O, gökleri ve yeri altı günde yaratmış, sonra arşa yerleşmiştir. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Siz nerede olursanız olun, O, sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.”

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ } “O, gökleri ve yeri altı günde yaratmış.” Dünyanın ilk gününden. Her günün uzunluğu 1000 yıldır. Bugünlerin ilki pazar, sonuncusu ise cuma günüdür.

{ ثُمَّ اسْتَوَىٰ } “Sonra yerleşmiştir.” İstikrar bulmuştur. Dolmuştur anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ عَلَى الْعَرْشِ } “Arşa.” Allah Teâlâ niteliği bilinmeksizin gökler ve yerin yaratılmasından önce Arş’taydı.

{ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ } “Yere gireni bilir.” Yere giren yağmuru hazineleri ve ölüleri.

{ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا } “Ve ondan çıkanı.” Yerden çıkan ölüleri, bitkileri, suları ve hazineleri.

{ وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ } “Gökten ineni.” Rızkı, yağmuru, melekleri ve musibetleri.

{ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا } “Ve oraya yükseleni.” Oraya çıkanı. melekleri, ha-faza meleklerini ve amelleri.

{ وَهُوَ مَعَكُمْ } “O, sizinle beraberdir.” Sizi bilir.

{ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ } “Siz nerede olursanız olun.” Karada da denizde de.

{ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } “Allah yaptıklarınızı görür.” Hayır ve şerri.

لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٥﴾

5- “Göklerin ve yerin mülkü O’nundur. Bütün işler O’na döndürülür.”

{ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin mülkü O’nundur.” Gök-lerin yağmur hazineleri ve yerin bitki hazineleri.

{ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ } “Bütün işler O’na döndürülür.” Ahirette iş-lerin sonu.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿٦﴾

6- “O, geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. O, kalplerde olanı bilir.”

{ يُولِجُ } “O, katar.” Girdirir ve arttırır.

{ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ } “Geceyi gündüze... katar.” Girdirir ve arttırır.

{ وَالنَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } “Gündüzü de geceye. O, kalp-lerde olanı bilir.” Kalplerde bulunan hayır ve şerri.

أَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ
أَمِنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾

7- “Allah’a ve Resûlüne iman edin. Sizin tasarrufunuza verdiği şeylerden Allah yolunda harcayın. Sizden iman edip de Allah için harcayanlara büyük bir mükâfat vardır.”

{ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ } “Allah’a iman edin.” Ey Mekke ehli.

{ وَرَسُوْلِهِ } “Ve Resûlüne.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ وَاَنْفَقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَحْلِفِيْنَ فِيْهِ } “Sizin tasarrufunuza verdiği şeylerden Allah yolunda harcayın.” Sahip olduğunuz şeyleri Allah yolunda.

{ فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ } “Sizden iman edip de.” Ey Mekke ehli.

{ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ } “Allah için harcayanlara.”¹ Sahip olduğu şeyleri Allah yolunda.

{ اَجْرٌ كَبِيْرٌ } “Büyük bir mükâfat vardır.” Dünyada iman etmelerine ve harcamalarına karşılık cennette büyük bir sevap vardır.

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ يَدْعُوْكُمْ لِتُؤْمِنُوْا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ
اٰخَذَ مِيْثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٨﴾

8- “Size ne oldu ki, Peygamber sizi Rabbinize iman etmeniz için davet ettiği halde, (niçin) Allah’a iman etmiyorsunuz? Eğer gerçek mü’minler iseniz, üstelik o Peygamber sizden kesin söz de almıştı!”

{ وَمَا لَكُمْ } “Size ne oldu ki?” Ey Mekke ehli.

{ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ } “(Niçin) Allah’a iman etmiyorsunuz?” Niçin Allah’ı birlemiyorsunuz?

{ وَالرَّسُوْلُ } “Peygamber.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ يَدْعُوْكُمْ } “Sizi davet ettiği halde.” Tevhide.

¹ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “lehüm” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{لَتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ} “Rabbinize iman etmeniz için.” Rabbinizi birlemeniz için.

{وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ} “Üstelik o Peygamber sizden kesin söz de almıştı!” Tevhidi ikrar edişinizi.

{إِنْ كُنْتُمْ} “Eğer iseniz.” Eğer idiysseniz.

{مُؤْمِنِينَ} “Gerçek mü’minler.” Misak gününe.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾

9- “Sizi, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, kuluna apaçık âyetler indiren O’dur. Şüphesiz ki, Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.”

{هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ} “Kuluna indiren O’dur.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ} “Apaçık âyetler.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı emri-nehyi, helali ve haramı açıklayan âyetlerle.

{لِّيُخْرِجَكُمْ} “Sizi çıkarmak için.” Kur’an ve Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in daveti ile.

{مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ} “Karanlıklardan aydınlığa.” Küfürden imana. Âyetin, “Sizi küfürden imana çıkardı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ} “Şüphesiz ki, Allah, size.” Ey mü’minler topluluğu.

{لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ} “Karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.” Sizi küfürden imana çıkardığında.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ

دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾

10- “Hem size ne oluyor da Allah yolunda harcamıyorsunuz? Göklerin ve yerin mirası zaten Allah’ındır. Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcıyıp savaşanlara eşit değildir. Çünkü onların derecesi (fetihten) sonra harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla birlikte Allah hepsine de en güzel sonucu vaat etmiştir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”

{ وَمَا لَكُمْ } “Hem size ne oluyor da?” Ey mü’minler topluluğu.

{ أَلَا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda harcamıyorsunuz.” Allah’a taatte.

{ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Göklerin ve yerin mirası zaten Allah’ındır.” Gökler ehlinin ve yer ehlinin mirası. Ehilleri vefat eder ve O, bâki kalır. İşlerin bütünü O’na döner.

{ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ } “Elbette içinizden, (daha sonra harcıyıp savaşanlarla) eşit değildir.” Ey mü’minler topluluğu! Allah katında fazıl, taat ve sevap bakımından.

{ مَن أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ } “Fetihten önce harcayan.” Mekke’nin fetihinden önce.

{ وَقَاتَلَ } “Ve savaşanlar,” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile beraber düşmana karşı.

{ أُولَٰئِكَ } “Çünkü onların.” Bu niteliğe sahip söz konusu grup.

{ أَغْظَمَ دَرَجَةً } “Derecesi daha yüksektir.” Allah katında taat ve sevap ile konum ve fazilet bakımından. Ki bu şahıs Ebûbekir es-Sıddık’tır.

{ مِّنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ } “(Fetihten) sonra harcayan.” Mekke’nin fetihinin ardından.

{ وَقَاتِلُوا } “*Ve savaşınlardan.*” Allah yolunda, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile beraber düşmana karşı.

{ وَكَلَّا } “*Bununla birlikte hepsine de.*” Fetihten önce infak edip savaşımlar ile fetihten sonra infak edip savaşımlar iki gruba da.

{ وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى } “*Allah en güzel sonucu vaat etmiştir.*” İman ile cenneti.

{ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ } “*Allah yaptıklarınızdan haberdardır.*” İnfak ettiklerinizden.

﴿ ۱۱ ﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

11- “Kim Allah’a güzel bir ödünç verirse, Allah da ona bunun karşılığını kat kat verir. Bu kimse için ayrıca değerli bir mükâfat da vardır!”

{ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ } “*Kim Allah’a verirse.*” Sadakada.

{ قَرْضًا حَسَنًا } “*Güzel bir ödünç.*” Kalbinden dosdoğru olarak hesabını da sevabını da umarak.

{ فَيُضَاعِفَهُ لَهُ } “*Allah da ona bunun karşılığını kat kat verir.*” Onu kabul eder. İyilik konusunda ona yediden yetmişe, yedi yüze hatta bine ve hatta dilediğince kat kat fazlasıyla verir.

{ وَلَهُ } “*Bu kimse için vardır!*” Allah katında.

{ أَجْرٌ كَرِيمٌ } “*Ayrıca değerli bir mükâfat da.*” Cennette güzel bir sevap vardır. Bu âyet Ebû Dahdah hakkında nazil olmuştur.

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
بُشْرَىٰكُمْ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ
هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿ ۱۲ ﴾

12- “O gün mü’min erkeklerle mü’min kadınların nurlarının önle-
rinde ve sağlarından koşmakta olduğunu görürsün. Bugün sizin
müjdeniz, içinde sürekli olarak kalacağınız, altlarından ırmak-
lar akan cennetlerdir. İşte büyük kurtuluş budur!”

{يَوْمَ} “O gün.” Ki bugün kıyâmet günüdür.

{تَرَى} “Görürsün.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{الْمُؤْمِنِينَ} “Mü’min erkeklerle.” Tasdik edenleri.

{وَالْمُؤْمِنَاتِ} “Mü’min kadınların.” İmanlarını tasdik edenleri.

{يُسْعَىٰ نُورُهُمْ} “Nurlarının koşmakta olduğunu.” Nurları aydınlat-
makta olduğunu.

{بَيْنَ أَيْدِيهِمْ} “Önlerinde.” Sırat üzerinde.

{وَبِأَيْمَانِهِمْ} “Ve sağlarından.” Ve sollarından.

{بُشْرِكُمُ الْيَوْمَ} “Bugün sizin müjdeniz.” Melekler onlara sırat üze-
rinde “Bugün sizin için vardır” derler.

{جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا} “Altlarından akan cennetlerdir.” Ağaçları-
nın ve meskenlerinin altlarından.

{الْأَنْهَارِ} “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{خَالِدِينَ فِيهَا} “İçinde sürekli olarak kalacağınız.” Cennette ika-
met edeceksiniz, orada ölmeyeceksiniz ve oradan çıkartılmaya-
caksınız.

{ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ} “İşte büyük kurtuluş budur!” Tam kurtuluş
budur. Cenneti ve içindekileri elde etmiş, cehennemden ve içinde-
kilerden kurtulmuşlardır.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ
نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ
لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾

13- “Münafık erkeklerle münafık kadınların, o iman edenlere, ‘Bize bakın da sizin nurunuzdan bir parçacık alalım!’ diyecekleri günde (kendilerine), ‘Arkanıza dönün de bir ışık arayın!’ denilir. Sonunda onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir.”

{يَوْمَ} “Günde.” Ki, bugün kıyâmet günüdür. Münafıkların nuru Sırat üzerinde söndükten sonra.

{يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ} “Münafık erkeklerle... diyecekleri.” Erkeklerden münafık olanlar.

{وَالْمُنَافِقَاتُ} “Münafık kadınların.” Kadınlardan münafık olanlar.

{لِلَّذِينَ آمَنُوا} “O iman edenlere.” Sırat üzerinde ihlaslı mü'minlere.

{انظُرُونَا} “Bize bakın da.” Bizi gözetleyiniz ve bizi bekleyiniz ey mü'minler topluluğu!

{نَقْتَبِسُ مِنْ نُورِكُمْ} “Sizin nurunuzdan bir parçacık alalım.” Nuru-nuzla aydınlanalım ve o nurla sizinle birlikte Sırat'ı geçelim.

{قِيلَ} “(Kendilerine), denilir.” Mü'minler onlara derler ki. Âyetin, “Melekler onlara derler ki” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “Allah onlara der ki” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ} “Arkanıza dönün de.” Gerinize dünyaya dönünüz. Âyetin, “Nur verdiğimiz konuma dönün” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{فَالْتَبَسُوا} “Arayın.” Talep ediniz.

{نُورًا} “Bir ışık.” Bu, Allah tarafından münafıklara yönelik bir alaydır. Âyetin mü'minler tarafından münafıklara yönelik bir alay olduğu da söylenmiştir. Böylece onlar nur talebi için geri dönerler.

{فَضْرَبَ بَيْنَهُمْ} “Sonunda onların arasına, çekilir.” Diyor ki, kendileri ile mü'minler arasına inşa edilir.

{بِسُورِ} “Bir sur.” Duvar.

{بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ لَهُ} “İçinde rahmet, kapılı.” Cennet.

{وَمَا هِيَ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ} “Dışında azap bulunan.” Çevresinde ateş bulunan.

يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَى وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ
وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ
بِاللَّهِ الْعَرُورُ ﴿١٤﴾

14- “(Münafıklar) onlara, ‘Biz sizinle birlikte değil miydık?’ (diye) seslenirler. (Mü’minler) derler ki: ‘Evet; ama siz kendi kendinizi aldattınız, fırsat beklediniz, şüpheye düştünüz ve kuruntular sizi aldattı. Sonunda Allah’ın emri (ölüm) geldi. O çok aldatıcı şeytan, sizi Allah’a karşı bile aldattı!’”

{يُنَادُونَهُمْ} “(Münafıklar) onlara, seslenirler.” Surun arkasından.

{أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ} “Biz sizinle birlikte değil miydik?” (diye). Dininiz üzere değil miydik ey mü’minler topluluğu?

{قَالُوا بَلَى وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ} “(Mü’minler) derler ki: ‘Evet; ama siz kendi kendinizi aldattınız.’” Sizler gizlice inkâr etmek ve nifaklıkta bulunmakla kendi kendinizi helak ettiniz.

{وَتَرَبَّصْتُمْ} “Fırsat beklediniz,” Küfürden ve nifaktan tevbe etmeyi terk ettiniz. Âyetin, “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in vefatını ve küfrün galip gelmesini gözetlediniz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَارْتَبْتُمْ} “Şüpheye düştünüz.” Allah Teâlâ, kitap ve Hazret-i Resûl hakkında kuşkuyla düştünüz.

{وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ} “Ve kuruntular sizi aldattı.” Bâtıl düşünceler ve temenni/arzu/kuruntular sizi alıp götürdü.

{ حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ } “Sonunda Allah’ın emri (ölüm) geldi.” Küfür ve nifaktan tevbe etmeye de ölümü vaat etti.

{ وَغَوَّكُمْ بِاللَّهِ } “Sizi Allah’a karşı bile aldattı!” Allah’ın taatinden.

{ الْغُرُورُ } “O çok aldatıcı şeytan.” Yani şeytan. Âyetin, “Gurur” şeklinde “gayn” harfinin dammesiyle okunması halinde dünyanın bâtil şeyleri anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوِيكُمُ النَّارُ
هِيَ مَوْلِيكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

15- “Bugün artık, ne sizden ne de inkâr edenlerden fidye alınmaz, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü gidiş yeridir orası!”

{ فَالْيَوْمَ } “Bugün artık.” Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ } “Ne sizden alınmaz.” Ey münafıklar topluluğu sizden kabul olunmaz.

{ فِدْيَةٌ } “Fidye.” Fidye, bedel.

{ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Ne de inkâr edenlerden.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı inkâr edip iman etmeyenlerden.

{ مَأْوِيكُمُ النَّارُ } “Varacağınız yer ateştir.” Varacağınız yer cehennem ateşidir.

{ هِيَ مَوْلِيكُمْ } “Size yaraşan odur.” Size yaraşan cehennem ateşidir.

{ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ } “Ne kötü gidiş yeridir orası!” Cehennem ateşine var. Dostları şeytanlardır. Komşuları kâfirlerdir. Yiyecekleri Zakkum ağacı, içecekleri kaynar su, giyecekleri ateş parçalarından oluşturulmuş giysiler, ziyaretçileri yılanlar ve akreplerdir.

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنْ
الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ
الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾

16- “İman edenler için hâlâ vakit gelmedi mi ki, kalpleri Allah’ın zikrine ve inen gerçeğe saygı duysun da, daha önce kendilerine kitap verilmiş, sonra uzun zamanın geçmesiyle kalpleri katılaşmış, çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar!”

Allah Teâlâ dünyadayken onların kalplerini zikrederek şöyle buyurdu:

{ أَلَمْ يَأْنِ } “Hâlâ vakit gelmedi mi ki?” Vakti gelmedi mi ki?

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } “İman edenler için.” Açıkça.

{ أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ } “Kalpleri saygı duysun da.” Yumuşasın da tevazu göstereyin ve kalpleri halis olsun da.

{ لِيَذْكُرَ اللَّهُ } “Allah’ın zikrine.” Allah Teâlâ’nın vaat ve vaidine. Âyetin, “Allah Teâlâ’nın tevhidinde” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَا نَزَلَ مِنْ الْحَقِّ } “Ve inen gerçeğe.” Kur’an’daki emir, nehy, helal ve harama.

{ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ } “Kendilerine kitap verilmiş gibi olmasınlar.” Tevrat ilmi kendilerine verilmiş olanlar.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve Kur’an’dan önce. Bunlar Tevrat ehlidirler.

{ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ } “Sonra uzun zamanın geçmesiyle.” Mühletin geçmesiyle.

{ فَقَسَتْ } “Katılaşmış.” Kaplamış, kurumuş ve kaskatı kesilmiş.

{ قُلُوبُهُمْ } “Kalpleri.” İmandan. Bunlar, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın dinine muhalefet edenlerdir.

{ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ } “Çoğu da.” Tevrat ehlinde birçoğu.

{ فَاسْتَوْن } “Yoldan çıkmış kimseler.” Kâfirlerdir. Allah Teâlâ’nın ilmine göre iman etmezler.

إِغْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾

17- “Bilin ki, Allah, ölümünden sonra yeryüzünü diriltiyor. Şüphesiz biz size âyetlerimizi açıklamışızdır. Umulur ki, aklınızı kullanırsınız!”

{ إِغْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ } “Bilin ki, Allah, yeryüzünü diriltiyor.” Yağmurla.

{ بَعْدَ مَوْتِهَا } “Ölümünden sonra.” Kuraklığının ve kuruluşunun ardından. İşte bu şekilde Allah Teâlâ yağmurla ölü araziye diriltiyor .

{ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ } “Şüphesiz biz size âyetlerimizi açıklamışızdır.” Ölü arazilerin dirilmesi.

{ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ } “Umulur ki, aklınızı kullanırsınız!” Ölümünden sonra dirilişi tasdik etmeniz için.

إِنَّ الْمَصَدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

18- “Sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlara ve Allah’a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat artırılır. Onlar için ayrıca değerli bir mükâfat da vardır.”

{ إِنَّ الْمَصَدِّقِينَ } “Sadaka veren erkeklerle.” Erkeklerden.

{ وَالْمُصَدِّقَاتِ } “Sadaka veren kadınlara.” Kadınlardan imanla. Âyetin, “Erkeklerden sâdık olanlar ile kadınlardan sâdık olanlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ } “Ve Allah’a verenlere.” Sadakalar konusunda.

{ قَرْضًا حَسَنًا } “Güzel bir ödünç.” Kalplerinden sadık olarak sevabını da umarak.

{ يُضَاعَفْ لَهُمْ } “Verdiklerinin karşılığı kat kat artırılır.” Onlardan kabul edilir. Hasenelerde yediden yetmişe, yedi yüze, hatta bine kadar Allah Teâlâ’nın dilediği derecede verilir.

{ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ } “Onlar için ayrıca değerli bir mükâfat da vardır.” Cennette güzel bir sevap vardır.

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشَّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

19- “Allah’a ve peygamberlerine iman edenler, işte onlar, dosdoğru olanlar ve Rableri katında şehidlik derecesine erenlerdir. Onların hem ecirleri, hem de nurları vardır. İnkâr edenlere ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince; onlar da cehennemliklerdir.”

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ } “Allah’a ve peygamberlerine iman edenler.” Bütün ümmetlerden.

{ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ } “İşte onlar, dosdoğru olanlar.” İmanlarında.

{ وَالشَّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ } “Ve Rableri katında şehidlik derecesine erenlerdir. Onların hem ecirleri, vardır.” Sevapları.

{ وَنُورُهُمْ } “Hem de nurları.” Sırat üzerinde.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Şehitlik derecesine erenler”, ilk cümleden ayırdır. Bunlar, kavimleri hakkında tebliğle şahidlikte bulunacak olan peygamberlerdir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bunların, kavimlerine karşı peygamberler lehinde şâhidlik edecek olanlar olduğu da söylenmiştir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah yolunda öldürülen şehidler olduğu da söylenmiştir. “Onların ecirleri vardır”, sevapları vardır. Peygamberlerin sevapları risaletin tebliği. “Hem de nur-ları”, Sırat üzerinde onunla yürürler.

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “İnkâr edenlere ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince.” Kitap ve Resûlü.

{ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ } “Onlar da cehennemliklerdir.” Cehennem ehlidirler.

إِغْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾

20- “Biliniz ki, dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda övünme ve daha çok mal ve çocuk sahibi olma yarışından ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibi ki, onun bitirdiği bitkiler, çiftçilerin hoşuna gider. Sonra da kurur; sen onu sapsarı görürsün. Sonunda çerçöp olup gider. Ahirette ise şiddetli bir azap ve Allah’tan bir mağfiret ve rıza vardır. Dünya hayatı aldatıcı yararlanmadan başka bir şey değildir.”

{ إِغْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا } “Biliniz ki, dünya hayatı ancak ve ibarettir.” Dünya hayatındaki şeyler.

{ لَعِبٌ } “Bir oyun.” Bir ferahlanma.

{ وَلَهُمْ } “Eğlence.” Yok olup giden.

{ وَزِينَةٌ } “Bir süs.” Görünümdür.

{ وَتَفَاخَرُ بَيْنَكُمْ } “Aranızda övünme.” Hesapta ve nesepte.

{ وَتَكَاثُرُ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ } “Daha çok mal ve çocuk sahibi olma yarışından.” Tükenip baki kalmayan.

{ كَمَثَلِ غَيْثٍ } “Tıpkı bir yağmur gibi ki.” Yağmur.

{ أَغْجَبَ الْكُفَّارَ } “Çiftçilerin hoşuna gider.” Ziraatçileri.

{ نَبَاتُهُ } “Onun bitirdiği bitkiler.” Yağmurun yetiştirdiği bitkiler.

{ ثُمَّ يَهِيحُ } “Sonra da kurur.” Yeşil oluşunun ardından değişir.

{ فَتَرَاهُ مُضْغَرًا } “Sen onu sapsarı görürsün.” Yeşilliğinin ardından.

{ ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا } “Sonunda çerçöp olup gider.” Sarı oluşunun ardından kupkuru olur. İşte bu bitkilerin bâki kalmayışı gibi dünya da bu şekilde olup bâki kalmaz.

{ وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ } “Ahirette ise şiddetli bir azap.” Allah Teâlâ’ya itaati terk eden ve Allah’ın hakkını vermeyen.

{ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ } “Ve Allah’tan bir mağfiret ve rıza vardır.” Allah Teâlâ’ya itaat edenler ve malında Allah’ın hakkını eda edenler için ahirette vardır.

{ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا } “Dünya hayatı değildir.” Bâki oluşunda ve fani oluşunda.

{ إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ } “Aldatıcı yararlanmadan başka bir şey.” Tencere, çanak, tabak ev eşyası gibi.

Allah Teâlâ daha sonra bütün insanlara şöyle dedi:

سَابِقُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ
مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

21- “(Öyleyse siz), Rabbinizden bir mağfirete; genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete doğru koşun ki, (o cennet), Allah’a ve peygamberine iman edenler için hazırlanmıştır. İşte bu Allah’ın lütfu olup, onu dilediğine verir. Allah, gerçekten büyük lütuf sahibidir.”

{ سَابِقُوا } “(Öyleyse siz,) koşun ki.” Tevbe ile günahlarınızdan.

{ إِلَى مَغْفِرَةٍ } “Bir mağfirete.” Kusurları örtmeye.

{ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ } “Rabbinizden... cennete doğru.” sâlih amel ile cennete.

{ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ } “Genişliği gökle yerin genişliği kadar olan.” Birbirine ulaşsa.

{ أُعِدَّتْ } “(O cennet), hazırlanmıştır.” Yaratılmış ve hazırlanmıştır.

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ } “Allah’a ve peygamberine iman edenler için.” Bütün ümmetler içinden.

{ ذَلِكَ } “İşte bu.” Bağışlanma, rızvaniyet ve cennet.

{ فَضْلُ اللَّهِ } “Allah’ın lütfu olup.” Allah katından.

{ يُؤْتِيهِ } “Onu verir.” Onu bahşeder.

{ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğine.” Buna ehil olan kimseye.

{ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ } “Allah, gerçekten lütuf sahibidir.” Lütuf sahibidir.

{ الْعَظِيمِ } “Büyük.” Cennetle.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ
مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾

22- “Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmazdan önce bir kitapta (Levh-i Mahfûz’da) yazılmış olmasın! Şüphesiz ki, bu, Allah’a göre kolaydır.”

{ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde vuku bulan hiçbir musibet yoktur ki...” Kuraklık, kıtlık, pahalılık, peşisıra açlık.

{ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ } “Ve sizin başınıza gelen olmasın!” Hastalıklar, acılar, belalar, eşin, çocuğun ölümü ve malın yitirilmesi.

{ إِلَّا فِي كِتَابٍ } “Bir kitapta (Levh-i Mahfûz’da) yazılmış.” Diyor ki, Levh-i Mahfuz’da üzerinize yazılıdır.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا } “Biz onu yaratmazdan önce.” Bu nefisleri ve yeri yaratmamızdan önce.

{ إِنَّ ذَلِكَ } “Şüphesiz ki bu.” Bunun korunması.

{ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ } “Allah’a göre kolaydır.” Yazıya gerek kalmaksızın kolaydır. Ancak O, yine de yazmıştır.

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَيْكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾

23- “Böylece kaybettiklerinize üzülmeyesiniz ve (Allah’ın) size verdiği ile sevinip şıarmayasınız! Çünkü Allah, kendini beğenip övünen kimseleri sevmez.”

{ لِكَيْلَا تَأْسَوْا } “Böylece üzülmeyesiniz.” Üzüntüye kapılmayasınız diye.

{ عَلَى مَا فَاتَكُمْ } “Kaybettiklerinize.” Rızık, afiyeti kaybedip de “Bize yazılmadı” demeyesiniz diye.

{ وَلَا تَفْرَحُوا } “Ve sevinip şıarmayasınız.” Böbürlenmeyesiniz diye.

{ بِمَا آتَيْكُمْ } “(Allah’ın) size verdiği ile.” Allah Teâlâ’nın size bahşettiği şeyler dolayısıyla ta ki, “O, bize verdi” diyесiniz diye.

{ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ } “Çünkü Allah, kendini beğenip kimseleri sevmez.” Yürüyüşünde.

{ فَخُورٍ } “Övünen.” Allah’ın nimetleriyle. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Kendini beğenen,” küfürde. “Övünen”, şirk içinde bulunanlar ki, bunlar Yahudilerdir.

الَّذِينَ يَخْلُونِ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ
الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

24- “Onlar cimrilik edip insanlara da cimrilik etmelerini söylerler. Kim yüz çevirirse bilsin ki, Allah zengindir, övgüye lâyık olandır.”

{ الَّذِينَ يَخْلُونِ } “Onlar cimrilik edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Tevrat’taki özelliklerini ve niteliklerini gizlerler.

{ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ } “İnsanlara da cimrilik etmelerini söylerler.” Tevrat’ta bulunan Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özelliklerini ve niteliklerini gizlemeyi.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّ } “Kim yüz çevirirse.” İmandan.

{ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ } “Bilsin ki, Allah zengindir.” İman etmekten.

{ الْحَمِيدُ } “Övgüye lâyık olandır.” Kendisini birleyenleri övendir. Âyetin, “Fiilinde övülen. Az amele bolca sevap bahşeden” anlamına geldiği de söylenmiştir.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ
النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنْفَعٌ لِلنَّاسِ
وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

25- “Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik. Hem onlarla birlikte kitabı ve adalet terazisini de indirdik ki, insanlar adaleti ayakta tutsunlar. Bir de demiri indirdik ki, onda büyük bir güç ve insanlar için birtakım faydalar vardır. Çünkü Allah, görmedikleri halde kendisine ve elçilerine yardım edenleri

ortaya çıkaracaktır. Şüphesiz ki, Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.”

{ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ } “Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik.” Emir, nehiy ve alametlerle.

{ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ } “Hem onlarla birlikte kitabı indirdik ki.” Ve onlara Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı kitapla indirdik.

{ وَالْمِيزَانَ } “Ve adalet terazisini de.” İçinde adaleti açıkladık.

{ لِيَقُومَ } “Ayakta tutsunlar.” Alsınlar diye.

{ النَّاسَ بِالْقِسْطِ } “İnsanlar adaleti.” Adaleti.

{ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ } “Bir de demiri indirdik ki.” Demiri yarattık.

{ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ } “Onda büyük bir güç vardır.” Ancak ateş tarafından yumuşatılabilecek şiddetli bir kuvvet vardır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onda büyük bir güç vardır”, savaş ve çarpışma için.

{ وَمَنْافِعُ لِلنَّاسِ } “Ve insanlar için birtakım faydalar.” Bıçaklar, balta, ege vb şeyler gibi faydalandıkları şeyler.

{ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ } “Çünkü Allah, ortaya çıkaracaktır.” Allah Teâlâ göstersin diye.

{ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ } “Görmedikleri halde kendisine ve elçilerine yardım edenleri.” Bu silahlarla.

{ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ } “Şüphesiz ki, Allah çok güçlüdür.” Dostlarına yardım etmekle.

{ غَزِيرٌ } “Mutlak üstündür.” Düşmanlarından intikam almakla.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ
فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٣٦﴾

26- “Andolsun biz Nûh’u ve İbrahim’i elçi olarak gönderdik, peygamberliği ve kitabı da onların soyuna verdik. Onların içinde doğru yolda olanlar vardır; fakat onlardan birçoğu fâsık kimselerdir.”

{ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا } “Andolsun biz Nûh’u elçi olarak gönderdik.”

Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan 800 yıl sonra kavmine gönderdik. Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) kavmi arasında 950 yıl kaldı. Hiç kimse iman etmeyince Allah Teâlâ tufanla onları helak etti.

{ وَإِبْرَاهِيمَ } “Ve İbrahim’i.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ı Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’dan 1242 yıl sonra kavmine gönderdik.

{ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا } “Onların soyuna verdik.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) ile Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın nesillerinde.

{ النَّبُوءَةُ وَالْكِتَابَ } “Peygamberliği ve kitabı da.” Onların arasında peygamberler vardı. İçlerinde kitap vardı.

{ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ } “Onların içinde doğru yolda olanlar vardır.” Kitaba ve resûle iman eden.

{ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ } “Fakat onlardan birçoğu fâsık kimselerdir.” Kitabı ve resûlü inkâr eden.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Sonra onların izlerinin ardından elçilerimizi ardarda gönderdik. Meryem oğlu İsa’yı da arkalarından gönderdik, ona İncil’i verdik ve ona uyanların kalplerine şefkat ve sevgiyi yerleştirdik. Uydurdıkları ruhbanlığa gelince, bunu onlara biz yazmadık. Fakat kendileri Allah’ın rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği

gibi uymadılar. Biz de içlerinden iman etmiş olanlara mükâfatlarını verdik. Ama onlardan birçoğu fâsık kimselerdir.”

{ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم} “Sonra onların izlerinin ardından ardarda gönderdik.” Tabi kıldık. Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın ve Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın ardından onların zürriyetinden gönderdik.

{بِرُسُلِنَا} “Elçilerimizi.” Peşi sıra.

{وَقَفَّيْنَا} “Arkalarından gönderdik.” Tâbi kıldık. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hariç, bu resûllerin ardından gönderdik.

{بِعِيسَىٰ ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ} “Meryem oğlu İsa’yı da... ona verdik.” Ona bahsettik.

{الْإِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ} “İncil’i... ve ona uyanların kalplerine yerleştirdik.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’ın dinine tâbi olanlar.

{رَأْفَةً} “Şefkat.” Rikkat ve birbirlerine merhamet geldikleri acıma.

{وَرَحْمَةً} “Ve sevgiyi.” Birbirlerine merhamet gösterirler.

{وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا} “Uydurdıkları ruhbanlığa gelince.” Onlar için kiliseler manastırlar hazırladılar. Bu ibadethanelerde ruhbanlık yapmak ve Yahudi Pavlos’un fitnesinden kurtulmak için.

{مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ} “Bunu onlara biz yazmadık.” Biz onlara ruhbanlığı farz kılmadık.

{إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ} “Fakat kendileri Allah’ın rızasını kazanmak için yaptılar.” Ancak Allah Teâlâ’nın rızasını talep etmek için.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onu uydurdular. Fakat kendileri Allah’ın rızasını kazanmak için yaptılar. Bunu onlara biz yazmadık.” Biz onlara ruhbanlığı farz kılmadık. Eğer onlara ruhbanlığı farz kılsaydık...

{فَمَا رَعَوْهَا} “Ama buna da uymadılar.” Ruhbanlığı da gereğince yerine getiremediler.

{ حَقِّ رِعَايَتِهَا } “Gereği gibi.” Hakkını vererek.

{ فَاتَيْنَا } “Biz de verdik.” Bahsettik.

{ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ } “İçlerinden iman etmiş olanlara.” Ruhbanlardan.

{ أَجْرَهُمْ } “Mükâfatlarını.” Sevaplarını iman ve ibadetle iki defa. Bunlar Hazret-i İsa ibn Meryem (‘aleyhi’s-selâm)’ın dinine muhalefet etmeyenlerdir. Onların içinde Yemen ehli arasında 24 kişi kaldı. Bunlar, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e geldiler, O’na iman ettiler ve dinine girdiler.

{ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ } “Ama onlardan birçoğu.” Ruhbanlardan.

{ فَاسِقُونَ } “Fâsık kimselerdir.” Kâfirlerdir. Bunlar Hazret-i İsa ibn Meryem (‘aleyhi’s-selâm)’ın dinine muhalefet edenlerdir.²

² a) İmam Neseî, Said ibn Cübeyr kanalıyla Abdullah İbn Abbâs’ın şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Hz. İsa (‘aleyhi’s-selâm)’dan sonra krallar geldiler. Tevrat’ı ve İncil’i değiştirdiler. Onlardan bazı inanmış kişiler Tevrat’ı ve İncil’i okuyorlardı. Krala; ‘Şu adamların bize küfretmelerinden daha ağır bir küfür görmüyoruz’ denildi. Çünkü onlar, (وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) ‘Kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir’ (5/el-Maide/ 44) âyetini okuyorlardı. Ayrıca ‘Bizim yaptığımız şeyleri kınıyorlar, kendilerini çağır da bizim okuduğumuz gibi okusunlar ve bizim inandığımız gibi inansınlar’ denildi. Kral onları çağırdı, topladı veya gerçek Tevrat ve İncil’i okumayı bırakmalarını ya da kendilerinin değiştirdiği kısmı okumalarını veya öldürüleceklerini bildirdi. Onlar dediler ki: ‘Bununla maksadınız nedir? Bizi bırakın.’ İçlerinden bir grup ise şöyle dedi: ‘Bizim için yüksek bir kule yapın ve bizi onun üstüne çıkarın, sonra yiyeceğimizi ve içeceğimizi oraya verin de bir daha geri dönüp sizin aleyhinizde konuşmayalım.’ Bir başka grup dedi ki: ‘Bizi bırakın da yeryüzünde seyahata çıkalım. Yaban hayvanları gibi yeyip içelim. Sonra siz bize güç yetirseniz gelin bizi öldürün.’ Bir başka grup da dedi ki: ‘Çöllerde bizim için evler yapın. Biz kuyular kazalım, baklalar ekelim de bir daha sizin yanınıza gelip sizin diyarınıza uğramayalım.’ Ancak onların her kabileden dostları vardı. Onlar böyle yaptılar. İşte Allah Azze ve Celle, ‘Ortaya koydukları ruhbanlığa gelince Biz onu üzerlerine farz kılmadık. Ancak Allah’ın rızasını aramak için... Sonra gereği gibi ona riayet etmediler’ âyetini indirdi. Hükümdarın yanında kalanlar ise dediler ki: ‘Falancaların ibadet ettiği gibi biz de ibadet ederiz, falancaların seyahat ettiği gibi biz de seyahat ederiz, falancaların yaptıkları evler gibi biz de ev yaparız.’ Onlar bu şirk üzere iken kendilerine uydukları

kisilerin imanlarından haberdar değillerdi. Hz. Peygamber elçi olarak gönderildiğinde onlardan çok az bir kitle kalmıştı. İçlerinden bir adam mabedinden çıkıp onların yanına indi, bir seyyah seyahatinden döndü ve bir ev sahibi evinden geldi. İşte onlar buna inanıp doğruladılar. Allah azze ve celle bunlar için:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ

لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) *'Ey iman edenler! Allah'tan korkun, Resûlüne de iman edin ki, rahmetinden size iki pay versin ve size mağfiret etsin. Allah gafûrdur, rahîmdir'*

(57/el-Hadîd/28) buyurdu. Yani hem Meryem oğlu İsa'ya inanmalarından ve Tevrat'ı, İncil'i doğrulamalarından, hem de Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e inanıp doğrulamalarından dolayı, rahmetinden iki kat versin. Ve Allah

Teâlâ (وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ) *'Sizin için aydınlığıyla yürüyeceğiniz bir nur versin'* (57/el-Hadîd/28) buyurdu ki, bu, Kur'an'dır. Ve Hz. Peygamber (sallallâhu

'aleyhi ve sellem)'e uymalarıdır. (لَيْلًا نَعْلَمُ أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ

اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ) *'Ta ki, Kitap Ehli Allah'ın lüt-fundan hiçbir şeye nail olmayacaklarını, muhakkak lütfun Allah'ın elinde olduğunu, onu dilediğine verdiğini bilsinler. Allah, çok büyük lütf sahibidir'* (57/el-Hadîd/29) buyurdu." *Sünenü'n-Neseî*, c. 8, s. 231, Kitab-ü Adabî'l-Kudat, "Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir" ilahî buyruğunun tevili bâbı.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî bu isnadla tahrir etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 27, s. 239.

Bu haberin isnadında Hüseyin ibn Heris el-Huzaî, Ebû Abdullah Fadl ibn Musa es-Sıynanî el-Mervezî, Süfyan ibn Said es-Sevrî ve Ata ibn Saib ve Said ibn Cübeyr bulunmaktadır.

Hüseyin ibn Heris el-Huzaî: Sikadır. İbn Mace dışında *Kütüb-ü Sitte*'nin bütün müelliflerinin kendisinden rivayeti vardır. Bkz. *et-Takrîb*, c. 1, s. 175, 353 nolu madde; *el-Hulâsa*, 83.

Ebû Abdullah Fadl ibn Musa es-Sıynanî el-Mervezî: Sikadır ve sebtir. Bkz. *et-Takrîb*, c. 2, s. 111, 54 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 296; 278 nolu madde.

Süfyan ibn Said es-Sevrî ve Said ibn Cübeyr'in sika olduklarını önceden belirtmiştik. Problemlili olan şahıs Ata İbn Saib'dir. Onun da tercüme-i halini sunmuş ve o bölümde bu ravinin sâduk (doğru sözlü) olmasına rağmen bazen rivayetleri birbirine karıştırdığını belirtmiştik.

Bu şahıs ömrünün bütününde değil son demlerinde hadisleri birbirine karıştırmıştır. Ancak şu kadar var ki, Süfyan-ı Sevrî gibi bir şahsiyet, rivayetleri kendisinden hadisleri birbirinden karıştırmadan önce dinlemiştir. Hadisin isnad zincirinde bir kopukluk bulunmamaktadır. Buna göre hadis hasen hadis kategorisine girmektedir. Bkz. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 333, 592 nolu madde, c. 7, s. 286, 525 nolu madde, c. 7, s. 203, 385 nolu madde.

b) (ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا) *"Sonra resûllerimizi onların izleri üzerine ardarda gönderdik"* ilahî buyruğunda geçen (آثَارِهِم) sözcüğünde (هم) onlar zamiri

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ
وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾

28- “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve O’nun peygamberine iman edin ki, (Allah) size rahmetinden iki kat versin, sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın ve sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ } “Ey iman edenler! Allah’tan korkun.” Allah Teâlâ’dan sakınınız.

{ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ } “Ve O’nun peygamberine iman edin ki.” Allah’a ve Resûlüne imanınız üzere sabit kalınız.

{ يُؤْتِكُمْ } “(Allah) size versin,” Size bahşetsin.

“وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ” *An-dolsun ki Nûh’u ve İbrahim’i gönderdik. Peygamberliği ve kitabı soylarından gelenlere verdik. Onlar arasından kimisi hidayet bulmuştı; ama onlardan çoğu ise fâsıklardı’* (57/el-Hadîd/26) âyetinde zikri geçen resûllerdir. “Kaffa” sözcüğünün masdarı olan “takfiye” bir şeyi ardında, gerisinde kalmaktadır. Buna göre; âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Bizler onların ardından resûllerimizi peşisıra gönderdik. *Tefsîr-ü'l-Alûsî*, c. 27, s. 189.

c) Ruhbanlığın serencamını kısaca Alûsî çok güzel bir şekilde sunmaktadır. O, şöyle demektedir: “وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا” *‘Kendiliklerinden ortaya koydukları ruhbanlığa gelince.’* Ruhbanlık evlenmeyi terk edip uzleti tercih etmek, insanlardan büsbütün ayrılmak anlamına gelmektedir. Kendi çağdaş hâkimlerinin kendilerini dini tahrif etmeye zorlayınca ki, hadislerde de bu dile getirilmektedir, dinlerini koruyabilmek kastıyla çöllerde ve dağlarda uzlete çekilmeyi tercih etmişlerdir. Daha sonra onların ardından gelen iman bakımından dereceleri onlara yetişmeyen bir takım insanlar kendilerinden ruhbanlığı miras olarak almışlardır. Şeytan kendilerini haramlara düşürmek suretiyle ayaklarını kaydırmış, onlar da bu haramları işlemişler ve dinlerini ifsad etmişlerdir.” *Tefsîr-ü'l-Alûsî*, c. 27, s. 191.

d) “مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ” *“Biz onu üzerlerine farz kılmadık. Ancak Allah’ın rızasını aramak için.”* Yani biz onlara bu ruhbanlığı farz kılmadık. Ancak onlar kendiliklerinden ortaya koydular ve Allah’ın hoşnutluğunu elde etmek amacıyla nefislerine bunu gerekli gördüler. Âyetteki istisna kesinlikle istisna-i munkatıdır. (İstisna edilen şeyle kendisinden istisna edilen şey ayrı cinslerdendir.) Aksi takdirde anlam karmaşıklığı ortaya çıkmaktadır.

{ كَفْلَيْنِ } “İki kat.” İki kat.

{ مِنْ رَحْمَتِهِ } “Rahmetinden.” Sevabından ve kerametinden.

{ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ } “Sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur yaratsın.” İnsanlar arasında ve sırat üzerinde.

{ وَيَغْفِرْ لَكُمْ } “Ve sizi bağışlasın.” Cahiliyye dönemindeki günah-larınızı.

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Allah, çok bağışlayan.” Tевbe edenleri.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Tевbe üzere vefat eden kim-seyi.³

لَيْلًا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ
الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29- “Böylece Kitap Ehli, Allah’ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini, lütfun ise sadece Allah’ın elinde olduğunu, onu da dilediğine vereceğini bilsinler! Allah büyük lütuf sahibidir.”

{ لَيْلًا يَعْلَمَ } “Böylece bilsinler!” Bilsinler diye.

{ أَهْلُ الْكِتَابِ } “Kitap Ehli.” Abdullah ibn Selam ve ashabı.

{ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ } “Allah’ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini.” Allah’ın sevabından.

{ وَأَنَّ الْفَضْلَ } “Lütfun ise.” Sevap ve kerametinin.

{ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ } “Sadece Allah’ın elinde olduğunu, onu da vereceğini.”

Onu bahşeder.

³ { يُؤْتِيَكُمْ كَفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ } “Rahmetinden size iki pay versin.” Yani size iki kat ecir bahşetsin demektir. “Kıfl” sözcüğü, binitlinin düşmekten kendisini korusun ve engellesin diye binitte bulunan şeydir. Nasıl ki, binitin üzerindeki kıfl/örtü kişiyi binitten düşmekten engelliyorsa Allah Teâlâ’nın rahmetinden olan “kıfl” ise kulu Allah Teâlâ’nın azabından korumaktadır. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 27, s. 242.

{ مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğine.” Buna ehil olan kimseye.

{ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ } “Allah lütuf sahibidir.” Lütuf sahibidir.

{ الْعَظِيمِ } “Büyük.” Mü'minlere sevap ve keramet. Allah Teâlâ'nın “Ey iman edenler” buyruğundan buraya kadar olan bölüm Abdullah ibn Selam'ın durumu hakkında nazil olmuştur. Şu cihetten ki, kendisi Übeyy ibn Kab'a ve ashabına karşı “Bize iki ecir, sizin için bir ecir vardır” diyerek iftihar etmiştir.⁴

⁴ a) { لَيْلًا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ } “Ta ki Kitap Ehli Allah'ın lütufundan hiçbir şeye nail olmayacaklarını bilsinler.” Yani Ehl-i Kitap Allah Teâlâ'nın fazlından hiçbir şeye kâdir olmadıklarını, bu nedenle dilediklerine diledikleri gibi verebileceklerini ve dilediklerinden de engelleyemeciklerini bilsinler diye.

b) { لَيْلًا } sözcüğünün aslı 'li-en'dir. “La” sözcüğü Ehl-i Kitap'ın bu bâtil inançlarının inkârını tekit edici olarak fazladan gelmiştir.

İbn Cerir bu sözcük hakkında şu açıklamalarda bulunur: Çünkü Araplar başına ve sonuna açıklanmamış bir yemin ifadesi girmiş olan her söze sıla olarak {la} harfini kullanırlar.

İbn Cerir daha sonra şu âyetleri örnek olarak sunar: { مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَتَّخِذَ إِذْ أَمَرْتُكَ } “Sana emrettiğimiz secde etmekten seni alıkoyan nedir?” (7/el-A'raf/12), { وَخَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ } “O geldiği zaman onların yine inanmayacaklarının farkında değil misiniz?” (6/el-En'am/109), { هَلَاكٌ عَتِيقٌ عَلَيْهِمْ قَوْلٌ لَا يُؤْمِنُونَ } “Helak ettiğimiz kasaba halkının ahirette ceza görmek üzere bize dönmemesi imkânsızdır.” (21/el-Enbiyâ/95). Tefsirü't-Taberî, c. 27, s. 246.

Kendisinde “Mücâdele”nin zikredildiği sûredir. “Üç kişi gizli konuşsa dördüncüleri mutlaka O’dur.” (58/7) âyeti hariç sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 22, sözcük sayısı 473 ve harf sayısı da 1.992’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الْبَيْتِ تَجَادَلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿١﴾

1- “Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah’a şikâyetinde bulunan kadının sözünü işitmiştir. Allah sizin ikinizin karşılıklı konuşmanızı da işitiyordu. Çünkü Allah her şeyi işitir, görür.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mücâdele Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قَدْ سَمِعَ اللَّهُ } “Allah, işitmiştir.” Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Sana haber vermemden önce Allah Teâlâ işitmiştir.

{ قَوْلَ الْبَيْتِ تَجَادَلُكَ } “Seninle tartışan kadının sözünü.” Seninle tartışan ve seninle konuşan.

{ فِي زَوْجِهَا } “Kocası hakkında.” Kocasının durumu hakkında.

{ وَتَشْكِي إِلَى اللَّهِ } “Ve Allah’a şikâyetle bulunan.” Durumunun açıklığa kavuşması için Allah Teâlâ’ya yakaran.

{ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا } “Allah, sizin ikinizin karşılıklı konuşmanızı da işitiyordu.” Sizin diyaloglarınızı ve müracaatınızı.

{ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ } “Çünkü Allah her şeyi işitir,” Kadının sözünü.

{ بِصِيرٌ } “Görür.” Durumunu.

Havle bint Salebe ibn Mâlik ibn Dahşem el-Ensarî. Evs ibn Samit’in nikâhı altındaydı. Kocası kısmen deli bir kişi idi. Hanıma varılmayacak bir haldeyken hanımına varmak istedi. Ancak Havle bundan kaçındı. Bunun üzerine Evs kızarak şöyle dedi: “Seninle olmadan önce evden çıkarsan, sen benim için annemin sırtı gibisin.”

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُم مِّنْ نِّسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا الْآلَىٰ وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌ غَفُورٌ ﴿٢﴾

2- “İçinizden zihar yapanların kadınları onların anaları değildir. Onların anaları, ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz ki, onlar çok çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar. Allah gerçekten çok affedici, çok bağışlayıcıdır.”

{ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُم مِّنْ نِّسَائِهِمْ } “İçinizden zihar yapanların kadınları.” Hanımına; sen benim için annemin sırtı gibisin, diyen erkeklerin.

{ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ } “Onların anaları değildir.” Anneleri gibi değildir.

{ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ } “Onların anaları.” Haramlık konusunda anneleri değildir.

{ إِلَّا الْآلَىٰ وَلَدْنَهُمْ } “Ancak kendilerini doğuran kadınlardır.” Veya kendilerini emziren kadınlardır.

{وَأَنَّهُمْ لَيَقُولُنَّ مُنْكَرًا} “Şüphesiz ki, onlar çok çirkin söylüyorlar.” Çirkin.

{مِنَ الْقَوْلِ} “Bir söz.” Zihar konusunda.

{وَزُورًا} “Ve asılsız.” Yalan.

{وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ} “Allah gerçekten çok affedici.” Kusurları bağışlayan-
dır. Allah Teâlâ’nın kendisine helal kıldığı şeyi haram kılmamakla
onu cezalandırmaz.

{غَفُورٌ} “Çok bağışlayıcıdır.” Tevbesinin ve pişmanlığının ardın-
dan.

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَا ذَلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾

3- “Kadınlarına zihar yapıp da sonra söylediklerinden dönecek olan-
ların, karlılarıyla temas etmeden önce, bir köleyi hürriyetine ka-
vuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah yaptıklarınız-
dan haberdardır.”

Daha sonra Allah Teâlâ zihar kefaretni açıklamak üzere şöyle
buyurdu:

{وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ} “Kadınlarına zihar yapıp da.” Hanımla-
rıyla birleşmeyi kendi nefislerine haram kılanlar.

{ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا} “Sonra söylediklerinden dönecek olanların.”
Kendi nefislerine haram kıldıkları nikâhı/ilişkiyi helal kılmaya dö-
nenler.

{فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ} “Bir köleyi hürriyetine kavuşturmaları gerekir.” Bir
köleyi azad etmeleri gerekir.

{مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَا} “Karlılarıyla temas etmeden önce.” Birleşme-
den önce.

{ ذَلِكُمْ } “Size budur.” Özgürleştirme.

{ تُوعِظُونَ بِهِ } “Öğütlenen.” Zıharın kefareti için emrolunduğunuz şey budur.

{ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ } “Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” Zıhar konusundaki kefareten ve diğer şeylerden.

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا فَمَنْ لَمْ
يَسْتَطِعْ فَاطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ
حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾

4- “Buna imkân bulamayan kimse, karısıyla temas etmeden önce, aralıksız iki ay oruç tutmalıdır. Buna da gücü yetmezse altmış yoksulu doyurmalıdır. Bu hükümler, Allah’a ve Rasûlüne iman etmeniz içindir. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kâfirler için can yarıcı bir azap vardır.”

{ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ } “Buna imkân bulamayan kimse.” Köle azadına.

{ فَصِيَامٌ } “Oruç tutmalıdır.” Oruç tutmalıdır.

{ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ } “Aralıksız iki ay.” Aralıksız.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا } “Karısıyla temas etmeden önce.” Birleşmeden önce.

{ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ } “Buna da gücü yetmezse.” Zayıflığından dolayı birleşmeye de.

{ فَاطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا } “Altmış yoksulu doyurmalıdır.” Her yoksula yarım sa’ buğday veya bir sa’ arpa ya da bir sa’ hurma vermelidir.

{ ذَلِكَ } “Bu hükümler.” Zıhar kefareti hakkında açıkladığım hükümler.

{لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ} “Allah’a ve Resûlüne iman etmeniz içindir.” Ta ki, Allah Teâlâ’nın farizaları ve Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in sünnetini ikrar edesiniz diye.

{وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ} “Bunlar Allah’ın sınırlarıdır.” Bunlar zihar konusunda Allah Teâlâ’nın hükümleri ve farizalarıdır.

{وَلِلْكَافِرِينَ} “Kâfirler için vardır.” Allah Teâlâ’nın haddlerini inkâr eden kâfirler.

{عَذَابٌ أَلِيمٌ} “Can yakıcı bir azap.” Acısı kalplere işleyen, acıtıcı.

Sûrenin başından buraya kadar olan bölüm Havle bint Salebe ibn Mâlik el-Ensari’ye ve eşi Ubade ibn Samit’in kardeşi Evs ibn Samit hakkında nazil olmuştur. Evs, Havle’ye emrettiği bir şeyi yapmadığından dolayı kızmış, bundan dolayı da Havle’yi kendi nefesine annesinin sırtı gibi (zihar yapmıştır) kılmıştır. Ancak daha sonra bundan pişmanlık duymuştur. Bunun üzerine Allah da zihar âyetini/hükümü kendisi için indirdi. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), Evs’e “Bir köle azad et” dedi. Evs “Mal az, köle pahalı” dedi. Hazret-i Peygamber: “Kesintisiz olarak iki ay oruç tut” diye buyurdu. Evs: “Ben öyle birisiyim ki, bir günde bir veya iki defa yemek yemeyecek olursam, görmem zayıflar ve ölmekten korkarım.” Bu sefer Hazret-i Peygamber: “O halde altmış fakir doyur” dedi, Evs: “Böyle bir imkânım yok.” Bunun üzerine Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ona hurma toplamasını emretti. Hazret ona hurmaları yoksullara vermesini emretti. Bunun üzerine o da: “Şu Medine’nin iki kayalığı arasında bu hurmaya benden daha çok ihtiyaç duyan birisini bilmiyorum” dedi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bu sözüne karşılık ona kendisinin yemesini ve altmış yoksulu doyurmasını emretti. O da kendi nefesine haram kıldığı şeyi helal kılma işlemine döndü. Ona bu hususta Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve başka bir adam da yardım etti.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥﴾

5- “Allah’a ve Resûlüne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin alçatıldığı gibi alçaltılacaklardır. Biz apaçık âyetler indirmişizdir. Kâfirler için küçük düşürücü bir azap vardır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Allah’a ve Resûlüne karşı gelenler.”
Dinde Allah Teâlâ’ya ve Resûlüne muhalefet edip O’na düşmanlık yapanlar.

{ كُبِتُوا } “Alçatılacaklardır.” Hendek Savaşı’nda öldürülme ve he-
zimet ile azaplandırılacaklar ve rüsva kılınacaklar.

{ كَمَا كُبِتَ } “Alçatıldığı gibi.” Azap edildiği ve rüsva kılındığı
gibi.

{ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Kendilerinden öncekilerin.” Yani Mekke ehlinde
önce peygamberlerle savaşanlara.

{ وَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ } “Biz apaçık âyetler indirmişizdir.” Hazret-i Ceb-
rail (‘aleyhi’s-selâm)’ı emir ve nehyi helal ve haramı açıklayan âyetlerle
indirdik.

{ وَلِلْكَافِرِينَ } “Kâfirler için vardır.” Allah’ın âyetini.

{ عَذَابٌ مُهِينٌ } “Küçük düşürücü bir azap.” Kendisiyle alçaltılacak-
ları. Âyetin, “Şiddetli azap” anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا أَحْصِيَهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

6- “O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine
haber verecektir. Allah onları bir bir saymış, onlar ise onu unut-
muşlardır. Allah her şeye şahittir.”

{يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا} “O gün Allah onların hepsini diriltecek.” Bütün dinlerin mensuplarını.

{فَيَسْئَلُهُمْ} “Ve kendilerine haber verecektir.” Ve onlara haber verecek.

{بِمَا عَمِلُوا} “Yaptıklarını.” Dünyada işlediklerini.

{أَخْصِيَهُ اللَّهُ} “Allah onları bir bir saymış.” Allah Teâlâ onların amellerini hepsini kayd-u rapt altına almıştır.

{وَنَسُوهُ} “Onlar ise onu unutmuşlardır.” Allah Teâlâ’nın kendilerine emrettiği taati terk etmişlerdir.

{وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ} “Allah her şeye şâhiddir.” Amellerine.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا آذَنِي مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

7- “Göklerde ve yerde olanları Allah’ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişi gizli konuşsa dördüncüleri mutlaka O’dur. Beş kişi gizli konuşsa altıncıları O’dur. Bundan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsalar, mutlaka Allah onlarla beraberdir. Sonra kıyâmet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Çünkü Allah her şeyi bilir.”

{أَلَمْ تَرَ} “Görmüyor musun?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana Kur’an’da haber verilmedi mi?

{أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ} “Göklerde ve yerde olanları Allah’ın bildiğini.” Mahlukatı.

{مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى} “Gizli konuşsa.” Gizli konuşsalar.

{ ثَلَاثَةٌ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ } “Üç kişi dördüncüleri mutlaka O’dur.” Allah Teâlâ kuşkusuz onları, eylemlerini ve gizli konuşmalarını bilir.

{ وَلَا خَمْسَةٌ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ } “Beş kişi gizli konuşsa altıncıları O’dur.” Allah Teâlâ kuşkusuz onları ve gizli konuşmalarını bilir.

{ وَلَا أَذْنَى مِنْ ذَلِكَ } “Bundan az.” Bundan daha az.

{ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ } “Veya çok olsunlar... mutlaka Allah onlarla beraberdir.” Kuşkusuz onları ve gizli konuşmalarını bilir.

{ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُم } “Ve nerede bulunurlarsa bulunsalar... sonra onlara haber verecektir.” Onlara haber verecektir.

{ بِمَا عَمِلُوا } “Yaptıklarını.” Dünyada.

{ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ } “Kıyâmet günü. Çünkü Allah her şeyi.” Eylemlerini ve gizli konuşmalarını.

{ عَلِيمٌ } “Bilir.” Bu âyet-i kerime Safvan ibn Ümeyye ve damadı hakkında nazil olmuştur. Onların kıssaları Secde Sûresi’nde geçmektedir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يُعْوِدُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ
وَيَتَنَاجَوْنَ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاؤُكَ حَيَّوْكَ
بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا
نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾

8- “Sen gizli konuşmaları yasaklandığı halde, yine de günah işlemek, düşmanlık ve Allah’ın elçisine karşı gelmek konularında, gizlice konuşmak suretiyle, yasaklandıkları şeylere dönenleri görmedin mi? Onlar sana geldiklerinde, seni Allah’ın selamlamadığı bir şekilde selamlarlar. Kendi içlerinden de ‘Bu söylediklerimizden dolayı Allah’ın bize azap etmesi gerekmez mi?’ derler. Cehennem onlara yeter! Onlar, oraya gireceklerdir. Ne kötü bir varış yeridir orası!”

{ اَلَمْ تَرَ } “Sen görmedin mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) görmedin mi?

{ اِلَى الَّذِيْنَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى } “Gizli konuşmaları yasaklandığı halde.” İhlâslı mü’minleri dışta tutarak.

{ ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ } “Yine de yasaklandıkları şeylere dönenleri.” İhlâslı mü’minlerle gizlice konuşmaksızın.

{ وَيَتَنَاجَوْنَ } “Gizlice konuşmak suretiyle.” Kendi aralarında.

{ بِالْاِثْمِ } “Günah işlemek.” Yalanla.

{ وَالْعُدْوَانِ } “Düşmanlık.” Ve zulümle.

{ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ } “Ve Allah’ın elçisine karşı gelmek konularında.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kendilerine yasak kılma-
malarının ardından Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e muhalefet etmek suretiyle. Âyetle söz konusu edilenler, münafıklardır. Kendi aralarında Yahudilerle mü’minler üzülsünler diye mü’minlerin se-
riyyelerinin haberi hakkında gizlice konuşurlar.

{ وَاِذَا جَاؤُكَ } “Onlar sana geldiklerinde.” Yani Yahudiler.

{ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ } “Seni Allah’ın selamlamadığı bir şekilde se-
lamlarlar.” Sana Allah Teâlâ’nın seni selamladığı ve sana emrettiği
selamın dışında başka bir selamla selamlarlar. Onlar Hazret-i Pey-
gamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e geliyorlardı.

{ وَيَقُوْلُوْنَ } “Derler.” “es-Samu aleyke/Ölüm sana olsun” derler.
Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) de onların selamlarını
“Aleykümü’s-Sam/Sizin de üzerinize olsun” diyerek alırdı. Sam, on-
ların dilinde ölüm anlamına gelmekteydi.

{ فِيْ اَنْفُسِهِمْ } “Kendi içlerinden de.” Kendi aralarında da.

{ لَوْ لَا } “Gerekmez mi?” Etseydi ya.

{ يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ } “Bu söylediklerimizden dolayı Allah’ın bize azap etmesi.” Peygamberine söylediğimiz söz nedeniyle. Eğer O, iddia ettiği gibi peygamber ise bize yaptığı beddua tutardı.

{ حَسْبُهُمْ } “Onlara yeter!” Onların varacağı yer, Yahudilerin ahirette varacağı yer.

{ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا } “Cehennem. Onlar, oraya gireceklerdir.” Oraya gireceklerdir.

{ فَبِئْسَ الْمَصِيرُ } “Ne kötü bir varış yeridir orası!” Varacakları yer cehennem ateşidir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْأَلْمِ وَالْعُدْوَانِ
وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ۙ

9- “Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman, günah, düşmanlık ve Allah’ın elçisine karşı gelmek konularında gizli konuşmayın. Ama iyilik ve Allah’tan sakınma konularında konuşun ve huzuruna toplanacağınız Allah’tan korkun!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِذَا تَنَاجَيْتُمْ } “Aranızda gizli konuşacağınız zaman.” Gizlice konuştuğunuzda.

{ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْأَلْمِ } “Günah, konularında gizli konuşmayın.” Yalanla.

{ وَالْعُدْوَانِ } “Düşmanlık.” Zulümle.

{ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ } “Ve Allah’ın elçisine karşı gelmek.” Münafıkların Müslümanlarla değil de Yahudilerle gizli konuşmaları gibi Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in emrine karşı gelmekle.

{ وَتَنَاجَوْا بِالْبَرِّ } “Ama iyilik konularında konuşun.” Allah Teâlâ’nın farizalarını eda etmekle ve birbirinize iyilikte bulunmakla.

{ وَالتَّقْوَى } “Ve Allah’tan sakınma.” Masiyetleri ve cefayı terk etmekle.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Ve Allah’tan korkun!” İhlâslı mü’minlerle gizlice konuşmaksızın başkalarıyla gizlice konuşmak konusunda Allah Teâlâ’dan sakınınız.

{ الذِّبِّي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ } “Huzuruna toplanacağınız.” Ahirette.

إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

10- “Gizli konuşmalar ancak şeytandandır. Bu, iman edenleri üzmemek içindir. (Oysa şeytan,) Allah’ın izni olmadıkça (mü’minlere) hiçbir şey zarar veremez. Öyleyse mü’minler Allah’a güvenip dayansınlar.”

{ إِنَّمَا النَّجْوَى } “Gizli konuşmalar ancak.” Münafıkların Müslümanlarla değil de Yahudilerle gizli konuşmaları gibi.

{ مِنَ الشَّيْطَانِ } “Şeytandandır.” Şeytana itaattendir ve şeytanın emriyledir.

{ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا } “Bu, iman edenleri üzmemek içindir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ بِضَارِّهِمْ وَلَيْسَ } “(Oysa şeytan, mü’minlere)... zarar veremez.” Münafıkların gizli konuşmaları mü’minlere zarar vermez.

{ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ } “Allah’ın izni olmadıkça... hiç birşey.” Allah’ın murad etmesiyle.

{ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ } “Öyleyse mü’minler Allah’a güvenip dayansınlar.” Mü’minler başkasına değil Allah Teâlâ’ya dayanıp güvenmelidirler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا
يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

11- “Ey iman edenler! Size, ‘Meclislerde yer açın!’ dendiği zaman yer açın ki, Allah da size genişlik versin. Size, ‘Kalkın’ dendiği zaman da kalkın ki, Allah sizden iman edenleri ve bilgi verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ } “Ey iman edenler! Size, dendiği zaman.”
Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) size buyurduğunda.

{ تَفَسَّحُوا } “Yer açın.” Genişletin.

{ فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا } “Meclislerde... yer açın ki.” Genişletiniz.

{ يَفْسَحِ اللَّهُ } “Allah da genişlik versin.” Allah Teâlâ da genişletir.

{ لَكُمْ } “Size.” Ahirette cennette. Bu âyet Sabit ibn Kays İbn Şemas hakkında nazil olmuştur. Kıssası Hucurat Sûresi’nde geçmektedir.

Âyetin, Sabit ibn Kays’ın da aralarında bulunduğu Bedir ehlin-den bir grup hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Bunlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelmişler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) cuma günü Safiye’nin sofasında oturmuştu. Gelenler mecliste oturacakları bir yer bulamayınca meclisin başına kalkıp gittiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bunun üzerine “Bedir ehlinden olmayan bazı kişilere ey falanca kalk, ey filanca yerinden kalk ki, Bedir ehlinden olan şu kimseler otursun” dedi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Bedir ehline değer verirdi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) meclisten kaldırdığı kimselerin hoşnutsuzluğunun farkına vardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlar hakkında şu âyeti indirdi:

{وَأِذَا قِيلَ اسْجُدُوا} “Size, ‘Kalkın’ dendiği zaman da.” Namazda, ci-hadda ve zikirde.

{فَاسْجُدُوا} “Kalkın ki.” Kalkınız.

{يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ} “Allah sizden iman edenleri yükseltsin.” Açıkça ve kalben iman edenleri gizlilikte derecelerde yükseltsin.

{وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ} “Ve bilgi verilenleri.” Kendilerine imanla bir-likte ilim bahşedilenler.

{دَرَجَاتٍ} “Derecelerle.” Cennette bilgiyi elde etmiş olan faziletli-lerin ilim verilmeksizin iman bahşedilenlerin derecelerinin üstün-ededir. Zira âlim/bilge mü’min âlim olmayan mü’minden daha fazi-letlidir.

{وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ} “Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” Hayır ve şerri.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ
صَدَقَةَ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- “Ey iman edenler! Peygamberle gizli bir şey konuşacağınız za-man bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Bunu yapamazsanız (bilin ki,) Al-lah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{إِذَا نَاجَيْتُمُ} “Gizli bir şey konuşacağınız zaman.” Konuştuğu-nuzda.

{الرَّسُولَ فَقَدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَةً} “Peygamberle bu konuşmanız-dan önce bir sadaka veriniz.” Bu âyet-i kerime varlıklı kişiler hak-kında nazil olmuştur. Fakirler değil de bunların arasında Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile çokça gizlice konuşanlar vardı.

Öyle ki, bununla Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve yoksullara eziyet veriyorlardı. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara bu davranışı yasaklayarak kendilerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile gizlice konuşmadan önce her bir kelimeye karşılık yoksullara bir dirhem sadaka vermek koşuluyla sadaka vermelerini emretti. Şöyle buyurdu: “*Ey iman edenler*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a. “*Gizli bir şey konuşacağınız zaman*”, konuştuğunuzda. “*Peygamberle*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile. “*Bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz*”, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile konuşmadan önce her bir kelimeye karşılık yoksullara bir dirhem sadaka veriniz.

{ ذَلِكْ } “Bu.” Sadaka.

{ خَيْرَ لَكُمْ } “Sizin için daha hayırlı.” Vermemenizden.

{ وَأَطَهَّرْ } “Ve daha temizdir.” Kalplerinizin günahlardan arındırılmasından. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yoksulların kalplerinin katılıktan arınmasından.

{ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا } “Bunu yapamazsanız (bilin ki.)” Sadaka veremezseniz.

{ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Allah çok bağışlayan.” Günahlarınızı bağışlayan.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Sizden tevbe edenler için. Bundan dolayı onlar gizlice konuşmaktan caydılar. Allah Teâlâ da onları kınayarak şöyle buyurdu:

ءَاشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا
وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ
وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

13- “Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten korkunuz mu? Bunu yapmadığınıza ve Allah da sizi affettiğine göre

artık namazı kılın, zekâtı verin, Allah’a ve Peygamberine itaat edin! Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”

{ءَاشْمَقْتُمْ} “Korktunuz mu?” Ey varlıklı kimseler cimrilik gösterdiniz değil mi?

{أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيَّ نَجْوِيكُمْ صَدَقَاتٍ} “Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile gizlice konuşmadan önce yoksullara sadaka vermekten.

{فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا} “Bunu yapmadığınıza.” Sadakayı vermediğinize göre.

{وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ} “Ve Allah da sizi affettiğine göre.” Allah Teâlâ da sadaka emrini sizden kaldırarak affettiğine göre.

{فَاقِيمُوا الصَّلَاةَ} “Artık namazı kılın.” Beş vakit namazı.

{وَاتُوا الزَّكَاةَ} “Zekâtı verin.” Mallarınızın zekâtlarını veriniz.

{وَأَطِيعُوا اللَّهَ} “Allah’a itaat edin.” Size emrettiği şeylerde.

{وَرَسُولَهُ} “Ve Peygamberine.” Size emrettiği şeylerde.

{وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ} “Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” Hayır ve şerden. Mü’minlerden Ali ibn Ebî Talib dışında kimse tasadukta bulunmadı. Ali bir dinar sadaka verdi. On kelimeyi/konuyu Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e sormak için bir dinarı 10 dirheme bozdurdu.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَخْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾

14- “Sen Allah’ın kendilerine gazap ettiği bir kavmi dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizden ne de onlardandır. Onlar bilerek yalan yere yemin etmektedirler!”

Daha sonra Allah Teâlâ Yahudilerle velayet ilişkisinde bulunan Abdullah ibn Übeyy ve ashabı hakkında şu âyeti indirdi:

{ اَلَمْ تَرَ } “*Sen görmedin mi?*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Sen bakmadın mı?

{ اِلَى الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا } “*Dost edinenleri.*” Yardım ve nusrette.

{ قَوْمًا } “*Bir kavmi.*” Yani Yahudileri.

{ غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ } “*Allah’ın kendilerine gazap ettiği.*” Allah Teâlâ’nın hışmına uğramış.

{ مَا هُمْ } “*Onlar.*” Yani münafıklar.

{ مِنْكُمْ } “*Ne sizden.*” Gizlilikte. Size vacip olan şey onlara da vaciptir.

{ وَلَا مِنْهُمْ } “*Ne de onlardandır.*” Yani açıklıkta Yahudiler. Buna göre, Yahudilerin aleyhine olan şey onların da aleyhinedir.

{ وَيَخْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ } “*Onlar yalan yere yemin etmektedirler!*” Yalanla, bizler imanımızda sâdık dosdoğru mü’minleriz, derler.

{ وَهُمْ يَعْلَمُونَ } “*Bilerek.*” Yeminlerinde yalancılardır.

﴿١٥﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

15- “Allah onlar için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Gerçekten, onlar ne kötü işler yapıyorlar!”

{ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ } “*Allah onlar için hazırlamıştır.*” Münafıklar için Abdullah ibn Übeyy ve ashabı için.

{ عَذَابًا شَدِيدًا } “*Şiddetli bir azap.*” Dünyada ve ahirette.

{ اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “*Gerçekten, onlar ne kötü işler yapıyorlar!*” Münafıklıkları içinde yaptıkları şey ne kadar da kötüdür.

﴿١٦﴾ اِتَّخَذُوا اِيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ

16- “Onlar yeminlerini kalkan yapıp Allah’ın yoluna engel oldular. Onlar için küçük düşürücü bir azap vardır.”

{ اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ } “Onlar yeminlerini yapıp.” Allah adına yalan yere ettikleri yeminleri.

{ جُنَّةٌ } “Kalkan.” Öldürülmekten.

{ فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah’ın yoluna engel oldular.” İnsanları gizlilik halinde Allah Teâlâ’nın dinine ve O’na itaat etmekten engellediler.

{ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ } “Onlar için küçük düşürücü bir azap vardır.” Ahi-rette bununla alçaltılacaklardır.

لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

17- “Onların ne malları ne de çocukları, kendilerini Allah’a karşı koruyamaz. Onlar cehennemliklerdir, orada sürekli olarak kalacaklardır.”

{ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ } “Onların ne malları kendilerini koruyamaz.” Mallarının çokluğu, münafıkların ve Yahudilerin mallarının çokluğu.

{ وَلَا أَوْلَادُهُمْ } “Ne de çocukları.” Evlatlarının çokluğu.

{ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا } “Allah’a karşı.”¹ Allah’ın azabından.

{ أُولَئِكَ } “Onlar.” Münafıklar ve Yahudiler.

{ أَصْحَابُ النَّارِ } “Cehennemliklerdir.” Cehennem ehlidirler.

{ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ } “Orada sürekli olarak kalacaklardır.” Cehennem ateşinde sürekli kalıcıdırlar. Ölmezler ve cehennemden çıkartılmazlar.

¹ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “şey’en” ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُخْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَخْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَّا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾

18- “O gün Allah onları topluca diriltecek de dünyada size yemin ettikleri gibi O’na da yemin edeceklerdir. Onlar kendilerinin bir esas üzerinde olduklarını sanıyorlar. İyi bilin ki, onlar gerçekten yalancıdırlar.”

{يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا} “O gün Allah onları topluca diriltecek de.” Yani münafıkları ve Yahudileri kıyâmet gününde.

{فَيُخْلِفُونَ لَهُ} “O’na da yemin edeceklerdir.” Allah Teâlâ’nın huzurunda kâfir ve münafık olmadıklarına dair.

{كَمَا يَخْلِفُونَ لَكُمْ} “Dünyada size yemin ettikleri gibi.” Dünyada.

{وَيَحْسَبُونَ} “Onlar sanıyorlar.” Zannetmektedirler.

{أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ} “Kendilerinin bir esas üzerinde olduklarını.” Din-den.

{أَلَّا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ} “İyi bilin ki, onlar gerçekten yalancıdırlar.” Allah katında yeminlerinde.

إِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَّا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾

19- “Şeytan onları etkisi altına aldı da kendilerine Allah’ı anmayı unutturdu. İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki, şeytanın yandaşları ziyana uğrayanlardır.”

{إِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ} “Şeytan onları etkisi altına aldı da.” Şeytan onlara galip gelmiştir. Bundan dolayı kendisine itaat etmesini emretti. Onlar da ona itaat ettiler.

{فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ} “Kendilerine Allah’ı anmayı unutturdu.” Ta ki, gizlilikte Allah Teâlâ’ya taati Allah Teâlâ’ya zikretmeyi terk ettiler.

{ أُولَئِكَ } “İşte onlar.” Yani Yahudiler ve münafıklar.

{ حِزْبُ الشَّيْطَانِ } “Şeytanın yandaşlarıdır.” Şeytanın askeridir.

{ آلا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ } “İyi bilin ki, şeytanın yandaşları.” Şeytanın askeri.

{ هُمُ الْخَاسِرُونَ } “Ziyana uğrayanlardır.” Dünya ve ahireti kaybedişlerinden dolayı aldanmış kişilerdir.

﴿ ٢٠ ﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ

20- “Allah’a ve Resûlüne düşman olanlar, en aşağı olanların arasındadırlar.”

{ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ } “Düşman olanlar.” Muhalefet edenler.

{ اللَّهُ وَرَسُولَهُ } “Allah’a ve Resûlüne.” Din konusunda.

{ أُولَئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ } “En aşağı olanların arasındadırlar.” Cehennem ateşinde en alt tabakadakilerle birlikte dirler. Yani münafıklar ve Yahudilerle.

﴿ ٢١ ﴾ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

21- “Allah, ‘Hiç kuşkusuz, ben ve elçilerim üstün geleceğiz.’ (diye) yazmıştır. Şüphesiz ki, Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.”

{ كَتَبَ اللَّهُ } “Allah, yazmıştır.” Allah Teâlâ hükmetmiştir.

{ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي } “Hiç kuşkusuz, ben ve elçilerim üstün geleceğiz, (diye).” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Farşlılara, Romalılara, Yahudilere ve münafıklara.

{ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ } “Şüphesiz ki, Allah çok güçlüdür.” Peygamberlerine yardım etmekle.

{ عَزِيزٌ } “Mutlak üstündür.” Düşmanlarından intikam almakla. Bu âyet-i kerime Abdullah ibn Übeyy ibn Selül hakkında nazil olmuştur.

Zira O, ihlaslı mü'minlere: "Fars ve Roma'nın fethini gerçekleştireceğinizi mi sanmaktasınız?" demiştir.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٢﴾

22- "Sen, Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir toplumun, -babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları bile olsalar- Allah'a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk kurduğunu göremezsin! İşte bunlar, Allah'ın kalplerine imanı yazdığı ve kendilerini katından bir ruh ile desteklediği kimselerdir. O, onları altlarından ırmaklar akan ve içlerinde sürekli kalacakları cennetlere sokacaktır. Allah, onlardan hoşnut olmuş, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır! İşte bunlar Allah'ın safında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecek olanlar Allah'ın safında olanlardır!"

Mekke ehline Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in sırrını içeren bir mektup gönderen Yemen ehlinden olan Hatıb ibn Ebî Bel-tia hakkında şu âyet-i kerime nazil oldu:

{ لَا تَجِدُ } "Sen, göremezsin!" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ قَوْمًا } "Bir toplumun." Yani Hatıb.

{ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ } "Allah'a ve âhiret gününe iman eden." Ölümünden sonra dirilişe.

{ يُوَادُّونَ } "Dostluk kurduğunu." Nasihatleştiklerini ve dinde muvafakat ettiklerini.

{ مَنْ حَادَّ اللَّهَ } “Allah’a düşman olanlarla.” Allah Teâlâ’ya muhalefet eden kimseyi.

{ وَرَسُولَهُ } “Ve Resûlüne.” Dinde muhalefet eden, yani Mekke ehlini.

{ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ } “Babaları, bile olsalar.” Nesep bakımından.

{ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ } “Oğulları, kardeşleri.” Nesep bakımından.

{ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ } “Veya akrabaları.” Kavimlerinden veya akrabalarından.

{ أُولَئِكَ } “İşte bunlar.” Yani Hatıb ve ashabı.

{ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمْ } “Allah’ın kalplerine yazdığı kimselerdir.” Kalplerine tasdiği yerleştirdiği kimselerdir.

{ الْإِيمَانِ } “İmanı.” Ve imanın muhabbetini.

{ وَأَيَّدَهُمْ } “Ve kendilerini desteklediği.” Onlara yardım ettiği.

{ بِرُوحٍ مِنْهُ } “Katından bir ruh ile.” Kendisinden bir rahmet ile. Âyetin, “Katından bir yardım ile onlara yardım edecektir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ } “O, onları cennetlere sokacaktır.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارِ } “İrmaklar.” Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “Ve içlerinde sürekli kalacakları.” Cennette ikamet edicidirler, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar.

{ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ } “Allah, onlardan hoşnut olmuş.” İmanlarından, amellerinden ve tevbelerinden.

{ وَرَضُوا عَنْهُ } “Onlar da O’ndan hoşnut olmuşlardır.” Allah katından sevap ve keramete.

{ اُولَٰئِكَ } “İşte bunlar.” Yani Hatıb ve ashabı.

{ حِزْبُ اللَّهِ } “Allah’ın safında olanlardır.” Allah Teâlâ’nın askeridir.

{ لَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ } “İyi bilin ki... Allah’ın safında olanlardır!” Allah Teâlâ’nın askerleri.

{ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } “Kurtuluşa erecek olanlar.” Hışımından ve azaptan kurtulacak olanlardır. Bunlar, idrak edenler, istedikleri şeyi bulanlar ve kaçıkları şeyden kurtulanlardır. Hatıb ibn Ebî Beltiâ Bedir Savaşı’na katılmıştır. Kıssası Mümteherine Sûresi’nde gelecektir.

سورة الحشر
59- HAŞR SÛRESİ

Kendisinde “Haşr”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkî veya Medenîdir. Âyet sayısı 24, sözcük sayısı 745 ve harf sayısı da 1.712’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

سَبِّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

1- “Göklerde ve yerde ne varsa (hepsi) Allah’ı tesbih etmektedir. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Haşr Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سَبِّحَ لِلَّهِ } “Allah’ı tesbih etmektedir.” Diyor ki, dua etmektedir (veya namaz kılmaktadır) ya da Allah Teâlâ’yı zikretmektedir.

{ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde ne varsa (hepsi).” Canlı.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Ve yerde.” Canlı.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O, mutlak üstündür.” Mülkünde ve saltanatında.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmeyecektir şeklinde emrettiği hükümde.

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾

2- “Ehl-i Kitap’tan inkâr edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O’dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin kendilerini, Allah’a karşı koruyacağını sanıyorlardı. Ama Allah (azabı ile) onlara beklemedikleri yerden geliverdi ve böylece kalplerine korku düşürdü! Öyle ki, onlar evlerini hem kendi elleriyle, hem de mü’minlerin elleriyle yıkıyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alınız.”

{ هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ } “Ehl-i Kitap’tan inkâr edenleri, çıkaran O’dur.” Yani Benî Nadr’i.

{ مِنْ دِيَارِهِمْ } “Yurtlarından.” Evlerinden ve kalelerinden.

{ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ } “İlk sürgünde.” Zira onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile gerçekleştirdikleri sözleşmelerini Uhud Savaşı’nın ardından bozmalarından ötürü toplanıp Şam’ın Eriha ve Ezriat bölgesine gitmek üzere ilk Medine’den çıkanlardır.

{ مَا ظَنَنْتُمْ } “Siz sanmamıştınız.” Ey mü’minler topluluğu ummurdunuz.

{ أَنْ يَخْرُجُوا } “Onların çıkacaklarını.” Yani Nadr oğullarının Medine’den Şam’a.

{ وَظَنُّوا } “Onlar da... sanıyorlardı.” Yani Nadr oğulları.

{ أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ } “Kalelerinin kendilerini, koruyacağını.” Kaleleri kendilerini koruyacak.

{ مِنْ اللَّهِ } “Allah’a karşı.” Allah’ın azabından.

{ فَأَنِيَهُمُ اللَّهُ } “Ama Allah (azabı ile) onlara geliverdi.” Allah Teâlâ onlara azap etti, onları rüsva etti ve Ka’b ibn Eşref’in öldürülmesiyle zelil kıldı.

{ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا } “Beklemedikleri yerden.” Sanmadıkları yerden veya Ka’b ibn Eşref’in öldürülmesi şeklinde kendilerine inen şeyin inmesinden korkmuyorlardı.

{ وَقَذَفَ } “Ve (böylece) düşürdü!” Kıldı.

{ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ } “Kalplerine korku.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve ashabından korkmayı. Onlar bundan önce korkmamaktaydılar.

{ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ } “Öyle ki, onlar evlerini yıkıyorlardı.” Evlerinin bir bölümünü yıkmaktaydılar.

{ بِأَيْدِيهِمْ } “Hem kendi elleriyle,” Onu mü’minlere atmaktaydılar.

{ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ } “Hem de mü’minlerin elleriyle.” Ve evlerinin bir bölümünü Müslümanlara terk ettiler. Öyle ki, yıktılar ve evin yıkılan bölümlerini Müslümanlara atıyorlardı.

{ فَأَعْتَبُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ } “Ey akıl sahipleri! İbret alınız.” Din konusunda. Âyetin, “Allah Teâlâ’nın onları sürgün etmesini görmekle” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي
الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾

3- “Eğer Allah onlar hakkında sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada (başka türlü) cezalandırırdı. Ahirette onlar için cehennem azabı vardır!”

{ وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ } “Eğer Allah yazmamış olsaydı.” Hükmetmemiş olsaydı.

{ عَلَيْهِمْ } “Onlar hakkında.” Nadr oğullarına.

{ الْجَلَاءِ } “Sürgünü.” Medine’den Şam’a çıkışa.

{ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا } “Elbette onları dünyada (başka türlü) cezalandırdı.” Öldürülmekle.

{ وَلَهُمْ فِي الْأَحْزَةِ عَذَابُ النَّارِ } “Ahirette onlar için cehennem azabı vardır!” Öldürülmekten daha şiddetli.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ
الْعِقَابِ ٤

4- “Bu, onların Allah’a ve Peygamberine karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah’a karşı gelirse, bilsin ki, Allah’ın azabı çetindir!”

{ ذَلِكَ } “Bu.” Sürgün ve azap.

{ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ } “Onların Allah’a karşı gelmelerinden dolayıdır.” Allah Teâlâ’ya karşı gelmelerinden.

{ وَرَسُولَهُ } “Ve Peygamberine.” Dinde.

{ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ } “Kim Allah’a karşı gelirse.” Dinde Allah Teâlâ’ya karşı gelir ve Ona düşmanlık yaparsa.

{ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } “Bilsin ki, Allah’ın azabı çetindir!” Onun için dünyada ve ahirette.

مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ
وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ٥

5- “Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz veya onu kesmeyip kökleri üzerinde bırakmanız, hep Allah’ın izniyledir ve O’nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir.”

Onları muhasara altına aldıktan sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ashabına acve türü hurma ağacı hariç hurma ağaçlarının kesilmesini emretti. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) acve türü hurma ağacının kesilmesini emretmedi. Bunun üzerine Nadr oğulları yapılan bu davranış nedeniyle Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kinadılar.

{ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ } “Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz.” Acve türü hurma ağacı dışında.

{ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا } “Veya onu kesmeyip kökleri üzerinde bırakmanız.” Onu, yani acve türü hurma ağacını kesmediniz.

{ فَبِإِذْنِ اللَّهِ } “Hep Allah’ın izniyledir.” Kesmeniz ve kesmemeniz Allah Teâlâ’nın emriyledir.

{ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ } “Ve O’nun, yoldan çıkanları rezil etmesi içindir.” Ta ki, kâfirleri yani Nadr oğulları Yahudilerini, hurma ağaçlarını kesmeniz nedeniyle zelil kılmanız içindir.¹

¹ a) İmam Tirmizî (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا) “Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz yahut onu kökleri üzere dikili bırakmanız” ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: { لَيْنَةٍ } kelimesi hurma anlamındadır. (وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ) “Ve bu fâsıkları alçaltması içindir” ilahî buyruğu hakkında ise şöyle tefsir etti: “Onlardan kalelerinden inmelerini istediler. Kendilerine de hurmalarını kesmeleri emredildi ve yüreklerine bir kuşku düştü. Müslümanlar dediler ki: ‘Bir kısmını kestik bir kısmını bıraktık. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e mutlaka soracağız. Kestiklerimizden dolayı sevap, bıraktıklarımızdan dolayı günahımız var mı?’ Bunun üzerine Allah azze ve celle (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لَيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا) ‘Herhangi bir hurma ağacını kesmeni yahut onu kökleri üzere dikili bırakmanız’ âyetini indirdi.” Tirmizî: “Bu hadis hasen garibdir” der. *Sünen-ü’t-Tirmizî*, Kitabü’t-Tefsir, Haşr Sûresi, 3303 nolu hadis., c. 9, s. 195.

Hadisin isnadında Hasan ibn Muhammed, Affan ibn Müslim, Hafs ibn Gıyas, Habib ibn Ebî Umre ve Said ibn Cübeyr bulunmaktadır.

Hasan ibn Muhammed (Ebû Ali Hasan ibn Muhammed ibn Sabbah ez-Zaferani el-Bağdadi): Şafii’nin arkadaşıdır. Sikadır. İbn Mace hariç Buhârî ve diğer *Kütüb-ü Sitte* müellifleri kendisinden rivayet etmiştir. *Et-Takrib*, c. 1, s. 170, 315 nolu madde; *Tezkiretü’l-Hüffâz*, c. 1, s. 525, 543 nolu madde; *el-Lübâb fi Tehzibi’l-Ensab*, c. 2, s. 69.

وَمَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا
رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ۝

Affan ibn Müslim (Ebû Osman ibn Müslim ibn Abdullah el-Bahilî es-Saffar el-Bahilî): Sika, hâfız ve sebtir. Et-Takrib, c. 2, s. 25 226 nolu madde; Tezkiretül-Hüffâz, c. 1, s. 379, 378 nolu madde.

Ebû Amr Hafs ibn Gıyas ibn Talk ibn Muaviye en-Nehef el-Kûfi: Kadı, sika, fakîh ve hâfızdır. Ömrünün son demlerinde hafızasında biraz karışıklık meydana gelmiştir. Et-Takrib, c. 1, s. 189, 465 nolu madde; Tezkiretül-Hüffâz, c. 1, s. 297, 279 nolu madde.

Ebû Abdullah Habib ibn Ebî Umre el-Kassab el-Hammanî ve Said ibn Cübeyr ile ilgili bilgileri önceden sunmuştuk. Her ikisi de sika ravilerdir. İbn Cübeyr ayrıca sebt/sağlam bir ravidir.

İsnad zincirindeki bütün raviler sikadır ve isnadda bir kopukluk bulunmamaktadır. Buna göre hadis sahihtir. Bkz. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 318, 552 nolu madde; c. 7, s. 230, 423 nolu madde; c. 2, s. 415, 725 nolu madde; c. 2, s. 188, 345 nolu madde

b) Bu âyet Nadir oğulları Yahudileri ile ilgili olarak nazil olan âyetler bağlamında nazil olmuştur. Nadir oğulları Allah ve Resûlüne ihanet etmişler ve Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e gadretmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ashabıyla birlikte onların üzerine sefere çıkmış, muhasara altına almıştır. Nihayet onlar da Medine'den sürülmeye razı olmuşlar. Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) de kendilerini Medine'den sürmüştür. Olayın ayrıntısı için bkz. *Siret-ü İbn Hişam*, c. 3, s. 219.

Hız. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) onların sahip oldukları hurma ağaçlarının kesilmesini emretmiş, sahabe de bu emir üzerine bu hurma ağaçlarının bir bölümünü kesmiş bir bölümüne ise hiç ilişmemişlerdir. İbn Abbâs'tan aktarılan yukarıdaki rivayette geçtiği üzere sahabe bu kesme işleminden dolayı kalplerinde bir sıkıntı duymuşlar ve Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e kestikleri ağaçlar nedeniyle sevap, kesmedikleri ağaçlar nedeniyle günah olmadığını sormuşlardır. Bunun üzerine Allah Teâlâ da bu âyeti indirmiştir.

c) (وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ) "Bu, fâsıkları alçaltması içindir." Yani hurma ağaçlarının bir bölümünün kesilmesine ve diğer bir bölümünün de bırakılmasına Allah Teâlâ izin vermiştir. Bu eylem Allah Teâlâ'nın taatinden çıkan Yahudilerin zelil kılınması içindir. Hurma ağaçlarının kesilmesi düşmanları olan Müslümanların elleriyle yok olmasıyla ve düşmanlarının ellerinde kalması nedeniyle üzüntü duyarak zelil kılınmaları içindir. *Tefsîr-ü'l-Alûsî*, c. 27, s. 43.

6- “Allah’ın onların (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz ne at ne de deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Çünkü Allah her şeye kadirdir.”

{ وَمَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ } “Allah’ın Peygamberine verdiği ganimetler için.” Allah Teâlâ’nın Resûlüne fetih olarak bahşettiği şeyler.

{ مِنْهُمْ } “Onların (mallarından).” Nadr oğullarının mallarından. Bu mallar sizlere değil de sadece Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in özel malıdır.

{ فَمَا أُوجِفْتُمْ عَلَيْهِ } “Siz koşturmuş değilsiniz.” Ona koşturmuş değilsiniz.

{ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ } “Ne at ne de deve.” Ne de deve. Ancak sizler oraya yürüyerek gittiniz. Zira Medine’ye yakın bir yer idi.

{ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ } “Fakat Allah peygamberlerini karşı üstün kılar.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ عَلَى مَنْ يَشَاءُ } “Dilediği kimselere.” Yani Nadr oğullarına.

{ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Çünkü Allah her şeye kâdirdir.” Yardım ve ganimete.

مَا آفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾

7- “Allah’ın (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu

alın, size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah azabı çok şiddetli olandır.”

{ مَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ } “Allah’ın Peygamberine verdiği ganimetler.” Allah Teâlâ’nın Resûlüne bahşettiği fetihler.

{ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى } “(Fethedilen) ülkeler halkından.” Ureyne, Kureyza, Nadr, Fedek ve Hayber kasabaları.

{ فَلِلَّهِ } “Allah, içindi.” Sizlere ait olmayıp O’na özeldir.

{ وَلِلرَّسُولِ } “Peygamber.” Ve Hazret-i Resûl (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in bu konudaki emri caizdir. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Fedek ve Hayber’i yoksullara Allah için vakfetti. Hazret hayattayken burası elinde idi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in vefatının ardından Ebûbekir’in eline geçti. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in elinde olan şeyler sonraki dönemlerde Ömer, Osman ve Ali ibn Ebî Talib’in elinde idi. Bugün de böyledir. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kureyza, Nadr oğulları ganimetlerini muhacirlerin yoksullarına taksim etti. Onlara kendi ve ailelerinin ihtiyaçları oranında veriyordu.

{ وَلِذِي الْقُرْبَى } “Yakınları.” Bu ganimetlerin bir bölümünü Abdulmuttalib oğulları yoksullarına verdi.

{ وَلِالْيَتَامَى } “Yetimler.” Bu ganimetlerin bir bölümünü Abdulmuttalib oğullarının yetimlerinin dışındaki yetimlere verdi.

{ وَلِالْمَسَاكِينِ } “Yoksullar.” Bu ganimetlerin bir bölümünü Abdulmuttalib oğullarının düşkünlerinin dışındaki düşkünlere.

{ وَابْنِ السَّبِيلِ } “Ve yolda kalmışlar.” Konaklayan yolcuya ve yolu düşen yolcuya.

{ كَيْ لَا يَكُونَ دَوْلَةً } “Böylece o mallar, dolaşan bir devlet olmaz.” Kısmet.

{ بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ } “İçinizden yalnız zenginler arasında.” Sizden kuvvetli olanlar arasında.

{ وَمَا أَنِيكُمُ الرَّسُولُ } “Peygamber size ne verdiyse.” Ganimetten.

{ فَخُذُوهُ } “Onu alın.” Onu kabul ediniz. Âyetin, “Size neyi emrettiyse onunla amel ediniz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَا نَهَيْكُمُ عَنْهُ فَأَتُّهُوا وَآتَقُوا اللَّهَ } “Size neyi yasakladıysa ondan da sakının. Allah’tan korkun.” Size emrettiği şeyler konusunda Allah Teâlâ’dan korkunuz.

{ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ } “Çünkü Allah, azabı çok şiddetli olandır.” Ceza-landırıldığında. Zira onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e “Ganimetten payını al. Geriye kalanı bize bırak” dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlara ‘Bu ganimetler, yani Nadr oğullarının yedi bahçesi” dedi.

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ
فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ
الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾

8- “(Bu ganimetlerin bir bölümü), yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah’tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah’ın dinine ve Peygamberine yardım eden yoksul muhacirleridir. İşte doğru olanlar bunlardır.”

{ لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ } “(Bu ganimetlerin bir bölümü), yoksul muhacirleridir.” Zira onlar içindir.

{ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ } “Yurtlarından uzaklaştırılmış olan.” Mekke’den.

{ وَأَمْوَالِهِمْ } “Ve mallarından.” Mekke ehli onları çıkarttı ki, onlar yaklaşık olarak yüz kişi idiler.

{ يَبْتَغُونَ فَضْلًا } “Bir lütuf dileyen.” Sevap talep eden.

{ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا } “Allah’tan... ve rıza.” Cihadla Rablerinin rızasını talep eden.

{ وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ } “Allah’ın dinine ve Peygamberine yardım eden.” Cihadla.

{ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ } “İşte doğru olanlar bunlardır.” İmanlarında ve cihadlarında sâdık olanlar.

وَالَّذِينَ تَبَوَّأُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ
وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى
أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ ٩

9- “Onlardan önce Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı, içlerinde hiçbir sıkıntı duymazlar. Kendileri büyük bir ihtiyaç içinde bulunsalar bile, onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”

Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Ensar’a: “Bu ganimetler ve bahçeler sizi dışta bırakarak özel olarak yoksul muhacirlere aittir. Dilerseniz mallarınızı ve yurtlarınızı muhacirler ile bölüşürsünüz. Ben de size ganimetleri taksim ederim. Dilerseniz mallarınız ve yurtlarınız sizin olsun ben de ganimetleri yoksul muhacirler arasında bölüştüreyim” buyurdu. Onlar da cevaben: “Ey Allah’ın Resûlü! Mallarımızı ve evlerimizi onlarla paylaşalım. Ganimet konusunda da onları kendimize tercih edelim” dediler. Allah Teâlâ da bu davranış üzerine onları överek şöyle buyurdu:

{ وَالَّذِينَ تَبَوَّأُوا الدَّارَ } “Medine’yi yurt edinmiş olanlar.” Hicret yurdunu Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı için yurt edinenler.

{ وَالْإِيمَانُ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onlardan önce... ve gönüllerine imanı yerleş-tirmiş.” Ve muhacirlerin kendilerine gelişlerinden önce mü’minler idiler.

{ يُجِبُونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ } “Kendilerine göç edip gelenleri severler.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabından Medine’ye gelenleri.

{ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ } “Ve onlara içlerinde duymazlar.” Kalple-rinde.

{ حَاجَةً } “Hiçbir sıkıntı.” Kıskançlık. Âyetin, “Kesmeyi düşünmez-ler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِمَّا أُوتُوا } “Verilenlerden dolayı.” Kendilerini dışta bırakarak on-lara verilen ganimetlerden.

{ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ } “Onları kendilerine tercih ederler.” Mallarıyla ve evleriyle.

{ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ } “Kendileri büyük bir ihtiyaç içinde bulunsa-lar bile.” Fakirlik ve ihtiyaç içinde.

{ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ } “Kim nefsinin cimriliğinden korunursa.” Ken-disinden nefsinin cimriliğini bertaraf ederse.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } “İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.” Hışımından ve azaptan kurtulmuşlardır.

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٠﴾

10- “Bunların arkasından gelenler şöyle derler: ‘Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla! İman

edenlere karşı kalplerimizde hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!"

{ وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ } "Bunların arkasından gelenler." İlk muhacirlerin arkasından gelenler için.

{ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا } "Şöyle derler: 'Ey Rabbimiz! Bizi bağışla!'" Günahlarımızı.

{ وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ } "Ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi." Hicret ile.

{ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا } "Kalplerimizde hiçbir kin bırakma." Kin ve kıskançlık.

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } "İman edenlere karşı." Muhacirlere.

{ رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ } "Rabbimiz! Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!" Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in kendilerini dışta bırakarak ilk muhacirlere verdiği şeyden dolayı kalplerinde kıskançlığın oluşması korkusuyla kendi nefislerinden korktular. Bu dualarla duada bulundular.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾

11- "Sen münafıkların, kitap ehlinde inkâr eden dostlarına, 'Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle birlikte çıkarız. Sizin aleyhinizde hiç kimseye asla uymayız. Eğer size savaş açılırsa, mutlaka yardım ederiz.' dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder."

{ أَلَمْ تَرَ } "Sen görmedin mi?" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) görmedin mi?

{ اِلَى الَّذِيْنَ نَافَقُوْا } “Münafıkların.” Dinlerinde münafık olanların, bunlar Evs kabilesinden bir gruptur. Açıkta iman ettiklerini söyler, münafıklıklarını gizlerlerdi.

{ يَقُوْلُوْنَ لِاِخْوَانِهِمْ } “Dostlarına, dediklerini.” Gizlice.

{ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ } “Kitap Ehli’nden inkâr eden.” Yani Kureyza oğullarına. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kureyza oğullarını muhasara ettiğinde Yahudiler onlara: “Dininiz üzerinde kalelerinizde sabit kalınız” dediler.

{ لِّئِنْ اُخْرِجْتُمْ } “Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız.” Nadr oğullarının çıkartıldığı gibi Medine’den.

{ لَنُخْرِجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نَطِيعُ فِيكُمْ اَحَدًا اَبَدًا } “Mutlaka biz de sizinle birlikte çıkarız. Sizin aleyhinizde hiç kimseye asla uymayız.” Sizin aleyhinizde Medine ehlinde hiçbir kimseye yardımda bulunmayız.

{ وَاِنْ قُوْلْتُمْ } “Eğer size savaş açılırsa.” Eğer Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı sizinle savaşırsa.

{ لَنَنْصُرَنَّكُمْ } “Mutlaka yardım ederiz.” Onlara karşı, size.

{ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ } “Allah, şahidlik eder.” Bilir ki.

{ اِنَّهُمْ } “Onların.” Yani münafıkların.

{ لَكَاذِبُوْنَ } “Yalancı olduklarına.” Sözlerinde.

لِّئِنْ اُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُوْنَ مَعَهُمْ وَلِّئِنْ قُوْلُوا لَا يَنْصُرُوْنَهُمْ وَلِّئِنْ نَصَرُوْهُمْ لَيُوْلُوْنَ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَنْصُرُوْنَ ﴿١٢﴾

12- “Andolsun eğer onlar yurtlarından çıkarılırsalar, asla onlarla birlikte çıkmazlar. Onlara karşı savaş açılrsa, yardım etmezler. Yardım etseler bile arkalarını dönüp kaçarlardı. Sonra kendilerine yardım da edilmez.”

{لَنْ أُخْرِجُوا} “Andolsun eğer onlar yurtlarından çıkarılsalar.” Medine’den, yani Kureyza oğulları.

{لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ} “Asla onlarla birlikte çıkmazlar.” Münafıklar.

{وَلَنْ قُوتِلُوا} “Onlara karşı savaş açılrsa.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlarla çarpışsa.

{لَا يَنْصُرُونَهُمْ} “Yardım etmezler.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e karşı.

{وَلَنْ نَّصْرُوهُمْ} “Yardım etseler bile.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e karşı.

{لَيَوَلَّى الْأَذْبَارَ} “Arkalarını dönüp kaçarlar.” Hezimete uğramış olarak.

{ثُمَّ لَا يَنْصُرُونَ} “Sonra kendilerine yardım da edilmez.” Kendilerine inen azabı da engelleyemezler.

﴿١٣﴾ لَا تَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

13- “Onların kalplerinde size karşı duydukları korku, Allah’a karşı duydukları korkudan daha şiddetlidir. Bunun böyle olması, onların anlamayan bir topluluk olmalarından ötürüdür.”

Allah Teâlâ daha sonra mü’minlere şöyle buyurdu:

{لَا تَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ} “Onların kalplerinde size karşı duydukları korku, Allah’a karşı duydukları korkudan daha şiddetlidir.” Diyor ki, münafıkların ve Yahudilerin Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ve ashabının kılıcından duydukları korku, onların Allah Teâlâ’dan duydukları korkudan daha şiddetlidir.

{ذَلِكَ} “Bunun böyle olması.” Bu korku.

{بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ} “Onların anlamayan bir topluluk olmalarından ötürüdür.” Allah Teâlâ’nın emrini ve Allah Teâlâ’yı birmeyi anlamayan.

لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ
بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ
قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

14- “Onlar surlarla çevrilmiş şehirlerde veya siperler arkasında olmaksızın sizinle toplu halde savaşırlar. Kendi aralarındaki çekişmeleri ise çok şiddetlidir. Sen onları birlik içinde sanırsın; oysa kalpleri dağınıktır. Bu böyledir, çünkü onlar aklını kullanmayan bir topluluktur.”

{ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ } “Onlar sizinle savaşırlar.” Yani Kureyza ve Nadr oğulları.

{ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرَى مُحَصَّنَةٍ } “Surlarla çevrilmiş şehirlerde toplu halde.” Şehirler ve sağlam kaleler içinde.

{ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ } “Veya siperler arkasında olmaksızın.” Veya sizinle kendileri arasında bir duvar olmaksızın.

{ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ } “Kendi aralarındaki çekişmeleri ise çok şiddetlidir.” Diyor ki, onlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile değil de kendi topluluklarıyla çarpıştıklarında kendi aralarındaki çarpışmaları şiddetlidir.

{ تَحْسَبُهُمْ } “Sen onları sanırsın.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Münafıkları ve Nadr ve Kureyza oğulları Yahudilerini.

{ جَمِيعًا } “Birlik içinde.” Bir durum üzere.

{ وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى } “Oysa kalpleri dağınıktır.” İhtilaf halindedir.

{ ذَلِكَ } “Bu böyledir.” Bu muhalefet ve ihanet.

{ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ } “Çünkü onlar aklını kullanmayan bir topluluktur.” Allah Teâlâ’nın emrini ve tevhidini akletmeyen.

﴿١٥﴾ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاتُوا أَلْبَابًا وَأَمْرِهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

15- “Onların durumu, kendilerinden az zaman önce geçmiş, yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Onlar için (ahirette) can yakıcı bir azap vardır.”

{ كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Onların durumu, kendilerinden... zaman önce geçmiş... durumu gibidir.” Diyor ki, ahdi bozma ve cezalandırılma konusunda Kureyza oğullarının durumunun meseli, “Onların durumu, kendilerinden zaman önce geçmiş, durumu gibidir.” Kureyza oğullarından öncekilerin.

{ قَرِيبًا } “Az.” İki yıl.

{ ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهُمْ } “Yaptıklarının cezasını tatmış olanların.” Ahdi bozmakla durumlarının cezalandırılması. Bunlar Nadr oğullarıdır.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Onlar için (ahirette) can yakıcı bir azap vardır.” Ahirette acıtıcı bir azap.

كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

16- “(Münafıkların durumu tıpkı) şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan insana ‘İnkâr et!’ der. O inkâr edince de ‘Ben senden uzağım; çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım’ der.”

{ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ } “(Münafıkların durumu tıpkı) şeytanın durumu gibidir.” Diyor ki, münafıkların Kureyza oğullarına karşı olan tutumlarının durumunun misali. Zira münafıklar şeytanın rahiple olan durumu gibi Kureyza oğullarını rüsva etmiştir.

{ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ } “Çünkü şeytan insana der.” Rahip Bersisa’ya.

{ اكْفُرْ } “İnkâr et!” Allah Teâlâ’yı.

{ فَلَمَّا كَفَرَ } “O inkâr edince de.” Allah’ı inkâr edince de onu rüsva kıldı.

{ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ } “Ben senden uzağım; çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım, der.” Ve dininden.

﴿١٧﴾ فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاُ الظَّالِمِينَ

17- “İkisinin de sonu, içinde sürekli olarak kalacakları ateştir. İşte bu, zâlimlerin cezasıdır.”

{ فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا } “İkisinin de sonu.” Şeytanın ve rahibin cezası.

{ أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde sürekli olarak kalacakları ateştir.” Cehennem ateşinde ikamet etmektir.

{ وَذَلِكَ } “İşte bu.” Cehennem ateşinde ebedi kalış.

{ جَزَاُ الظَّالِمِينَ } “Zâlimlerin cezasıdır.” Kâfirlerin cezasıdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

18- “Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve herkes yarın için ne hazırladığına bir baksın! Allah’tan korkun; çünkü Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ اتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” Allah’tan korkun.

{ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ } “Ve herkes bir baksın!” sâlih olsun, günahkâr olsun her nefis.

{ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ } “Yarın için ne hazırladığına.” Kıyâmet günü için ne işlediğine. Zira kıyâmet gününde dünyada işlediklerini bulacaktır. Eğer hayır ise hayır bulacaktır. Şer işlemişse şer bulacaktır.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” Bulunduğunuz davranışlarda Allah’tan korkun.

{ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } “Çünkü Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.” Hayır ve şerden.

﴿١٩﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

19- “Allah’ı unutan ve bu yüzden (Allah’ın da) onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Çünkü onlar, yoldan çıkan kimselerdir.”

{ وَلَا تَكُونُوا } “Olmayın.” Ey mü’minler topluluğu masiyet konusunda.

{ كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ } “Allah’ı unutan kimseler gibi.” Gizlilik halinde ki, bunlar münafıklardır, Allah Teâlâ’ya itaat etmeyi terk edenler gibi.

Ayetin, “Gizlilik halinde ve aleniyet halinde Allah Teâlâ’ya itaat etmeyi terk edenler ki, bunlar Yahudilerdir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ } “Ve bu yüzden (Allah’ın da) onlara kendilerini unutturduğu.” Allah Teâlâ onları rezil rüsva kıldı da Allah Teâlâ’ya itaatı terk ettiler.

{ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ } “Çünkü onlar, yoldan çıkan kimselerdir.” Kalben Allah Teâlâ’yı inkâr edenlerdir. Yani münafıklardır. Yahudiler olarak tefsir edilirse âyetin anlamı; kalben ve açıkça Allah’ı inkâr edenlerdir olur.

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ
﴿٢٠﴾ الْفَائِزُونَ

20- “Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli kurtuluşu erenlerdir.”

{ لَا يَسْتَوِي } “Bir olmaz.” Taatte ve sevapta.

{ أَصْحَابُ النَّارِ } “Cehennem ehliyle.” Cehennem ehliyle.

{ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ } “Cennet ehli.” Cennet ehli.

{ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ } “Cennet ehli kurtuluşa erenlerdir.” Cenneti elde edenler ve cehennem ateşinden kurtulanlardır.

لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21- “Eğer biz bu Kur’an’ı bir dağa indirmiş olsaydık, onu mutlaka Allah korkusundan baş eğmiş, paramparça olmuş görürdün. İşte bu örnekleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz.”

{ لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ } “Eğer biz bu Kur’an’ı indirmiş olsaydık.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in size okuduğu.

{ عَلَى جَبَلٍ } “Bir dağa.” Sağır, başı gökte, yamaçları yedi katın yerin altında.

{ لَّرَأَيْنَاهُ } “Onu mutlaka görürdün.” Bu dağı kuvvetiyle.

{ خَاشِعًا } “Baş eğmiş.” Kur’an’da bulunan vaatten ve vâidenden dolayı boyun eğmiş ve zelil olmuş.

{ مُّتَصَدِّعًا } “Paramparça olmuş.” Kırılmış, korkmuş ve gevşeyip sarkmış.

{ مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ } “Allah korkusundan.” Allah korkusundan.

{ وَتِلْكَ } “İşte bu.” Bu.

{ الْأَمْثَالُ } “Örnekleri veriyoruz.” Açıklıyoruz.

{ لِلنَّاسِ } “İnsanlara.” Kur’an’da.

{ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ } “Düşünsünler diye.” Kur’an örnekleri hakkında düşünsünler diye.

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ
الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾

22- “O, öyle Allah’tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, çok esirgeyen, çok bağışlayandır.”

{ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ } “O, öyle Allah’tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, görülmeyeni bilendir.” Kullardan gaip olan ve gerçekleşecek olan şeyi.

{ وَالشَّهَادَةِ } “Ve görüleni.” Kulların bildiği veya gerçekleşmiş bulunan şeyi.

{ هُوَ الرَّحْمَنُ } “O, çok esirgeyen.” Sâlih ve günahkâr kullara rızık vermekle acıyan.

{ الرَّحِيمُ } “Çok bağışlayandır.” Özel olarak mü’minleri bağışlamak ve onları cennete koymakla.

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَلَمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ
الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾

23- “O, öyle Allah’tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, mülkün sahibi, eksiklikten münezzehtir, selâmet veren ve güvene kavuşturandır, gözetip koruyandır, mutlak üstündür, istediğini zorla yaptıran ve büyüklükte eşi olmayandır. Allah müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir.”

{ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ أَلَمَلِكُ } “O, öyle Allah’tır ki, kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, mülkün sahibi.” Mülkü zail olmayan, sürekliklik arz eden.

{ الْقُدُّوسُ } “Eksiklikten münezzehtir.” Çocuk ve ortak edinmekten münezzehtir, pak.

{ السَّلَامُ } “Selâmet veren.” Yarattıklarını filleri nedeniyle kendilerine vacip olan azaptan fazlasıyla azap etmekten selamette kılan.

{ الْمُؤْمِنُ } “Ve güvene kavuşturandır.” Mahlukatını zulümden emanda kılan.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Selâmet veren”, dostlarını azaptan selamette kılan. “Ve güvene kavuşturandır”, diyor ki, kulların amellerine güven veren ve takdir edilen şeye güven veren, yani Allah Teâlâ’nın mahlukatı hakkındaki takdiri.

{ الْمُهَيِّمُ } “Gözetip koruyandır,” Şehid.

{ الْعَزِيزُ } “Mutlak üstündür.” Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْجَبَّارُ } “İstedliğini zorla yaptıran.” Kullarına galip.

{ الْمُتَكَبِّرُ } “Ve büyüklükte eşi olmayandır.” Düşmanlarına. Âyetin, “Onların hayal ettiği şeyden büsbütün uzaktır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ سُبْحَانَ اللَّهِ } “Allah münezzehdir.” Zâtı yücedir.

{ عَمَّا يُشْرِكُونَ } “Müşriklerin ortak koştukları şeylerden.” O’na ortak koştukları putlardan.

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

24- “O, Allah yaratan, yoktan var eden ve şekil verendir. En güzel isimler O’nundur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nu tesbih etmektedir. O, mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ } “O, Allah yaratan.” Babaların sulplerinde nutfeler için.

{ الْبَارِئُ } “Yoktan var eden.” Bir halden başka bir hale dönüştüren.

{ الْمُصَوِّرُ } “Ve şekil verendir.” Rahimlerde erkek olsun kız olsun, talihli olsun bedbaht olsun. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Yoktan var eden”, ruhu canda kılandır.

{ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى } “En güzel isimler O’nundur.” En yüce sıfatlar ilim, kudret, semi’, basar gibi sıfatlarla olsun ve bunların dışındaki diğer sıfatlarla O’na dua ediniz.

{ يُسَبِّحُ لَهُ } “O’nu tesbih etmektedir.” O’na namaz kılmakta. Âyetin, “O’nu zikretmektedir”, anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde ne varsa hepsi.” Canlı.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Canlı olan her şey.

{ وَهُوَ الْعَزِيزُ } “O, mutlak üstündür.” Kuvvetli. Kendisine iman etmeyenden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve kendisinden başka hiçbir kimseye ibadet edilmeyecektir şeklindeki emre hükmetmesinde.

Kendisinde “Mümteherine”nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 13, sözcük sayısı 348 ve harf sayısı da 1.510’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ
وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي
وَإِتِّغَاءَ مَرْضَاتِي تُسْرِوْنَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا
أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ۝

- 1- “Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları, kendilerine sevgi göstererek dost edinmeyin. Çünkü onlar, size gelen gerçeği inkâr etmiş ve Rabbiniz olan Allah’a iman etmenizden dolayı o Peygamberi ve sizi yurdundan çıkarmışlardır. Eğer siz, benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için çıkmışsanız, sevgiyle onlara (nasıl) sır verirsiniz? Oysa ben gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa bilsin ki düz yolun ortasında şaşırmış olur.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mümteherine Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا} “Ey iman edenler!” Yani Hatib.

{لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي} “Benim de düşmanım olanları... edinmeyin.”
Dinde.

{وَعَدُوْكُمْ} “Sizin de düşmanınız.” Savaşta, yani Mekke kâfirleri.

{أَوْلِيَاءَ} “Dost.” Yardımda ve nusrette.

{تُثَقِّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ} “Kendilerine sevgi göstererek.” Onlara yardım ve destek vereceğini içeren mektup göndermenizle.

{وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ} “Çünkü onlar, size gelen inkâr etmiş.” Yani Hatib’i.

{مِنَ الْحَقِّ} “Gerçeği.” Kitabı ve Resûlü.

{يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ} “Ve o Peygamberi yurdunuzdan çıkarmışlardır.”
Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i Mekke’den.

{وَإِيَّاكُمْ} “Ve sizi.” Ve ey Hatib seni.

{أَنْ تُوْمِنُوا} “İman etmenizden dolayı.” İmanınızdan dolayı.

{بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ} “Rabbiniz olan Allah’a... eğer siz.” Zira siz idiniz.

{خَرَجْتُمْ جِهَادًا} “Savaşmak için çıkmışsanız.” Ey Hatib! Mekke’den Medine’ye cihad için çıkmışsan.

{فِي سَبِيلِي} “Benim yolumda.” Taatim için.

{وَإِيتِعَاءَ مَرْضَاتِي} “Ve benim rızamı kazanmak.” Rızamı talep etmek için.

{تُسَرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ} “Sevgiyle onlara (nasıl) sır verirsiniz?” Onlara yardım ve destek olmak amacıyla nasıl mektupla sır verirsiniz?

{وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ} “Oysa ben gizlediklerinizi de bilirim.” Yani ey Hatib mektupta gizlediğin şeyleri. Âyetin, “Gizlediğiniz tasdiki” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَمَا أَعْلَشْتُمْ} “Açıkladıklarınızı da.” Diyor ki, ey Hatib ortaya koyduğün özrü de. Âyetin, “Tevhidi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ } “Sizden kim bunu yaparsa.” Ey mü’minler topluluğu Hatıb’ın yaptığı gibi.

{ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ } “Bilsin ki, düz yolun ortasında şaşırmış olur.” Hidayet yoluna gitmeyi terk etmiştir.

إِنْ يَتَّقُوا كُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءَ وَيَسْطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتُهُمْ
بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾

2- “Eğer onlar size üstün gelirlerse, hepinize düşman kesilirler ve sizlere kötülükle ellerini ve dillerini uzatırlar ve inkâr edivermenizi isterler.”

{ إِنْ يَتَّقُوا كُمْ } “Eğer onlar size üstün gelirlerse.” Mekke ehli size galip gelirse.

{ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءَ } “Hepinize düşman kesilirler.” Onların öldürme konusunda size düşman olduklarını açıkça anlamış olursunuz.

{ وَيَسْطُوا إِلَيْكُمْ } “Ve sizlere uzatırlar.” Sizlere uzatırlar.

{ أَيْدِيَهُمْ } “Ellerini.” Dövmekle.

{ وَأَلْسِنَتُهُمْ بِالسُّوءِ } “Kötülükle dillerini.” Hakaret ve eleştiri ile.

{ وَوَدُّوا } “Ve isterler.” Mekke kâfirleri arzularlar.

{ لَوْ تَكْفُرُونَ } “İnkâr edivermenizi.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman etmenizin ve Allah’ın Resûlü’ne hicret etmenizin ardından Allah Teâlâ’yı inkâr etmenizi.

لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

3- “Kıyâmet günü ne hısımlarınız ne de çocuklarınız size bir fayda vermez. (Çünkü Allah,) aranızı ayırır. Allah yaptıklarınızı görendir.”

{ لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ } “Ne hısımlarınız... size bir fayda vermez.” Eğer inkâr ederseniz Mekke’deki akrabalarınızı.

{ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ } “Kıyâmet günü... ne de çocuklarınız.” Allah Teâlâ’nın azabına karşı.

{ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ } “(Çünkü Allah,) aranızı ayırır.” Kıyâmet gününde sizinle mü’minlerin arasını ayırır. Âyetin, “Buna göre aranızda hükmeder” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } “Allah yaptıklarınızı görendir.” Hayır ve şerri.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَّةً إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَا اسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنْتَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ٤

4- “Sizin için İbrahim’de ve onunla birlikte olanlarda güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi: ‘Biz sizden ve Allah’tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz, tek bir Allah’a iman edinceye kadar, sizinle bizim aramızda süreklili bir düşmanlık ve nefret belirmiştir.’ Şu kadar var ki, İbrahim babasına, ‘Andolsun senin için mağfiret dileyeyeceğim. Ancak sana Allah’tan gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez.’ demişti. (İbrahim ve yanındakiler şöyle dua etmişlerdi:) ‘Ey Rabbimiz! Ancak sana güvenip dayandık, sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır!’”

{ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ } “Sizin için vardır.” Ey Hatıb senin için kuşkusuz bulunmaktadır.

{ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ } “Güzel bir örnek.” sâlih bir iktida.

{ فِي إِبْرَاهِيمَ } “İbrahim’de.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın sözünde.

{ وَالَّذِينَ مَعَهُ } “Ve onunla birlikte olanlarda.” Onunla birlikte bulunan mü’minlerin sözlerinde.

{ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ } “Hani onlar kavimlerine şöyle demişlerdi.” Kâfir yakınlarına.

{ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ } “Biz sizden uzağız.” Akrabalığınızdan ve dininizden.

{ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Ve Allah’tan başka taptıklarınızdan.” Putlardan.

{ كَفَرْنَا بِكُمْ } “Sizi tanımıyoruz.” Sizden ve dininizden beri olduğumuzu ilan ediyoruz.

{ وَبَدَا } “Belirmişti.” Açığa çıkmıştır.

{ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ } “Sizinle bizim aramızda bir düşmanlık.” Öldürme ve dövmele.

{ وَالْبَغْضَاءُ } “Ve nefret.” Kalpte.

{ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ } “Sürekli. Siz, tek bir Allah’a iman edinceye kadar.” Ta ki, Allah Teâlâ’nın vahdaniyetini ikrar edinceye kadar.

{ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ } “Şu kadar var ki, İbrahim demişti.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın şu sözü hariçtir.

{ لِأَبِيهِ لَا تَسْتَغْفِرَ لَكَ } “Babasına... Andolsun senin için mağfret dileyeceğim.” Zira Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın bu sözü, verdiği sözden kaynaklanmaktaydı. Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) sadece ona bir söz vermişti. Babası küfür üzere ölünce ondan teberri ederek şöyle buyurdu:

{ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ } “Ancak sana Allah’tan gelecek her hangi... önlemeye gücüm yetmez.” Allah Teâlâ’nın azabından.

{ مِنْ شَيْءٍ } “Bir şeyi.” Sonra onlara nasıl dua edeceklerini öğreterek şöyle buyurdu:

{ رَبَّنَا } “(İbrahim ve yanındakiler şöyle dua etmişlerdi:) “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ عَلَيَّكَ تَوَكَّلْنَا } “Ancak sana güvenip dayandık.” Sana güvendik.

{ وَالَيْكَ اٰتَيْنَا } “Sana yöneldik.” Senin taatine yöneldik.

{ وَالَيْكَ الْمَصِيرُ } “Dönüş de ancak sanadır.” Ahirette dönüş.

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاعْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ

الْحَكِيمُ

5- “Ey Rabbimiz! Bizi inkâr edenler için deneme konusu yapma! Bizi bağışla ey Rabbimiz! Çünkü sen mutlak üstünsün, tam hüküm ve hikmet sahibisin!”

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz!” Deyiniz: “Ey Rabbimiz!”

{ لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً } “Bizi deneme konusu yapma!” Sinama.

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler için.” Mekke kâfirleri için. Onlar: “Onları bize musallat kılma” diyorlardı. Onlar kendilerinin hak, bizim de bâtil üzere olduğumuzu sanmaktadırlar. Böylece bununla bizim üzerimize cüretlerini arttırma.

{ وَاعْفِرْ لَنَا } “Bizi bağışla.” Günahlarımızı.

{ رَبَّنَا } “Ey Rabbimiz.” Ey Rabbimiz.

{ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ } “Çünkü sen mutlak üstünsün.” Sana iman etmeyenlerden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibisin.” Sana iman edenlere yardım etmekle.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

6- “Andolsun onlarda sizin için, Allah’ı ve âhiret gününü umanlar için güzel bir örnek vardır. Oysa kim yüz çevirirse (bilsin ki), Allah kendine yeten, övgüye lâyık olandır.”

{ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ } “Andolsun sizin için, vardır.” Ey Hatıb senin için kuşkusuz vardır.

{ فِيهِمْ } “Onlarda.” Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın ve onunla birlikte bulunan mü’minlerin sözünde.

{ أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ } “Güzel bir örnek.” Doğru bir uyuş.

{ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ } “Allah’ı umanlar için.” Allah Teâlâ’dan korkanlar için.

{ وَالْيَوْمَ الْآخِرِ } “Ve âhiret gününü.” Ölümünden sonra dirilişe iman edenler. Ey Hatıb Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) ve ona iman edenlerin söylediği gibi söyleseydin ya.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّ } “Oysa kim yüz çevirirse (bilsin ki).” Allah Teâlâ’nın emrettiği şeylerden.

{ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ } “Allah kendine yeten.” Allah’ın emrettiği şeylerden yüz çevirenden ve yarattığı varlıklardan.

{ الْحَمِيدُ } “Övgüye lâyık olandır.” Kendisini birleyeni öven. “Hamid”, kulların az amellerine karşılık bolca sevap bahşeden Zât olduğuna anlamına geldiği de söylenmiştir.

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوْدَّةً وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

7- “Olur ki, Allah sizinle düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir! Allah her şeye kadirdir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ عَسَى اللَّهُ } “Olur ki... Allah.” Umulur ki sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanılırsa vaciplik ifade eder.

{ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ } “Sizinle düşman arasında yakında meydana getirir!” Dinde muhalefet ettiğiniz.

{ مِنْهُمْ } “Olduklarınız.” Mekke ehlinde.

{ مَوَدَّةٌ } “Bir dostluk.” Bağ ve evlilik. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke fethi yılında Ümmü Habibe bint Ebû Süfyan ile evlendi. İşte böylece onlarla Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) arasında bir bağ gerçekleşti.

{ وَاللَّهُ قَدِيرٌ } “Allah her şeye kâdirdir.” Peygamberini Kureyş kâfirlerine galip kılmaya.

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Allah çok bağışlayan.” Onların içinde küfürden tevbe edip Allah Teâlâ’ya iman edenlere karşı kusurlarını örtendir.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Onların içinde iman ve tevbe üzere vefat edenlere karşı.

لَا يَنْهَيْكُمْ اللَّهُ عَنِ الدِّينِ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾

8- “Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.”

{ لَا يَنْهَيْكُمْ اللَّهُ } “Allah, yasaklamaz.” Bağ ve şu kimselere yardım etmenizi.

{ عَنِ الدِّينِ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ } “Din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere.” Mekke’den. Mekke’den sizi çıkartan bir kimseye yardım etmeyen.¹

{ أَنْ تَبَرُّوهُمْ } “İyilik yapmanızı.” Onlarla bağ kurup onlara yardım etmenizi.

{ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ } “Ve onlara karşı adaletli davranmanızı.” Onların arasında ahde vefa göstererek adaletli davranmanızı.

¹ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “anî'l-llezine” bölümü önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

{ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ } “Çünkü Allah, adaletli olanları sever.” Ahde vefa ile adaletli davrananları. Bunlar Hudeybiye Barışı yılında Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile savaşmamak ve O’nu Mekke’den çıkarmamak ve çıkarılması konusunda yardımlaşmamak üzere Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile anlaşma yapan Hilal ibn Uveymir’in kavmi Huzaa kabilesi, Huzeyme kabilesi, Müdlic oğullarıdır. Bunun üzerine Allah Teâlâ onlarla bu bağ koparmayı yasaklamadı.

إِنَّمَا يَنْهَيْكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾

9- “Allah, ancak dininizden dolayı sizinle savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanıza yardımcı olanları dost edinmenizi yasaklar. O halde kim onları dost edinirse, işte onlar zâlim olanlardır.”

{ إِنَّمَا يَنْهَيْكُمُ اللَّهُ } “Allah... ancak yasaklar.” Şu kimselerle bağ kurmanızı.

{ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ } “Dininizden dolayı sizinle savaşanları.”² ki bunlar Mekke ehlidirler.

{ وَأَخْرَجُوكُم مِّنْ دِيَارِكُمْ } “Sizi yurtlarınızdan çıkaranları.” Mekke’den.

{ وَظَاهَرُوا } “Ve yardımcı olanları.” Yardım edenleri.

{ عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ } “Çıkarılmanıza.” Mekke’den.

{ أَن تَوَلَّوْهُمْ } “Dost edinmenizi.” Onlarla bağ kurmanızı.

² Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “ani’l-llezine” bölümü önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

{ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ } “O halde kim onları dost edinirse.” Yardımda ve nusste.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ } “İşte onlar zâlim olanlardır.” Kendi kendilerine zarar verenlerdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مِهَاجِرَاتٍ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ
 اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى
 الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَأَتَوْهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا
 جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا
 بِعَصَمِ الْكُوفَرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا ذَلِكُمْ حُكْمُ
 اللَّهِ يَخْصِمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10- “Ey iman edenler! Mü’min kadınlar hicret ederek size geldiklerinde, onları sınavın! Aslında onların imanlarını Allah daha iyi bilir. Eğer onların iman etmiş olduklarına kanaat getirirseniz kendilerini, inkâr edenlere geri göndermeyin. Çünkü mü’min kadınlar onlara helâl olmaz. Onlar da bunlara helâl olmazlar. (Mehir olarak) harcadıklarını kocalarına geri verin. Mehirlerini kendilerine verdiğiniz takdirde, sizin bu kadınlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın, harcadığınız (mehri) isteyin. (Eski kocaları olan) (kâfirler de), (inanen ve sizinle evlenen eski eşleri için) harcadıkları (mehri) istesinler. İşte bu, Allah’ın hükmüdür. O, aranızda böyle hükmediyor. Allah hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olanıdır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ } “Ey iman edenler! mü’min kadınlar size geldiklerinde.” Allah Teâlâ’yı ikrar edenleri.

{ مِهَاجِرَاتٍ } “Hicret ederek.” Mekke’den Hudeybiye’ye veya Medine’ye.

{ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ } “Onları sınavın.” Onlardan niçin geldiklerine dair soru sorunuz ve yemin ettiriniz.

{ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيْمَانِهِمْ } “Aslında onların imanlarını Allah daha iyi bilir.” Kalplerinin iman üzere istikrar buluşunu.

{ فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ } “Eğer onların iman etmiş olduklarına kanaat getirirseniz.” Sınama ile.

{ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ } “Kendilerini, geri göndermeyin.” Onları geri döndürmeyiniz.

{ اِلَى الْكُفَّارِ } “İnkâr edenlere.” Kâfir olan eşlerine.

{ لَا هُنَّ } “Çünkü mü’min kadınlar.” Yani mü’min kadınlar.

{ حِلٌّ لَهُنَّ } “Onlara helâl olmaz.” Kâfir eşlerine.

{ وَلَا هُمْ } “Onlar da.” Yani kâfirler de.

{ يَحِلُّونَ لَهُنَّ } “Bunlara helâl olmazlar.” Mü’min kadınlara. Diyor ki, mü’min bir kadın kâfir bir erkeğe, kâfir bir kadın da mü’min bir erkeğe helal olmaz.

{ وَآتَوْهُمْ مَا أَنْفَقُوا } “(Mehir olarak) harcadıklarını kocalarına geri verin.” Hanımlarına verdikleri mehri kocalarına veriniz. Âyeti kerime Subey’a bint Haris el-Eslemî hakkında nazil olmuştur. Bu kadın Hudeybiye Barışı’ndayken Müslüman olmuş olarak Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e geldi. Kocasını Müsafir de onu istemek üzere geldi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kocasına mehrini verdi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke ehliyle “Bizden dininize girmiş olan sizindir. Bizim dinimize geçiş yapan birisi de size geri döndürülecektir. Bizden herhangi bir kadın dininize girecek olursa o kadın size aittir. Mehrini bu kadının kocasına ödersiniz. Sizden bir kişi bizim dinimize girecek olursa kocasına mehri verilir.” maddesini içeren Hudeybiye Barışı’nı bu âyetin nazil olmasından önce imzalamıştı. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Subey’a’nın mehrini kocası Müsafir’e ödedi.

{ وَلَا جُنَاحَ } “Bir sakınca yoktur.” Bir sıkıntı yoktur.

{ عَلَيْكُمْ } “Sizin.” Ey mü’minler topluluğu.

{ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ } “Bu kadınlarla evlenmenizde.” Yani kâfirlerin dininden çıkıp dininize giren bu kadınlarla evlenmenizde.

{ إِذَا أَتَيْتُمُوهُنَّ } “Kendilerine verdiğiniz takdirde.” Onlara verdiğiniz takdirde.

{ أُجُورَهُنَّ } “Mehirlerini.” Mehirlerini.

Diyor ki; kocası kâfir olan bir kadın Müslüman olduğunda kendisiyle kocası arasındaki bağ kopmuş olur. Kâfir kocasından dolayı iddet beklemez.

{ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ } “Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın.” Kâfir kadınların akidlerini de almayınız.

Diyor ki; Allah'ı inkâr eden bir kadının kendisiyle mü'min kocası arasındaki bağ kopmuş olur. Kocasından dolayı iddet de beklemez.

{ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ } “Harcadığınız (mehri) isteyin.” Diyor ki, bu kadınlar onların dinlerine girmişse siz kocalar Mekke ehlinen harcadığınız şeyleri talep ediniz.

{ وَلْيَسْأَلُوا } “(Eski kocaları olan) (kâfirler de,) istesinler.” Sizden talep etsinler.

{ مَا أَنْفَقُوا } “(İnanan ve sizinle evlenen eski eşleri için) harcadıkları (mehri)” Eğer o kadınlar da sizin dinlerinize girmişlerse siz kocalarından mehri talep etsinler. Buna göre, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bu kadınların İslam’a geçmelerine veya Müslüman kadınların kâfir olmalarına göre kadınların mehirlerini ödemeleri koşuluyla anlaşma imzaladı .

{ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ } “İşte bu, Allah'ın hükmüdür.” Allah Teâlâ'nın farzasıdır.

{ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ } “O, aranızda böyle hükmediyor.” Sizinle Mekke ehli arasında.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ } “Allah hakkıyla bilendir.” Maslahatınızı.

{ حَكِيمٌ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Size hükmettiği konularda. Bu âyet icma ile mensuttur.

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعاقِبْتُمْ فَاتُوا الَّذِينَ
ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11- “Eğer eşlerinizden biri, sizi bırakıp kâfirlere kaçarsa, siz de onlara karşı (savaş) üstün gelerseniz, eşleri gitmiş olanlara harcadıkları kadar (ganimetten) verin! İnandığınız Allah’a karşı gelmekten sakının!”

{ وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ } “Eğer eşlerinizden biri, sizi bırakıp kaçarsa.” Diyor ki, siz eşlerinizden bir kadın dönerse.

{ إِلَى الْكُفَّارِ } “Kâfirlere.” Aranızda sözleşme ve misak bulunmayanlara.

{ فَعاقِبْتُمْ } “Siz de onlara karşı (savaş) üstün gelerseniz.” Düşmandan ganimet aldığınızda.

{ فَاتُوا } “(Ganimetten) verin!” Veriniz.

{ الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ } “Eşleri gitmiş olanlara.” Eşleri kâfirlere dönmüş olanlara.

{ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا } “Harcadıkları kadar.” Humustan önce o kadınlara mehir ve ganimetten.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’a karşı gelmekten sakının!” Allah Teâlâ’nın size emrettiği konularda O’ndan sakınınız.

{ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ } “İnandığınız.” Tasdik ettiğiniz. Mü’minlerin kadınlarından irtidat eden toplam altı kadındır. Bu kadınlardan iki tanesi Ömer ibn Hattab’ın iki karısı olan Ümmü Seleme, Ümmü Gülsüm bint Cervel, Ubbad ibn Şeddad el-Fihri’nin hanımı Ümmü Hakem bint Ebû Süfyan. Mahzumoğullarından olan Şemmas ibn Osman’ın nikâhı altında bulunan Fâtıma bint Ümeyye ibn Muğire ile Berva’ bint Ukbe, Amr ibn Abdud’un hanımı Abde ibn Abduluzza ibn Nadle

ve Haşim ibn As ibn Vail es-Sehmî'nin hanımı olan Hind bint Ebû Cehil. Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) ganimetten, hanımlarının mehirlerini verdi.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعَنَّكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكَنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعَهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

12- “Ey Peygamber! Mü'min kadınlar; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmek ve iyi işi işlemekte sana karşı çıkmamak konusunda, sana biat etmek üzere geldikleri zaman, onların biatlerini kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile; çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ } “Ey Peygamber!” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem).

{ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ } “Mü'min kadınlar, geldikleri zaman,” Mekke ehlinin hanımları Mekke'nin fethinin ardından.

{ يُبَايِعَنَّكَ عَلَى } “Sana biat etmek üzere.” Seninle şartlaşmak üzere.

{ أَنْ لَا يُشْرِكَنَ بِاللَّهِ شَيْئًا } “Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, konusunda,” Putları ve bunu helal koşmamaya çalışmak.

{ وَلَا يَسْرِقْنَ } “Hırsızlık yapmamak.” Ve hırsızlığı helal görmemek.

{ وَلَا يَزْنِينَ } “Zina etmemek.” Ve zinayı helal görmemek.

{ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ } “Çocuklarını öldürmemek.” Ve kızlarını diri olarak gömmemek ve bunu helal saymamak.

{ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ } “Uydurup getirmemek.” Ve zina mahsulü bir çocuğu getirmemek.

{ يَفْتَرِيَنَّهُ } “Bir iftira.” Kocaya iftira mahsulü çocuğu isnad etmemek ve kocası adına iftira mahsulü çocuk doğurmamak.

{ بَيْنَ أَيْدِيْهِمْ وَأَرْجُلِهِمْ } “Elleriyle ayakları arasında.” Kocasına “Bu çocuk sendendir. Ben onu doğurdum” demeyerek.

{ وَلَا يَغْصِيْنَكَ فِيْ مَغْرُوْفٍ } “Ve iyi işi işlemekte sana karşı çıkmamak.” Kendisine eziyet ederek, saçını dağıtarak, elbiselerini paralamama, yüzleri tırmalamama, yakaları yarmama, başı traş ederek ağlama, yabancı bir erkekle yalnız kalmamak, yanında mahremi bulunmaksızın üç gün veya bundan daha az bir yolculuk müddetine çıkmamak gibi Senin onlara emrettiğin ve yasakladığın şeylerin bütününde.

{ فَبَايِعْهُنَّ } “Onların biatlerini kabul et.” Buna göre onlarla şartlaş.

{ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ } “Ve onlar için Allah’tan bağışlanma dile.” Onlardan cahiliyye döneminde gerçekleşen şeylere.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُوْرٌ } “Çünkü Allah çok bağışlayan.” Mekke’nin fethinin ardından onlardan cahiliyye döneminde gerçekleşen şeyleri affedendir.

{ رَحِيْمٌ } “Çok merhametli olandır.” Müslüman olduktan sonra onlardan sâdır olan şeylere karşı da çok merhametlidir.³

³ a) İmam Buhârî { وَلَا يَغْصِيْنَكَ فِيْ مَغْرُوْفٍ } “Ve hiçbir marufta sana isyan etmemeleri” buyruğu ile ilgili olarak İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Bu, Yüce Allah’ın kadınlara koştığı bir şarttır.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Mümtehhine Sûresi, 4893 nolu hadis.

b) “İnnema hüve şartün şeretahullahu linnasi/Bu, yüce Allah’ın kadınlara koştığı bir şarttır” sözü hakkında Hâfız İbn Hacer şöyle der: “Yani kadınlara karşı koştığı bir şarttır.” *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 639.

Hâfız İbn Hacer bu açıklamasıyla hadiste geçen “linnisai” ifadesindeki “lam” harf-i cerrinin ela anlamına geldiğini belirtmek istemiştir.

c) İbn Cerir et-Taberî { وَلَا يَغْصِيْنَكَ فِيْ مَغْرُوْفٍ } “Ve hiçbir marufta sana isyan etmemeleri” buyruğu hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: “Ağıt yakmayacaklarına dair.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 28, s. 68.

d) İbn Cerir et-Taberî { وَلَا يَغْصِيْنَكَ فِيْ مَغْرُوْفٍ } “Ve hiçbir marufta sana isyan etmemeleri” buyruğu hakkında Katade’den rivayetine göre; o şöyle demektedir: “Ağıt yakmamak ve onlardan hiçbir kadın yanında mahremi bulunmadıkça baş-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ
الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

13- “Ey iman edenler! Allah’ın hışmına uğramış bir kavmi dost edinmeyin. Çünkü onlar kâfirlerin, kabirdekilerin (dirilmesinden) ümit kestikleri gibi, ahiretten ümit kesmişlerdir.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Yani Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ لَا تَتَوَلَّوْا } “Dost edinmeyin.” Yardımda ve nusrette ve Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’in sırrını ifşa etmekle.

{ قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ } “Allah’ın hışmına uğramış bir kavmi.” Allah Teâlâ’nın kendilerine iki defa gazap edeceği kavmi -ki bunlar Yahudilerdir-. Onlar bir defasında “Allah’ın eli bağlıdır” demişlerdi. Başka bir neden de Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem)’i yanlış anlamışlardır.

{ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ } “Çünkü onlar ahiretten ümit kesmişlerdir.” Cennetin nimetlerinden.

{ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ } “Kâfirlerin, ümit kestikleri gibi.” Mekke kâfirlerinin.

{ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ } “Kabirdekilerin (dirilmesinden).” Kabir ehlinin dönüşünden. Âyetin, “Münker ve Nekir’in sualinden” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah’ın hışmına uğramış bir kavmi dost edinmeyin. Ancak Allah’ı tesbih eden ve Allah Teâlâ’ya namaz kılanlardan olunuz.

başa bir erkekle kalmamak.” Dedi ki; Abdurrahman ibn Avf dedi ki: “Ey Allah’ın Resûlü! Bizim konuklarımız oluyor ve biz o sırada hanımlarımızın yanında bulunmuyoruz.” Hz. Resûlullah (sallallahu ‘aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Ben onları kastetmedim.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 28, s. 79.

Bu hadis, Katade’ye kadar olan rical tabakasının sika oluşu nedeniyle sahihtir. Ancak hadis, kendisinden rivayet ettiği sahâbi ismi düştüğünden dolayı mürseldir.

سورة الصَّفِّ
61- SAFF SÛRESİ

Kendisinde “Saff”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 14, sözcük sayısı 221 ve harf sayısı da 926’dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

سَبِّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

1- “Göklerde ve yerde bulunanların hepsi Allah’ı tesbih etmektedir. O, gerçekten çok güçlü, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Saff Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{سَبِّحَ لِلَّهِ} “Allah’ı tesbih etmektedir.” Diyor ki, Allah Teâlâ’ya dua etmektedir. Âyetin, “Allah Teâlâ’yı zikretmektedir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{مَا فِي السَّمَوَاتِ} “Göklerde bulunanların hepsi.” Canlılar.

{وَمَا فِي الْأَرْضِ} “Ve yerde.” Canlılar ve hayat sahibi olan her şey.

{وَهُوَ الْعَزِيزُ} “O, gerçekten çok güçlü.” Kendisine iman etmeyen kimseden intikam almakla.

{الْحَكِيمُ} “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesi şeklinde verdiği hükümde.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾

2- “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ } “Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?” Yapmayacağınız şeyi niçin konuşuyorsunuz? Bunun nedeni şudur: Onlar “Ey Allah’ın Resûlü! Hiç kuşkusuz Allah Teâlâ tarafından en çok sevilen amelin hangisi olduğunu bilseydik yapardık” deyince Allah Teâlâ onlara bunu göstererek şöyle buyurdu: “Ey iman edenler! Sizi ahirette acıtması kalplerinize işleyen can yakıcı bir azaptan kurtaracak olan bir ticareti size göstereyim mi?” Allah Teâlâ’nın takdir ettiği kadar bir süre böylece beklediler ve bu arada şöyle diyorlardı: “Bu ticaretin ne olduğunu bilseydik, elbette ki, onu mallarımızı, canlarımızı, eşimizi, dostumuzu feda ederek satın alırdık. Yüce Allah bu ticareti onlara: “Allah’a ve Resûlüne iman edersiniz, Allah’a ve Resûlüne imanınız üzere istikamet üzere bulunursunuz. Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda Allah’a taatte cihad edersiniz” buyurdu. Uhud günü sınandılar; fakat Peygamber’i bırakarak kaçtılar. İşte sözlerine bağlı kalmadıkları için onları ayıplamak üzere “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz?” âyeti nazil oldu. Ahde vefa gösteremeyeceğiniz şeyleri niçin vaat edersiniz? Yapmayacağınız şeyleri niçin söylersiniz?

كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾

3- “Yapmayacağınız şeyi söylemek, Allah katında, en sevilmeyen bir şeydir.”

{ كَبُرَ مَقْتًا } “En sevilmeyen bir şeydir.” Buğzedilen ne büyük bir davranıştır.

{ عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ } “Yapmayacağınız şeyi söylemek... Allah katında.” Ahde vefakârlık edemeyeceğiniz şeyi vaat etmeniz ve amel etmeyeceğiniz şeyi söylemeniz.

٤ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ

4- “Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi, saf bağlayarak savaşımları sever.”

Allah Teâlâ daha sonra kendi yolunda cihada özendirmek üzere şöyle buyurdu:

{ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ } “Allah, kendi yolunda savaşımları sever.” Kendi taatinde.

{ صَفًّا } “Saf bağlayarak.” Savaşta.

{ كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ } “Kenetlenmiş bir yapı gibi.” Yapışık. Birbirine yanaşarak yapışmış.¹

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُلَاحِظُونَ قَوْمَ لَيْسَ لَهُمْ قُوَّةٌ وَلَا مَتَاعٌ قَوْمُ لَا يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْفَعُونَ أَلَا تَتَذَكَّرُونَ

5- “Hani bir zamanlar Musa, kavmine: ‘Ey kavmim! Benim, Allah’ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde beni niçin inciti-

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(مَرْصُوصٌ) sözcüğü birbirine yapışmış anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Saff Sûresi.

b) Hâfız İbn Hacer şöyle der: “Bu haberi İbn Ebî Hatem, İbn Cüreyc kanalıyla İbn Abbâs’tan mevsul olarak rivayet etmektedir. Bu rivayete göre İbn Abbâs (كَانَهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ) ‘Birbirine kenetlenmiş bina gibi’ ilahî buyruğu hakkında şöyle demektedir: ‘Birbirinden hiç ayrılmayan, yapışmış ve yerleştirilmiş anlamına gelmektedir.’” Fethü'l-Bâri, c. 8, s. 641.

c) Allah azze ve celle bir yapının tuğlaları gibi birbirine sınıksız bir şekilde bağlanmış bir saf gibi kendi yolunda savaşmak için duranları sever. Bu öyle bir bağ ve saftır ki, düşmanlar aralarından geçip de güçlerini dağıtmaya güç yetiremezler. Bu durum ancak Allah Teâlâ’nın hoşnutluğunu kazanmak için isteyen ve arzulayanlardan gerçekleşebilir. Bunlar, düşmanlarının karşısında sabit kadem dururlar. Allah yolunda şehid olmak bu kimseler için hayattan daha sevimlidir.

yorsunuz?’ demişti. Onlar, doğru yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırdı. Çünkü Allah yoldan çıkanları doğru yola iletmez.”

{ وَإِذْ قَالَ } “*Hani bir zamanlar demişti.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hatırla ki, muhakkak demişti.

{ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ } “*Musa, kavmine.*” Münafıklara.

{ يَا قَوْمِ لِمَ تُوذَوْنَ } “*Ey kavmim! Beni niçin incitiyorsunuz?*” Bana söylediğiniz sözlerle. Onlar Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) için hayaları şişkindir diyorlardı. Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kıssası Ahzâb Sûresi’nde açıklanmıştır.

{ وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوا } “*Benim, Allah’ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde... Onlar, doğru yoldan sapınca.*” Haktan ve hidayetden meylettiler.

{ أَزَاغَ اللَّهُ } “*Allah da saptırdı.*” Allah Teâlâ da meylettirdi.

{ قُلُوبَهُمْ } “*Kalpelerini.*” Haktan ve hidayetden. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “*Onlar, doğru yoldan sapınca*”, Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ı yalanlayınca. “*Allah da saptırdı*”, Allah Teâlâ da kalplerini tevhidden saptırdı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “*Onlar, doğru yoldan sapınca*”, haktan ve hidayetden meyledince. “*Allah da saptırdı*”, Allah Teâlâ da kalplerindeki eğriliği arttırdı.

{ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي } “*Çünkü Allah doğru yola iletmez.*” Allah Teâlâ dine iletmez.

{ الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ } “*Yoldan çıkanları.*” Kâfirleri. Allah Teâlâ’nın ezeli ilminde iman etmeyecek olanları.

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ٦

6- “Hani Meryem oğlu İsa da ‘Ey İsrailoğulları! Ben size Allah’ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir Peygamber’i müjdeleyici olarak gönderildim.’ demişti. Ancak o (İsa’nın müjdelediği elçi) onlara apaçık kanıtlar getirince, ‘Bu, apaçık bir büyüdür.’ dediler.”

{ وَأَذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَآءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا } “Hani Meryem oğlu İsa da ‘Ey İsrailoğulları! Ben size Allah’ın elçisiyim... doğrulayıcı olarak gönderildim.” demişti.” Tevhid ve bazı şer’î emirleri muvafık kılıcı olarak.

{ لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ } “Benden önce gelen Tevrat’ı.” Benden önceki Tevrat’ı.

{ وَمُبَشِّرًا } “Ve müjdeleyici.” Ve size müjdelemek üzere geldim.

{ بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ } “Benden sonra gelecek, Ahmed adında bir Peygamber’i.” İsmi, kınanmayan Ahmed ve hamd eden Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ فَلَمَّا جَاءَهُمْ } “Ancak o (İsa’nın müjdelediği elçi) onlara getirince.” Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm) onlara gelince. Âyetin, “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara gelince” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِالْبَيِّنَاتِ } “Apaçık kanıtlar.” Emir, nehiy ve kendilerine göstermiş olduğum harikulade olaylarla.

{ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ } “Bu, apaçık bir büyüdür, dediler.” Apaçık sihir ve yalandır.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ
وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾

7- “İslâm’a çağrıldığı halde, Allah hakkında yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.”

{ وَمَنْ أَظْلَمُ } “Daha zalim kim olabilir?” Küfründe.

{ مِمَّنْ افْتَرَى } “Uydurandan.” İftira edenden.

{ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبُ } “Allah hakkında yalan.” Allah Teâlâ’ya çocuk ve eş isnad eden.

{ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ } “İslâm’a çağrıldığı halde.” Tevhide ki bunlar Yahudilerdir. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onları tevhide davet etti.

{ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ } “Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.” Yahudileri kendi dinine irşad etmez. Allah Teâlâ’nın ezeli ilmine göre Yahudi olarak ölecek olan kimseyi.

﴿ ٨ ﴾ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

8- “Onlar, ağızlarıyla Allah’ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa inkâr edenler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır.”

{ يُرِيدُونَ } “Onlar, istiyorlar.” Yani Yahudiler ve Hristiyanlar.

{ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ } “Allah’ın nurunu söndürmek.” Allah Teâlâ’nın dinini iptal etmek istiyorlar. Âyetini, “Allah Teâlâ’nın Kitabı Kur’an’ı iptal etmek istiyorlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِأَفْوَاهِهِمْ } “Ağızlarıyla.” Dilleriyle ve yalanlarıyla.

{ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ } “Allah nurunu tamamlayacaktır.” Kitabının ve dininin nurunu izhar edecektir.

{ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ } “Oysa inkâr edenler istemeseler de.” Her ne kadar Yahudiler, Hristiyanlar ve müşrik Araplar bunun gerçekleşmesinden hoşlanmasalar da.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿ ٩ ﴾

9- “Müşrikler istemeseler de dinini bütün dinlere üstün kılmak için, elçisini hidayet ve gerçek dinle gönderen O’dur.”

{ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ } “Elçisini gönderen O’dur.” Hazret-i Muham-med (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ بِالْهُدَى } “Hidayetle.” Tevhidle. Kur’an ile olduğu anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَدِينَ الْحَقِّ } “Ve gerçek din.” Lâ ilâhe illallah şهادetiyle.

{ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ } “Dinini bütün dinlere üstün kılmak için.” Dinlerin bütününe. Yeryüzünde İslam’a girmeyen veya İslam’a cizye vermeyen bir kimse kalmayınca kadar kıyâmet kopmaz.

{ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ } “Müşrikler istemeseler de.” Her ne kadar Yahudiler, Hristiyanlar ve müşrik Araplar hoşlanmasalar da.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾

10- “Ey iman edenler! Sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak olan bir ticareti size göstereyim mi?”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Bunu sûrenin girişinde onlara açıklamıştı.

{ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ } “Sizi can yakıcı bir azaptan kurtaracak olan bir ticareti size göstereyim mi?” Ahirette Leza cehen-neminde azap görmekle acıtıcı bir azaptan kurtarayım mı?

تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

11- “Allah’a ve Resûlüne iman eder, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda savaşsınız. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.”

{ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ } “Allah’a ve Resûlüne iman eder,” Âyet, mü’minlere göre anlamlandırılrsa Allah’a ve Resûlüne imanınızda sâdık olursanız.

{ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah yolunda savaşırsınız.” Allah Teâlâ’ya taatte.

{ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ } “Mallarınızla ve canlarınızla.” Mallarınızı harcamak ve nefislerinizi vermekle.

{ ذَلِكَ } “Bu.” Cihad.

{ خَيْرٌ لَكُمْ } “Sizin için daha hayırlıdır.” Mallardan.

{ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ } “Eğer bilerseniz.” Allah Teâlâ’nın vereceği sevabı tasdik ederseniz.

يَغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
وَمَسَاكِينٌ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتٍ عَذْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

12- “(Böyle yaparsanız) O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere, adn cennetlerindeki çok güzel konutlara koyar. İşte büyük kurtuluş budur!”

{ يَغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ } “(Böyle yaparsanız) O, sizin günahlarınızı bağışlar.” Allah yolunda cihadda bulunmak ve harcamakla.

{ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ } “Sizi cennetlere, koyar.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve evlerinin altlarından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ وَمَسَاكِينٌ طَيِّبَةً } “Çok güzel konutlara.” Sizin için helal olan. Âyetin, “Tertemiz” anlamına geldiği de söylenmiştir. Başka bir yoruma göre ise çok güzel konutlar. Diğer bir yoruma göre ise Allah Teâlâ’nın misk ve reyhan ile süsleyip temizlediği tertemiz konut anlamındadır.

{ فِي جَنَّاتٍ عَذْنٍ } “Adn cennetlerindeki.” Rahmân’ın yurdunda.

{ ذَلِكَ } “İşte.” Zikredilen şey.

{ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “Büyük kurtuluş budur!” Tam bir kazanç. Onlar cenneti elde etmiş, cehennem ateşinden ise kurtulmuşlardır.

﴿١٣﴾ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِيرٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

13- “Seveceğiniz başka bir şey daha var. Allah’tan bir zafer ve yakın bir fetih. Mü’minleri müjdele!”

{ وَأُخْرَىٰ } “Başka bir şey daha var.” Ve diğer bir ticaret.

{ تُحِبُّونَهَا } “Seveceğiniz.” Onlara ait olmasını istediğiniz ve arzuladığınız.

{ نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ } “Allah’tan bir zafer.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile Kureyş kâfirlerine.

{ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ } “Veyakın bir fetih.” Mekke’nin yakın zamanda fethi.

{ وَبَشِيرٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ } “Mü’minleri müjdele.” Böyle olurlarsa ihlaslı mü’minleri cennetle.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ فَأَمْنَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

14- “Ey iman edenler! Allah’ın yardımcısı olun. Nitekim Meryem oğlu İsa da Havarilere, ‘Allah’a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?’ demişti. Havariler (ona), ‘Biz Allah’ın yardımcısıyız.’ dediler. İsrailoğullarından bir grup (İsa’nın mesajına) iman etmiş, bir grup da inkâr etmişti. Sonunda biz, iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik. (Böylece onlar) üstün geldiler.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ } “Allah’ın yardımcısı olun.” Düşmanlarına karşı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e. Âyetin, “Düşmanlarına

karşı Allah'ın yardımcılarını olunuz" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ } "Nitekim Meryem oğlu İsa da Havarilere, demişti." Seçkin dostlarına.

{ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ } "Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir?" Düşmanlarına karşı Allah ile birlikte kim benim yardımcılarım olur?

{ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ } "Havariler (ona), dediler." Seçkin dostları.

{ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ } "Biz Allah'ın yardımcısıyız." Düşmanlarına karşı Allah ile birlikte senin yardımcılarınız. Bunlar 12 kişi idiler. Ona ilk iman edenler, düşmanlarına karşı ona yardım edenlerdir. Bunlar çamaşırcı idiler.

{ فَأَمْنَتْ طَائِفَةٌ } "Bir grup (İsa'nın mesajına) iman etmiş." Bir grup.

{ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ } "İsrailoğullarından." İsa ibn Meryem'e.

{ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ } "Bir grup da inkâr etmişti." Bir grup da Hazret-i İsa ibn Meryem'i inkâr etmişlerdir. Bunlar Pavlos'un saptırdığı kimselerdir. Bunlar Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'a iman etmemişlerdir.

{ فَأَيَّدْنَا } "Sonunda biz, destekledik." Yardım ettik ve kuvvetlendirdik.

{ الَّذِينَ آمَنُوا } "İman edenleri." Hazret-i İsa ibn Meryem'e. Bunlar Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın dinine muhalefet etmeyenler.

{ عَلَى عَدُوِّهِمْ } "Düşmanlarına karşı." Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın dinine muhalefet edenlere karşı.

{ فَأَصْبَحُوا } "(Böylece onlar) geldiler." Oldular.

{ ظَاهِرِينَ } "Üstün." Düşmanlarına karşı Allah Teâlâ'ya namaz kılmalarından dolayı kanıt ile galip geldiler. Âyetin, "Zira onlar tesbih eden kimselerdendir" anlamına geldiği de söylenmiştir.

Kendisinde “Cuma”nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 11, sözcük sayısı 180 ve harf sayısı da 748’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

1- “Göklerde ve yerde olanların hepsi, mülkün sahibi, eksiklikten münezze, mutlak üstün, tam hüküm ve hikmet sahibi olan Allah’ı tesbih etmektedirler.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Cuma Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يُسَبِّحُ لِلَّهِ } “Allah’ı tesbih etmektedirler.” Diyor ki, Allah Teâlâ’ya dua etmektedir. Âyetin, “Allah Teâlâ’yı zikretmektedir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde bulunanların hepsi.” Canlılar.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Ve yerde.” Canlılar. Her şey hayat sahibidir.

{ الْمَلِكِ } “Mülkün sahibi.” Mülkü zail olmayan süreklilik arz eden.

{ الْقُدُّوسِ } “Eksiklikten münezze.” Çocuk ve ortak edinmekten münezze, pak.

{ الْعَزِيزُ } “Mutlak üstün.” Kendisine iman etmeyenden intikam almakla mülkünde galip.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olan.” Emrinde ve kendisinden başkasına ibadet edilmemesi şeklindeki verdiği hükümde.

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾

2- “O, ümmîlere içlerinden bir peygamber gönderdi ki, kendilerine Allah’ın âyetlerini okuyor, onları temizliyor, kendilerine Kitab’ı ve hikmeti öğretiyor. Oysa onlar daha önce açık bir şaşkınlık içinde idiler.”

{ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ } “O, ümmîlere gönderdi ki.” Araplara.

{ رَسُولًا مِنْهُمْ } “İçlerinden bir peygamber.” Onların neseplerinden, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ يَتْلُوا } “Okuyor.” Okuyor.

{ عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ } “Kendilerine Allah’ın âyetlerini.” Emir ve nehyi içeren Kur’an’ı.

{ وَيُزَكِّيهِمْ } “Onları temizliyor.” Onları tevhidle şirkten tertemiz kılıyor. Âyetin, “Zekât ve tevbe ile günahlardan temizliyor. Yani onları buna davet ediyor” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ } “Kendilerine Kitab’ı öğretiyor.” Yani Kur’an’ı.

{ وَالْحِكْمَةَ } “Ve hikmeti.” Helal ve haramı. Âyetin, ilim ve Kur’an öğütlerini öğretiyor anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَإِنْ كَانُوا } “Oysa onlar idiler.” Muhakkak onlar, yani Araplar idiler.

{ مِنْ قَبْلُ } “Daha önce.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kur’an ile kendilerine gelişinden önce.

{ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “Açık bir şaşkınlık içinde.” Apaçık bir küfür içinde idiler.

وَأَخْرَجَ مِنْهُمْ لِمَا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾

3- “(Peygamberi) Onlardan (mü’minlerden) henüz kendilerine katılmamış bulunan, başka kimselere de göndermiştir. O (Allah) mutlak üstündür, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”

{وَأَخْرَيْنَ مِنْهُمْ} “(Peygamberi) Onlar) (mü’minlerden) başka kimselere de göndermiştir.” Onlardan, yani Araplardan başkalarına. Âyetin, mevalilere anlamına geldiği de söylenmiştir.

{لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ} “Henüz kendilerine katılmamış bulunan.” İlk Araplara. Diyor ki, henüz mevali olmamışlar, ileride olacaklar. Diyor ki, Allah Teâlâ Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i Arap ve mevalilerin öncekilerine ve sonrakilerine elçi olarak göndermiştir.

{وَهُوَ الْعَزِيزُ} “O (Allah) mutlak üstündür.” Kendisine, kitabına ve Resûlü Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e iman etmeyenlerden intikam almakla güçlü.

{الْحَكِيمُ} “Tam hüküm ve hikmet sahibidir.” Emrinde ve kendisinin başkasına ibadet edilmemesi şeklindeki verdiği hükümde.

٤ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

4- “İşte bu Allah’ın lütfudur, onu dilediğine verir. Allah büyük lütf sahibidir.”

{ذَٰلِكَ} “İşte bu.” Zikredilen peygamberlik, kitap ve tevhid.

{فَضْلُ اللَّهِ} “Allah’ın lütfudur,” Allah Teâlâ’nın lütfudur.

{يُؤْتِيهِ} “Onu verir.” Onu bahşeder ve ikramda bulunur.

{مَن يَشَاءُ} “Dilediğine.” Buna ehil olan kimseye.

{وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ} “Allah lütf sahibidir.” Lütf.

{الْعَظِيمِ} “Büyük.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e İslam ve peygamberliği vermekle. Âyetin, “Mü’minlere İslam’ı vermekle” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyet, mahlukatına resûl ve kitap göndermek şeklinde de anlamlandırılmıştır.

مَثَلُ الَّذِينَ خُمِلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ
أَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

5- “Tevrat’la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah’ın âyetlerini yalanlayan kavmin durumu ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.”

{ مَثَلُ } “Durumu.” Şu kimselerin sıfatı.

{ الَّذِينَ حُمِلُوا التَّوْرَةَ } “Tevrat’la yükümlü tutulup da.”¹ Tevrat’takilerle amel etmeleri emrolunanların. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Tevrat’taki niteliklerini ve özelliklerini açıklamakla emrolunmuşlardı.

{ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا } “Onunla amel etmeyenlerin.” Tevrat’ta emrolundukları şeylerle amel etmeyenlerin. Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Tevrat’taki niteliklerini ve özelliklerini açıklamadılar.

{ كَمَثَلِ الْحَمَارِ } “Eşeğin durumu gibidir.” Eşeğe benzemektedirler.

{ يَحْمِلُ أَثْقَارًا } “Ciltlerce kitap taşıyan.” Kitaplar. Taşımakla faydalanmaz. Eşeğin taşımış olduğu kitaplardan faydalanamaması gibi Yahudiler de Tevrat’tan faydalanamamışlardır.

{ بِئْسَ مَثَلُ } “Durumu ne kötüdür.” Şu kavmin niteliği.

{ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerini yalanlayan kavmin.”² Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayanlar, yani Yahudiler.

{ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي } “Allah, doğru yola iletmez.” Kendi dinine.

{ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Zalimler topluluğunu.” Yahudileri. Allah Teâlâ’nın ezeli ilminde Yahudi olarak ölecek olanları.

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

¹ Tefsir metninde önceki bölümde yer alan “ellezine” ism-i mevsulunu anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

² Tefsir metninde önceki bölümde yer alan “kavm” sözcüğünü anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

6- “De ki: ‘Ey Yahudi olanlar! Eğer insanlar arasında yalnız sizin, Allah’ın dostları olduğunuza inanıyorsanız (ve bu inancınızda) samimi iseniz, hemen ölümü temenni edin!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا } “Ey Yahudi olanlar!” İslam’dan meyledip, Yahudileşenler. Bunlar Yahuda’nın oğullarıdır.

{ إِنْ رَعَيْتُمْ أَنْكُمُ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ } “Eğer sizin... Allah’ın dostları olduğunuza inanıyorsanız.” Allah Teâlâ’nın sevgilileri olduğunuza.

{ مِنْ دُونِ النَّاسِ } “İnsanlar arasında yalnız.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ashabı değil de.

{ فَتَمَنُّوا الْمَوْتَ } “Hemen ölümü temenni edin!” Ölümü isteyiniz.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ } “(Ve bu inancınızda) samimi iseniz.” Sizlerin insanlardan ayrı olarak Allah Teâlâ’nın dostları olduğunuzda samimi iseniz.

وَلَا يَتَمَنَّوْنَ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٧﴾

7- “Ama onlar, daha önce yaptıklarından dolayı asla ölümü temenni etmezler. Allah zalimleri hakkıyla bilir.”

Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara şöyle buyurdu: “Allah’ım! Bizi öldür’ deyiniz.”

Allah’a yemin olsun ki, onlardan hiçbir kimse bunu söylemedi. Bunu hoş karşılamadılar. Bundan dolayı da ölümü istemediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ وَلَا يَتَمَنَّوْنَ أَبَدًا } “Ama onlar, asla ölümü temenni etmezler.” Onlar ölümü istemezler. Yani Yahudiler ebedi olarak ölümü arzulamazlar.

{ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيهِمْ } “Daha önce yaptıklarından dolayı.” Yahudilikte ellerinden çıkan davranışlar nedeniyle.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ } “Allah zâlimleri hakkıyla bilir.” Yahudilerin ölümü isteyemeyeceklerini.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8- “De ki: ‘Kendisinden kaçtığınız ölüm, sizi mutlaka bulacaktır. Sonra, görülmeyeni ve görüleni bilene (Allah’a) döndürüleceksiniz. O, size yaptıklarınızı haber verecektir.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki: { إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ } “Kendisinden kaçtığınız ölüm.” Kendisinden hoşlanmadığınız.

{ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ } “Sizi mutlaka bulacaktır.” Çare yok, sizin başınıza gelecektir.

{ ثُمَّ تُرَدُّونَ } “Sonra, döndürüleceksiniz.” Ahirette.

{ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ } “Görülmeyeni bilene (Allah’a).” Kullardan gaib olanı ve olacak olan şeyleri.

{ وَالشَّهَادَةِ } “Ve görüleni.” Kulların bildiği ve gerçekleşen şeyleri.

{ فَيُنَبِّئُكُمْ } “O, size haber verecektir.” Size haber verecektir.

{ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ } “Yaptıklarınızı.” Ve söylemiş olduğunuz hayır ve şerri.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ
ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾

9- “Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağrıldığınız zaman, hemen alış verişini bırakıp, Allah’ı anmaya koşun! Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ } “Namaza çağrıldığınız zaman.” Ezanla namaza çağrıldığınızda.

{ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا } “Cuma günü koşun!” Gidiniz.

{إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ} “Allah’ı anmaya.” İmam’ın hutbesine ve onunla birlikte namaz kılmaya.

{وَذَرُوا الْبَيْعَ} “Hemen alış veriş bırakıp.” Ezandan sonra alışverişi bırakınız.

{ذَلِكُمْ} “Bu.” İmamın hutbesini dinlemek ve namaz.

{خَيْرٌ لَّكُمْ} “Sizin için daha hayırlıdır.” Kazançtan ve ticaretten.

{إِنْ} “Eğer.” İseniz.

{كُنتُمْ تَعْلَمُونَ} “Bilirsiniz.”³ Allah Teâlâ’nın sevabını tasdik ediyorsanız.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ
وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾

10- “Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah’ı çok anın; umulur ki kurtuluşa erersiniz.”

“Alışverişi bırakınız” sözüyle onlara haram kılmasının ardından daha sonra onlara ruhsat verdi.

{فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ} “Namaz kılınca.” İmam cuma namazını bitirdikten sonra.

{فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ} “Artık yeryüzüne dağılın.” Dilerseniz mescidden çıkınız.

{وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ} “Ve Allah’ın lütfundan nasibinizi arayın.” Dilerseniz Allah Teâlâ’nın rızkından talep ediniz. Bu cümle nehiyden sonra verilen bir ruhsattır.

Âyetin başka bir açıklaması da vardır: “Namaz kılınca”, imam cuma namazını bitirdikten sonra. “Artık yeryüzüne dağılın”, mescidde dağılınız. “Ve Allah’ın lütfundan nasibinizi arayın” sizin için faziletli olan şeyi yani sırrı, tevhidi, zühdi ve tevekkül taleb ediniz.

³ “Küntüm” sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{وَأَذْكُرُوا اللَّهَ} “Allah’ı anın.” Kalp ve dil ile.

{كَثِيرًا} “Çok.” Her halükarda.

{لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ} “Umulur ki, kurtuluşa erersiniz.” Hışım ve azaptan kurtulasınız diye.

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ

اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

11- “Onlar bir ticaret veya bir eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona giderler ve seni ayakta bırakırlar. De ki: ‘Allah’ın yanında bulunan, eğlenceden ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.”

{وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً} “Onlar bir ticaret gördükleri zaman.” Dıhye ibn Halife el-Kelbi.

{أَوْ لَهْوًا} “Veya bir eğlence.” Veya davul/tef sesi işittiklerinde.

{انْفَضُّوا} “Hemen dağılıp giderler.” Dağılırlar ve mescidden çıkıp giderler.

{إِلَيْهَا} “Ona.” Sekiz kişilik bir grup hariç. 12 kişi ve iki kadın hariç olduğu da söylenmiştir. Bunlar o eğlenceye gitmemişlerdir.

{وَتَرَكُوكَ قَائِمًا} “Ve seni ayakta bırakırlar.” Minberin üstünde hutbe verirken.

{قُلْ} “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{مَا عِنْدَ اللَّهِ} “Allah’ın yanında bulunan.” Sevap.

{خَيْرٌ} “Daha hayırlıdır.” Sizin için.

{مِنَ اللَّهِوِ} “Eğlenceden.” Davul sesinden.

{وَمِنَ التِّجَارَةِ} “Ve ticaretten.” Dıhye el-Kelbi’nin ticaretinden. Diyor ki, Peygamberiniz ile birlikte namazı bitirip dua edinceye kadar sabit kalsaydınız ve sonra çıksaydınız hiç kuşkusuz bu sizin için Allah katındaki sevap ve keramet nedeniyle çıkmaktan daha hayırlı olurdu.

{وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ} “Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.” Bahşedenlerin en faziletlisidir. Yani münafıklar sana geldiklerinde bu sözü söyle.

سورة الْمُنَافِقُونَ
63- MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Kendisinde “Münâfikûn”un zikredildiği sûredir. “Şayet dönecek olursak” âyeti hariç sûrenin bütünü Medenîdir. Zira söz konusu âyet Benî Mustalik yollarında nazil olmuştur. Âyet sayısı 11, sözcük sayısı 180 ve harf sayısı da 776’dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾

1- “Münafıklar sana geldiklerinde, ‘Şâhidlik ederiz ki, sen Allah’ın peygamberisin’ derler. Allah da bilir ki, sen elbette O’nun peygamberisin. Allah, münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Münâfikûn Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ } “Münafıklar sana geldiklerinde.” Diyor ki, Medine ehlinin münafıkları Abdullah ibn Übeyy, Mateb ibn Kuşeyr, Cedd ibn Kays -bunlar amca oğulları idiler- sana geldiklerinde.

{ قَالُوا نَشْهَدُ } “Şâhidlik ederiz ki derler.” Allah adına yemin edebiliriz ki.

{ اِنَّكَ } “Sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَرَسُولُ اللَّهِ } “Allah’ın peygamberisin.” Biliyoruz ki, böyledir ve kalbimiz de bu görüş üzerindedir.

{ وَاللَّهُ يَعْلَمُ } “Allah da bilir ki.” Şehadet eder ki.

{ اِنَّكَ لَرَسُولُهُ } “Sen elbette O’nun Peygamberisin.” Münafıkların şehadetine gerek kalmaksızın.

{ وَاللَّهُ يَشْهَدُ } “Allah, bilmektedir.” Bilmektedir.

{ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ } “Münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını.” Yeminlerinde. Bunu bilmezler ve kalpleri de bu hakikat üzere olmayıp bu hakikatten ayırıdır.

اِتَّخَذُوا اِيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾

2- “Onlar, yeminlerini kalkan yapıp, Allah’ın yoluna engel olmaktadırlar. Onların yapmakta oldukları ne kötüdür!”

{ اِتَّخَذُوا اِيْمَانَهُمْ } “Onlar, yeminlerini yapıp.” Allah adına yaptıkları yeminleri.

{ جُنَّةً } “Kalkan.” Öldürülmeye karşı bir kalkan yaparlar.

{ فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ } “Allah’ın yoluna engel olmaktadırlar.” İnsanları Allah’ın dininden ve kalben O’na itaatten engellemeye.

{ اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ } “Onların yapmakta oldukları ne kötüdür!” Küfürlerinde ve nifaklarında yaptıkları hile, ihanet ve insanları hak yoldan engellemeleri ne kötüdür.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوْا ثُمَّ كَفَرُوْا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿٣﴾

3- “Bunun nedeni, onların önce iman edip sonra inkâr etmeleridir. Bu yüzden, onların kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar, (neyin doğru neyin yanlış olduğunu) anlamazlar!”

{ ذَلِكْ } “Bunun.” Zikredilen münafıkların durumu.

{ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا } “Nedeni, onların önce iman edip.” Açıkça.

{ ثُمَّ كَفَرُوا } “Sonra inkâr etmeleridir.” Ve kalben küfür üzere sabit kaldılar.

{ فَطَبَعَ } “Bu yüzden, mühürlenmiştir.” Mühürlenmiştir.

{ عَلَى قُلُوبِهِمْ } “Onların kalpleri.” Küfürlerinin ve münafıklıklarının cezası.

{ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ } “Artık onlar, (neyin doğru neyin yanlış olduğunu) anlamazlar!” Hak ve hidayeti.

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ
خُشِبَتْ مُسَنَدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ
قَاتِلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

4- “Onları gördüğün zaman dış görünüşleri hoşuna gider. Konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar, sanki kendilerine elbise giydirilmiş kütükler gibidir. Her gürültünün, kendilerine karşı olduğunu sanırlar. Onlar, düşmandırlar. Öyleyse, onlardan sakın! Allah onları kahretsin, nasıl da haktan döndürülüyorlar!”

{ وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ } “Onları gördüğün zaman.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Abdullah ibn Übeyy ve iki arkadaşını.

{ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ } “Dış görünüşleri hoşuna gider.” Onların bedenlerinin suretleri ve güzel görünüşleri.

{ وَإِنْ يَقُولُوا } “Konuşurlarsa.” Bizler senin Allah’ın Resûlü olduğunu biliyoruz.

{ تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ } “Sözlerini dinlersin.” Sözlerini tasdik edersin ve sanırsın ki, onlar içi dışı bir özü doğru olan kimselerdir. Ancak bunlar doğru kimseler değildir.

{ كَانَهُمْ } “Onlar, sanki gibidir.” Yani onların bedenleri.

{ خُشِبَ مُسْنَدٌ } “Kendilerine elbise giydirilmiş kütükler.” Duvara dayandırılmış kütükler. Diyor ki, nasıl ki, kuru odunda herhangi bir ruh ve canlılık olmadığı gibi onların kalplerinde de nur ve hayır bulunmamaktadır.

{ يَحْسُبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ } “Her gürültünün... sanırlar.” Medine’deki her sesi.

{ عَلَيْهِمْ } “Kendilerine karşı olduğunu.” Korkudan.

{ هُمْ الْعَدُوُّ فَاحْذَرُوهُمْ } “Onlar, düşmandırlar. Öyleyse onlardan sakın!” Onlara güvenme.

{ فَأَتْلَهُمُ اللَّهُ } “Allah onları kahretsin.” Allah Teâlâ onlara lanet etsin.

{ أَنَّى يُؤْفَكُونَ } “Nasıl da haktan döndürülüyorlar!” Nasıl da yalan söylüyorlar? Âyetin, “Nasıl da yalanla çevriliyorlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّاْ رُؤُسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ
يَصْطَدُونَ وَهُمْ مُّسْتَكْبِرُونَ

5- “Onlara, ‘Gelin, Allah’ın Peygamberi sizin için mağfiret dilesin!’ denildiği zaman başlarını çevirirler ve sen onların, büyüklük taslayarak uzaklaştıklarını görürsün.”

{ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ } “Onlara, denildiği zaman.” Rezil rüsva olduktan sonra akrabaları kendilerine dediklerinde.

{ تَعَالَوْا } “Gelin.” Allah’ın Resûlü’ne geliniz, küfür ve nifaktan tevbe ediniz.

{ يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّاْ رُؤُسَهُمْ } “Allah’ın Peygamberi sizin için mağfiret dilesin... başlarını çevirirler.” Beklerler, başlarını örterler, eğleşip dururlar.

{ وَرَأَيْتُهُمْ } “*Ve sen onların... görürsün.*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ يَصُدُّونَ } “*Uzaklaştıklarını.*” Bağışlanma dilemekten, tevbe etmekten ve sana gelmekten kendilerini engellerler.

{ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ } “*Büyüklik taslayarak.*” Tevbe ve istiğfar etmekten kendilerini büyük görerek.

سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ
إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾

6- “Sen onlar için mağfiret dilesen de dilemesen de kendileri için birdir. Çünkü Allah, onları asla bağışlamayacaktır. Allah yoldan çıkan toplumu doğru yola iletmez.”

{ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ } “*Kendileri için birdir.*” Münafıklar için.

{ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ } “*Sen onlar için mağfiret dilesen de dilemesen de Çünkü Allah, onları asla bağışlamayacaktır.*” Bu hal üzere kalacaklardır.

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي } “*Allah doğru yola iletmez.*” Bağışlamaz.

{ الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ } “*Yoldan çıkan toplumu.*” Münafıkları. Allah Teâlâ’nın ilmine göre münafık olarak ölecek kimseleri.

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا
وَاللَّهُ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾

7- “Onlar, ‘Allah’ın elçisinin yanında bulunanlara hiçbir şey vermenin ki, dağılıp gitsinler’ derler. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah’ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar.”

{ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ } “*Onlar, derler.*” Özellikle Abdullah ibn Übeyy Tebük gazvesinde ashabına şöyle dedi.

{ لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ } “Allah’ın elçisinin yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin.” İhtiyaç sahibi olanlara ve fakirlere.

{ حَتَّى يَنْفَضُوا } “Ki, dağılıp gitsinler.” O’nun yanından dağılıp gitsinler ve kendi kabilelerine katılsınlar.

{ وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } “Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah’ındır.” Göklerin yağmurla, yerin de bitki ile rızık anahtarı.

{ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ } “Fakat münafıklar.” Abdullah ibn Übeyy ve ashabı.

{ لَا يَفْقَهُونَ } “Bunu anlamazlar.” Allah Teâlâ’nın kendilerini rızıklandırdığını.

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

8- “Onlar, ‘Andolsun, eğer bu savaştan Medine’ye dönersek, üstün olan zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.’ derler. Halbuki asıl üstünlük Allah’ın, Peygamberinin ve mü’minlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler.”

{ يَقُولُونَ } “Onlar, derler.” Yine Abdullah ibn Übeyy özel olarak dostlarına Tebük gazvesinde şöyle dedi.

{ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ } “Andolsun, eğer bu savaştan Medine’ye dönersek.” Bu gazvemizden.

{ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ } “Üstün olan mutlaka çıkaracaktır.” Kuvvetli olan, bununla Abdullah ibn Übeyy’i kastetmektedirler.

{ مِنْهَا } “Oradan.” Medine’den.

{ الْأَذَلُّ } “Zayıf olanı.” Onlardan zelil ve zayıf olan. Bununla Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kastetmektedirler.

{ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ } “Halbuki asıl üstünlük Allah’ın, Peygamberinin ve mü’minlerindir.” Abdullah ibn Übeyy ve ashabı gibi münafıklara karşı galip olmak ve güçlü olmak.

{ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ } “Fakat münafıklar bunu bilmezler.” Bunu bilmezler ve tasdik de etmezler. Bunda Zeyd ibn Erkam’ın kıssası vardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾

9- “Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız, sizi Allah’ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar, ziyana uğrayanlardır!”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ لَا تُلْهِكُمْ } “Sizi alıkoymasın.” Sizi meşgul etmesin.

{ أَمْوَالُكُمْ } “Mallarınız.” Mekke’deki.

{ وَلَا أَوْلَادُكُمْ } “Ve çocuklarınız.” Mekke’deki.

{ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ } “Allah’ı anmaktan.” Hicret etmekten ve cihad etmekten.

{ ذَلِكَ وَمَنْ يَفْعَلْ } “Kim bunu yaparsa.” Mal ve çocuk ile hicret etmekten ve cihad etmekten engellenirse.

{ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ } “İşte onlar, ziyana uğrayanlardır!” Cezalandırılarak aldananlardır.

وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَّ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ
لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾

10- “Sizden birinize ölüm gelip de ‘Ey Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de, sadaka verip iyilerden olsam!’ demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan harcayın!”

{ وَأَنْفَقُوا } “Harcayın!” Allah yolunda tasaddukta bulununuz.

{ مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ } “Size verdiğimiz rızıktan.” Size verdiğimiz mallardan. Âyetin, “Zekâtlarınızı eda ediniz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ } “Önce... sizden birinize ölüm gelip de.” Ölümün sultanı.

{ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي } “Ey Rabbim! Beni geciktirsen de demesinden.” Benim mühletimi ertelesen de.

{ إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ } “Yakın bir süreye kadar.” Dünya mühleti gibi.

{ فَأَصَّدَّقْ } “Sadaka verip.” Malımdan ve malımın en temizinden.

{ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ } “İyilerden olsam.” Onunla haccetsem de hacılardan olsam.

﴿ ۱۱ ﴾ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجْلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

11- “Allah, eceli geldiğinde hiç kimseyi ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”

{ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجْلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ } “Allah, eceli geldiğinde hiç kimseyi ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.” Hayır ve şerri. Ey iman edenlerden buraya kadar olan bölüm münafıklar hakkında nazıl olmuştur. “Sadaka verip iyilerden olsam” bölümü ise eğer münafıklar hakkında tefsir edilirse âyetin anlamı şöyle olur: “Sadaka verip”, imanımı tasdik edip. “İyilerden olsam”, sâlihlerden olsam. Diyor ki, malımla mü’minlerin yaptığı davranışlarda bulunsam da imanlarında sâdık olanlardan olsam.

Kendisinde “Teğâbun”un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü ya Mekîdir ya da Medenîdir. Âyet sayısı 18, sözcük sayısı 241 ve harf sayısı da 1.070’tir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يُسَبِّحُ اللَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ
وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

1- “Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah’ı tesbih etmektedir. Mülk O’nundur, hamd O’nadır. O, her şeye kadirdir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Teğâbun Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يُسَبِّحُ اللَّهُ } “Allah’ı tesbih etmektedir.” Diyor ki, Allah Teâlâ’ya namaz kılar. Âyetin Allah Teâlâ’yı zikrederler anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “Göklerde olanların hepsi.” Canlılar.

{ وَمَا فِي الْأَرْضِ } “Ve yerde.” Canlılar ve canlı olan her şey.

{ لَهُ الْمُلْكُ } “Mülk O’nundur.” Mülkü zail olmaz.

{ وَلَهُ الْحَمْدُ } “Hamd O’nadır.” Gökler ve yer ehline şükür ve lütuf. Âyetin, “Dünya ve ahiret ehline” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “O, her şeye kadirdir.” Dünya ve ahiret işlerine, göklerin ve yer ehlinin süslenmesi.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝٢

2- “Sizi yaratan O’dur. (Böyle iken) sizden kiminiz inkâr etmekte, kiminiz ise inanmaktadır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.”

{ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ } “Sizi yaratan O’dur.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da topraktan.

{ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ } “(Böyle iken) sizden kiminiz inkâr etmekte.” Açıkça.

{ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ } “Kiminiz ise inanmaktadır.” Açıkça. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Böyle iken sizden kiminiz inkâr etmekte”, inanmaktadır. Bu, imana yönelik O’nun tarafından bir pekiştirme-
dir. “Kiminiz ise inanmaktadır”, inkâr etmektedir. Bu da Allah Teâlâ tarafından küfre karşı bir sakındırmadır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Böyle iken sizden kiminiz inkâr etmekte” inanmaktadır. Kalben ve açıkça inkâr etmektedir ki, bu, kâfirdir. “Kiminiz ise inanmaktadır” kalben ve açıkça iman etmektedir ki, bu da halis mü’minidir.

Sizden kiminiz ise kalben kâfir, zahiren de mü’min olandır. Bu da imanında münafık olandır.

{ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ } “Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.” Hayır ve şerri.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ
وَالِيهِ الْمَصِيرُ ۝٣

3- “O, gökleri ve yeri gerçekte yaratmış ve size şekil vermiş ve şekillerinizi de güzel yapmıştır. Son dönüş ancak O’nadır.”

{ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ } “O, gökleri ve yeri gerçekte yaratmış.” Hakkı ve bâtilı açıklamak. Âyetin, “Zeval ve fenâ için” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَصَوَّرَكُمْ } “Ve size şekil vermiş.” Rahimlerde.

{ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ } “Ve şekillerinizi de güzel yapmıştır.” Hayvanların suretlerinden daha güzel. Âyetin, “Eller, ayaklar, gözler, kulaklar ve diğer organlarla suretlerinizi sağlam kılmıştır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَإِيَّهِ الْمَصِيرُ } “Son dönüş ancak O’nadır.” Ahirette dönüş.

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُغْلِبُونَ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ٤

4- “O, göklerde ve yerde olanları bilir; gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz şeyleri de bilir. Çünkü Allah, kalplerin özünü hakkıyla bilendir.”

{ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ } “O, göklerde olanları bilir;” Canlıları.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerde.” Canlıları.

{ وَيَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ } “Gizlediğiniz şeyleri de bilir.” Gizlediğiniz davranışları.

{ وَمَا تُغْلِبُونَ } “Ve açığa vurduğunuz.” Açığa vurduğunuz davranışları.

{ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ } “Çünkü Allah, kalplerin özünü hakkıyla bilendir.” Kalplerde bulunan hayır ve şerri.

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَنَادُوا بِبَالِ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ٥

5- “Daha önce inkâr etmiş olanların haberi size gelmedi mi? Onlar yaptıklarının cezasını (daha dünyada iken) tattılar! Onlar için (ahirette de) can yakıcı bir azap vardır.”

{ اَلَمْ يَأْتِكُمْ } “Size gelmedi mi?” Ey Mekke ehli, Kitap’ta.

{ نَبُؤًا } “Haberi.” Haberi.

{ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ } “Daha önce inkâr etmiş olanların.” Allah Teâlâ’nın sizden önceki geçmiş ümmetlere nasıl davrandığını.

{ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهُمْ } “Onlar yaptıklarının cezasını (daha dünyada iken) tattılar!” Dünyada azaba uğramak ve helak olmakla işlerinin cezası.

{ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Onlar için (ahirette de) can yakıcı bir azap vardır.” Ahirette acıtıcı bir azap.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾

6- “Çünkü elçileri, kendilerine apaçık kanıtlar getirdiklerinde, onlar, ‘Bir insan mı bize yol gösterecek?’ deyip inkâr ettiler ve yüz çevirdiler. Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Çünkü Allah zengindir, övgüye lâyık olandır.”

{ ذَٰلِكَ } “Çünkü.” Azap.

{ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ } “Elçileri, kendilerine apaçık kanıtlar getirdiklerinde.” Emir, nehiy ve alametleri getirdiklerinde.

{ فَقَالُوا أَبَشَرٌ } “Onlar, ‘Bir insan mı?’ deyip.” Bizim gibi bir insan.

{ يَهْدُونَنَا } “Bize yol gösterecek” Bizi tevhide çağırarak.

{ فَكَفَرُوا } “İnkâr ettiler.” Kitapları, resûlleri ve âyetleri.

{ وَتَوَلَّوْا } “Ve yüz çevirdiler.” Kitaplara, resûllere ve âyetlere iman etmekten yüz çevirdik.

{وَأَسْتَعْنَى اللَّهُ} “Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi.” İmanlarına muhtaç olmadığını.

{وَاللَّهُ غَنِيٌّ} “Çünkü Allah zengindir.” İmanlarından.

{حَمِيدٌ} “Övgüye layık olandır.” Fiilinde övülen. Âyetin, “Kendisini birleyeni öven” anlamına geldiği de söylenmiştir.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ
بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾

7- “İnkâr edenler, asla diriltilmeyeceklerini sandılar. De ki: ‘Hayır, Rabbime andolsun ki, siz mutlaka diriltileceksiniz; sonra da size yaptıklarınız mutlaka haber verilecektir. Bu, Allah’a göre kolaydır.’”

{زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا} “İnkâr edenler, sandılar.” Mekke kâfirleri.

{أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا} “Asla diriltilmeyeceklerini.” Ölümünden sonra.

{قُلْ} “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara.

{بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ} “Hayır, Rabbime andolsun ki, siz mutlaka diriltileceksiniz.” Ölümünden sonra.

{ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ} “Sonra da size mutlaka haber verilecektir.” Sonra da size kuşkusuz haber verilecektir.

{بِمَا عَمِلْتُمْ} “Yaptıklarınız.” Dünyada işlediğiniz hayır ve şerr.

{وَذَلِكَ} “Bu.” Diriliş.

{عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ} “Allah’a göre kolaydır.” Kolaydır.

فَأْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾

8- “Öyleyse siz, Allah’a, Peygamberine ve indirdiğimiz o nura (Kur’an’a) iman edin. Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”

{ فَأَمِنُوا } “Öyleyse siz, iman edin.” Ey Mekke ehli.

{ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ } “Allah’a, Peygamberine.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e, ölümden sonra dirilişe.

{ وَالنُّورِ } “Ve o nura (Kur’an’a)” Kitab’a.

{ الَّذِي أَنْزَلْنَا } “İndirdiğimiz.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirdiğimiz.

{ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ } “Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.” Hayır ve şerden.

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَنْ يُؤْمِنِ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ٩

9- “Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün, işte o, aldanma günüdür. Kim Allah’a iman eder ve sâlih amel işlerse, Allah onun kötülüklerini örter ve onu, içinde ebedi kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte büyük kurtuluş budur!”

{ يَوْمَ } “Gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ } “Mahşer vaktinde sizi toplayacağı.” Öncekilerin ve sonrakilerin kendisinde toplanacağı güne.

{ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ } “İşte o, aldanma günüdür.” Kâfir kendi nefsiyle, ailesiyle, hizmetkârlarıyla ve bahçesindeki evleriyle aldanır. Ona mü’min vâris olur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Mü’min kâfiri ehliyle ve evleriyle aldattır. Bu günde kâfirden cennette nefsiyle kendisini aldattır. Ona kâfir değil de mü’min varis olur. Mazlum zalimin iyiliklerini almak, kötülüklerini zalime yüklemekle onu aldattır.

{ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ } “Kim Allah’a iman eder.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَيَعْمَلْ صَالِحًا } “Ve sâlih amel işlerse.” Kendisiyle Rabbi arasında halis olarak.

{ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ } “Allah onun kötülüklerini örter.” Tevhidle günahlarını bağışlar.

{ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ } “Ve onu, cennetlere sokar.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde kalacakları.” Ölmeksizin ve oradan çıkartılmaksızın cennette kalacaklardır.

{ أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } “Ebedi. İşte büyük kurtuluş budur!” Tam bir kazanç. Cenneti elde etmiş ve cehennem azabından kurtulmuşlardır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾

10- “İnkâr eden ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise cehennemliklerdir ve orada sürekli olarak kalacaklardır. Orası ne kötü gidilecek yerdir!”

{ وَالَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr eden.” Allah Teâlâ’yı inkâr eden Mekke kâfirleri.

{ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Ve âyetlerimizi yalanlayanlar ise.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ } “Cehennemliklerdir.” Cehennem ehlidirler.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “Ve orada sürekli olarak kalacaklardır.” Orada ölmeksizin ve oradan çıkartılmaksızın cehennem ateşinde kalırlar.

{وَبُئْسَ الْمَصِيرُ} “Orası ne kötü gidilecek yerdir!” Ahirette dönüş onadır. Onlar cehennem ateşine gireceklerdir.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾

11- “Allah’ın izni olmadıkça hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah’a iman ederse (Allah) onun kalbini doğru yola iletir. Allah, her şeyi bilir.”

{مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ} “Hiçbir musibet isabet etmez.” Bedeninize, ehlinize ve mallarınıza isabet eden şeylerin bütünü.

{إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ} “Allah’ın izni olmadıkça.” Ve kazası.

{وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ} “Kim Allah’a iman ederse.” Musibetin Allah Teâlâ’dan olduğunu görürse.

{يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ} “(Allah) onun kalbini doğru yola iletir.” Rıza ve sabr ile. Âyetin, “Verildiğinde şükür, sinandığında sabır ederse, zulme uğradığında bağışlar, kendisine bir musibet isabet ettiğinde istirca ederse Allah Teâlâ kalbini istirca için hidayet eder” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ} “Allah, her şeyi bilir.” Size isabet eden musibet ve başka şeyleri.

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾

12- “Allah’a itaat edin, Peygamber’e de itaat edin! Yüz çevirerseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık duyurmaktır!”

{وَاطِيعُوا اللَّهَ} “Allah’a itaat edin,” Farzlarda.

{ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ } “Peygamber’e de itaat edin!” Sünnetlerde. Âyetin, “Allah’a itaat edin”, tevhidde. “Peygambere itaat edin”, Resûl’e icabet etmekle.

{ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ } “Yüz çevirirsiniz.” Bu ikisine itaat etmekten.

{ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا } “Bilin ki, elçimize düşen.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e düşen.

{ الْبَلَاغُ } “Duyurmaktır.” Allah Teâlâ’dan aldığı risaletini tebliğ etmektir.

{ الْمُبِينُ } “Açık.” Bildiğiniz dille size açıklar.

﴿ ١٣ ﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

13- “Allah’tan başka bir ilâh yoktur. Mü’minler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar!”

{ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ } “Allah’tan başka bir ilâh yoktur.” O’nun ne bir oğlu vardır ne de bir ortağı.

{ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ } “Mü’minler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar!” Mü’minlere düşen görev başkasına değil sadece Allah azze ve celleye dayanıp güvenmeleridir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَغْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾

14- “Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır, onlardan sakının. Bununla birlikte onları affeder, hoş görür, bağışlarsanız bilin ki, Allah, çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ إِنْ مِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ } “Eşlerinizden ve çocuklarınızdan.” Mekke’de olanlar.

{ عَدُوًّا لَكُمْ } “Size düşman olanlar da vardır.” Sizi hicret etmekten ve cihad etmekten engellemek.

{ فَاحْذَرُوهُمْ } “Onlardan sakının.” Hicret etmekten ve cihad etmekten vazgeçip oturmaktan sakının.

{ وَإِنْ تَغْفُوا } “Bununla birlikte onları affeder.” Onların sizi engellemelerini.

{ وَتَضْفَحُوا } “Hoş görür.” Yüz çevirir de cezalandırmazsanız.

{ وَتَغْفِرُوا } “Bağışlarsanız.” Mekke’den Medine’ye hicret etmeleri-nin ardından onların günahlarını bağışlarsanız.

{ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Bilin ki, Allah, çok bağışlayan,” Tevbe eden kimseye.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” Tevbe üzere vefat edene.¹

¹ a) İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ) “Ey iman edenler! Muhakkak ki, eşleriniz ve evlatlarınızdan size düşman olanlar vardır. O halde onlardan sakının” âyeti hakkında bir adamın soru sorması üzerine kendisi şöyle demiştir: “Burada sözü edilenler, Mekkelilerden İslam’a girip Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelmek istedikleri halde; eşleri ve çocukları, kendilerini terk ederek Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelmelerine razı olmayan kimselerdir. Bunlar, Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in yanına gelip insanların dinde derinlemesine bilgi sahibi olduklarını görünce, onları cezalandırmak istediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَرْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ) ‘Ey iman edenler! Muhakkak ki eşleriniz ve evlatlarınızdan size düşman olanlar vardır. O halde onlardan sakının’ buyruğunu indirdi.”

Tirmizî der ki: “Bu, hasen, sahih bir hadistir.” *Sünenü’t-Tirmizî*, Kitabü’t-Tefsir, Teğabun Sûresi, 3317 nolu hadis; *el-Müstedrek*, c. 2, s. 490, Kitabü’t-Tefsir, Teğabun Sûresi.

Bu haberin senedinde Muhammed ibn Yahya, Muhammed ibn Yusuf, İsrail, Semmak ibn Harb ve İkrime bulunmaktadır.

Muhammed ibn Yahya: İmam Ebû Abdullah ibn Muhammed ibn Yahya ibn Abdullah ez-Zühelî. Sika, hâfız ve yüce bir şahsiyettir. İmam Ahmed bu şahsı ulular ve onu takdir ederdi. *Et-takrib*, c. 2, s. 117, 809 nolu madde; *Tezkiretü’l-Hüffâz*, c. 1, s. 530, 549 nolu madde.

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

15- “Mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır!”

Muhammed ibn Yusuf, Ebû Abdullah Muhammed ibn Yusuf ibn Vakid ed-Dabbi: Sika ve abid bir kişidir. Süfyan'ın hadislerinin bir bölümünde hataya düştüğü ileri sürülmüştür. Et-Takrib, c. 2, s. 221, 844 nolu madde; Tezkiretü'l-Hüffâz, c. 1, s. 376, 372 nolu madde.

İsrail, Semmak ibn Harb ve İkrime'nin tercüme-i hallerini önceden belirtmiştik. Semmak'ın özellikle İkrime'den rivayetlerinin muzdarip olduğunu belirtmiş ve ömrünün son demlerinde hafıza kaybının olduğunu da vurgulamıştık.

Bu haberin isnadındaki bütün ravilerin haberi birbirinden dinlemiş olduklarından dolayı haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzibü't-Tehzib*, c. 9, s. 511, 841 nolu madde; c. 9, s. 535, 878 nolu madde; c. 4, s. 232, 395 nolu madde.

Bu haber bu şekliyle problemlili gibi görünüyorsa da İbn Cerir et-Taberî, Avfi kanalıyla İbn Abbâs'tan bu haberi rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 28, s. 124. Gerçi bu kanalın da problemlili olduğunu belirtmiştik. Fakat şu kadar var ki, Taberî'nin bu rivayeti Tirmizî'nin Semmak kanalıyla rivayet ettiği haberde bir ızdırabın olmadığını ortaya çıkarmakta ve Tirmizî'nin rivayetini güçlendirmektedir. Tirmizî'nin de belirttiği gibi, haber hasendir. Ancak Taberî'nin rivayetiyle Tirmizî'nin rivayeti sahih li-ğayrihi kategorisine çıkmaktadır.

Bu haberi yine Taberî ve Hâkim en-Nisâbü'rî, Semmak ibn Harb kanalıyla İkrime'den rivayet etmektedirler. Hâkim, hadisin isnad yönünden sahih olduğunu, ancak Buhârî ve Müslim'in bu hadisi tahrir etmediklerini belirtir. Onun bu yargısına Zehebî de muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü't-Tefsir, Teğâbun Sûresi, c. 2, s. 490.

b) İbn Abbâs bu tefsirinde âyetin sebep-i nüzulünü bize açıklamaya çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle âyetin inmiş olduğu ortamı gözler önüne sermektedir. Âyette geçen düşmanlıktan maksat, din düşmanlığıdır. Zira bazen hanım ve çocuk sevgisi, kişi İslam dininin gereklerini yerine getirmede ve sınırsız sarılmadığı müddetçe dini için fitne olabilir. Allah Teâlâ, yükümlü tutulduğumuz şer'î emirleri uygulamada tembellik gösterilmesine neden olmasın diye bu konuda uyanık olmamızı bize emretmektedir.

Ancak şu kadar var ki âyetin son bölümü onlara karşı bağışlayıcı, merhamet edici olmamızı doğruluklarından sapma meydana geldiğinde hemen sığıya çekmememizi de bize göstermektedir. Zira onlara karşı gösterilecek hilim ve bağışlayıcılık dinlerinin emirlerini yerine getirmelerinde ve sabit kadem durmalarında kendilerine yardımcı olacaktır.

{ اِنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ } “Mallarınız ve çocuklarınız sizin için.” Mekke'deki.

{ فِتْنَةٌ } “Bir imtihandır.” Sizin için bir sınanmadır. Zira sizleri hicret etmekten ve cihad etmekten engellemişlerdir.

{ وَاللَّهُ عِنْدَهُ اجْرٌ } “Allah katında ise bir mükâfat vardır!” Sevap.

{ عَظِيمٌ } “Büyük.” Hicret edip Allah yolunda cihad edenler için. Malı ve oğulları kendisini hicret etmekten ve cihad etmekten engellemeyenler için.

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ
وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾

16- “Öyleyse gücünüz yettiği kadar Allah’tan korunun. Dinleyin, itaat edin ve kendi iyiliğiniz için sadaka verin. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “Öyleyse Allah’tan korunun.” Allah Teâlâ’ya itaat ediniz.

{ مَا اسْتَطَعْتُمْ } “Gücünüz yettiği kadar.” Gücünüz yettiği kadarınca.

{ وَاسْمَعُوا } “Dinleyin.” Emrolunduğunuz şeyleri.

{ وَأَطِيعُوا } “İtaat edin.” Allah Teâlâ’nın ve Resûlünün size emrettiği şeyleri.

{ وَأَنْفِقُوا } “Sadaka verin.” Mallarınızı Allah yolunda tasadduk ediniz.

{ خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ } “Ve kendi iyiliğiniz için.” Diyor ki, sadaka vermeniz sadaka vermemenizden sizin için daha hayırlıdır.

{ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ } “Kim nefsinin cimriliğinden korunursa.” Kendi cimriliğini kendisinden bertaraf ederse. Âyetin, “Malının zekâtını eda ederse” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ } “İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.” Hışımından ve azaptan kurtulmuşlardır.

إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ
حَلِيمٌ ١٧

17- “Eğer siz Allah’a güzel bir borç verirsiniz, Allah onu sizin için kat kat yapar ve sizi bağışlar. Allah çok mükâfat veren, yumuşak davranandır.”

{ إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ } “Eğer siz Allah’a verirsiniz.” Sadakada.

{ قَرْضًا حَسَنًا } “Güzel bir borç.” Kalplerinizden sadık bir şekilde sevabını umarak.

{ يُّضَاعِفْهُ لَكُمْ } “Allah onu sizin için kat kat yapar.” Onu kabul eder ve haseneler konusunda size kat kat fazlasıyla verir. Bire yedi, yetmiş, yedi yüz, bin katından dilediği kadarına kadar.

{ وَيَغْفِرْ لَكُمْ } “Ve sizi bağışlar.” Sadaka ile.

{ وَاللَّهُ شَكُورٌ } “Allah çok mükâfat veren.” Sadakaları kabul ettiğinde sadakalarınıza teşekkür eder, kat kat karşılığını verir.

Ayetin, “Az sadakalarınıza çok sevap verir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ حَلِيمٌ } “Yumuşak davranandır.” Sadakasında minnet eden veya sadakayı engelleyen kimseyi cezalandırmada acele etmez.

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ١٨

18- “O, görülmeyeni ve görüleni bilen, mutlak üstün ve tam hikmet sahibi olandır.”

{ عَالِمُ الْغَيْبِ } “O, görülmeyeni bilen,” Sadaka verenlerin kalplerindeki başa kakmayı veya korkuyu.

{ وَالشَّهَادَةُ } “*Ve görüleni.*” Onların sadakalarını bilendir.

{ الْعَزِيزُ } “*Mutlak üstün.*” Sadakasında başa kakmada bulunan kimseden intikam almakla veya sadakayı vermeyenden intikam almakla.

{ الْحَكِيمُ } “*Ve tam hikmet sahibi olandır.*” Emrinde ve hükmünde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “*Ve tam hikmet sahibi olandır*”, sadakaları kabulde ve kat kat vermekte.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “*Ve tam hikmet sahibi olandır*”, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve ümmeti için sünnet talaka hükmetmesiyle.

Kendisinde “Talak”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 12, sözcük sayısı 247 ve harf sayısı da 1.170’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْضُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَذَرِي لَعَلَّ اللَّهُ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ﴿١﴾

1- “Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz olan Allah’tan korkun. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında, onları evlerinden çıkarmayın; kendileri de çıkmassınlar! Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Sen bilemezsin, belki Allah bunun ardından, yeni bir durum ortaya çıkarır.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Talak Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ } “Ey Peygamber.” Ve ümmeti.

{ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ } “Kadınları boşayacağınız zaman.” Diyor ki, kavmine de ki, kadınları boşamak istediğinizde.

{ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ } “Onları iddetlerini gözeterek boşayın.” Onların temiz olduğu zaman diliminde boşayınız. Onlarla ilişki de kurulmamış olsun.

{ وَأَحْضُوا الْعِدَّةَ } “Ve iddeti de sayın.” Onların üç âdet döneminden geçmelerini ve iddetin bitimiyle yıkanmış olmalarını gözetiniz.

{ وَاتَّقُوا اللَّهَ } “Allah’tan korkun.” Allah Teâlâ’dan sakınınız.

{ رَبُّكُمْ } “Rabbiniz olan.” Ve onları sünnete uygun olmayarak temiz olmadan boşamayınız.

{ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ } “Onları evlerinden çıkarmayın.” Kendilerini boşamış olduğu evlerden iddetlerini bitirinceye kadar.

{ وَلَا يَخْرُجْنَ } “Kendileri de çıkmasınlar!” İddetlerini bitirinceye kadar.

{ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ } “Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında.” Ancak açık bir masiyet işlemiş olmaları durumu hariçtir. Bu da kadının iddet döneminde kocasının izni olmaksızın çıkmasıdır. Kadının iddet döneminde çıkartılması masiyettir. Onların da kendi iddetleri içinde çıkmış olmaları da masiyettir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Bir hayâsızlık yapmaları dışında”, zina. “Apaçık”, dört şâhid ile. Bu durumda çıkartılır ve recm edilir.

{ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ } “Bunlar Allah’ın sınırlarıdır.” Bunlar Allah Teâlâ’nın kadınların boşanması hakkındaki nafaka ve meskene ilişkin hükümleri ve farizalarıdır.

{ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ } “Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa,” Allah Teâlâ’nın emretmiş olduğu nafaka ve meskene ilişkin hükümlerini ve farizalarını aşarsa.

{ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ } “Şüphesiz kendine zulmetmiş olur.” Kendi kendisine zarar vermiş olur.

{ لَا تَدْرِي } “Sen bilemezsin.” Yani bununla kocayı bilemezsin.

{ لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ } “Belki Allah bunun ardından, ortaya çıkarır.” İlk boşamanın ardından ve iddetten çıkıştan önce.

{ أَمْرًا } “Yeni bir durum.” Sevgi ve hanıma dönüş.¹

¹ a) İmam Neseî, İbn Abbâs'ın (بَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ) “Ey Peygamber! Kadınları boşadığınız zaman iddetleri vaktinde boşayın” ilahî buyruğu hakkında şöyle dediğini rivayet eder: “Onları iddetlerine doğru boşayınız.” *Sünenü'n-Neseî*, Kitabü't-Talak, “İddeti gözetmek suretiyle talakın vakti” bâbı c. 6, s. 139-140.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî de aynı isnadla zikretmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 28, s. 129.

Bu haberin isnadında Muhammed ibn Beşar, Muhammed ibn Cafer, Şube, Hakem ve Mücahid bulunmaktadır.

Muhammed ibn Beşar (Ebûbekir el-Abdi), Şube ve Mücahid sika kişilerdi ve bunların tercüme-i hallerini önceki hadisleri sunarken belirtmiştik.

Muhammed ibn Cafer; Ebû Abdullah Muhammed ibn Cafer el-Hüzeli el-Basrî: Gunder lakabıyla şöhret bulmuştur. Hâfız ve sikadır. Kitabı sahih olmasına rağmen bazı yanlışlar bulunmaktadır. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 300, 281 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 151, 108 nolu madde; *et-Tehzîb*, c. 9, s. 96, 129 nolu madde *Hakem; Hakem ibn Uteybe Ebû Muhammed el-Kindi el-Küfî*: Sika, sebt, fakîh ve hâfızdır. Ancak ara ara tedlis yapmaktadır. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 117, 102 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 2, s. 192, 494 nolu madde.

Haberin isnadında bulunan bütün raviler sikadır ve hepsi de haberi birbirinden dinlediğinden dolayı haberde herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 70, 87, 96 ve 129 nolu maddeler; c. 2, s. 432, 756 nolu madde

b) İmam Darekutnî, Mücahid'den şöyle rivayet etmektedir: “Kureysli birisi İbn Abbâs'ın yanına gelerek şöyle dedi: ‘Kızgınlık halindeyken karımı üç talakla boşadım.’

İbn Abbâs cevaben ‘İbn Abbâs'ın, kendine haram ettiğin şeyi helal kılmaya gücü yetmez. Rabbine isyan ettin, hanımını kendine haram kıldın. Sen Allah Teâlâ'dan korkmadın ki, Allah Teâlâ sana bir çıkış yolu göstersiz’ dedi. Ardından da ‘Ey Peygamber! Kadınları boşadığınız zaman iddetleri vaktinde temiz olarak ve cinsel münasebette bulunmaksızın boşayın’ âyetini tilavet etti.”

Seyf dedi ki: ‘Tilavette geçen ‘Temiz olarak ve cinsel münasebette bulunmaksızın’ ifadesi, Kur'an'dan değil âyetin bir tefsiridir.” *Sünenü'd-Darekutni*, c. 4, s. 13, Kitabü't-Talak, 28. Nolu Bâb.

Haberin isnadında Dalec, Hasan ibn Süfyan, Hibban, İbn Mübarek, Seyf ve Mücahid bulunmaktadır.

Dalec; Ebû İshak Dalec ibn Ahmed ibn Dalec es-Sezeci: İmamdır, fakih ve muhaddistir. Darekutnî onun hakkında "Ben ondan daha sebt/sağlam birisini görmedim" der. *El-Müsnedü'l-Kebir* adlı eseri tasnif etmiştir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 3, s. 883, 850 nolu madde.

Hasan ibn Süfyan: İmam, hâfiz. *Müsnedü'l-Kebir*'in ve *Erbain*'in sahibidir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 2, s. 703, 824 nolu madde

Hibban; Hibban ibn Musa ibn Sevvar es-Sülemî Ebû Muhammed el-Mervezî: Sikadır. Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Neseî'nin kendisinden rivayeti bulunmaktadır. *El-Kâşif*, c. 1, s. 201, 908 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 147, 99 nolu madde
İbn Mübarek; İmam Abdullah ibn Mübarek el-Mervezî: Sika, sebt, âlim, cevad ve mücahiddir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 445, 583 nolu madde; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 274, 260 nolu madde.

Seyf ibn Ebî Süleyman el-Mahzumi el-Mekkî: Sikadır, sebt; ancak kaderîcilikle suçlanmış. *El-Kâşif*, c. 1, s. 415, 2243 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 344, 631 nolu madde

Mücahid'in tercüme-i hali önceden geçmiştir.

Bu haberin bütün ravileri sika ve raviler haberi birbirinden dinlemiş olduklarından dolayı haber sahihtir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 3, s. 882, c. 2, s. 703; *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 174, 315 nolu madde; c. 4, s. 294, 505 nolu madde.

c) İmam Ebû Dâvûd, Mücahid'den rivayetine göre kendisi şöyle demiştir: "Ben, İbn Abbâs'ın yanındaydım. Ona bir adam gelip, karısını bir defada üç talakla boşadığını söyledi. Bunun üzerine İbn Abbâs (bir müddet) sustu. Ben de o kadını kocasına geri göndereceğini zannettim. Daha sonra şöyle dedi: 'Biriniz tutuyor, karısını boşayarak bir ahmaklık yapıyor sonra da İbn Abbâs, İbn Abbâs, diye feryad ediyor. Allah azze ve celle 'Kim Allah'tan korkarsa, ona bir çıkış yolu ihsan eder' buyuruyor. Sen ise bir defa üç talak verirken Allah Teâlâ'dan korkmadın. Ben sana bir çıkış yolu bulamam. Sen bu davranışınla Rabbine isyan ettin, hanımın da senden kesin bir şekilde boş oldu. Halbuki Yüce Allah (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ) 'Ey Peygamber, kadınları boşadığınız zaman -iddetlerinin önünde- boşayınız' buyuruyor.'" Ebû Dâvûd, Kitabü't-Talak, "Karısını üç talakla boşayan kimsenin bir daha karısına dönmesi neshedilmiştir" bâbı, 10. Bâb, 2197 nolu hadis.

Bu haberin senedinde Humayd ibn Mesade, İsmail, Eyyûb, Abdullah ibn Kesir ve Mücahid bulunmaktadır.

Humayd ibn Mesade ibn Mübarek el-Bahilî: Sâduktur. Buhârî dışında diğer *Kütüb-ü Sitte* müellifleri kendisinden rivayet etmişlerdir. *Et-Takrîb*, c. 1, s. 203, 611 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 257, 1266 nolu madde

İsmail; Ebû Bîşr İsmail ibn İbrahim ibn Miksem el-Esedî: İbn İliyye lakabıyla meşhurdur. Sika ve Hafızdır. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 322, 302 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 56, 476 nolu madde.

Eyyûb, İmam Ebûbekir Eyyûb ibn Ebî Temime es-Sicistanî: Sika, hâfız, sebt ve hüccettir. Fakihlerin ve âbidlerin büyüklerindendir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 130, 117 nolu madde; *et-Takrîb*, c. 1, s. 89, 688 nolu madde.

Abdullah ibn Kesir ed-Dârî Ebû Mâbed el-Kârî: Sâduktur. İmam Zehebî kendisini sika olarak kabul eder. *El-Kâşif*, c. 2, s. 121, 2958; *et-Takrîb*, c. 1, s. 442, 560 nolu madde.

Mücahid'in zaten hal tercümesini sunmuştuk.

Haberin isnadında herhangi bir kopukluk bulunmamaktadır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c.3, s.49, 83 nolu madde; c.5, s.637, 634 nolu madde; c.1, s.275, 513 nolu madde. Bu haberin isnadındaki raviler Abdullah İbn Kesir ed-Dârî dışında sikadır. Bu şahıs İbn Hacer'in sözüne göre sâduktur. Bu durumda hadis hasen hadis kategorisine girmektedir.

Bu durumda söz konusu haber isnad bakımından hasen hadis kategorisine girmektedir. Ancak bir önceki isnad bu haberi kuvvetlendirmekte ve onu sıhhat derecesine yükseltmektedir. Buna göre, bu son hadis sahih li-ğayrihi olmaktadır. İmam Zehebî'nin görüşüne göre hadis hadd-i zatında sahihtir. Zira Buhârî ve Müslim'in bu şahıstan rivayeti olduğu gibi, İbn Medinî de onu sika saymıştır. *Tehzîb*, c. 5, s. 367.

d) Abdürrezzak (وَلَا يَخْرُجَنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ) ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Kocasına çirkin söz söylememesidir." *Musannef-i Abdürrezzak*, 11022 nolu hadis.

Bu hadisin isnadında İbn Uyeyne, Muhammed ibn Amr ve Muhammed ibn İbrahim bulunmaktadır. İbn Uyeyne'nin tercüme-i halini sunmuş ve onun sika olduğunu belirtmiştik.

Muhammed ibn Amr ibn Alkame ibn Vakkas el-Leysî: Sâduktur ve yanılırları bulunmamaktadır. *Takrîbü't-Tehzîb*, c. 2, s. 196, 583 nolu madde

Muhammed ibn İbrahim ibn el-Hadis et-Teymî: Sika ve fakih bir kişiliktir. *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 124, 108 nolu madde; *et-Takrîb*, c.1, s.140, 4 nolu madde.

Bu isnad Muhammed ibn İbrahim et-Teymî'ye kadar muttasıldır. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 4, s. 117, 205 nolu madde; c. 9, s. 375, 617 ve 5 nolu maddeler; *Tezkiretü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 124, 108 nolu madde. Ancak bu şahıs İbn Abbâs'tan hadisi işitmemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 6.

Bu durumda hadisin isnadındaki ittisal sabit olmadığından dolayı hadis zayıftır. Hadisin isnadı hakkındaki diğer bir kusur da senede bulunan Muhammed ibn Amr ibn Alkame'nin kimi hadislerde yanılığa düşmekle suçlanmış olmasıdır.

e) "İddetlerinin önünde" sözü bazı rivayetlerde bizzat âyetin içinde zikredilmiştir ki, biz de çeviri yaparken bunu baz aldık. Bu aynı zamanda bir kıraat farklılığıdır. Âyetin bu şekilde okunuşu İbn Abbâs'a nispet edilmiş ve bu rivayetten alınmıştır. Eğer bu hadisin senedi sahih ise İbn Abbâs'ın bu kıraati (Yâ eyyühe'n-nebiyyü izâ tallektümü'n-nisâe fe talikûhunne fî kubûli iddetihinne) resmî mushafa aykırıdır. Bu nedenden dolayı bu kıraat ancak şazz bir kıraat

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
وَأَشْهِدُوا ذَوْىَ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكَكُمْ يُوعِظُ بِهِ مَنْ
كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾

2- “İddet sürelerini doldurduklarında; onları ya iyilikle (nikâhınız altında) tutun veya onlardan iyilikle ayrılın! İçinizden adaletli iki kişiyi de şahit tutun. Şâhidliği Allah için yapın! İşte bu, Allah’a

olabilir. Bir kiraatin şazz olmayıp muteber olabilmesi için resmî kiraate aykırı olmaması gerektiği bilinen hususlardandır. İbn Cezerî, *en-Neşr-ü fî Kirâti'l-Aşer*, c. 1, s. 9; *el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'an*, c. 1, s. 331.

Gerçi bu kiraati bir tefsir olarak almak da mümkündür.

f) İbn Esir’in belirttiği gibi, “Fî kubûli iddetihinne/iddetlerinin önünde” ifadesi şu anlama gelmektedir: İddetlerini karşılayacakları bir dönemde hanımlarınızı boşayınız. *Câmiü'l-Usul*, c. 2, s. 397.

g) İbn Cerir et-Taberî, âyetin anlamı hakkında İkrime’den rivayetine göre; İbn Abbâs şu görüşteymiş: Talakın sünnet olanı, cinsel münasebet gerçekleşmeksinin hanım temiz bir durumdayken ve temizlik döneminde gerçekleşendir. İşte Allah’ın emrettiği iddet budur. *Tefsirü't-Taberî*, c. 28, s. 129.

h) İmam Müslim, Allah Teâlâ’nın hanımı boşanmak için helal kılan iddetin açıklanması hakkında İbn Ömer’in şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Ben Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) döneminde eşimi âdetli haldeyken boşadım. Ardından babam Ömer bunu Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e anlatmış. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) de buna karşılık şöyle buyurmuşlardır: ‘Ona emret de eşine geri dönsün! Sonra eşini temizlenip başka bir âdet dönemi görünceye kadar terk etsin. Kadın temizlendiğinde ya onu cinsel münasebette bulunmadan boşasın veya nikâhında tutsun! Çünkü kadınların kendisi için boşanmasını Allah’ın emrettiği iddet budur.’” Müslim, *Kitabü't-Talak*, 2 nolu hadis.

i) Allah Teâlâ’nın (وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ) “Apaçık bir hayâsızlıkta bulunmaları hali dışında evlerinden onları çıkarmayın” ilahî buyruğunu İbn Abbâs’ın “Kocasına çirkin söz söylememesidir” şeklinde tefsir ettiği Abdürrezzak’ın rivayetinde geçmişti. Bu ifade, kadınların kocalarına diliyle eziyet etmemeleri ve onlara kötü muamelelerde bulunmamaları anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ’nın (مُبَيَّنَةٍ) “apaçık” buyruğu ise eziyet etmeden neyin kastedildiğini açıklamakta ve açık zarar veriş ifade etmektedir. Ancak basit eziyet etmelere gelince ise kadının evinden çıkarılmasının gerekçesi olamaz. Zira bu tür olaylar bir çok evde gerçekleşmektedir.

ve ahiret gününe iman edenlere verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu yaratır."

{ فَإِذَا بَلَغَ أَجْلُهُ } "İddet sürelerini doldurduklarında." Üçüncü âdet dönemi bitiminden dolayı boy abdesti alınmasından öncesinde iddetlerini tamamladıklarında.

{ فَأَمْسِكُوهُنَّ } "Onları (nikâhınız altında) tutun." Ya onlara dönünüz.

{ بِمَعْرُوفٍ } "Ya iyilikle." Yıkanmadan önce güzellikle ve onlarla güzel sohbet ve muaşeretle kendilerine davranmak suretiyle.

{ أَوْ فَارِقُوهُنَّ } "Veya onlardan ayrılın." Veya onları terk ediniz.

{ بِمَعْرُوفٍ } "İyilikle." İyilikle. İddeti onlara zulüm olarak kullanmayın ve haklarını eda ediniz.

{ وَأَشْهَدُوا } "Şâhid tutun." Boşamaya ve geri dönüşe.

{ ذَوَى عَدْلٍ مِنْكُمْ } "İçinizden adaletli iki kişiyi de." Hür, adaletli, Müslüman, kendisinden razı olunmuş iki kişiyi.

{ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ } "Şâhidliği Allah için yapın!" Hâkimler katında şahadeti Allah Teâlâ'nın rızası için yerine getiriniz.

{ ذَلِكُمْ } "İşte bu." Zikredilen nafaka, mesken, şahadetin ikâme edilmesi ve bunun dışındaki şeyler.

{ يُوعَظُ بِهِ } "Verilen öğüttür." Emredilen şeydir.

{ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ } "Allah'a ve ahiret gününe iman edenlere." Ölümünden sonra dirilişe.

Sûrenin baş tarafından buraya kadar olan bölüm Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) hakkında nazil olmuştur. Zira Hazret-i Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hafsa'yı boşadığında İbn Ömer ve arkadaşlarının oluşturduğu ahabından altı kişi hanımları temizlik dönemlerinde değilken hanımlarını boşadılar. Allah Teâlâ da onlara bu davranışı yasakladı. Zira bu boşama sünnete uygun bir boşama

değildi. Allah Teâlâ onlara sünnete uygun olan boşamayı nasıl gerçekleştireceklerini öğretti.

{ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ } “Kim Allah’tan korkarsa.” İsyan etme esnasında sabrederek korkarsa.

{ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا } “Allah ona bir çıkış yolu verir.” Sıkıntıdan kurtarır. Âyetin, “Masiyetten kurtarıp taate iletir” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “Cehennem ateşinden kurtarıp cennete iletir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

3- “Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah’a güvenip dayanırsa O, ona yeter. Şüphesiz Allah buyruğunu yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.”

{ وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ } “Ve ona beklemediği yerden rızık verir.” Ummadığı yerden. Bu âyet-i kerime Avf ibn Malik el-Eşcaî hakkında nazil olmuştur. Düşman onun oğlunu esir almıştı. Bir müddet sonra oğlu birçok deveyi ganimet almış olarak geldi.

{ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ } “Kim Allah’a güvenip dayanırsa.” Rızık konusunda kim Allah Teâlâ’ya güvenirse.

{ فَهُوَ حَسْبُهُ } “O, ona yeter.” Allah kendisine yeter.

{ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ } “Şüphesiz Allah buyruğunu yerine getirendir.” Sıkıntı ve bolluk konularında emrini ve hükmünü yürürlüğe koyucudur. Âyetin, “Emrini ve tedbirini uygulayıcıdır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ } “Allah her şey için koymuştur.” Bolluk ve sıkıntı için.

{ قَدْرًا } “Bir ölçü.” Tükenecek bir ecel.

وَالَّذِي يَسْنُ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثُ أَشْهُرٍ وَالَّذِي لَمْ يَحْضَنْ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٤﴾

- 4- “Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenlerin (iddet süresi konusunda) şüpheye düşerseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Gebe olanların bekleme süresi ise yüklerini bırakmalarıdır. Kim Allah’tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.”

Allah Teâlâ âdet gören kadınların iddet müddetlerini açıklayınca Muaz doğrulup “Ey Allah’ın Resûlü! Âdetten kesilmiş olan kadınların iddetleri nedir?” diye sordu. Allah Teâlâ da şu ilahî buyruğu indirdi:

{ وَالَّذِي يَسْنُ مِنَ الْمَحِيضِ } “Âdetten kesilmiş olanlarla.” Yaşı ilerlemiş olan.

{ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ } “Kadınlarınızdan... (iddet süresi konusunda) şüpheye düşerseniz.” Onların iddetleri hakkında kuşkuya düşerseniz.

{ فَعِدَّتُهُنَّ } “Onların bekleme süresi.” Boşama konusunda.

{ ثَلَاثُ أَشْهُرٍ } “Üç aydır.” Bunun üzerine başka birisi ayağa kalkıp “Ey Allah’ın Resûlü yaşıнын küçüklüğü nedeniyle henüz âdet görmeyen kadınların iddeti ne kadardır?” diye sorunca da Allah Teâlâ şu bölümü indirdi:

{ وَالَّذِي لَمْ يَحْضَنْ } “Henüz âdet görmeyenlerin.” Yaşı küçük olanların iddetleri de üç aydır. Bunun üzerine başka birisi ayağa kalkıp “Ey Allah’ın Resûlü hamile kadınların iddeti ne kadardır?” diye sorunca da Allah Teâlâ şu bölümü indirdi:

{ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ } “Gebe olanların.” Yani hamilelerin.

{ أَجَلُهُنَّ } “Bekleme süresi ise.” İddetleri ise.

{ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ } “Yüklerini bırakmalarıdır.” Çocuklarını doğurmalarıdır.

{ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ } “Kim Allah’tan korkarsa.” Emrettiği şeyde.

{ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا } “Allah ona işinde bir kolaylık verir.” Ona işini kolaylaştırır. Âyetin, “Onu güzel yatağında güzel bir ibadetle rızıklandırır” anlamına geldiği de söylenmiştir.²

² a) Abdürrezzak Ata’dan şöyle rivayet etmektedir: “İbn Abbâs şöyle diyordu: ‘Eğer koca, hanımını hamile haldeyken boşar da ardından vefat ederse kadının iddeti en uzun müddet olandır. Ya da koca, hanımı hamileyken vefat ederse kadının iddeti en uzun müddet olandır. Kendisine (أَوْ لَاتِ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ) ‘Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarıdır’ âyeti okunup da itiraz edilince, o, ‘Bu âyet talak hakkındadır’ demiştir.” *El-Musannef*, 11712 nolu hadis. Bu haberin isnadında İbn Cüreyc ve Ata geçmektedir. Her ikisi de sika kişilerdir. Bunların tercüme-i hallerini sunmuştuk. Ancak İbn Cüreyc bazen tedlis yapmakla Ata ise çokça mürsel hadis rivayet etmekle tanınmıştır. Tedlis yapmakla tanınan bir şahsın İbn Hacer’in de belirttiği gibi, ancak açıkça dinlediğini ifade ettiği rivayetler kabul edilebilir. *Tabakatü'l-Müdezzisin*, s. 1 ve 13.

İbn Cüreyc de tedlis yapan bir ravidir. Bu rivayette İbn Cüreyc rivayeti açıkça dinlediğini belirtmemiştir. Ancak ‘b’ maddesinde gelecek olan İmam Buhârî’nin rivayeti bu rivayeti desteklemekte ve bu hadisteki zayıflık olasılığını kaldırılmaktadır.

b) İmam Buhârî’nin Ebû Seleme’den rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Ebû Hureyre’nin oturduğu sırada adamın biri İbn Abbâs’a geldi ve ‘Kocasından kırk gece sonra doğuran kadın hakkında bana fetva ver’ dedi. O: ‘İki sürenin sonuncusu’ deyince ben: ‘Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarıdır’ âyetini okudum. Ebû Hureyre dedi ki: ‘Ben yeğenimle beraberim.’ Ebû Seleme’yi kastediyordu. Abdullah İbn Abbâs, kölesi Kureyb’i Ümmü Seleme’ye gönderip ona sordurdu. Ümmü Seleme dedi ki: ‘Eşlem kabilesinden Sübey’a’nın kocası kendisi hamile iken öldürüldü, Sübey’a kocasının ölümünden kırk gece sonra doğum yaptı. Bu sırada onun sözü kesildi ve Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onun nikâhını kıydı. Onunla sözü kesilen kişi Ebû Senabil idi.”

Bu haberi İmam Müslim, Malik, Neseî, Tirmizî ve Abdürrezzak es-San’ânî rivayet etmişlerdir. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Talak Sûresi; Müslim, Kitabü’t-Talak, “Kocası ölen kadınla diğer kadınların iddetlerinin doğurmakla bitmesi” bâbı, 1485 nolu hadis; *el-Muvatta*, Kitabü’t-Talak, “Kendisi hamileyken kocası vefat etmiş olan kadının” bâbı, c. 2, s. 589, 590, 83 ve 86 nolu hadisler; *Sünenü’t-Tirmizî*, Kitabü’t-Talak, “Kocası vefat eden hanımın doğurması hakkında” Bâbı, 1194 nolu hadis; *Sünenü’n-Neseî*, Kitabü’t-Talak, “Kocası vefat eden hamile kadının iddeti” bâbı, c. 6, s. 190-1; *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü’t-Talak, “Kocası vefat eden boşanmış kadının talakı” bâbı, 11723 nolu hadis.

c) Bu iki rivayet bize gösteriyor ki, İbn Abbâs kocası vefat eden kadının iddeti konusunda iki müddetin en uzun olanını beklemesi gerektiği görüşündedir. Hamile kadının iddeti –ki bu hamile kadının doğumunu gerçekleştirmesidir– hamile olmayan kadının iddeti –bu da dört ay on gündür– Hz. Ali (radiyallâhu ‘anh) da bu görüştedir.

Kurtubî bu konuyla ilgili olarak şöyle der: “Hz. Ali ve İbn Abbâs’tan gelen rivayetin delili Allah azze ve cellenin şu buyruklarını bir arada mütalaa etmektir: (وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا) ‘İçinizden geriye zevceler bırakarak vefat edenlerin zevceleri kendiliklerinden dört ay on gün beklerler’ (2/el-Bakara/234) (وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ) ‘Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarıdır’ (65/et-Talak/4). Eğer kadın bu şekilde iki iddetten daha uzak olanı bekleyecek olursa bu iki âyet gereğince amel etmiş olur. Şayet doğum yapmak suretiyle iddetini sona erdirirse kocası vefat etmiş kadının iddetiyle ilgili âyet gereğince ameli terk etmiş olur. Usul âlimlerinin ittifakı ile; iki hükümle birlikte amel etmek (cem’) terichten daha iyidir.

Eğer Eslemli Sübey’a’nın hadisi bu konuda zihni bulandırmayacak olsaydı bu, güzel bir bakış açısidir. *Tefsirü’l-Kurtubî*, c. 3, s. 175

Kurtubî’nin yorumunda geçen Sübey’a hadisi İmam Buhârî’nin rivayet ettiği Ümmü Seleme’nin kendisi ile istişhad ettiği hadistir. Ümmü Seleme bu hadiste şöyle demektedir: “Eşlem kabilesinden Sübey’a’nın kocası kendisi hamile iken öldürüldü, Sübey’a kocasının ölümünden kırk gece sonra doğum yaptı. Bu sırada onun sözü kesildi ve Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onun nikâhını kıydı.”

d) Cumhurun bu konudaki görüşü ise şudur: ‘Hamile olanların iddetleri ise yüklerini bırakmalarıdır’ ilahî buyruğu kocası vefat eden boşanmış kadınlar hakkındadır.

Bu âyet Allah Teâlâ’nın (وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا) ‘İçinizden geriye zevceler bırakarak vefat edenlerin zevceleri kendiliklerinden dört ay on gün beklerler’ (2/el-Bakara/234) buyruğunu tahsis edicidir.

Cumhur bu konuda belirtilen Sübey’a hadisiyle istidlal etmişlerdir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 405; *Tefsirü’l-Kurtubî*, c. 3, s. 175; Cassas, *Ahkâmü’l-Kur’an*, c. 1, s. 415; *Fethü’l-Bâri*, c. 9, s. 472.

Sübey’a’nın kocası Sa’d İbn Havle’nin vefatı meşhur görüşe göre; Veda Haccı’nda gerçekleşmiştir. Buna göre; Sa’d’ın vefatı bu âyetlerin inişinden sonradır. Sa’d’ın Veda Haccı’nda vefat ettiğine delalet eden delillerden birisi İmam Müslim’in şu rivayetidir: “Sübey’a, Sa’d İbn Havle’nin nikâhındaydı. Sa’d, Amir ibn Lueyoğullarından olup Bedir’e katılmışlardan birisidir. Hanımı hamile iken o sırada (Veda Haccı’nda) Mekke’de vefat etmiştir.” Müslim, *Kitabü’t-Talak*, 8. Bâb, 56 nolu hadis.

e) İbn Abbâs’ın bu görüşünden döndüğü ve cumhurun görüşüne yöneldiği de rivayet edilmiştir. Bu dönüşün delillerinden birisi olarak Taberî’nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan aktardığı şu haber ileri sürülür: (وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا) ‘İçinizden geriye zevceler bırakarak vefat edenlerin zevceleri kendiliklerinden dört ay on gün beklerler’ (2/el-Bakara/234) ilahî buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle der: “Bu, kocası

ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ﴿٥﴾

5- “İşte Allah’ın size indirdiği buyruğu budur. Kim Allah’tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve ona olan mükâfatını artırır.”

{ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ } “İşte Allah’ın buyruğu budur.” İşte bunlar Allah Teâlâ’nın hükümleri ve farizalarıdır.

{ أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ } “Allah’ın size indirdiği.” Size Kur’an’da açıkladığı.

{ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ } “Kim Allah’tan korkarsa.” Emrettiği şeylerde.

{ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ } “Allah onun kötülüklerini örter.” Onun günahlarını bağışlar.

{ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا } “Ve ona olan mükâfatını artırır.” Cennetteki sevabını.

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمِلٍ فَلَا تُنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأَتَمُّوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَرِّضْ لَهَا أُخْرَى ﴿٦﴾

vefat etmiş olan kadının iddetidir. Ancak kocası vefat eden kadın hamile ise iddeti doğumu gerçekleştirmesidir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 2, s. 512. Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan yapılan nakillerin hasen olduğunu belirtmiştik.

İbn Abbâs görüldüğü gibi bu rivayette iki iddetten en uzun olanıdır, dememiştir. Kocası vefat etmiş olan hamile hanımın iddetinin doğum yapmak olduğunu mutlak olarak zikretmesiyle hamileliğin dört ay on günden az olması halinde önceki görüşünden döndüğü delil olabilir. Bu durumda İbn Abbâs Sübey’a hadisine muttali olduktan sonra önceki görüşünü bir kenara ittiğini söyleyebiliriz. Ancak gerçekten de Kurtubî’nin belirttiği gibi, o, bir önceki görüşte Kur’an’ın iki âyetini de imal ettirerek aynı zamanda Kur’an’a karşı nasıl tavır alınmasının da bir örneğini ortaya koymuştur. Bu son görüşüyle de –ki önceki görüşünden döndüğü sahih ise- hadis karşısındaki tavır da tam bir mü’minin tavrıdır. Ayrıca hakikat karşısındaki teslimiyetini de gözler önüne sermektedir.

6- “(Boşadığınız) kadınları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın! Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu (baba hesabına) başka bir kadın emzirecektir.”

Daha sonra boşanan kadınlara dönerek şöyle buyurmaktadır:

{ أَسْكِنُوهُنَّ } “(Boşadığınız) kadınları oturtun.” Onları, yani boşanan kadınları oturtun, kocalara diyor.

{ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ } “Oturduğunuz yerin bir bölümünde.” Nerede oturursanız.

{ مِنْ وَجْدِكُمْ } “Gücünüz ölçüsünde.” Varlığınız/genişliğiniz ölçüsünce nafaka ve meskenden.

{ وَلَا تَضَارُّوهُنَّ } “Kendilerine zarar vermeye kalkışmayın!” Yani nafaka ve mesken konularında boşanmış kadınlara.

{ لِتَضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ } “Onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için).” Nafaka ve meskeni onlara sıkıktırmak suretiyle bununla onlara zulmetmeyiniz.

{ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ } “Eğer iseler.” Boşanmış olan kadınlar.

{ حَمْلٍ } “Hamile.” Hamile iseler.

{ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ } “Nafakalarını verin.” Yani kocalar.

{ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ } “Doğum yapıncaya kadar.” Çocuklarını.

{ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ } “Sizin için çocuğu emzirirlerse.” Anneler sizin için çocuklarınızı.

{ فَأَتَوْهُنَّ } “Onlara verin.” Onlara, yani annelere veriniz.

{ أَجُورَهُنَّ } “Ücretlerini.” Yani emzirmeye nafakayı.

{ وَأَتَمِرُوا بَيْنَكُمْ } “Aranızda anlaşın.” Yani koca ve hanım kendi aranızdaki konularda veriniz.

{ بِمَعْرُوفٍ } “Uygun bir şekilde.” Emzirmeye nafakadan maruf bir hal üzere israfa kaçmaksızın ve kısmaksızın.

{ وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ } “Eğer anlaşamazsanız.” Nafakada anlaşamaz ve anne de kaçınırsa.

{ فَتَسْرِضْ لَهُ } “Çocuğu (baba hesabına) emzirecektir.” Çocuğu.

{ أُخْرَى } “Başka bir kadın.” Onun için annesinin dışında başka bir kadın talep eder.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

7- “Eli geniş olan genişliğine göre nafaka versin. Rızkı daraltılmış bulunan da, Allah’ın kendisine verdiğiinden versin! Allah hiç kimseyi, ona verdiğiinden başkası ile yükümlü tutmaz. Allah, bir güçlüğü ardından bir kolaylık yaratacaktır.”

{ لِيُنْفِقَ } “Nafaka versin.” Baba.

{ ذُو سَعَةٍ } “Eli geniş olan.” Zengin olan.

{ مِّنْ سَعَتِهِ } “Genişliğine göre.” Zenginliğince.

{ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ } “Daraltılmış bulunan da.”³ Malı kısıtlı.

{ رِزْقُهُ } “Rızkı.” Geçimi.

{ فَلْيُنْفِقْ } “Versin.” Emzirene.

{ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ } “Allah’ın kendisine verdiğiinden.” Allah Teâlâ’nın kendisine verdiği mala göre.

³ Tefsir metninde sonraki bölümde yer alan “aleyhi” ifadesini anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا } “Allah hiç kimseyi, yükümlü tutmaz.” Emzirmeye karşılık nafakadan.

{ إِلَّا مَا آتَاهَا } “Ona verdiğiinden başkası ile.” Ancak Allah Teâlâ’nın kendisine verdiği mala göre versin.

{ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ } “Allah, bir güçlüğü ardından yaratacaktır.” Nafaka konusunda.

{ يُسْرًا } “Bir kolaylık.” Fakirliğin ardından zenginlik. Geçim sıkıntısı çeken kimse Allah katından rızkı gözetlesin.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكَرًا ﴿٨﴾

8- “Nice kentler halkı Rabbinin ve elçilerinin buyruğuna baş kaldırmış, biz de onları çok zorlu bir hesaba çekmiş ve kendilerini görölmedik bir azaba uğratmışsınız.”

{ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ } “Nice kentler halkı.” Nice kasaba halkı.

{ عَتَتْ } “Baş kaldırmış.” İsyan etmiş ve kaçınmış.

{ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا } “Rabbinin buyruğuna.” Rabbinin emrini kabul etmeye ve Rabbine itaat etmeye.

{ وَرُسُلِهِ } “Ve elçilerinin.” Resûllere icabet etmeye ve getirdiği şeylere icabet etmeye.

{ فَحَاسَبْنَاهَا } “Biz de onları hesaba çekmiş.” Ahirette.

{ حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا } “Çok zorlu bir... ve kendilerini uğratmışsındır.” Dünyada.

{ عَذَابًا نُكَرًا } “Görölmedik bir azaba.” Şiddetli. Cümlede takdim ve tehir bulunmaktadır.

فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾

9- “Böylece onlar da yaptıklarının karşılığını tatmışlar ve işlerinin sonu tam hüsrana olmuştur.”

{ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا } “Böylece onlar da yaptıklarının karşılığını tatmışlar.” Dünyada helak oluş ile işlerinin cezasını.

{ وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا } “Ve işlerinin sonu... olmuştur.” Ahirette.

{ خُسْرًا } “Tam hüsrana.” Hüsrana.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾

10- “Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. O halde ey iman eden akıl sahipleri! Allah’tan korkun, Allah size gerçekten bir uyarıcı (kitap) indirmiştir.”

{ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ } “Allah onlara hazırlamıştır.” Ahirette.

{ عَذَابًا شَدِيدًا } “Şiddetli bir azap.” Türlü türlü sert azaplar.

{ فَاتَّقُوا اللَّهَ } “O halde Allah’tan korkun.” Öyleyse Allah Teâlâ’dan sakınınız.

{ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ } “Ey akıl sahipleri.” Ey insanlardan akıl sahibi olanlar.

{ الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا } “İman eden... Allah size gerçekten bir uyarıcı (kitap) indirmiştir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَمَنْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾

11- “Yine iman edip sâlih ameller işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah’ın apaçık âyetlerini okuyan bir Peygamber göndermiştir. Kim Allah’a iman edip, sâlih bir amel işlerse Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere sokar. Allah o kimseye gerçekten güzel bir rızık vermiştir!”

{ رُسُولًا } “Bir peygamber göndermiştir.” Resûl ile birlikte bir zikir.

{ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ } “Size okuyan.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ آيَاتِ اللَّهِ } “Allah’ın âyetlerini.” Kur’an’ı.

{ مُبَيِّنَاتٍ } “Apaçık.” Emri ve nehyi açık olan apaçık.

{ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا } “Yine iman edip... çıkarmak için.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenleri çıkarmak için.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenleri.” Kendileri ile rableri arasındaki taatleri.

{ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ } “Karanlıklardan aydınlığa.” Küfürden imana.

{ وَمَنْ يُؤْمِنَ بِاللَّهِ } “Kim Allah’a iman edip.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَيَعْمَلْ صَالِحًا } “Sâlih bir amel işlerse.” Kendisi ile Rabbi arasında halisane olarak.

{ يُدْخِلْهُ } “Allah onu, sokar.” Ahirette.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetlere.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve odalarının altlarından.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا } “İçinde ebedi kalacakları.”⁴ Cennette ikamet edecekleri. Orada ölmeyecekler ve oradan çıkartılmazlar .

{ قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا } “Allah o kimseye gerçekten güzel bir rızık vermiştir!” Allah Teâlâ onun için cennette sevap hazırlamıştır.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ
بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

12- “Allah, yedi kat göğü ve yerden de bir o kadarını yaratmıştır. Buyruk bunlar arasında inip durmaktadır ki, böylece Allah’ın her şeye kâdir olduğunu ve Allah’ın her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz!”

{ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ } “Allah, yedi kat göğü yaratmıştır.” Kubbe gibi birbirinin üstünde.

{ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ } “Ve yerden de bir o kadarını.” Yedi kat yer. Ancak bunlar yayılmıştır.

{ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ } “Buyruk bunlar arasında inip durmaktadır ki.” Diyor ki, melekler vahiy, tenzil, göklerden Allah katından musibet ile.

{ لِتَعْلَمُوا } “Böylece bilesiniz!” Ta ki, bilesiniz ve ikrar edesiniz diye.

{ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ } “Allah’ın her şeye.” Gökler ve yerler ehline.

{ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا } “Kâdir olduğunu ve Allah’ın her şeyi ilmiyle kuşattığını.” Yani O’nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.

⁴ Tefsir metninde “ebedi” sözcüğü sonraki bölümde yer almaktadır. Anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

سورة التَّحْرِيمِ
66- TAHRÎM SÛRESİ

Kendisinde “Tahrîm”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Medenîdir. Âyet sayısı 12, sözcük sayısı 247 ve harf sayısı da 1.060’tır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ١

1- “Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak Allah’ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine haram kılıyorsun? Allah çok bağışlayan, çok merhametli olandır.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tahrîm Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ } “Ey Peygamber!” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ } “Allah’ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram kılıyorsun?” Nikâhını. Yani Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in mübarek oğlu İbrahim’in annesi Mariye-i Kibtîyye’nin nikâhını. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onun nikâhını kendisine haram kalmıştı.

{ تَبْتَغِي مَرْصَاتَ أَزْوَاجِكَ } “Eşlerinin rızasını arayarak.” Eşleri Aişe ve Hafsa’nın rızasını arzulayarak, Mariye-i Kıbtiyye’nin nikâhını haram kılmakla.

{ وَاللَّهُ غَفُورٌ } “Allah çok bağışlayan.” Seni.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhametli olandır.” Bu yemin nedeniyle.

﴿ ٢ ﴾ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحْلَةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلِيكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

2- “Allah size yeminlerinizi (kefaretle) çözmeyi meşrû kılmıştır. Allah sizin mevlânızdır. O, gerçekten hakkıyla bilen, tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.”

{ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ } “Allah meşrû kılmıştır.” Allah Teâlâ açıklamıştır.

{ لَكُمْ تَحْلَةُ أَيْمَانِكُمْ } “Size yeminlerinizi (kefaretle) çözmeyi.” Yeminlerinizin kefaretinizi. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) yeminine kefaret ödedi ve kendi nefesine ekledi.

{ وَاللَّهُ مَوْلِيكُمْ } “Allah sizin mevlânızdır.” Sizin koruyucunuz ve yardımcınızdır.

{ وَهُوَ الْعَلِيمُ } “O, gerçekten hakkıyla bilen.” Mariye-i Kıbtiyye’yi haram kılışını.

{ الْحَكِيمُ } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Sana hükmettiği kefaret konusunda.

وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضُهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا قَالَ نَبَأَنِي الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ﴿ ٣ ﴾

3- “Hani Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. (Fakat eşi) o sözü, başkasına haber verip, Allah da bunu Peygamber’e bildirince, (Peygamber) bir bölümünü açıklamış ve bir bölümünü

(açıklamaktan) vazgeçmişti. (Peygamber) bunu eşine haber verince eşi: ‘Bunu sana kim haber verdi?’ dedi. (O da:) ‘Bilen ve her şeyden haberdar olan (Allah) bana haber verdi.’ dedi.”

{ وَادُّ اسْرَ النَّبِيِّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ } “Hani Peygamber, eşlerinden birine gizlice söylemişti.” Yani Hafsa’ya.

{ حَدِيثًا } “Bir söz.” Bir söz ki, onu Hazret gizlice söyledi.

{ فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ } “(Fakat eşi) o sözü, başkasına haber verip.” Hafsa Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in sırrını Aişe’ye haber verdi.

{ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ } “Allah da bunu Peygamber’e bildirince.” Allah Teâlâ da Hafsa’nın Aişe’ye haber verişini Peygamberine bildirdi.

{ عَرَفَ بَعْضَهُ } “(Peygamber) bir bölümünü açıklamış.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) de Hafsa’ya kendisinin Aişe’ye haber verdiği Ebûbekir ve Ömer’in hilafeti konusunu açıkladı. Haber verdiği şeyin Mariye-i Kıbtiyye ile yalnız kalışı olduğu da söylenmiştir.

{ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضِ } “Ve bir bölümünü (açıklamaktan) vazgeçmişti.” Mariye-i Kıbtiyye’yi kendi nefesine haram kılışını ve Ebûbekir ile Ömer’in ardından hilafete kimin geçeceğini bildirmemişti.

{ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ } “(Peygamber) bunu eşine haber verince.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Hafsa’ya kendisinin Aişe’ye aktardığı şeyi haber verince.

{ قَالَتْ } “Eşi, dedi.” Hafsa.

{ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا } “Bunu sana kim haber verdi?” Benim Aişe’ye söylediğimi kim sana haber verdi?

{ قَالَ } “(O da) dedi.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) buyurdu.

{ نَبَّأَنِي } “Bana haber verdi.” Bana haber verdi.

{ الْعَلِيمِ } “Bilen.” Aişe’ye dediğini bilen.

{ الْحَبِيرُ } “Ve her şeyden haberdar olan (Allah).” Benim sana söylediğimden haberdar olan.

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾

4- “Eğer siz ikiniz de Allah’a tevbe ederseniz (iyi olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı. Eğer Peygamber’e (karşı birbirinize) arka çıkarmanız, (bilin ki) O’nun koruyucusu Allah, Cibril ve mü’minlerin iyileridir. Ayrıca melekler de O’na arka çıkarlar.”

{ إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ } “Eğer siz ikiniz de Allah’a tevbe ederseniz (iyi olur).” Ey Aişe, ey Hafsa, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e eziyet etmenizden ve O’na karşı isyana düşmüş olmanızdan ötürü Allah Teâlâ’ya tam bir dönüşle tevbe ederseniz.

{ فَقَدْ صَغَتْ } “Çünkü sapmıştı.” Eğilim göstermişti.

{ قُلُوبُكُمَا } “Kalpleriniz.” Haktan.

{ وَإِنْ تَظَاهَرَا } “Eğer (karşı birbirinize) arka çıkarsanız.” Yardımlaşırsanız.

{ عَلَيْهِ } “Peygamber’e.” O’na eziyet etmek ve masiyet etmekle.

{ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ } “(Bilin ki) O’nun koruyucusu Allah.” O’nun koruyucusu, yardımcısı ve size karşı O’na yardım eden.

{ وَجِبْرِيلُ } “Cibril.” Size karşı O’nun yardımcısı.

{ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ } “Ve mü’minlerin iyileridir.” Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali ve bunların dışındaki diğer mü’minler gibi mü’minlerin cümlesi O’na yardım edicidir.

{ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ } “Ayrıca melekler de.” Bununla birlikte.

{ ظَهِيرٌ } “O’na arka çıkarlar.” Size karşı O’na yardım ederler.

عَسَىٰ رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنْ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكَ مُسْلِمَاتٍ
مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا ﴿٥﴾

5- "(Ey Peygamber eşleri!) O, sizi boşarsa, belki de Rabbi O'na, sizden daha hayırlı, kendini (Allah'a) teslim eden, inanan, gönülden itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bâkire eşler verir."

{ عَسَىٰ رَبُّهُ } "(Ey Peygamber eşleri!)... belki de Rabbi." Umulur ki, belki sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ إِنْ طَلَّقَكُنْ أَنْ يُبْدِلَهُ } "O sizi boşarsa, O'na verir." O'nu evlendirir.

{ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكَ } "Sizden daha hayırlı... eşler." Taat konusunda.

{ مُسْلِمَاتٍ } "Kendini (Allah'a) teslim eden." Dillerle ikrar eden.

{ مُؤْمِنَاتٍ } "İnanan." Dillerle tasdik eden ve imanlarıyla kalpler.

{ قَانِتَاتٍ } "Gönülden itaat eden." Allah Teâlâ'ya itaat edici ve onların eşleri için.

{ تَائِبَاتٍ } "Tevbe eden." Günahlardan.

{ عَابِدَاتٍ } "İbadet eden." Allah Teâlâ'yı birleyici.

{ سَائِحَاتٍ } "Oruç tutan." Oruç tutan.

{ ثَيِّبَاتٍ } "Dul." Firavun'un hanımı Muzahim'in kızı Asiye.

{ وَأَبْكَارًا } "Ve bâkire." Hazret-i İsa ('aleyhi's-selâm)'ın annesi İmran'ın kızı Meryem.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ
وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾

6- “Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi bir ateşten koruyun ki onun yakıtı insanlar ve taşlardır! Onun başında acımasız, güçlü, Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildikleri şeyi yapan melekler vardır.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ قُوا أَنْفُسَكُمْ } “Kendinizi koruyun ki.” Kendi nefislerinizden ve kavminizden bertaraf ediniz.

{ وَأَهْلِيكُمْ } “Ve ailenizi.” Çocuklarınızı ve hanımlarınızı.

{ نَارًا } “Bir ateşten.” Diyor ki, onları edeplendirin ve onlara hayrı öğretiniz. Onları bununla cehennem ateşinden koruyunuz.

{ وَقُودُهَا } “Onun yakıtı.” Onun odunları.

{ النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ } “İnsanlar ve taşlardır.” Kibrit taşıdır. Kibrit taşı sıcaklık bakımından en şiddetli olan şeydir.

{ عَلَيْهَا } “Onun başında.” Cehennemin üstünde.

{ مَلَائِكَةً } “Melekler vardır.” Yani Zebaniler.

{ غَلَاظٌ } “Acımasız.” Büyük.

{ شَدَادٌ } “Güçlü.” Kuvvetli.

{ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ } “Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen.” Kendilerine emredilen cehennem ehline azap edilmesine.

{ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ } “Ve emredildikleri şeyi yapan.” Yani Zebaniler.

﴿ ٧ ﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

7- “Ey inkâr edenler! Bugün hiç özür dilemeyin. Siz ancak yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا } “Ey inkâr edenler!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ } “Bugün hiç özür dilemeyin.” Zira O, mazeretinizi kabul etmeyecektir.

{ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ } “Siz ancak yaptıklarınızın karşılığını görüyorsunuz.” Ve dünyada söylediklerinizin.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُم سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُم جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتِمِّمْ لَنَا نُورَنَا وَاعْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٨﴾

8- “Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah’a dönün. Olur ki, Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter ve Allah’ın, Peygamber’i ve O’nunla birlikte olan mü’minleri utandırmayacağı günde, (Allah) sizi altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. (O gün) mü’minlerin nurları, önlerinden ve yanlarından koşar da, ‘Ey Rabbimiz! Bize nurumuzu tamamla ve bizi bağışla; çünkü sen, her şeye kâdirsin!’ derler.”

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ey iman edenler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ تُوبُوا إِلَى اللَّهِ } “Allah’a dönün.” Günahlardan.

{ تَوْبَةً نَّصُوحًا } “Samimi bir tevbe ile.” Kalplerinizden, sâdık ve halis bir şekilde. Samimi tevbe kalple pişmanlık, dil ile bağışlanma isteği, bedenle sökmek ve gönülden bir daha ona asla dönmemesine karar verıştır.

{ عَسَىٰ رَبُّكُمْ } “Olur ki, Rabbiniz.” Olur ki, sözcüğü Allah Teâlâ hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ اَنْ يَكْفِرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ } “Sizin kötülüklerinizi örter.” Tevbe ile sizin günahlarınızı bağışlar.

{ وَيُدْخِلْكُمْ } “Ve (Allah) sizi sokar.” Ahirette.

{ جَنَّاتٍ } “Cennetlere.” Bahçelere.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارِ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları.

{ يَوْمَ } “Günde.” Ki, bugün kıyâmet günüdür.

{ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ } “Allah’ın, Peygamber’i utandırmayacağı.” Kâfirleri utandıracak gibi. Diyor ki, Allah Teâlâ peygambere azap etmez.

{ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ } “Ve O’nunla birlikte olan mü’minleri.” Ona iman eden Ebûbekir ve ashabı gibi mü’minlere azap etmez.

{ نُورُهُمْ يَسْعَى } “(O gün) mü’minlerin nurları, koşar da.” Aydınlatır.

{ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ } “Önlerinden.” Sırat üzerinde.

{ وَبَايَمَانِهِمْ يَقُولُونَ } “Ve yanlarından... derler.” Münafıkların nurunu gitmesinin ardından.

{ رَبَّنَا آتِنَا } “Ey Rabbimiz! Bize tamamla.” Sırat üzerinde.

{ نُورَنَا وَاعْفُوْنَا } “Nurumuzu... ve bizi bağışla;” Günahlarımızı.

{ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “Çünkü sen, her şeye kâdîrsin.” Nuru tamamlamaya ve bağışlamaya.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوِيَهُمْ
جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۙ

9- “Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı savaş ve onlara karşı sert davran! Onların varacakları yer cehennemdir. Orası, ne kötü varılacak yerdir!”

{ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ } “Ey Peygamber! Kâfirlere karşı savaş.” Teslim oluncaya kadar Mekke kâfirleri ile kılıçla savaş.

{ وَالْمُنَافِقِينَ } “Ve münafıklara.” Medine ehlinin münafıklarına engelleme ve tehdit kanalıyla dille mücadele et.

{ وَاعْلُظْ عَلَيْهِمْ } “Ve onlara karşı sert davran.” Her iki gruba karşı da sözselsel ve eylemselsel olarak şiddetli davran.

{ وَمَأْوِيَهُمْ } “Onların varacakları yer.” Münafıkların ve kâfirlerin varacağı yer.

{ جَهَنَّمُ وَبُئْسَ الْمَصِيرُ } “Cehennemdir. Orası, ne kötü varılacak yerdir.” Onlar cehenneme varacaklardır.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَامْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾

10- “Allah, inkâr edenlere, Nûh’un karısı ile Lut’un karısını örnek verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kulun nikâhı altında idiler. Onlara hıyanet ettiler. (Kocaları) Allah’tan (gelen) hiçbir şeyi onlardan savamadı. (Onlara), ‘Haydi ateşe girenlerle birlikte siz de girin!’ denildi.”

Daha sonra Allah Teâlâ Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e eziyet etmeleri nedeniyle Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) ve Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın hanımlarını örnek vermek suretiyle Aişe ve Hafsa’yı korkuttu.

{ ضَرَبَ اللَّهُ } “Allah, verdi.” Allah Teâlâ açıkladı.

{ مَثَلًا } “Örnek.” Sıfat.

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenlere.” İki kâfir kadını.

{ امْرَأَتَ نُوحٍ } “Nûh’un karısı.” Vahile.

{ وَأَمْرَاتُ لُوطٍ } “İle Lut’un karısını.” Vaile.

{ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِينَ } “Bu ikisi, kullarımızdan iki sâlih kulun nikâhı altında idiler.” Gönderilmiş.

{ فَحَانَتَاهُمَا } “Onlara hıyanet ettiler.” Din bakımından o iki peygambere muhalefet ettiler. Dil ile mü’min olduklarını açıkladılar, kalben ise münafıklıklarını gizlediler. Yoksa fîsk-u fücür ile o iki peygambere ihanette bulunmadılar. Çünkü hiçbir peygamberin hanımı asla fîsk-u fücür işlemez.

{ فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا } “(Kocaları) onlardan savamadı.” Onlara yarar sağlayamadı.

{ مِنْ اللَّهِ } “Allah’tan (gelen.)” Allah’ın azabından.

{ شَيْئًا } “Hiçbir şeyi.” Küfürleriyle birlikte o ikisinin eşlerinin salâhına.

{ وَقِيلَ ادْخُلَا } “(Onlara), ‘Haydi siz de girin!’ denildi.” Ahirette.

{ النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ } “Ateşe girenlerle birlikte.”¹ Cehennem ateşine. Daha sonra Allah Teâlâ Hafsa ve Aîşe’yi Firavun’un hanımı Asiye bint Muzahim ve Meryem bint İmran’ı örnek göstermek suretiyle tevbe ve ihsana yöneltmek amacıyla şöyle buyurdu:

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَاتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾

11- “Allah mü’minlere de Firavun’un karısını örnek gösterdi. O şöyle demişti: ‘Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun’dan ve onun yaptıklarından kurtar ve beni şu zalim toplumdan kurtar!’”

¹ Tefsir metni nde “en-nâr” sözcüğü önceki bölümde yer almasına rağmen me-alle uyum gösterebilir diye bu bölüme aldık.

{ وَصَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا } “Allah örnek gösterdi.” Allah Teâlâ sıfatını açıkladı.

{ لِلَّذِينَ آمَنُوا } “Mü’minlere de.” İki Müslüman hanımı.

{ امْرَأَتِ فِرْعَوْنَ } “Firavun’un karısını.” Asiy bint Müzahim.

{ إِذْ قَالَتْ } “O şöyle demişti.” Firavun kendisine çektiği işkence içinde.

{ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ } “Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap.” Ta ki, Firavun’un azabı bana kolay gelsin.

{ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ } “Beni Firavun’dan kurtar.” Firavun’un dininden.

{ وَعَمَلِهِ } “Ve onun yaptıklarından.” Azabından.

{ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } “Ve beni şu zalim toplumdan kurtar.” Kâfir toplumdan. Bunun üzerine kocasının kâfirliği Onun imanına ve ilesine zarara vermedi.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا
وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ عَلَيْهَا ذِكْرٌ وَإِسْمٌ

12- “İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem’i de (Allah örnek gösterdi). Biz ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O, gönülden itaat edenlerdendi.”

{ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا } “İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem’i de (Allah örnek gösterdi).” Fercini korudu. Yani gömleğinin yakasını hayâsızlıklardan korudu.

{ فَنفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا } “Biz ona ruhumuzdan üfledik.” Hazret-i Ceb-rail (‘aleyhi’s-selâm) emrimizle onun gömleğinin yakasına üfledi de o da Hazret-i İsa (‘aleyhi’s-selâm)’a hamile kaldı.

{ وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا } “*Ve Rabbinin sözlerini tasdik etti.*” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın kendisine söylediği; “*Melek: Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir elçisiyim’ dedi*” sözünü tasdik etti.

{ وَكُتِبَ } “*Ve kitaplarını.*” Tevrat, İncil ve diğer kitapları. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “*Rabbinin sözlerini*”, İsa ibn Meryem (‘aleyhi’s-selâm)’ın olmasını. Allah Teâlâ’dan “*Kün*” sözcüğü ile yaratılmış oldu ve İncil kitabını.

{ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ } “*O gönülden itaat edenlerdendi.*” Sıkıntı ve bolluk anında Allah Teâlâ’ya itaat edenlerden idi.

Kendisinde “Mülk”ün zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 30, sözcük sayısı 335 ve harf sayısı da 1.313’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

1- “Mutlak hükümlerlik elinde olan Allah’ın şanı ne yücedir! O, her şeye kadirdir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mülk Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ تَبَارَكَ } “Şanı ne yücedir!” Bereket sahibidir. Âyetin, “Yücedir, uludur, mukaddestir, çocuk ve ortak edinmekten beridir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ } “Mutlak hükümlerlik elinde olan Allah’ın şanı.” İzzetin, zilletin ve her şeyin hazinelerinin mülkü.

{ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } “O, her şeye kadirdir.” İzzet ve zillele.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ ﴿٢﴾

2- “Hanginizin daha iyi iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur. O, mutlak üstündür, çok bağışlayıcıdır.”

{الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ} “Ölümü yaratan O’dur.” Ölüm bir koç şeklinde yaratılmış olup her neye uğrarsa ve her ne onun kokusunu alırsa ve diri olan her neyi çiğnerse mutlaka ölür.

{وَالْحَيَاةَ} “Ve hayatı.” Hayat da ablak (siyah-beyaz karışımı bir renkte) dişi bir kısrağ suretinde yaratılmıştır. Her neye uğrayıp, kokusunu alırsa mutlaka hayat bulur. Her neyi çiğnerse mutlaka hayat bulur. Eserinden neyin üzerine atılırsa o şey ancak dirilir. Eşekten yüksekçe, katırdan alçakçadır. Adımını gözün görebildiği kadar atar. Peygamberlerin bindiği at budur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ölümü yaratan O’dur” yani nutfeyi. “Ve hayatı”, yani canı. Yine âyette takdim tehir bulunduğu söylenilmiş, âyetin dizilişinin “Hayatı ve ölümü yaratan O’dur” şeklinde olduğu da söylenilmiştir.

{لِيَبْلُوَكُمْ} “Denemek için.” Sizi hayat ile ölüm arasında sınamak için.

{إِن كُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا} “Hanginizin daha iyi iş yapacağınızı.” Amel bakımından en ihlaslı olanını.

{وَهُوَ الْعَزِيزُ} “O, mutlak üstündür.” Kendisine inanmayan intikam almakla.

{الْعَفُورُ} “Çok bağışlayıcıdır.” Kendisine tevbe eden ve iman eden kimseye karşı.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَؤْتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾

3- “Yedi kat göğü birbiri üstünde tabaka tabaka yaratan O’dur. Rahmân olan Allah’ın yaratmasında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun?”

{ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا } “Yedi kat göğü birbiri üstünde tabaka tabaka yaratan O’dur.” Kubbe misali etraflarından yapışık biri diğerinin üstünde tabaka tabaka olarak.

{ مَا تَرَى } “Göremezsin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ } “Rahmân olan Allah’ın yaratmasında.” Göklerin yaratılmasında.

{ مِنْ تَفَاوُتٍ } “Hiçbir uygunsuzluk.” Eğrilik.

{ فَارْجِعِ الْبَصَرَ } “Gözünü çevir de bir bak.” Göğe bakışını tekrar gerçektir.

{ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ } “Bir bozukluk görebiliyor musun?” Yarıklık, çatlaklık, ayıp ve halel.

﴿ ٤ ﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ

4- “Sonra gözünü tekrar çevir de bak; göz (aradığı bozukluğu bulamadan) güçsüz ve bitkin bir halde sana dönecektir.”

{ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ } “Sonra gözünü çevir de bak.” Göğe tekrar bakışını yönelt ve göğe bakışla tefekkür et.

{ كَرَّتَيْنِ } “Tekrar.” İki kere.

{ يَنْقَلِبْ } “Dönecektir.” Dönmekle.

{ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا } “Göz (aradığı bozukluğu bulamadan) güçsüz bir halde sana.” Bir şey görmesinden önce küçültülmüş ve zelil kılınmış.

{ وَهُوَ حَسِيرٌ } “Ve bitkin.” Yorulmuş, zayıf olmuş ümitsiz olarak.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ
وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

5- “Andolsun ki, biz, dünyaya (en yakın olan) göğü kandillerle süs-
ledik. Bunları şeytanlara atış taneleri yaptık ve onlar için alevli
ateş azabını hazırladık.”

{ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا } “Andolsun ki, biz, dünyaya (en yakın olan)
göğü süsledik.” İlk semayı.

{ بِمَصَابِيحَ } “Kandillerle.” Yıldızlarla.

{ وَجَعَلْنَاهَا } “Bunları yaptık.” Yani yıldızları.

{ رُجُومًا } “Atış taneleri.” Atış.

{ لِلشَّيَاطِينِ } “Şeytanlara.” Onunla taşlanırlar. Kimileri delirir, kimi-
leri bükülür, kimileri de yakılır.

{ وَاعْتَدْنَا لَهُمُ } “Ve onlar için hazırladık.” Ahirette şeytanlar için.

{ عَذَابَ السَّعِيرِ } “Alevli ateş azabını.” Yakıcı.

﴿ ٦ ﴾ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

6- “Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. O, ne kötü
varılacak yerdir!”

{ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ } “Rablerini inkâr eden-
ler için cehennem azabı vardır. O, ne kötü varılacak yerdir!” Cehen-
neme gireceklerdir.

﴿ ٧ ﴾ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ

7- “Oraya atıldıkları zaman, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işi-
tirler.”

{ إِذَا أُلْقُوا فِيهَا } “Oraya atıldıkları zaman.” Cehenneme girecek olan
ümmetlerden birisi, yani Yahudiler, Hristiyanlar, Mecusiler ve müş-
rik Araplar cehenneme atıldıklarında.

{ سَمِعُوا لَهَا } “Onun işitirler.” Cehennemin.

{ شَهِيْقًا } “Çıkardığı uğultuyu.” Eşegın anırması gibi sesini.

{ وَهِي تَفُورُ } “Kaynarken.” Kaynadığında.

تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أَلْقَى فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾

8- “(Cehennem) neredeyse öfkesinden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara, ‘Size uyarıcı (bir peygamber) gelmemiş miydi?’ diye sorarlar”

{ تَكَادُ تَمَيِّزُ } “(Cehennem) neredeyse çatlayacak!” Ayrılıp dağılacak.

{ مِنَ الْغَيْظِ } “Öfkesinden.” Kâfirlere karşı.

{ كُلَّمَا أَلْقَى فِيهَا } “Her ne zaman oraya atılsa.” Cehenneme atılsa.

{ فَوْجٌ } “Bir topluluk.” Kâfirlerden bir grup. Yani Yahudiler, Hırs-tıyanlar, Mecusiler ve diğerkâfirler.

{ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا } “Onun bekçileri onlara, sorarlar.” Yani cehenne-min bekçileri.

{ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ } “Size uyarıcı (bir peygamber) gelmemiş miydi?” diye.” Korkutucu bir resûl.

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِن أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾

9- “Onlar derler: ‘Evet, doğrusu bize uyarıcı (bir peygamber) gel-mişti; fakat biz (onu) yalan saymış ve ‘Allah bir şey indirmemiş-tir, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz!’ demiştik.”

{ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ } “Onlar derler: ‘Evet, doğrusu bize uyarıcı (bir peygamber) gelmişti.’” Korkutan bir resul.

{ فَكَذَّبْنَا } “Fakat biz (onu) yalan saymış.” Resûlleri.

{وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ} “Ve Allah bir şey indirmemiştir, demiştik.” Ne bir kitap indirdi ne de bize bir resûl gönderdi.

{إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا} “Siz ancak.”¹ Ve resûllere demiştik ki, sizler ancak.

{فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ} “Büyük bir sapıklık içindesiniz!” Büyük bir hata içindesiniz. Allah’a ortak koşmak.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Melekler onlara derler ki “Siz ancak”, sizler dünyada ancak. “Büyük bir sapıklık içindesiniz”, Allah’a ortak koşmakla büyük bir yanılğı içindesiniz.

﴿١٠﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ

10- “Ve ‘Eğer söz dinleseydik veya aklımızı kullanmış olsaydık, şu alevli ateşe girenler arasında olmazdık!’ derler.”

{وَقَالُوا} “Ve derler.” Cehennem bekçilerine.

{لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ} “Eğer söz dinleseydik.” Hakka ve hidayete kulak kabartsaydık.

{أَوْ نَعْقِلُ} “Veya aklımızı kullanmış olsaydık.” Veya dünyadayken hak konusunda rağbetkâr olsaydık.

{مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ} “Şu alevli ateşe girenler arasında olmazdık.” Bugün cehennem ateşinde yakıt olanlarla birlikte olmazdık.

﴿١١﴾ فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ

11- “Böylece günahlarını itiraf ederler. Artık o alevli ateşe girenler, (Allah’ın rahmetinden) uzak olsunlar!”

{فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ} “Böylece günahlarını itiraf ederler.” Şirk koşuşlarını itiraf ederler.

¹ “İllâ” istisna edatı tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen me-alle uyum göstereceği diye bu bölüme aldık.

{فَسَحِّقَا} “Artık (Allah’ın rahmetinden) uzak olsunlar!” Allah Teâlâ’nın rahmetinden uzak olsunlar. Tersine çevrilsinler.

{لَا ضَحَابَ السَّعِيرِ} “O alevli ateşe girenler.” Bugün cehennem ateşinde yakıt olanlar.

﴿١٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ

12- “Görmedikleri halde Rablerinin (azabından) korkanlara gelince; onlar için hem bağışlanma hem de büyük bir mükâfat vardır.”

{إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم} “Rablerinin (azabından) korkanlara gelince.” Rableri için amel edenlere.

{بِالْغَيْبِ} “Görmedikleri halde.” Her ne kadar O’nu görmeseler dahi.

{لَهُمْ مَغْفِرَةٌ} “Onlar için hem bağışlanma.” Dünyada günahlarının bağışlanması.

{وَأَجْرٌ كَبِيرٌ} “Hem de büyük bir mükâfat vardır.” Cennette ise büyük bir sevap vardır.

﴿١٣﴾ وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوْ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

13- “Sözünüzü ister gizleyin, ister açıkça söyleyin; bilin ki O, kalplerin içindekini bilmektedir.”

{وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ} “Sözünüzü ister gizleyin.” Hazret-i Muhammed (sallallahu ‘aleyhi ve sellem) hakkında hile ve hıyanet ile.

{أَوْ اجْهَرُوا بِهِ} “İster açıkça söyleyin.” Veya savaş ve vuruşma ile O’na karşı ilan ediniz.

{إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ} “Bilin ki O, kalplerin içindekini bilmektedir.” Kalplerde olan hayır ve şerri bilir.

﴿١٤﴾ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

14- “Hiç yaratan bilmez mi? O, inceliklere en iyi nüfuz eden, her şeyden haberdar olandır.”

{ لَا يَعْلَمُ } “Hiç bilmez mi?” Gizliyi.

{ مَنْ خَلَقَ } “Yaratan.” Sırrı yaratan.

{ وَهُوَ اللَّطِيفُ } “O, inceliklere en iyi nüfuz eden,” İlmi kalplerde olanı bilir.

{ الْخَبِيرُ } “Her şeyden haberdar olandır.” Kalplerde olan hayır ve şerden haberdar olandır. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “İlmi hayır ve şer her şeye nüfuz eder. Hayır ve şerden de haberdardır.”

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

15- “Yeryüzünü size boyun eğdiren O’dur. Öyleyse yerin omuzlarında dolaşın ve Allah’ın rızkından yeyin! Son dönüş ancak O’nadır.”

{ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذُلُولًا } “Yeryüzünü size boyun eğdiren O’dur.” Zelil kılıcı olarak. Dağlarla onları yumuşatmıştır.

{ فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا } “Öyleyse yerin omuzlarında dolaşın.” Yeryüzünün köşe bucaklarında, etrafında yürüyünüz ve hareket ediniz. Âyetin, “Dağlarında tepelerinde ve iki dağ arasındaki yollarda” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ } “Ve Allah’ın rızkından yeyin!” O’nun rızkından yiyiniz.

{ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ } “Son dönüş ancak O’nadır.” Ahirette dönüş.

﴿١٦﴾ ءَامِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ

16- “Gökte olanın, sizi yere batırmayacağından güvende misiniz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır.”

{ءَامِنْتُمْ} “Güvende misiniz?” Ey Mekke halkı ona isyan ettiği-
nizde.

{مَنْ فِي السَّمَاءِ} “Gökte olanın.” Arşa istiva etmiş gökte olanın аза-
bından.

{أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ} “Sizi yere batırmayacağından...
O zaman yer sarsıldıkça sarsılır.” Karun’un yere batırılışı gibi, yerin
en alt tabakasına doğru sizi döndürdükçe döndürür.

أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ
نَذِيرِ ﴿١٧﴾

17- “Yahut gökte olanın, üzerinize taş yağdıran bir kasırga gönder-
meyeceğinden güvende misiniz? İşte (bu) tehdidimin ne demek
olduğunu yakında bileceksiniz!”

{أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ} “Yahut gökte olanın, güvende misiniz?” Ken-
disine isyan etmeniz halinde Arş’a istiva etmiş olan gökteki yaratı-
cının azabından.

{أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا} “Üzerinize taş yağdıran bir kasırga gönder-
meyeceğinden.” Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmine taş gönderdiği
gibi size de taş ile.

{فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ} “İşte (bu) tehdidimin ne demek olduğunu ya-
kında bileceksiniz!” Azapla sizi dönüştürmemin nasıl olduğumun
nasıl olduğunu.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾

18- “Andolsun ki, onlardan öncekiler de yalanladılar. Ama benim
karşılık olarak verdiğim azabım nasıl olmuştu?”

{ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } “Andolsun ki, onlardan öncekiler de yalanladılar.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) senin kavminden önce.

{ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ } “Ama benim karşılık olarak verdiğim azabım nasıl olmuştu?” Bak bakayım onlara azapla değiştirmem nasıl olmuştur?

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا
الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

19- “Üstlerinde kanat çırparak uçan kuşları görmediler mi? Onları (havada) Rahmân olan Allah’tan başkası tutmuyor. O, gerçekten her şeyi görmektedir.”

{ أَوَلَمْ يَرَوْا } “Görmediler mi?” Mekke kâfirleri.

{ إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ } “Üstlerinde kuşları.” Başlarının üstlerinde.

{ صَافَّاتٍ } “Uçan.” Kanatları açık olarak.

{ وَيَقْبِضْنَ } “Kanat çırparak.” Kapatarak.

{ مَا يُمَسِّكُهُنَّ } “Onları tutmuyor.” Açılmasından sonra.

{ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ } “(Havada) Rahmân olan Allah’tan başkası. O, gerçekten her şeyi görmektedir.” Kanat çırpmayı.

أَمِنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِنَّ
الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾

20- “Rahmân olan Allah’a karşı şu size yardım edecek ordunuz kimlerdir? Kâfirler ancak derin bir gaflet içinde bulunmaktadır!”

{ أَمِنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ } “Şu ordunuz kimlerdir?” Sizin gücünüz.

{ يَنْصُرُكُمْ } “Size yardım edecek.” Sizi koruyacak.

{ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ } “Rahmân olan Allah’a karşı.” Rahmân’ın azabından.

{ إِنَّ الْكَافِرُونَ إِلَّا } “Kâfirler ancak.” Kâfirler ancak.

{ فِي غُرُورٍ } “Derin bir gaflet içinde bulunmaktadırlar!” Dünyanın bâtil şeyleri ve gururu içindedirler.

﴿ ٢١ ﴾ اَمِنْ هَذَا الَّذِي يَزُرُّكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ

21- “(Allah) size verdiği rızık kesirse, size rızık verebilecek kimdir? Doğrusu onlar azgınlık ve nefret içinde direnip durmaktadırlar.”

{ اَمِنْ هَذَا } “Kimdir?” O.

{ الَّذِي يَزُرُّكُمْ } “Size rızık verebilecek.”² Gökten yağmurla, yerden bitki ile.

{ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ } “(Allah) size verdiği rızık kesirse.” Sizi rızıklandıracak kimdir?

{ بَلْ لَجُوا } “Doğrusu onlar direnip durmaktadırlar.” Mütemadiyen sürüp gitmektedirler.

{ فِي عُتُوٍّ } “Azgınlık.” Hakkı kabul etmekten kaçınma içinde.

{ وَنُفُورٍ } “Ve nefret içinde.” İmandan uzaklaşarak.

اَمِنْ يَمْشِي مَكْبًا عَلَى وَجْهٍ اَهْدَى اَمِنْ يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى

﴿ ٢٢ ﴾ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

22- “Şimdi yüzüstü sürünerek yürüyen mi yoksa doğru yolda dimdik yürüyen mi (varacağı yere) daha kolay ve çabuk ulaşır?”

² “Ellezi” ismi mevsulu tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlasın diye bu bölüme ekledik.

{ أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ } “Şimdi yüzüstü sürünerek yürüyen mi?” Sapıklığı ve küfrü üzere ters dönerek giden. Söz konusu şahıs Ebû Cehil ibn Hişam’dır.

{ أَهَذَى } “Daha kolay ve çabuk ulaşır?” Din bakımından daha doğru yoldadır.

{ أَمْ يَمْشِي سَوِيًّا } “Yoksa dimdik yürüyen mi?... (varacağı yere.)” Adil olarak.

{ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ } “Doğru yolda.” Allah’ın razı olduğu din üzere giden ki bu din İslam’dır, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’dir.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا
مَا تَشْكُرُونَ ﴿٣٣﴾

23- “De ki: ‘Sizi yaratan, size kulaklar, gözler ve kalpler veren O’dur. Ne kadar az şükrediyorsunuz!’”

{ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ } “De ki: Sizi yaratan, O’dur.” Sizi yaratan O’dur.

{ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ } “Size kulaklar, veren.” Hakkı ve hidayeti kendisiyle duyacağınız.

{ وَالْأَبْصَارَ } “Gözler.” Hakkı ve hidayeti kendisiyle göreceğiniz.

{ وَالْأَفْئِدَةَ } “Ve kalpler.” Yani kalpler. Hakkı ve hidayeti kendisiyle akıl edeceğiniz.

{ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ } “Ne kadar az şükrediyorsunuz.” Diyor ki, size yapılan iyiliklere karşı şükrunüz azdır. Âyetin, “Ne az ne de çok şükür ediyorsunuz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٣٤﴾

24- “De ki: ‘Sizi yeryüzünde çoğaltıp yayan O’dur. Ancak O’nun huzuruna gelip toplanacaksınız.”

{ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ } “De ki: Sizi çoğaltıp yayan O’dur.” Sizi yaratan.

{ فِي الْأَرْضِ } “Yeryüzünde.” Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan, Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da topraktan, toprağı da yerden kılan.

{ وَالَّيْهَ تُحْشَرُونَ } “Ancak O’nun huzuruna gelip toplanacaksınız.” Ahi-rette toplanacaksınız de amellerinize göre size karşılık verecektir.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

25- “Onlar, ‘Eğer doğru söylüyorsanız, bu tehdit (ettiğiniz azap) ne zaman gelecek?’ derler.”

{ وَيَقُولُونَ } “Onlar, derler.” Yani Mekke kâfirleri.

{ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ } “Bu tehdit (ettiğiniz azap) ne zaman gelecek?” Bize vaat ettiğin.

{ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ } “Eğer doğru söylüyorsunuz.” Eğer bunun gerçekleşmesi hususunda doğru sözlülerden isen.

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾

26- “De ki: ‘Ona ait bilgi ancak Allah’ın katındadır. Ben sadece apa-çık bir uyarıcıyım.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ إِنَّمَا الْعِلْمُ } “Ona ait bilgi ancak.” Kıyâmetin kopuşuna ve azabın inişine dair bilgi.

{ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ } “Allah’ın katındadır. Ben sadece bir uyarıcıyım.” Korkutan bir resulüm.

{ مُبِينٌ } “Apaçık.” Dilini bildiğiniz.

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ
بِهِ تَدْعُونَ ﴿٢٧﴾

27- “Ama onu (azabı) yakından gördükleri zaman, inkâr edenlerin yüzleri kararacak ve (kendilerine), ‘İşte sizin isteyip durduğunuz budur!’ denilecek.”

{ فَلَمَّا رَأَوْهُ } “Ama onu (azabı) gördükleri zaman.” Yani cehennemde azabı.

{ زُلْفَةً } “Yakından.” Yakından. Âyetin, “Gözle bilfiil gördükleri zaman” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ سَيِّئَتْ } “Kararacak.” Azabın kötülüğünden.

{ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenlerin yüzleri.” Âyetin, “Kâfirlerin yüzleri yakılacak” anlamına geldiği de söylenmiştir’.

{ وَقِيلَ } “Ve (kendilerine), denilecek.” Onlara.

{ هَذَا } “Budur.” Azap.

{ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ } “İşte sizin.” Dünyada iken.

{ تَدْعُونَ } “İsteyip durduğunuz.” İsteddiğiniz ve gerçekleşmeyeceğini söylediğiniz.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِیَ اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ
مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

28- “De ki: ‘Söyleyin bakalım; Allah beni ve benimle birlikte olanları yok etse veya bizi rahmetine sokmuş olsa, kâfirleri can yakıcı azaptan kim kurtaracak?’”

{ قُلْ أَرَأَيْتُمْ } “De ki: Söyleyin bakalım.” Ey Mekke ehli.

{ إِنْ أَهْلَكَنِیَ اللَّهُ } “Allah beni yok etse.” Azapla.

{ وَمَنْ مَعِيَ } “Ve benimle birlikte olanları.” Mü’minleri.

{ أَوْ رَحِمْنَا } “Veya bizi rahmetine sokmuş olsa.” Azaptan. Diyor ki, bizi bağışla ve bize azap etme. O, bize merhamet eden ve bizi helak edecek olandır.

{ فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ } “Kâfirleri can yakıcı azaptan kim kurtaracak?” Acıtırıcı.

قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ أَمَّنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٩﴾

29- “De ki: ‘İşte bu, bizim kendisine iman ettiğimiz ve güvenip dayandığımız (Allah) çok esirgeyicidir. Siz yakında kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onlara buyur ki.

{ هُوَ الرَّحْمَنُ } “İşte bu, (Allah) çok esirgeyicidir.” Bizi kurtarır ve bize rahmet eder.

{ أَمَّنَّا بِهِ } “Bizim kendisine iman ettiğimiz.” Kendisini tasdik ettik.

{ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا } “Ve güvenip dayandığımız.” Ve güvendiğimiz.

{ فَسَتَعْلَمُونَ } “Siz yakında bileceksiniz!” Azabın inişi anında.

{ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ } “Kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu.” Apaçık bir küfür içinde olanın.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿٣٠﴾

30- “De ki: ‘Söyleyin bakalım; suyunuz yerin dibine çekilirse, size kim bir akarsu getirebilir?’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara de ki.

{ أَرَأَيْتُمْ } “Söyleyin bakalım.” Ey Mekke ehli ne diyorsunuz?

{ إِنَّ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ } “Suyunu... çekiliverse.” Zemzem suyunuz olsa.

{ غَوْرًا } “Yerin dibine.” Kovalar kendisine ulaşamayacak kadar yerin dibine geçse.

{ فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ } “Size kim bir akarsu getirebilir?” Kovaların kendisine ulaştığı açık bir suyu. Âyetin, “Nûn ve Kalem’i yaratının dışında size kaynak suyunu kim getirecek?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة القلم
68- KALEM SÛRESİ

Kendisinde “Nûn” un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke'dir. Âyet sayısı 52, sözcük sayısı 300 ve harf sayısı da 1.256'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾

1- “Nûn. Kalem'e ve onların yazdıklarına yemin olsun ki.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nûn/Kalem Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ ن } “Nûn.” Diyor ki, Allah Teâlâ Nûn'a kasem etmiştir. Nûn, yerleri sırtında taşıyan balıktır. Bu balık sudadır. Altında da öküz vardır. Öküzün altında kaya, kayanın altında ise de nemli toprak vardır. O nemli toprağın altında ne olduğunu da Allah'tan başkası bilmez. Balığın isminin Livaş veya Lüveyha olduğu söylenmiştir. Öküzün isminin de Behemut, kimileri de telehut olduğunu söylemiştir. Kimileri de Livuta olduğu söylemiştir. Bu balık bir denizdedir. Ona Udvas olduğu da söylenmiştir. O da büyük bir deniz içindeki küçük bir öküz gibidir. Bu denizde içi boş bir kayanın içindedir. Bu kayada 4.000 yarık vardır. Bu yarıktan sular yeryüzüne çıkar.

Nûn'un, Rab Teâlâ'nın isimlerinden birisi olduğu da söylenmiştir. Bu isim Nûnu'r-Rahmân'dır. Nûn'un, okka olduğu da söylenmiştir.

{وَالْقَلَمِ} “Kalem’e.” Allah Teâlâ “kalem”e yemin etmiştir. Bu kalem nurdan bir kalemdir. Uzunluğu yer ile gök arası kadardır. Zikir-i Hâkim’in yani Levh-i Mahfuz’un kendisiyle yazıldığı kalem-
dir. Kalem’in meleklerden birisi olduğu da söylenmiştir. Allah Teâlâ onun adına yemin etmiştir.

{وَمَا يَسْطُرُونَ} “Ve onların yazdıklarına yemin olsun,” Allah Teâlâ meleklerin yazdığı âdemoğlunun amellerine yemin etmiştir.

٢ مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ

2- “Sen Rabbinin nimeti sayesinde mecnûn değilsin!”

{مَا أَنْتَ} “Sen değilsin!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{بِنِعْمَةِ رَبِّكَ} “Rabbinin nimeti sayesinde.” Peygamberlik ve İslam ile.

{بِمَجْنُونٍ} “Mecnûn.” Deliren. Bundan dolayı kasem olmuştur.

٣ وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ

3- “Şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır.”

{وَإِنَّ لَكَ} “Şüphesiz senin için vardır.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{لَأَجْرًا} “Bir mükâfat.” Cennette peygamberlik ve İslam ile sevap vardır.

{غَيْرَ مَمْنُونٍ} “Bitip tükenmeyen.” Noksanlaştırılmayan, bulanıklaştırılmayan ve bu nimetle başa kalkılmayan.

٤ وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ

4- “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”

{وَإِنَّكَ} “Sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَعَلَى خُلُقِي عَظِيمٍ } “Elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” Allah’a keremli şerefli bir din üzere. Büyük bir lütuf üzere olduğu da söylenmiştir. Huluk şeklinde okunması halinde âyet, Allah Teâlâ’nın kendisiyle ikramda bulunduğu güzel ahlak anlamına gelir.

فَسْتَبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ

5- “Yakında sen de göreceksin, onlar da.”

{ فَسْتَبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ } “Yakında sen de göreceksin onlar da.” Görecek ve bileceksin, onlar da kendilerine azabın inişi anında görecek ve bilecekler.

بِأَيِّكُمُ الْمَفْثُونُ

6- “Hanginizde delilik olduğunu!”

{ بِأَيِّكُمُ الْمَفْثُونُ } “Hanginizde delilik olduğunu!” Delilik.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

7- “Doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapan kişiyi en iyi bilendir, doğru yol üzerinde olanları da en iyi bilen O’dur.”

{ إِنَّ رَبَّكَ } “Doğrusu Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ } “Kendi yolundan sapan kişiyi en iyi bilendir.” Dininden ki, bu, Ebû Cehil ve ashabıdır.

{ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ } “Doğru yol üzerinde olanları da en iyi bilen O’dur.” Dinine bu da Ebûbekir ve ashabıdır.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ

8- “Öyleyse sen (gerçeği) yalan sayanlara boyun eğme!”

{ فَلَا تُطْع } “Öyleyse sen boyun eğme!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ الْمُكَذِّبِينَ } “(Gerçeği) yalan sayanlara.” Allah’ı ve kitabı yalanlayan, yani Mekke ehlinin liderlerine.

٩ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ

9- “Onlar isterler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana karşı yumuşak davransınlar.”

{ وَدُّوا } “Onlar isterler ki.” Arzularlar.

{ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ } “Sen yumuşak davranasın da onlar da sana karşı yumuşak davransınlar.” Onlara yumuşakça davranasın da onlar da sana yumuşakça davranalar. Âyetin, “Sen onlarla mutabakat gösteresin de onlar da seninle mutabakat göstereler, onlara yağcılık yapasın da onlar da sana yağcılık yapalar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١٠ وَلَا تُطْعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ

10- “Yine sen çok yemin edene, değersize itaat etme.”

{ وَلَا تُطْعُ } “Yine sen itaat etme.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ كُلِّ حَلَّافٍ } “Çok yemin edene.” Allah Teâlâ’ya çokça yalan söyleyene.

{ مَّهِينٍ } “Değersize.” Allah’ın dininde zayıf olan. Söz konusu şahıs Velid ibn Muğire el-Mahzumî’dir.

١١ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ

11- “Kusur arayıp kınayana, durmadan söz taşıyana.”

{ هَمَّاز } “Kusur arayıp kınayana.” Sürekli yeren, kınayan, insanların önünden ve arkasından çekiştirip duran.

{ مَشَاءَ بَنِيم } “Durmadan söz taşıyana.” İnsanların arasında bozgunculuk amacıyla koğuculuk yapan.

١٢ مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٌ

12- “Hayra engel olana, saldırgana, günahkâra.”

{ مَنَاعٌ لِلْخَيْرِ } “Hayra engel olana,” İslam’a, kişi ile oğlu, kişi ile kardeşi ve akrabaları arasına girip engel olan.

{ مُعْتَدٍ } “Saldırgana.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Hakka karşı despot ve onlara karşı çokça zalim olan kimseye.

{ أَثِيمٌ } “Günahkâra.” Fâcir.

١٣ عَثَلٌ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٌ

13- “Kaba ve haşin kimseye, bütün bunlardan sonra kötülükle de damgalanmış (kimselerden hiçbirine).”

{ عَثَلٌ } “Kaba ve haşin kimseye.” Bâtıl yolla ve yalanla düşmanlığı çok şiddetli olana. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Kaba ve haşin kimseye”, obur, çokça su içen, cismi sağlıklı, karnı dolu.

{ بَعْدَ ذَلِكَ } “Bütün bunlardan sonra.” Bununla birlikte.

{ زَنِيمٌ } “Kötülükle de damgalanmış (kimselerden hiçbirine).” Bir kavimden olmadığı halde o kavme ilsak edilmiş. Âyetin, “Küfürde, şirkte, fık-u fücürde, kötülükte şöhret bulmuş” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, keçinin kulağının kesik oluşu gibi, onun da kulağı kesiktir, anlamına geldiği de söylenmiştir.¹

¹ a) İmam Buhârî (عَثَلٌ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٌ) “Cahil ve kaba, üstelik kulağı kesik olana” ilahî buyruğu hakkında Mücahid kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “O, Kureys’ten bir adamdır ki, kulağında davar küpesi (veya kesigi) gibi bir sarkıntısı vardır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Kalem Sûresi, 4917 nolu hadis.

b) (عُتْلُ) sözcüğü, küfründe şiddetli ve kaba anlamına gelmektedir. Araplar her şiddetli ve kuvvetli kişiye utul derler.

Ferra (عُتْلُ) sözcüğü hakkında şu açıklamalarda bulunur: Bu yerde 'utull' sözcüğü bâtl üzere düşmanlığı çok şiddetli olan kimse demektir. *Meâni'l-Kur'an*, c. 3, s. 173.

c) (بَعْدَ ذَلِكَ رَنِيمٌ) “Üstelik kulağı kesik olana.” İmam Buhârî’nin tahrir ettiği hadise göre; İbn Abbâs bu âyeti; “O Kureyş’ten bir adamdır ki, kulağında davar küpesi (veya kesigi) gibi bir sarkıntısı vardır” diye tefsir etmiştir.

İbn Abbâs’ın bu tefsirinin üzerinde durulması gerekmektedir. Bu tefsirde kötü ahlak olarak nitelendirebileceğimiz bir şey bulunmamaktadır. Zira insanın böyle bir yaratılışa dahlinin bulunmadığını ve kendi ihtiyariyle böyle yaratılmadığını biliyoruz. Ancak İbn Abbâs gibi bir şahsiyetin de bunu o şahsı kınama amaçlı olarak söylemesini varsaymak da uzak bir olasılıktır. Galiba İbn Abbâs, bu sözlerle âyetle söz konusu edilen kişi tanınmış diye söylemiştir. Yani diğer bir ifadeyle şahsı bedensel özelliğiyle tanıtmıştır. Ayrıca “zenim” sözcüğünün anlamına da bir açıklama getirmiş olmayı istemiş olabilir.

Nitekim Taberî, “Zenim” sözcüğü hakkında İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakilde şöyle demektedir: “Tanıtılıp da kulağı kesik olan falanca denilinceye kadar tanınmayan kişidir.” Dedi ki: “Kendisiyle tanındığı, boynunda bir sarkıntısı bulunmaktaydı.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 69.

Taberî’nin rivayet ettiği bu haberin isnadında İbn Müsenna, Abdülala, Dâvûd ve İkrime bulunmaktadır. İbn Müsenna, Dâvûd ve İkrime’nin tercüme-i hallerini sunmuştuk. Bunlar sika kişilerdir.

Abdülala: Sikadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 465, 784 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 146, 3115 nolu madde.

Bu açıklamalara göre; isnad zincirindeki bütün raviler sikadır ve hepsi de haberi birbirinden dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 425; c.6, s. 97, 199 nolu madde, c. 3, s. 204, 388 nolu madde. Haber sahihtir.

d) Âyetin tefsiri hakkında İbn Abbâs’tan başka başka görüşler de nakledilmiştir:

1- Hâkim’in, (عُتْلُ بَعْدَ ذَلِكَ رَنِيمٌ) “cahil ve kaba üstelik kulağı kesik olana” ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet ettiği görüş: Koyunun kulağındaki kesiklikle tanındığı gibi, şerle tanınan kimsedir. Hâkim bu haberin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu, ancak tahrir etmediklerini belirtir ve Zehebi de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 499, Kitabü't-Tefsir.

2- İbn Cerir’in Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet ettiği haber: Zenim, kötü adla anılan, kavme bitişmiş kimse kimsedir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 25. Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan yapılan nakillerin her ne kadar zayıf olduğunu belirttikse de Taberî bu görüşü sahih kanalla da aktarmıştır. Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o, zenim sözcüğü hakkında şöyle de-

اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾

14- “Mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme!”

{ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ } “Mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme!”

Diyor ki, ona itaat etme. Her ne kadar mal ve çocuk sahibi olsa dahi. 9.000 miskal gümüş mala sahipti ve 10 tane de çocuğu vardı.

اِذَا تُثْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلٰىنَ ﴿١٥﴾

15- “Âyetlerimiz okunduğu zaman o, ‘Öncekilerin masalları!’ der.”

miştir: “Kusurları ile tanınan kimse olduğu da söylenmiştir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 26 Bu rivayetlerin senedi sahihtir.

3- İbn Cerir'in Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği diğer bir görüş: “Kendisinden şüphelenilen şerli bir kimsedir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 25-26.

4- İbn Cerir'in Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet ettiği görüş: “Çokça zulmeden kimse.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 26.

e) İbn Abbâs'tan yapılan nakillerle altı farklı görüş aktarıldığı ortaya çıkmaktadır. Ancak bu görüşleri cem etmek pekala mümkündür: Bu âyetler, söz konusu nitelikleri kendisinde toplayan bir kişi hakkında nazil olmuştur. İlk iki rivayette görüldüğü gibi, diğerleri ise hasebine ve yapısına ilişkin kusurlardır. Bu şahıs her kim ise Kureys'ten olmadığı halde onlara bitişmiş olan, çokça zulmeden ve şer yapmakla tanınan bir kimsedir. Sözcüğün bütün bu anlamları içinde barındırdığı da olasılık dahilindedir. Zira kelimenin aslı alamet anlamına gelmektedir. Koyunun boğazındaki sarkan cilt parçasına kullanıldığı gibi, koyunun kulağının kesilmesinden sonra sarkan deri parçasına da kullanılmaktadır. İlk verilen anlama göre; âyetin anlamı bu nitelikteki birisini tavsif eden kelimle uyum göstermektedir.

Kötü bir adla anılan ve o kavimden olmadığı halde sonradan o kavme eklenen birisinin zenim olarak isimlendirilmesi de koyunda sarkık bir şekilde duran cilt sarkıntısı gibi, o topluluk arasında fazlalık gibi duran kimsedir. Nitekim Hassan ibn Sabit'in şiiri de bunu ifade etmektedir:

“Ve ente zenîmin nîte fi âl-i Hâşimin kema nîte halfe'r-rakibî'l-kadehü'l-ferdü.”

Sen Hâşimoğullarına ilave edilmiş bir kimsesin,

Binicinin arkasına tek bir okun eklendiği gibi.

Çokça zulmeden ve kötülükle tanınan bir kimsenin zenim olarak isimlendirilmesi de açıktır. Zira artık bu, onun için bir özellik ve nitelik yerine geçmiştir. Bu özelliğiyle tanınmaktadır.

{ إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ } “Okunduğu zaman.” Kendisine okunduğunda.

{ آيَاتُنَا } “Âyetlerimiz.” Emir ve nehiyle Kur’an.

{ قَالَ أَصَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ } “O, ‘Öncekilerin masalları’ der.” Kendi zamanlarındaki öncekilerin sözleridir ve yalanlarıdır.

سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ١٦

16- “Biz, yakında onun burnuna damga vurup işaretleyeceğiz!”

{ سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ } “Biz, yakında onun burnuna damga vurup işaretleyeceğiz!” Yüzüne vuracağız. Âyetin, burnuna vuracağız, anlamına geldiği de söylenmiştir. Yüzü simsiyah olacaktır anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا

مُضْجِحِينَ ١٧

17- “Biz, vaktiyle ‘bahçe sahipleri’ni sınıdığımız gibi, bunları da sinayacağız. Hani o bahçe sahipleri sabah olurken (kimse görmeden) bahçenin meyvelerini devşireceklerine yemin etmişlerdi.”

{ إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ } “Biz, bunları da sinayacağız.” Mekke ehlini bağışlanma talebini terk etmeleri nedeniyle Bedir Savaşı’nda öldürme, sürgün ve hezimet ile sinayacağız. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in, Bedir Savaşı’nın ardından beddua etmesi nedeniyle yedi yıl açlık ve kıtlıkla sinayacağız.

{ كَمَا بَلَوْنَا } “Vaktiyle sınıdığımız gibi.” Açlık ve bahçelerini yakmakla sınıdığımız gibi.

{ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ } “Bahçe sahiplerini.” Darvan oğullarından bahçe ehline.

{ إِذْ أَقْسَمُوا } “Hani o bahçe sahipleri yemin etmişlerdi.” Allah adına yemin ettiler.

{ لَيُضْرَمُهَا } “(Kimse görmeden) bahçenin meyvelerini devşireceklerine.” Bütününü devşireceklerine.

{ مُصْبِحِينَ } “Sabah olurken.” Tan yerinin ağarması anında.

وَلَا يَسْتَنْوْنَ ١٨

18- “(Meyveleri) Allah dilerse toplarız, da demiyorlardı.”

{ وَلَا يَسْتَنْوْنَ } “(Meyveleri) Allah dilerse toplarız, da demiyorlardı.” İnşallah demediler.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ١٩

19- “Oysa onlar daha uykuda iken, Rabbinden gelen bir âfet bahçeyi sarıverdi.”

{ فَطَافَ عَلَيْهَا } “Oysa bahçeyi sarıverdi.” Bahçenin üstünü.

{ طَآئِفٌ } “Bir âfet.” Azap.

{ وَهُمْ نَائِمُونَ مِّن رَّبِّكَ } Onlar daha uykuda iken “Rabbinden gelen.” Geceleyin.

فَاضْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ٢٠

20- “(Öyle ki, bahçe) kapkara kesildi.”

{ فَاضْبَحَتْ } “(Öyle ki, bahçe)kesildi.” Bahçe yanmış.

{ كَالصَّرِيمِ } “Kapkara.” Karanlık gece gibi.

فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ٢١

21- “Sabah olurken onlar birbirine seslendiler.”

{ فَتَنَادَوْا } “Onlar birbirine seslendiler.” Birbirlerine şöyle nida ettiler:

{ مُصْبِحِينَ } “Sabah olurken.” Tan yerinin ağarması anında.

٢٢ { أَنْ اَعْدُوا عَلَى حَزْنِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ }

22- “Eğer ürününüzü toplayacaksanız, erkenden tarlanızın başına gidin!”

{ أَنْ اَعْدُوا عَلَى حَزْنِكُمْ } “Erkenden tarlanızın başına gidin.” Yani bahçelere.

{ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ } “Eğer ürününüzü toplayacaksanız.” Yoksulların bilmesinden önce engelleyici olarak.

٢٣ { فَأَنْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَفَتُونَ }

23- “Hemen gittiler, aralarında şöyle fısıldaşıyorlardı.”

{ فَأَنْطَلَقُوا } “Hemen gittiler.” Bahçelere.

{ وَهُمْ يَتَخَفَتُونَ } “Aralarında şöyle fısıldaşıyorlardı.” Kendi aralarında gizli bir sözle şöylece sırlaşıyorlardı.

٢٤ { أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينَ }

24- “Bugün bahçede sakın yanınıza bir yoksul girmesin!” diyorlardı.”

{ أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينَ } “Bugün bahçede sakın yanınıza bir yoksul girmesin” diyorlardı.” Yani bahçeye.

٢٥ { وَاعْدُوا عَلَى حَزْدٍ قَادِرِينَ }

25- “(Yoksullara yardıma) güçleri yettiği halde, onları yardımdan mahrum etmek niyetiyle erkenden bahçeye gittiler.”

{ وَاعْدُوا } “(Yoksullara yardıma) Erkenden bahçeye gittiler.” Kinle. Âyetin, bahçelerine anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ عَلَىٰ حَزْدٍ قَادِرِينَ } “Onları yardımdan mahrum etmek niyetiyle güçleri yettiği halde.” Ürününün toplanmasına.

٢٦ فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ

26- “Bahçeyi (kapkara) görünce, ‘Biz herhalde yanlış gelmişiz!’ dediler.”

{ فَلَمَّا رَأَوْهَا } “Bahçeyi (kapkara) görünce.” Yani bahçeleri yanmış olarak gördüklerinde.

{ قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ } “‘Biz herhalde yanlış gelmişiz’ dediler.” Yolu bulamamışız. Yanlış yola girdiklerini sandılar da sonra şöyle dediler:

٢٧ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ

27- “(Gerçeği anlayınca da), ‘Ama hayır, biz üründen yoksun bırakılmışız!’ dediler.”

{ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ } “(Gerçeği anlayınca da), Ama hayır, biz üründen yoksun bırakılmışız, dediler.” Kötü niyetimiz nedeniyle bahçenin menfaatinden mahrum bırakıldık.

٢٨ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ

28- “İçlerinden en anlayışlı olanı şöyle dedi: ‘Ben size, Allah’ı tesbih etsenize!’ dememiş miydim?”

{ قَالَ أَوْسَطُهُمْ } “İçlerinden en anlayışlı olanı şöyle dedi.” Yaş bakımından ortanca olanı. Âyetin, “Söz bakımından en adaletli olanı” anlamına geldiği de söylenmiştir. Yine, akıl ve rey açısından en erdemli olanı anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ } “Ben size, Allah’ı tesbih etsenize dememiş miydim?” İstisna etseydiniz ya. Onlar yemin ettiklerinde ortancaları kendilerine bu sözleri söylemişti.

﴿٢٩﴾ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

29- “(Bunun üzerine), ‘Rabbimizi tesbih ederiz, doğrusu biz (kendi, kendimize) yazık etmişiz!’ dediler.”

{ قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا } “(Bunun üzerine), ‘Rabbimizi tesbih ederiz’ dediler.” Rabbimizden bağışlanma diliyoruz.

{ إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ } “Doğrusu biz (kendi, kendimize) yazık etmişiz.” İsyan edişimiz ve istisnayı terk edişimiz ve yoksulları mahrum bırakışımız nedeniyle kendi kendimize zarar verdik.

﴿٣٠﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَوْمُونَ

30- “Ardından suçlu birbirlerinin üstüne atmaya başladılar.”

{ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَلَوْمُونَ } “Ardından suçlu birbirlerinin üstüne atmaya başladılar.” Birbirlerini kınamaya başladılar. Onlardan birisi: “Ey falanca bunu sen bize yaptın” diyordu. Diğeri de “Ey falanca sen bunu bize yaptın” diyordu.

﴿٣١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ

31- “(Sonunda) şöyle dediler: ‘Yazıklar olsun bize! Biz gerçekten azgın kimselermişiz!’”

{ قَالُوا } “(Sonunda) şöyle dediler.” Bütünü.

{ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ } “Yazıklar olsun bize! Biz gerçekten azgın kimselermişiz.” Yoksullardan engellememiz nedeniyle isyan edicilerden olduk.

﴿٣٢﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبَدِّلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ

32- “Belki Rabbimiz bize bunun yerine daha iyisini verir; çünkü biz artık Rabbimizin hoşnutluğunu diliyoruz!”

{ عَسَىٰ رَبُّنَا } “Belki Rabbimiz.” Umulur ki, belki sözcüğü Allah hakkında kullanıldığında vaciplik ifade eder.

{ أَن يُبَدِّلَنَا } “Bize verir.” Rabbimiz bize ahirette buna karşılık başka bir şey verir.

{ خَيْرًا مِنْهَا } “Bunun yerine daha iyisini.” Bu bahçeden.

{ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ } “Çünkü biz artık Rabbimizin hoşnutluğunu diliyoruz!” Rağbetimiz Allah’adır.

كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ وَلَٰعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

33- “İşte azap böyledir! Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!”

{ كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ } “İşte azap böyledir!” Nasıl ki, bunun ardından açıklık ve bahçeleri yakıldığı gibi, dünyada sahip olduğu maldan Allah’ın hakkını engelleyen.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “İşte azap böyledir. İşte dünya azabı bu şekildedir.” Mekke ehlinin öldürülme ve açlıkla azablandırıldığı gibi dünya azabı da bu şekildedir.

{ وَلَٰعَذَابُ الْآخِرَةِ } “Ahiret azabı ise.” Tevbe etmeyen kimseye.

{ أَكْبَرُ } “Elbette daha büyüktür.” Allah’ın dünyadaki azabından.

{ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ } “Keşke bilselerdi!” Mekke ehli. Ancak bunu bilmez ve tasdik de etmezler.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾

34- “Hiç kuşkusuz takva sahipleri için, Rableri katında nimetleri bol cennetler vardır.”

{ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ } “Hiç kuşkusuz takva sahipleri için, vardır.” Küfür, şirk ahlaksızca davranışlardan.

{عِنْدَ رَبِّهِمْ} “Rableri katında.” Ahirette.

{جَنَّاتِ النَّعِيمِ} “Nimetleri bol cennetler.” Nimetleri tükenmeyen süreklili olan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Utbe ibn Rebîa: “Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabına cennet ve nimet hakkında söylediği sözler doğru ise dünyada onlardan daha faziletli olduğumuz gibi, kuşkusuz ahirette de onlardan daha faziletliyiz” de-yince bu âyet-i kerime nazil oldu.

٣٥ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ

35- “Biz Allah’a teslimiyet gösterenleri, günahkârlarla bir tutar mıyız?”

{أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ} “Biz Allah’a teslimiyet gösterenleri, bir tutar mıyız?” Cennette Müslümanların sevabı.

{كَالْمُجْرِمِينَ} “Günahkârlarla.” Müşriklerin sevabı gibi. Onlar cehennem ehlidirler. Âyetin, “Müşriklerin ahirette sevabını Müslümanların sevabı gibi mi kılacağız?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٣٦ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

36- “Size ne oluyor? Nasıl hüküm veriyorsunuz?”

{مَا لَكُمْ} “Size ne oluyor?” Ey Mekke ehli!

{كَيْفَ تَحْكُمُونَ} “Nasıl hüküm veriyorsunuz?” Kendi nefisleriniz için ne kötü hüküm veriyorsunuz.

٣٧ أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ

37- “Yoksa size ait bir kitap var da (bu bâtil inançları) onda mı okuyorsunuz?”

{أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ} “Yoksa size ait bir kitap var da (bu bâtil inançları) onda mı okuyorsunuz?” Okuyorsunuz.

٣٨ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ

38- “Onda, size istediğiniz her şey serbesttir, (diye mi yazıyor?)”

{ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ } “Onda... size (diye mi yazıyor?)” Kitapta.

{ لَمَا تَخَيَّرُونَ } “İstediğiniz her şey serbesttir.” Ahirette, cennette arzulanadığınız.

٣٩ أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْغَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ

39- “Yoksa ‘Siz neye hükmederseniz, sizin için o vardır.’ diye, sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyâmet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?”

{ أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ } “Yoksa sizin lehinize olarak verilmiş, kesin sözler mi var?” Ahidler.

{ عَلَيْنَا } “Tarafımızdan.” Yeminlerle.

{ بِالْغَةِ } “Geçerli.” Sağlam.

{ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ } “Kıyâmet gününe kadar... siz neye hükmederseniz, sizin için o vardır, diye.” Cennette kendi nefisleriniz için hükmettiğiniz.

٤٠ سَلُّهُمْ أَيُّهُمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ

40- “Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak?”

{ سَلُّهُمْ } “Sor onlara.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ أَيُّهُمْ بِذَلِكَ } “Bu iddiayı onların hangisi.” Dediklerini.

{ زَعِيمٌ } “Savunacak?” Kefildir.

٤١ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

41- “Yoksa kendilerinin ortakları mı var? Sözlerinde doğru iseler ortaklarını çağırırlar!”

{ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ } “Yoksa kendilerinin ortakları mı var?” İlahları mı?

{ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ } “Ortaklarını çağırırlar!” İlahlarını.

{ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ } “Sözlerinde doğru iseler.” Önceden ve şimdi dedikleri gibi kendilerinin var ise.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

42- “O (kıyâmet) günü paçalar sıvanır (iş kızıdır) secdeye davet olunurlar, fakat güç yetiremezler.”

{ يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ } “O (kıyâmet) günü paçalar sıvanır (iş kızıdır)” Bir işten. Onlar dünyada bu işe karşı körlük içinde idiler. Âyetin, “Şiddetli korkunç bir işten” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “Kendileri ile Rabbleri arasında alametten” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ } “Secdeye davet olunurlar.” Onların “Vallahi bizler müşrikler ve münafıklardan değil idik” sözlerinin ardından.

{ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ } “Fakat güç yetiremezler.” Secde etmeye. Demirden kaleler gibi dimdik kaskatı bir şekilde kalırlar.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

43- “Gözleri horluktan öne eğik bir halde kendilerini zillet kaplar. Halbuki onlar sağlıklarında da secdeye davet ediliyorlardı.”

{ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ } “Gözleri horluktan öne eğik bir halde.” Gözleri zelim bir şekilde. Herhangi bir hayır görmezler.

{ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ } “Kendilerini zillet kaplar.” Onların üstünde karartı gibi çıkmıştır. Bu yüzlerdeki siyahlıktır.

{ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ } “Halbuki onlar davet ediliyorlardı.” Dünyada iken.

{ إِلَى الشُّجُودِ } “Secdeye.” Allah’a tevhidle boyun eğişe. Ancak tevhid ile Allah Teâlâ’ya boyun eğmiyorlardı.

{ وَهُمْ سَالِمُونَ } “Sağlıklarında da.” Sıhhat ve afiyetli oldukları bir haldeyken.

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾

44- “Sen bu sözü (Kur’an’ı) yalanlayanı bana bırak. Biz onları bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştıracacağız.”

{ فَذَرْنِي } “Sen bana bırak.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ } “Bu sözü (Kur’an’ı) yalanlayanı.” Bu Kitabı.

{ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ } “Biz onları yavaş yavaş azaba yaklaştıracacağız.” Onları alacağız. Yani Kur’an ile alay edenleri.

{ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ } “Bilmedikleri bir yönden.” Onlar hissetmek sizin. Allah Teâlâ onları aynı gün ve gece içinde helak etti. Bunlar beş kişi idiler.

وَأْمَلِي لَهُمْ إِنْ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾

45- “Şimdilik kendilerine süre tanıyorum. Doğrusu benim tuzağım sağlamdır.”

{ وَأْمَلِي لَهُمْ } “Şimdilik kendilerine süre tanıyorum.” Onlara mühlet veriyorum.

{ إِنْ كَيْدِي مَتِينٌ } “Doğrusu benim tuzağım sağlamdır.” Azabım şiddetlidir.

﴿٤٦﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَّعْرَمٍ مُثْقَلُونَ

46- “Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da, onlar bu yüzden ağır bir borç yükü altında mı kalıyorlar?”

{ أَمْ تَسْأَلُهُمْ } “Yoksa sen onlardan istiyorsun da.” Mekke ehlinden istiyorsun.

{ أَجْرًا } “Bir ücret.” Bir karşılık ve iman etmeleri halinde bir rızık mı?

{ فَهُمْ مِنْ مَّعْرَمٍ } “Onlar bu yüzden bir borç altında mı kalıyorlar?” Borcun.

{ مُثْقَلُونَ } “Ağır...yükü.” İcabet etmek.

﴿٤٧﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ

47- “Yahut gaybın bilgisi onların yanında da onlar mı (oradan istedikleri bilgiyi) yazıyorlar?”

{ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ } “Yahut gaybın bilgisi onların yanında da.” Levh-i Mahfuz.

{ فَهُمْ يَكْتُبُونَ } “Onlar mı (oradan istedikleri bilgiyi) yazıyorlar?” On-dan mı bakıp yazıyorlar? Seninle tartıştıkları şeyi Levh-i Mahfuz’a bakıp mı yazıyorlar?

فَاضْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْخُوْتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾

48- “Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle ve balık sahibi (Yunus) gibi olma! Hani o, sıkıntıdan yutkunarak Rabbine niyaz etmişti.”

{ فَاضْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ } “Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle.” Rabbinin risaletini tebliğ konusunda. Âyetin, “Rabbinin hükmüne rıza göster” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَكُنْ } “Ve olma.” Sızlanan, Allah’ın emri konusunda kalbi sıkışan.

{ كَصَاحِبِ الْحُوتِ } “Balık sahibi (Yunus) gibi.” Yunus ibn Metta (‘aleyhi’s-selâm)’ın sızlanması gibi.

{ إِذْ نَادَى } “Hani o, Rabbine niyaz etmişti.” Zira o, balığının karında Rabbine dua etmişti.

{ وَهُوَ مَكْظُومٌ } “Sıkıntıdan yutkunarak.” Kederli, çok sıkıntılı bir haldeyken.

﴿٤٩﴾ لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ

49- “Eğer Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı o, mutlaka kınanmış olarak, ıssız bir diyara atılacaktı.”

{ لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ } “Eğer Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı.” Rabbinden bir rahmet.

{ لَنُبِذَ } “O, mutlaka atılacaktı.” Kuşkusuz atılacaktı.

{ بِالْعَرَاءِ } “İssız bir diyara.” Sahraya.

{ وَهُوَ مَذْمُومٌ } “Kınanmış olarak.” Kınanmış günahkâr olarak.

﴿٥٠﴾ فَاجْتَبَيْهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

50- “Fakat ardından Rabbi onu seçti ve onu sâlihlerden kıldı.”

{ فَاجْتَبَيْهُ رَبُّهُ } “Fakat ardından Rabbi onu seçti.” Rabbi onu tevbe ile seçti.

{ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ } “Ve onu sâlihlerden kıldı.” Resûllerden.

وَأَنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ
وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾

51- “O inkâr edenler, zikri (Kur’an’ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle yıkıp devireceklerdi! Hâlâ da ‘Hiç şüphe yok, O bir delidir!’ derler.”

{ وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenler, neredeyse.” Mekke kâfirleri.

{ لَيُزْلِقُونَكَ } “Seni yıkıp devireceklerdi!” Seni yere yıkacaklardı.

{ بِأَبْصَارِهِمْ } “Gözleriyle.” Âyetin, “Sana göz değdirmek amacıyla dik-katlice bakıyorlardı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ } “Zikri (Kur’an’ı) işittikleri zaman.” Senin Kur’an okuyuşunu.

{ وَيَقُولُونَ } “Hâlâ da derler.” Yani Mekke kâfirleri.

{ إِنَّهُ } “Hiç şüphe yok, O.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i kastetmektedirler.

{ لَمَجْنُونٌ } “Bir delidir.” Tıkanıp duran.

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

52- “Oysa o (Kur’an), âlemler için ancak bir öğüttür.”

{ وَمَا هُوَ } “Oysa o (Kur’an),” Yani Kur’an.

{ إِلَّا ذِكْرٌ } “Ancak bir öğüttür.” Bir öğüttür.

{ لِّلْعَالَمِينَ } “Âlemler için.” Cin ve insanlar için.

69- HAKKA SÛRESİ

Kendisinde “Hakka”nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 52, sözcük sayısı 256 ve harf sayısı da 1.480’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

أَلْحَاقَةُ ۝ مَا أَلْحَاقَةُ ۝

1-2- “Gerçekleşecek olan, nedir, o gerçekleşecek olan?”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hakka Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ أَلْحَاقَةُ مَا أَلْحَاقَةُ } “Gerçekleşecek olan, nedir, o gerçekleşecek olan?”

Diyor ki, kıyâmet günü nedir? Allah Teâlâ bu soruyla Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i dehşete düşürtüyor.

وَمَا أَذْرِيكَ ۝ مَا أَلْحَاقَةُ ۝

3- “Gerçekleşecek olan (kıyâmetin) ne olduğunu sen nereden bileceksin?”

{ وَمَا أَذْرِيكَ } “Sen nereden bileceksin?” Ey Muhammed!

{ مَا أَلْحَاقَةُ } “Gerçekleşecek olan (kıyâmetin) ne olduğunu.” Hakka olarak isimlendirilmesinin nedeni, işlerin hakikatinden ötürüdür.

Mü'min imanıyla cenneti hak etmekte, kâfir de küfrüyle cehennemi hak etmektedir.

٤ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ

4- “Semud ve Ad kavimleri, kapılarını çalacak olan o felâketi (kıyâmeti) yalan saymışlardı.”

{ كَذَّبَتْ ثَمُودُ } “Semud kavimleri, yalan saymışlardı.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ وَعَادٌ } “Ve Ad.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ بِالْقَارِعَةِ } “Kapılarını çalacak olan o felâketi (kıyâmeti).” Kıyâmetin gerçekleşmesi. Kıyâmetin “Karia” olarak isimlendirilmesi ancak kalplerin kapılarını çalmasından ötürüdür.

٥ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ

5- “Ama Semud kavmi, o korkunç sesle helâk edildiler.”

{ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ } “Ama Semud kavmi, o korkunç sesle helâk edildiler.” Azgınlıkları ve şirk koşuşları nedeniyle helak oldular. Âyetin, “Azgınlıkları kendilerini helak olma akibetini meydana getiren yalanlamaya götürdü” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٦ وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ

6- “Ad kavmi ise azgın, dondurucu bir kasırga ile yok edildiler.”

{ وَأَمَّا عَادٌ } “Ad kavmi ise.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ } “Dondurucu bir kasırga ile yok edildiler.” Soğuk.

{ عَاتِيَةٍ } “Azgın.” Şiddetli, karşı gelen, isyan eden ve bekçilerine itaat etmekten kaçınan.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا
صَرْعَى كَانَهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾

7- “Allah onu, onların üzerinde kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün musallat etti. Öyle ki, (onları) kavmi orada, içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş bir halde görürdün!”

{ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ } “Allah onu, musallat etti.” Onu musallat etti.

{ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا } “Onların üzerinde kesintisiz olarak yedi gece, sekiz gün.” Sürekli durmaksızın, bir an dahi kesilmeksizin.

{ فَتَرَى الْقَوْمَ } “Öyle ki, (onları) kavmi görürdün!” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ فِيهَا } “Orada.” Bu günlerde. Âyetin, rüzgârda anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ صَرْعَى } “Yere serilmiş bir halde.” Helak olmuş, atılmış.

{ كَانَهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ } “Hurma kütükleri gibi.” Hurma kütükleri gibi.

{ خَاوِيَةٍ } “İçi boş.” Düşmüş.

فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾

8- “Şimdi onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?”

{ فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ } “Şimdi onlardan geriye kalan bir şey görüyor musun?” Diyor ki, onlardan rüzgârın helak etmediği hiçbir kimse kalmadı.

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾

9- “Firavun, ondan öncekiler ve altı üstüne getirilmiş beldeler halkı (Lut kavmi), hep o günahı (şirki) işlediler.”

{ وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ } “Firavun, ondan öncekiler... işlediler.” Askerleri onunla birlikte bulunup denize geldiler ve denizde boğuldular.

Ayetin şu anlam geldiği de söylenmiştir: “Firavun... işlediler”, Firavun şirk sözcüğünü söyledi.

“Ondan öncekiler”, Firavun’dan önceki geçmiş kavimler.

{ وَالْمُتَفَكِّهَاتِ } “Ve altı üstüne getirilmiş beldeler halkı (Lut kavmi).” Yere batırılmış olan Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm)’ın kasabaları, “İtefekeha” cümlesi hasefeha anlamındadır. Yani “Onu yere batırdı” anlamını ifade etmektedir.

{ بِالْحَاطَةِ } “Hep o günahı (şirki).” Şirk sözcüğünü söyleyip durdular.

١٠ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخَذَةً رَابِيَةً

10- “Böylece Rablerinin peygamberine karşı geldiler. O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayiverdi!”

{ فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ } “Böylece Rablerinin peygamberine karşı geldiler.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’1.

{ فَأَخَذَهُمْ أَخَذَةً رَابِيَةً } “O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayiverdi!” Onları çok şiddetli bir şekilde cezalandırdı.

١١ إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ

11- “Şüphesiz, su bastığı zaman sizi gemide biz taşıdık.”

{ إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ } “Şüphesiz, su bastığı zaman.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın döneminde su yükseldiğinde.

{ حَمَلْنَاكُمْ } “Sizi biz taşıdık.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ümmeti sizleri ve diğer insanları babalarınızın sulplerinde.

{ فِي الْجَارِيَةِ } “Gemide.” Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın gemisinde.¹

لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَإِعْيَةٌ

12- “Onu size bir ibret yapalım ve belleyici kulaklar onu bellesin diye!”

{ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ } “Onu size... yapalım diye!” Yani Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın gemisini. Âyetin, ‘Bu kıssayı sizin için kılalım” diye anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ تَذْكِرَةً } “Bir ibret.” Kendisiyle öğüt alacağınız.

{ وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَإِعْيَةٌ } “Ve belleyici kulaklar onu bellesin.” Kavrayıcı bir kalp onu ezberleyip kavrasın. Âyetin, “Bu işi dinleyen dinleyip, duyduğundan faydalanan dinleyici kulaklar olsun diye” anlamına geldiği de söylenmiştir.

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(طَغَا) sözcüğü çoğaldığında anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Hakka Sûresi
Bu haber Ali ibn Ebî Talha kanalıyla da İbn Abbâs’tan rivayet edilmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 54.

b) { حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ } “Sizleri gemide biz taşıdık.” Yani akan gemilerde. Nitekim İbn Cerir et-Taberî, Avfî, kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Âyette geçen (الْجَارِيَةِ) sözcüğü, gemi anlamındadır.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 54.

c) Âyette söz konusu edilen Allah Teâlâ’nın Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kâfir kavmini suda boğarak helak ettiği ve Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm) ile ona iman edenlerin gemide taşınarak kurtulduğu dönemde gerçekleşmiştir. Gemide taşınanlar vahyin nazil olduğu ortamda muhatap alınanların atalarıdır. Sanki gemidekilerin taşınması kendilerinin taşınması olarak sunulmuş gibidir. Zira vahye muhatap olanlar gemide taşınanların sulbünden gelenlerdir.

d) Âyet-i kerimede Allah Teâlâ, atalarını gemide taşımak suretiyle kendilerine olan nimet ve lütuflarını zikretmektedir. O gemidekilerin taşınması olmamış olsaydı sizlerde bugün varlık sahasında olmayacaktınız, demektedir. Allah Teâlâ sizlerin atalarını suyun her şeyi altına alarak taşıdığı, kapladığı, hiçbir dağın ve yapının sudan koruyamadığı, hiçbir barınağın ve korumanın olmadığı bir dönemde boğulmaktan kurtarmıştır. Geriye Allah’a itaat ederek yeryüzünü imar edecek mü’minler kaldı. Onların sulplerinden de O’na itaat ederek yeryüzünü imar edecek kişiler çıksınlar diye gemidekiler kurtuldu.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾

13- “Artık sura bir defa üflendiği.”

{ فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ } “Artık sura bir defa üflendiği,” Sadece bir defa üfürülür, bu üfürülüş de diriliş üflenmesidir.

وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾

14- “Yeryüzü ve dağlar yerlerinden kaldırılıp, tek bir vuruşla darmadağın edildiği vakit.”

{ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ } “Yeryüzü ve dağlar yerlerinden kaldırılıp.” Yerin üstündeki yapılar ve dağlar anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً } “Tek bir vuruşla darmadağın edildiği vakit.” Tek bir kırılışla kırıldıkları vakit.

فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾

15- “İşte o gün olacak olan olur (kıyâmet kopar).”

{ فَيَوْمَئِذٍ } “İşte o gün.” Yer ve dağlar kaldırılır.

{ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ } “Olacak olan olur (kıyâmet kopar).” Kıyâmet kopar.

وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾

16- “Gök de yarılr ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar.”

{ وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ } “Gök de yarılr.” Rahmân’ın heybetinden ve meleklerin inişinden dolayı.

{ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ } “Ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar.” Yarılmış ve zayıftır.

وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾

17- “Melekler onun çevresindedirler. O gün Rabbinin arşını, bunların da üstünde sekiz melek yüklenir.”

{ وَالْمَلَكُ } “Melekler.” Yani melekler.

{ عَلَى أَرْجَائِهَا } “Onun çevresindedirler.” Yanlarında, kenarlarında, etraflarında.

{ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ } “Rabbinin arşını, yüklenir.” Rabbinin sergisini/tahtını.

{ فَوْقَهُمْ } “Bunların da üstünde.” Onların boyunlarının üstünde.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ ثَمَانِيَةً } “Sekiz melek.” Diyor ki, meleklerden sekiz kişilik bir topluluk. Her bir meleğin insan yüzü, kartal, aslan ve öküz yüzü olmak üzere dört yüzü. Âyetin, “Sekiz saf melek” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “Kerrubiyyun meleklerinden sekiz cüz melek. Kerrubiyyun, yedinci kat semanın ehlidirler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ١٨ ﴾ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ

18- “O gün siz (hesap için) (Allah’a) arz olunursunuz. Artık size ait hiçbir sır gizli kalmaz.”

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Ki, bu gün kıyâmet günüdür.

{ تُعْرَضُونَ } “Siz (hesap için) (Allah’a) arz olunursunuz.” Üç sunuşla arz olunursunuz. Hesap ve mazeretler arz olunuşu. Düşmanlıklar ve kisaslar arz olunuşu. Kitapların dağılışı ve okunuşu arz olunuşu.

{ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ } “Artık size ait hiçbir sır gizli kalmaz.” Sizden hiçbir kimse terk edilmez. Âyetin, “Sizden hiçbir kimse Allah Teâlâ’ya gizli kalmaz” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “Amellerinizden hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ١٩ ﴾ فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَآؤُنْ أَقْرَأْ كِتَابِيَهٗ

19- “Kitabı sağ tarafından verilen der ki: ‘Alın kitabımı okuyun.’”

{ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ } “Verilen.” Verilen.

{ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ } “Kitabı sağ tarafından.” Ki, bu, Ümmü Seleme’nin kocası Ebû Seleme ibn Abdülesed’dir. Bu şahıs Müslüman idi.

{ فَيَقُولُ } “Der ki.” Dostlarına.

{ هَآؤُمْ } “Alın.” Geliniz.

{ أَقْرَأُ كِتَابِيهِ } “Kitabımı okuyun.” Kitabımdaki sevap ve keramete bakınız.

٢٠ إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيهِ

20- “Ben zaten, hesabımla karşılaşacağımı biliyordum.”

{ إِنِّي ظَنَنْتُ } “Ben zaten, biliyordum.” Biliyordum ve kesin kanaat getirmiştim.

{ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيهِ } “Hesabımla karşılaşacağımı.” Hesabımı gözümle göreceğimi.

٢١ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ

21- “Artık o, (meyveleri sarkmış yüce bir cennette) hoşnut kalacağı bir hayat içindedir.”

{ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ } “Artık o, hoşnut kalacağı bir hayat içindedir.” Kendi nefsi için razı olmuş olduğu bir yaşantıda, yani kendisi razı kılındığı.

٢٢ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ

22- “Yüce bir cennette.”

{ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ } “Yüce bir cennette.” Yükseltilmiş.

قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٣٣﴾

23- "Meyveleri sarkmış."

{ قُطُوفُهَا } "Meyveleri." Ürünleri ve toplanması.

{ دَانِيَةٌ } "Sarkmış." Yakındır. Oturan da ayakta olan da ona ulaşır.

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

24- "(Onlara denir ki): 'Geçmiş günlerde işlediğiniz iyi amellere karşılık afiyetle yeyin, için!'"

{ كُلُوا } "(Onlara denir ki): Yiyin." Allah Teâlâ onlara der ki, meyvelerden yiyiniz.

{ وَاشْرَبُوا } "İçin." Nehirlerden.

{ هَنِيئًا } "Afiyetle." Hastalanmaksızın ve ölmeksizin.

{ بِمَا أَسْلَفْتُمْ } "İşlediğiniz iyi amellere karşılık." Takdim etmiş olduğunuz sâlih amellere karşılık. Âyetin, "Namaz ve oruca karşılık" anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ } "Geçmiş günlerde." Geçmişte, yani dünya günlerinde.

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتِ كِتَابِيهِ ﴿٢٥﴾

25- "Kitabı sol tarafından verilene gelince, o der ki: 'Keşke bana kitabım hiç verilmeseydi de.'"

{ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ } "Verilene gelince." Verilen.

{ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ } "Kitabı sol tarafından." Bu da Ebû Seleme'nin kardeşi olan Esved ibn Abdülesed'dir. Bu şahıs da kâfir idi.

{ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتِ كِتَابِيهِ } "O der ki: 'Keşke bana kitabım hiç verilmeseydi de.'" Bu kitabım bana verilmeseydi.

وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَّةٌ ﴿٢٦﴾

26- "Hesabımın ne olduğunu bilmeseydim!"

{ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَّةٌ } "Hesabımın ne olduğunu bilmeseydim!" Hesabımı bilmeseydim.

يَا لَيْتَهَا كَانَتْ الْقَاضِيَّةُ ﴿٢٧﴾

27- "Keşke ölüm, her şeyin sonu olsaydı!"

{ يَا لَيْتَهَا كَانَتْ الْقَاضِيَّةُ } "Keşke ölüm, her şeyin sonu olsaydı!" Ölümü arzular. Diyor ki: "Keşke ben ilk ölümüm üzere kalsaydım."

مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَّةٌ ﴿٢٨﴾

28- "Malım bana hiç bir yarar sağlamadı."

{ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي } "Bana hiç bir yarar sağlamadı." Allah'ın azabından.

{ مَالِيَّةٌ } "Malım." Dünyada toplamış olduğum mal.

هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ ﴿٢٩﴾

29- "Saltanatım da benden yok olup gitti!"

{ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ } "Saltanatım da benden yok olup gitti!" Kanıtım ve özrüm benden bâtıl oldu.

خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾

30- "(Allah, o zaman cehennem muhafızlarına şöyle der): 'Onu yakalayın da (ellerini) bağlayın!'"

{ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ } "(Allah, o zaman cehennem muhafızlarına şöyle der): 'Onu yakalayın da (ellerini) bağlayın!'"

ثُمَّ الْجَحِيمِ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾

31- "Sonra alevli ateşe atın onu!"

{ ثُمَّ الْجَحِيمِ صَلُّوهُ } "Sonra alevli ateşe atın onu!" Onu koyun.

ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾

32- "Sonra da yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun!"

{ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا } "Sonra da bir zincir içinde... uzunluğunda." Uzunluğu ve kulacında.

{ سَبْعُونَ ذِرَاعًا } "Yetmiş arşın." Meleğin zirai/arşını ile. Âyetin, meleğin kulacı ile olduğu da söylenmiştir.

{ فَاسْلُكُوهُ } "Oraya sokun." Onun oturağından koyun ve ağzından çıkarınız. Arta kalanını boynuna dolayınız.

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾

33- "Çünkü o, ulu olan Allah'a iman etmezdi."

{ إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ } "Çünkü o, ulu olan Allah'a iman etmezdi." Dünyada iken.

وَلَا يَخْضُّ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ ﴿٣٤﴾

34- "Yoksulu doyurmaya önyak olmazdı!"

{ وَلَا يَخْضُّ } "Önyak olmazdı!" Özendirip teşvik etmez.

{ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ } "Yoksulu doyurmaya." Yoksula sadaka ver-meye.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾

35- “Bu sebeple, bugün burada onun candan bir dostu yoktur.”

{ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَهُنًا حَمِيمٌ } “Bu sebeple, bugün burada onun candan bir dostu yoktur.” Kendisine yarar sağlayacak bir yakını.

﴿ ٣٦ ﴾ وَلَا طَعَامَ إِلَّا مِنْ غَسْلَيْنِ

36- “Kanlı irinden başka bir yiyeceği de yoktur!”

{ وَلَا طَعَامٌ } “Bir yiyeceği de yoktur.” Cehennemde.

{ إِلَّا مِنْ غَسْلَيْنِ } “Kanlı irinden başka.” Cehennem ehlinin usaresinden. Gislîn, cehennem ehlinin karınlarından ve ciltlerinden akan irin, kan ve yaradan akan sarı sudur.

﴿ ٣٧ ﴾ لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ

37- “Ancak günahkârların yediği.”

{ لَا يَأْكُلُهُ } “Yediği.” Yani gislîni.

{ إِلَّا الْخَاطِئُونَ } “Ancak günahkârların.” Müşriklerin.

﴿ ٣٨ ﴾ فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ

38- “Görebildikleriniz üzerine yemin ederim ki.”

{ فَلَا أَقْسِمُ } “Yemin ederim ki.” Diyor ki, yemin ederim ki.

{ بِمَا تُبْصِرُونَ } “Görebildikleriniz üzerine.” Görebildikleriniz şeylere.

﴿ ٣٩ ﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ

39- “Ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki.”

{ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ } “Ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki.” Ey Mekke ehli! Göremediğiniz şeylere.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Görebildikleriniz”, yani gök ve yer. “Göremedikleriniz”, yani cennet ve cehennem. Şöyle de

anlam verilmiştir: “Görebildikleriniz”, güneş ve ay. “Göremedikleriniz”, Arş ve Kürsi.

Şöyle de denilmiştir: “Görebildikleriniz”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem). “Göremedikleriniz ise”, Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm). Allah Teâlâ bunlara yemin etmiştir.

﴿٤٠﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ

40- “Hiç şüphesiz o (Kur’an), çok şerefli bir elçinin sözüdür.”

{ إِنَّهُ } “Hiç şüphesiz o (Kur’an).” Yani Kur’an.

{ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ } “Çok şerefli bir elçinin sözüdür.” Diyor ki, Kur’an Allah Teâlâ’nın sözüdür. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm), kerim Resûl’e, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirdi.

﴿٤١﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ

41- “O bir şair sözü değildir. Ne kadar az iman ediyorsunuz!”

{ وَمَا هُوَ } “O değildir.” Yani Kur’an.

{ بِقَوْلِ شَاعِرٍ } “Bir şair sözü.” Yani bir şairin inşa ettiği.

{ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ } “Ne kadar az iman ediyorsunuz!” Diyor ki, ne az iman ediyorsunuz ne de çok.

﴿٤٢﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَدْكُرُونَ

42- “O bir kâhin sözü de değildir. Ne kadar az düşünüyorsunuz!”

{ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ } “O bir kâhin sözü de değildir.” Yarın ne olacağını haber veren.

{ قَلِيلًا مَا تَدْكُرُونَ } “Ne kadar az düşünüyorsunuz!” Ne az ne de çok öğüt alıyorsunuz.

﴿٤٣﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

43- “O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.”

{ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ } “O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.”
Diyor ki, Kur’an Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e âlemlerin
Rabbi tarafından indirilmiştir.

٤٤ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ

44- “Eğer (o Peygamber) bazı sözler uydurup bize iftira etseydi.”

{ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا } “Eğer (o Peygamber)... uydurup bize iftira etseydi.”
Eğer bizim adımıza Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) söz-
ler düzüp uydursaydı.

{ بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ } “Bazı sözler.” Yalandan. Şöyle dedi: Bizim söyle-
mediğimiz sözleri bizim adımıza uydursaydı.

٤٥ لَا خِذْنَ مِنْهُ بَلِإِيمِينَ

45- “Elbette onu kısıvrak yakalardık.”

{ لَا خِذْنَ } “Elbette yakalardık.” Kuşkusuz intikam alırdık.

{ مِنْهُ بِالْإِيمِينَ } “Onu kısıvrak.” Hak ve kanıt ile. Âyetin, “Kuvvetli bir
şekilde onu yakalardık” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٤٦ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ

46- “Sonra onun can damarını keserdik.”

{ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ } “Sonra onun keserdik.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu
‘aleyhi ve sellem)’den.

{ الْوَتِينَ } “Can damarını.” Kalbinin damarını. Bu, kalbinin damarıdır.²

² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(الْوَتِينَ) sözcüğü atardamar/şahda-
mar anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitab-ü't-Tefsir, Hakka Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet
etmiştir. Kalbin damarları Tefsir-ü't-Taberî, c. 29, s. 67.

﴿٤٧﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ

47- “Sizden hiç kimse buna engel de olamazdı.”

{ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ } “Sizden hiç kimse buna engel de olamazdı.” Diyor ki, sizden hiçbir kimse bizi Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den alıkoymazdı.

﴿٤٨﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكُرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ

48- “Doğrusu bu (Kur’an), Allah’tan sakınanlar için bir öğüttür.”

{ وَإِنَّهُ } “Doğrusu bu (Kur’an).” Yani Kur’an.

{ لَتَذْكُرَةٌ } “Bir öğüttür.” Öğüttür.

{ لِلْمُتَّقِينَ } “Allah’tan sakınanlar için.” Küfür, şirk ve ahlaksızca davranışlardan.

c) İbn Cerir et-Taberî, Avfî, kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Yani kalpteki damarlardır. Omurilik de denir.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 54.

d) Hâkim en-Nisâbü’rî’nin Mücahid kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Vetîn, şahdamarıdır.”

Hâkim bu haberin Şeyheyn’in şartlarına göre sahih olduğunu, ancak tahric etmediklerini belirtmiştir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitâbü’t-Tefsir, c. 2, s. 501.

e) Allah Teâlâ, (تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ) “O âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedir. Eğer bazı sözleri uydurup Bize isnat etseydi” (69/el-Hakka/43-44) sözüyle Kur’an’ın kendi katından indirildiğini belirttikten sonra, Kur’an’ın Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kendi yanından uydurup da Allah Teâlâ’ya nispet ettiği şeklindeki bir iddiayı da iptal etmiştir. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in, yaratmış olduğu varlıklardan birisi olduğundan dolayı kendi ilahî kudretinin altında ve gözetimi altında olduğunu belirtti. Eğer Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den müşriklerin iddia ettiği gibi bir şey gerçekleşmiş olsaydı, kuşkusuz Allah Teâlâ O’nu sonsuz kuvvet ve kudretiyle yakalar çok feci bir şekilde O’nu helak ederdi. Hiçbir kimse de bu durumda Allah Teâlâ’ya karşı Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e yardımcı olamazdı. (فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ) “O zaman da sizden hiçbir kimse bunu ona yapmamıza engel olamazdı.” (69/el-Hakka/47).

وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

49- “İçinizde (onu) yalan sayanlar bulunduğunu elbette biliyoruz.”

{وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ} “İçinizde (onu) yalan sayanlar bulunduğunu elbette biliyoruz.” Kur’an’ı yalan sayanları ve Onu tasdik edenleri.

وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

50- “Doğrusu o (Kur’an,) kâfirler için bir pişmanlıktır.”

{وَإِنَّهُ} “Doğrusu o (Kur’an.)” Yani Kur’an.

{لَحَسْرَةٌ} “Bir pişmanlıktır.” Pişmanlık.

{عَلَى الْكَافِرِينَ} “Kâfirler için.” Kıyâmet gününde.

وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾

51- “Çünkü o, kesin bilginin ta kendisidir.”

{وَإِنَّهُ} “Çünkü o.” Yani Kur’an.

{لَحَقُّ الْيَقِينِ} “Kesin bilginin ta kendisidir.” Hak ve yakîn olarak. Kuşkusuz Kur’an benim kelimamdır. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) onu kerim Resûl’e indirmiştir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Belirtilen kâfirlerin pişman olacağı ve üzüntü içinde bulunacağı şeklindeki şeyler “*Kesin bilginin ta kendisidir.*” Kıyâmet gününde onların pişman ve üzüntü içinde olacakları kesindir.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

52- “Öyleyse sen, yüce Rabbinin adını tesbih et!”

{فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ} “Öyleyse sen, Rabbinin adını tesbih et!” Rabbinin emriyle namaz kıl.

{الْعَظِيمِ} “Yüce.” Ve her şeyden daha yüce olan Rabbinin tevhi-dini zikret anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الْمَعَارِج
70- MEÂRİC SÛRESİ

Kendisinde “Meâric”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke'dir. Âyet sayısı 44, sözcük sayısı 216 ve harf sayısı da 861'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾

1- “Birisi, kâfirlere gelecek olan azabı sordu.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Meâric Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سَأَلَ سَائِلٌ } “Birisi, sordu.” Bir dua edici bedduada bulundu. Bu şahıs Nadr ibn Haris'tir.

{ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ } “Gelecek olan azabı.” İnecek.

لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾

2- “Kâfirlere o azabı savacak hiç kimse yoktur.”

{ لِلْكَافِرِينَ } “Kâfirlere.” Kâfirlere. Nadr kâfirlerden idi.

{ لَيْسَ لَهُ } “O azabı... yoktur.” Azabı.

{ دَافِعٌ } “Savacak hiç kimse.” Engelleyici. Bedir Savaşı'nda öldürüldü.

۳ مِنْ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ

3- “O, yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katındandır.”

{ مِنْ اللَّهِ } “O, Allah katındandır.” Kâfirlere bu azap gelir.

{ ذِي الْمَعَارِجِ } “Yükselme derecelerinin sahibi olan.” Gökleri yaratan.

تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ۚ

4- “Melekler ve Ruh (Cebrail) uzunluğu elli bin yıl süren bir günde yükselip çıkarlar.”

{ تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ } “Melekler ve Ruh (Cebrail) yükselip çıkarlar.” Yani Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm).

{ إِلَيْهِ } “Oraya.” Allah’a.

{ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ } “Uzunluğu süren bir günde.” Melekler dışında kalanların çıkışının miktarı.

{ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ } “Elli bin yıl.” Âyetin anlamı hakkında şöyle denilmiştir ki; bu azap kâfirlere, miktarı 50.000 yıl olan bir zaman diliminde Allah tarafından gelir.

Şöyle de anlam verilmiştir: Varlıkların hesaba çekilmesi işi Allah Teâlâ’dan başka birisine verilmiş olsaydı 50.000 yılda bunu sonlandıramazdı.

۵ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا

5- “Şimdi sen güzelce sabret!”

{ فَاصْبِرْ صَبْرًا } “Şimdi sen sabret!” Onların eziyetlerine ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ جَمِيلًا } “Güzelce.” Sızlanmaksızın ve çirkin olmaksızın. Âyetin, “Sızlanmaksızın ve çirkinlikte bulunmaksızın onlardan güzel bir şekilde ayrıl” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٦ أَنَّهُمْ يَرُونَهُ بَعِيدًا

6- “Doğrusu onlar, (o azabı) uzak görüyorlar.”

{ أَنَّهُمْ } “Doğrusu onlar.” Yani Mekke kâfirleri idiler.

{ يَرُونَهُ } “(O azabı) görüyorlar.” Yani kıyâmet gününün azabını.

{ بَعِيدًا } “Uzak.” Gerçekleşmeyecek.

٧ وَنَزِيهٌ قَرِيبًا

7- “Biz ise onu yakın görmekteyiz!”

{ وَنَزِيهٌ قَرِيبًا } “Biz ise onu yakın görmekteyiz!” Gerçekleşecek. Zira gerçekleşecek olan her şey yakındır.

٨ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ

8- “O gün gökyüzü, erimiş bir maden gibi olur.”

Daha sonra onların azaplarının ne zaman gerçekleşeceklerini beyan etmek üzere şöyle buyurdu:

{ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ } “O gün gökyüzü, olur.” Gök olur.

{ كَالْمُهْلِ } “Erimiş bir maden gibi.” Yağ tortusu gibi. Âyetin, “Erimiş gümüş” gibi anlamına geldiği de söylenmiştir.¹

¹ a) İmam Ahmed, Kabus’un babası kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle edilmiştir: “Mü’minin karşılaştığı en şiddetli son ölümdür.” İbn Abbâs, “O gün gökyüzü, erimiş bir maden gibi olur. O gün gök, erimiş maden gibi olacak” ilahî buyruğu hakkında ise şöyle demiştir: “Zeytinyağı tortusu.” (أَنَاءُ اللَّيْلِ) “Gece vakitlerinde” (3/Al-i İmran/113) ilahî, buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Gece vaktinde demektir.”

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ٩

9- “Dağlar da atılmış renkli yün gibi olur.”

{وَتَكُونُ} “Olur.” Olur.

{الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ} “Dağlar da atılmış renkli yün gibi.” Atılmış yün gibi.

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ١٠

10- “Dost, dostun halini soramaz.”

{وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا} “Dost, dostun halini soramaz.” Yakın, yakının durumunu.

يُبْصِرُونَهُمْ يَوْمَ الْمُجْرِمِ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابٍ يَوْمَئِذٍ بَيْنَهُ ١١

11- “Onlar birbirlerine gösterilirler (ama herkes kendi derdine düşmüştür). Günahkâr kimse ister ki, o günün azabından kurtulmak için fidiye versin: Oğullarını.”

{يُبْصِرُونَهُمْ} “Onlar birbirlerine gösterilirler (ama herkes kendi derdine düşmüştür).” Birbirlerini görürler. Ancak kendi nefisleriyle meşguliyetlerinden dolayı birbirlerini tanımazlar.

{يَوْمَ} “İster ki.” Temenni ederler.

“İlmin gitmesinin ne anlama geldiğini biliyor musunuz?” diye sordu. Sonra kendisi şöyle cevaplandırdı: “Yeryüzünden ilim erbabının yok olmasıdır.” *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 223.

Hadisin senedi ile ilgili açıklamayı Âl-i İmran Sûresi’nin 113. âyetinin dipnotunda yapmıştık.

b) “Zeytinyağı tortusu” ifadesi, kabın en alt tabakasında kalan şey demektir. *Lisânü'l-Arab*, D-R-D maddesi. Âyetin ifade etmek istediği anlam şudur: Kıyâmet gününde katı zeytinyağının eriyişi gibi gökte eriyecektir. Hadiste geçen (أَنَاءُ الْيَلِّ) ifadesini de Âl-i İmran Sûresi’nde açıklamıştık.

{ الْمُجْرِمُ } “Günahkâr kimse.” Yani müşrik kimse. Ebû Cehil ve ashabı olduğu da söylenmiştir.

{ لَوْ يَفْتَدِي } “Fidye versin.” Kendi nefsi için fidye versin.

{ مِنْ عَذَابٍ يَوْمِئِذٍ } “O günün azabından kurtulmak için.” Kıyâmet gününün.

{ بَنِيهِ } “Oğullarını.” Oğullarını.

١٢ وَصَاحِبَتَهُ وَأَخِيهِ

12- “Karısını ve kardeşini.”

{ وَصَاحِبَتِهِ } “Karısını.” Hanımını.

{ وَأَخِيهِ } “Ve kardeşini.” Baba anne bir kardeşini (öz kardeşini).

١٣ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ

13- “Kendini koruyup barındıran tüm ailesini.”

{ وَفَصِيلَتِهِ } “Tüm ailesini.” Ve yakınlarını ve aşiretini.

{ الَّتِي تُؤْوِيهِ } “Kendini koruyup barındıran.” Kendisine nispet ettiği dayandığı.

١٤ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ

14- “Ve yeryüzünde kim varsa hepsini (versin de) tek kendisini kurtarsın.”

{ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا } “Ve yeryüzünde kim varsa hepsini (versin de).” Yeryüzünde bulunanların bütünü.

{ ثُمَّ يُنْجِيهِ } “Tek kendisini kurtarsın.” Azaptan kendisini kurtarsın diye Allah’a fidye vermek ister.

١٥ كَلَّا إِنَّهَا لَأُظْلَىٰ

15- “Ama ne mümkün! Çünkü o (cehennem) alevlenen bir ateştir!”

{ كَلَّا } “Ama ne mümkün!” Gerçekten. Bu ifade ona reddiye taşıyan bir ifadedir. Allah Teâlâ kendisini azaptan kurtarmaz.

{ إِنَّهَا لَطَيٌّ } “Çünkü o (cehennem) alevlenen bir ateştir!” Lezâ, cehennemin isimlerinden birisidir.

نَزَاعَةٌ لِلشَّوَى ١٦

16- “Derileri kavurup soyar.”

{ نَزَاعَةٌ لِلشَّوَى } “Derileri kavurup soyar.” Elleri, ayakları ve sair organları söken. Âyetin, “Bedeni yakan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى ١٧

17- “Kendine çağırır; yüz çevirip gideni.”

{ تَدْعُوا } “Kendine çağırır.” Nefsine. Ey kâfir bana gel, ey münafık bana gel, der.

{ مَنْ أَدْبَرَ } “Gideni.” Tevhidden.

{ وَتَوَلَّى } “Yüz çevirip.” İman etmekten ve küfürden tevbe etmeyenden.

وَجَمَعَ فَأَوْعَى ١٨

18- “(Bir de servet) toplayıp yığanı.”

{ وَجَمَعَ } “(Bir de servet) toplayıp.” Dünyada mal yığanı.

{ فَأَوْعَى } “Yığanı.” Onu bir kaba yerleştirerek, Allah Teâlâ’nın hakkını O’ndan engelleyeni.

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ١٩

19- “Doğrusu insan, doğasında açgözlü (ve sabırsız) yaratılmıştır.”

{ إِنَّ الْإِنْسَانَ } “Doğrusu insan.” Yani kâfir insan.

{ خُلِقَ هَلُوعًا } “Doğasında açgözlü (ve sabırsız) yaratılmıştır.” Sızlanan, cimri, hırslı ve eli sıkı.

إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾

20- “Kendisine kötülük dokununca sızlanır, feryat eder.”

{ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ } “Kendisine kötülük dokununca.” Yoksulluk ve sıkıntı.

{ جَزُوعًا } “Sızlanır, feryat eder.” Sabredemeyerek feryat eder, şikâyetle bulunur.

وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾

21- “Ona imkân verildiğinde ise cimri kesilir.”

{ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ } “Ona imkân verildiğinde ise.” Mal ve bolluk.

{ مَنُوعًا } “Cimri kesilir.” Allah Teâlâ’nın hakkını ondan engeller ve şükür etmez.

إِلَّا الْمُضِلِّينَ ﴿٢٢﴾

22- “Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar ki.”

{ إِلَّا الْمُضِلِّينَ } “Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar ki.” Beş vakit namazı kılanlar. Onlar böyle değildirler.

الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾

23- “Onlar namazlarında devamlıdır.”

Sonra onların özelliklerini beyan ederek şöyle buyurdu:

{ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ } “Onlar namazlarında.” Farz namazlarında.

{ دَائِمُونَ } “Devamlıdırlar.” Gece gündüz ona devam ederler. Onu bırakmazlar.

۲۴ وَالَّذِينَ فِيْ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُوْمٌ

24- “Mallarında belli bir hak vardır.”

{ وَالَّذِينَ فِيْ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُوْمٌ } “Mallarında belli bir hak vardır.” Mallarında zekât dışında belirli bir hak olduğuna inanırlar.

۲۴ لِّلْسَائِلِ وَالْمَحْرُوْمِ

25- “İsteyen için ve istemekten utanan yoksul için.”

{ لِّلْسَائِلِ } “İsteyen için.” Senin malını isteyen.

{ وَالْمَحْرُوْمِ } “Ve istemekten utanan yoksul için.” Ecri ve ganimeti engellenen. Mahrumun zenaatini, geçimini ve azığını karşılayamayan kimse olduğu da söylenmiştir. İstemeyen, verilmeyen ve durumu bilinmeyen kimse olduğu da söylenmiştir.

۲۶ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُوْنَ بِیَوْمِ الدِّیْنِ

26- “Onlar ceza gününün doğruluğuna inanırlar.”

{ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُوْنَ بِیَوْمِ الدِّیْنِ } “Onlar ceza gününün doğruluğuna inanırlar.” Kendisinde hesabın gerçekleşeceği güne inanırlar.

۲۷ وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُونَ

27- “Rablerinin azabından korkarlar.”

{ وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُونَ } “Rablerinin azabından korkarlar.” Korkarlar.

۲۸ اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَا مُوْنِ

28- “Çünkü Rablerinin azabına karşı güvende olunmaz.”

{ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ } “Çünkü Rablerinin azabına karşı güvende olunmaz.” Rabblerinden bir eman/güvence kendilerine gelmez.

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾

29- “İrzlerini korurlar.”

{ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ } “İrzlerini korurlar.” Harama karşı if-fetli davranırlar.

إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾

30- “Ancak eşleri veya ellerinin altında bulunan (câriyeleri) bunun dışındadır. Çünkü onlar bundan dolayı kınanmazlar.”

{ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ } “Ancak eşleri (câriyeleri) bunun dışındadır.” Dört eş.

{ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ } “Veya ellerinin altında bulunan.” Sayısızca ca-riyeler.

{ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ } “Çünkü onlar bundan dolayı kınanmazlar.” Bununla günahkâr da olmazlar. Bu durumdan dolayı da kınanmazlar.

فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾

31- “Ama kim bundan öteye geçmek isterse, onlar sınırı aşanların ta kendileridir.”

{ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ } “Ama kim bundan öteye geçmek isterse.” Zik-redilen eşlerin ve cariyelerin dışında başka bir şeyi talep edenler.

{ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ } “Onlar sınırı aşanların ta kendileridir.” Helal sı-nırını aşır harama doğru gidenlerdir.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾

32- “Yine onlar emânetlerini ve ahitlerini gözetirler.”

{ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ } “Yine onlar emânetlerini.” Kendilerine emânet edilen din işinden veya başka bir şeyi.

{ وَعَهْدِهِمْ } “Ve ahitlerini.” Kendileriyle Rabbleri arasında veya kendileriyle insanlar arasında. Âyetin, “Allah adına yemin etmeleriyle” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَاعُونَ } “Gözetirler.” Onu vefakârlıkla ve zamanına kadar tamamlamakla yerine getirirler.

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾

33- “Şâhidliklerini doğrulukla yaparlar.”

{ وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ } “Şâhidliklerini doğrulukla yaparlar.” Çağrıldıklarında hâkimlerin katında yerine getirir ve gizlemezler.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾

34- “Namazlarına devam ederler.”

{ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ } “Namazlarına devam ederler.” Beş vakit namazlarında süreklilik gösterirler.

أُولَئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾

35- “İşte bunlar, cennetlerde ağırlanırlar.”

{ أُولَئِكَ } “İşte bunlar.” Bu nitelikte olanlar.

{ فِي جَنَّاتٍ } “Cennetlerde.” Bahçelerde.

{ مُّكْرَمُونَ } “Ağırlanırlar.” Sevapla, hediyelerle ve armağanlarla.

فَمَا لِالَّذِينَ كَفَرُوا قَبْلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾

36- “O inkâr edenlere ne oluyor ki, sana doğru koşuyorlar.”

{ فَمَا لِلَّذِينَ كَفَرُوا } “O inkâr edenlere ne oluyor ki.” Alay edip duran Mekke kâfirleri ve onların dışındakiler.

{ قَبْلَكَ } “Sana doğru.” Çevrende.

{ مُهْطِعِينَ } “Koşuyorlar.” Sana bakıyorlar. Gruplara ayrılmış olarak sana yaklaşıyor ve kaçıyorlar.

عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾

37- “Sağından solundan bölük bölük.”

{ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ } “Sağından solundan bölük bölük.” Bölük bölük.

أَيُّطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

38-39- “Onlardan her biri, nimet cennetine sokulacağını mı umuyor? Hayır (bunu ummasınlar!) Şüphesiz biz onları kendilerinin de bildikleri şeyden (meniden) yaratmışızdır.”

{ أَيُّطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ كَلَّا } “Onlardan her biri, nimet cennetine sokulacağını mı umuyor? Hayır (bunu ummasınlar!).” Bu, onların cennete girmeyecekleri noktasında onlara yönelik bir ret-tir. Âyetteki (كَلَّا) sözcüğünün, kesinlikle ve gerçekten anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ } “Şüphesiz biz onları yaratmışızdır.” Yani Mekke kâfirlerini.

{ مِمَّا يَعْلَمُونَ } “Kendilerinin de bildikleri şeyden (meniden).” Yani nutfeden.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾

40- “Ama hayır! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, elbette bizim gücümüz yeter”

{ فَلَا أَقْسَمُ } “Ama hayır! Yemin ederim ki.” Diyor ki, yemin ederim ki.

{ رَبِّ الْمَشَارِقِ } “Doğuların Rabbine.” Kışların ve yazların doğuşuna.

{ وَالْمَغَارِبِ } “Ve batıların.” Kışların ve yazların batışına. Bunlar iki doğuş ve iki batıştır. Kışın ve yazın doğuşu için 180 menzil vardır. Aynı şekilde batış için de aynı durum geçerlidir.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Kışın ve yazın doğuşu için 177 menzil vardır. Aynı şekilde batış için de aynı durum geçerlidir. Güneş iki günde aynı menzilde doğar. Aynı şekilde güneş iki günde de aynı menzilde batar.

{ إِنَّا لَقَادِرُونَ } “Elbette bizim gücümüz yeter.” Bu ifade yemin ifadesi oldu.

عَلَىٰ أَنْ تُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾

41- “Onların yerine daha iyilerini getirmeye ve bizim önümüze de geçilemez.”

{ عَلَىٰ أَنْ تُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ } “Onların yerine daha iyilerini getirmeye.” Diyor ki, onları helak edelim ve onlardan daha hayırlısını, onlardan Allah’a daha çok itaat edenini getirelim.

{ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ } “Ve bizim önümüze de geçilemez.” Onlardan daha hayırlısını getirmekten aciz değiliz.

فَذَرُّهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ ﴿٤٢﴾

42- “O halde bırak onları, kendilerine vaat edilen günlerine kavuşuncaya kadar dalsınlar ve oynasınlar!”

{ فَذَرُهُمْ } “O halde bırak onları.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sel-lem) onları, yani alay edip duranları ve onların dışındakileri terk et.

{ يَخُوضُوا } “Dalsınlar.” Bâtıla.

{ وَيَلْعَبُوا } “Ve oynasınlar!” Küfürlerinde alay etsinler.

{ حَتَّى يَلَاقُوا } “Kavuşuncaya kadar.” Bizzat gözleriyle müşahade edinceye kadar.

{ يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ } “Kendilerine vaat edilen günlerine.” Azabın olduğu güne kadar.

﴿٤٣﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَانَهُمْ إِلَى نُصْبٍ يُوفِضُونَ

43- “O gün onlar, sanki dikili bir şeye (puta) koşuyorlarmış gibi, kabirlerinden hızlı olarak çıkacaklar.”

Daha sonra bunun ne zaman gerçekleşeceğini belirtmek için şöyle buyurdu:

{ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ } “O gün onlar, kabirlerinden çıkacaklar.” Kabirlerden.

{ سِرَاعًا } “Hızlı olarak.” Diyor ki, onların kabirlerden sese doğru çıkışları.

{ كَانَهُمْ إِلَى نُصْبٍ } “Sanki dikili bir şeye (puta).” Yani sancağa, gayeye ve bayrağa.

{ يُوفِضُونَ } “Koşuyorlarmış gibi.” Gidiyorlar, ayrılıyorlar.

﴿٤٤﴾ خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهُقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَلِكَ الْيَوْمَ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ

44- “Gözleri düşük, yüzlerini zillet kaplamış bir durumda. İşte bu, onlara vaat edile gelmekte olan gündür!”

{ خَاشِعَةً } “Düşük, bir durumda.” Zelil olarak.

{ أَبْصَارُهُمْ } “Gözleri.” Hayır görmez.

{ تَزَهَّقُهُمْ } “Yüzlerini kaplamış.” Yüzlerinin üstüne çıkmış ve onların yüzlerini kaplamış.

{ ذَّلَّةٌ } “Zillet.” Hakirlik ve karartı gibi. Bu yüzlerde meydana gelen siyahlıktır.

{ ذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ } “İşte bu, onlara vaat edile gelmekte olan gündür!” İçinde azabın olduğu. Bu gün kıyâmet günüdür. Hazret-i Nûh ('aleyhi's-selâm)'un vadi ve uyarması gibi.

سورة نُوح
71- NŪH SŪRESİ

Kendisinde “Nûh (‘aleyhi’s-selâm)”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 28, sözcük sayısı 224 ve harf sayısı da 929’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١﴾

1- “Kendilerine can yakıcı bir azap gelmezden önce kavmini uyar, diye biz Nûh’u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nûh Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِنَّا أَرْسَلْنَا } “Peygamber olarak gönderdik.” Gönderdik.

{ نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ } “Uyar, diye biz Nûh’u kendi kavmine.” Korkut.

{ قَوْمَكَ } “Kavmini.” Hışım ve azaptan.

{ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ } “Kendilerine can yakıcı bir azap gelmezden önce.” Acıtır. Bu azap kendilerine gelen tufanda boğulma azabıdır.

قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾

2- “Nûh dedi ki: ‘Ey kavmim! Şüphesiz ben sizin için apaçık uyarıcı bir peygamberim.”

{ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ } “Nûh dedi ki: ‘Ey kavmim! Şüphesiz ben sizin için uyarıcı bir peygamberim.” Korkutup uyanan bir peygamber.

{ مُّبِينٌ } “Apaçık.” Bildiğiniz bir dil ile.

أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا أَمْرًا

3- “Allah’a kulluk edin, O’na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki.”

{ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ } “Allah’a kulluk edin.” Allah Teâlâ’yı birleyiniz.

{ وَاتَّقُوهُ } “O’na karşı gelmekten sakının.” O’ndan sakınınız, küfür ve şirkten tevbe ediniz.

{ وَأَطِيعُوا } “Ve bana itaat edin ki.” Emrime, dinime ve vasiyetime uyunuz, öğütlerimi kabul ediniz.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

4- “(Allah) bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin! Ancak Allah’ın belirlediği süre gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!”

{ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ } “(Allah) bir kısım günahlarınızı bağışlasın.” Tevbe ve tevhid ile günahlarınızı bağışlasın.

{ وَيُؤَخَّرْكُمْ } “Ve sizi ertelesin.” Azapsız olarak size mühlet versin.

{ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى } “Belli bir süreye kadar.” Ölümüne kadar.

{ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ } “Ancak Allah’ın belirlediği süre.” Allah’ın azabı.

{ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ } “Gelince, artık o ertelenmez.” Ertelenmez.

{ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ } “Keşke bilseydiniz.” Size söylediklerimi tasdik etseydiniz. Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) onları 950 yıl davet edip de onlar iman etmeyip onun öğütlerini kabul etmeyince, onların iman etmelerinden ümidini kesince şu bedduayı yaptı.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا

5- “Nûh dedi: ‘Ey Rabbim! Gerçekten ben kavmimi gece gündüz davet ettim.’”

{ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي } “Nûh dedi: ‘Ey Rabbim! Gerçekten ben kavmimi davet ettim.’” Tevbeye ve tevhide.

{ لَيْلًا وَنَهَارًا } “Gece gündüz.” Gece ve gündüz.

فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا

6- “Ama benim davetim, kaçışlarını artırmaktan başka bir işe yaramadı.”

{ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي } “Ama benim davetim, artırmaktan... bir işe yaramadı.” Onları tevbeye ve tevhide davetim.

{ إِلَّا فِرَارًا } “Kaçışlarını ...başka.” İmandan ve tevbeden kaçış.

وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصْرُوا وَاسْتَكْبَرُوا وَاسْتَكْبَرُوا

7- “Senin onları bağışlaman için, kendilerini her davet ettiğimde, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, giysilerine büründüler, ayak dirediler ve böbürlendikçe böbürlendiler!”

{ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ } “Kendilerini her davet ettiğimde.” Tevbeye ve tevhide.

{لَتَغْفِرَ لَهُمْ} “Senin onları bağışlaman için.” Tevbe ve tevhid ile.

{جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ} “Parmaklarını kulaklarına tıkadılar.” Ta ki, sözümü ve çağırımı işitmesinler diye.

{وَأَسْتَعْشُوا بَيْنَهُمْ} “Giysilerine büründüler.” Başlarını elbiseleriyle örttüler ta ki, sesimi duymadılar ve beni görmediler.

{وَأَصْرُوا} “Ayak dirediler.” Küfür ve putlara ibadet etme üzere ika-met ettiler ve meskûn kaldılar. Âyetin, “‘Ey Nûh! Sana inanmayaca-gız’ diye tümünden bağırdılar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَأَسْتَكْبَرُوا} “Ve böbürlendiler.” İman etmekten ve tevbe etmekten.

{اسْتَكْبَرُوا} “Böbürlendikçe.” Zorbalıkla.

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ٨

8- “Sonra ben, onları açıkça davet ettim.”

{ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ} “Sonra ben, onları davet ettim.” Tevbe ve tev-hide.

{جِهَارًا} “Açıkça.” Gizlice olmaksızın açıkça.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ٩

9- “Sonra, onlarla hem açıktan açığa, hem de gizli gizli konuştum.”

{ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ} “Sonra, onlarla hem açıktan açığa, konuştum.” Davetimi açıkça izhar ettim ve onlara açıklamalarda bulundum.

{وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا} “Hem de gizli gizli.” Gizlice, gizlilik içinde on-ları davet ettim.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ١٠

10- “Dedim ki: ‘Gelin Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin, çünkü O, çok bağışlayandır!’”

{ فَقُلْتُ } “Dedim ki:” Onlara dedim ki.

{ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ } “Gelin Rabbinizin sizi bağışlamasını isteyin.” Rabbinizi küfür ve şirkten tevbe etmek suretiyle birleyiniz.

{ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا } “Çünkü O, çok bağışlayandır!” Küfürden tevbe edip kendisine iman eden kişilere.

يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١١﴾

11- “(Mağfîret isteyin ki), üzerinize gökten bol yağmur indirsin.”

{ يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا } “(Mağfîret isteyin ki), üzerinize gökten bol yağmur indirsin.” Ne zaman kendisine ihtiyaç duyarsanız sürekli bol bir yağmur üzerinize yağdırsın. Allah Teâlâ yağmuru onlardan 40 yıl engellemişti.¹

وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾

12- “Sizin mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bağlar bahçeler versin, sizin için ırmaklar akıtsın.”

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(مِدْرَارًا) yağmurlar birbiri ardısıra yağar demektir.” Buhârî, Kitâbü't-Tefsir, Nûh Sûresi.

Hâfız İbn Hacer şöyle der: “Bu haberi İbn Ebî Hatem, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan mevsul olarak rivayet etmiştir.” *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 666.

b) { يُرْسِلُ السَّمَاءَ } “O, semâyı (yağmuru) salıverir.” Âyette geçen semâ/gök sözcüğünden maksat yağmurdur. Göğün yağmur anlamında kullanımı da Araplarda söz konusudur. Muaviye ibn Mâlik’in şu sözünde de belirttiğimiz anlam bulunmaktadır.

“İzâ sekata’s-semâü bi-erdi kavmin raeynahü ve in kânu ğadbana/ Semâ/yağmur bir kavmin toprağına düştü mü, orada biz davarlarımızı otlatırız, isterse onlar kızsınlar.” *Lisânü'l-Arab*, “Semâ” Maddesi.

c) Bu âyet Nûh Suresindeki Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm) ile kavmi arasındaki diyalogdan bir kesittir. Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm) kavmine istiğfarda bulunmalarını emreder. İstiğfarın karşılığını da bir sonraki âyette belirtir. { فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا } “Arkasından: Rabbinizin mağfîret dileyin. Çünkü O, çok mağfîret edicidir, dedim. Böylece O, üzerinize semâyı (yağmuru) bol bol salıverir.” (71/Nûh/10-11)

{ وَيُمِدُّكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ } “Sizin mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın,” Size mallar, deve, inek, koyun ve erkek ve kız çocuklar versin. Allah Teâlâ onların hayvanlarının ve hanımlarının nesillerini kırk yıl boyunca kesti.

{ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ } “Size bağlar bahçeler versin.” Bahçeler, menfaatleriniz için akan nehirler. Allah Teâlâ onların bahçelerini yok etmiş, bu kırk yıldan önce.

{ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا } “Sizin için ırmaklar akıtsın.” Onların nehirlerini kurutmuştur.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾

13- “Size ne oluyor da Allah’a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz?”

{ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا } “Size ne oluyor da Allah’a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz?” Allah Teâlâ’nın azamet ve erkinden korkmuyorsunuz? Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Size ne oluyor ki”, Allah Teâlâ’yı gereği gibi ululayıp da O’nu birlemiyorsunuz.

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾

14- “Oysa sizi türlü aşamalardan geçirerek O yaratmıştır.”

{ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا } “Oysa sizi türlü aşamalardan geçirerek O yaratmıştır.” Sınıflardan. Halden hale, nutfeden alakaya, alakadan et parçasına ve kemiğe.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾

15- “Görmediniz mi Allah yedi göğü birbiriyle ahenkli şekilde nasıl yaratmış?”

{ أَلَمْ تَرَوْا } “Görmediniz mi?” Ey Mekke kâfirleri sizler haberdar olmadınız mı?

{ كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا } “Allah yedi göğü birbiriyle ahenkli şekilde nasıl yaratmış?” Kubbe misali etrafları birbirine yapışık bir-birlerinin üstünde.

﴿ ١٦ ﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا

16- “Onların içinde ayı bir nur kılmış, güneşi de bir kandil yapmıştır.”

{ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ } “Onların içinde ayı... kılmış.” Onlarla birlikte.

{ نُورًا } “Bir nur.” Aydınlatıcı.

{ وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا } “Güneşi de bir kandil yapmıştır.” Âdemoğulları için aydınlık.

﴿ ١٧ ﴾ وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا

17- “Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir.”

{ وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا } “Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir.” Sizi Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’dan, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı da top-raktan, toprağı da yerden.

﴿ ١٨ ﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا

18- “Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır.”

{ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا } “Sonra sizi yine oraya döndürecek.” Size yerde ka-bir kılacak.

{ وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا } “Ve sizi yeniden çıkaracaktır.” Kabirlerden kı-yâmet gününde.

﴿ ١٩ ﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بِسَاطًا

19- “Allah, yeryüzünü sizin için bir sergi yaptı ki.”

{ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بِسَاطًا } “Allah, yeryüzünü sizin için bir sergi yaptı ki.” Sergi ve uyku yeri.

٢٠ لَسَلُّكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا

20- "Onun geniş yollarında gezip dolaşasınız."

{ لَسَلُّكُوا مِنْهَا } "Onun... gezip dolaşasınız." Onda alasınız.

{ سُبُلًا فِجَاجًا } "Geniş yollarında." Geniş yollar.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدَةٌ إِلَّا خَسَارًا ٢١

21- "Nûh, 'Ey Rabbim' dedi, 'Bunlar bana karşı geldiler, malı ve çocukları, kendi ziyanını artırmaktan başka işe yaramayan bir kimseye uydular.'"

{ قَالَ نُوحٌ رَبِّ } "Nûh, 'Ey Rabbim' dedi." Ey Rabbim!

{ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي } "Bunlar bana karşı geldiler." Kendilerine emrettiğim tevbe ve tevhid konusunda.

{ وَاتَّبَعُوا } "Uydular." İtaat ettiler.

{ مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ } "Malı işe yaramayan bir kimseye." Malının çokluğu kendisine yaramayan.

{ وَوَلَدَةٌ } "Ve çocukları." Çocuklarının çokluğu.

{ إِلَّا خَسَارًا } "Kendi ziyanını artırmaktan başka." Ahirette bir aldandıktan başka hiçbir şeye yaramayanlardır ki, bunlar liderlerdir.

٢٢ وَمَكْرُؤًا مَكْرًا كَبِيرًا

22- "Büyük hileler, desiseler kurdular!"

{ وَمَكْرُؤًا مَكْرًا كَبِيرًا } "Büyük hileler, desiseler kurdular!" Ve iftira açısından büyük bir söz söylediler.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ٢٣

23- “(Onlar birbirlerine) dediler ki: ‘Sakin ilâhlarınızı bırakmayın. Hele Ved’den, Suvâ’dan, Yeğûs’tan, Yeûk’tan ve Nesr’den asla vazgeçmeyin!’”

{ وَقَالُوا } “(Onlar birbirlerine) dediler ki:” Yani liderleri ayak takımına dediler.

{ لَا تَذَرُوا آلِهَتَكُمْ } “Sakin ilâhlarınızı bırakmayın.” İlahlarınıza ibadet etmeyi.

{ وَلَا تَذَرُوا وُدًّا } “Hele Ved’den, asla vazgeçmeyin.” Ved’e ibadet etmeyi.

{ وَلَا سُوءًا } “Suvâ’dan.” Suvâ’ya ibadet etmeyi.

{ وَلَا يَغُوثَ } “Yeğûs’tan.” Yeğûs’a ibadet etmeyi.

{ وَيَعُوقَ } “Yeûk’tan.” Yeûk’a ibadet etmeyi.

{ وَنَسْرًا } “Ve Nesr’den.” Nesr’e ibadet etmeyi. Bunların hepsi, Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin kendilerine ibadet ettikleri ilahları idiler.²

² a) İmam Buhârî Ata kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin tapındığı putlar daha sonra Arapların putları olmuştur. Ved, Devmetü’l-Cendel’de Kelb kabilesinin putuydu. Suva’, Huzeyl kabilesinin, Yeğûs önce Murad, sonra Sebe’ yakınındaki Cürf’te bulunan Gûteyf oğullarının, Yeuk ise Hemdan kabilesinin putuydu. Nesr ise Zü Kela’ hanedanından Himyerlilerin putu idi. Bunlar Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm) kavminden sâlih kişilerin adlarıydı. Onlar helak olunca, şeytan, onların kavimlerine oturdukları meclislerinde putlar dikmelerini fışıldamış ve onlar da bu putlara bu isimleri vermişlerdi. Böyle yaptılar. Onlar helak oluncaya kadar buna ibadet etmiyorlardı. Onlar helak olup ilim ortadan kalkınca, bunlara ibadet etmeye başladılar.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Nûh Sûresi, 4920 nolu hadis.

b) Bu âyette Allah Teâlâ Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin büyüklerinin kavimlerini putlara tapınmayı terk etmekten sakındırdıklarını görmekteyiz. Özellikle de Ved, Suva, Yeğûs, Yeuk ve Nesr adlı beş puta ibadet etmeyi terk etmekten sakındırmaktadırlar.

İbn Abbâs’ın bu tefsiri önceki kavimlere ilişkin bilgisini ortaya koymaktadır. İbn Abbâs’a göre; ismi geçen bu beş kişi Hz. Nûh (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin beş sâlih kişisi idiler. Bunlar vefat edince şeytan, kavimlerine bunların suretlerini dikmeyi güzel göstermiş ve onları bu işe sürüklemiştir. Onlar da bu yaptıkları

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾

24- “Böylece onlar, birçok kimseyi saptırdılar. Sen bu zalimlerin şaşkınlıklarını daha da artır!”

{ وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا } “Böylece onlar, birçok kimseyi saptırdılar.” Diyor ki, onlar bu putlarla insanlardan birçoğunu saptırdılar. Âyetin, “İnsanlardan birçoğu bu putlar nedeniyle saptı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ } “Sen bu zalimlerin daha da artır!” Putlara ibadet eden müşrik kâfirleri.

{ إِلَّا ضَلَالًا } “Şaşkınlıklarını.” Ancak ziyan, sapkınlık ve helak oluşu.

مِمَّا خَطِيئَتُهُمْ أُغْرِقُوا فَأَدْخَلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ﴿٢٥﴾

25- “Onlar günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman kendilerine Allah’a karşı yardımcıları bulamadılar!”

{ مِمَّا خَطِيئَتُهُمْ } “Onlar günahları yüzünden.” Diyor ki, hataları nedeniyle.

suretlere bu kişilerin isimlerini vermişler. Nihayet ibadet etme noktasına kadar iş varmıştır. Bu beş kişiyi görenler ve onlarla çağdaş olanlar vefatlarından sonra kendilerine ibadet etmemişler. Ancak bu suretleri dikenlerin ölümünün ardından sonra gelenler arasında cehalet her tarafı kapsamış ve sonrakiler artık Allah Teâlâ’ya değil de bunlara tapmaya başlamışlardır.

c) İbn Abbâs’ın tefsirinde diğer bir nokta daha göze çarpmaktadır. Bu hadise göre; bu putlar bundan sonra da Araplar arasında varlığını sürdürmüştür. İbn Abbâs her bir putun bulunduğu yeri ve hangi kabilelerin kendisine ibadet ettiklerini birer birer belirtmiştir. Vedd putu, Devmetü'l-Cendel’de Kelb kabilesinin putuydu. Suva’, Huzeyl kabilesinin, Yeğus önce Murad, sonra Sebe’ yakınındaki Cürf’te bulunan Güteyf oğullarının, Yeuk ise Hemdan kabilesinin putuydu. Nesr ise Zü Kela’ Himyerlilerin putu idi.

{ اُغْرِفُوا } “Suda boğuldular.” Dünyada tufanda.

{ فَادْخُلُوا } “Ardından da sokuldular.” Ahirette.

{ نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ } “Ateşe ve o zaman kendilerine Allah’a karşı... bulamadılar!” Allah’ın azabından.

{ أَنْصَارًا } “Yardımcılar da.” Kendilerinden Allah’ın azabını engelleyecek yardımcıları.

﴿ ٣٦ ﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا

26- “Nûh dedi ki: ‘Ey Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!’”

{ وَقَالَ نُوحٌ } “Nûh dedi ki:” Rabbi kendisine: “*Senin kavminden sana iman eden başka artık hiçbir kimse sana iman etmeyecektir*” (11/ Hûd/36) dedikten sonra.

{ رَبِّ } “Ey Rabbim!” Ey Rabbim!

{ لَا تَذَرْ } “Bırakma.” Bırakma.

{ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا } “Yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi.” Hiçbir kimseyi.

﴿ ٣٧ ﴾ إِنَّكَ إِنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

27- “Çünkü sen onları bırakırsan senin kullarını saptırırlar; yalnız ahlâksız, nankör (insanlar) yetiştirirler.”

{ إِنَّكَ إِنْ تَذَرَهُمْ } “Çünkü sen onları bırakırsan.” Onları bırakırsam.

{ يُضِلُّوا عِبَادَكَ } “Senin kullarını saptırırlar.” Sana iman edenleri ve sana iman etmek iradesinde olanları senin dininden.

{ وَلَا يَلِدُوا } “Yetiştirirler.” Onlardan ancak şu kimseler doğar.

{ إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا } “Yalnız ahlâksız, nankör (insanlar).” İdraktan sonra ancak fâcir ve kâfir kimseler.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Ergenlikten sonra senin kendisi hakkında küfrü takdir ettiğin kimseyi doğururlar.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Onların içinde herhangi bir çocuk yoktu. Zira Allah Teâlâ onları kırk yıl boyunca doğurmaktan engellemiştir. Bundan dolayı onların içinde müdrik olmayan kimse yoktu. İçlerinde kırk yaşında olan kimse de bulunmuyordu. Onların bütünü idrak edici fâcir ve kâfir idiler.

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا

28- “Ey Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla! Zalimlerin de ancak helâkini arttır.”

{ رَبِّ } “Ey Rabbim.” Ey Rabbim!

{ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ } “Beni, ana babamı, bağışla.” Mü’min babalarımı.

{ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي } “Evime girenleri.” Dinime. Mescidime girenleri anlamına geldiği de söylenmiştir. Gemime girenleri anlamına geldiği de belirtilmiştir.

{ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ } “İman etmiş olarak... iman eden erkekleri.” Erkeklerden tasdik edenleri.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ } “Ve iman eden kadınları.” Benden sonra kadınlardan imanla tasdik edenleri.

{ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ } “Zalimlerin de arttır.” Kâfir müşrikleri.

{ إِلَّا تَبَارًا } “Ancak helâkini.” Zıyanlarını ve helak oluşlarını. Peygamberlerine vahyolunup da iman etmeyenlerin zıyanları gibi.

سورة الجِنِّ
72- CİN SÛRESİ

Kendisinde “Cin”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 28, sözcük sayısı 285 ve harf sayısı da 870’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا
عَجَبًا ١

1- “De ki: Bana, cinlerden bir topluluğun Kur’an dinledikleri ve şöyle dedikleri vahyolundu: Biz, olağanüstü güzellikte bir Kur’an dinledik.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Cin Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ } “De ki: Bana, vahyolundu.” Diyor ki, “De ki”, ey Muhammed (sallâllâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara, yani Mekke kâfirlerine. “Bana vahyolundu”, Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) bana indirerek şöyle buyurdu:

{ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ } “Bir topluluğun Kur’an dinledikleri.” Dokuz kişi.

{ مِّنَ الْجِنِّ } “Cinlerden.” Nusaybin cinlerinden bir grup Yemen’de.

{ فَقَالُوا } “Ve şöyle dedikleri.” İman ettikten ve kavimlerine döndükten sonra ey kavmimiz.

{ اَنَا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا } “Biz, olağanüstü güzellikte bir Kur’an dinledik.”

Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kitabına benzeyen güzel, değerli, yüce bir Kur’an’ın tilavetini.¹

¹ a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ahabından bir grup ile birlikte Ukaz panayırına doğru yola koyuldular. O sırada şeytanların semâdan haber almaları engellenmiş, üzerlerine yalın alevli ateşler de gönderilmeye başlanmıştı. Bunun üzerine şeytanlar kavimlerine geri döndüklerinde onlara: ‘Bu durumunuz ne?’ diye sordular. Onlar, ‘Semâdan haber almamız engellendi, üzerimize yalın alevli ateşler salındı’ dediler. Bu sefer: ‘Bu, ancak meydana gelmiş bir olay sebebiyle olabilir. Haydi yeryüzünün doğularına, batılarına dağılınız, dolaşınız. Semâdan haber almamıza engel teşkil eden bu olayın ne olduğuna bir bakınız.’ dediler.

Tihame taraflarına doğru gitmiş olan topluluk, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Nahle taraflarında iken Ukaz panayırına doğru yöneldiler. O sırada Peygamber, ashâbı ile birlikte sabah namazını kılıyordu. Kur’an sesini duyunca ona kulak verdiler ve: ‘İşte, semâdan haber almamızı engelleyen budur’ diyerek kavimlerine geri döndüler. ‘Ey kavmimiz: ‘Gerçekten bizi hayrete düşüren bir Kur’an dinledik. O, doğruya götürüyor. Bundan ötürü biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir kimseyi asla ortak tutmayacağız’ dediler.’ Bunun üzerine Allah azze ve celle Peygamberi Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e: ‘De ki: Bana şu vahyolundu. Cinlerden bir topluluk beni dinlediler..’ buyruklarını indirdi. Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ancak cinnin bu sözleri vahyolunmuştur.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Cin Sûresi, 4921 nolu hadis; Kitabü’l-Ezan, “Sabah namazında kur’an’ı sesli okuma” bâbı, 773 nolu hadis.

Bu hadisi İmam Müslim, Tirmizî, Hâkim, Beyhakî ve Taberî adlı müelliflerin bütünü Ebû Avane’dan, o da Ebû Bîşr’dan, o da Said ibn Cübeyr’dan, o da İbn Abbâs’tan rivayetine göre, İbn Abbâs şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) cinlere karşı Kur’an okumadığı gibi, onları görmedi de. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ahabından bir grup ile birlikte Ukaz panayırına doğru yola koyuldular...” Daha sonra hadisi Buhârî’deki gibi sevk etmiştir. Müslim, Kitabü’s-Salat, 33 Bâb, 449 nolu hadis; Sünenü’t-Tirmizî, Kitabü’t-Tefsir, Cin Sûresi, 3323 nolu hadis; el-Müstedrek, Kitabü’t-Tefsir, Cin Sûresi, c. 2, s. 503; Sünenü’l-Beyhakî, Kitabü’s-Salat, “Sabah namazında Kur’an’ı sesli okuma” bâbı, c. 2, s. 194; Tefsirü’t-Taberî, c. 29, s. 103.

b) Müslim’in ve diğerlerinin rivayetinde girişte bir fazlalık vardır ki, bu fazlalığı Buhârî rivayet etmemiştir: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) cinlere karşı Kur’an okumadığı gibi, onları görmedi de.”

Hâfız İbn Kesir şöyle der: “Buhârî burada (Kitabü’t-Tefsir) ve namazın sıfatı bölümünde bu şekilde muhtasar olarak rivayet etmiştir. Ebû Nuaym el-Müstahrec’inde Buhârî’nin şeyhi Müsedded’den bu haberi rivayet eder ve rivayetin baş bölümüne “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) cinlere karşı Kur’an okumadığı

gibi, onları görmedi de” cümlelerini ekler. Müslim de Buhârî’nin rivayet ettiği senedle haberi tahrir eder ve girişe söz konusu cümleyi ekler.

Buhârî söz konusu cümleyi sanki kasten getirmemiştir. Zira İbn Mesud Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in cinlere Kur’an okuduğunu ispat etmiştir. Bu, İbn Abbâs’a bir olumsuzlama olmuştur. Buhârî daha sonra kıssanın tekrarlanmasıyla ikisi arasındaki ceme işaret etmiştir. *Fethû'l-Bâri*, c. 8, s. 670.

İbn Abbâs’ın bu sözü, cinlerin Kur’an’ı ilk defa dinlemiş olduklarının gerçekleştiğine hamledilmesine olasıdır. Zira cinler Kur’an dinlemeyi kastetmemişlerdi. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) de cinlere karşı Kur’ân okumadığı gibi, onları görmedi de. Sadece kendilerini göğün haberlerini dinlemelerinden engelleyen bu garip olayı araştırmaya çıkmışlardır. Sonuçta, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sabah namazını kılariken O’nunla karşılaşmışlardır.

İbn Abbâs’ın muradının, Kur’an’ı cinlere dinletmek amacıyla okumadığı da olabilir. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bu gecede cinlerin orada olduğunu bilmiyordu.

c) Cinlerin Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i davet ettikleri ve Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in de davetlerine icabet ederek kendilerine Kur’an okuduğu da sabit bir gerçekliktir ve sünnette dayanağı da bulunmaktadır.

İmam Müslim, Amir eş-Şa’bî’den rivayetle, o şöyle dedi ki: “Ben Alkame’ye sordum: ‘İbn Mesud, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte cin gecesinde hazır bulunmuş muydu?’ Alkame şu cevabı verdi: ‘Ben İbn Mesud’a şunu sordum: Cin gecesi sizden herhangi bir kimse Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte bulunmuş muydu?’ O: ‘Hayır’ dedi. ‘Fakat bizler Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte bulunduğumuz bir gece onu aramızda bulamadık. Vadilerde, dağ yollarında onu aradık. Cinler O’nu alıp götürdü ya da suikaste uğradı, dedik. Bir topluluk bir geceyi en kötü şekilde nasıl geçiriyorsa biz de gecemizi öyle geçirdik. Sabah olunca ansızın onun Hira taraflarından gelmekte olduğunu gördük. ‘Ey Allah’ın Resûlü’ dedik, ‘Seni göremedik, seni arayıp durduk; fakat bulamadık. Bundan ötürü de bir topluluk bir geceyi en kötü şekilde nasıl geçiriyor ise biz de gecemizi öyle geçirdik.’ Şöyle buyurdu: ‘Cinlerin davetçisi bana geldi. Ben de onunla birlikte gittim, onlara Kur’an okudum.’ Sonra bizi alıp götürdü, bize onların izlerini ve ateşlerinin kalıntılarını gösterdi. Cinler ondan azık istemiştiler. Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘Elinize geçireceğiniz, üzerinde Allah’ın adı anılmış her bir kemik, üzerinde olabilecek kadarıyla et ile sizin olacaktır. Her bir hayvan pisliği de sizin bineklerinizin yemi olacaktır.’” Müslim, Kitabü’s-Salat, 33. Bâb, 450 nolu hadis.

d) İbn Mesud’dan rivayet edilen bu kıssa büyük olasılıkla İbn Abbâs’tan rivayet edilen kıssadan farklıdır. Hadiste bunun emareleri görülmektedir. İbn Mesud’dan rivayet edilen kıssada cinlerin daha önce Müslüman oldukları gibi bir yargı anlaşılabilmektedir. Bunlar daha çok bilgi elde edebilmek amacıyla Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelmişlerdir. Ancak İbn Abbâs’ın ak-

يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَأَمَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝

2- “O doğru yola iletiyor. Biz ona iman ettik. Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız.”

{ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ } “O doğru yola iletiyor.” Hakk, hidayet ve doğruya, Lâ ilâhe illallah’a.

{ فَأَمَّا بِهِ } “Biz ona iman ettik.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا } “Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız.” İblis’i kastetmektedirler.

وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝

3- “Gerçek şu ki, Rabbimizin şâni çok yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir.”

{ وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا } “Gerçek şu ki, Rabbimizin şâni çok yücedir.” Rabbimizin mülkü. Âyetin, “Rabbimizin azameti, Rabbimizin saltanatı, Rabbimizin zenginliği ve Rabbimizin sıfatı çok yücedir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا اتَّخَذَ } “O, edinmiştir.” Edinmekten.

{ صَاحِبَةً } “Ne eş.” Eş.

{ وَلَا وَلَدًا } “Ne de çocuk.” Kâfirlerin O’nu nitelendirdikleri gibi.²

tarıldığı kıssada böyle bir durum söz konusu değildir. O kıssada cinler Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i sabah namazında Kur’an okurken dinlemişlerdir. İbn Mesud’un kıssasında ise bir sözleşme söz konusudur.

Kastallanî detay sayılabilecek ilginç bir bilgi sunmaktadır. Bu olaydan sonra cinler heyet be heyet Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelmişlerdir. *Şerhü'l-Mevahibi'l-Ledünniyye*, c. 1, s. 303.

e) Bu ve bunu takip eden âyetlerde Allah Teâlâ, cinlerin Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in dilinden Kur’an kıraatlerini dinleyişini haber vermektedir.

² a) { وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا } “Doğrusu Rabbimizin şâni çok yücedir.” Yani fiili, emri ve kudreti çok yücedir. İbn Cerir et-Taberî Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan

وَإِنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ۝٤

4- “Meğer bizim akılsız olanımız (İblis), Allah hakkında gerçek dışı yalanlar uyduruyormuş!”

{وَإِنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا} “Meğer bizim akılsız olanımız (İblis), uyduruyormuş!” Cahilimiz, bu ifade ile İblis’i kastetmekteydiler.

{عَلَى اللَّهِ شَطَطًا} “Allah hakkında gerçek dışı yalanlar.” Yalan ve iftira.³

وَأَنَا ظَنَنْتَ أَن لَّنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۝٥

5- “Oysa biz, gerek insanların gerekse cinlerin Allah hakkında, asla yalan söylemeyeceklerini sanırdık.”

{وَأَنَا ظَنَنْتَ} “Oysa biz, sanırdık.” Sanmıştık ki.

{أَن لَّنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا} “Gerek insanların gerekse cinlerin Allah hakkında, asla yalan söylemeyeceklerini.” İnsanların ve cinlerin Allah hakkında söyledikleri yalan değildir. Bizim için açığa çıktı ki, bu yalanmış. Sûrenin başından buraya kadar olan bölümde

bu tefsiri aktarır.

Ancak Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan aktarılan tefsirde ise şöyle demektedir: “Rabbimizin emri yücedir.” *Tefsirü’l-Taberî*, c. 29, s. 103.

b) {مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا} “O ne bir zevce edinmiştir, ne de bir evlat.” Yani Allah Teâlâ’nın şanı yücedir ve uludur; saltanatı azametlidir. Kudreti bir eş ve bir çocuk edinmekten yücedir.

³ a) {وَإِنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا} “Doğrusu bizim beyinsizimiz, Allah’a karşı aşırı yalan söylüyormuş.” “Şatata” sözcüğü, aşırı taşkın söz anlamına gelmektedir. Yani anlaşılan şudur ki, cinler Allah Teâlâ’yı takdir edemiyorlarmış.

b) Âyette geçen “sefilh” sözcüğünden murat cumhurun görüşüne göre İblis (latenutullâhi ‘aleyh)’tir.

Cinlerin taşkınları olduğu da söylenmiştir. Bu son yoruma göre {سَفِيهُنَا} “Beyinsizimiz” şeklinde izafet tamlaması cins bildirmek içindir. Yani izafet “Süfeha-una/beyinsizlerimiz” anlamındadır. *Tefsirü’l-Alûsî*, c. 29, s. 85.

Allah Teâlâ cinlerin kelimasını aktarmaktadır. Allah Teâlâ devamla şöyle buyurmaktadır.⁴

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾

6- “Şu da bir gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınarlardı da onların şımarıklıklarını arttırırlardı.”

{ وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ } “Şu da bir gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, sığınarlardı da.” Sığınarlardı.

{ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ } “Cinlerden bazı kimselere... onların arttırdırlardı.” Bu sığınma ile.

{ رَهَقًا } “Şımarıklıklarını.” Büyüklemlerini, kibirlenmelerini, fitne ve fesadlarını. İnsanlar bir yerden bir yere yolculuğa çıkacaklarında veya avlanacaklarında ya da bir vadiye konakladıklarında cinlerden korkar ve şöyle derlerdi: Biz bu vadinin efendisine, onun kavminin beyinsizlerinden sığınırız. Böylece bu sözle güven içinde olduklarını düşünürlerdi. Cinlerin liderleri bununla cinlerin ayak takımına karşı büyüklüklerini ve büyüklemlerini arttırırlardı. Bunlar üç bölümdür: Bir bölümü havada, diğer bölümü dilediği gibi inip çıkmakta, bir bölümü ise köpekler ve akrepler şeklindedir.⁵

⁴ (وَأَنَا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا) “Doğrusu biz, insanların da cinlerin de Allah’a karşı asla yalan söylemeyeceklerini sanmıştık.” Yani bizler beyinsizimiz olan İblis’in bize vurguladığı gibi, Allah Teâlâ’nın eşinin ve çocuğunun olacağı şeklindeki nakısalık bildiren sıfatları Allah Teâlâ’ya nispet ettik. Zira bizler zannediyorduk ki, ne bir insan ne de bir cin Allah Teâlâ’ya karşı cüretkâr bir tavır gösterebilir.

⁵ a) (وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا) “Bir gerçek de şu ki: İnsanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınarlardı. Bununla da onların azgınlıklarını arttırırlardı.” Bu ilahî buyruk hakkında İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre şöyle demiştir: “İnsanlardan bir kısım erkekler, Cahiliyye döneminde bir vadiye geceyi geçirdiklerinde şöyle diyerek cinlere sığınarlardı: ‘Bu vadinin azizine sığınırım.’ İşte bu, onların günahlarını arttırdı.” Tefsîrül-Taberî, c. 29, s. 108.

وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَن لَّنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ﴿٧﴾

7- “Onlar da sizin sandığınız gibi Allah’ın, hiç kimseyi öldükten sonra diriltmeyeceğini sanmışlardı.”

{ وَأَنَّهُمْ } “Onlar da.” Yani iman etmeden önce cinlerin kâfirleri.

{ ظَنُّوا } “Sanmışlardı.” Sandılar.

{ كَمَا ظَنَنْتُمْ } “Sizin sandığınız gibi.” Ey Mekke ehli sandığınız gibi.

{ أَن لَّنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا } “Allah’ın, hiç kimseyi öldükten sonra diriltmeyeceğini.” Ölümünden sonra. Âyetin, “Allah Teâlâ’nın hiçbir resûl göndermediğini sanmışlardı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَنَا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾

8- “Biz (cinler) göğü yokladık; fakat onu güçlü bekçilerle ve yakıcı alevlerle doldurulmuş bulduk.”

Allah Teâlâ daha sonra cinlerin sözlerini aktarmaya dönerek şöyle buyurmaktadır:

{ وَأَنَا لَمَسْنَا السَّمَاءَ } “Biz (cinler) göğü yokladık.” İman etmeden önce göğe vardık.

{ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا } “Fakat onu bekçilerle doldurulmuş bulduk.” Meleklerden bekçilerle.

Tefsirin son bölümünün ifade etmek istediği anlam şudur: Cinlerin insanları korkutmak suretiyle taşkınlıkları fazlaştı.

b) Âyette geçen, (رَهَقَ) sözcüğü hakkında İbn Cerir et-Taberî şöyle der: “Rahak sözcüğü, Arapların kullanımında günah ve haramları irtikap etme anlamına gelmektedir.”

Aşa’nın sözünde geçen “Rahak” sözcüğü de bu anlamdandır:

‘Lâ şey’ün yenfeûni min dûni rü’yetihâ he’l yeştefi vamûkun mâ lem yusib rahaka.”

Onu görmekten başkasının yok bana faydası,

Âşık bir günah işlemeyen hiç şifa bulur mu?

Yani âşık bir kimse günahlara müptela olmadan hiç şifa bulabilir mi?

{ شَدِيدًا } “Güçlü.” Çok.

{ وَشُهَبًا } “Ve yakıcı alevlerle.” Onları dinlemekten kovan aydınlatıcı yıldızlarla.⁶

وَأَنَا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شَهَابًا رَصَدًا ٩

9- “Oysa biz, (daha önce) göğün bazı yerlerinde, (gayb haberlerini) dinlemek üzere oturacak yerler (bulup) otururduk. Fakat şimdi kim dinlemek istese, karşısında kendisini gözetleyen yakıcı bir alev buluyor.”⁷

{ وَأَنَا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا } “Oysa biz, (daha önce) göğün bazı yerlerinde... (bulup) otururduk.” Gökten.

{ مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ } “(Gayb haberlerini) dinlemek üzere oturacak yerler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in elçi olarak gönderilmesinden önce dinlemek için.

{ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ } “Fakat şimdi kim dinlemek istese.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in elçi olarak gönderilmesinin ardından.

{ يَجِدْ لَهُ شَهَابًا } “Karşısında yakıcı bir alev buluyor.” Aydınlatıcı bir yıldız.

⁶ a) { وَأَنَا لَمُسْنَا السَّمَاءَ } “Gerçekten biz göğe doğru yükselmek istedik de.” Yani haber dinlemek üzere göğe yükselmeyi istedik.

b) { فَوَجَدْنَاهَا حَرَسًا شَدِيدًا } “Onun güçlü bekçilerle doldurulmuş olduğunu gördük.” Güçlü bekçilerden kasıt, kuvvetli bekçi melekler.

c) { وَشُهَبًا } “Ve alevli ateşlerle.” Şühüb sözcüğü, şihab sözcüğünün çoğuludur. Bunlar, şeytanların kendisiyle taşlandığı şeylerdir. Tefsîr-ü't-Taberî, c. 29, s. 110.

⁷ a) { وَأَنَا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شَهَابًا رَصَدًا } “Halbuki gerçekten biz, dinlemek için orada bir yer bulup oturuyor idik. Şimdi ise kim dinlese kendisini bekleyen alevli bir ateş bulur.” Yani dinlemek ve gözetlemek isteyen kimseyi yakan bir ateş.

b) Bu ve bundan önceki âyetten ve İbn Abbâs’tan aktarılan rivayetten anlaşılan şudur ki; Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in peygambeliğinden önce alevli ateşler şeytanlara gönderilmiyordu.

{ رَصَدًا } “Kendisini gözetleyen.” Meleklerden kendilerini gözetleyen. Onları dinlemekten kovan.

﴿ ١٠ ﴾ وَأَنَا لَا نَذْرِي أَشَرُّ أَرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا

10- “Bilmiyoruz (bununla) yeryüzündekilere kötülük mü istendi, yoksa Rableri onlara bir iyilik mi diledi?”

{ وَأَنَا لَا نَذْرِي } “Bilmiyoruz.” Bilmiyoruz.

{ أَشَرُّ أَرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ } “(Bununla) yeryüzündekilere kötülük mü istendi?” Dinlemekten engellenmemizden.

{ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا } “Yoksa Rableri onlara bir iyilik mi diledi?” Hidayet, doğruluk ve hayır mı talep edildi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Bilmiyoruz”, bilmiyoruz. “(Bununla) yeryüzündekilere kötülük mü istendi?”, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) gönderildiğinde. Zira onlar ona iman etmezlerse Allah Teâlâ onları helak eder.

“Yoksa Rableri onlara bir iyilik mi diledi?” Ona iman etmeleri halinde hidayet, doğruluk ve hayır mı diledi?

﴿ ١١ ﴾ وَأَنَا مِنَ الصَّالِحِينَ وَمِمَّا دُونَ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قَدَا

11- “Doğrusu bizlerden iyi olanlar da var ve bizden başka türlü olan da var. Biz çeşitli yollara ayrıldık.”

{ وَأَنَا مِنَ الصَّالِحِينَ } “Doğrusu bizlerden iyi olanlar da var.” Muvahhidler var. Bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenlerdir.

{ وَمِمَّا دُونَ ذَلِكَ } “Ve bizden başka türlü olan da var.” Kâfirler. Bunlar cinlerin kâfirleridir.

{ كُنَّا طَرَائِقَ قَدَا } “Biz çeşitli yollara ayrıldık.” Allah Teâlâ’ya iman etmeden önce Yahudilik ve Hristiyanlık gibi farklı hevâlara.⁸

وَأَنَا ظَنَّنَا أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾

12- “Artık şu gerçeği çok iyi anladık ki biz, yeryüzünde Allah’ı asla âciz bırakamayız, başka yere kaçmakla da O’nun elinden kurtulamayız!”

{ وَأَنَا ظَنَّنَا } “Artık şu gerçeği çok iyi anladık ki.” Bildik ve kesin kanaat getirdik ki.

{ أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ } “Biz, yeryüzünde Allah’ı asla âciz bırakamayız.” Allah Teâlâ’dan yeryüzünde kaçamayız. Nerede bulunursak bulunalım bizi idrak eder.

{ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًا } “Başka yere kaçmakla da O’nun elinden kurtulamayız!” Kaçmakla O’ndan kurtulamayız.

وَأَنَا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ أَمَّا بِهِ فَمَنْ يُؤْمِنُ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾

13- “Doğrusu biz, o doğruluk rehberini (Kur’an’ı) işitince ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse, ne hakkının eksik verilmesinden, ne de kendisine kötülük edilmesinden korkar.”

{ وَأَنَا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ } “Doğrusu biz, o doğruluk rehberini (Kur’an’ı) işitince.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) tarafından tilavet edilen Kur’an’ı.

⁸ { وَأَنَا مِّنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قَدَا } “Gerçekten biz, kimimiz sâlih kimsele-
riz, kimimiz bundan aşağıdadır. Biz, çeşit çeşit yollara ayrılmışız.”

İbn Cerir der ki: “Taraik” sözcüğü “tarikât/yol” sözcüğünün çoğuludur. Kişinin tarikâtı ve mezhebi denilir.”

“Kıdad” sözcüğü ise “kıddetü” sözcüğünün çoğuludur. Kısımlar ve farklı cinsler anlamına gelmektedir.

Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Farklı heva ve hevesler. Bizlerden bir bölümü Müslüman bir bölümü ise müşriktir. Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 29, s. 119; Ferrâ, Meâni’l-Kur’an, c. 3, s. 193.

{ اٰمَنَّا بِهٖ } “Ona iman ettik.” Kur’an’a ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e.

{ فَمَنْ يُؤْمِنُ بِرَبِّهٖ فَلَا يَحَافُ بَحْسًا } “Kim Rabbine iman ederse, ne hakkının eksik verilmesinden, korkar.” Amelinin bütününün gitmesi.

{ وَلَا رَهَقًا } “Ne de kendisine kötülük edilmesinden.” Amelinin eksikleştirilmesi, noksanlaştırılması.⁹

وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاولئك تَحَرَّوْا
رَشَدًا ﴿١٤﴾

14- “Doğrusu bizden Müslüman olanlar da var ve bizden doğru yoldan sapanlar da var. Kim kendini Allah’a teslim etmişse, işte onlar, doğru yolu arayanlardır.”

{ وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ } “Doğrusu bizden Müslüman olanlar da var.” Tevhidle ihlaslı olanlar. Bunlar Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenlerdir.

{ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ } “Ve bizden doğru yoldan sapanlar da var.” İsyan ediciler, haktan ve hidayetten sapanlar, bunlar da cinlerin kâfirleridir.

{ فَمَنْ اَسْلَمَ } “Kim kendini Allah’a teslim etmişse.” Tevhidde ihlaslı davranırsa.

{ فَاولئك تَحَرَّوْا رَشَدًا } “İşte onlar, doğru yolu arayanlardır.” Doğru ve hayra niyetlenenlerdir.

وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾

⁹ { وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰى اٰمَنَّا بِهٖ فَمَنْ يُؤْمِنُ بِرَبِّهٖ فَلَا يَحَافُ بَحْسًا وَلَا رَهَقًا } “Gerçekten biz hidayeti işittiğimizde ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse o, (ecrinin) eksiltilmesinden de korkmaz, kendisine zulmedilmesinden de.”

İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: “İyiliklerinde bir kısıntıya gidilmesinden ve günahlarında bir arttırmanın meydana gelmesinden korkmaz.” Tefsirü’t-Taberî, c. 29, s. 112.

15- “Doğru yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır!”

{ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ } “Doğru yoldan sapanlara gelince,” Kâfirler.

{ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا } “Onlar cehenneme odun olmuşlardır!” Ağaç olacaktırlar.

وَأَنْ لَّوِاسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُم مَّاءً غَدَقًا ﴿١٦﴾

16- “Eğer onlar doğru yolda gitselerdi, kendilerine bol su verirdik.”

{ وَأَنْ لَّوِاسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ } “Eğer onlar doğru yolda gitselerdi.” Küfrün yoluna. Âyetin, “İslam yoluna” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ لَأَسْقَيْنَاهُم مَّاءً غَدَقًا } “Kendilerine bol su verirdik.” Onlara bolca mal geniş bol bir yaşayış verirdik.¹⁰

لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾

17- “Ki, onları bununla sınavalım. Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse, (Allah) onu, giderek artan çetin bir azaba uğratar.”

{ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ } “Ki, onları bununla sınavalım.” Bu konuda onları sınavalım da ta ki, kendilerine takdir ettiğim şeye dönsünler.

{ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ } “Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse.” Rabbinin tevhidinden, Rabbinin kitabı olan Kur’an’dan. Bu şahıs Velid ibn Muğire el-Mahzumî’dir.

{ يَسْلُكْهُ } “(Allah) onu, uğratar.” Onu yükümlü kılar.

¹⁰ { وَأَنْ لَّوِاسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُم مَّاءً غَدَقًا } “Ve eğer onlar, o yol üzere dosdoğru gitseler, elbette biz onlara bol su içirirdik.” Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Yani taatle istikamet üzere durmak.”

“Ğadak” sözcüğü ise çok ve temiz su anlamına gelmektedir. Tefsîr-ü’t-Taberî, c. 29, s. 114.

{عَذَابًا صَعَدًا} “Giderek artan çetin bir azaba.” Kayadan daha pürüzsüz bir dağa tırmanmaya. Cehennem ateşinde dumandan çıkmaya çalışacaktır, anlamına geldiği de söylenmiştir.¹¹

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ﴿١٨﴾

18- “Mescitler şüphesiz Allah’ındır. Öyleyse (orada) Allah ile birlikte kimseye dua etmeyin!”

{وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ} “Mescitler şüphesiz Allah’ındır.” Allah’ı zikretmek için bina edilen mescitler.

{فَلَا تَدْعُوا} “Öyleyse dua etmeyin!” Öyleyse ibadet etmeyiniz.

{مَعَ اللَّهِ أَحَدًا} “(Orada) Allah ile birlikte kimseye.” Mescidlerde.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Bir kişinin “mesâcid”i alını, iki diz, iki eli ve iki ayağıdır.

وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾

19- “Allah’ın kulu (Muhammed), O’na dua etmek üzere (namaza) kalkınca, onlar (cinler) neredeyse onun çevresinde keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi!”

{وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ} “Allah’ın kulu (Muhammed), (namaza) kalkınca.”

Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Batn-ı Nahle’de.

¹¹ a) Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: (لَتَقْتَتِلَهُمْ فِيهِ) “Onları bu konuda deneyelim diye.” Bununla onları sınavalım diye. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 114.

Taberî’nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakillerin zayıflığını bir çok defa vurgulayıp belirttik.

b) Yani bu nimetle onları sınavalım da onlardan istikamet üzere süreklilik gösterenleri öşkeleri üzere geri dönenlerden ayırt edip gösterelim diye.

c) (وَمَنْ يَغْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا) “Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse onu zorlu bir azaba sokar.”

Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan bu âyet hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Yukarı doğru tırmandıran meşakkatli bir azap.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 116.

{يَدْعُوهُ} “O’na dua etmek üzere.” Rabbine namazla ibadet etmek üzere.

{كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لَبَدًا} “Onlar (cinler) neredeyse O’nun çevresinde keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Batn-ı Nahle’de Kur’an okuyuşunu dinlediklerinde az kal-sın Kur’an’a ve Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e olan sevgilerinden dolayı cinler bütünüyle O’nun üstüne bineceklerdi.¹²

¹² a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(لَبَدًا) sözcüğü, yardımcılar anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Cin Sûresi.

İbn Cerir et-Taberî bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 119.

b) Tirmizî, Cin Sûresi’nin 1. dipnotunda verdiğimiz, cinlerin Kur’an’ı dinleme-lerine ilişkin haberi naklettikten sonra aşağıdaki bölümü de ekler.

İmam Tirmizî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmekte-dir: “İbn Abbâs’tan aynı senedle şöyle dediği rivâyet edilmiştir. Cinlerin kendi toplumlarına sözü şöyleydi: (وَإِنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لَبَدًا) ‘Şu da bir gerçek ki, Allah’ın kulu, O’na ibadet etmek için kalktığı zaman neredeyse et-rafında bir keçe olacaktı.’ (72/el-Cinn/19)

Cinler, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in namaz kıldığını ashabının da O’nun namazına uyduklarını ve O’nun secdesiyle secde ettiklerini gördük-leri zaman, ashabının O’na bu derece itaat etmelerine şaşır kaldılar ve kavim-lerine: ‘Şu da bir gerçek ki, Allah’ın kulu, Ona ibadet etmek için kalktığı zaman neredeyse etrafında bir keçe olacaktı’ dediler.” *Sünenü’t-Tirmizî*, Kitabü’t-Tefsir, Cin Sûresi, 3323 nolu hadis.

Bu haberin isnadında Abd ibn Humeyd, Ebü’l-Velid, Ebû Avane, Ebû Bısr, Said ibn Cübeyr

Abd ibn Humeyd, Ebû Avane, Ebû Bısr ve Said ibn Cübeyr’in tercüme-i halleri geçmişti ve bu ravilerin sika kişiler olduğunu o bölümlerde belirtmiştik.

Ebu’l-Velid; Hişam ibn Abdülmelik el-Bahilî: Hâfızlardan birisidir. Sika ve sebt-tir. *Et-Takrib*, c. 2, s. 319, 91 nolu madde; *Tezkiretü’l-Hüffâz*, c. 1, s. 382, 380 nolu madde

Hadisin ravileri sika ve sened zincirindeki raviler haberi birbirinden dinledik-lerinden dolayı hadis sahihtir. *Tehzibü’t-Tehzib*, c. 6, s. 455, 940 nolu madde; c. 11, s. 45, 87 nolu madde; c. 11, s. 116, 204 nolu madde, c. 2, s. 83, 129 nolu madde; *Tezkiretü’l-Hüffâz*, c. 1, s. 382, 380 nolu madde.

c) Taberî, Ebû Avane kanalıyla bu isnadla haberi tahrir eder. Ancak haberde bir farklılık söz konusudur. Dedi ki: “Cinler, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in namaz kıldığını ashabının da O’nun namazına uyduklarını O’nun rûkûyla rûkû ettiklerini ve O’nun secdesiyle secde ettiklerini gördükleri zaman.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 118.

Görüldüğü gibi bu siyak, Tirmizî’nin siyakından daha güzeldir.

d) (كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا) “Neredeyse etrafında bir keçe olacaktı” ilahî buyruğu, topluluklar halinde biraraya geldiler, demektir. Bu ise bir şeyin, bir şeyin üstüne keçe gibi toplanmasını anlatmak üzere kullanılan ‘telebbede’ tabirinden gelmektedir. Yününün üstüste preslenmesi dolayısıyla yere serilen keçe de buradan gelmektedir. Bir şeyi alabildiğine sağlam bir şekilde bir başkasına yapıştırdığın her şey hakkında bu durumu anlatmak maksadı ile ‘Fekad lebbetühü/ Onu sıkı sıkı yapıştırdın’ denilir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 117; *Tefsirü’l-Kurtubî*, c. 19, s. 23; *Tefsirü’l-Alûsî*, c. 29, s. 92.

e) (كَادُوا يَكُونُونَ) “Neredeyse olacaktı” ifadesinde geçen “onlar” zamirinin mer-cii hakkında İbn Abbâs’tan üç farklı görüş rivayet edilmiştir:

1- Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kendilerine gönderilmiş olduğu Araplara dönmektedir. Zira onlar neredeyse O’na düşmanlık ve tuzak kurma noktasında bütünleriyle hareket ediyorlardı.

Bu görüşe göre; âyetin anlamı şöyle olmaktadır: Allah’ın kulu Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) risalet emri gereğince ortağı olmayan Allah Teâlâ’ya ibadet etmek amacıyla kalktığında neredeyse Araplar O’nunla savaşıma ve O’nun çağrısının karşısında durmak amacıyla yardımlaşma konusunda bir bütün oldular. Bu âyetlerin indiği ortamda Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in yardımcılarını az olduğundan dolayı bütün Araplar olmuş olur.

Ayrıca bu anlam İmam Buhârî’nin tahrir ettiği ilk rivayetten de anlaşılmaktadır. Zira söz konusu rivayette “libeden” sözcüğü yardımcıları olarak tefsir edilmiştir. İnsanlardan ve cinlerden olan Müslümanlar ise Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e karşı yardımcı olamıyorlardı. Belki ancak O’na yardımcı olabiliyorlardı. Bununla İbn Abbâs’ın ‘yardımcılar’ sözcüğünden muradının, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e düşmanlığa yardımcıları olduğu anlaşıyor. Bu ise ancak kâfirlerden sâdır olan bir davranıştır.

2- Bu zamir, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabına denmektedir. Zira ashabı cinlerin Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kıraatini dinledikleri gece, Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte idiler. Bu anlam da İmam Tirmizî’nin tahrir ettiği rivayetin zâhirinden anlaşılmaktadır.

Bu görüşe göre; âyetin anlamı şöyle olmaktadır: Allah’ın kulu Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) namaz kılmak için kalktığında ashabı son derece muntazam idi. Öyle ki, O’nunla birlikte rûkûa ve secdeye gidiyorlardı. Öyle ki, bir keçe gibi idiler.

3- Bu zamir, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kıraatini dinleyen cinlere dönmektedir. Bu anlamda bir haberi Ebû Abdullah Hâkim en-Nisâbü’rî bu âyet hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir: “Cinler Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile birlikte rûkûa ve secdeye gidiyorlardı.”

Hâkim bu hadisin isnadının sahih olduğunu belirtir ve Zehebî de onun bu yorumuna muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü’t-Tefsir, Cin Sûresi, c. 2, s. 503.

f) İbn Cerir et-Taberî bu âyet hakkında Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Cinler Hz. Peygamber’in Kur’an okuduğunu işitip de Peygamber’e yaklaştılar, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onların

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ﴿٢٠﴾

20- “De ki: ‘Ben ancak Rabbime dua ederim ve O’na kimseyi ortak koşmam.”

{ قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا } “De ki: ‘Ben ancak dua ederim.’” İbadet ederim.

{ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا } “Rabbime ve O’na kimseyi ortak koşmam.” İnsanları da O’na çağırırım.

farkında değildi. Nihayet kendisine elçi Hz. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) gelerek (قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ) ‘Kul ûhiye ileyye ennehusteme’a neferun minel-cinni’ (72/Cin/1) âyetini okumaya başladı.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 118.

Bu rivayet ışığında âyete bakılırsa bu defa âyetin anlamı şöyle şekillenmektedir: Allah’ın kulu Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) namaz kılıp da Kur’an’ı okuyunca cinler Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kur’an kıraatini dinlemek için duydukları istek dolayısıyla biri diğerinin üstüne çıkacak gibi olmuşlardır.

g) İbn Cerir bu görüşler içinde âyetlerin siyak ve sibakına uygunluğundan dolayı ilk görüşü tercih etmiştir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 119.

Açık olan da budur. Zira Allah Teâlâ’nın bu âyetten sonraki;

(قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا) buyruğuyla da uyum içindedir. Allah Teâlâ Peygamberine kendisiyle savaşmak ve kendisine tuzak kurmak için bir araya gelmiş topluluğu, “Ben bu inancım üzere sabitim Sizler benimle savaşmak için toplanmış olsanız dahi ben ancak beni yaratan, yokluktan varlık sahasına getiren Allah Teâlâ’ya ibadet ederim. O’na mahlukatı ortak koşmam. Bu putlar benim için ne bir yarara ne de bir zarara sahiptirler” diyerek, bir tek Allah Teâlâ’ya kulluğa ibadete davet edip O’ndan başkasına ibadet etmeyi nehyederek davet etmesi suretiyle reddetmesini emretmiştir.

Bu görüş “Libeden” sözcüğünün anlamına da en yakın olan görüştür. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in arkasında namaz kılan ashâbı cinlerin Kur’an kıraatini dinlemiş oldukları dönemde son derece az idiler ki, “Neredeyse birbiri üstüne çıkmış” denilebilecek bir çoklukta değillerdir. Diğer taraftan Kur’an kıraatinin dinlenmesi için orada bulunan cinler de sayı itibarıyla çok değil idiler. Bizzat vahyin kendisi Kur’an kıraatini dinlemiş olan cinler hakkında “nefer” sözcüğünü kullanmaktadır. “Kul uhiye ileyye ennehusteme’a neferun minelcinni/De ki: ‘Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir topluluk (beni) dinlediler.” Nefer sözcüğünün de meşhur görüşe göre, “3”ten ona kadar olan sayılar için kullanıldığı bilinmektedir. *Lisânü’l-Arab*, N-F-R maddesi.

Bu kıraati dinleyen cinlerin Nusaybin cinlerinden yedi cin olduğu da söylenmiştir. *Şerhü’l-Mevâhibi’l-Ledünniyye*, c. 1, s. 303.

قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾

21- “De ki: ‘Doğrusu ben (kendi başıma) size ne zarar verme ne de fayda sağlama gücüne sahibim.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke eh-line.

{ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا } “Doğrusu ben (kendi başıma) size ne zarar verme gücüne sahibim.” Zararın, rüşvalığın ve azabın bertaraf edilmesi.

{ وَلَا رَشَدًا } “Ne de fayda sağlama.” Faydayı ve hidayeti elde etme.

قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾

22- “De ki: ‘Beni Allah’a karşı kimse koruyamaz ve ben O’ndan başka sığınacak kimse de bulamam.”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara buyur ki.

{ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ } “Beni Allah’a karşı koruyamaz.” Allah’ın azabından.

{ أَحَدٌ } “Kimse.” Eğer O’na isyan edersem.

{ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ } “Ve ben O’ndan başka bulamam.” Allah’ın azabından.

{ مُلْتَحَدًا } “Sığınacak kimse de.” Sığınak ve yeryüzünde bir serap.

إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا ﴿٢٣﴾

23- “Benim görevim, ancak Allah’tan geleni size duyurmak ve O’nun elçilik görevlerini yerine getirmektir. Artık kim, Allah’a

ve Resûlüne karşı gelirse, bilsin ki ona, içinde ebedî kalacakları cehennem ateşi vardır.”

{ **إِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ** } “Benim görevim, ancak Allah’tan geleni size duyurmak ve O’nun elçilik görevlerini yerine getirmektir.” Diyor ki, beni ancak Allah’tan geleni tebliğ etmek ve elçiliğini yapmak kurtarır.

{ **وَمَنْ يُعْصِ اللَّهَ** } “Artık kim, Allah’a karşı gelirse.” Tevhid konusunda.

{ **وَرَسُولُهُ** } “Ve Resûlüne.” Tebliğde.

{ **فَإِنَّ لَهُ** } “Bilsin ki ona, vardır.” Ahirette.

{ **نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا** } “İçinde ebedî kalacakları cehennem ateşi.” Cehennemde ikamet edecekleri, ölmeyip oradan çıkamayacakları.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقْلُ

عَدَدًا ٢٤

24- “Onlar sonunda, o tehdit edildikleri azabı gördükleri zaman, kim yardımcı olma bakımından daha güçsüz ve sayıca daha az imiş, bileceklerdir.”

{ **حَتَّىٰ** } “Onlar sonunda,” Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onları gözlemle.

{ **إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ** } “O tehdit edildikleri azabı gördükleri zaman.” Azap.

{ **فَسَيَعْلَمُونَ** } “Bileceklerdir.” Bu Allah tarafından onlara yöneltilmiş bir tehdittir.

{ **مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا** } “Kim yardımcı olma bakımından daha güçsüz.” Engelleyici.

{ **وَأَقْلُ عَدَدًا** } “Ve sayıca daha az imiş.” Yardımcılar bakımından.

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقْرَبُ مَا تُوْعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾

25- “De ki: ‘O tehdit edile geldiğiniz (azap) yakın mı, yoksa rabbim onun için uzun bir süre mi koymuştur, ben bilmem!’”

{ قُلْ } “De ki.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlar azabın acele gelmesini istediklerinde onlara de ki.

{ إِنْ أَدْرِي } “Ben bilmem.” Bilmiyorum.

{ أَقْرَبُ مَا تُوْعَدُونَ } “O tehdit edile geldiğiniz (azap) yakın mı.” Azap.

{ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا } “Yoksa rabbim onun için uzun bir süre mi koymuştur.” Mühlet mi belirlemiştir.

عَالِمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

26- “Gaybı bilen O’dur. O, gizli bilgisini kimseye göstermez.”

{ عَالِمِ الْغَيْبِ } “Gaybı bilen O’dur.” Azabın inişini, bunu O bilir.

{ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا } “O, gizli bilgisini kimseye göstermez.” Mut-tali kılmaz.

إِلَّا مَنْ أَرْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾

27- “Ancak (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar.”

{ إِلَّا مَنْ أَرْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ } “Ancak (bildirmeyi) dilediği peygamber bu-nun dışındadır.” Ancak resûllerden seçtiği kimseler müstesna. Zira Al-lah Teâlâ seçtiği resûlleri bir takım gaybî haberlere muttali kılar.

{ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ } “Çünkü O, salar.” Kılar.

{ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ } “Bunun önünden.” Resullerin önünden.

{وَمِنْ خَلْقِهِ رَصَدًا} “*Ve ardından gözcüler.*” Meleklerden bekçiler kıl-
lar. Melekler onu cinlerden, şeytanlardan ve insanlardan korur ta-
ki, Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın kıraatini dinlemesinler diye.

لِيَعْلَمَ أَنَّ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَخْضَى
كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

28- “(Ki böylece, peygamberlerin), Rablerinin gönderdiklerini tebliğ
etkilerini bilsin. (Allah), peygamberlerin nezdinde olup bitenleri
çepeçevre kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır.”

{لِيَعْلَمَ} “*Bilsin.*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{أَنَّ قَدْ أَبْلَغُوا} “(Ki böylece, peygamberlerin) tebliğ ettiklerini.” Al-
lah’tan, yani peygamberlerin tebliğ ettiklerini bilsinler.

{رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ} “*Rablerinin gönderdiklerini.*” İşte bu şekilde seni
koruduğu gibi melekler onları da korur. Âyetin şu anlama geldiği
de söylenmiştir:

“*Bilsin*”, resûller, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ve
diğerleri bilsinler diye. “*Ki böylece, peygamberlerin tebliğ etkile-
rini*”, yani meleklerin tebliğ ettiklerini. “*Rablerinin gönderdikle-
rini*”, Allah’tan.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “*Bilsin*”, cinler ve in-
sanlar. “*Ki böylece, peygamberlerin tebliğ etkilerini*”, yani resûllerin teb-
liğ ettiklerini, “*Rablerinin gönderdiklerini*”, bildirmemizden önce.

{وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ} “(Allah), peygamberlerin nezdinde olup bitenleri
çepeçevre kuşatmış.” Meleklerin katındakini.

{وَأَخْضَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا} “*Ve her şeyi bir bir saymıştır.*” Onu saymış-
tır. Âyetin, “Örtüsüyle bürünen kişinin durumunu bildiği gibi onla-
rın sayılarını da bilir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Kendisinde “Müzzemmil”in zikredildiği sûredir. “*O nimet sahibi yalanlayıcıları bana bırak ve onlara biraz süre tanı!*” âyeti hariç sûrenin diğer kısmı Mekkîdir. Söz konusu âyet ise Medenîdir. Âyet sayısı 20, sözcük sayısı 285 ve harf sayısı da 838’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ

1- “Ey örtüsüne bürünen.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Müzzemmil Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ } “Ey örtüsüne bürünen.” Ey örtünüp bürünen, yani bununla Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kast edilmektedir. Zira Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) namaz için giyinmek amacıyla elbisesini örterdi.¹

¹ a) (يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ) buyruğu “Ey risaletin zorluklarını yüklenen” anlamına gelmektedir. Nitekim Hâkim en-Nisâbü’rî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, İbn Abbâs şöyle demiştir: “Sen bu işe büründürülürdün. Öyleyse bunu gerçekleştirdi.” Hâkim, bu haberin isnadının sahih olduğunu, ancak Buhârî ve Müslim’in bu haberi tahrir etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü’t-Tefsir, Müzzemmil Sûresi, c. 2, s. 505.
b) “Ziml” sözcüğü, yük anlamına gelmektedir. Nitekim Ebü’d-Derda’dan rivayet edilen hadiste de bu sözcük geçmektedir: “Eğer beni yitirirseniz kuşkusuz çok büyük bir yük yitirmiş olursunuz.”

قُمْ الْيَلَّ إِلَّا قَلِيلًا ٢

2- “Geceleyin kalk (namaz kıl); yalnız (gecenin) birazında (uyu).”

{ قُمْ الْيَلَّ } “Geceleyin kalk (namaz kıl);” Namazla kalk. Sonra dedi ki.

{ إِلَّا قَلِيلًا } “Yalnız (gecenin) birazında (uyu).”

نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ٣

3- “Gecenin yarısında (kalk) veya bundan biraz eksilt.”

Sonra açıklayarak şöyle buyurdu:

{ نِصْفَهُ } “Gecenin yarısında (kalk)” Yani namaz için gecenin yarısında kalk.

{ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ } “Veya bundan eksilt.” Yarısından eksilt.

{ قَلِيلًا } “Biraz.” Üçte bire kadar.

أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ٤

4- “Yahut bunu biraz artır ve Kur’an’ı tane tane oku.”

{ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ } “Yahut bunu biraz artır.” Yarısına, üçte ikisine varıncaya kadar eklemeye bulun. Gece kıyamında O’nu muhayyer kılarak şöyle buyurdu:

{ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا } “Ve Kur’an’ı tane tane oku.” Kur’an’ı tane tane, kolaylıkla, ağır ağır ve vakar üzere bir âyet, iki âyet veya üç âyet olarak oku ki, böylece kesesin, Kur’an’ı kese kese okumuş olasin.²

Hadiste ‘himlen azimen’ ifadesi geçmektedir ki, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bununla büyük bir ilim yükünün yitirildiğini anlatmak istemektedir. Lisânü’l-Arab Z-M-L maddesi.

² a) Ebû Dâvûd İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “el-Müzzemmil Süresi’ndeki ‘Gecenin birazı istisna olmak üzere (gecenin) yarısı miktarınca kalk’ âyetini aynı sûredeki ‘O, sizin bunu sayamayacağınızı bildiği için size doğru yöneldi. Artık Kur’an’dan kolayınıza geleni okuyun’ âyeti neshetti.

“Naşietleyleyli” ifadesi, gecenin ilk saatleri anlamına gelmektedir. Sahabenin namazları bu âyet gereğince gecenin ilk saatlerinde gerçekleşirdi. Bu âyetle Allah Teâlâ diyor ki: Bu saatler Allah Teâlâ’nın sizin üzerinize farz kıldığı gece namazını (hakkiyla) yerine getirmeniz için daha elverişlidir. Çünkü insan uyudu mu ne zaman uyanacağını bilemez. “*Ve ekvamü kıyla/hem de söyleyişi itibarı ile daha sağlamdır*” ilahî buyruğunun anlamı: “Bu saatler, okunan Kur’an’ı anlamaya daha elverişlidir” demektir.

İbn Abbâs diyor ki: (أَنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْعًا طَوِيلًا) ‘*Çünkü gündüzün senin için uzun uzun meşguliyetler vardır*’ âyeti kerime, gündüz senin için uzun bir meşguliyet var demektir.” Ebû Dâvûd, Kitabü’s-Salat, “Gece namazının yükümlülüğünün nesh edilmesi ve kolaylaştırılması” bâbı, 1304 nolu hadis.

Bu hadisin senedinde Ahmed ibn Muhammed el-Mervezî, Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî, Hüseyin ibn Vakıd, Yezidü’n-Nahvî ve İkrime bulunmaktadır. Bu isnad zinciri ile ilgili değerlendirmeyi daha öncesinde yapmış, Ali ibn Hüseyin ibn Vakıd el-Mervezî’nin sâduk olduğunu ve bazen yanıldığını belirtmişti. Ancak bu hadisi bir sonraki maddede gelecek olan hadis kuvvetlendirmektedir. Söz konusu hadisin isnadı bir sonraki maddede de geleceği gibi hasendir. Nitekim bu hadis İbn Cerir et-Taberî’nin Hz. Aişe’den rivayet ettiği başka bir haberle de kuvvet kazanmaktadır. Bu durumda İbn Abbâs’ın bu maddedeki hadisi sahih li-ğayrihi kategorisine yükselmektedir.

Beyhakî de bu hadisi Ebû Dâvûd kanalıyla ve aynı isnad ile zikretmektedir. *Sünenü’l-Beyhakî*, c. 2, s. 500, Kitabü’s-Salat, “Gece namazı” bâbı.

b) Ebû Dâvûd, Semmak el-Haneff kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Müzzemmil Sûresi’nin ilk âyetleri nazil olunca Hz. Peygamber ve ashâbı yaklaşık olarak, ramazan ayındaki gecelerde durdukları kadar namazda dururlardı. Bu durum Müzzemmil Sûresi’nin son âyeti ininceye kadar devam etti. Bu sûrenin ilk âyetlerinin nüzulü ile son âyetinin nüzulü arasındaki müddet bir yıldır.” Ebû Dâvûd, Kitabü’s-Salat, “Gece namazının yükümlülüğünün nesh edilmesi ve kolaylaştırılması” bâbı, 1305 nolu hadis.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Semmak el-Haneff kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmiştir. Ancak hadisin girişi şöyledir: “Semmağ der ki: ‘Ben İbn Abbâs’tan işittim...’” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 124.

Bu haberin isnadında Ahmed ibn Muhammed, Veki, Mesar, Semmak el-Haneff bulunmaktadır.

Ahmed ibn Muhammed ibn Sabit el-Mervezî ile Veki İbn Cerrah’ın tercüme-i halleri geçmişti. Her ikisi de sika kişilerdir.

Mesar ibn Keddâm ibn Zühr el-Hilâlî Ebû Seleme el-Küffî: Sika, sebt ve fazıl bir kişidir. *Et-Takrib*, c. 2, s. 243, 1059 nolu madde; *Tezkiretü’l-Hüffâz*, c. 1, s.188, 83 nolu madde

Semmağ ibn Velid el-Haneff Ebû Zümeyl el-Yemâmî el-Küffî: Herhangi bir sakınca yoktur. Buhârî’nin *Edebü’l-Müfred*’de kendisinden rivayeti bulunmaktadır. Müslim ve diğer *Sünen-i Erbaa*’nın kendisinden rivayeti, bulunmaktadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 332; 523 nolu madde; *el-Cerh ve’t-Tadil*, c. 4, s. 280.

اَنَا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا

5- “Doğrusu biz sana ağır biz söz (Kur’an) vahyedeceğiz!”

{ اَنَا سَنُلْقِي عَلَيْكَ } “Doğrusu biz sana vahyedeceğiz!” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı sana indireceğiz.

Bu hadisin isnadında herhangi bir kopukluk da bulunmamaktadır. Sened zincirindeki raviler haberi birbirinden dinlemişlerdir. *Tehzibü’t-Tehzib*, c. 1, s. 71, 124 nolu madde; c. 10, s. 113; 209 nolu madde; c. 4, s. 235, 399 nolu madde; *Tehzibü’l-Kemal*, Ahmed ibn Muhammed ibn Sabit’in tercüme-i hali.

Senedde bulunan ravilerden Semmak ibn Velid hariç hepsi sikadır. Buna göre hasen hadis kategorisindedir. İlk hadisle kuvvet kazandığından dolayı sahih li gayrihi kategorisine yükselmektedir.

c) (قُمِ اللَّيْلُ إِلَّا قَلِيلًا نَضَمَهُ أَوْ انْقَضَ مِنْهُ قَلِيلًا أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا) “*Birazı müstesna geceleyin kalk. Yarısı kadar yahut ondan biraz eksik, yahut ona (biraz) ekle! Kur’ân’ı da tane tane, anlaşılır surette oku.*” İlahî buyruklarının ifade ettiği anlam şudur: Ey peygamberlik yükünü yüklenen Zât, geceleyin bir bölümünü namaz kılmak için kalk. Zira gece vaktinde Allah Teâlâ ile kurmuş olduğun bağın fazla oluşu, sana düşmanlarına karşı durabilecek güçlü bir azık ve donatı bahşeder. Sen bu gece kıyamınla onların eziyetlerine tahammül edebilir ve Allah Teâlâ’ya hikmet ve güzel bir şekilde öğüt vererek davet etmede kuvvet sahibi olursun.

d) İki, üç ve dördüncü âyetlerde Allah Teâlâ’nın tahyirî bir emri söz konusudur. Diğer bir ifade ile Allah Teâlâ, Peygamberini gecenin yarısını, ya da gecenin yarısından azını veya fazlasını ibadetle geçirme hususunda muhayyer kılmıştır. Hadiste de geçtiği üzere İbn Abbâs bu âyetin Allah Teâlâ’nın (عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْضَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ) “*O, sizin bunu sayamayacağınıza bildiği için size doğru yöneldi. Artık Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun*” buyruğu ile nesh edildiği görüşündedir. Tabii ki, burada büsbütün bir neshden bahsetmek olası değildir. İbn Abbâs’ın da bu kanaatte olduğunu söylemek imkânsızdır. Söz konusu nesh, hükmün bütünüyle ortadan kaldırılması değil, hükmün vacipliğinin kaldırılmasıdır. Yoksa gece namazı müstehap bir eylem olarak hâlâ yürürlüktedir.

e) (وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا) “*Kur’ân’ı da tane tane, anlaşılır surette oku.*” Yani açıkla. Sen Kur’an’ı açıklayarak açıkça okursun. Şiirin hızlı hızlı okunması gibi, Kur’an’ı süratli bir şekilde okuma. Aksine onu dura dura, ağır ağır oku ki, kalbin de Kur’an’ın kıraatinde hazır bulunmuş olsun. Böyle okumak suretiyle Kur’an’ın harikula-deliklerine de vâkıf olabilir ve onun öğütleri hakkında derin derin düşünürsün.

f) Taberî, bu âyet hakkında Miksem kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Onu apaçık bir şekilde beyan et.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 29, s. 127.

{ قَوْلًا ثَقِيلًا } “Ağır bir söz (Kur’an)” Emir ve nehiyle, vaat-vâid ile helal ve haram ile şiddetli bir söz. Âyetin, “Büyük bir söz” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyete şu anlam da verilmiştir: Ona muhalefet edene ağır olan bir söz.

Âyetin şu anlamı ifade ettiği de söylenmiştir: “Ağır”, gece namazıyla.³

٦ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا

6- “Gerçekten, gece ibadeti daha etkili ve okumaya daha elverişlidir.”

{ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا } “Gerçekten, gece ibadeti daha etkili.” Namazla gece ayakta durmak.

Kişi, namazın sevabını umarsa onun için aktiflik sağlayıcıdır. Âyetin, “Kalbe daha çok rikkat ve merhamet sağlayıcıdır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَأَقْوَمُ قِيلًا } “Ve okumaya daha elverişlidir.” Kur’an’ın kıraati için daha beyan edici ve daha sabit kılıcıdır.⁴

³ Yani sana yüklenilmesi ve insanlara edası zor olan bir söz ilka edeceğiz. Bu söz ilahî kelimeler olan Kur’an’dır. Evet Kur’an’ın insanlara sunulması zordur. Zira insanların geneli bir şeyi ancak hevasına uyması halinde kabul edebilir. Kur’an ise bu bağlamda nefsin heva ve isteklerine, eğilimlerine aykırı olan teklifleri içermektedir. Bu sorumluluğu yüklenen kimsenin, amansız düşmanların durmak bilmeyen saldırıları karşısında kendisini zaaftan ve yıkımdan koruyacak bir donanıma sahip olması gerekmektedir. Bu azık ve donanım, Allah Teâlâ ile kurulacak olan süreklilik arz eden bir bağla mümkündür. Bundan dolayı Allah azze ve celle Peygamberine geceyi kıyam ederek geçirmesini emretmiştir. Ardından da Allah Teâlâ (أَنَا سَلَفِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا) “Muhakkak Biz, sana ağır bir söz vahyedeceğiz” buyurmaktadır. Bu mesuliyet büyük bir mesuliyettir. Bu sözün insanlara tebliğ edilmesi yükümlülüğü söz konusu teklif için gece kıyamının zorunluluğunun en açık göstergesi ve gerekçesidir.

⁴ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(نَاشِئَةً) kelimesi Habeş dilinde kalkmak anlamındadır. (وَطْئًا) kelimesi de Kur’an’ın muvataası anlamındadır. Gece okunan Kur’an, gündüzden daha fazla işitmeye, göze ve kalbe nüfuz eder. (9) لِيُؤْطُوا/

et-Tevbe/37) Li-yuvafiku (yani uymaları için) anlamındadır." Buhârî, Kitâbü't-Teheccüd, 11. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî (إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ) "Gece kalkışı" buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "نَاشِئَةٌ" sözcüğü Habeşçe dilinden bir kelimedir. Kişi geceleyin kalktığında Habeşliler 'Neşee' derler." *Tefsîrü't-Taberî*, c. 29, s. 128.

Bu haberin isnadında İbn Humeyd, Hekkam, Anbese, Ebû İshak, Said ibn Cübeyr bulunmaktadır.

İbn Humeyd, Ebû İshak ve Said ibn Cübeyr'in tercüme-i halleri geçmişti. Muhammed ibn Humeyd er-Râzî'nin zayıf olduğunu belirtmişti.

Hükkam ibn Selm er-Râzî: Sikadır. Ancak garip rivayetleri vardır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 88, 777 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 354, 1180 nolu madde

Anbese ibn Said ibn Durays: Rey kadısı, sikadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 189, 473 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 1, s. 244, 4363 nolu madde.

Hadisin senedinde zayıf olan İbn Humeyd var. Rivayet zayıf gibi görülebilir. Ancak ilginçtir ki, Buhârî bu rivayeti kesinlik ifade eden bir şekilde rivayet etmiştir. Buhârî'nin bu haber hakkında başka bir senede muttali olduğunu kabul etmek makul görülebilir. Bu durumda Taberî'nin rivayeti Buhârî'nin rivayetiyle kuvvet kazandığından dolayı hasen hadis kategorisine yükselmektedir. Rivayet zincirindeki raviler arasında da kopukluk yoktur ve haberi birbirinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 9, s. 127, 180; c. 2, s. 422, 735 nolu madde; c. 8, s. 155, 278 nolu madde; c. 8, s. 63, 100.

c) Anlaşılan o ki, İbn Abbâs Kur'an'da yabancı sözcüklerin bulunduğu görülmüşünder. Bu bağlamda "Naşie" sözcüğünü örnek olarak verebiliriz. İbn Abbâs "Neşee" sözcüğünü (نَاشِئَةٌ) kalkmak olarak tefsir ettiğine göre; "Naşie" sözcüğü de "Akibet" ve "Afiyet" sözcüğü gibi masdar olmuş olur. Sözcüğün geceyi izafe edilmesi ise mecazdır. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 29, s. 105.

d) (هِيَ أَشَدُّ وَطْأً) "O hem daha etkilidir." Rivayette İbn Abbâs'ın âyeti "Gece okunan Kur'an'ın gündüzden daha fazla işitmeye, göze ve kalbe nüfuz eder" şeklinde tefsir ettiği geçmişti. Yani gece kalkıp Kur'an okunması ve ibadete durulması gündüzünkünden daha çok muvafakat uygunluk arz eder. Gece vakti sakinlik ve dinginlik vardır. Bu durumda kalp, kalbin huşu ve huzuru gündüzünkünden daha çok huşua elverişli olur.

e) Âyetteki mufadelet/üstünlük bu âyetten sonra gelen (إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْعًا طَوِيلًا) "Çünkü gündüzün senin için uzun uzun meşguliyetler vardır" âyetinin de delaletiyle gece Kur'an okunması ile gündüz Kur'an okunması arasındaki karşılaştırmaya dayanmaktadır. Ancak Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği İbn Abbâs hadisinde mufadeletin gecenin başlangıcı ile gecenin sonu arasındaki karşılaştırmaya dayandığını görmekteyiz. Zira hadiste İbn Abbâs şöyle demektedir: "Bu âyetle Allah Teâlâ diyor ki: Bu saatler Allah Teâlâ'nın sizin üzerinize farz kıldığı gece namazını (hakkıyla) yerine getirmeniz için daha elverişlidir. Çünkü insan uyudu mu ne zaman uyanacağını bilemez."

٧ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا

7- “Çünkü gündüz, senin uzun süre uğraşacağın şeyler vardır.”

{ إِنَّ لَكَ } “Çünkü senin vardır.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا } “Gündüz, uzun süre uğraşacağın şeyler.” İhtiyaçlarını gidermen için ayıracağın uzun bir vakit vardır.

٨ وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبْتَئِلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا

8- “Rabbinin adını an ve bütün benliğinle O’na yönel!”

Ancak İmam Buhârî’nin İbn Abbâs’tan aktardığı rivayette ise âyetin siyak si-bakına uygun olan yorumun emarelerini görebilmekteyiz. İmam Buhârî’nin rivayeti sened açısından Ebû Dâvûd’unkinden daha sahihtir. Zira “Vat’en” ke-limesinin anlamı için bir münasebet zikretmektedir. “Vat’en” sözcüğü muvata-atten ileri gelmektedir. Muvataat ise muvafakat anlamına gelmektedir. Bu da Buhârî’de geçen İbn Abbâs’ın “Vatae kelimesi de Kur’an’ın muvataası anlamın-dadır. Gece okunan Kur’an’ın gündüzden daha fazla işitmeye, göze ve kalbe nü-fuz eder” sözleriyle uygunluk arz etmektedir.

f) (وَأَقَوْمٌ قِيَلًا) “Hem de söyleyişi itibarı ile daha sağlamdır.” Yani gece vaktinde okuyucuyu meşgul edecek sıkıcı seslerin ve namaz kılan kişiyi Kur’an’ın an-lamları hakkında düşünüp tefekkür etmekten engelleyecek ortamı bozucu bir sesin olmayışından ötürü okuyuş noktasında daha sağlamdır.

Nitekim İbn Cerir et-Taberî’nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Kur’an’ın anlaşılmasına daha yakın olur.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 131.

g) Hadiste İbn Abbâs’ın Kur’anî bir istidlalini de görmekteyiz. İbn Abbâs Tevbe Sûresi’ndeki (وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُجْلُونَ عَامًا وَيُخْرِمُونَ عَامًا لِيُؤْطُوا) (Hama-ram ayları) ertelemek, sadece kâfirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla, kâfir olan-lar saptırılır. Allah’ın haram kaldığının sayısını bozmak ve O’nun haram kaldığını helâl kılmak için (haram ayını) bir yıl helâl sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. (Böylece) onların kötü işleri kendilerine güzel gösterilmiştir. Allah, kâfirler toplu-luğunu hidayete erdirmez.” (9/et-Tevbe/37) “li yuvatiu” sözcüğünü li-yuvafıku (yani uymaları için) anlamına geldiğini söyleyerek Müzzemmil Sûresi’ndeki âyeti tefsir etmiştir.

{ وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ } “Rabbinin adını an.” Rabbinin emriyle namaz kıl. Âyetin, “Rabbinin tevhidini zikret” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتَلًا } “Ve bütün benliğinle O’na yönel!” Namazında, duanda ve ibadetinde Allah için tam ihlaslı davran.

٩ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا

9- “O, doğunun ve batının Rabbidir. O’ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse sen, yalnız O’nun himayesine sığın!”

{ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ } “O, doğunun ve batının Rabbidir.” O, Allah’tır.

{ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا } “O’ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse sen, yalnız O’nun himayesine sığın!” Öyleyse O’na, Rab kılarak ibadet et. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Öyleyse sen, yalnız O’nun himayesine sığın!” Öyleyse O’nun sana vaat ettiği yardım, devlet ve sevap gibi konularda O’nu kefil kıl.

١٠ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا

10- “Sen onların söylediklerine sabret ve onlardan güzellikle ayrıl.”

{ وَاصْبِرْ } “Sen sabret.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ } “Onların söylediklerine.” Hakaret etme ve yalanlama.

{ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا } “Ve onlardan güzellikle ayrıl.” Onlardan sızlanmaksızın ve kötülüğe kaçmaksızın güzel bir şekilde ayrıl.

١١ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا

11- “O, nimet sahibi yalanlayıcıları bana bırak ve onlara biraz süre tanı!”

{ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ } “O yalanlayıcıları bana bırak.” Kur’an’ı yalanlayanları. Bu Allah tarafından onlara yönelik bir tehdittir. Bunlar Bedir Savaşı’nda öldürülen mutimlerdir. (Mutimlerin kimler olduğu Muhammed Sûresi’nde geçmişti. çev).

{ أُولِي النِّعْمَةِ } “Nimet sahibi.” Mal ve zenginlik sahibi olanları.

{ وَمَهْلُهُمْ } “Ve onlara süre tanı!” Onlara mühlet tanı.

{ قَلِيلًا } “Biraz.” Bedir Savaşına kadar.

١٢ إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا

12- “Çünkü bizim yanımızda bukağılar ve yakıcı bir ateş var.”

{ إِنَّ لَدَيْنَا } “Çünkü bizim yanımızda var.” Bizim katımızda ahirette onlara hazırlanmıştır.

{ أَنْكَالًا } “Bukağılar.” Ayaklarının kendileriyle bağlanacağı bukağılar, sağ taraflarının boyunlarına bağlanacağı zincirler ve boyunlarının içine konulacağı demir halkalar.

{ وَجَحِيمًا } “Ve yakıcı bir ateş.” İçine girecekleri bir ateş.⁵

١٣ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا

13- “Bir de boğazdan geçmez bir yiyecek ve can yakıcı bir azap var.”

{ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ } “Bir de boğazdan geçmez bir yiyecek var.” Boğazlarında tıkanıp kalacak ki, bu yiyecek zakkum yiyeceğidir.

{ وَعَذَابًا أَلِيمًا } “Ve can yakıcı bir azap.” Acıtması kalplerine işleyen acıtıcı bir azap.⁶

⁵ Enkal ibn Cerir’in İkrime ve Mücahid’den rivayet ettiği gibi, kayıtlar/zincirler anlamına gelmektedir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 134-135.

⁶ { ذَا غُصَّةٍ } sözcük grubu, boğaza giren bir diken, ne aşağı inen, ne de yukarı çıkan dikendir. Nitekim İbn Cerir, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan bunu rivayet etmektedir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 135.

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيرًا مَّهِلًا ۝١٤

14- “O gün yeryüzü ve dağlar şiddetle sarsılır ve dağlar savrulup kum yığına döner!”

Sonra bunun ne zaman gerçekleşeceğini belirtmek üzere şöyle buyurmaktadır:

{ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ } “O gün yeryüzü şiddetle sarsılır.” Yer sarsılır.

{ وَالْجِبَالُ } “Ve dağlar.” Dağlar sarsılır.

{ وَكَانَتِ } “Ve döner.” Ve dönüşür.

{ الْجِبَالُ كَثِيرًا } “Dağlar savrulup... kum.” Toprağa.

{ مَّهِلًا } “Yığına.” Kum misali en aşağı tarafını kaldırdığında en üst bölümü üstüne düşen şey.⁷

⁷ a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki: (كَثِيرًا مَّهِلًا) akan kum anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Müzzemmil Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Akıp dağılan yumuşak kum, dokunduğunda hemen dökülen kum demektir.” Tefsirü't-Taberî, c. 29, s. 136.

Hâkim de bu haberi İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet eder. El-Müstedrek, Kitabü't-Tefsir, c. 2 s. 506; Kitâbü'l-Emval, c. 4, s. 595.

c) Ferrâ der ki: “el-Kesîb sözcüğü kum anlamına gelmektedir. Mehîl ise alt tarafı hareket ettirildiğinde üst tarafı çöküp giden anlamına gelmektedir.” Meânî'l-Kur'an, c. 3, s. 198.

d) Allah Teâlâ bu âyetten önce şöyle buyurmaktadır:

(وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ وَمَهْلَهُمْ قَلِيلًا إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا) “Yalanlayan o nimet sahipleri ile beni başbaşa bırak ve onlara azıcık mühlet ver! Çünkü bizim yanımızda ağır bukağılar ve yakıcı bir ateş var. Boğazı tıkayıp kalan bir yiyecek ve can yakıcı bir azab da vardır.” (73/el-Müzzemmil/11-13)

Allah Teâlâ, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i yalanlayan müşriklere şu çeşitli şiddetli cezaları hazırlamıştır. (يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ) “O günde yer ve dağlar sarsılır”, yani yer üstündeki canlılar şiddetli bir sarsıntı geçirir. İşte bugün kıyâmet günüdür. (وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيرًا مَّهِلًا) “Dağlar da yığılarak akıp dağılan kum gibi olur.” Yani dağlar o derece parçalanır ve dağılır ki, yumuşak bir kum gibi olur, alt tarafı hareket ettirildiğinde üst tarafı çöküp giden anlamına gelmektedir.

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ
رَسُولًا ﴿١٥﴾

15- “Nasıl ki, Firavun’a bir elçi göndermiş isek, doğrusu size de hakkınızda şâhidlik edecek bir peygamber gönderdik.”

{ إِنَّا أَرْسَلْنَا } “Doğrusu gönderdik.” Gönderdik.

{ إِلَيْكُمْ رَسُولًا } “Size de bir peygamber.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ شَاهِدًا عَلَيْكُمْ } “Hakkınızda şâhidlik edecek.” Tebliğle.

{ كَمَا أَرْسَلْنَا } “Nasıl ki, göndermiş isek.” Gönderdiysek.

{ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا } “Firavun’a bir elçi.” Yani Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’i.

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾

16- “Fakat Firavun o elçiye karşı gelmiş, biz de onu ağır bir yakalayışla yakalamıştık.”

{ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ } “Fakat Firavun o elçiye karşı gelmiş,” Yani Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ya icabet etmedi.

{ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا } “Biz de onu ağır bir yakalayışla yakalamıştık.” Biz de bu nedenden dolayı onu çok şiddetli bir şekilde ki, bu ceza boğulmadır, cezalandırdık.⁸

⁸ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(وَبِيلًا) sözcüğü şiddetli anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Müzzemmil Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 137.

b) “Keleün Vebilün ve Müstevbilün/rahatça yenilemeyen ve yutulamayan ot” cümlesinden alınmıştır. Bu cümle, ot şiştiğinde ve ağırlığından dolayı boğazdan kolayca geçirilemediğinde kullanılır. *Mecâzül-Kur’an*, c. 2, s. 273; *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 136.

c) İbn Abbâs’ın, sözcüğü şiddetli olarak tefsir etmesi birebir lafzî tefsir değildir. Sonuç ve benzerlik göz önüne alınarak yapılmış bir tefsirdir.

١٧ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا

17- “Eğer inkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlatan o gün (kıyâmetin) azabından kendinizi nasıl koruyacaksınız?”

{ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ } “Azabından kendinizi nasıl koruyacaksınız?” Ey Mekke halkı küfür ve şirkten sakınmaz ve Allah’a iman etmezseniz.

{ إِنْ كَفَرْتُمْ } “Eğer inkâr ederseniz.” Dünyada inkâr ederseniz.

{ يَوْمًا } “O gün (kıyâmetin).” Kıyâmet gününde.

{ يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا } “Çocukları ihtiyarlatan.”⁹ Bu gün işittiklerinde saçlarını beyazlaştıran. Şu cihetten ki, Allah Teâlâ Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’a “Ey Âdem, ben senin zürriyetinden bir grubu cehenneme göndereceğim” deyince Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm) “Ey Rab-bim ne kadarını?” diye sordu. Allah Teâlâ “Binde 999’unu cehenneme, bir paçasını cennete göndereceğim” diye karşılık verdi.

١٨ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا

18- “Gökyüzü bile o (günün şiddetinden) yarılacaktır. (Allah’ın) vadi mutlaka yerine gelir!”

{ السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ } “Gökyüzü bile yarılacaktır.” Yarılmıştır.

{ بِهِ } “O (günün şiddetinden).” Çocukların saçlarını ağartan bu zamanın şiddetinden. Âyetin, “Rabbın emrinin ve meleklerin inşi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ كَانَ وَعْدُهُ } “(Allah’ın) vaadi gelir.” Diriliş konusundaki.

{ مَفْعُولًا } “Mutlaka yerine!” Gerçekleşecektir.

d) Aslında âyette bir belâğat ve bir benzetme de vardır. Şiddetli yakalamanın bu sözcükle ifade edilmesi, söz konusu kimsenin akibetinin yenilmesi ve yutulması çok zor olan ot ve yemek gibi çok çirkin ve alçakça olduğunu ortaya koymaktadır. *Tefsîr-ü'l-Alûsî*, c. 29, s. 108.

⁹ Tefsîr metninde “yec’alu’l-vildâne şibâ” bölümleri ayrı ayrı ele alınmaktadır. Ancak biz bu iki bölümü birleştirerek tefsirini sunduk.

﴿١٩﴾ إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

19- “İşte bu (âyetler) bir öğüttür. Dileyen, Rabbine giden bir yol tutar.”

{ إِنَّ هَذِهِ } “İşte bu (âyetler.)” Bu sûre.

{ تَذْكِرَةٌ } “Bir öğüttür.” Size bir öğüt ve açıklamadır.

{ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا } “Dileyen, Rabbine giden bir yol tutar.”

Kendisiyle Rabbine geleceği bir yol tutar. Âyetin, “Dileyen, Rabbinin birler, Rabbine bununla dönecek bir yol edinir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاقْرَأُوا وَاللَّهُ فَزٌ حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

20- “Hiç şüphesiz Rabbin biliyor ki, sen gecenin üçte ikisine yakın kısmında, yarısında ya da üçte birinde (namaza) kalkıyorsun ve seninle birlikte bulunan bir topluluk da böyle yapıyor. Geceyi ve gündüzü takdir eden Allah, sizin onu sayamayacağınızı bildiği için sizi bağışladı. Artık (belli bir vakit gözetmeden) Kur’an’dan kolayınıza geleni okuyun! Allah bilmektedir ki, içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah’ın lütfundan (rızk) aramak üzere yeryüzünde gezip dolaşacak, diğer bir kısmınız da Allah yolunda savaşacaktır. O halde ondan (Kur’an’dan) kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekâtı verin ve Allah’a gönül

hoşluğuyla ödünç verin! Kendiniz için önden (dünyada iken) ne iyilik hazırlarsanız, Allah katında daha üstün bir iyilik ve daha büyük bir mükâfat olarak bulursunuz. Allah'tan mağfiret dileyin. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”

{ إِنَّ رَبَّكَ } “Hiç şüphesiz Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ يَغْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَذْنَى } “Biliyor ki, sen... yakın kısmında, (namaza) kalkıyorsun.” En az.

{ مِنْ ثُلُثَيْ اللَّيْلِ } “Gecenin üçte ikisine.” Yarisına kadar.

{ وَنِصْفَهُ } “Yarisında.” Ve gece yarısında kalkıyorsun.

{ وَثُلُثَهُ } “Ya da üçte birinde.” Ve gecenin üçte birinde kalkıyorsun. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Min Sülûseyi'l-leyli ve nisfihî” şeklinde okunması halinde, gece yarısından daha az ve üçte biri.

{ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ } “Ve seninle birlikte bulunan bir topluluk da böyle yapıyor.” Mü'minlerden bir grup da seninle birlikte namazda.

{ وَاللَّهُ يَقْدَرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ } “Geceyi ve gündüzü takdir eden Allah.” Gecenin ve gündüzün saatlerini bilen.

{ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ } “Sizin onu sayamayacağınızı bildiği için.” Gecenin saatlerini muhafaza edemeyeceğinizi bilmektedir. Âyetin, “Geceleyin namazdan emrolduğunuz şeyi” anlamına geldiğini de söyleyiniz.

{ فَتَابَ عَلَيْكُمْ } “Sizi bağışladı.” Sizden gece namazı sorumluluğunuzu giderdi.

{ فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ } “Artık (belli bir vakit gözetmeden) kolayınıza geleni okuyun.” Size.

{ مِنَ الْقُرْآنِ } “Kur'an'dan.” Namazda 100 âyet veya daha fazla. Âyetin, “Kur'an'dan dilediğinizi okuyun” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{عَلِمَ أَنَّ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى} “Allah bilmektedir ki, içinde hastalar bulunacak.” Geceleyin namazı yerine getirmeye güç yetiremeyenler.

{وَأَخْرَوْنَ يُضْرَبُونَ} “Bir kısmınız gezip dolaşacak.” Yolculuğa çıkacaklar.

{فِي الْأَرْضِ} “Yeryüzünde.” Ticaretle ve ticaret dışındaki başka nedenlerle.

{يَتَّبِعُونَ} “Aramak üzere.” Talep etmek üzere.

{مِنْ فَضْلِ اللَّهِ} “Allah’ın lütfundan (rızk).” Allah’ın rızkından ve başka şeylerden. Bunlara gece namazı meşakkatli gelmektedir.

{وَأَخْرَوْنَ يُقَاتِلُونَ} “Diğer bir kısmınız da savaşacaktır.” Mücadele edecektir.

{فِي سَبِيلِ اللَّهِ} “Allah yolunda.” Allah’a taatte. Bunlara gece namazı meşakkatli gelmektedir.

{فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ} “O halde kolayınıza geleni okuyun.” Size.

{مِنْهُ} “O’ndan (Kur’an’dan.)” Namazda Kur’an’da.

{وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ} “Namazı kılın.” Beş vakit namazı abdest ile, rükûyla, secdesiyle ve yerine getirilmesi gereken vakitte.

{وَاتُوا الزَّكَاةَ} “Zekâtı verin.” Mallarınızın zekâtını veriniz.

{وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا} “Ve Allah’a ödünç verin.” Sadaka konusunda. Âyetin, “Sâlih amel konusunda” anlamına geldiği de söylenmiştir.¹⁰

{حَسَنًا} “Gönül hoşluğuyla.” Kalplerinizden sâdik niyetle sevabını umarak.

{وَمَا تُقَدِّمُوا} “Önden hazırlarsanız.” Önden gönderirseniz.

{لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ} “Kendiniz için (dünyada iken)ne iyilik.” Sadaka veya sâlih amel.

¹⁰ Tefsir metninde “kardan” sözcüğü, “hasenen” sözcüğü ile birlikte ele alınmıştır. Ancak anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

{ تَجِدُونَهُ } “Bulursunuz.” Sevabını bulursunuz.

{ عِنْدَ اللَّهِ } “Allah katında.” Cennette. Sizin için herhangi bir hırsızlık, bir boğulma, bir yanma olmaksızın korunacak. Güve de onu yemeyecek.

{ هُوَ خَيْرًا } “Daha üstün bir iyilik.” Sizin katınızdaki dünyada olanlardan daha hayırlı.

{ وَأَعْظَمَ أَجْرًا } “Ve daha büyük bir mükâfat olarak.” Sizin yanınızda bulunanlardan sevap bakımından.

{ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ } “Allah’tan mağfiret dileyin.” Günahlardan.

{ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ } “Çünkü Allah, çok bağışlayan,” Tevbe eden kimseyi.

{ رَحِيمٌ } “Çok merhamet edendir.” Tevbe üzere vefat eden kimseye karşı. Elbisesiyle örtünüp bürünene bir rahmettir.¹¹

¹¹ Bu son âyetin, sûrenin ilk âyetlerini nesh ettiğini ve neshin yönünü de belirtmiştik. Âyette söz konusu neshin gerekçesini de okuyabilmekteyiz. (عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضًى وَأَخْرُونَ يُضْرَبُونَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَخْرُونَ يَقَاتِلُونَ) “Allah sizden hastalananlar olacağını, diğer bir kısmının da Allah’ın lûtfundan arayarak yeryüzünde yol tepeceklerini, başka bir kısmının da Allah yolunda çarpışacaklarını bilir. O halde ondan kolayınıza geleni okuyun.”

Kendisinde “Müddessir”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 56, sözcük sayısı 255 ve harf sayısı da 1.010’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ١

1- “Ey örtüsüne bürünüp sarınan.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Müddessir Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ } “Ey örtüsüne bürünüp sarınan.” Bununla Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kastedilmiştir. Zira Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) elbisesiyle örtünmüş ve uyumuştur.

قُمْ فَأَنْذِرْ ٢

2- “Kalk ve (insanları) uyar!”

{ قُمْ فَأَنْذِرْ } “Kalk ve (insanları) uyar!” İnsanları korkut ve onları tevhide davet et.

وَرَبُّكَ فَكَبِّرْ ٣

3- “Sadece Rabbini büyük tanı.”

{ وَرَبِّكَ فَكَبِّرْ } “Sadece Rabbini büyük tanı.” Putlara kulluk edenlerin sözlerinden uzak tutarak O’nu yücelt.

٤ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ

4- “Elbiseni temiz tut.”

{ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ } “Elbiseni temiz tut.” Kalbini gadrden (sözünde durmamaktan), ihanetten ve bıkkınlıktan uzak tut. Yani kalbi temiz bir kişi ol. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Elbiseni kısa tut.

Şöyle de anlamlandırılmıştır: Elbiseni kirden uzak tut.

٥ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ

5- “Kötü şeyleri terk et.”

{ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ } “Kötü şeyleri terk et.” Günahlardan uzaklaş, terk et ve ona yaklaşma.

٦ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ

6- “Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma.”

{ وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ } “Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma.” Dünyada daha iyisi ve daha fazlası verilsin diye sakın az bir şey vererek bağışta bulunma!

Âyetin, “Sen amelinle Allah’a karşı minnet ederek onu çok görme!” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٧ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ

7- “Rabbin için sabret.”

{ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ } “Rabbin için sabret.” Rabbinin taatine ve Rabbine ibadete.

٨ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ

8- “O Sûr’a üfürüldüğü zaman.”

{ فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ } “O Sûr’a üfürüldüğü zaman.” Sûr’a üfürüldüğünde ki, bu nefha diriliş nefhasıdır.

٩ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ

9- “İşte o gün çetin bir gündür.”

{ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ } “İşte o gün.” Yani kıyâmet günü.

{ يَوْمٌ عَسِيرٌ } “Çetin bir gündür.” Şiddetlidir.¹

١٠ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ

10- “Kâfirler için hiç de kolay değildir.”

{ عَلَى الْكَافِرِينَ } “Kâfirler için.” Korkunçluğu ve azabı.

{ غَيْرُ يَسِيرٍ } “Hiç de kolay değildir.” Onlara kolay değildir.

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ) ‘Çünkü o boruya (Sûr’a) üfürüldüğü zaman’ sur demektir.”

Asiyr ise şiddetli anlamına gelmektedir. Buhârî, Kitabü’r-Rikak, “Sura üfürülmesi” bâbı; Kitabü’t-Tefsir, Müddessir Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. Tefsirü’t-Taberî, c. 29, s. 151-2.

b) İbn Cerir et-Taberî iki kanalla Atiyye el-Avfî’den, o da İbn Abbâs’tan ;

(فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ) “Çünkü o boruya (Sûr’a) üfürüldüğü zaman. İşte o gün, oldukça zor bir gündür” âyeti hakkında şöyle rivayet etmektedir: Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Ben nasıl sevinebilirim ki, Sûr’un sahibi boynuzu kapmış ve alnını germiş, ne zaman üfürme emri verileceğini bekliyor.” Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’ın ashâbı dediler ki: “O halde ey Allah’ın Resûlü, sen bize ne emir buyurursun?” Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “‘Hasbünallâhi ve nime’l-vekil. Alallâhi tevekkelnâ/Allah bize yeter, O ne güzel vekildir. Biz Allah’a tevekkül ettik’ deyiniz.” Tefsirü’t-Taberî, c. 29, s. 150-1.

Avfî kanalıyla yapılan nakillerin zayıf olduğunu defalarca belirttik.

۱۱ دَرْبِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا

11- "Tek olarak yaratıp, bana bırak!"

{ دَرْبِي } "Bana bırak!" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا } "Tek olarak yaratıp, (kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim o kimseyi (Velid ibn Muğire'yi)." Malsız, çocuksuz ve eşsiz. Bu, Allah'tan Velid ibn Muğire el-Mahzumî'ye yönelik bir tehdittir.

۱۲ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا

12- "Kendisine geniş servet verdiğim."

{ وَجَعَلْتُ لَهُ } "Kendisine verdiğim." Bundan sonra.

{ مَالًا مَمْدُودًا } "Geniş servet." Her türden çokça. Fazlalıkta tükenmeyen. Velid'in 9000 miskal gümüşü vardı.

۱۳ وَبَيْنَ شُهُودًا

13- "Ve gözü önünde duran oğullar (verdiğim)."

{ وَبَيْنَ شُهُودًا } "Ve gözü önünde duran oğullar (verdiğim)," Hazır olan. Ondan gaip olmayan. Velid'in 10 oğlu vardı.

۱۴ وَمَهْدَتْ لَهُ تَمْهِيدًا

14- "Kendisi için (nimetleri önüne) serdikçe serdiğim."

{ وَمَهْدَتْ لَهُ } "Kendisi için serdiğim." Malı. Birbirine.

{ تَمْهِيدًا } "(Nimetleri önüne) serdikçe." Sergi misali birbiri üstünde.

۱۵ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ

15- "Hâlâ da (o nimetleri) artırmamı istiyor."

{ثُمَّ يَطْمَعُ} "Hâlâ da istiyor." Velid.

{أَنْ أَزِيدَ} "(O nimetleri) artırmamı." O, bana isyan ettiği ve bana nan-körlükte bulunduğu halde malında arttırmanın gerçekleşeceğini.

﴿١٦﴾ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِإِيَاتِنَا عَنِيدًا

16- "Hayır! Çünkü o, bizim âyetlerimize karşı bir inatçı kesildi."

{كَلَّا} "Hayır!" Kesinlikle arttırmayacağım. Bunun ardından malı sürekli olarak eksildi.

{إِنَّهُ} "Çünkü o." Yani Velid ibn Muğire.

{كَانَ لِإِيَاتِنَا عَنِيدًا} "Bizim âyetlerimize karşı bir inatçı kesildi." Kitabımıza ve Resûlümüze karşı inatçı, saldırgan ve her ikisini yalanlayıcı.

﴿١٧﴾ سَأَرْهَقُهُ صَغُودًا

17- "Bu yüzden onu, sarp bir yokuşa sardıracağım!"

{سَأَرْهَقُهُ صَغُودًا} "Bu yüzden onu, sarp bir yokuşa sardıracağım!"

Onu cehennemde kayadan daha pürüzsüz bir dağdan tırmanmakla yükümlü kılacağım. Üzerine ellerini koydukları takdirde erir, kaldırdıkları vakit elleri eski haline gelir. Ön tarafından bakırdan zincirlerle çekilir, arkasından da vurulur.

﴿١٨﴾ إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ

18- "Bu kişi (Kur'an hakkında ne diyeceğini) düşündü, ölçtü biçti."

{إِنَّهُ} "Bu kişi." Yani Velid ibn Muğire.

{فَكَّرَ} "(Kur'an hakkında ne diyeceğini) düşündü," Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in durumu hakkında kendi içinde düşündü.

{ وَقَدَّرَ } “Ölçtü biçti.” Sonunda O’nun sihirbaz olduğunu söyleme kanaatine vardı.

١٩ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ

19- “Kahrolası nasıl ölçtü biçti!”

{ فَقُتِلَ } “Kahrolası.” Lanet olasica.

{ كَيْفَ قَدَّرَ } “Nasıl ölçtü biçti.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in durumu hakkındaki sözü.

٢٠ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ

20- “Yine kahrolası nasıl ölçtü biçtiyse!”

{ ثُمَّ قُتِلَ } “Yine kahrolası.” Tekrar lanet olsun.

{ كَيْفَ قَدَّرَ } “Nasıl ölçtü biçtiyse!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in durumu hakkındaki sözü.

٢١ ثُمَّ نَظَرَ

21- “Sonra (çevresine) baktı.”

{ ثُمَّ نَظَرَ } “Sonra (çevresine) baktı.” Sözü hakkında sonunda “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sihirbazdır” dedi.

Ayetin, “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabına baktı. Onlar O’na: ‘Ey İbn Muğire hayra gel’ demişlerdi.” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٢٢ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ

22- “Sonra kaşlarını çattı, suratını astı.”

{ ثُمَّ عَبَسَ } “Sonra kaşlarını çattı,” Yüzünü buruşturdu.

{ وَبَسَرَ } “Suratını astı.” Alnını çattı.

ثُمَّ أَذْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ٢٣

23- “Sonra da büyüklük taslayarak arkasını döndü.”

{ثُمَّ أَذْبَرَ} “Sonra da arkasını döndü.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabından ehline döndü.

{وَاسْتَكْبَرَ} “Büyüklük taslayarak.” Onlara icabet ederek iman etmekten büyüklendi.

فَقَالَ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ ٢٤

24- “Dedi ki: ‘Bu, olsa olsa nakledilip öğretilen bir sihirdir.’”

{فَقَالَ إِنَّ هَذَا} “Dedi ki: Bu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in söylediği söz.

{إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ} “Olsa olsa nakledilip öğretilen bir sihirdir.” Başkasından nakledegeldiği bir sihirdir. Bu sözü Yemame’de bulunan Müseylemetü’l-Kezzab’dan rivayet etmiştir.

Bununla Cebr ve Yesar adlı iki kişinin kastedildiği de söylenmiştir.

إِنَّ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ٢٥

25- “Bu, insan sözünden başka bir şey değildir.”

{إِنَّ هَذَا} “Bu, değildir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in söylediği söz.

{إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ} “İnsan sözünden başka bir şey.” Cebr ve Yesar’ın sözünden başka.

سَأُضِلِّيهِ سَقَرَ ٢٦

26- “Ben onu Sekar’a (cehenneme) sokacağım.”

{ سَأُصْلِيهِ } “Ben onu sokacağım.” Ben onu, yani Velid ibn Muğire’yi ahirette koyacağım.

{ سَقَرٌ } “Sekar’a (cehenneme).” Cehennemin dördüncü kapısıdır.

﴿ ٢٧ ﴾ وَمَا أَذْرِيكَ مَا سَقَرٌ

27- “Sen Sekar’ın ne olduğunu biliyor musun?”

{ وَمَا أَذْرِيكَ مَا سَقَرٌ } “Sen Sekar’ın ne olduğunu biliyor musun?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

﴿ ٢٨ ﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ

28- “O, ne devam ettirir ne de bırakır! (Yakıp yok eder, yine eski haline getirip azap eder).”

{ لَا تُبْقِي } “O, ne devam ettirir (Yakıp yok eder, yine eski haline getirip azap eder).” Onların ne eti varsa onu yer.

{ وَلَا تَذَرُ } “Ne de bırakır!” Yeni bir yaratılışla tekrar yaratıldıklarında ise yine onları yer.

﴿ ٢٩ ﴾ لَوَاحَةٌ لِلْبَشَرِ

29- “İnsanın derisini kavurur.”

{ لَوَاحَةٌ لِلْبَشَرِ } “İnsanın derisini kavurur.” Bedenlerini çirkin edicidir. Yüzlerini karartıcıdır, anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٣٠ ﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ

30- “Üzerinde on dokuz (muhafız melek) vardır!”

{ عَلَيْهَا } “Üzerinde.” Cehennemin üzerinde.

{ تِسْعَةَ عَشَرَ } “On dokuz (muhafız melek) vardır!” Melek, cehennemin bekçisi.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً
 لِلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيَقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا
 إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ
 فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا كَذَلِكَ يُضِلُّ
 اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا
 هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشَرِ ﴿٣﴾

31- “Biz, cehennemin işlerine bakmakla ancak melekleri görevlendirmişizdir. Sayılarını da inkâr edenler için bir sınama yaptık ki, böylece kendilerine kitap verilenler iyice öğrensin, iman edenlerin de imanını arttırsın! Kendilerine kitap verilenler ve mü’minler şüpheye düşmesin. Kalplerinde hastalık bulunanlar ve kâfirler de, ‘Allah bu misalle ne demek istedi?’ desinler. İşte böylece Allah, dilediğini şaşırtır, dilediğini de doğru yola iletir. Rabbinin ordularını (melekleri) ancak kendisi bilir. Bu (muhafız melekler veya Sekar cehennemi) insanlar için ancak bir uyarıdır.”

{ وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ } “Biz, cehennemin işlerine bakmakla görevlendirmişizdir.” Cehennem ehline ancak musallat kıldık.

{ إِلَّا مَلَائِكَةً } “Ancak melekleri.” Yani Zebanileri.

{ وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ } “Sayılarını da yaptık ki.” Onların, yani cehennem bekçilerinin sayılarının azlığını zikredişimiz.

{ إِلَّا فِتْنَةً } “Bir sınama.” Bir sınamadır.

{ لِلَّذِينَ كَفَرُوا } “İnkâr edenler için.” Mekke kâfirleri için. Yani Ebu'l-Eşed ibn Üseyd ibn Kelde. Zira bu şahıs şöyle demişti: “Ben sırtımla 9, göğsümle de 8 tanesi olmak üzere 17 tanesinin hakkından gelirim. Sizler de ikisinin hakkından geliniz.”

{ لِيَسْتَيْقِنَ } “Böylece iyice öğrensin.” Ta ki, kesin bir şekilde kanaat getirip öğrensinler.

{ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ } “Kendilerine kitap verilenler.” Kendilerine kitap, yani Tevrat verilenler –yani Abdullah ibn Selam ve ashabı- zira onların kitaplarında da cehennem bekçilerinin sayısı bu şekildedir.

{ وَيَزِدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا } “İman edenlerin de imanını arttırsın.” Bizim kitabımızda da Tevrat’takinin aynısıdır şeklinde öğrendiklerinde yakînlerini arttırsın.

{ وَلَا يُوْتَابَ } “Şüpheye düşmesin.” Şu kimseler kuşkuya düşmesin.

{ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ } “Kendilerine kitap verilenler.” Abdullah ibn Selam ve ashabı. Kitapları, Tevrat’takinin aksine olmadığını.

{ وَالْمُؤْمِنُونَ } “Ve mü’minler.” Mü’minler de Tevrat’taki ile çatışmadığını gördüklerinde.

{ وَلَيَقُولَ } “Desinler.” Ta ki desinler diye.

{ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ } “Kalplerinde hastalık bulunanlar.” Kuşku ve münafıklık.

{ وَالْكَافِرُونَ } “Ve kâfirler de.” Yani Yahudiler ve Hristiyanlar. Âyetin, “Mekke kâfirleri” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا } “Allah bu misalle ne demek istedi?” Bu meselle. Meleklerin sayısının azlığını zikredince.

{ كَذَلِكَ } “İşte böylece.” İşte bu şekilde.

{ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ } “Allah, dilediğini şaşırır.” Bu misalle sapıklığa ehil olanı.

{ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ } “Dilediğini de doğru yola iletir.” Bu misalle hidayete ehil olanı.

{ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ } “Rabbinin ordularını (melekleri) bilir.” Melekleri.

{ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ } “Ancak kendisi. Bu (muhafız melekler veya Sekar cehennemi).” Yani Sekar cehennemi.

{ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ } “İnsanlar için ancak bir uyarıdır.” Kendilerini uyardığın insanlar için bir öğüttür.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ٣٣

32- “Hayır, hayır! Yemin olsun aya.”

{ كَلَّا وَالْقَمَرِ } “Hayır, hayır! Yemin olsun aya,” Aya yemin ederim ki.

وَاللَّيْلِ إِذَا أَدْبَرَ ٣٣

33- “Dönüp gitmekte olan geceye.”

{ وَاللَّيْلِ إِذَا أَدْبَرَ } “Dönüp gitmekte olan geceye.” Giden.

وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ٣٤

34- “Ağarmakta olan sabaha ki.”

{ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ } “Ağarmakta olan sabaha ki.” Yönelen. Âyetin, “Işımaya başlayan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ ٣٥

35- “O (cehennem), büyük belalardan biridir.”

{ إِنَّهَا } “O (cehennem),” Yani Sekar cehennemi.

{ لَإِحْدَى الْكُبَرِ } “Büyük belalardan biridir.” Cehennemin kapılarından/bölümlerinden bir kapısıdır. Cehennem, Sekar, Leza, Hutame, Seir, Cahim ve Haviye cehennemin bölümleridir.

نَذِيرًا لِلْبَشَرِ ۝۳۶

36- “İnsanlık için uyarıcı.”

{ نَذِيرًا لِلْبَشَرِ } “İnsanlık için uyarıcı.” Kendilerini uyardığında. Âyetin, “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) insanlığı uyardığında” anlamına geldiği de söylenmiştir. Bu durumda âyetin anlamı “Kalk da uyar” anlamıyla ilintili olur. İnsanları uyar. Bu durumda cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ۝۳۷

37- “Sizden ileri gitmek veya geri kalmak isteyen kimseler için.”

{ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ } “Sizden ileri gitmek isteyen kimseler için.” Hayra yönelip de iman etsinler.

{ أَوْ يَتَأَخَّرَ } “Veya geri kalmak.” Şerri de terk etsinler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Hayırdan geri kalarak inkâr etsin.” Bu durumda bu son ifade onlar için bir tehdit olmuş olur.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينٌ ۝۳۸

38- “Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir.”

{ كُلُّ نَفْسٍ } “Her nefis,” Kâfir kişi.

{ بِمَا كَسَبَتْ } “Kazandığına karşılık.” Küfründe.

{ رَهِينٌ } “Bir rehindir.” Cehennem ateşinde ebedi olarak rehindir.

إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ۝۳۹

39- “Yalnız sağın adamları bunun dışındadır.”

{ إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ } “Yalnız sağın adamları bunun dışındadır.” Cennet ehli. Zira onlar bu şekilde değildirler. Ancak onlar.

فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾

40- “Onlar cennetlerin içindedirler, sorarlar.”

{ فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ } “Onlar cennetlerin içindedirler, sorarlar.” Bahçelerde.

عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾

41- “Günahkârlara.”

{ عَنِ الْمُجْرِمِينَ } “Günahkârlara.” Cehennem ehlinden sorurlar ve “Ey falanca!” derler.

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ﴿٤٢﴾

42- “‘Sizi şu Sekar cehennemine sokan nedir?’ diye.”

{ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ } “‘Sizi şu Sekar cehennemine sokan nedir?’ diye.” Sizi Sekar cehennemine götüren neden nedir?

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾

43- “Onlar şöyle cevap verirler: ‘Biz namaz kılanlardan değildik.’”

{ قَالُوا لَمْ نَكُ } “Onlar şöyle cevap verirler: ‘Biz değildik.’” Yani cehennem ehli.

{ مِنَ الْمُصَلِّينَ } “Namaz kılanlardan.” Beş vakit namaz kılan Müslümanlardan değildik.

وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾

44- “Yoksula yedirmezdik.”

{ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمِسْكِينَ } “Yoksula yedirmezdik.” Yoksullara sadaka vermeye teşvik etmezdik ve bizler de zekât ve sadaka ehlinden değildik.

٤٥ وَكُنَّا نَحُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ

45- “Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik.”

{ وَكُنَّا نَحُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ } “Boş şeylere dalanlarla birlikte dalıp giderdik.” Bâtıl ehliyle.

٤٦ وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ

46- “Ceza gününü de yalan sayardık.”

{ وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ } “Ceza gününü de yalan sayardık.” Hesabın gerçekleşmeyeceğini söyleyerek hesap gününü yalanlardık.

٤٧ حَتَّىٰ آتَيْنَا الْيَقِينَ

47- “(İşte bu durumda iken) sonunda bize ölüm gelip çattı.”

{ حَتَّىٰ آتَيْنَا الْيَقِينَ } “(İşte bu durumda iken) sonunda bize ölüm gelip çattı.” Ölüm.

٤٨ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ

48- “Artık şefaathçilerin şefaati onlara bir fayda vermez.”

{ فَمَا تَنْفَعُهُمْ } “Artık onlara bir fayda vermez.” Allah Teâlâ buyuruyor ki, onlara nail olmaz.

{ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ } “Şefaathçilerin şefaati.” Yani meleklerin, peygamberlerin ve sâlihlerin şefaathleri.

٤٩ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ

49- “Böyle iken onlara ne oluyor da öğütten yüz çeviriyorlar?”

{ فَمَا لَهُمْ } “Böyle iken onlara ne oluyor da?” Mekke ehline.

{ عَنِ التَّذْكَرَةِ } “Öğütten.” Kur’an’dan.

{ مُغْرِضِينَ } “Yüz çeviriyorlar.” Onu yalanlıyorlar.

كَانَهُمْ حُمُرٌ مُسْتَفْرَةٌ ﴿٥٠﴾

50- “Ürkmüş yaban eşekleri gibi!”

{ كَانَهُمْ حُمُرٌ مُسْتَفْرَةٌ } “Ürkmüş yaban eşekleri gibi.” Ürkütülmüş ve korkutulmuş. Sözcüğün, “müstenfîretün” şeklinde okunması halinde “ürken yabani eşek” anlamına geldiği de söylenmiştir.²

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾

51- “Aslandan kaçan.”

{ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ } “Aslandan kaçan.” Aslandan. Âyetin, “Ok atıcılardan kaçan” anlamına geldiği de söylenmiştir. Adamın asabesinden kaçan anlamına geldiği de belirtilmiştir.³

² a) { كَانَهُمْ حُمُرٌ مُسْتَفْرَةٌ } “Onlar sanki kaçan yaban eşekleridir.” Âyetteki zamir bu âyetten önce zikri geçen müşriklere dönmektedir.

(كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُخْرِجِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمُسْكِينِ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّى آتَيْنَا الْيَقِينَ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُغْرِضِينَ)

“Herbir nefis, kazandıkları karşılığında rehin alınmıştır. Ashabu'l-Yemîn müstesna, cennetlerdedirler. Birbirlerine soru sorarlar; suçlular hakkında: ‘Sizi Sekar’a ne sürükledi?’ Derler ki: ‘Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksullara yemek yedirmezdik. Biz de dalanlarla birlikte dalaradık. Din gününü de yalanlardık. Nihayet ölüm bize gelip kattı.’ Artık şefaate edenlerin şefaati onlara fayda vermez. Ne oluyor onlara ki, öğütten yüz çeviricidirler?” (74/el-Müddessir/38-49)

b) Âyette geçen (حُمُرٌ) sözcüğünden maksat, yabani eşeklerdir.

c) “Müstenfîretün.” Meşhur kıraate göre “fa” harfinin esrasıyla müstenfîretündür. Bu kıraat Nâfii, Ebû Cafer ve İbn Amir dışındaki diğer on kurrânın kıraatidir. Nâfii, Ebû Cafer ve İbn Amir ise sözcüğü “fa” harfinin üstünüyle “müstenferetün” şeklinde okumuşlardır. *En-Neşr-ü fi Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 393.

Bu iki kıraate göre ilkinin anlamı; kaçan, ikincisinin anlamı ürkütülmüştür.

³ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “Buradaki (قَسْوَرَةٍ) insanların hafif hırsırtısı, tıkırtısı ve sesleri anlamındadır. Her şiddetli şey kasveredir.” Buhârî, Kitabu't-Tefsir, Müddessir Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ata kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: “*Ferret min kasveretin/Onlar sanki aslandan ürküp*” insanların hışırtısı ... sesleri.” *Tefsîrû't-Taberî*, c. 29, s. 170.

Bu haberin isnadında Ebû Kureyb, İbn Uyeyne, Amr ibn Dinar ve Ata bulunmaktadır. Ebû Kureyb, İbn Uyeyne, Amr ibn Dinar'ın tercüme-i hallerini sunmuştu. Bunların bütünü sikadır.

Ata ibn Yesar el-Hilâlî Ebû Muhammed el-Medenî: Ümmü'l-Mü'minin Meymune'nin mevlasıdır. Sika, fâzil, mevza sahibi ve âbid bir kişidir. *Et-Takrib*, c. 2, s. 23, 204; *el-Kâsif*, c. 2, s. 267, 3862 nolu madde.

Sonuç itibarıyla bu haberin isnadındaki bütün raviler sikadır ve haberi birbirlerinden dinlemişlerdir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 7, s. 217, 399; c. 8, s. 29, 45 nolu madde.

c) Yine İbn Cerir bu âyet hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “*فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ*” ‘Onlar sanki aslandan ürküp.’ Bunlar, okçulardır.” *Tefsîrû't-Taberî*, c. 29, s. 169.

Taberî bu haberi bu şekilde Şeyhi Ebû Kureyb'den, o da Veki'den, o da Şube'den bu isnadla rivayet etmiştir.

Bu iki isnadın sened zincirindeki bütün raviler sikadır. Biz bu ravilerin tercüme-i halini önceden zikretmiştik.

d) *فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ* “Onlar sanki aslandan ürküp” âyetini rivayetlerde geçtiği üzere İbn Abbâs insanların sesi ve hışırtısı olarak tefsir etmiştir.

Hadiste “Rikz” sözcüğü geçmektedir. Bu sözcük gizli ses anlamına gelmektedir. *El-Müfredat*, s. 202.

İbn Abbâs'ın “Rikzü's-savti ve esvâtühüm” sözündeki “Esvât” sözcüğünün “Rikz” sözcüğüne atfedilmesi tefsir kabilindendir.

e) İbn Abbâs ayrıca yabani eşeklerin kimlerden kaçtığını da belirtmiştir. Yabani eşeklere ulaşmaya çalışan okçulardır. b ve c maddelerindeki iki rivayet arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. İlkinde, hayvanların kaçıp ürkmelerine neden olan sese vurgu yapılırken; ikincisinde, hayvanların kimlerden kaçtığına vurgu yapılmaktadır.

f) Ancak yabani eşeklerin kimlerden kaçtığına dair İbn Abbâs'tan başka bir görüş daha aktarılmıştır: Aslan.

İbn Cerir et-Taberî *فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ* “Onlar sanki aslandan ürküp” âyeti hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: “Yabani eşekler aslandan ürküp kaçmaktadırlar.” *Tefsîrû't-Taberî*, c. 29, s. 170.

g) Önceki sayfalarda İbn Abbâs'ın, Kur'an'da başka dillerden sözcüklerin olduğu görüşünde olduğuna dair emarelerin olduğunu belirtmiştik. İşte bu delillerden birisi de şu rivayettir:

İbn Cerir et-Taberî, *فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ* “Onlar sanki aslandan ürküp” ilahî buyruğu hakkında Yusuf ibn Mihran kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “‘el-Kasvere’nin Arapçası arslandır. Farsçada bunun karşılığı ‘şir’dir. Nabatîlerin dilinde ise ‘arya’dır. Habeşcede avcılar demektir.”

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾

52- "Daha doğrusu onlardan her biri, kendisine açılmış sayfalar verilmesini istiyor."

{ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى } "Daha doğrusu onlardan her biri, kendisine verilmesini istiyor." Verilmesini.

{ صُحُفًا مُنَشَّرَةً } "Açılmış sayfalar." Cürmünün ve tevbesinin içinde bulunduğu Kitap. Zira Mekke müşrikleri "İçinde cürmümüzün ve tevbeimizin bulunduğu kitabı getir ki, sana iman edelim" demişlerdi.

كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾

53- "Hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar!"

{ كَلَّا } "Hayır!" Gerçekten. Bu verilmeyecek.

{ بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ } "Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar!" Ahiret azabından.

كَلَّا إِنَّهُ تَذَكُّرٌ ﴿٥٤﴾

54- "Fakat hayır! Bu Kur'an, gerçekten bir hatırlatma, bir öğüttür."

{ كَلَّا } "Fakat hayır!" Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ إِنَّهُ } "Bu Kur'an," Yani Kur'an.

{ تَذَكُّرٌ } "Gerçekten bir hatırlatma, bir öğüttür." Allah katından indirilmiş bir öğüttür.

Bu haberin isnadı zayıftır. Zira haberin isnadında daha önce tercüme-i halini sunduğumuz Ali ibn Zeyd ibn Cedan ve Yusuf ibn Mihran el-Basrî bulunmaktadır.

h) İbn Abbâs'tan aktarılan yabani eşeklerin kimlerden kaçtığına dair iki görüşten en sağlam olanı ilkidir (okçulardır). Zira sened bakımından sağlamdır. Bundan dolayıdır ki, İmam Buhârî söz konusu rivayeti tercih etmiştir.

فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ۝٥٥

55- “Dileyen, düşünüp ondan öğüt alır.”

{ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ } “Dileyen, düşünüp ondan öğüt alır.” Allah Teâlâ’nın Kur’an’dan öğüt almasını dilediği kimse öğüt alır.

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ۝٥٦

56- “(Bununla birlikte) onlar Allah dilemedikçe öğüt alamazlar. Çünkü sakınılmaya lâyık olan da, mağfiret sahibi olan da O’dur!”

{ وَمَا يَذْكُرُونَ } “(Bununla birlikte) onlar öğüt alamazlar.” Öğüt almazlar.

{ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ } “Allah dilemedikçe. Çünkü sakınılmaya lâyık olan da, O’dur.” Sakınılıp da kendisine isyan edilmemeye.

{ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ } “Mağfiret sahibi olan da.” Sakınan kişi için bağışlamaya ehil olan. Kıyâmet koptuğunda bağışlanma ehli olan.

75- KİYÂMET SÛRESİ

Kendisinde “Kiyâmet”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkâdir. Âyet sayısı 40, sözcük sayısı 99 ve harf sayısı da 652’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ ۝١

1- “Hayır, kıyâmet gününe yemin ederim ki.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kiyâmet Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ } “Kiyâmet gününe yemin ederim ki.” Diyor ki, kıyâmet gününe, yani kıyâmetin gerçekleşeceğine yemin ederim ki.

وَلَا أَقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ۝٢

2- “Yine hayır, o kendini sürekli kınayan nefse yemin ederim (ki siz diriltilip hesaba çekileceksiniz).”

{ وَلَا أَقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ } “Yine hayır, o kendini sürekli kınayan nefse yemin ederim (ki, siz diriltilip hesaba çekileceksiniz)” sâlih ya da fâcîr bütün nefislere yemin ederim ki. Kiyâmet gününde herkes kendi kendisini kınayacaktır. Muhsin olan nefis “Keşke iyiliklerimi arttırsaydım” diyecek, günahkâr nefis ise “Keşke günahlardan uzak

dursaydım” diyecektir. Bu pişmanlık, sevap ve cezalandırılmanın bizzat gözle görüldüğü esnada gerçekleşecektir.

Ayette söz konusu edilen nefsin pişmanlık duyan nefis olduğu da söylenmiştir. Günahlardan tevbe edip bundan dolayı kendi nefsinin ve pişmanlık duyan nefis olduğu da söylenmiştir. Kâfir ve günah bataklığına dalmış nefis olduğu da söylenmiştir.

٣ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَلْنَّ نَجْمَعُ عِظَامَهُ

3- “İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?”

{ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ } “İnsan... mi sanıyor?” Kâfir Adiy ibn Rabia kendisinden kıyâmeti inkâr olarak sâdır olan şeyi sanmakta mıdır?

{ اَلْنَّ نَجْمَعُ عِظَامَهُ } “Kendisinin kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi.” (اَلْنَّ) ifadesinin aslı “En” ve “Len” sözcüklerinin birleşmesidir. Çürüyüp, ufalmasından, değişmesinden ve ayrılmasından sonra kemiklerini bir araya getirmeyeceğimizi mi takdir etti?

٤ بَلَىٰ قَادِرِينَ عَلَىٰ اَنْ نُّسَوِّيَ بَنَانَهُ

4- “Evet, bizim onun parmak uçlarını bile düzenlemeye gücümüz yeter.”

{ بَلَىٰ قَادِرِينَ } “Evet, gücümüz yeter.” Diyor ki, ben buna kâdirim.

{ عَلَىٰ اَنْ نُّسَوِّيَ بَنَانَهُ } “Bizim onun parmak uçlarını bile düzenlemeye.” Parmaklarını bir araya getirmeye. Böylece onun avucu devenin ayağı, hayvanların toynağı gibi. Diyor ki, onun avucunu devenin ayağı gibi kılmaya kâdir olduğumuza göre, nasıl olur da onun kemiklerini bir araya getirmeye kâdir olmayız?

٥ بَلْ يَرِيْدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُ

5- “Fakat insan, günahı devam ettirmek ister.”

{ بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ } “*Fakat insan ister,*” Kâfir Adiy ibn Rabia.

{ لِيُنْفِجِرَ أَمَامَهُ } “*Günahı devam ettirmek*” Şerrini takdim etmek, tevbesini ertelemek ister. Âyetin, “Gelecekte karşılaşacağı şeylerde fisku fücurla amel etmek ister” anlamına geldiği de söylenmiştir.¹

يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ٦

6- “Kıyâmet günü ne zamanmış?” diye sorar.”

{ يَسْأَلُ } “*Diye sorar.*” Kâfir Adiy ibn Rabia dirilişi inkâr olarak sorar.

{ أَيَّانَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ } “*Kıyâmet günü ne zamanmış?*” Kıyâmet günü ne zaman gerçekleşecektir? Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “Buradaki (لِيُنْفِجِرَ أَمَامَهُ) ‘önündekini yalanlamak’, tevbe edeceğim ve amel edeceğim, anlamındadır.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Kıyâmet Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: “Yani emel. İnsan der ki: ‘Şunu yaparım ve kıyâmet kopmazdan önce de tevbe ederim.’” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 177.

c) Âyette geçen insan sözcüğünden muradın mü’minler mi yoksa kâfirler mi yoksa genel olduğu da belirlenmelidir. Buhârî’nin ve Taberî’nin tahrir ettikleri İbn Abbâs rivayetinden anlaşıldığına göre; âyette geçen insan sözcüğünden murad, tul-u emele müptela olmuş, yarın tevbe edeceğim diyerek tevbeyi sürekli erteleyen günahkâr, asi mü’mindir. Günahın günah olduğunu bildiği halde günah işlemekte ve bu günahahtan ileride tevbe ederim demektedir.

Ancak Taberî’nin Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan aktardığı habere göre; o, bu âyet hakkında şöyle demiştir: “Hesaba çekilmeyi yalanlayan kâfirdir.”

Bu rivayete göre; âyette geçen insan sözcüğünden murad, kâfirdir. Bu görüş âyetlerin siyakının zâhirine de uygundur. Zira Allah Teâlâ (يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ) “*Kıyâmet günü de ne zamanmış?*” diye sorar.” buyurmaktadır. Yani kıyâmet gününü inkâr ederek ve gerçekleşmesini uzak görerek sormaktadır. Elbette böyle bir soru ancak kâfir birisinden sâdır olabilir.

Bu âyetten önceki âyet de bunu desteklemektedir: “*İnsan, biz onun kemiklerini asla toplayıp, bir araya getirmeyeceğimizi mi zanneder?*” Böyle bir düşünce de ancak ölümden sonra bedenlerin tekrar hayata kavuşacağını inkâr eden bir kâfir için söz konusu olabilir.

٧ فَإِذَا بَرَقَ الْبَصْرُ

7- “İşte, göz kamaştığı zaman.”

{ فَإِذَا بَرَقَ الْبَصْرُ } “İşte, göz kamaştığı, zaman.” Göz şaşırdığında. Âyetin, “Göz takılıp kaldığında” anlamına geldiği de söylenmiştir.²

٨ وَخَسَفَ الْقَمَرُ

8- “Ay tutulduğu zaman.”

{ وَخَسَفَ الْقَمَرُ } “Ay tutulduğu zaman.” Ayın aydınlığı gittiğinde.³

٩ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

9- “Güneşle ay bir araya getirildiği zaman!”

{ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ } “Güneşle ay bir araya getirildiği zaman!” Bir araya getirilmiş, boğazlanmış iki siyah öküz gibi. Nurun perdesi içine bırakılacaklardır.⁴

² { فَإِذَا بَرَقَ الْبَصْرُ } “Göz kamaştığı zaman”, yani kıyâmet gününün korkusundan yarılıp da açıldığı zaman.

³ { وَخَسَفَ الْقَمَرُ } “Ay tutulduğu zaman”, yani aydınlığı yok olduğunda.

⁴ { وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ } “Güneş ve ay bir araya getirildiği zaman.” Güneş ve ayın bir araya getirilmesinden maksat, batı tarafından birlikte doğuşlarıdır. Birlikte doğuşları İbn Mesud’dan rivayet edilmiştir.

İbn Cerir et-Taberî, Mesruk’tan şöyle rivayet eder: Abdullah ibn Mesud şöyle dedi: “‘Rabbînin âyetlerinden biri geldiği gün, daha önce iman etmemiş, yahut imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye imanı fayda vermez.’ (6/el-En’âm/158). Sanki iki deveyi andırırçasına güneşin ayla birlikte batıdan doğuşudur.” *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 8, s. 101.

Bu haberin isnadı sahihtir. Bu haberin isnadında İbn Ebû Adiy, Şube, Süleyman, Ebû'd-Duhâ ve Mesruk bulunmaktadır. Mesruk hariç bütünü'nün tercüme-i hallerini sunmuştu.

Mesruk ibn Ecda el-Hemedanî: Kadri yüce, derin bilgi sahibi hâfızlardan birisidir. Sika, fakih ve âbid bir şahsiyettir. Bkz. *Tezkiret-ü'l-Hüffâz*, c. 1, s. 49, 26; *et-Takrîb*, c. 2, s. 242, 1055 nolu madde.

Haberin senedinde bir kopukluk da bulunmamaktadır ve haberi birbirinden dinlemişlerdir. *Tehzîb-ü't-Tezhîb*, c. 9, s. 70, 87; c. 9, s. 12, 17 nolu madde; c. 6,

يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ ١٠

10- "O gün insan, 'Kaçacak yer neresi?' der."

{ يَقُولُ الْإِنْسَانُ } "İnsan, der." Kâfir Adiy ibn Rabia ve ashabı.

{ يَوْمَئِذٍ } "O gün." Cehennem ateşini gördüklerinde.

{ أَيْنَ الْمَفَرُّ } "Kaçacak yer neresi?" Cehennemden kaçış, kaçılacak ve sığınılacak yer.⁵

كَلَّا لَا وَزَرَ ١١

11- "Hayır, hayır! Kaçıp sığınacak yer yoktur."

{ كَلَّا } "Hayır, hayır!" Gerçekten.

{ لَا وَزَرَ } "Kaçıp sığınacak yer yoktur." Kendilerini cehennemden saklayacak bir dağ yoktur. "Vezer" sözcüğü Himyer diline göre dağ anlamına gelmektedir. Himyerliler, dağı bu adla isimlendirmektedirler. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "Kendileri için Allah'tan kaçıp sığınacak bir yer yoktur" ne bir ağaç, ne bir örtü, ne bir hırz, ne bir kale, ne bir sığınak, ne de bir kurtarıcı.⁶

إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ١٢

s. 338, 580 nolu madde; c. 6, s. 222, 376 nolu madde; c. 10, s. 132, 235 nolu madde; c. 10, s. 109, 205 nolu madde; *Tezkiretü'l-Huffâz*, c. 1, s. 49.

⁵ Yani bu günde gerçekleşen bu korkunç olaylardan kaçıp kurtulunacak bir yer var mıdır?

⁶ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: "Buradaki وَزَرَ 'Sığınacak yer', hiç-bir kale yoktur." Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kıyâmet Sûresi.

b) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: "Ne bir korunak yani ne bir kale ne de bir sığınak vardır."

İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: "Hiç bir korunak vardır." *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 181.

c) İbn Abbâs'ın ne bir korunak, ne bir kale, ne de bir sığınak vardır şeklindeki tefsiri, âyeti somutlaştırmaya ve betimlemeye yönelik bir tefsirdir. Yani insanı kıyâmet gününün dehşetli olaylarına karşı koruyacak hiçbir şey yoktur.

12- “O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur.”

{إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ} “O gün sadece Rabbinin huzurudur.” Kıyâmet günüdür.

{إِلَىٰ الْمُسْتَقَرِّ} “Varıp durulacak yer.” Mahlukatın istikrar bulacağı ve döneceği yer.⁷

يُنَبِّئُ الْإِنْسَانَ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾

13- “O gün insana, yapıp öne sürdüğü ve geri bıraktığı ne varsa bildirilir.”

{يُنَبِّئُ الْإِنْسَانَ} “İnsana, ne varsa bildirilir.” Adiy ibn Rabia’ya ve onun dışındaki diğer insalara haber verilir.

{يَوْمَئِذٍ} “O gün.” Kıyâmet gününde.

{بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ} “Yapıp öne sürdüğü ve geri bıraktığı.” İşlemiş olduğu hayır veya şer. Terk etmiş olduğu güzel sünnet veya kötü sünnet. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: İşlediği taatler ve erlediği masiyetler.

بَلِ الْإِنْسَانُ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾

14- “Artık insan, kendi kendinin şâhididir.”

{بَلِ الْإِنْسَانُ} “Artık insan,” Adiy ibn Rabia ve dışındakiler.

{عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ} “Kendi kendinin şâhididir.” Diyor ki, kendi nef-sinden şâhid.

وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ ﴿١٥﴾

⁷ Yani insanın bu günde varacağı yer ve son noktası Allah celle ve aladır. O, amel-lere göre karşılık verecektir. Muhsinlere dünyada işlemiş oldukları ihsanlara karşılık ödül ve mükâfat verecek, günahkârlara ise işlemiş oldukları cürümlere karşılık kendilerini cezalandıracaktır. Bu dehşetengiz günde Allah azze ve cel-lenin kuvvet ve iradesinden başka hiçbir güç yoktur.

15- “Birtakım özürlerini sayıp dökse de.”

{ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ } “Birtakım özürlerini sayıp dökse de.” Bu yaptığı, dile getirdiği şeye özürler belirtse de. Âyetin, “Başkalarının kusurlarını görmekte, ancak kendi nefsinin kusurlarını bilmemektedir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١٦ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ

16- “Onu (vahyi) çabuk almak için dilini oynatma.”

{ لَا تُحَرِّكْ بِهِ } “Onu (vahyi) oynatma.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), Kur’an’ın kıraatini.

{ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ } “Çabuk almak için dilini.” Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın sana Kur’an kıraatini bitirmesinden önce Kur’an’ı okumakla dilini hareket ettirme. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) kendisine Kur’an’dan bir bölüm indirdiğinde Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) bitirmeden unutturum korkusuyla ilk bölümünü okumaya başlıyordu. Bunun üzerine Allah Teâlâ O’na bu davranışı nehyetti.

١٧ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ

17- “Çünkü onu (kalbinde) toplamak ve okutmak bize aittir.”

{ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ } “Çünkü onu (kalbinde) toplamak bize aittir.” Kalbinde onun korunmasını toplamak.

{ وَقُرْآنَهُ } “Ve okutmak.” Ve Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın sana okumasını korumak. Âyetin, “Helal ve haramla telifi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١٨ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ

18- “O halde biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu izle.”

{ فَإِذَا قَرَأْتَهُ } “O halde biz onu okuduğumuz zaman,” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Kur’an’ı sana okuduğunda.

{ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ } “Sen onun okunuşunu izle.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sen de arkasından oku. Âyetin, “Sana helal ve harâmını bir araya getirdiğimizde onun telifine uy” anlamına geldiği de söylenmiştir.⁸

⁸ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “Biz onu okuduğumuzda”, onu açıkladığımızda. “Onun okunmasına uy”, onunla amel et. *Sahihü'l-Buhârî*, Kitâbü't-Tefsîr, Kıyâmet Sûresi, 2. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Onunla amel et.”

Avfi kanalıyla İbn Abbâs’tan yaptığı nakilde ise o şöyle demektedir: “Sana Kur’an okunduğunda ondaki şeylere uy.” *Tefsîrü't-Taberî*, c. 29, s. 190.

c) { فَإِذَا قَرَأْتَهُ } “O halde Biz, onu okuduğumuz zaman”, yani sana tarafımızdan ulaştırıcı olarak gelen Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın diliyle Kur’an’ın okunmasını tamamladığımızda anlamındadır. Buradaki “Okuduğumuz zaman” ifadesinde geçen okumanın Allah Teâlâ’ya izafesi mecazidir. Kıraatin Allah Teâlâ’ya isnadında kıraatte teenniye icabet etmede büyük bir özen söz konusudur. *Tefsîrül-Lûsî*, c. 29, s. 142.

d) { فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ } “Onun okumasına uy.” İbn Abbâs’tan gelen rivayette geçtiği üzere, “Ona kulak ver ve onu dinle” (hemen bir sonraki dipnota Buhârî’nin rivayetine bkz.) anlamındadır. Diğer bir ifade ile Hz. Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) sana Kur’an’ı kıraat ettiğinde kıraati tamamlanıncaya kadar kıraatine kulak ver ve dinle. (وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ) “Sana onun vahyi tamamlanmadan önce Kur’an’ı okumaya acele etme.” (20/Tâhâ/114)

e) Buhârî’nin İbn Abbâs’tan muallak olarak aktardığı yukarıdaki rivayet de (a maddesi), Taberî’nin Avfi kanalıyla aktardığı rivayetin ta kendisidir.

Bu rivayete göre, kıraatten murad, anlamın açıklanmasıdır. “Fettebi” sözcüğünün anlamı ise Kur’an’ın içermiş olduğu hükümlerle amel ederek uymadır.

Buna göre, İbn Abbâs’tan âyet hakkında iki görüş aktarılmıştır: İlki, Kur’an kıraati ve kıraatin dinlenilmesi, ikincisi ise Kur’an’ın içermiş olduğu hükümler ve bunlara amel edilerek uyulması. İsnad bakımından ilki (Buhârî’nin rivayeti) daha kuvvetlidir. Ayrıca âyetlerin siyak ve sibakına daha çok uyum göstermektedir. Zira Allah Teâlâ Peygamberini Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) tarafından Kur’an kıraatinin tamamlanmasından önce Kur’an kıraatinde acele etmekten nehyetmektedir.

Avfi’nin veya Avfi’den rivayet eden ravilerden birisinin rivayeti karıştırmış olması olasıdır. Zira bu âyetler Kur’an’ın içermiş olduğu hükümlerin kastedilmiş olmasını da kastediyor. Ancak bu anlam bu âyet için değil bir sonraki âyet için geçerlidir. “Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir.”

ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ

19- “Sonra, şüphesiz onu açıklamak da bize aittir.”

{ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ } “Sonra, şüphesiz onu açıklamak da bize aittir.” Helal, haram, emir ve nehyi açıklama.⁹

⁹ a) İmam Buhârî, (لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتُجَازَلَ بِهِ) “Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma” ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirilen vahiy, ona nisbeten ağır geliyordu O bakımdan dudaklarını kıpırdatıyordu. İbn Abbâs bana dedi ki: ‘Şimdi ben dudaklarımı Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) nasıl kıpırdatıyor idiye öylece kıpırdatıyorum.’ Said de: ‘Ben de İbn Abbâs dudaklarını nasıl kıpırdatıyor idiye öylece kıpırdatıyorum’ deyip dudaklarını kıpırdattı. Bunun üzerine Allah azze ve celle ‘Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma. Çünkü onu toplamak ve onu okutmak bize düşer.’ âyetini indirdi.

Dedi ki: Kalbinde onu toplamak (Bize düşer) sonra onu sen okuyacaksın.

(فَإِذَا قَرَأَهُ فَأَنبِقْ مُرَاتَهُ) ‘O halde Biz, onu okuduğumuz zaman sen onun okumasına uy!’ Yani ona kulak ver, onu dinle! ‘Sonra ona açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir.’ Bundan dolayı Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bundan sonra Cebrail -ikisine de selam olsun- kendisine geldi mi susup dinlerdi, Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) gitti mi Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) kendisine okutduğu şekilde vahiy okurdu.”

Hadisin diğer bir varyantında şöyle geçmektedir: “Evlâ leke fe-evlâ”, tehdit etti.

Buhârî, Kitab-ü Bedi’l-Halk, hadis no; 4927, 4928 ve 4929; Kitab-ü Tefsir, Kıyâmet Sûresi, 5044 nolu hadis; Kitab-ü Fedaili’l-Kur’an, “Kur’an okurken tertil” bâbı, 7524 nolu hadis; Kitab-ü T-evhid, “Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma” ilahî buyruğu bâbı.

Bu haberi İmam Ahmed, Müslim, Tirmizî, Humeydi ve Ebû Dâvûd et-Tayalisi de rivayet etmiştir.

Müslim, Kitab-ü’s-Salat, “Kur’an kıraatini dinleme” bâbı, 448 nolu hadis; Sünenü’t-Tirmizî, Kitab-ü Tefsir, Kıyâmet Sûresi, c. 9, s. 248; Sünenü’n-Neseî, Kitab-ü’l-İftitah, c. 2, s. 149; Müsnedü’l-Humaydi, c. 1, s. 242, 527 ve 528 nolu hadisler; Minhetü’l-Ma’bud fî Tertibi Müsnedi’t-Tayalisi Ebû Dâvûd, Kitab-ü Tefsir, Kıyâmet Sûresi, c. 2, s. 25, 1983 nolu hadis.

b) Rivayetten öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Cebrail tarafından vahiy getirildiğinde vahyin inşi tamamlamadan unutma korkusu nedeniyle kendisi de Kur’an’ı tilavet ederdi. Bunun üzerine Allah azze ve celle peygamberini gönül huzuruna kavuşturmak ve böyle bir endişeden uzaklaştırmak için bu âyetleri indirdi. Kur’an’ın O’nun kalbine indirilmesini ve kıraati-

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ

20- “Hayır, siz geçici dünyayı seviyorsunuz da.”

{ كَلَّا } “Hayır,” Gerçekten.

{ بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ } “Siz geçici dünyayı seviyorsunuz da.” Dünya için çalışmayı.

nin kolaylaştırılmasını kendi uhdesine aldı. Bu meyanda Allah Teâlâ “Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma! Çünkü onu (kalbinde) toplamak ve onu okutmak bize düşer” buyurmaktadır. Kur’an’ın senin göğsünde toplanması ve sana kıraatinin kolaylaştırılması bize düşer. Nitekim İbn Cerir et-Taberî tam bu içerikte bir rivayeti İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: ‘Onu (ezberlemeyi) çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma! Çünkü onu (kalbinde) toplamak bize düşer.’ Onu senin için toplamak “Kur’anehu/ ve onu okutmak.” Sana okutmamız bize düşer, sen de bundan dolayı unutmayacaksın. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَى) “Sana (Kur’ân’ı) okutacağız ve unutmayacaksın.” (87/el-A’la/6)

c) İmam Buhârî muallak olarak İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Onu senin dilinle açıklamak bize düşmektedir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, 4929 nolu hadis.

d) İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Kur’an’ın helal ve haramı beyanıdır.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 190.

e) İbn Abbâs’ın konuyu anlatma ve muhatap tarafından anlaşılması noktasında her türlü vesileye başvurduğunu görüyoruz. Rivayette İbn Abbâs’ın Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in kıraatini dudak hareketleriyle betimlediğini görmekteyiz ki, İbn Cübeyr de rivayeti bu fiille birlikte aktardığını görmekteyiz.

f) (ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ) “Sonra onu açıklamak da hiç şüphesiz bize aittir.” Yani Kur’an’ın içermiş olduğu hükümler, öğütler, vaat ve vâidler vd şeyler. Ayrıca Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in diliyle açıklamayı da Kur’an’ın anlaşılması noktasında İbn Abbâs’ın Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ne derece önem verdiğini göstermektedir.

g) Şîî müfessir Tabersi, bu âyetler bağlamında İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Hiç kuşkusuz sen ezberleyinceye ve tilaveti senin için mümkün oluncaya kadar toplanması ve sana okunması biza aittir. Ondan bir şeyin kaybolmasından korkma.” *Mecmeü’l-Beyan*.

Bu görüşler, İbn Abbâs’ın Kur’an’ın tahrif edilmediğine dair Kur’an’dan ileri sürdüğü bir kanıt olarak görülebilir.

وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾

21- “Ahireti bırakıyorsunuz.”

{وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ} “Ahireti bırakıyorsunuz.” Ahiret sevabı için amel etmeyi bırakıyorsunuz.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاصِرَةٌ ﴿٢٢﴾

22- “Yüzler vardır ki, o gün ıslıl ıslıl parıldar.”

{وُجُوهٌ} “Yüzler vardır ki.” İmanlarında sâdık olan mü’minlerin yüzleri.

{يَوْمَئِذٍ} “O gün.” Kıyâmet gününde.

{نَّاصِرَةٌ} “Islıl ıslıl parıldar.” Güzel, iyi ve nimetlere gark olmuş.

إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾

23- “Rablerine bakarlar.”

{إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ} “Rablerine bakarlar.” Rablerinden engellenmeksiz Rablerinin yüzüne bakarlar.

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾

24- “Yüzler de vardır ki, o gün asıktır.”

{وَوُجُوهٌ} “Yüzler de vardır ki.” Kâfirlerin ve münafıkların yüzleri kıyâmet gününde.

{يَوْمَئِذٍ} “O gün.” Kıyâmet gününde.

{بَاسِرَةٌ} “Asıktır.” Rablerinden engellendiklerinden dolayı yüzleri asık suratlıdır. Onlar Rablerine yüzüne bakamazlar.

تَنْظُرُونَ أَن يَفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾

25- “Kendilerinin, bel kemiğini kıran bir belâyâ uğratılacaklarını anlarlar.”

{ تَنْظُرُ } “Anlarlar.” Bu yüzler bilirler.

{ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقْرَءَ } “Kendilerinin, bel kemiğini kıran bir belâyâ uğratılacaklarını.” Şiddet ve azabın görülmemiş dehşetli olanı.

٢٦ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِي

26- “Hayır! Ne zaman ki can köprücük kemiğine dayanır.”

{ كَلَّا } “Hayır!” Gerçekten.

{ إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِي } “Ne zaman ki, can köprücük kemiğine dayanır.” Bedenin nefesi köprücük kemiğine dayanınca.

٢٧ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ

27- ““Tedavi edebilecek kimdir?” denir.”

{ وَقِيلَ } “Denir.” Ailesinden ve ailesi dışındaki diğer kişilerden onun yanında hazır bulunanlara.

{ مَنْ رَاقٍ } “Tedavi edebilecek kimdir?” Bir doktor yok mudur ki, onu tedavi etsin. Âyetin, “Melekler birbirlerinde ‘Onun ruhunu Allah’a yükseltecek kimdir?’ diye sorarlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٢٨ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ

28- “(Can çekişen) bunun kesin bir ayrılık anı olduğunu anlar.”

{ وَظَنَّ } “Anlar.” Ölü o esnada bilir.

{ أَنَّهُ الْفِرَاقُ } “(Can çekişen) bunun kesin bir ayrılık anı olduğunu.” Kendisinin dünyadan ayrılacağını.

٢٩ وَالتَّقَتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ

29- “Ve bacak bacağa dolaşır.”

{وَالْتَقَتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ} “*Ve bacak bacağa dolaşır.*” Şiddet şiddetle ardi arkası kesilmeden gelecek. Dünyanın sonunun sıkıntısı ile ahiretin başının sıkıntısı birbirine bitişmiş olacaktır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “*Ve bacak bacağa dolaşır*”, yani bacağı bacağa dolaşır.

إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ٣٠

30- “İşte o gün sevk edilecek yer, sadece Rabbinin huzurudur.”

{إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ} “*İşte o gün sadece Rabbinin huzurudur.*” Kıyâmet günü.

{إِلَى الْمَسَاقِ} “*Sevk edilecek yer.*” Dönüş, mahlukatın dönüşü.

فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى ٣١

31- “(İşte o kimse) ne (peygamberin getirdiğini) tasdik etmiş, ne de namaz kılmıştı.”

{فَلَا صَدَقَ} “*(İşte o kimse) ne (peygamberin getirdiğini) tasdik etmiş,*” Yani Ebû Cehil, Allah Teâlâ’yı birlemedi.

{وَلَا صَلَّى} “*Ne de namaz kılmıştı.*” Müslüman da olmadı. Yani namaz ehlinden olup da Müslüman olmadı.

وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ٣٢

32- “Aksine dini yalan saymış ve yüz çevirmişti.”

{وَلَكِنْ كَذَّبَ} “*Aksine dini yalan saymış.*” Allah Teâlâ’yı birlemeyi yalanlamış.

{وَتَوَلَّى} “*Ve yüz çevirmişti.*” İman etmekten de yüz çevirmişti.

ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَمَمْتًا ٣٣

33- “Sonra da çalım satarak ailesine (taraftharlarına) gitmişti.”

{ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ } “Sonra da ailesine (taraftharlarına) gitmişti.”

Dünyada.

{ يَتَمَطَّى } “Çalım satarak.” Övüne övüne ve şımararak. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onu karşılamış, onu tutmuş, bir veya iki defa sallamış.

أُولَى لَكَ فَأُولَى ٣٤

34- “Yazıklar olsun sana.”

Ve dedi ki:

{ أُولَى لَكَ فَأُولَى } “Yazıklar olsun sana.” Ey Ebû Cehil bu sana bir tehdittir.

ثُمَّ أُولَى لَكَ فَأُولَى ٣٥

35- “Sonra yazıklar olsun sana!”

{ ثُمَّ أُولَى لَكَ فَأُولَى } “Sonra yazıklar olsun sana!” Ey Ebû Cehil sakın. Kur’an-ı Kerim’de bu sözlerle nazil oldu.

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ٣٦

36- “İnsan, başıboş bırakılacağını mı sanıyor?”

{ أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ } “İnsan, sanıyor.... mı?” Kâfir, yani Ebû Cehil.

{ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى } “Başıboş bırakılacağını” Emir, nehiy ve öğütsüz.¹⁰

¹⁰ a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki: “(سُدًى) sözcüğü, ihmal edilmiş anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Kıyâmet Sûresi.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet etmektedir. *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 29, s. 190.

b) Bu kâfir insan emir ve nehye tâbi tutulmaksızın ve ibadet etmekle yükümlü olmaksızın terk edileceğini mi sanmaktadır?

﴿٣٧﴾ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُُمْنَىٰ

37- “Kendisi, dökülen meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi?”

{ أَلَمْ يَكُ } “Kendisi, değil miydi?” Ebû Cehil.

{ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ } “Meninin içinden bir nutfe (sperm).” Erkeğin menisi.

{ يُُمْنَىٰ } “Dökülen.” Kadının rahmine akıtılan. Âyetin, “Yaratılan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٣٨﴾ ثُمَّ كَانَ عِلْقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ

38- “Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, (Rabbi) onu yaratıp şekillendirmişti.”

{ ثُمَّ كَانَ عِلْقَةً } “Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş.” Sonra taze kana dönüştü.

{ فَخَلَقَ } “(Rabbi) onu yaratıp.” Sonra bir cana.

{ فَسَوَّىٰ } “Şekillendirmişti.” Ona iki el iki ayak, iki göz, iki kulak ve diğer organlar yarattı. Ona ruh da verdi.

﴿٣٩﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ

39- “Ondan da iki cinsi, erkeği ve dişi var etmişti.”

{ فَجَعَلَ مِنْهُ } “Ondan da var etmişti.” Bunun ardından.

{ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ } “İki cinsi, erkeği ve dişi.” Onun, İkrime İbn Ebû Cehil ve Cüveyra bint Ebû Cehil olmak üzere bir kızı ve bir oğlu vardı.

﴿٤٠﴾ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ

40- “Şimdi bütün bunları yapanın, ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?”

{ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقَادِرٍ } “Şimdi bütün bunları yapanın gücü yetmez mi?”
Yani bunu yaptı.

{ عَلَيَّ اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى } “Ölüleri diriltmeye...” Diriltmeye. Evet Rabbi-miz Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ı topraktan yarattığı gibi, buna, yani ölüleri diriltmeye de kâdirdir.

سورة الإنسان
76- İNSAN SÛRESİ

Kendisinde “İnsan”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 31, sözcük sayısı 240 ve harf sayısı da 1.054’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ﴿١﴾

1- “İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?”

İbn Abbâs kendi isnadıyla İnsan Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ } “İnsanın üzerinden... geçmedi mi?” Diyor ki, Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ın üzerinden henüz... geçmedi mi?

{ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ } “Uzun bir süre.” Kırk yıl yaratılmış ve suretlendirilmiş olarak.

{ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا } “Henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı.” Zikredilir ve ne olduğu, isminin ne olduğu bilinmediği. Kendisiyle neyin murad edildiğini sadece Allah Teâlâ’nın bildiği.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾

2- “Doğrusu, biz insanı, sınamak için karışık bir nutfeden yarattık da onu işitici ve görücü yaptık.”

{ اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ } “Doğrusu, biz insanı, yarattık da.” Yani âdemoğlunu.

{ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ } “Karışık bir nutfeden.” Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm)’ın nutfesinden ve Hazret-i Havva’dan. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Karışık”, yani renkler. Erkeğin beyaz ve katı suyu, kadının sarı ve ince suyuyla karışmış olarak. Çocuk bu ikisinden gerçekleşir.

{ نَبْتَلِيْهِ } “Sınamak için.” Biz onu şiddet ve bolluk ile sınarız. Âyetin, “Biz onu hayır ve şerr ile sınarız” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا } “Onu işitici ve görücü yaptık.” Biz ona kendisyle hakkı ve hidayeti duysun diye kulak, hakkı ve hidayeti görsün diye göz verdik.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Sınamak için”, onu hayır ve şer, küfür ve iman ile sınamak için. Bu durumda cümlede takdim tehir bulunmuş olur.

اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيْلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُوْرًا ﴿٣﴾

3- “Şüphesiz ki, biz ona yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör!”

{ اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيْلَ } “Şüphesiz ki, biz ona yolu gösterdik.” Ona iman ve küfür, hayır ve şer yolunu açıkladık.

{ اِمَّا شَاكِرًا } “İster şükredici olsun.” Ya mü’min.

{ وَاِمَّا كَفُوْرًا } “İster nankör!” Veya kâfir olur.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Şüphesiz ki, biz ona yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör!” Biz ona şükredici kimsenin yolunu veya nankör kimsenin yolunu da açıkladık.

اِنَّا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِيْنَ سَلَاسِلًا وَاَغْلَالًا وَّسَعِيْرًا ﴿٤﴾

4- “Doğrusu biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırlamışızdır.”

{ اِنَّا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ } “Doğrusu biz, kâfirler için hazırlamışızdır.” Ebû Cehil ve ashabına.

{ سَلَاسِلًا وَاَغْلَالًا } “Zincirler, demir halkalar.” Cehennemde.

{ وَسَعِيرًا } “Ve alevli bir ateş.” Yakıcı bir ateş.

٥ اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَاۡسٍ كَانَ مِزْجُهَا كَافُوْرًا

5- “İyiler ise karışımı kâfûr olan bir kadehten içerler.”

{ اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ } “İyiler ise içerler.” İmanlarında dosdoğru olan, Allah’a itaat eden.

{ مِنْ كَاۡسٍ } “Bir kadehten.” Cennette içkiden içeceklerdir.

{ كَانَ مِزْجُهَا كَافُوْرًا } “Karışımı kâfûr olan.” Karışımı.

٦ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ يُفَجِّرُوْنَهَا تَفْجِيرًا

6- “Bu bir kaynaktır ki, Allah’ın kulları ondan içerler ve onu istedikleri yere akıtırlar.”

{ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا } “Bu bir kaynaktır ki, ondan içerler.” Ondan.

{ عِبَادُ اللّٰهِ } “Allah’ın kulları.” Allah’ın veli kulları.

{ يُفَجِّرُوْنَهَا تَفْجِيرًا } “Ve onu istedikleri yere akıtırlar.” Onu karıştırırlar. Âyetin, “Kafur pınarını cennette evlerine ve saraylarına diledikleri yere kaynatarak akıtırlar.”

٧ يُوْفُوْنَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا

7- “Onlar adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü her tarafı kuşatacak olan bir günden korkarlar.”

Daha sonra onların dünyadaki özelliklerini belirterek şöyle buyurmuştur:

{ يُوْفُوْنَ بِالنَّذْرِ } “Onlar adaklarını yerine getirirler.” Ahdi ve Allah adına ettikleri yemini. Âyetin, “Farzları tamamlarlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَيَخَافُونَ يَوْمًا } “Bir günden korkarlar.” Bir günün azabından.

{ كَانَ شَرُّهُ } “Ve kötülüğü olan.” Azabı.

{ مُسْتَطِيرًا } “Her tarafı kuşatacak.” Yayılan.

﴿ ٨ ﴾ وَيُطْعَمُونَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا

8- “Kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.”

{ وَيُطْعَمُونَ عَلَىٰ حُبِّهِ } “Kendi canları çekmesine rağmen yemeği yedirirler.” Az olmasına ve canlarının çekmesine rağmen.

{ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا } “Yoksula, yetime.” Müslüman yoksula ve yetime.

{ وَأَسِيرًا } “Ve esire.” Müşriklerin ellerinde tutsak bulunan Müslüman esire. “Zindan ehline yedirirler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٩ ﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا

9- “Biz, size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.”

{ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ } “Biz, size sırf Allah rızası için yediriyoruz.” Kendileriyle Rableri arasında. Aslında bu sözü söylemediler. Ancak Allah Teâlâ onların kalplerinin doğruluğunu haber vererek şöyle buyurdu: “Biz, size sırf Allah rızası için yediriyoruz.” Allah’ın sevabı ve kerameti için.

{ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً } “Sizden ne bir karşılık bekliyoruz.” Bize onu karşılığını vereceğiniz mükâfat için değil.

{ وَلَا شُكُورًا } “Ne de bir teşekkür.” Kendisiyle bizi övmeniz için değil.

﴿ ١٠ ﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبَّنَا يَوْمًا غَبُوسًا قَمَطِيرًا

10- “‘Çünkü biz, yüzleri asacak olan o belalı günde, Rabbimizin azabından korkarız’ (derler).”

{إِنَّا نَحَافُ مِنْ رَبِّنَا} “Çünkü biz, Rabbimizin azabından korkarız’ (derler).” Rabbimizin azabından.

{يَوْمًا عَابُوسًا} “Yüzleri asacak olan günde.” Suratı asık.

{فَمُطَرِّبًا} “O belalı.” Şiddetli. Diyor ki, bugünün azabı ve dehşeti, azabının şiddeti.

﴿۱۱﴾ فَوَفِّيهِمُ اللَّهُ شَرَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّيْهِمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا

11- “İşte bu yüzden Allah onları, o günün azabından korur, yüzlerine bir güzellik ve sevinç verir.”

{فَوَفِّيهِمُ اللَّهُ} “İşte bu yüzden Allah onları, korur,” Onlardan uzaklaştırır.

{شَرَ ذَلِكَ الْيَوْمِ} “O günün azabından.” Bu günün azabını.

{وَلَقَّيْهِمُ} “Yüzlerine verir.” Onları bahşeder.

{نَضْرَةً} “Bir güzellik.” Yüz güzelliği ve baha.

{وَسُرُورًا} “Ve sevinç.” Kalpte bir sevinç.

﴿۱۲﴾ وَجَزَّيْهِمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا

12- “Sabretmelerine karşılık onlara cennet ve ipekli giysiler lütfeder.”

{وَجَزَّيْهِمُ} “Onlara lütfeder.” Onlara verir.

{بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا} “Sabretmelerine karşılık cennet ve ipekli giysiler.” Dünyada fakirlik ve başa gelen musibetlere sabretmelerine karşılık.

﴿۱۳﴾ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرُونَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا

13- “Orada divanlar üzerinde yastıklara yaslanırlar, orada ne yakıcı güneş görürler ne de dondurucu bir soğuk.”

{مُتَّكِئِينَ فِيهَا} “Orada yastıklara yaslanırlar.” Cennette nimetlenerek, oturarak.

{ عَلَى الْأَرَاكِ } “Divanlar üzerinde.” Örtülerle süslenip bezenen tahtlar. Buna göre erike/taht isminin alabilmesi için yanyana bitişik olmaları gerekir. Aynı ayrı olacak olurlar ise erike ismini alamazlar.

{ لَا يَرُونَ فِيهَا شُمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا } “Orada ne yakıcı güneş görürler ne de dondurucu bir soğuk.” Diyor ki, onlara ne güneşin sıcaklığı ne de zemheririn soğukluğu.¹

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾

14- “Üzerlerine cennetin gölgeleri sarkmış ve meyveleri de bol bol onlerine konulmuştur.”

{ وَدَانِيَةً } “Sarkmış.” Yakındır.

{ عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا } “Üzerlerine cennetin gölgeleri.” Ağacın gölgesi.

¹ a) İmam Buhârî der ki; İbn Abbâs dedi ki: “(الْأَرَاكِ) sözcüğü, sürür/tahtlar anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, İnsan Sûresi; Kitab-ü Bedi'l-Halk, 8. Bâb

İbn Hacer der ki: Bu haberi Abd ibn Humeyd, Husayn'dan, o da Mücahid'den, o da İbn Abbâs'tan oluşan sahih bir isnadla rivayet etmiştir. Bu rivayette İbn Abbâs şöyle der: “el-Eraik, odalardaki tahtlardır.” *Fethü'l-Bârî*, c. 6, s. 321.

b) Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: “Yani odalardaki/cennetteki.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 29, s. 213.

c) İbn Abbâs'ın âyette geçen (الْأَرَاكِ) sözcüğünü sürür/taht sözcüğüyle tefsir etmesi Arap yaşamının bir bölümüne bağlıdır. Yoksa öyle eş anlama dayalı bir tefsir yapılmış sanılabilir. Aktarılan hadislerde hical sözcüğü geçmektedir. Hical sözcüğü hacele sözcüğünün çoğuludur. Bu sözcük, elbiseyle örtülü kub-bemsi evler anlamındadır. Üst kısımlarda büyük tahtalara sahip olurlar. Hadislerde geçen ‘Serir’ sözcüğünün âyette geçen erike ismini alabilmesi için ancak hacele denilen odalarda bulunması gerekmektedir.

Erâik sözcüğünün taht olsun, sergi olsun dayanılan ve yaslanılan bütün şeyleri ifade etmekte olduğu da söylenilmiştir.

Erâik sözcüğünün bu isimle isimlendirilmesi ya bir tür ağaç olan erakten yapılmış bir yer olmasından, ya da ikamet etmek/oturmak için yapılmış bir yer olmasındandır. Nitekim ‘Erake bi'l-mekani Uruken’ deyimini, yerde bir süre kaldı demektir.

Erak kelimesinin aslı ise gözetmek üzere bir yerde ikamet etmekten alınmıştır. Daha sonra mecaz yoluyla diğer ikamet edilen yerler için de kullanılmıştır. *Tefsîrü'l-Alûsî*, c. 29, s. 158; *Müfredat*, E-R-K maddesi; *Lisânü'l-Arab*, H-C-L Maddesi.

{ وَذَلَّلْتَ } “Konulmuştur.” Teshir edilmiş ve yaklaştırılmıştır.

{ قُطُوْفَهَا } “Ve meyveleri de.” Meyvesi.

{ تَذْلِيلًا } “Bol bol önlerine.” Boyunduruk altına konulmuş.

﴿١٥﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا

15- “Aralarında gümüşten kaplar ve billur kupalar dolaştırılır.”

{ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ } “Aralarında dolaştırılır.” Hizmette.

{ بِآنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا } “Gümüşten kaplar ve billur kupalar.” Kulpları ve emzikleri olmayan sürahiler.

﴿١٦﴾ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَرُوهَا تَقْدِيرًا

16- “Gümüşten öyle kadehler ki, sâkiler bunu ölçüsünce tayin ve takdir ederler.”

{ قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ قَدَرُوهَا } “Gümüşten öyle kadehler ki, sâkiler bunu tayin ve takdir ederler.” Cennet gençlerinin avuçlarıncı.

{ تَقْدِيرًا } “Ölçüsünce.” Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kadehlerde öyle takdir ederler ki, ne artar ne de eksiktir.

﴿١٧﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا

17- “Onlara orada karışımı zencefil olan kadehten içirilir.”

{ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا } “Onlara orada içirilir.” Cennette.

{ كَأْسًا } “Kadehten.” İçki.

{ كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا } “Karışımı zencefil olan.” Karışımı.

﴿١٨﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا

18- “Bu, orada bir pınardır ki, adına Selsebil denir.”

{ عَيْنًا فِيهَا } “Bu, orada bir pınardır ki.” Cennette.

{ تُسَمَّى } “Adına denir.” Bu pınara.

{ سَلْسَبِيلًا } “Selsebil.” Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Allah Teâlâ’dan oraya ulaştıracak yolu soruştur.

﴿١٩﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُورًا

19- “Aralarında öyle ölümsüz gençler dolaşır ki, onları görsen, kendilerini etrafa saçılmış inciler sanırsın!”

{ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ } “Aralarında öyle dolaşır ki.” Hizmette.

{ وَلِدَانٌ } “Gençler.” Ve saflıkta.

{ مُّخَلَّدُونَ } “Ölümsüz.” Cennette ebedi kalacaklardır, ölmezler ve çıkartılmazlar. Âyetin, “Süslenmişlerdir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ إِذَا رَأَيْتَهُمْ } “Onları görsen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şayet onları görseydin.

{ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنْثُورًا } “Kendilerini etrafa saçılmış inciler sanırsın!” Saflıkta. Âyetin, “Çokça. Onlara dağılıp saçılmıştı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٢٠﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا

20- “Orada nereye baksan, karşında bir nimet ve büyük bir saltanat görürsün!”

{ وَإِذَا رَأَيْتَ } “Baksan.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ ثَمَّ } “Orada nereye.” Cennette.

{ رَأَيْتَ } “Görürsün!” Ehlini.

{ نَعِيمًا } “Karşında bir nimet.” Sürekli.

{ وَمُلْكًا كَبِيرًا } “Ve büyük bir saltanat.” Onların huzurlarına ancak selam ve izin isteme ile bir kimsenin girebileceği.

عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَاسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوْاْ أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ

﴿٢١﴾ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا

21- “(Cennet ehlinin) üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın giysiler vardır. Gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirmiştir.”

{عَالِيَهُمْ} “(Cennet ehlinin) üzerlerinde vardır.” Omuzlarında, eğer elif ile okunursa.

{ثِيَابٌ سُندُسٍ خُضْرٌ} “Yeşil ipekten ince.” Dibactan latif olan şey.

{وَاسْتَبْرَقٌ} “Ve kalın giysiler.” Dibactan kalın olan şey.

{وَحُلُّوْا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ} “Gümüş bilezikler takınmışlardır.” Gümüşten kaftanlar.

{وَسَقَّيْهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا} “Rableri onlara tertemiz bir içki içirmiştir.” Kirden arındırılmış. Âyetin, “Onları hileden, aldatmadan ve düşmanlıktan arındıran” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٢٢﴾ إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا

22- “Onlara, ‘Bütün bunlar, sizin için bir mükâfattır; böylece sizin çalışmanız karşılığını bulmuştur.’ (denilir).”

{إِنَّ هَذَا} “Onlara, ‘Bütün bunlar’ (denilir).” Size açıklanan yiyecek, içecek ve giyecek.

{كَانَ لَكُمْ جَزَاءً} “Sizin için bir mükâfattır.” Allah katından bir sevaptır.

{وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا} “Böylece sizin çalışmanız karşılığını bulmuştur.” Ameliniz de artırma konusunda makbuldür.

﴿٣٣﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الْقُرْآنَ عَلَيْكَ تُنْزِيلًا

23- “Bu Kur’an’ı sana biz, evet biz indirdik.”

{إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الْقُرْآنَ عَلَيْكَ} “Bu Kur’an’ı sana biz, evet biz indirdik.” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an ile.

{تَنْزِيلًا} “İndirile.”² Bir âyet, iki âyet veya sûreleri ayrı ayrı bölümler halinde bölünmüş olarak.

² Tarafımızdan eklenmiştir.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾

24- “Öyleyse Rabbinin hüküm vermesi için sabret ve onlardan hiçbir günahkâra veya hiçbir nanköre boyun eğme!”

{ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ } “Öyleyse Rabbinin hüküm vermesi için sabret.” Rabbinin hükmüne. Âyetin, ‘Rabbinin risaletini tebliğ’ anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ } “Ve onlardan boyun eğme!” Kureyş kâfirlerinden.

{ آثِمًا } “Hiçbir günahkâra.” Fâcîr ve çokça yalancıya. Yani Velid ibn Muğire’ye.

{ أَوْ كَفُورًا } “Veya hiçbir nanköre.” Allah’ı inkâr edene. Bu da Utbe ibn Rebia’dır.

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

25- “Sabah, akşam Rabbinin adını an.”

{ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ } “Rabbinin adını an.” Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ بُكْرَةً وَأَصِيلًا } “Sabah, akşam.” Sabah akşam. Yani sabah, öğle ve ikinci namazlarını.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾

26- “Gecenin bir kısmında Allah’a secde et. Gecenin uzun bir bölümünde de O’nu tesbih et!”

{ وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ } “Gecenin bir kısmında Allah’a secde et.” Akşam ve yatısı namazını kıl.

{ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا } “Gecenin uzun bir bölümünde de O’nu tesbih et!” Onun için geceleyin namaz kıl. Söz konusu namaz, nafile namazdır. Gece namazının ashabı için değil, ancak kendisi için bir yükümlülük olduğu söylenmiştir.

﴿٢٧﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا

27- “Onlar şu geçici dünya hayatını seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü ihmal ediyorlar!”

{ إِنَّ هَؤُلَاءِ } “Onlar.” Mekke ehli.

{ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ } “Şu geçici dünya hayatını seviyorlar da.” Dünya için çalışmayı.

{ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ } “Önlerindeki... ihmal ediyorlar!” Önlerinde bulunan ahiret için amel etmeyi bırakıyorlar.

{ يَوْمًا ثَقِيلًا } “Çetin bir günü.” Şiddetli. O günün dehşeti ve azabıdır.

﴿٢٨﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَلَهُمْ تَبْدِيلًا

28- “Onları biz yarattık ve yaratılışlarını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde, onları (yok eder), yerlerine benzerlerini getiririz.”

{ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ } “Onları biz yarattık.” Yani Mekke ehlini.

{ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ } “Ve yaratılışlarını sapasağlam yaptık.” Onların yaratılışlarını kuvvetlendirdik.

{ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَلَهُمْ } “Dilediğimizde, onları (yok eder), benzerlerini getiririz.” Yani onları helak eder.

{ تَبْدِيلًا } “Yerlerine.” Bir helak edişle. Diyor ki, bu kâfir günahkârları helak etmek ve yerlerine onlardan daha hayırlısını ve Allah’a daha çok itaat edenini getirmek istersek.

﴿٢٩﴾ إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

29- “Şüphesiz ki, bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar.”

{ إِنَّ هَذِهِ } “Şüphesiz ki, bu.” Bu sûre.

{ تَذْكِرَةٌ } “Bir öğüttür.” Allah’tan bir öğüttür.

{ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ } “Artık dileyen Rabbine tutar.” Dileyen Rab-
bini bir tutar ve bunu Rabbine varan bir yol edinir.

{ سَبِيلًا } “Bir yol.” Dönüş.

﴿ ٣٠ ﴾ وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

30- “Sizler ancak Rabbinizin dilemesi sayesinde (bir şeyi) dileyey-
bilirsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, tam hüküm ve hikmet
sahibi olandır.”

{ وَمَا تَشَاؤُنَ } “Sizler (bir şeyi) dileyebilirsiniz.” Hayır, şer, iman ve
küfür.

{ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ } “Ancak Rabbinizin dilemesi sayesinde.” Allah’ın si-
zin için dilediğini dilemesiyle.

{ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا } “Şüphesiz Allah her şeyi bilen.” Sizin dilediğiniz
hayır ve şerri.

{ حَكِيمًا } “Tam hüküm ve hikmet sahibi olandır.” Ancak kendisinin
dilemesiyle sizin hayır ve şerri dileyebileceğinize hükmetmesiyle.

﴿ ٣١ ﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

31- “O, dilediğini rahmetine sokar. Zalimler için ise can yakıcı bir
azap hazırlamıştır.”

{ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ } “O, dilediğini rahmetine sokar.” Dilediğine
ehil olan kimseye İslam diniyle ikramda bulunur.

{ وَالظَّالِمِينَ } “Zalimler.” Kâfir müşriklere.

{ لَهُمْ أَعَدَّ } “İçin ise hazırlamıştır.” Ahirette yakın bir azap.

{ عَذَابًا أَلِيمًا } “Can yakıcı bir azap.” Acıtması kalplerine işleyen bir
acııcı.

77- MÜRSELÂT SÛRESİ

Kendisinde “Mürselât”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütününü Mekkîdir. Âyet sayısı 50, sözcük sayısı 181 ve harf sayısı da 816’dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالْمُرْسَلَاتِ عُزْفًا ١

1- “Yemin olsun, bir iyilik için gönderilenlere.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mürselât Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{وَالْمُرْسَلَاتِ عُزْفًا} “Yemin olsun, bir iyilik için gönderilenlere.” Diyor ki, Allah Teâlâ atın yelesi gibi meleklerle çokça yemin etmiştir. Âyetin marufla gönderilen, yani Hazret-i Cebrael, Mikail ve İsrâfil meleklerini kastettiği de söylenmiştir.

فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ٢

2- “Esip savuranlara.”

{فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا} “Esip savuranlara.” Şiddetli kasırgalara yemin ederim ki. “Asf” sözcüğü bir kavmin evlerine esen şiddetli rüzgârdır.

وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ۝۳

3- “Yaydıkça yayanlara.”

{ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا } “Yaydıkça yayanlara.” Yağmura, yani yağmura yemin ederim ki. Âyetin, “Yağmuru yayan bulutlara” anlamına geldiği de söylenmiştir. Kitapları dağıtan melekler olduğu da söylenmiştir.

فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ۝۴

4- “(Hak ile bâtlı) birbirinden iyice ayıranlara.”

{ فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا } “(Hak ile bâtlı) birbirinden iyice ayıranlara.” Hak ve bâtlı birbirinden ayırt eden Meleklerle yemin ederim ki. Âyetin, “Hak ve bâtlı, helal ve haramı ayırt eden Kur’an âyetlerini kastettiği de söylenmiştir. Bu üç âyette konu edilenin rüzgâr olduğu da söylenmiştir.

فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ۝۵

5- “Sonra bir öğüt bırakanlara.”

{ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا } “Sonra bir öğüt bırakanlara.” Vahyi inzal eden meleklerle yemin ederim ki.

عَذْرًا أَوْ تَنْذِيرًا ۝۶

6- “Gerek özür, gerek uyarı için”

{ عَذْرًا } “Gerek özür, için.” Haksızlığına ve zulmüne Allah için.

{ أَوْ تَنْذِيرًا } “Gerek uyarı.” Azabından mahlukatı için. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Gerek özür”, helal. “Gerek uyarı”, haram için. Şöyle de anlamlandırılmıştır: “Gerek özür”, emir. “Gerek uyarı”, nehiy için. Âyetin anlamının şu olduğu da söylenmiştir: “Ge-

rek özür", vaat. "Gerek uyarı", tehdit. Allah Teâlâ bunların bütününe yemin etmiştir.

٧ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعَ

7- "Bilin ki, size vaat olunan, mutlaka gerçekleşecektir!"

{ إِنَّمَا تُوعَدُونَ } "Bilin ki, size vaat olunan," Ahirette vaat olunan se-vap ve cezalandırma.

{ لَوَاقِعَ } "Mutlaka gerçekleşecektir!" Başınıza gelecektir.

٨ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ

8- "Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman."

{ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ } "Yıldızların ışığı söndürüldüğü zaman." Işığı giderildiği zaman.

٩ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ

9- "Gök yarıldığı zaman."

{ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ } "Gök yarıldığı zaman." Yarıldığında.

١٠ وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ

10- "Dağlar ufalanıp savrulduğu zaman."

{ وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ } "Dağlar ufalanıp savrulduğu zaman." Dağlar yerlerinden söküldüğünde.

١١ وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِثَتْ

11- "Elçilere (tanıklık için) vakit belirlendiği zaman (artık kıyâmet kopmuştur)."

{ وَإِذَا الرُّسُلُ أَقْبَتَتْ } “Elçilere (tanıklık için) vakit belirlendiği zaman (artık kıyâmet kopmuştur).” Toplandığında.

١٢ لَا يَّيْ يَوْمِ أُجِّلَتْ

12- “Bunlar, hangi güne ertelendiler?”

{ لَا يَّي يَوْمِ أُجِّلَتْ } “Bunlar, hangi güne ertelendiler?” Bu şeyler. Diyor ki, bu şeylerin sahibi hangi gün için bu şeyleri ertelemektedir?

١٣ لِيَوْمِ الْفَضْلِ

13- “Hüküm gününe!”

{ لِيَوْمِ الْفَضْلِ } “Hüküm gününe!” Mahlukatın ayrıldığı.

١٤ وَمَا أَذْرِيكَ مَا يَوْمِ الْفَضْلِ

14- “O hüküm gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?”

{ وَمَا أَذْرِيكَ } “Sen nereden bileceksin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مَا يَوْمِ الْفَضْلِ } “O hüküm gününün ne olduğunu.” Fasil/hüküm gününün ne olduğunu sana ne bildirdi?

١٥ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

15- “O gün, yalanlayanların vay haline!”

{ وَيْلٌ } “Vay haline!” Cehennemde irinden ve kandan oluşan bir vadi. Veyl’in cehennemde bir kuyu olduğu da söylenmiştir. Şiddetli azap anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün,” Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ } “Yalanlayanların.” Allah Teâlâ’yı, kitabı, Resûl (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlerin.

﴿ ١٦ ﴾ أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ

16- “Biz öncekileri helâk etmedik mi?”

{ أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ } “Biz öncekileri helâk etmedik mi?” Azap ve ölüm ile.

﴿ ١٧ ﴾ ثُمَّ نُنَبِّئُهُمُ الْآخِرِينَ

17- “Sonra, arkadan gelenleri de onlara katarız.”

{ ثُمَّ نُنَبِّئُهُمُ الْآخِرِينَ } “Sonra, arkadan gelenleri de onlara katarız.”
Sonra da geriye kalan sonrakileri öncekilere, öncekilerin ölümle ve azap ile yok olmalarının ardından katmadık mı?

﴿ ١٨ ﴾ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

18- “İşte biz suçlulara böyle yaparız!”

{ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ } “İşte biz suçlulara böyle yaparız!” Senin kavminden müşrik olanlara.

﴿ ١٩ ﴾ وَيَلْ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

19- “O gün, yalanlayanların vay haline!”

{ وَيَلْ } “Vay haline!” Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet günü.

{ لِّلْمُكَذِّبِينَ } “Yalanlayanların.” Senin kavminden imanı ve dirilişi yalanlayanların.

﴿ ٢٠ ﴾ أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ

20- “Biz sizi bayağı bir sudan yaratmadık mı?”

{ أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ } “Biz sizi yaratmadık mı?” Ey yalancılar topluluğu!

{ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ } “Bayağı bir sudan.” Zayıf bir nutfeden.

٢١ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ

21- “Sonra onu sağlam bir yere koyduk.”

{ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ } “Sonra onu sağlam bir yere koyduk.” Kadının rahmi olan korunaklı yerde.

٢٢ إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ

22- “Belli bir süreye kadar.”

{ إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ } “Belli bir süreye kadar.” Karından çıkış vaktine kadar, dokuz ay veya dokuz aydan biraz az veya biraz fazla zamana kadar.

٢٣ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ

23- “Sonra şekil verdik, biz ne güzel şekil vericileriz!”

{ فَقَدَرْنَا } “Sonra şekil verdik.” Yaratılışını takdir ettik. Âyetin, “Yaratılışına sahip olduk” anlamına geldiği de söylenmiştir. “Ona annesinin karnında yaratılışının şeklini verdik” anlamı da verilmiştir.

{ فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ } “Biz ne güzel şekil vericileriz!” Takdir edişimiz ve yaratılışına suret verişimiz ne kadar güzeldir.

٢٤ وَيَلَّ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ

24- “O gün yalanlayanların vay haline!”

{ وَيَلَّ } “Vay haline!” Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet günü.

{ لِّلْمُكَذِّبِينَ } “Yalanlayanların.” İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

٢٥ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا

25- “Biz yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?”

Allah Teâlâ kullarına olan lütfunu açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا } “Biz yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?” Onların dönüşü.

٢٦ أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا

26- “Diriler ve ölüler için.”

{ أَحْيَاءَ } “Diriler için.” Üstünde.

{ وَأَمْوَاتًا } “Ve ölüler.” Altında. Âyetin, “Diriler ve ölüler için bir kap” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٢٧ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَّ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا

27- “Orada yüksek dağlar yarattık ve sizlere tatlı bir su içirdik.”

{ وَجَعَلْنَا فِيهَا } “Orada yarattık.” Yerde.

{ رَوَاسِيَّ } “Dağlar.” Yere kazık olsun diye sabit dağlar.

{ شَامِخَاتٍ } “Yüksek.” Uzun.

{ وَأَسْقَيْنَاكُمْ } “Ve sizlere içirdik.” Ey yalancılar topluluğu.

{ مَاءً فُرَاتًا } “Tatlı bir su.” Tatlı su. Yumuşak içilmesi kolay su anlamına geldiği de söylenmiştir.

٢٨ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

28- “O gün yalanlayanların vay haline!”

{ وَيْلٌ } “Vay haline!” Şiddetli azap.

{يَوْمَئِذٍ} “O gün.” Kıyâmet günü.

{لِلْمُكَذِّبِينَ} “Yalanlayanların.” İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

٢٩ انْطَلِقُوا إِلَى مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ

29- “(İnkâr edenlere o gün şöyle denilir:) Yalan sayageldiğiniz azaba doğru gidin bakalım!”

{انْطَلِقُوا} “(İnkâr edenlere o gün şöyle denilir:) Gidin bakalım!” Ey yalancılar topluluğu.

{إِلَى مَا} “Azaba doğru.” Dünyada.

{كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ} “Yalan sayageldiğiniz.”¹ Gerçekleşmeyeceğini ki, bu söylediğiniz, cehennem azabıdır. Zebaniler hesabın bitmesinin ardından onlara şöyle derler:

٣٠ انْطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ

30- “Üç kola ayrılmış bir gölgeye gidin!”

{انْطَلِقُوا} “Gidin!” Ey yalancılar topluluğu.

{إِلَى ظِلٍّ} “Bir gölgeye.” Cehennem ateşinin dumanına.

{ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ} “Üç kola ayrılmış.” Bölüme.

٣١ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ الْلَّهَبِ

31- “O ne gölgelendirir, ne de alevden korur.”

{لَا ظَلِيلٍ} “O ne gölgelendirir.” Cehennem ateşinin sıcaklığından ne koruyucudur.

{وَلَا يُغْنِي مِنَ الْلَّهَبِ} “Ne de alevden korur.” Ne de cehennem ateşinin alevine karşı koruyucudur.

¹ “Küntüm bihi” ifadesi tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme ekledik.

﴿٣٣﴾ إِنَّهَا تَزْمِي بِشَرِّ كَالْقَصْرِ

32- “O, saray gibi kocaman kıvılcımlar saçar.”

{ إِنَّهَا تَزْمِي بِشَرِّ } “O, kocaman kıvılcımlar saçar.” Yani cehennem ateşi, kıvılcımlar atar.

{ كَالْقَصْرِ } “Saray gibi.” Büyük ağaçların en alt bölümleri gibi.

﴿٣٣﴾ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ

33- “Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir.”

{ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ } “Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir.”
Siyah.²

² Bu dipnot 32 ve 33. âyetler için geçerlidir.

a) İmam Buhârî, Abdurrahman İbn Abis’ten rivayetine göre; o şöyle demektedir: “İbn Abbâs’ın, ‘Herbiri saray kadar kıvılcımlar atar’ buyruğu hakkında şunları söylediği belirtilmektedir: ‘Bizler üç zira ya da daha fazla boyda ahşabı kış için kaldırdık. Buna da (قَصْرٌ) adını verdik. ‘Ve her biri sarı erkek develeri andırır’, gemi ipleri anlamınadır. Bunlar orta boylu insanlar gibi oluncaya kadar toplanırlardı.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Müreselat Sûresi, 4933 ve 4942 nolu hadisler.

b) Hâkim en-Nisâbü’rî, Abdurrahman ibn Abis kanalıyla İbn Abbâs’tan bu rivayeti aktarır ve bu hadisin isnad bakımından sahih olduğunu, ancak Buhârî ve Müslim’in tahrir etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü’t-Tefsir, Mürselat Sûresi, c. 2, s. 511.

Taberî de bu haberi bu kanalla zıkr eder. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 29, s. 240.

c) İbn Abbâs’ın tefsirinden anlaşıldığına göre, âyette geçen “Kasr” sözcüğünden murad, insanların kış için kaldırdığı büyük büyük odunlardır. (جِمَالَتٌ صُفْرٌ) sözcüğünden kasıt ise gemilerin ipleridir. Bu ip toplandığında ortalama bir insan boyuna ulaşmaktadır.

d) Buna göre cehennem ateşinin kıvılcımları uzunluğu üç zira veya daha fazla ulaşan büyük odunlar kadardır. Genişliği ise bir araya getirilip toplandığında ortalama bir insanın hacmine ulaşan ortalama bir insan boyunda olmaktadır.

e) Bu âyetler hakkında İbn Abbâs’tan başka bir görüş daha aktarılmıştır. İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o, (إِنَّهَا تَزْمِي بِشَرِّ كَالْقَصْرِ) “Herbiri saray kadar kıvılcımlar atar” ilahî buyruğu hakkında şöyle diyordu: “Büyük bir kasır gibi.” (كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ) “Ve her biri sarı

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾

34- “O gün yalan sayanların vay haline!”

{ وَيْلٌ } “Vay haline!” Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ } “Yalanlayanların.” İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾

35- “Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür.”

{ هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ } “Bu, (kâfirlerin) konuşamayacağı bir gündür.” Bazı yerlerde konuşamayacakları bazı yerlerde de konuşabilecekleri.³

erkek devaleri andırır” ilahî buyruğu hakkında ise şöyle diyordu: “Bakır kütleleri” Tefsîr-ü-Taberî, c. 29, s. 239 ve 242.

f) Acaba bu rivayetlerden hangisi sağlamdır, yoksa İbn Abbâs iki farklı zamanda iki farklı şekilde mi tefsir etmiştir? Zira Ali ibn Ebî Talha’dan gelen rivayetlerin de isnad bakımından hasen haber kategorisinde olduğunu belirtmiştik. İbn Abbâs’ın, âyetin bu iki farklı anlama geldiği görüşünde olması olasılık dahilindedir. İlle de tercih yapılacak olursa Buhârî’deki daha sahihtir.

³ a) İmam Buhârî der ki: “İbn Abbâs’a (هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ) ‘Bu onların konuşamayacakları bir gündür’, ‘Vallahi bizler Rabbimize ortak koşmadık’, ‘İşte o gün ağızlarına mühür vururuz’ âyetleri hakkında soruldu. O da cevaben: ‘Kıyâmet gününde farklı farklı konumları vardır. Bazen konuşabilirler, bazen de kendilerine mühür vurulur’ dedi.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsîr, Mürselat Süresi.

b) İbn Abbâs’ın “Kıyâmet gününde farklı farklı konumları vardır. Bazen konuşabilirler, bazen de kendilerine mühür vurulur” sözleri şu anlama gelmektedir: Kıyâmet gününde farklı farklı durumlar vardır. Kâfirler bu konumların bir bölümünde konuşup özür beyan edebilirler, bir bölümünde ise ağızlarına mühür vurulur.

c) Abd ibn Humeyd’in Ebû’l-Duhâ kanalından rivayetine göre Nafi ibn Ezrak ile Atiyye ibn Abbâs’ın yanına vararak şöyle dediler: “Ey İbn Abbâs! Allah Teâlâ’nın (ثُمَّ أَنْتُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ) ‘Bu, onların konuşamayacakları bir gündür’, ‘Vallahi bizler Rabbimize ortak koşmadık’, ‘Sonra şüphesiz, siz de kıyâmet günü, Rabbinizin huzurunda davalacaksınız.’

(39/ez-Zümer/31), (وَاللَّهُ زَيَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ) ‘Vallahi bizler Rabbimize ortak koşmadık’, ‘Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık’ (6/el-En’âm/23),

﴿ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴾

36- “Onlara izin de verilmez ki, (sözde) özürlerini beyan etsinler!”

{ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ } “Onlara izin de verilmez ki, (sözde) özürlerini beyan etsinler!” Konuşmaya.

(وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا) ‘Allah’tan hiçbir haberi gizleyemezler.’ (4/en-Nisa/42) buyrukları hakkında bize bilgi ver.”

İbn Abbâs şöyle dedi: “Yazıklar olsun sana ey İbn Ezrak! Kıyâmet günü uzun bir gündür. Bu günde çeşitli konular vardır. Bir konum olur ki, insanlar konuşamazlar da daha sonra kendilerine konuşmak için izin verilir. Bu durumda da tartışmaya başlarlar. Sonra Allah Teâlâ’nın dilediği kadar yemin edip inkâr ederler. İşte yemin edip inkâr etmeye başladıklarında Allah Teâlâ ağızlarına mühür vurur ve organlarına emredilir. Organlar da bunun üzerine onların haklarında yaptıklarına dair şehadette bulunurlar. Daha sonra dilleri konuşur ve yaptıkları şeylere karşı kendi nefisleri aleyhinde şahidlikte bulunurlar. İşte bu, senin sorduğun (وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا) ‘Allah’tan hiçbir haberi gizleyemezler.’ (4/en-Nisa/42) buyruğudur.” *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 686.

d) Hâkim en-Nisâbü’rî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle dedi: Nafi ibn Ezrak kendisinden ‘Bu, onların konuşamayacakları bir gündür’ (فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هُمْسًا), ‘Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin’ (20/Tâhâ/108), ‘İşte bu duruma düştükleri vakit onlardan bir kısmı, diğerlerine yönelir, birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar.’ (37/es-Sâffât/27), (فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَقْرَبُوا كِتَابِيَةَ) ‘Kitabı sağ tarafından verilen: Alın, kitabımı okuyun, der.’ (69/el-Hakka/19) âyetleri hakkında “Bunlar nedir?” diye sordu.

İbn Abbâs şöyle dedi: “Yazıklar olsun sana! Sen bunu benden önce hiçbir kimseye sordun mu?” Nafi: “Hayır” karşılığını verdi.

İbn Abbâs: “Eğer bunu benden önce başka bir kimseye sormuş olsaydın kuskusuz helak olurdun. Allah Tebarek ve Teâlâ (وَأَنْ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ) ‘Rabbinin katında bir gün sizin saydıklarınızdan bin yıl gibidir’ (22/El-Hac/47) buyurmuyor mu?” diye karşılık verdi.

Nafi: “Evet” karşılığını verdi.

İbn Abbâs: “Bugünlerden her bir gün türlü türlü konuma sahiptir.”

Hâkim der ki: “Bu hadis isnad bakımından sahihtir. Zehebî ise şöyle der: “Bu hadisin isnadında geçen Yahya ibn Raşid el-Mazini’yi Neseî zayıf saymıştır.” *El-Müstedrek*, c. 4, s. 573, Kitâbü’l-Emval.

Yahya ibn Raşid el-Mazini Ebû Said el-Bera: Bu şahsı Hâfız ibn Hacer de zayıf saymıştır. *Et-Takrib*, c. 2, s. 347, 60 nolu madde.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

37- "O gün yalan sayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ } "Vay haline!" Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ } "O gün." Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ } "Yalanlayanların." İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

هَذَا يَوْمُ الْفَضْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأُولَئِكَ ﴿٣٨﴾

38- "(O zaman şöyle denir): İşte bu, o hüküm günüdür. Biz sizi ve sizden öncekileri bir araya getirmiştir."

{ هَذَا يَوْمُ الْفَضْلِ } "(O zaman şöyle denir): İşte bu, o hüküm günüdür." İnsanlar/mahlukatlar arasında.

{ جَمَعْنَاكُمْ } "Biz sizi bir araya getirmiştir." Ey yalancılar topluluğu.

{ وَالْأُولَئِكَ } "Ve sizden öncekileri." Sizden öncekileri ve sizden sonrakileri.

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾

39- "(Azaptan kurtulmak için) bir çareniz varsa gösterin bana!"

{ فَإِنْ كَانَ } "(Azaptan kurtulmak için) varsa." Ey yalancılar topluluğu.

{ لَكُمْ كَيْدٌ } "Bir çareniz."⁴ Bana karşı bir şey yapmanız takdir olunmuş.

{ فَكِيدُونِ } "Gösterin bana!" Bana uygulayınız. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: "(Azaptan kurtulmak için) bir çareniz varsa

⁴ "Leküm" sözcüğü tefsir metninde önceki bölümde yer almasına rağmen anlam bütünlüğünü sağlamak gayesiyle bu bölüme aldık.

gösterin bana!", çözüm varsa. "*Gösterin bana*", bana karşı çözüm arayınız.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

40- "O gün yalan sayanların vay haline!"

{ وَيْلٌ } "*Vay haline!*" Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ } "*O gün.*" Kıyâmet günü.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ } "*Yalanlayanların.*" İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾

41- "Şüphesiz (o gün) takva sahipleri gölgeler altında, pınar başlarında."

Daha sonra Allah Teâlâ mü'minlerin yerleşecekleri yerleri açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ إِنَّ الْمُتَّقِينَ } "*Şüphesiz (o gün) takva sahipleri.*" Küfür, şirk ve ahlaksızlıklardan sakınanlar.

{ فِي ظِلَالٍ } "*Gölgeler altında.*" Ağaç(lar)ın gölgesinde.

{ وَعُيُونٍ } "*Pınar başlarında.*" Açık akan bir su.

وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾

42- "Canlarının çektiği meyveler arasında olacaklardır."

{ وَفَوَاكِهَ } "*Meyveler arasında olacaklardır.*" Türlü türlü meyveler.

{ مِمَّا يَشْتَهُونَ } "*Canlarının çektiği.*" Arzuladıkları.

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

43- "Yaptıklarınıza karşılık âfiyetle yeyin, için!" (denilir)."

{كُلُوا} “Yeyin, (denilir).” Allah Tebarek ve Teâlâ onlara “Meyvelerden yiyiniz” buyurur.

{وَأَشْرَبُوا} “İçin.” Nehirlerden içiniz.

{هَبْنَا} “Âfiyetle.” Hastalık olmaksızın ve ölmeksizin kolayca.

{بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ} “Yaptıklarınıza karşılık.” Ve dünyada söylediğiniz hayırlar nedeniyle.

٤٤ اِنَّا كَذَلِكْ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

44- “İşte biz, güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız.”

{اِنَّا كَذَلِكْ} “İşte böyle.” İşte bu şekilde.

{نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ} “Biz güzel davrananları mükâfatlandırırız.” Söz ve eylemle.

٤٥ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

45- “O gün yalan sayanların vay haline!”

{وَيْلٌ} “Vay haline!” Şiddetli azap.

{يَوْمَئِذٍ} “O gün.” Kıyâmet günü.

{لِلْمُكَذِّبِينَ} “Yalanlayanların.” İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

٤٦ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا اِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ

46- “(Ey inkârcılar!) Yiyin, dünyadan biraz yararlanın! Çünkü sizler suçlusunuz!”

{كُلُوا} “(Ey inkârcılar!) Yiyin.” Ey yalancılar topluluğu.

{وَتَمَتَّعُوا} “Dünyadan yararlanın!” Yaşayınız.

{قَلِيلًا} “Biraz.” Dünyada biraz.

{ اِنَّكُمْ مُّجْرِمُونَ } “Çünkü sizler suçlusunuz!” Müşriklersiniz. Ahirette varacağınız yer cehennemdir. Bu, Allah tarafından onlara yönelik bir tehdittir.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾

47- “O gün yalan sayanların vay haline!”

{ وَيْلٌ } “Vay haline!” Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet günü.

{ لِّلْمُكَذِّبِينَ } “Yalanlayanların.” İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ازْكُرُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾

48- “Onlara, ‘Rükû edin!’ denildiği zaman rükû etmezler.”

{ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ } “Onlara, denildiği zaman.” Yalancılara dünyadayken Allah Teâlâ’yı birlemekle O’na boyun eğiniz.

{ اَزْكُرُوا } “Rükû edin!” Allah Teâlâ’yı birleyerek.

{ لَا يَرْكَعُونَ } “Rükû etmezler.” Birleyerek boyun eğmezler.”

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir. Bu durum ahirette gerçekleşecektir. Allah Teâlâ onlara “Eğer Allah Rabbimizdir. Bizler müşriklerden değil idik şeklindeki söylediklerinizde doğrulardan iseniz secde ediniz” diyecek; ancak onlar secde etmeye güç yetiremeyeceklerdir. Omurgaları kaleler gibi kalakalacaktır. Bu âyetin Sakifliler hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Zira onlar “Bizler rükû ve secde ile sırtlarımızı eğmeyiz” demişlerdi.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

49- “O gün yalan sayanların vay haline!”

{ وَيْلٌ } “Vay haline!” Şiddetli azap.

{يَوْمَئِذٍ} “O gün.” Kıyâmet günü.

{لِلْمُكَذِّبِينَ} “Yalanlayanların.” İmanı ve dirilişi yalanlayanlar.

فَبَايَ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ

50- “Onlar artık bundan sonra hangi söze inanacaklar!”

{فَبَايَ حَدِيثٍ} “Onlar artık hangi söze.” Kitaba.

{بَعْدَهُ} “Bundan sonra.” Allah’ın kitabından sonra.

{يُؤْمِنُونَ} “İnanacaklar!” Bu habere inanmazlarsa.

78- NEBE' SÛRESİ

Kendisinde “Nebe”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkâdir. Âyet sayısı 40, sözcük sayısı 130 ve harf sayısı da 690’dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ١

1- “Onlar birbirlerine neyi soruyorlar?”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nebe’ Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ} “Onlar birbirlerine neyi soruyorlar?” Diyor ki, Ku-reyşliler ne hakkında konuşuyorlar?

عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ ٢

2- “O büyük haberi mi?”

{عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ} “O büyük haberi mi?” Değerli, şerefli, ulu Kur’an’ın haberini mi?

الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ٣

3- “Ki, onlar o konuda ayrılığa düşmüşlerdir.”

{الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ} “Ki, onlar o konuda ayrılığa düşmüşlerdir.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı onların bir bölümü yalanlamakta diğer bir bölümü ise tasdik etmektedir. Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Kur’an’dan bir bölüm getirip de onu O’na okuduğunda Mekkeliler kendi aralarında bundan bahsederlerdi. Onların bir bölümü bunu tasdik eder diğer bölümü ise yalanlardı.

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ٤

4- “Hayır! İleride bilecekler!”

{كَلَّا} “Hayır!” Bu yalanlayanlar için bir reddiyedir.

{سَيَعْلَمُونَ} “İleride bilecekler!” Ölümün başlarına geldiğinde kendilerine ne yapılacağını bileceklerdir.

ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ٥

5- “Yine hayır! İleride bilecekler!”

{ثُمَّ كَلَّا} “Yine hayır!” Gerçekten.

{سَيَعْلَمُونَ} “İleride bilecekler!” Kabirde kendilerine ne yapılacağını bileceklerdir. Bu Allah tarafından Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlayanlara yönelik bir tehdittir.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ٦

6- “Biz yeryüzünü bir beşik yapmadık mı?”

Onlara verdiği nimeti belirtmek üzere şöyle buyurdu:

{أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا} “Biz yeryüzünü bir beşik, yapmadık mı?” Sergi ve döşek.

وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا ٧

7- “Dağları da birer kazık yapmadık mı?”

{ وَالْجِبَالُ أَوْتَادًا } “Dağları da birer kazık yapmadık mı?” Sizi sarsmasın diye dağları yer için kazık yapmadık mı?

۸ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا

8- “Sizleri de çift çift yarattık.”

{ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا } “Sizleri de çift çift yarattık.” Erkek ve dişi olarak.

۹ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا

9- “Uykunuzu dinlenme yaptık.”

{ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا } “Uykunuzu dinlenme yaptık.” Bedenlerinizin rahat etmesi için. Âyetin, “Güzel, hoş kılmadık mı?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

۱۰ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا

10- “Geceyi bir örtü yaptık.”

{ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا } “Geceyi bir örtü yaptık.” Mesken. Âyetin, “Elbise gibi bürüyen” anlamına geldiği de söylenmiştir.

۱۱ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا

11- “Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık.”

{ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا } “Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık.” Talep ediş zamanı.

۱۲ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا

12- “Üzerinizde yedi kat sağlam göğü bina ettik.”

{ وَبَنَيْنَا } “Bina ettik.” Yarattık.

{ فَوْقَكُمْ } “Üzerinizde.” Başlarınızın üstünde.

{ سَبْعًا } “Yedi kat göğü.” Yedi kat göğü.

{ شِدَادًا } “Sağlam.” Kuvvetli/sağlam.

﴿ ۱۳ ﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا

13- “(Orada) alev alev yanan bir kandil yarattık.”

{ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا } “(Orada) alev alev yanan bir kandil yarattık.”
Âdemoğlunu aydınlatan güneş.

﴿ ۱۴ ﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا

14- “O sıkıcı mengenelerden şarıl şarıl akan sular indirdik.”

{ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ } “O sıkıcı mengenelerden indirdik.” Rüzgârlarla
bulutlardan.

{ مَاءً ثَجَّاجًا } “Şarıl şarıl akan sular.” Şarıl şarıl bolca yağmur.

﴿ ۱۵ ﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا

15- “Ki, onunla tohumlar, bitkiler çıkaralım.”

{ لِنُخْرِجَ بِهِ } “Ki, onunla çıkaralım.” Onunla bitirelim.

{ حَبًّا وَنَبَاتًا } “Tohumlar, bitkiler.” Yağmurla tohumların bütünü, bitkileri ve diğer nebatatı.

﴿ ۱۶ ﴾ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا

16- “Ve ağaçları birbirine girmiş bağlar, bahçeler.”

{ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا } “Ve ağaçları birbirine girmiş bağlar, bahçeler.” Bahçeleri birbirine girmiş. Âyetin, “Türlü türlü” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١٧ إِنَّ يَوْمَ الْفَضْلِ كَانَ مِيقَاتًا

17- “Şüphesiz hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir.”

{ إِنَّ يَوْمَ الْفَضْلِ كَانَ مِيقَاتًا } “Şüphesiz hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir.” Öncekilerin ve sonrakilerin kendisinde toplanacağı dönüş yeri.

١٨ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا

18- “Sûr’a üflendiği gün, bölük bölük Allah’a gelirsiniz.”

{ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ } “Sûr’a üflendiği gün,” Diriliş nefhası.

{ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا } “Bölük bölük Allah’a gelirsiniz.” Fevc fevc, cemaat cemaat.

١٩ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا

19- “Gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur.”

{ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ } “Gökyüzü açılır.” Göğün kapıları.

{ فَكَانَتْ أَبْوَابًا } “Ve orada pek çok kapılar oluşur.” Yollara dönüşür.

٢٠ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا

20- “Dağlar yürütülür, bir serap haline gelir.”

{ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ } “Dağlar yürütülür,” Yeryüzünden.

{ فَكَانَتْ سَرَابًا } “Bir serap haline gelir.” Serap gibi olur.

٢١ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا

21- “Şüphesiz, cehennem pusuda beklemektedir.”

{ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا } “Şüphesiz, cehennem pusuda beklemektedir.”

Bir engelleme ve bir zindan yeri olarak.

لِلطَّاغِينَ مَأْبَا ۚ

22- “Azgınlara barınağı olacak.”

{ لِلطَّاغِينَ } “Azgınlara.” Kâfirler için.

{ مَأْبَا } “Barınağı olacak.” Dönüş yeri.

لَا يَبِشْنَ فِيهَا أَحْقَابًا ۚ

23- “Onlar orada çağlar boyu kalırlar.”

{ لَا يَبِشْنَ فِيهَا أَحْقَابًا } “Onlar orada çağlar boyu kalırlar.” Cehennemde çağlar boyu. Çağlar boyunca. Bir çağ 80 yıldır. Bir yıl 360 gündür. Bir gün ise dünya ehlinin saydıklarından 1000 yıla eşdeğerdir. Bu çağların sayısının ne kadar olduğunu sadece Allah Teâlâ’nın bildiği ve sonsuz çağlar boyunca devam edeceği de söylenmiştir.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ۚ

24- “Orada ne bir serinlik ne de içecek bir şey tatmazlar!”

{ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا } “Orada... ne de... tatmazlar!” Cehennemde.

{ بَرْدًا } “Ne bir serinlik.” Soğuk su. Uyku olduğu da söylenmiştir.

{ وَلَا شَرَابًا } “İçecek bir şey.” Soğuk su.

إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ۚ

25- “Ancak kaynar su ve irin.”

{ إِلَّا حَمِيمًا } “Ancak kaynar su.” Sıcaklığı son raddeye varmış su.

{ وَغَسَّاقًا } “Ve irin.” Çok soğuk su. Bu suyun kokuşmuş su olduğu da söylenmiştir.

جَزَاءٌ وَفَاقًا ٢٦

26- “(Dünyada) yaptıklarına uygun bir karşılık olarak tadarlar.”

{ جَزَاءٌ وَفَاقًا } “(Dünyada) yaptıklarına uygun bir karşılık olarak tadarlar.” Amellerine uygun olarak.

إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ٢٧

27- “Çünkü onlar, hesaba çekileceklerini ummuyorlardı.”

{ كَانُوا إِنَّهُمْ } “Çünkü onlar.” Dünyadayken.

{ لَا يَرْجُونَ حِسَابًا } “Hesaba çekileceklerini ummuyorlardı.” Ahirette azaptan korkmuyorlar ve ona inanmıyorlardı.

وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ٢٨

28- “Âyetlerimizi de yalanladıkça yalanlamışlardı.”

{ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا } “Âyetlerimizi de yalanlamışlardı.” Kitabımızı ve Resûlümüzü.

{ كِذَابًا } “Yalanladıkça.” Yalanladıkça.

وَكُلُّ شَيْءٍ أَخَصَيْنَاهُ كِتَابًا ٢٩

29- “Biz ise her şeyi bir bir sayıp yazıya geçirmişizdir!”

{ وَكُلُّ شَيْءٍ } “Her şeyi.” Âdemoğullarının amellerinden.

{ أَخَصَيْنَاهُ كِتَابًا } “Biz ise bir bir sayıp yazıya geçirmişizdir!” Levh-i Mahfuz’da onu yazmıştık.

فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ٣٠

30- “Tadın bakalım! Bundan sonra yalnızca azabınızı arttıracanız!”

{ فَذُوقُوا } “Tadın bakalım!” Cehennemde azabı.

{ فَلَنْ نَزِيدَكُمْ } “Bundan sonra arttıracanız!” Cehennem ateşi konusunda.

{ إِلَّا عَذَابًا } “Yalnızca azabınızı.” Türlü türlü azapları.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾

31- “Şüphesiz ki, takva sahipleri için umulanı buldukları yer.”

Daha sonra mü'minlerin kerametini açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ } “Şüphesiz ki, takva sahipleri için.” Küfür, şirk ve gayr-ı ahlaki davranışlardan sakınanlar.

{ مَفَازًا } “Umulanı buldukları yer.” Cehennem ateşinden kurtuluş ve Allah’a yakınlık.¹

حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾

32- “Bahçeler, üzüm bağları.”

{ حَدَائِقَ } “Bahçeler.” Ağaçlarla ve hurma ağaçlarıyla kuşatılmış.

{ وَأَعْنَابًا } “Üzüm bağları.” Üzüm bağları.

وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾

33- “Göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar.”

{ وَكَوَاعِبَ } “Göğüsleri tomurcuklanmış.” Göğüsleri yeni yeni belirilmiş cariyeler.

¹ Bundan sonraki âyetlerde zikredilen süreklilik arz eden nimetleri elde etme bulunmaktadır.

{أَتْرَابًا} “Yaşıt kızlar.” Yaşları eşit. 33 yaşındadır.²

۳۴ وَكَأْسًا دِهَاقًا

34- “Ve dolu kadehler vardır.”

{وَكَأْسًا دِهَاقًا} “*Ve dolu kadehler vardır.*” Peşpeşe gelen dolu kâseler.³

² a) İmam Buhârî der ki, İbn Abbâs dedi ki: “Kevaib sözcüğü, göğüsleri yeni oluşmuş anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, 8. Bâb.

b) İbn Cerir e-Taberî, (كَوَاعِبَ) sözcüğü, hakkında Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle diyordu: “Göğüsleri yeni oluşmuş anlamına gelmektedir. (أَتْرَابًا) sözcüğü ise yaşıt anlamına gelmektedir.” *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 18.

c) (كَوَاعِبَ) sözcüğü, “Kaib” sözcüğünün çoğuludur. Kaib ise göğsü yeni yeni oluşmuş kadındır. *Lisânü'l-Arab*, K-A-B Maddesi. Elbetteki belirtilen durum ergenlik anında olur.

d) (أَتْرَابًا) sözcüğünü İbn Abbâs yaşıt/akran/eşit olarak tefsir etmiştir. Yani aynı yaşta bulunuş demektir.

Ancak âyette “etrah” sözcüğü geçmektedir. Bu sözcük ‘teraib/kaburga kemikleri’ ile aynı köktendir. Ya da ‘turab/toprak’ sözcüğü ile aynı köktendir.

Bu iki köke göre tefsir yapan Alûsî şöyle demektedir: “Bu eşitlik ya göğsün kaburga kemiklerindeki eşitliğe ve benzerliğe benzetilerek aynı yaşta oluşu ifade etmektedir. Ya da doğum esnasında birlikte toprak üzere düşüşlerinden dola-yıdır.” *Tefsirü'l-Alûsî*, c. 30, s. 18.

³ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(دِهَاقًا) sözcüğü dolu anlamına gelmektedir.” Buhârî, Kitab-ü Bedi'l-Halk, 8. Bâb.

İbn Cerir et-Taberî, bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 19.

b) Hâkim, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre, o “*Ve dolu dolu kadehler de vardır*” ilahî buyruğu hakkında şöyle dedi: “Peşpeşe gelen dolu kadehlerdir.”

İkrime der ki: “İbn Abbâs'ın bazen şöyle dediğini de işittim: ‘Bize su ver ve bize peşpeşe doldur.’ Hâkim bu haberi tahrir etmiş, sahih olduğunu belirtmiş ve Zehebî de onun bu yargısını doğru bulmuştur.

Ebû Abdullah der ki: “Bu hadis isnad bakımından sahihtir; ancak Buhârî ve Müslim bu hadisi tahrir etmemişlerdir.”

İmam Zehebî ise şöyle der: “Buhârî'nin şartına göre sahihtir.” *El-Müstedrek*, c. 2, s. 512, Kitabü't-Tefsir, Nebe Sûresi.

٣٥ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَابًا

35- “Orada ne boş bir söz, ne de yalan işitirler.”

{ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا } “Orada işitirler.” Cennet ehli cennette.

{ لَغْوًا } “Ne boş bir söz.” Yemin ve bâtil bir söz.

{ وَلَا كِذَابًا } “Ne de yalan.” Birbirlerine yalan bir söz.

٣٦ جَزَاءٌ مِنْ رَبِّكَ عَطَاءٌ حِسَابًا

36- “(Bunlar) Rabbinden yeterli bir bağış olarak verilir.”

{ جَزَاءٌ } “(Bunlar) olarak verilir.” Sevap olarak.

{ مِنْ رَبِّكَ عَطَاءٌ } “Rabbinden bir bağış.” Allah Teâlâ onlara bahşeder.

{ حِسَابًا } “Yeterli.” Bire on. Âyetin, “Amellerine karşılık olarak” anlamına geldiği de söylenmiştir.

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ

٣٧ خِطَابًا

37- “O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. O Rahmân’dır.

Hiç kimse O’na karşı konuşmaya güç yetiremez.”

{ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا } “O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir.” Mahlukat ve harikuladeliğlerinin.

{ الرَّحْمَنُ } “O Rahmân’dır.” O Rahmân’dır.

c) İbn Manzur şöyle der: “(وَكَأْسًا دِهَاقًا)” sözcüğü iyice dolu kadehler demektir.” Şair Hıdaş ibn Zühayr şöyle demektedir:

“Etana âmirün yercu kıranen, fe etre’na lehu ke’sen dihağan/Âmir bize den-gini bulur diye geldi, biz de ona dopdolu bir kâse sunduk.”

{ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ } “Hiç kimse O’na karşı güç yetiremez.” O’nun katında melekler ve bunun dışındaki diğer şeyler güçleri yetmez.

{ خُطَابًا } “Konuşmaya.” Allah Teâlâ kendilerine izin vermeyinceye kadar şefaathet konusunda bir söz.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ

الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾

38- “O gün Ruh (Cebrail) ve melekler saf saf olup dururlar. Ancak Rahmân olan Allah’ın izin verdikleri dışında kimse konuşamaz. İzin verilen de doğruyu söyler!”

{ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ } “O gün Ruh (Cebrail)... dururlar.” Yani Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Allah Teâlâ’dan başka azametini kimsenin bilemediği bir varlık olduğu da söylenmiştir. İbn Mesud şöyle demektedir: Ruh, Arş dışında bütün her şeyden büyük olan bir melektir. Her gün günde 12.000 defa Allah Teâlâ’yı tesbih eder. Allah Teâlâ onun her bir tesbihinden kıyâmet gününe kadar mü’minler için bağışlanma dileyen bir melek yaratır. Kıyâmet gününde gelir. O, tek bir saftır.

Ruhun âdemoğlunun sahip olduğu gibi elleri ve ayakları olan meleklerden varlıklar olduğu da söylenmiştir.

{ وَالْمَلَائِكَةُ } “Ve melekler.” Ki, o gün melekler kıyama dururlar.

{ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ } “Saf saf olup kimse konuşamaz.” Şefaathetle yani melekler.

{ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ } “Ancak Rahmân olan Allah’ın izin verdikleri dışında.” Şefaathet konusunda.

{ وَقَالَ صَوَابًا } “İzin verilen de doğruyu söyler!” Hak olarak Lâ ilâhe illallah sözünü söylerler.

ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَا ﴿٣٩﴾

39- “İşte bu kesin olarak gelecek gündür! Artık dileyen Rabbine giden bir yol tutar.”

{ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ } “İşte bu kesin olarak gelecek gündür!” Vasfedilen şeylerin kendisinde gerçekleşeceği.

{ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ } “Artık dileyen Rabbine” Rabbini birler ve bu tevhidle Rabbine giden yolu edinir.

{ مَابَا } “Giden bir yol tutar.” Dönen.

إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

40- “Şüphesiz ki, biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün kişi, önceden yaptıklarına bakacak ve kâfir kişi, ‘Keşke toprak olsaydım!’ diyecektir.”

{ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ } “Şüphesiz ki, biz sizi uyardık.” Ey Mekke ehli sizi korkuttuk.

{ عَذَابًا قَرِيبًا } “Yakın bir azap ile.” Gerçekleşecek.

{ يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ } “O gün kişi, bakacak.” Mü’min görür. Âyetin, “Kâfir görür” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ } “Önceden yaptıklarına.” İşlediği hayır ve şerre.⁴

{ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا } “Ve kâfir kişi, ‘Keşke toprak olsaydım’ diyecektir.” Dehşetten, şiddetten ve azaptan hayvanlarla birlikte olsaydım. Kâfir, hayvanlarla birlikte toprak olmayı arzular. İşte bu gün sarsanın sarsacağı gündür.

⁴ Tefsir metninde ayrı olarak geçen “mâ kaddemet yedâhu” bölümünün tefsirini birleştirerek sunduk.

سورة النَّازِعَاتِ
79- NÂZİÂT SÛRESİ

Kendisinde “Nâziât”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 46, sözcük sayısı 173 ve harf sayısı da 953’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ١

1- “Andolsun söküp çıkaranlar.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nâziât Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالنَّازِعَاتِ } “Andolsun çıkaranlara.” Diyor ki, Allah Teâlâ kâfirlerin nefislerini çeken meleklerle yemin etti.

{ غَرْقًا } “Söküp.” Nefsi göğsünde boğulan. Bunlar kâfirlerin ruhlarıdır.

وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ٢

2- “Yavaşça çekip alanlara.”

{ وَالنَّاشِطَاتِ } “Çekip alanlara.” Kâfirlerin nefislerini sıkıntı ve üzüntü ile çıkartan meleklerle yemin ederim ki.

{ نَشْطًا } “Yavaşça.” Yünün demir çubuktan kurtarılması gibi.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Çekilenler mü’minlerin ruhlarıdır. Çekilmekle cennete davet edilirler.

وَالسَّابِقَاتِ سَبْحًا ٣

3- “Yüzüp gidenlere.”

{وَالسَّابِقَاتِ سَبْحًا} “Yüzüp gidenlere.” sâlihlerin nefislerini çekip çıkartan meleklerle yemin ederim ki! Melekler sâlihlerin canlarını ince bir şekilde yavaş yavaş çekerler. Daha sonra istirahat etsinler diye terk ederler. Mü’minlerin ruhları olduğu da söylenmiştir.

فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ٤

4- “Yarışıp geçenlere.”

{فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا} “Yarışıp geçenlere.” Mü’minlerin ruhlarını cennete, kâfirlerin ruhlarını cehennem ateşine hızlıca götürenlerdir. Cennete hızlıca giden mü’minlerin ruhları olduğu da söylenmiştir.

فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ٥

5- “İşi çekip çevirenlere ki.”

{فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا} “İşi çekip çevirenlere ki,” Kulların işlerini tedbir eden meleklerle, Cebrail (‘aleyhi’s-selâm), Mikail, İsrail ve ölüm meleğine yemin ederim ki. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Andolsun; sökü� çıkaranlara, yavaşça çekip alanlara, yüzüp gidenlere, yarışıp geçenlere” âyetlerinin bütünü yıldızlardır. “İşi çekip çevirenlere ki” bunlar da meleklerdir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Andolsun sökü� çıkaranlara”, gazilerin ok atan yayları. “Yavaşça çekip alanlara”, gazilerin kementleri. “Yüzüp gidenlere”, deniz gazilerinin gemileri. “Yarışıp geçenlere”, gazilerin atları. “İşi çekip çevirenler”, gazilerin komutanları.

Âyete şöyle de anlam verilmiştir: “Yüzüp gidenlere”, güneş, ay, gece ve gündüz. Allah Teâlâ bunların bütününe yemin etmiştir. İki nefha kuşkusuz gerçekleşecektir. Bu iki nefha arasında kırk yıl vardır.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾

6- “O gün ilk üfürüş (kâinatı) sarsar.”

Daha sonra bu ikisini açıklayarak şöyle buyurmaktadır:

{ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ } “O gün ilk üfürüş (kâinatı) sarsar.” Bu, ilk nefhadır. Her şey sarsılır.

تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾

7- “Ardından ikinci üfürüş onu izler.”

{ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ } “Ardından ikinci üfürüş onu izler.” Ve bu da ikinci nefhadır.¹

قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾

8- “İşte o gün yürekler kaygıdan titrer.”

{ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ } “İşte o gün yürekler.” Kıyâmet günü.

{ وَاجِفَةٌ } “Kaygıdan titrer.” Korkar.

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(الرَّاجِفَةُ) birinci üfürüş/nefha, (الرَّادِفَةُ) ise ikinci üfürüştür/nefhadır.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Naziat Sûresi.

b) İbn Cerir Et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan (يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ) “O gün, sarsan, sarsacak” ilahî buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “İlk nefhadır.”

İbn Cerir Et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: “Son, ilkinin tâbi olacaktır. Racife ilk nefhadır. Radife ise ikinci nefhadır.” Tefsirü't-Taberî, c. 30, s. 31.

c) İbn Cerir et-Taberî, Hasan-ı Basrî'den rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Bunlar iki nefhadır. Birinci üfürüşle bütün canlılar öldürülür. İkinci üflemeyle de bütün ölümler diriltir. Daha sonra Allah Teâlâ'nın şu buyruğunu tilavet etti:

(وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعَقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ)

‘Sûra üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!’” (39/ez-Zümer/68).

٩ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ

9- “Gözler korkudan yorgun düşer.”

{ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ } “Gözler korkudan yorgun düşer.” Zelildir.

١٠ يَقُولُونَ إِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ

10- “Onlar derler ki: ‘Biz tekrar eski halimize mi döndürüleceğiz?’”

{ يَقُولُونَ } “Onlar derler ki:” Mekke kâfirleri Nadr ibn Haris ve ashabı.

{ إِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ } “Biz tekrar eski halimize mi döndürüleceğiz?” Dünyaya. Âyetin, “Kabirden” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١١ إِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً

11- “Biz çürümüş kemik yığını haline geldikten sonra mı?”

{ إِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً } “Biz çürümüş kemik yığını haline geldikten sonra mı?” Çürümüş ve ufalmış. Âyetin “nahire” şeklinde okunması halinde “laşe haline gelmiş olduğu” anlamına geldiği de söylenmiştir. “Bizi nasıl diriltebilir ki?” diye Peygamber’e sorduklarında Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara “Evet diriltecektir” diye karşılık verdi.

١٢ قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ

12- “‘O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur!’ dediler.”

{ قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ } “O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur, dediler.” Gerçekleşmeyecek ziyanlı bir dönüş. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

١٣ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ

13- “Bu dönüş, (bize göre) sadece bir tek haykırışa bakar!”

{ فَأَنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ } “Bu dönüş, (bize göre) sadece bir tek haykırışa bakar!” Tek bir nefhadır. İkincisi yok. Bu diriliş nefhasıdır.

فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ١٤

14- “Bir de bakarsın ki, onlar, mahşer yerindedirler!”

{ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ } “Bir de bakarsın ki, onlar, mahşer yerindedirler.” Yeryüzünde. “Mahşer yurdunda” anlamına geldiği de söylenmiştir.

هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ مُوسَى ١٥

15- “Sana Musa’nın haberi geldi mi?”

{ هَلْ أَتَيْكَ } “Sana geldi mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem). Allah Teâlâ’dan gelen bu ifade bir istifhamdır. Yani “Kuşkusuz sana geldi.” anlamındadır. Âyetin, “Sana gelmedi, sonra geldi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ حَدِيثُ مُوسَى } “Musa’nın haberi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın haberi.

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ١٦

16- “Hani Rabbi ona, Kutsal Vadi’de, Tuva’da şöyle seslenmişti:”

{ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ } “Hani Rabbi ona, şöyle seslenmişti.” Rabbi onu davet etti.

{ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ } “Kutsal Vadi’de.” Tertemiz.

{ طُوًى } “Tuva’da.” Vadinin ismi. Tuva vadisinin Tuva ismini almasının nedeni, peygamberlerin çokça üzerinde yürümesidir. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Muhakkak dürülmüştür.” Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm) hayır ve bereketinden dolayı bu vadiyi ayaklarıyla çiğne.”

١٧ اِذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ

17- “Haydi Firavun’a git; çünkü o, çok azdı!”

{ اِذْهَبْ } “Haydi git;” Ey Musa (‘aleyhi’s-selâm)!

{ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ } “Firavun’a; çünkü o, çok azdı.” Büyüklendi, tekebbür etti ve Allah Teâlâ’yı inkâr etti.

١٨ فَقُلْ هَلْ لَّكَ إِلَىٰ أَنْ تَزْكَىٰ

18- “De ki: Arınmayı ister misin?”

{ فَقُلْ } “De ki;” Ey Firavun.

{ هَلْ لَّكَ إِلَىٰ أَنْ تَزْكَىٰ } “Arınmayı ister misin?”² Salah bulasın ve teslim olası da Allah Teâlâ’yı birleyesin.

١٩ وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ

19- “Ve seni Rabbinin yoluna iletmemi böylece O’ndan korkasın!”

{ وَأَهْدِيكَ } “Ve seni iletmemi.” Ve seni davet edeceğim.

{ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ } “Rabbinin yoluna böylece O’ndan korkasın.” O’ndan korkasın da teslim olası.

٢٠ فَأَرِيهِ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ

20- “Bunun üzerine Musa, Firavun’a gösterdi.”

{ فَأَرِيهِ } “Bunun üzerine (Musa, Firavun’a o büyük mucizeyi) gösterdi.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ona gösterdi.

{ الْآيَةُ الْكُبْرَىٰ } “O büyük mucizeyi.” El ve asâ olan en büyük alameti.

٢١ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ

² Mealle uyum göstereceğini diye önceki bölümde yer alan “hel leke” ifadelerini bu bölüme ekledik.

21- “Fakat o, yalanladı ve isyan etti.”

{ فَكَذَّبَ } “Fakat o, yalanladı.” Ve dedi ki, bu, Allah katından değildir.

{ وَعَصَى } “Ve isyan etti.” Kabul etmedi.

﴿ ٢٢ ﴾ ثُمَّ أَذْبَرَ يَسْعَى

22- “Sonra koşarak dönüp gitti.”

{ ثُمَّ أَذْبَرَ } “Sonra dönüp gitti.” İman etmekten yüz çevirerek. Âyetin, “Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’dan yüz çevirerek” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ يَسْعَى } “Koşarak.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın durumu hakkında didinerek. Âyetin, “Ailesine hızlıca giderek” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٢٣ ﴾ فَحَشَرَ فَنَادَى

23- “(Hemen adamlarını) topladı ve seslendi.”

{ فَحَشَرَ } “Hemen adamlarını topladı.” Kavmini polisle.

{ فَنَادَى } “Ve seslendi:” Onlara hitap etti.

﴿ ٢٤ ﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى

24- “Ben sizin en büyük Rabbinizim!” dedi.”

{ فَقَالَ } “Dedi.” Onlara dedi ki.

{ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى } “Ben sizin en büyük Rabbinizim.” Ben sizin ve en büyük putlarınızın rabbiyim. Onlara ibadet etmeyi terk etmeyiniz.

﴿ ٢٥ ﴾ فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْأَخِرَةِ وَالْأُولَى

25- “Allah da onu dünya ve ahiret azabıyla cezalandırdı.”

{ فَأَخَذَهُ اللَّهُ } “Allah da onu cezalandırdı.” Allah Teâlâ onu cezalandırdı.

{ نَكَالَ الْأَجَرَةِ وَالْأُولَى } “Dünya ve ahiret azabıyla.” Dünyada boğulma cezasıyla, ahirette ise cehennem ateşiyle. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Allah Teâlâ Firavun’u ilk ve son kelimesiyle cezalandırdı. Allah Teâlâ’nın ilk kelimesi, onun “Ben sizin için kendimden başka ilah bilmiyorum”, son kelimesi ise “Ben sizin en yüce Rabbinizim” sözüdür. Bu iki söz arasında 40 yıl vardır.

٢٦ { إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَى }

26- “Elbette bunda Allah’tan korkan kimseler için bir ibret vardır!”

{ إِنَّ فِي ذَلِكَ } “Elbette bunda vardır!” Onlara Firavun’a ve kavmine verdiğimiz cezada.

{ لَعِبْرَةً } “Bir ibret.” Öğüt vardır.

{ لِّمَن يَخْشَى } “Allah’tan korkan kimseler için.” Bunlara yaptığımız şeylerden korkanlar için.

٢٧ { ءَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنِيهَا }

27- “Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratıp bina etmek mi?”

{ ءَأَنْتُمْ } “Sizi mi?” Ey Mekke halkı.

{ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنِيهَا } “Yaratmak daha güç, yoksa gökyüzünü yaratıp bina etmek mi?” Diriltişi açısından daha güç ve yaratılış bakımından daha muhkemdir.

٢٨ { رَفَعَ سَمُكَهَا فَسَوَّيَهَا }

28- “Allah onu yükseltip düzene koydu.”

{ رَفَعَ سَمُكَهَا } “Allah onu yükseltip.” Tavanını yükseltip.

{ فَسَوَّيَهَا } “Düzene koydu.” Yerin üstüne.

۲۹ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَيْهَا

29- "Göğün gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı."

{ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا } "Göğün gecesini kararttı," Gecesini karanlık kıldı.

{ وَأَخْرَجَ ضُحَيْهَا } "Gündüzünü ağarttı." Gündüzünü ve güneşini açık kıldı.

۳۰ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا

30- "Bundan sonra da yeryüzünü yayıp döşedi."

{ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحِيهَا } "Bundan sonra da yeryüzünü yayıp döşedi."

Bununla birlikte yeri suyun üstüne yaydı. Âyetin, "Bundan 2000 yıl sonra yeri suyun üstüne yaydı" anlamına geldiği de söylenmiştir.

۳۱ أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعِيهَا

31- "Ondan suyunu ve otlığını çıkardı."

{ أَخْرَجَ مِنْهَا } "Ondan çıkardı." Yerden.

{ مَاءَهَا } "Suyunu." Akan suyu ve yerin dibine batan.

{ وَمَرْعِيهَا } "Ve otlığını." Otunu.

۳۲ وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا

32- "Dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi."

{ وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا } "Dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi." Onu kazık haline getirdi.

۳۳ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ

33- "Sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için."

{ مَتَاعًا لَكُمْ } "Sizin yararlanması için." Sizin menfaatiniz için.

{ وَلِأَنْعَامِكُمْ } "Ve hayvanlarınızın." Su ve otu.

٣٤ فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى

34- “Fakat o her şeyi alt üst eden büyük felâket geldiği zaman.”

{ فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى } “Fakat o her şeyi alt üst eden büyük felâket geldiği zaman.” Bu, kıyâmetin gerçekleşmesidir. Alt üst eden ve her şeyin üstüne çıkan, Onun üstünde hiçbir şey yoktur.

٣٥ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى

35- “İnsanın neyin peşinde koştuğunu anlayacağı gün.”

{ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ } “İnsanın anlayacağı gün.” İnsan öğüt alır, kâfir Nadr ve ashabı bilir.

{ مَا سَعَى } “Neyin peşinde koştuğunu.” Küfründe amel eder.

٣٦ وَبُرْزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى

36- “Gören kimseler için cehennemin ortaya çıkarılacağı gün.”

{ وَبُرْزَتِ الْجَحِيمُ } “Cehennemin ortaya çıkarılacağı gün.” Cehennem izhar edilir.

{ لِمَنْ يَرَى } “Gören kimseler için.” Girmesi kendisi için vacip olan kimse.

٣٧ فَأَمَّا مَنْ طَغَى

37- “Artık kim azgınlık yapıp küfre düşmüşse.”

{ فَأَمَّا مَنْ طَغَى } “Artık kim azgınlık yapıp küfre düşmüşse,” Ululandı, azgınlıktı ve Allah Teâlâ’yı inkâr etti. Bu şahıs Nadr ibn Haris ibn Alkame’dir.

٣٨ وَاتَّرَ الْحَيَوةَ الدُّنْيَا

38- “Ve dünya hayatını ahirete tercih etmişse.”

{ وَأَتَرُ الْحَيَوةَ الدُّنْيَا } “Ve dünya hayatını ahirete tercih etmişse,” Ahirete karşılık dünyayı, imana karşılık küfrü seçmişse.

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ (۳۹)

39- “Hiç şüphesiz, onun varacağı yer cehennemdir.”

{ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ } “Hiç şüphesiz, onun varacağı yer cehennemdir.” Bu şekilde olan kimsenin barınağıdır.

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ (۴۰)

40- “(Buna karşılık) her kim de Rabbinin divanında durmaktan korkmuş ve nefsinin kötü tutkularından menetmişse.”

{ وَأَمَّا مَنْ خَافَ } “(Buna karşılık) her kim de... korkmuş.” Masiyet anında.

{ مَقَامَ رَبِّهِ } “Rabbinin divanında durmaktan.” Rabbinin huzurunda makamında durup masiyetten vazgeçen.

{ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ } “Ve nefsinin kötü tutkularından menetmişse.” İştahının çektiği haramdan. Bu da Musab ibn Umeyr’dir.

فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ (۴۱)

41- “Şüphesiz onun varacağı yer de cennettir.”

{ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ } “Şüphesiz onun varacağı yer de cennettir.” Bu şekilde olan kimsenin barınağı.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِيهَا (۴۲)

42- “Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar?”

{ يَسْأَلُونَكَ } “Sana soruyorlar?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Mekke kâfirleri.

{ عَنِ السَّاعَةِ } “Kıyâmetin.” Kıyâmetin kopmasından.

{ اَيَّانَ مُرْسِيهَا } “Ne zaman kopacağı.” Ne zaman gerçekleşeceğini. Bu Mekke müşriklerinden kıyâmetin inkârına yönelik bir sorudur.

فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرِهَا ٤٣

43- “Sen onu nereden bileceksin?”

{ فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرِهَا } “Sen onu nereden bileceksin?” Sen kıyâmet hakkında müşriklere bilgi veremezsin.

إِلَى رَبِّكَ مُنْتَهِيهَا ٤٤

44- “Onun son bilgisi yalnız Rabbine aittir.”

{ إِلَى رَبِّكَ مُنْتَهِيهَا } “Onun son bilgisi yalnız Rabbine aittir.” Kıyâmetin gerçekleşmesi ile ilgili bilginin sonu/zirvesi.

إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ مَنِ يَخْشِيهَا ٤٥

45- “Sen ancak ondan korkacak olanları uyarıcısın!”

{ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ } “Sen ancak uyarıcısın!” Kur’an ile korkutup uyararak bir resul sun.

{ مَنِ يَخْشِيهَا } “Ondan korkacak olanları.” Kıyâmetin gerçekleşmesinden korkan.

كَانَهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحِيهَا ٤٦

46- “Onlar o kıyâmeti gördükleri zaman, sanki dünyada bir akşam vakti veya kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar.”

{ كَانَ هُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا } “Onlar o kıyâmeti gördükleri zaman, sanırlar.” Yani kıyâmeti.

{ لَمْ يَلْبُثُوا } “Sanki dünyada kaldıklarını.” Dünyada kabirlerde.

{ إِلَّا عَشِيَّةً } “Bir akşam vakti.” Bir akşam vakti miktarınca.

{ أَوْ ضُحِيهَا } “Veya kuşluk zamanı kadar.” Gündüzün başından bir sabah vakti miktarınca.

80- ABESE SÛRESİ

Kendisinde “Abese”nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Meklâdır. Âyet sayısı 42, sözcük sayısı 133 ve harf sayısı da 533’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

عَبَسَ وَتَوَلَّى ١

1- “O (peygamber) yüzünü ekşitip arkasını döndü.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Abese Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ عَبَسَ } “O (peygamber) yüzünü ekşitip.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) yüzünü buruşturdu.

{ وَتَوَلَّى } “Arkasını döndü.” Yüzünü ondan çevirdi.

أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ٢

2- “Kendisine o amâ geldi diye.”

{ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى } “Kendisine o âmâ geldi diye.” Zira Abdullah ibn Ümmü Mektum ki, bu şahıs Abdullah ibn Şüreyh’dir. Ümmü Mektum, Abdullah’ın annesi, onun babasının annesi idi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in yanına varmıştı. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Mekke’nin ileri gelenlerinden üç kişi ile

oturuyordu. Bunlar; amcası Abbâs ibn Abdülmuttalib, Ümeyye ibn Halef el-Cumahî ve Safvan ibn Ümeyye olup kâfir idiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara öğüt verip onları İslam’a davet ediyordu. İbn Ümmü Mektum gelerek: “Ey Allah’ın Resûlü, Allah’ın sana öğrettiklerinden bana da öğret” dedi. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) söz konusu kişilerle ilgilendiğinden dolayı İbn Ümmü Mektum’dan yüz çevirdi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) hakkında “O (peygamber) yüzünü ekşitip arkasını döndü” buyruğu nazil oldu. “O (peygamber) yüzünü ekşitip”, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) yüzünü buruşturdu. “Arkasını döndü”, yüzünü amâ Abdullah ibn Ümmü Mektum geldi diye Abdullah’tan çevirdi.

﴿ وَمَا يَذْرِبُكَ لَعَلَّهٗ يَزْكٰى ﴾

3- “Ne bilirsin belki o arınacak?”

{ وَمَا يَذْرِبُكَ } “Ne bilirsin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَعَلَّهٗ } “Belki.” O kör.

{ يَزْكٰى } “O arınacak.” Kur’an ile ıslah olacak.

﴿ اَوْ يَذْكُرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى ﴾

4- “Veya öğüt alacak ve bu öğüt kendisine yarar sağlayacak.”

{ اَوْ يَذْكُرُ } “Veya öğüt alacak.” Kur’an’dan öğüt alacak.

{ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى } “Ve bu öğüt kendisine yarar sağlayacak.” Yani Kur’an ile öğüt alış kendisine yarar sağlayacak. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Ne bilirsin?”, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem). “Belki o arınacak?”, ıslah olmamaya. “Veya öğüt alacak”, veya öğüt almayacak. “Ve bu öğüt kendisine yarar sağlamayacak”, ona öğüt fayda vermeyecek.

﴿ اَمَّا مَنْ اسْتَعْنٰى ﴾

5- “Kendini yeterli görüp, buna ihtiyaç duymayana gelince.”

{ أَمَّا مَنْ اسْتَعْنَى } “Kendini yeterli görüp, buna ihtiyaç duymayana gelince.” Allah’tan kendi nefsi hakkında. Bunlar üç kişidir.

فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى

6- “Sen ona yöneliyorsun!”

{ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى } “Sen ona yöneliyorsun!” Yüzünle ona yöneliyorsun.

وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى

7- “Oysa onun arınıp temizlenmesinden sen sorumlu değilsin.”

{ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى } “Oysa onun arınıp temizlenmesinden sen sorumlu değilsin.” Bu üç kişinin Allah Teâlâ’yı birlememesinden.

وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى

8- “Fakat koşarak sana gelenle de.”

{ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى } “Fakat koşarak sana gelenle de.” Hayra sü-ratlice koşan.

وَهُوَ يَخْشَى

9- “Ve O’ndan (Allah’tan) korkarak.”

{ وَهُوَ يَخْشَى } “Ve O’ndan (Allah’tan) korkarak.” Allah’tan korkarak. İbn Mektum Müslüman idi ve bundan önce Müslüman olmuştu.

فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى

10- “Sen ilgilenmiyorsun!”

{ فَأَنْتَ عَنْهُ } “Sen.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ تَلَهَّى } “İlgilenmiyorsun!” Bu üç kişi ile meşgul olarak yüz çeviriyorsun.

۱۱ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ

11- “Hayır! Gerçekten bu âyetler bir öğüttür.”

{ كَلَّا } “Hayır! Gerçekten.” Bu şekilde yapma. Diyor ki, kendi nefsinde Allah Teâlâ’dan müstağni olan birisine yönelme ve Allah Teâlâ’dan hasyet duyan kimseden de yüz çevirme. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bu âyetin nazil olmasından sonra İbn Mektum’a ikramda bulunuyor ve ona lütuflarda bulunuyordu. “Hayır”, sözcüğü gerçekten anlamına gelmektedir.

{ إِنَّهَا } “Bu âyetler.” Yani bu sûre.

{ تَذْكِرَةٌ } “Bir öğüttür.” Allah Teâlâ tarafından fakirlere ve zenginelere yönelik bir öğüttür.

۱۲ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ

12- “Dileyen, (Kur’an’dan) öğüt alır.”

{ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ } “Dileyen, (Kur’an’dan) öğüt alır.” Allah Teâlâ’nın öğüt almasını dilediği kimse öğüt alır.

۱۳ فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ

13- “O Kur’an, değerli sayfalardadır.”

{ فِي صُحُفٍ } “O Kur’an, sayfalardadır.” Diyor ki, Kur’an deriden kitaplarda yazılıdır.

{ مُّكَرَّمَةٍ } “Değerli.” Allah katında değerlidir.

۱۴ مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ

14- “Yüksek tutulan tertemiz sayfalardadır.”

{ مَرْفُوعَةٍ } “Yüksek tutulan sayfalardadır.” Gökte yükseltilmiştir.

{ مُطَهَّرَةٍ } “Tertemiz.” Kirlerden ve şirkten arınmış.

بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ١٥

15- “Yazıcıların elleriyle (yazılmıştır).”

{ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ } “Yazıcıların elleriyle (yazılmıştır)” Yazıcılar.

كَرَامٍ بَرَّةٍ ١٦

16- “Değerli ve güvenilir”

{ كِرَامٍ } “Değerli.” Onlar Allah’a karşı keremli Müslümanlardır.

{ بَرَّةٍ } “Ve güvenilir.” Sâdık. Bunlar dünya seması ehlinin koruculardır.

قَتَلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ١٧

17- “O kahrolası insan, ne kadar da nankördür!”

{ قَتَلَ الْإِنْسَانُ } “O kahrolası insan,” Kâfir Utbe ibn Ebî Leheb’e lanet olsun.

{ مَا أَكْفَرَهُ } “Ne kadar da nankördür!” Onu Allah’ı ve Kur’an’ın bölüm bölüm indirilmesini inkâr edilmesine iten neden nedir? Utbe “Andolsun kaydığı zaman yıldız” âyeti indiğinde onu inkâr etti. Âyetin “Küfrü ne derece şiddetlidir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ١٨

18- “Yaratan onu hangi şeyden yarattı?”

{ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ } “Yaratan onu hangi şeyden yarattı?” Diyor ki, kendi nefsi hakkında Allah Teâlâ’nın kendisini yarattığı şey hakkında tefekkür etsin.

۱۹ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ

19- “Bir damla sudan yarattı da, sonra ona biçim verdi.”

Sonra onun için açıklayarak şöyle buyurdu:

{ مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ } “Bir damla sudan yarattı da.” Bir candan.

{ فَقَدَّرَهُ } “Sonra ona biçim verdi.” Onun yaratılışını iki el, iki ayak, iki göz, iki kulak ve diğer uzuvlardan oluşturarak takdir etmiştir.

۲۰ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ

20- “Sonra da ona yolunu kolaylaştırdı.”

{ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ } “Sonra da ona yolunu kolaylaştırdı.” Hayır ve şer yolunu ona açıkladı. Âyet, “Rahim yolunu çıkmakla kolaylaştırdı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

۲۱ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ

21- “Sonra onu öldürdü de kabre koydurdu.”

{ ثُمَّ أَمَاتَهُ } “Sonra onu öldürdü de.” Bundan sonra.

{ فَأَقْبَرَهُ } “Kabre koydurdu.” Onunla emretti ve kabir kıldı.

۲۲ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ

22- “Sonra dilediği vakitte onu yeniden diriltecek.”

{ ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ } “Sonra dilediği vakitte onu yeniden diriltecek.” Kabirden onu diriltecek.

۲۳ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ

23- “Hayır! (İnsan Allah’ın kendisine) emrettiğini yapmadı.”

{ كَلَّا } “Hayır!” Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَمَّا يَفْضِ } “Yapmadı.” “Lemmâ” bu âyette “lem” anlamında kullanılmıştır. Kelimede geçen elif harfi “lem” harfinin sılası olup zaid-dir. Eda etmedi anlamındadır.

{ مَا أَمَرَهُ } “(İnsan Allah’ın kendisine) emrettiğini.” Allah Teâlâ’nın kendisine emrettiği tevhid ve tevhid dışındaki diğer şeyleri.

٢٤ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ

24- “İnsan, yediğine bir baksın!”

{ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ } “İnsan, bir baksın!” Kâfir Utbe ibn Ebî Leheb düşünsün.

{ إِلَى طَعَامِهِ } “Yediğine.” Yediği rızkının yenilecek bir hale gelmesi için nasıl bir şekilden başka bir şekle dönüştüğünü.

٢٥ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا

25- “Şöyle ki: Biz bol yağmur yağdırdık.”

Daha sonra Allah Teâlâ ona yiyeceğin dönüşümünü aktararak şöyle buyurdu:

{ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا } “Şöyle ki: Biz bol yağmur yağdırdık.” Yani yağmur yere yağdırdıkça yağdı.

٢٦ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا

26- “Sonra toprağı iyice yarıdık.”

{ ثُمَّ شَقَقْنَا } “Sonra yarıdık.” Yarıdık.

{ الْأَرْضَ شَقًّا } “Toprağı iyice.” Bitkilerle yarıdık.

٢٧ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا

27- “Bu suretle onda ekinler bitirdik.”

{ فَانْبِثْنَا فِيهَا } “Bu suretle onda bitirdik.” Yerde.

{ حَبًّا } “Ekinler.” Ürünlerin bütünü.

٢٨ وَعِنَبًا وَقَضْبًا

28- “Üzüm bağları, yoncalar.”

{ وَعِنَبًا } “Üzüm bağları,” Yani üzüm.

{ وَقَضْبًا } “Yoncalar.” Kuruyonca. “Yaşyonca” olduğunda söylenmiştir.¹

٢٩ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا

29- “Zeytin ve hurma ağaçları.”

{ وَزَيْتُونًا } “Zeytin.” Zeytin ağacı.

{ وَنَخْلًا } “Ve hurma ağaçları.” Hurma ağaçları.

٣٠ وَحَدَائِقَ غُلْبًا

30- “İri ve sık ağaçlı bahçeler.”

{ وَحَدَائِقَ } “Ağaçlı bahçeler.” Üzerindeki ağaçlar ve hurma ağaçları.

{ غُلْبًا } “İri ve sık.” Uzun ve dolgun.²

¹ { وَعِنَبًا وَقَضْبًا } “Üzümler, sebzeler.” Bir tür alaftır ki, bazen hurmadır, bazen de yoncadır.

İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o, { وَقَضْبًا } kelimesi hakkında şöyle demiştir: “el-Fesfasatü/Taze yonca” demektir.”

Ebû Cafer İbn Cerir et-Taberî ise “el-Fasfasatü” sözcüğünü hurma olarak tefsir etmiştir. *Tefsîrü't-Taberî*, c. 30, s. 57-8.

² a) { وَحَدَائِقَ غُلْبًا } “Sık ve bol ağaçlı bahçeler”, yani uzun boylu, sarmaş dolaş olmuş çok yoğun bir şekilde ağaçların bulunduğu yerdir.

وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ۝

31- “Meyveler ve çayırılar bitirdik.”

{وَفَاكِهَةً وَأَبًّا} “Meyveler ve çayırılar bitirdik.” Meyve türleri, yani ot. Saman olduğu da söylenmiştir.³

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِإِنْعَامِكُمْ ۝

32- “(Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir.”

{مَتَاعًا لَّكُمْ} “(Bütün bunlar) sizi yararlandırmak içindir.” Ürünlerin yararları ve diğer şeyler.

{وَلِإِنْعَامِكُمْ} “Ve hayvanlarınızı.” Ottan.

b) İbn Cerir et-Taberî, Asım ibn Kuleyb kanalıyla babasından, o da İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “el-Hedâik, sarmaş dolaş olan ve ağaçların toplu olarak bulunduğu yerdir.”

İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre, o, (وَحَدَائِقَ غُلْبًا) “Sık ve bol ağaçlı bahçeler”, ilahî buyruğu hakkında şöyle demiştir: “Uzun uzun ağaçlar.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 30, s. 57-8.

³ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(أَبًّا)” sözcüğü davarların yedikleri şeylerdir.” Buhârî, Kitabü Bedi’l-Halk, 3. Bâb.

b) İbn Cerir Et-Taberî, Asım ibn Kuleyb kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “el-Ebbü, yerin bitirdiği, insanların yemediği şeylerdendir.” *Tefsirü’t-Taberî*, c. 30, s. 60.

İbn Hacer bu haberin isnadının sahih olduğunu söyler. *Fethü’l-Bâri*, c. 13, s. 271.

c) Bu âyet insana, Yüce Allah’ın kendisine sunmuş olduğu nimetleri düşünmesi bağlamında geçmektedir. Bu âyetin de içinde bulunduğu âyetler grubunda Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَعَبْنَا وَقَضَبًا وَزَرَعْنَا نَخْلًا وَحَدَائِقَ غُلْبًا وَفَاكِهَةً وَأَبًّا مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِإِنْعَامِكُمْ (Şu) “Şu insan yediğine bir baksın! Şüphesiz ki biz, suyu bol bol dökeriz. Sonra da yeri gereği gibi yararız. Böylece orada taneler bitiririz. Üzümler, sebzeler, zeytinlikler, hurmalıklar, sık ve bol ağaçlı bahçeler, meyveler ve otlaklar (bitirdik.) Sizin için de davarlarınız için de birer fayda olmak üzere.” (80/Abese/24-32)

d) İbn Abbâs, (أَبًّا) gibi bilinmesi o dönem Arapların dahi çok az bilinen bir kelimeyi tefsir etmekle Kur’an sözcüklerine hâkimiyetini ortaya koymuştur.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾

33- “Fakat kulakları sağır eden o ses geldiği zaman.”

{ فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ } “Fakat kulakları sağır eden o ses geldiği zaman.” İşte bu kıyâmetin gerçekleşmesidir. Haykırır, boyun eğer, inkiyad eder ve her şey ona cevap verir. Varlıklar zelim olur. Bunun gerçekleşeceğini bilirler.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾

34- “İşte o gün kişi kaçır: Kardeşinden.”

İşte ne zaman gerçekleşeceğini açıklayarak şöyle buyurur:

{ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ } “İşte o gün kişi kaçır.” Mü’min.

{ مِنْ أَخِيهِ } “Kardeşinden,” Kâfir.

وَأُمُّهُ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾

35- “Anasından ve babasından.”

{ وَأُمُّهُ } “Anasından,” Annesinden kaçır.

{ وَأَبِيهِ } “Ve babasından.” Babasından kaçır.

وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾

36- “Hanımından ve çocuklarından.”

{ وَصَاحِبَتِهِ } “Karısından.” Ve hanımından kaçır.

{ وَبَنِيهِ } “Ve çocuklarından.” Ve oğlundan kaçır. Âyetin, “Habil, Kabil” den kaçır. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) annesi Amine’den, Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm) babasından, Hazret-i Lut (‘aleyhi’s-selâm) hanımı Vaile’den, Hazret-i Nûh (‘aleyhi’s-selâm) oğlu Kenan’dan kaçır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾

37- “Çünkü o gün herkesin, kendine yetecek bir işi vardır!”

{ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ } “Çünkü o gün herkesin, vardır!” Kıyâmet gününde.

{ شَأْنٌ يُغْنِيهِ } “Kendine yetecek bir işi.” Kendisini başkasıyla ilgile-necek bir ameli.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾

38- “Yüzler var ki, o gün ısl ısl.”

{ وَجُوهٌ } “Yüzler var ki.” Mü’min imanlarında dosdoğru olan mü’minlerin yüzleri.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ مُّسْفِرَةٌ } “Isl ısl.” Allah Teâlâ’nın kendisinden razı olması nede-niyle aydınlatıcıdır.

صَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾

39- “Güler, sevinir.”

{ صَاحِكَةٌ } “Güler,” Allah Teâlâ’nın kendisine ikramda bulunmuş olması nedeniyle hoşlanıcıdır.

{ مُّسْتَبْشِرَةٌ } “Sevinir.” Allah’ın verdiği sevapla sevinçlidir.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾

40- “Yüzler de var ki, o gün toza toprağa batmış.”

{ وَجُوهٌ } “Yüzler de var ki.” Münafıkların, kâfirlerin yüzleri.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ } “Toza toprağa batmış,” Toz vardır.

تَزَهَّقُهَا قَتْرَةٌ ٤١

41- “Onları karanlık bürümüştür.”

{ تَزَهَّقُهَا } “Onları bürümüştür.” Üzerini örtmüştür, kaplamıştır.

{ قَتْرَةٌ } “Karanlık.” Perişanlık ve tasa.

أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجَرَةُ ٤٢

42- “İşte bunlar kâfirlerdir, günahkârlardır.”

{ أُولَئِكَ } “İşte bunlar.” Bu sıfatın nitelikleri.

{ هُمُ الْكَافِرَةُ } “Kâfirlerdir.” Allah’ı inkâr edici.

{ الْفَجَرَةُ } “Günahkârlardır.” Allah’a yalan söyleyici.

Kendisinde “Tekvîr” in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekî'dir. Âyet sayısı 29, sözcük sayısı 104 ve harf sayısı da 533'tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ١

1- “Güneş katlanıp dürüldüğü zaman.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tekvîr Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ } “Güneş katlanıp dürüldüğü zaman.” Sarığın yuvarlaklaştırılması gibi tortop edildi. O, nur hicabının içine atıldı. Âyetin, “Atıldı” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “Işığının gitmesi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ٢

2- “Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman.”

{ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ } “Yıldızlar kararıp döküldüğü zaman.” Yeryüzüne düştüğünde.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ٣

3- “Dağlar yürütüldüğü zaman.”

{ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ } “Dağlar yürütüldüğü zaman.” Yeryüzünden git-
tiğinde.

٤ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ

4- “Gebe develer başıboş salıverildiği zaman.”

{ وَإِذَا الْعِشَارُ } “Gebe develer ...zaman.” Hamile develer.

{ عُطِّلَتْ } “Başıboş salıverildiği.” Kendi nefisleriyle meşgul olmaları
nedeniyle sahiplerinin kendilerini başıboş bırakmaları.

٥ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ

5- “Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman.”

{ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ } “Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman.”
Kıyas için hayvanlar toplandığında. Onların toplanmasının ölmeleri
anlamına geldiği de söylenmiştir.

٦ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ

6- “Denizler ateşlendiği zaman.”

{ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ } “Denizler ateşlendiği zaman.” Birbiri üstüne açıl-
dığında. Tuzlu su tatlı suyun içine açıldığında tek bir denize dönüşür-
ler. Âyetin, “Ateşe dönuşürler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٧ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ

7- “Ruhlar eşleştirildiği zaman.”

{ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ } “Ruhlar eşleştirildiği zaman.” Eşler bir araya
getirildiğinde. Âyetin, “Mü’min, huri gözlü eşiyle, kâfir ise şeytanla,
sâlih insan sâlihle, fâcir insan ise fâcirle bir araya getirildiğinde” an-
lamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا الْمَوْءُدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾

8- “Diri diri toprağa gömülen o kıza sorulduğu zaman.”

{ وَإِذَا الْمَوْءُدَةُ } “Diri diri toprağa gömülen o kıza... zaman.” Öldürülüp defin edilen kıza.

{ سُئِلَتْ } “Sorulduğu.” Yani babasından soracak.

بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

9- “Hangi suçtan dolayı öldürüldü? Diye.”

{ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ } “Hangi suçtan dolayı öldürüldü? Diye.” Sen beni hangi suçtan dolayı öldürdün? Âyetin anlamı hakkında, “Toprağa gömen, yani katil olarak sen, ‘Onu hangi suçtan dolayı öldürdün?’ diye sorguya çekildiğinde” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾

10- “Amel defterleri açıldığı zaman.”

{ وَإِذَا الصُّحُفُ } “Amel defterleri ...zaman.” İyilikler ve kötülükler divanı.

{ نُشِرَتْ } “Açıldığı.” Hesap için. Âyetin, “Avuçlarda uçtuğu zaman” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾

11- “Gökyüzü yerinden koparıldığı zaman.”

{ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ } “Gökyüzü yerinden koparıldığı zaman.” Yerlerinden sökülüp çekildiğinde ve dürüldüğünde.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾

12- “Cehennem alevlendirildiği.”

{وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ} “Cehennem alevlendirildiği.” Kâfirler için tuşturulduğunda.

١٣ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ

13- “Ve cennet yaklaştırıldığı zaman.”

{وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ} “Ve cennet yaklaştırıldığı zaman.” Müttakilere yakınlaştırıldığında.

١٤ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ

14- “Her insan, ne getirdiğini öğrenmiş olacak.”

{عَلِمَتْ نَفْسٌ} “Her insan, ...öğrenmiş olacak.” sâlih olsun fâcir olsun bütün nefisler bu esnada bilirler.

{مَّا أَحْضَرَتْ} “Ne getirdiğini.” Takdim edilen hayır ve şerri.

١٥ فَلَا أَقْسِمُ بِالْخُنُوسِ

15- “Hayır! And ederim, o geri kalıp gizlenenlere.”

{فَلَا أَقْسِمُ} “Hayır! And ederim.” Diyor ki, kasem ederim ki.

{بِالْخُنُوسِ} “O geri kalıp gizlenenlere.” Gündüz gizlenen, gece beliren yıldızlardır.

١٦ الْجَوَارِ الْكُنُوسِ

16- “Akıp akıp yuvalarına giden (yıldızlara).”

{الْجَوَارِ الْكُنُوسِ} “Akıp akıp yuvalarına giden (yıldızlara).” Geceleyin yürüngeye akarlar, gündüz ise süpürürler. Daha sonra kendi yerlerine dönerler, gaip olurlar. Onların gizlenmeleri gayb olmalarıdır. Düşmeleri ise kendi yerlerine dönüşleridir. İşte bunlar şu beş yıldızdır: Zühre, Zuhâl, Merih, Müşteri ve Utarid.

وَٱلَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾

17- "Kararmaya başladığında geceye."

{ وَٱلَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ } "Kararmaya başladığında geceye." Döndüğünde ve gittiğinde.

وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾

18- "Ağarmaya başladığında sabaha andolsun ki."

{ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ } "Ağarmaya başladığında sabaha andolsun ki." Yöneldiğinde ve aydınlattığında. Allah Teâlâ bu şeylere yemin etti.

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾

19- "Şüphesiz bu (Kur'an), değerli bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür."

{ إِنَّهُ } "Şüphesiz bu (Kur'an)." Yani Kur'an.

{ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ } "Değerli bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür." Allah Teâlâ diyor ki; "Şüphesiz bu Kur'an", Hz. Cebrail Kur'an'ı indirdi. "Değerli bir elçinin getirdiği sözdür", yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e.

ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾

20- "(Öyle elçi ki), güçlü ve Arş'ın sahibi katında çok itibarlıdır."

{ ذِي قُوَّةٍ } "(Öyle elçi ki,) güçlü." Düşmanlarına karşı, yani Onunla Cebrail ('aleyhi's-selâm).

{ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ } "Ve Arş'ın sahibi katında çok itibarlıdır." Allah Teâlâ katında O'na ait bir kadir kıymet ve bir yücelik vardır.

مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

21- “Orada o itaat edilen, güvenilen (bir elçi)dir.”

{ مُطَاع } “O, itaat edilen, (bir elçi) dir.” Yani Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) kendisine itaat edilendir.

{ ثُمَّ } “Orada.” Semada melekler kendisine itaat eder.

{ آمِن } “Güvenilen.” Allah’ın peygamberlerine risaleti getirme konusunda.

﴿ ٢٢ ﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ

22- “Arkadaşınız (Muhammed) bir mecnun değildir.”

{ وَمَا صَاحِبُكُمْ } “Arkadaşınız (Muhammed)... değildir.” Ey Kureyş topluluğu! Peygamberiniz Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ بِمَجْنُونٍ } “Bir mecnun.” Boğulurcasına cinnet geçiren.

﴿ ٢٣ ﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ

23- “Andolsun ki, O, onu (Cebrail’i) apaçık ufukta görmüştür.”

{ وَلَقَدْ رَآهُ } “Andolsun ki, O, onu (Cebrail’i)... görmüştür.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı.

{ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ } “Apaçık ufukta.” Doğu tarafında güneşin yükseldiği anda.

﴿ ٢٤ ﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ

24- “O, gaybın bilgilerini (sizden) esirgemez.”

{ وَمَا هُوَ } “O.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ عَلَى الْغَيْبِ } “Gaybın bilgilerini.” Vahye.

{ بِضَنِينٍ } “(Sizden) esirgemez.” Töhmetlenmiş. Âyetin “bi denin” şeklinde okunması halinde “Cimri değildir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٢٥﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ

25- “O Kur’an, kovulmuş şeytanın sözü değildir.”

{ وَمَا هُوَ } “O (Kur’an) değildir.” Yani Kur’an.

{ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ } “Kovulmuş şeytanın sözü.” Azgın, lanetlik.

﴿٢٦﴾ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ

26- “(Hal böyle iken) siz nereye gidiyorsunuz?”

{ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ } “(Hal böyle iken) siz nereye gidiyorsunuz?” Ey kâfirler topluluğu Allah’ın azabından, emrinden ve nehyinden. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Hal böyle iken siz nereye gidiyorsunuz?” Nasıl yalanlıyorsunuz? Âyete şöyle de anlam verilmiştir: “Hal böyle iken siz nereye gidiyorsunuz?” Nasıl Kur’an’dan meyleder de ona inanmazsınız?

﴿٢٧﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ

27- “O (Kur’an), âlemler için bir öğüttür.”

{ إِنَّ هُوَ } “O (Kur’an,)” Bu yani Kur’an değildir.

{ إِلَّا ذِكْرٌ } “Bir öğüttür.” Allah tarafından bir öğüt.

{ لِّلْعَالَمِينَ } “Âlemler için,” Cin ve insanlar için.

﴿٢٨﴾ لِّمَن شَاءَ مِنْكُمْ أَن يَسْتَقِيمَ

28- “Sizden doğru yolda gitmek isteyenler için.”

{ لِّمَن شَاءَ مِنْكُمْ أَن يَسْتَقِيمَ } “Sizden doğru yolda gitmek isteyenler için.” Allah Teâlâ’nın kendisine emrettiği tevhid ve tevhidin dışındaki diğer şeylere uygun bir şekilde.

﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

29- “Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz!”

{ وَمَا تَشَاءُونَ } “Siz dileyemezsiniz!” İstikamet ve tevhidi.

{ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ } “Allah dilemedikçe.” Sizin için bunu.

{ رَبُّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbi olan.” Yeryüzünde hareket eden gök ve yer ehlinden her ruh sahibinin Rabbi.

سورة الْإِنْفِطَارِ
82- İNFİTÂR SÛRESİ

“Kendisinde “İnfîâtâr”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkâdir. Âyet sayısı 19, sözcük sayısı 80 ve harf sayısı da 107’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ١

1- “Gök yarıldığı zaman.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla İnfîâtâr Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ } “Gök yarıldığı zaman.” Niteliği bilinmeksizin Rab Teâlâ ve meleklerin nazil oluşu ve dilediği emirlerin nazil oluşuyla gök yarıldığında.

وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَشَرَتْ ٢

2- “Yıldızlar döküldüğü zaman.”

{ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَشَرَتْ } “Yıldızlar döküldüğü zaman.” Yeryüzüne düş-tüğünde.

وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ٣

3- “Denizler yarılıp akıtıldığı zaman.”

{ وَإِذَا الْبَحَارُ فُجِّرَتْ } “Denizler yarılıp akıtıldığı zaman.” Birbirine açıldığında. Tatlı olanı tuzlu olanının, tuzlu olanı da tatlı olanına açılıp da tek bir denize dönüştüklerinde.

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعِثَتْ ٤

4- “Ve kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman.”

{ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعِثَتْ } “Ve kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman.” Eşelenip içindeki ölüler çıkartıldığında.

عَلِمْتُ نَفْسٍ مَا قَدَّمْتُ وَأَخَّرْتُ ٥

5- “Herkes neyi önden gönderip neyi geride bıraktığını bilir!”

{ عَلِمْتُ نَفْسٍ } “Herkes bilir!” Her nefis bu esnada.

{ مَا قَدَّمْتُ } “Neyi önden gönderip.” Hayır ve şer.

{ وَأَخَّرْتُ } “Neyi geride bıraktığını.” Tesir ettiği sâlih bir sünnet olsun veya kötü bir sünnet olsun. Âyetin, “Eda ettiği bir taat ve zayı etmiş olduğu bir şer taat olmuş olsun” anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ٦

6- “Ey insan! Engin kerem sahibi Rabbine karşı seni aldatan nedir?”

{ يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ } “Ey insan!” Yani kâfir Kelde ibn Üseyd.

{ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ } “Rabbine karşı seni aldatan nedir?” Rabbini inkâr ettiğinde.

{ الْكَرِيمِ } “Engin kerem sahibi.” Kusurları bağışlayıp örten.

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوِّيكَ فَعَدَلَكَ ٧

7- “O Rabbin ki, seni yaratmış, seni düzenleyip dengeli yapmıştır.”

{الَّذِي خَلَقَكَ} “O Rabbin ki, seni yaratmış.” Bir nutfeden yaratılıp can haline getirmiş.

{فَسَوَّيَكَ} “Seni düzenleyip.” Annenin karnında.

{فَعَدَّلَكَ} “Dengeli yapmıştır.” Seni dengeli, mutedil kıldı.

فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾

8- “Seni dilediği bir şekilde meydana getirmiştir.”

{فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ} “Seni dilediği bir şekilde meydana getirmiştir.” Dilerse seni amcalarının suretinde veya dayılarının suretinde seni onlara benzer kılar. Dilerse seni güzel, dilerse çirkin ve kısa yaratır. Dilerse de seni maymun, domuz vd şeyler suretinde.

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالْبَدِينِ ﴿٩﴾

9- “Hayır! Siz buna rağmen ceza gününü yalanlıyorsunuz.”

{كَلَّا} “Hayır!” Gerçekten.

{بَلْ تُكَذِّبُونَ} “Siz buna rağmen yalanlıyorsunuz.” Ey Kureyş topluluğu.

{بِالْبَدِينِ} “Ceza gününü.” Hesabı ve kazayı.

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾

10- “Bilin ki, üzerinizde gözcü melekler var.”

{وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ} “Bilin ki, üzerinizde gözcü melekler var.” Sizleri ve amellerinizi koruyup gözetken melekler.

كَرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾

11- “Değerli yazıcılar var.”

{ كِرَامًا } “Değerli var.” Onlar Allah’a karşı keremlidirler, Müslümandırlar.

{ كَاتِبِينَ } “Yazıcılar.” Amellerinizi yazarlar.

يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

12- “Onlar yapmakta olduklarınızı bilir.”

{ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ } “Onlar yapmakta olduklarınızı bilir.” Ve dile getirdiğiniz hayır ve şerleri bilir ve bunların bütünüdür yazarlar.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾

13- “Hiç şüphesiz iyiler cennette.”

{ إِنَّ الْأَبْرَارَ } “Hiç şüphesiz iyiler.” İmanlarında dosdoğru olan Ebu-bekir ve ashabı.

{ لَفِي نَعِيمٍ } “Cennette.” Nimetleri süreklilik arzeden cennettedirler.

وَالْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾

14- “Kötüler de cehennemdedirler.”

{ وَالْفُجَّارَ } “Kötüler de.” Kâfirler, Kelde ve ashabı.

{ لَفِي جَحِيمٍ } “Cehennemdedirler.” Cehennem ateşindedirler.

يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾

15- “Ceza gününde oraya girerler.”

{ يَصْلَوْنَهَا } “Oraya girerler.” Oraya gireceklerdir.

{ يَوْمَ الدِّينِ } “Ceza gününde.” Hesap gününde ve mahlukat arasında hükümlerin verileceği günde.

﴿١٦﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ

16- "Onlar (kâfirler) ondan (cehennemin gözünden) kaçmazlar."

{ وَمَا هُمْ } "Onlar (kâfirler)" Yani kâfirler.

{ عَنْهَا } "Ondan (cehennemin gözünden)." Cehennem azabından.

{ بِغَائِبِينَ } "Kaçmazlar." Oraya girdiklerinde.

﴿١٧﴾ وَمَا أَدْرِيكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ

17- "Ceza gününün ne olduğunu sen bilir misin?"

{ وَمَا أَدْرِيكَ } "Sen bilir misin?" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا يَوْمُ الدِّينِ } "Ceza gününün ne olduğunu." Hesap gününün ne olduğunu?

﴿١٨﴾ ثُمَّ مَا أَدْرِيكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ

18- "Yine ceza gününün ne olduğunu sen bilir misin?"

{ ثُمَّ مَا أَدْرِيكَ } "Yine sen bilir misin?" Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا يَوْمُ الدِّينِ } "Ceza gününün ne olduğunu." Hesap günü nedir? Onun şanının büyüklüğü konusunda Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'i dehşete düşürmek içindir.

﴿١٩﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ

19- "O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün buyruk yalnız Allah'ındır."

Daha sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e açıklamak üzere şöyle buyurdu:

{ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ } “O gün yapamaz.” Güç yetiremez.

{ نَفْسٍ } “Hiçbir kimse.” Mü'min bir nefis.

{ لِنَفْسٍ } “Başkası için.” Kâfir bir kişi için.

{ شَيْئًا } “Bir şey.” Kurtuluş ve şefaate.

{ وَالْأَمْرِ } “Buyruk.” Hüküm ve kulluk arasında yargı veriş.

{ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ } “O gün yalnız Allah'ındır.” Allah Teâlâ'nın elindedir. O gün buna Allah Teâlâ'dan başka hiçbir kimse sahip olamaz ve o gün hiçbir kimse onunla tartışamaz.

83- MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Kendisinde “Mutaffifin”in zikredildiği sûredir. Sûre Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Medine’ye hicret edişi esnasında Mekke ile Medine arasında nazil olmaya başlamış ve inişi Medine’de tamamlanmıştır. Âyet sayısı 36, sözcük sayısı 169 ve harf sayısı da 730’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ١

1- “Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay haline!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mutaffifin Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَيْلٌ } “Vay haline!” Şiddetli azap.

{ لِّلْمُطَفِّفِينَ } “Ölçüde ve tartıda hile yapanların.” Ölçü ve tartıda hile yapanlar. Bunlar, Medine ehli idiler. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Medine’ye gelişinden önce Medineliler ölçü ve tartı itibarıyla kötü uygulamada bulunuyorlardı. Bu sure Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Medine’ye hicret edişi esnasında kendisine nazil oldu. “Vay haline”, şiddetli azap. “Ölçüde ve tartıda hile yapanların”, ölçü ve tartıda kötü uygulamalarda bulunanların.

٢ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ

2- “Onlar insanlardan ölçerek aldıkları zaman, tam olarak alırlar.”

Daha sonra onları açıklayarak şöyle buyurdu:

{ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ } “Onlar insanlardan ölçerek aldıkları zaman.” İnsanlardan satın aldıklarında kendileri için ölçerler veya tartarlar.

{ يَسْتَوْفُونَ } “Tam olarak alırlar.” Ölçü ve tartıyı gerçekten tasta-mam yerine getirirler.

٣ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ

3- “Fakat başkalarına ölçerek veya tartarak verdikleri zaman ek-siltirler.”

{ وَإِذَا كَالُوهُمْ } “Fakat başkalarına ölçerek verdikleri zaman.” Baş-kaları için ölçtüklerinde.

{ أَوْ وَزَنُوهُمْ } “Veya tartarak.” Veya başkaları için tartıklarında.

{ يُخْسِرُونَ } “Eksiltirler.” Ölçü ve tartıda eksiltmeye gider ve ger-çekten kötü bir şekilde davranırlardı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Vay haline”, o günün şiddetli azabı. “Ölçüde ve tartıda hile yapanların”, namaz, zekât ve oruç gibi ibadetlerde eksiltmeye gidenlerin vay haline.

٤ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ

4- “Onlar (öldükten sonra) tekrar diriltileceklerini bilmiyorlar mı?”

{ أَلَا يَظُنُّ } “Bilmiyorlar mı?” Bilmiyor ve kesin kanaat getirmiyor-lar mı?

{ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ } “Onlar.” Ölçü ve tartıda eksik tartanlar.

{ مَبْعُوثُونَ } “(Öldükten sonra) tekrar diriltileceklerini.” Diriltileceklerini.

لَيَوْمٍ عَظِيمٍ

5- “Büyük bir günde!”

{ لَيَوْمٍ عَظِيمٍ } “Büyük bir günde!” Dehşeti korkunç ki, bugün kıyâmet günüdür.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

6- “Öyle bir gün ki, insanlar o gün âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklar.”

{ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ } “Öyle bir gün ki, insanlar o gün divan duracaklar.” Kabirlerden.

{ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ } “Âlemlerin Rabbinin huzurunda.” Yeryüzünde hareket eden her ruh sahibinin ve gök ehlinde her ruh sahibinin rabbi. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara bu sureyi okuduğunda Medineliler tevbe ettiler ve ölçü ve tartıyı tastamam yerine getirmeye döndüler.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينَ

7- “Hayır! Doğrusu kötülerin yazısı, hiç şüphesiz Siccîn’de olmaktadır.”

{ كَلَّا } “Hayır!” Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينَ } “Doğrusu kötülerin yazısı, hiç şüphesiz Siccîn’de olmaktadır.” Kâfirlerin amelleri.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينَ

8- “Siccîn nedir, bilir misin?”

{ وَمَا أَدْرَاكَ } “Bilir misin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ مَا سِجِّينَ } “Siccîn nedir?” Siccine tazim olsun diye “Siccîn’deki nedir?” diye sormaktadır.

كِتَابُ مَرْقُومٍ ٩

9- “O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır.”

{ كِتَابُ مَرْقُومٍ } “O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır.” Diyor ki, âdemoğullarının amelleri yedinci kat yerin altında ki bu Siccîn’dir, yeşil kayanın içinde yazılıdır.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ١٠

10- “O gün yalan sayanların vay haline!”

{ وَيْلٌ } “Vay haline!” Şiddetli azap.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ لِلْمُكَذِّبِينَ } “Yalan sayanların.” İman ve dirilişi.

الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ يَوْمَ الدِّينِ ١١

11- “Onlar ceza gününü yalan saymaktadırlar.”

{ الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ يَوْمَ الدِّينِ } “Onlar ceza gününü yalan saymaktadırlar.” Hesap gününü ve kendisinde hüküm verileceği günü.

وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ١٢

12- “Onu ancak sınırı aşan ve günaha düşkün olanlar yalan sayar.”

{ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ } “Onu yalan sayar.” Kıyâmet gününü.

{ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ } “Ancak sınırı aşan.” Hakkı aşan zalim despot.

{ ائيم } “*Ve günaha düşkün olanlar.*” Velid ibn Muğire el-Mahzumî gibi günahkâr.

﴿ ١٣ ﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰیٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ

13- “Böyle birine âyetlerimiz okunduğu zaman, ‘Eskilerin masalları’ derdi.”

{ اِذَا تُتْلٰى } “*Okunduğu zaman.*” Okunduğunda.

{ عَلَيْهِ } “*Böyle birine.*” Velid ibn Muğire el-Mahzumî’ye.

{ اٰیٰتُنَا } “*Âyetlerimiz.*” Emir ve nehiyle Kur’an.

{ قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ } “*Eskilerin masalları, derdi.*” Bu, kendi dönemlerindeki öncekilerin sözleri ve yalanlarıdır.

﴿ ١٤ ﴾ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوْبِهِمْ مَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ

14- “Hayır! Aksine onların kazandığı günahlar kalplerinin üzerine pas olmuştur!”

{ كَلَّا } “*Hayır!*” Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بَلْ رَانَ } “*Aksine pas olmuştur!*” Aksine Allah Teâlâ mühürlemiştir.

{ عَلَىٰ قُلُوْبِهِمْ } “*Kalplerinin üzerine.*” Din gününü yalanlayanların kalplerine. Âyetin, “Günah üzere günah işleme kalbi karartır. İşte bu kalbin paslanmasıdır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ مَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ } “*Onların kazandığı günahlar.*” Şirk içinde söylemiş oldukları sözler ve yapmış oldukları davranışlar.

﴿ ١٥ ﴾ كَلَّا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحْجُوْبُوْنَ

15- “Hayır! Doğrusu onlar o gün Rablerini görmekten elbette mahrum kalmışlardır.”

{ كَلَّا } “Hayır!” Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ إِنَّهُمْ } “Doğrusu onlar.” Yani Din Günü’nü yalanlayanlar.

{ عَنْ رَبِّهِمْ } “Rablerini görmekten.” Rablerini görmekten.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ لَمَحْجُوبُونَ } “Elbette mahrum kalmışlardır.” Engellenmişlerdir. Mü’minler Rabblerini görmekten engellenmezler.

١٦ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ

16- “Sonra onlar, mutlaka cehenneme gireceklerdir.”

{ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ } “Sonra onlar, mutlaka cehenneme gireceklerdir.” Kuşkusuz cehennem ateşine gireceklerdir.

١٧ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ

17- “Sonra da onlara, ‘İşte yalanlamış olduğunuz şey budur!’ denilir.”

{ ثُمَّ يُقَالُ } “Sonra da onlara, denilir.” Onlar cehenneme girdiklerinde zebaniler onlara derler ki.

{ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ } “İşte olduğunuz şey budur.” Sizin dünyada iken olduğunuz azap işte budur.

{ تُكَذِّبُونَ } “Yalanlamış.” Gerçekleşmeyeceğini söylediğiniz.

١٨ كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ

18- “Hayır! Doğrusu iyilerin yazısı ise hiç şüphesiz İlliyyîn’de olmaktadır.”

{ كَلَّا } “Hayır!” Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ } “Doğrusu iyilerin yazısı ise hiç şüphesiz İlliyyîn’de olmaktadır.” İmanlarında sâdık olanların amelleri.

﴿١٩﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ

19- “İllyîyîn nedir, bilir misin?”

{ وَمَا أَدْرَاكَ } “Bilir misin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مَا عِلِّيُّونَ } “İllyîyîn nedir?” İllyîyîn’in içindeki nedir?

﴿٢٠﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ

20- “O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır.”

{ كِتَابٌ مَرْقُومٌ } “O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır.” Diyor ki, sâlihlerin amelleri Rahmân’ın arşının altında, yedinci kat semanın üstünde, yeşil zebercedden yapılmış levhada yazılmıştır. İşte bu İllyîyîn’dir.

﴿٢١﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ

21- “Allah’a yaklaştırılmış olanlar onu görürler.”

{ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ } “Allah’a yaklaştırılmış olanlar onu görürler.” Her sema ehlinin mukarreb zatları sâlihlerin amellerini görürler.

﴿٢٢﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ

22- “Şüphesiz o iyiler cennettedirler.”

{ إِنَّ الْأَبْرَارَ } “Şüphesiz o iyiler.” İmanlarında sâdık olanların. Ki bunlar zerre eziyet etmezler.

{ لَفِي نَعِيمٍ } “Cennettedirler.” Nimetleri süreklilik arz eden cennettedirler.

﴿٢٣﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ

23- “Divanlar üzerinde oturup etrafa bakarlar.”

{ عَلَى الْأَرَائِكِ } “Divanlar üzerinde oturup.” Süslü sergiler üstünde.

{ يَنْظُرُونَ } “Etrafa bakarlar.” Cehennem ehline.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾

24- “Onların yüzlerinde nimetlerin sevincini görürsün!”

{ تَعْرِفُ } “Görürsün!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ فِي وُجُوهِهِمْ } “Onların yüzlerinde.” Cennet ehlinin yüzlerinde.

{ نَضْرَةَ النَّعِيمِ } “Nimetlerin sevincini.” Nimetlerinin güzelliğini.

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾

25- “Kendilerine mühürlü hâlis bir içki sunulur.”

{ يُسْقَوْنَ } “Kendilerine sunulur.” Cennette.

{ مِنْ رَحِيقٍ } “Hâlis bir içki.” İçkiden.

{ مَخْتُومٍ } “Mühürlü.” Katılmış (karıştırılmış).¹

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(رَحِيقٍ) ‘hamr/içki’ demektir.” Buhârî, Kitab-ü Bedi’l-Halk, 8. Bâb.

b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “(مِنْ رَحِيقٍ) içkidir. ‘Mahtum’ sözcüğü hakkında ise şöyle demiştir: “Misk ile mühürlenmiş.”

İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Allah Teâlâ onlara içkiyi öylesine güzelleştirir ki, sonunda o, misk gibi olur. Böylece misk ile sona erdirilir veya mühürlenir.” *Tefsîr-ü't-Taberî*, c. 30, s. 105, 106 ve 107.

c) Rahîk, içkinin bilinen isimlerindendir.

İbn Seyyide şöyle der: “Rahîk, içkinin en yılanmış ve en üst kalitede olanıdır. ‘Rahîk’in saf içki olduğu da söylenmiştir.

Zeccac ise şöyle der: “Katıksız içkidir.”

d) (إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ) “Onlara içirilecek” buyruğunda geçen onlar zamiri (يُسْقَوْنَ) “Şüphe yok ki, o iyiler, nimetler içindedirler” (83/el-Mutaffifin/22) buyruğunda

﴿٢٦﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ

26- “Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar bunun için yarışsınlar!”

{ خِتَامُهُ } “Onun içiminin sonunda.” Son yudumu.

{ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ } “Misk kokusu vardır. İşte.” Cennette zikredilen şeyde.

{ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ } “Yarışanlar bunun için yarışsınlar!” Amel edenler bunun için çalışsınlar, çalışıp didinenler bunun için çalışıp didinsinler. Acele edip koşanlar bunun için çalışıp koşsunlar. Çabalayanlar bunun için bezl etsinler.

﴿٢٧﴾ وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ

27- “Hem onun karışımı Tesnim’denir.”

{ وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ } “Hem onun karışımı Tesnim’denir.” Karışımı.

﴿٢٨﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ

28- “O öyle bir pınardır ki, ondan ancak Allah’a yakın olanlar içer.”

{ عَيْنًا } “O öyle bir pınardır ki.” Adn cennetinden onların üzerine dökülür.

{ يَشْرَبُ بِهَا } “Ondan ancak içer.” Ondan, Tesnim pınarından.

{ الْمُقَرَّبُونَ } “Allah’a yakın olanlar.” Adn cennetine yakın olanlar katışıksız olarak.

﴿٢٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ

geçen (الْأَبْرَارِ) iyiler sözcüğüne dönmektedir. İçirilecek ve ikram edilecek yer de sonsuz ve sınırsız nimetler yurdu olan cennettir.

29- “Doğrusu o günah işleyenler (dünyada) iman edenlere gülerlerdi.”

{ إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا } “Doğrusu o günah işleyenler.” Şirk koşanlar, Ebû Cehil ve ashabı.

{ كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا } “(Dünyada) iman edenlere.” İman edenlere, Ali ve ashabına.

{ يَضْحَكُونَ } “Gülerlerdi.” Alay eder ve dalga geçerlerdi.

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾

30- “Onlarla karşılaştıkları zaman, kaş göz işaretiyle alay ederlerdi.”

{ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ } “Onlarla karşılaştıkları zaman.” Kâfirlerle Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e gelirler.

{ يَتَغَامَزُونَ } “Kaş göz işaretiyle alay ederlerdi.” Söz ve kaş göz işaretleriyle dokundururlar.

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾

31- “Evlerine döndükleri zaman, zevklenerek dönerlerdi.”

{ وَإِذَا انْقَلَبُوا } “Döndükleri zaman.” Kâfirler döndüklerinde.

{ انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ } “Evlerine dönerlerdi.” Dönerlerdi.

{ فَكِهِينَ } “Zevklenerek.” Şirkleriyle ve mü’minlerle alay etmeleriyle hoşnut olarak.

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾

32- “Mü’minleri gördükleri zaman, ‘Şüphesiz bunlar sapıtmış!’ derlerdi.”

{وَأَذَا رَأَوْهُمْ} “Mü’minleri gördükleri zaman.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabını gördüklerinde.

{قَالُوا} “Derlerdi.” Yani kâfirler.

{إِنَّ هَؤُلَاءِ} “Şüphesiz bunlar.” Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabı.

{لَصَّالُونَ} “Sapıtmış.” Hidayetten.

﴿٣٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ

33- “Oysa onlar mü’minler üzerine denetleyici olarak gönderilmediler.”

{وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ} “Oysa onlar mü’minler üzerine gönderilmediler.” Mü’minlere musallat edilmemişlerdi.

{حَافِظِينَ} “Denetleyici olarak.” Ne onlara ne de amellerine.

﴿٣٤﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ

34- “İşte o gün de mü’minler kâfirlere gülecekler.”

{فَالْيَوْمَ} “İşte o gün de.” İşte bugün kıyâmet günüdür.

{الَّذِينَ آمَنُوا} “Mü’minler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a inananlar ki, bunlar Ali ve ashabıdır.

{مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ} “Kâfirlere gülecekler.” Kâfirlere.

﴿٣٥﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ

35- “Divanlar üzerinde oturup etrafa bakacaklar.”

{عَلَى الْأَرَائِكِ} “Divanlar üzerinde oturup.” Süslü sergilerde.

{يَنْظُرُونَ} “Etrafa bakacaklar.” Cehennem ehline, cehenneme sürüklenmelerine.

هَلْ تُؤَبُ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36- “Nasıl, kâfirler yaptıklarının cezasını buldular mı?”

{ هَلْ تُؤَبُ الْكُفَّارُ } “Nasıl, kâfirler cezasını buldular mı?” Kâfirler ahirette karşılık aldılar mı?

{ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ } “Yaptıklarının.” Ancak dünyada işledikleri ve söylediklerinin karşılığını.

84- İNŞİKÂK SÛRESİ

Kendisinde “İnşikâk”ın zikredildiği sûredir. Sûre Mekkîdir. Âyet sayısı 25, sözcük sayısı 109 ve harf sayısı da 730’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ١

1- “Gök yarıldığı zaman.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla İnşikâk Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ } “Gök yarıldığı zaman.” Diyor ki, bulutlar yarıldığında. Bulutlar niteliği bilinmeksizin Rab Teâlâ’nın ve meleklerin ve emriyle dilediğinin gelişi için beyaz bulutlar gibi.

وَإِذْ نَتَّ لِرَبِّهَا وَحَقَّتْ ٢

2- “Rabbine kulak verip boyun eğecek hale getirildiği zaman.”

{ وَإِذْ نَتَّ } “Kulak verip zaman.” Dinleyip itaat ettiğinde.

{ لِرَبِّهَا وَحَقَّتْ } “Rabbine boyun eğecek hale getirildiği.” Bunu yapması O’na yaraşır.

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ٣

3- “Yer uzatılıp dümdüz edildiği zaman.”

{وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ} “Yer uzatılıp dümdüz edildiği zaman.” Ukazi¹ derisinin uzatılıp yayılışı gibi. Âyetin, “Yerlerinden sökülüp düzleniş gibi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ٤

4- “İçindekileri atıp boşaldığı.”

{وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا} “İçindekileri atıp.” Ölüler ve hazineler.

{وَتَخَلَّتْ} “Boşaldığı.” Bundan boşalıp da boş bir hale dönüştüğünde.

وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ٥

5- “Rabbine kulak verip boyun eğecek hale getirildiği zaman. (insanoğlu dünyada yaptıkları ile karşılaşır).”

{وَأَذْنَتْ} “Kulak verip... zaman.” Dinleyip itaat ettiğinde.

{لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ} “Rabbine boyun eğecek hale getirildiği (insanoğlu dünyada yaptıkları ile karşılaşır).” Bunu yapması O’na varıştır.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ٦

6- “Ey insan! Hiç şüphesiz sen Rabbine doğru çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O’na varacaksın!”

{يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ} “Ey insan!” İnsanla kastedilen kâfir, Ebû Esved ibn Kelde ibn Useyd ibn Halef’tir.

{إِنَّكَ كَادِحٌ} “Hiç şüphesiz sen çaba göstermektesin;” Diyor ki, küfründe amel etmekte sin ki, bununla döneceksin.

{إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا} “Rabbine doğru çaba üstüne.” Ahirette. Âyetin ‘dinlemekte sin’ anlamına geldiği de söylenmiştir.

¹ Ukaz, Cahiliyye döneminde kurulan bir panayırn adıdır.

{فَمَلَأْهِ} “Sonunda O’na varacaksın!” Hayır olsun, şer olsun amelile.

٧ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ

7- “Kimin kitabı sağından verilirse.”

{فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ} “Kimin verilirse.” Verilirse.

{كِتَابَهُ} “Kitabı.” İyiliklerinin kitabı.

{بِیَمِينِهِ} “Sağından.” Ki, bu şahıs Ebû Seleme ibn Abdülesed’dir.

٨ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا

8- “Kolay bir hesapla hesaba çekilecek.”

{فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا} “Kolay bir hesapla hesaba çekilecek.” Kolay. Bu da arzıdır.

٩ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا

9- “Ve sevinçli olarak ailesine dönecektir.”

{وَيَنْقَلِبُ} “Ve dönecektir.” Ahirette dönecektir.

{إِلَىٰ أَهْلِهِ} “Ailesine.” Allah Teâlâ’nın kendisi için cennette hazır-
ladığı.

{مَسْرُورًا} “Sevinçli olarak.” Onlara.

١٠ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ

10- “Kimin kitabı da arkasından verilirse.”

{وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ} “Kimin kitabı da verilirse.” Günahlar kitabı ve-
rilirse.

{وَرَاءَ ظَهْرِهِ} “Arkasından.” Sırtının ardından sol tarafından. Bu şahıs Ebû Seleme’nin kardeşi Esved ibn Abdülesed’dir.

فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا ۝۱۱

11- "Derhal yok olmayı isteyecek."

{فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا} "Derhal yok olmayı isteyecek." Diyor ki, yazıklar olsun bana, ah yok oluş.

وَيَضْلَىٰ سَعِيرًا ۝۱۲

12- "Ve alevli bir ateşe girecektir."

{وَيَضْلَىٰ سَعِيرًا} "Ve alevli bir ateşe girecektir." Yakıtı bulunan bir ateşe girecektir.

إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝۱۳

13- "Çünkü o, ailesi içinde (mal mülk sebebiyle) şıarmıştı."

{إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا} "Çünkü o, ailesi içinde (mal mülk sebebiyle) şıarmıştı." Onlarla.

إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ ۝۱۴

14- "O, hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sanmıştı!"

{إِنَّهُ ظَنَّ} "O, sanmıştı!" Sandı.

{أَنْ لَنْ يَحُورَ} "Hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini." Yani asla ahirette Rabbine dönmeyeceğini sanmıştı. (يَحُورُ) sözcüğü Habeşcede dönmek anlamına gelmektedir.

بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۝۱۵

15- "Oysa gerçekten Rabbi onu görmekte idi!"

{بَلَىٰ} "Oysa." Kuşkusuz o, ahirette Rabbine dönecektir.

{إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ} "Gerçekten Rabbi onu." Yaratılış gününden.

{بَصِيرًا} “Görmekte idi!” Ölümden sonra onu dirilteceğini bilmektedir.

١٦ فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ

16- “Hayır! Yemin ederim, şafağa.”

{فَلَا أُقْسِمُ} “Hayır! Yemin ederim.” Diyor ki, kasem ederim ki.

{بِالشَّفَقِ} “Şafağa.” Güneşin batışının ardından batıdaki kırmızılıktır.

١٧ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ

17- “Geceye ve onda basan karanlığa.”

{وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ} “Geceye ve onda basan karanlığa,” Geceye ve onda basan karanlığa kasem ederim ki. Gece girince toplanır ve vatanına döner.

١٨ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ

18- “Dolunay olmuş aya ki.”

{وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ} “Dolunay olmuş aya ki.” Aya kasem ederim ki, içtima edip üç gece tekamül ettiğinde. Bunlar 13, 14 ve 15. gecelerdir.

١٩ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ

19- “Siz elbette halden hale geçeceksiniz!”

{لَتَرْكَبُنَّ} “Siz elbette geçeceksiniz!” Kuşkusuz halkın bütünü dönüşecektir.

{طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ} “Halden hale.” Yaratılmalarından ölümlerine kadar, ölümlerinden cennete veya cehenneme girişlerine kadar halden hale dönüşecektir. Allah Teâlâ onları bir halden bir hale dönüştürecektir.

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) bir tabakadan diğer tabakaya yükseleceksin.

Diyor ki, eğer âyet “le-terkebenne” şeklinde “ba” harfinin üstünü ile okunulursa âyetin anlamı; Miraç gecesinde semadan semaya çıkacaksın, olur.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Siz elbette halden hale geçeceksiniz”, bu yalancı geçecek. “Halden hale”, halden hale. Ölüm-den cehennem ateşine.

Tabii ki, bu anlam âyette geçen “le-terkebunne” sözcüğünün “le-yerkebenne” şeklinde okunması halinde geçerlidir.²

² a) İmam Buhârî, Mücahid’den rivayetine göre; o şöyle der: “İbn Abbâs dedi ki: (لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ) ‘Mutlaka sizler, biri diğerine mutabık halden hale geçeceksiniz.’ Bir halden diğer bir hale geçeceksin.”

Dedi ki: “İşte bu, Peygamberinizdir.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, İnşikâk Sûresi, 4940 nolu hadis.

Ebû Abdullah Hâkim en-Nîsâbü’rî, Heşim kanalından bu isnadla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Yani Peygamberinizdir.” Diyor ki; “Halden hale geçeceksin.”

Ebû Abdullah der ki: “Bu hadis isnad bakımından sahihtir. Ancak Buhârî ve Müslim tahrir etmemişlerdir.” *El-Müstedrek*, Kitabü’t-Tefsir, İnşikâk Sûresi, c. 2, s. 519.

İbn Cerir de bu isnadla bu haberi tahrir etmiş ve Hâkim’in ifadelerine benzer ifadeler kullanmıştır. *Tefsirü’t-Taberî*, c. 30, s. 122.

b) (لَتَرْكَبُنَّ) “Mutlaka sizler geçeceksiniz” sözcüğü hakkında iki kıraat vardır. İlki, “ba” harfinin üstünü ile (لَتَرْكَبُنَّ) “Mutlaka sen geçeceksin” kıraatidir. Bu kıraat İbn Kesir, Hamza, Kisai ve Halef tarafından kabul edilmiştir. Geriye kalanlar ise günümüzde âyeti okuduğumuz şekilde “ba” harfinin ötresi ile ‘Le terkebünne/ Mutlaka sizler geçeceksiniz’ diye okumuşlardır. *En-Neşr-ü fi Kıraati’l-Aşer*, c. 2, s. 399.

İbn Abbâs’ın tefsirine baktığımızda, âyeti ilk kıraate göre tefsir ettiğini görmekteyiz. (لَتَرْكَبُنَّ) “Mutlaka sen geçeceksin.” Zira bu kıraatte muhatap tek kişidir ve bu tek kişiyi İbn Abbâs Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) olarak tefsir etmiştir. Ancak diğer kıraate, yani meşhur kıraate göre muhatap çoğuldur ve hitap Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetinedir.

c) İbn Abbâs âyette geçen “tabak” sözcüğünü hal ve durum olarak tefsir etmiştir.

﴿٢٠﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

20- “(Durum böyle iken), onlara ne oluyor da iman etmiyorlar?”

{ فَمَا لَهُمْ } “(Durum böyle iken), onlara ne oluyor da.” Mekke kâfirlerine. Âyetin, Abdüyalil es-Sekafi oğulları için indiği söylenmektedir. Bunlar; Mesud, Habib ve Rabia adlı üç kişi idiler. Bundan sonra bu üç kişiden Habib ve Rabia Müslüman oldular.

{ لَا يُؤْمِنُونَ } “İman etmiyorlar.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

﴿٢١﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ

21- “Onlar kendilerine Kur’an okununca secde de etmezler!”

{ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ } “Onlar kendilerine okununca.” Onlara Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e indirilen okunduğunda.

{ الْقُرْآنُ } “Kur’an.” Emir ve nehiyle.

{ لَا يَسْجُدُونَ } “Secde de etmezler!” Tevhidle Allah Teâlâ’ya boyun eğmezler.

﴿٢٢﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكْذِبُونَ

22- “Aksine o inkâr edenler yalan sayıyorlar!”

{ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Aksine o inkâr edenler.” Mekke kâfirleri ve Abdüyalil oğullarından iman etmeyenler.

{ يُكْذِبُونَ } “Yalan sayıyorlar!” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

d) İbn Cerir sözcükten muradın kıyâmet gününün şiddetli sıkıntıları ve korkunç durumları olduğunu belirtir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 120.

Taberî’nin bu görüşü âyetin siyak ve sibakına daha çok uyumludur. Zira Allah Teâlâ bu âyetten önce, kulların hesaba çekilişini aktarmaktadır. Tabii ki, bu durumda (لَتَرْكَبُنَّ) şeklindeki kıraate göre muhatap Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in şahsında ümmet olmaktadır.

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾

23- “Halbuki Allah onların kalplerinde gizledikleri şeyleri biliyor.”

{ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ } “Halbuki Allah onların kalplerinde gizledikleri şeyleri biliyor.” Söylediklerini ve işlediklerini. Âyetin, “İşittiklerini ve kalplerinde gizlediklerini” anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾

24- “(Bunun için sen), onlara can yakıcı bir azabı müjdele!”

{ فَبَشِّرْهُمْ } “(Bunun için sen,) onlara müjdele!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), O’na iman etmeyen kimseyi.

{ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ } “Can yakıcı bir azabı.” Bedir gününde ahirette acıtması kalplere işleyen acıtıcı bir azapla. Daha sonra Allah Teâlâ bunlardan iman edenleri istisna ederek şöyle buyurdu;

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

25- “Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler başkadır. Onlar için arkası kesilmeyen bir mükâfat vardır.”

{ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا } “Ancak iman edip... başkadır.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “Sâlih ameller işleyenler.” Kendileriyle Rableri arasında taat amellerde bulunanlara.

{ لَهُمْ أَجْرٌ } “Onlar için bir mükâfat vardır.” Cennette sevap.

{ غَيْرُ مَمْنُونٍ } “Arkası kesilmeyen.” Eksiltilmeksizin ve bulandırılmaksızın. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Bununla kendilerine minnet edilmez.” Âyet şöyle de anlamlandırılmıştır: Yaşlılıktan ve ölümden sonra iyilikleri eksiltilmez.

سورة البُرُوج
85- BURÛC SÛRESİ

Kendisinde “Burûc”un zikredildiği sûredir. Sûre Mekkîdir. Âyet sayısı 22, sözcük sayısı 109 ve harf sayısı da 438’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ١

1- “Yemin olsun, burçlar sahibi göğe.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Burûc Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ } “Yemin olsun, burçlar sahibi göğe.” Diyor ki; Allah Teâlâ burçlar sahibi göğe yemin etti. Âyetin, “Gökle yer arasında olan 12 kasr/köşke yemin ettiği ve bu köşklere Allah’ın bildiği” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ٢

2- “Geleceği bildirilmiş olan güne.”

{ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ } “Geleceği bildirilmiş olan güne.” Ki, bugün kıyâmet günüdür.

وَشَٰهِدٍ وَمَشْهُودٍ ۝۳

3- “Şâhidlik edene ve edilene ki.”

{ وَشَٰهِدٍ } “Şâhidlik edene.” Bu da cuma günüdür.

{ وَمَشْهُودٍ } “Ve edilene ki.” Ki bugün Arefe günüdür. Kurban Bayramı’nın ilk günü olduğu da söylenmiştir. Şâhid’in âdemoğulları, meşhûdun ise kıyâmet günü olduğu da söylenmiştir. Şâhidin Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), meşhûdun ise ümmeti olduğu söylenmiştir. Allah Teâlâ bütün bu şeylere kasem etmiştir. “Şüphe yok ki Rabbinin yakalaması”, Rabbinin azabı. “Çok şiddetlidir”, iman etmeyen kimseyi yakalaması.

قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ۝۴ النَّارِ ذَاتِ الْوُفُودِ ۝۵

4-5- “O ateş dolu hendeğe atılanlar öldürüldü!”

{ قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ * النَّارِ ذَاتِ الْوُفُودِ } “O ateş dolu hendeğe atılanlar öldürüldü!” Neft, zift ve odun ile. Âyetin, “Lanete uğradılar” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyete, “Onlar mü’minlerden bir kavim idiler. Kâfirler onları neft, zift ve odundan tutuşturulmuş ateşle öldürmüştür” anlamı da verilmiştir.

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۝۶

6- “O zaman yakanlar da başlarına oturmuşlar.”

{ إِذْ هُمْ } “O zaman yakanlar da.” Yani kâfirler.

{ عَلَيْهَا } “Başlarına.” Hendeklerin üstünde. Âyetin, “Kürsi’nin üstünde oturmuşlardır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ قُعُودٌ } “Oturmuşlar.” Oturmuşlardır. Allah Teâlâ onları ateşle yandırırken.

وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾

7- “Mü'minlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı.”

{ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ } “Mü'minlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı.” Hazır idiler. Âyetin, “Mü'minleri görüyorlardı. Bunlar sapkın bir kavim idiler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَمَا نَقْمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾

8- “Onlar, (mü'minlerden) sırf mutlak üstün ve övülmeye lâyık olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar.”

{ وَمَا نَقْمُوا مِنْهُمْ } “Onlar, (mü'minlerden) intikam aldılar.” Mü'minlerden. Onları incitip eleştirmeleri.

{ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ } “Sırf Allah'a iman ettikleri için.” Ancak Allah Teâlâ'ya iman etmeleri nedeniyle idi.

{ الْعَزِيزِ } “Mutlak üstün.” Kendisine iman etmeyenden intikam alan.

{ الْحَمِيدِ } “Ve övülmeye lâyık olan.” Kendisine iman edeni.

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾

9- “O Allah ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Allah her şeye şahiddir.”

{ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ } “O Allah ki, göklerin mülkü O'nundur.” Göklerin yağmur hazineleri.

{ وَالْأَرْضِ } “Ve yerin.” Bitkiler.

{ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ } “Allah her şeye şahiddir.” Amellerine.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ
جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾

10- “Şüphesiz iman etmiş erkeklerle iman etmiş kadınlara işkence edip, sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve orada yanma cezası vardır!”

{ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا } “Şüphesiz işkence edip.” Yakıp azap edenler.

{ الْمُؤْمِنِينَ } “İman etmiş erkeklerle.” Cehennem ateşi ile. Yani imanlarında sâdık olan erkekleri.

{ وَالْمُؤْمِنَاتِ } “İman etmiş kadınlara.” İmanlarında sâdık olan kadınları.

{ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا } “Sonra tevbe de etmeyenlere.” Küfürlerinden ve şirk koşuşlarından.

{ فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ } “Cehennem azabı vardır!” Ahirette.

{ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ } “Ve orada yanma cezası.” Cehennemde şiddetli bir azap.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dünyada. Zira Allah Teâlâ onları ateşle yakacak. Bunlar Necran’dan bir kavim idiler.

Bunların Musul ehlinde olduğu da söylenmiştir. Mü’minlerden bir grubu yakalamış, onları azaplandırmış ve dinlerine dönmelerini diye ateşle onları öldürmüşlerdir. Onların meliklerinin ismi Yusuf idi. Meliklerinin isminin Zünuvas olduğu da söylenmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

11- “İman edip sâlih ameller işleyenlere ise altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur!”

Daha sonra onların azapları karşısında imandan dönmeyen mü'minleri zikrederek şöyle buyurdu:

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } *"İman edip."* Allah'a.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } *"Sâlih ameller işleyenlere ise."* Kendileriyle Rableri arasında.

{ لَهُمْ جَنَّاتٌ } *"Cennetler vardır."* Bahçeler.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } *"Altlarından akan."* Ağaçlarının ve meskenlerinin altından.

{ الْأَنْهَارُ } *"Irmaklar."* Şarap, su, bal ve süt nehirleri.

{ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ } *"İşte büyük kurtuluş budur!"* Tam bir kazanç. Onlar cenneti kazanmış ve cehennem ateşinden kurtulmuşlardır.

﴿ ١٢ ﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ

12- "Şüphe yok ki, Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir."

{ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ } *"Şüphe yok ki, Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir."* Rabbinin, iman etmeyi yakalaması.

﴿ ١٣ ﴾ إِنَّهُ هُوَ يَبْدِئُ وَيُعِيدُ

13- "Bilin ki, ilk yaratan da (ölümden sonra) geri getiren de O'dur."

{ إِنَّهُ هُوَ يَبْدِئُ } *"Bilin ki, ilk yaratan da O'dur."* Nutfeden yaratan.

{ وَيُعِيدُ } *"(Ölümden sonra) geri getiren de."* Ölümden sonra yeni bir yaratılış ile.

﴿ ١٤ ﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ

14- "O, çok bağışlayan ve çok sevendir."

{وَهُوَ الْعَفُورُ} “O, çok bağışlayan.” Küfürden tevbe edip Allah Teâlâ’ya iman eden kimsenin kusurlarını affeden.

{الْوَدُودُ} “Ve çok sevendir.” Dostlarını seven. Âyetin, “Kendi taat ehlini seven” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “Kendi taatin ehline sevgi gösteren” anlamına geldiği de söylenmiştir.¹

دُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ١٥

15- “Arş’ın sahibidir, şanı yücedir.”

{دُو الْعَرْشِ} “Arş’ın sahibidir,” Tahtın sahibi.

{الْمَجِيدُ} “Şanı yücedir.” Güzel, iyi. Âyetin, “el-Meciydü” şeklinde “dal”ın ötresiyle okunması halinde kerim anlamına geldiği de söylenmiştir.²

فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ١٦

16- “Dilediğini mutlaka yapandır!”

{فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ} “Dilediğini mutlaka yapandır!” Dilediği gibi diriltir ve öldürür.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ١٧

17- “O orduların haberi sana geldi mi?”

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(الْوَدُودُ) sözcüğü habib (çok seven) anlamındadır.” Buhârî, Kitabü't-Tevhid, 22. Bâb; *Fethü'l-Bâri*, c. 13, s. 403.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsîrü't-Taberî*, c. 30, s. 138-9.

b) İbn Abbâs vedud sözcüğünü habib olarak tefsir etmiştir. Habib ise kendisine itaat eden dostlarını seven anlamındadır.

² İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(الْمَجِيدُ) sözcüğü kerim anlamındadır.” Buhârî, Kitabü't-Tevhid, 22. Bâb; *Fethü'l-Bâri*, c. 13, s. 403.

Bu haberi İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir. *Tefsîrü't-Taberî*, c. 30, s. 138-9.

{ هَلْ آتَيْكَ } “Sana geldi mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Peygamberliği bununla anlamıştır. O’na bundan önce gelmemiştir. O’na bundan sonra gelmiştir.

{ حَدِيثُ الْجُنُودِ } “O orduların haberi.” Diyor ki, toplumların haberi.

فِرْعَوْنُ وَثَمُودَ ١٨

18- “Firavun ve Semud’un haberi.”

{ فِرْعَوْنُ وَثَمُودَ } “Firavun ve Semud’un haberi.” Onlardan önce ve onlardan sonra. Yalanlamaları halinde onlara nasıl davrandığımızı.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ١٩

19- “Doğrusu o inkâr edenler bir yalanlama içindedirler.”

{ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا } “Doğrusu o inkâr edenler.” Mekke kâfirleri.

{ فِي تَكْذِيبٍ } “Bir yalanlama içindedirler.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ٢٠

20- “Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır.”

{ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ } “Allah ise onları arkalarından kuşatmıştır.” Diyor ki, Allah Teâlâ onları ve amellerini bilir.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ٢١

21- “Doğrusu o, şanlı bir Kur’an’dır.”

{ بَلْ هُوَ } “Doğrusu o.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in size okuduğu Kur’an.

{ قُرْآنٌ مَجِيدٌ } “Şanlı bir Kur’an’dır.” Keremli yüce.

فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

22- “Levh-i Mahfûz’dadır.”

{ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ } “Levh-i Mahfûz’dadır.” Diyor ki, Levh-i Mahfuz’da şeytanlardan korunmuş olarak yazılıdır.

سورة الطَّارِقِ
86- TÂRIK SÛRESİ

Kendisinde “Târık”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 17, sözcük sayısı 61 ve harf sayısı da 239’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ١

1- “Yemin olsun, o göğe ve Târık yıldızına.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Târık Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ} “Yemin olsun, o göğe ve Târık yıldızına.” Diyor ki, Allah Teâlâ göğe ve Târık yıldızına yemin etmiştir.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ٢

2- “Târık’ın ne olduğunu, sen bilir misin?”

{وَمَا أَدْرَاكَ} “Sen bilir misin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{مَا الطَّارِقُ} “Târık’ın ne olduğunu.” Bununla O’nu şaşırtmıştır.

النَّجْمِ الثَّاقِبِ ٣

3- “O, karanlığı delen yıldızdır.”

{النَّجْمُ الثَّاقِبُ} “O, karanlığı delen yıldızdır.” Aydınlatıp delen. Bu yıldız Zuhal (Satürn) yıldızıdır. Geceleyin ortaya çıkan, gündüz gizlenen bir yıldızdır.

٤ إِنَّ كُلَّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ

4- “Hiç kimse yoktur ki, üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici olmasın!”

{إِنَّ كُلَّ نَفْسٍ} “Hiç kimse yoktur ki.” Bundan dolayı kasem olmuştur. Diyor ki, sâlih olsun, günahkâr olsun her nefis.

{لَّمَّا عَلَيْهَا} “Üzerinde olmasın!” Yani nefsin üzerinde. Mim ve elif harfi burada sıladır. Âyetin “Lemma” şeklinde şeddeli olarak okunması halinde şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Hiç kimse yoktur ki”, bütün nefisler. “Üzerinde olmasın”, ancak üzerinde bir koruyucu vardır.

{حَافِظٌ} “Bir koruyucu, bir denetleyici.” Sözüünü ve eylemini koruyup ta ki, onu kabirlere def etsin.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(إِنَّ كُلَّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ) ‘Üzerinde bir gözetleyicinin’ âyeti, üzerinde koruyucunun olmadığı hiçbir nefis yoktur, anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü Ehadisi'l-Enbiyâ, 1. Bâb.

b) Hâfız İbn Hacer der ki: “Bu haberi İbn Ebî Hatem mevsul olarak rivayet etmiş ve şu eklemede bulunmuştur: Ancak üzerinde koruyucu bir melek olmalıdır olsun.” *Fethü'l-Bâri*, c. 6, s. 356.

c) {لَّمَّا عَلَيْهَا} sözcüğünü Ebû Cafer, İbn Amir, Asım ve Hamza “mim” harfinin şeddesiyle “lemmâ” olarak okumuşlardır ki, resmî okuyuş budur. Geriye kalanlar ise “mim” harfini şeddesiz olarak {لَمَّا} şeklinde kıraat etmişlerdir. *En-Neşr-ü fi Kıraati'l-Aşer*, c. 2, s. 291.

d) Âyetin {لَمَّا} okunması halinde sözcük “illa” istisna edatı anlamına gelmektedir. Bu da Hüzeyl kabilesinde ve diğer Arap kabilelerinde meşhur bir lügattir. Araplar ‘Eksamtü eleyke lemma feelte keza/Sana yemin ediyorum ki, şunu yapmazsın...’ derler. Ahfeş bu görüştedir. *Tefsîr-ü İbn Hibban*, c. 8, s. 454.

Bu kıraate göre İbn Abbâs âyeti şöyle tefsir etmiştir: Ancak üzerinde bir koruyucu vardır.

٥ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ

5- “İnsan neden yaratıldığına bir baksın!”

{ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ } “İnsan bir baksın!” Ebû Tâlib.

{ مِمَّ خُلِقَ } “Neden yaratıldığına.” Nefsinin.

٦ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ

6- “O, atılan bir sudan yaratıldı.”

Daha sonra açıklayarak şöyle buyurdu:

{ خُلِقَ } “O, yaratıldı.” Nefsini.

{ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ } “Atılan bir sudan.” Kadının rahmine atılan ve akıtılan.

٧ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ

7- “O su, bel kemiği ile göğüs kemikleri arasından çıkar.”

{ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ } “O su, bel kemiği ile ...arasından çıkar.” Erkeğin sulbünden.

{ وَالتَّرَائِبِ } “... göğüs kemikleri.” Kadının göğüs kemikleri.

٨ إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ

8- “Şüphe yok ki, Allah onu (öldükten sonra) yeniden diriltmeye elbette kadirdir.”

{ إِنَّهُ } “Şüphe yok ki, Allah.” Yani Allah Teâlâ.

(لَمَّا) kıraatine göre ise âyetin anlamı şöyle olur: Kuşkusuz her nefsin üzerinde bir koruyucu vardır. Bu durumda (لَمَّا) sözcüğünün başındaki “lam” kendisinden sonra gelmiş olduğu “in” veya “ma” olumsuzluk sözcüklerinin cevabı olmuş olur. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 143; *Tefsirü'l-Alûsî*, c. 30, s. 96; *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 20, s. 3.

{ عَلَى رَجْعِهِ } “Onu (öldükten sonra) yeniden diriltmeye.” Bu suyu erkeğin erkeklik organının deliğine.

{ لَقَادِرٌ } “Elbette kadirdir.” Âyetin, “Ölümünden sonra onu iade etmeye ve diriltmeye kadirdir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ٩

9- “O gün bütün sırlar ortaya dökülür.”

{ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ } “O gün bütün sırlar ortaya dökülür.” Sırlar açığa çıkar. (السَّرَائِرُ) her şey üzerindedir. O’ndan başkasının bilemediği adama tevkil ettiği şeydir.

فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ١٠

10- “Artık insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır.”

{ فَمَا لَهُ } “Artık insan için vardır.” Ebû Tâlib’in.

{ مِنْ قُوَّةٍ } “Ne bir güç.” Kendi nefsinin koruyacak bir güç.

{ وَلَا نَاصِرٍ } “Ne de bir yardımcı.” Kendisini Allah’ın azabından engelleyecek bir engelleyici.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ١١

11- “Yemin olsun, o dönüş sahibi göğse.”

{ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ } “Yemin olsun, o dönüş sahibi göğse.” Peşi sıra yağmur yağdıran, yıl yıl bulut gönderen göğse yemin ederim ki.

وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ١٢

12- “Yarılp çatlayan yere ki.”

{ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ } “Yarılp çatlayan yere ki.” Bitkiyle, ekinlerle. Âyetin, “Kazıklar sahibi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١٣ إِنَّهُ لَقَوْلُ فَضْلٍ

13- “O (Kur’an), (hakla batılı) ayırt eden bir sözdür.”

{ إِنَّهُ } “O (Kur’an.)” Yani Kur’an. Bundan dolayı bu yemin olmuştur.

{ لَقَوْلُ فَضْلٍ } “(Hakla bâtilı) ayırt eden bir sözdür.” Hakkın açıklamasıdır. Âyetin, “Allah katından bir hükümdür” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١٤ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ

14- “O asla bir şaka değildir.”

{ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ } “O asla bir şaka değildir.” Bâtıl değildir.

١٥ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا

15- “Onlar bir tuzak kurarlar.”

{ إِنَّهُمْ } “Onlar.” Yani Mekke ehli.

{ يَكِيدُونَ كَيْدًا } “Bir tuzak kurarlar.” Küfürlerinde bir tuzak hazırlarlar. Bu tuzak, onları insanları Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’den ve Kur’an’dan engellemeleridir. Âyetin, “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Darü’n-Nedve’de seni öldürmeyi ve yok etmeyi istiyorlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١٦ وَآكِيدُ كَيْدًا

16- “Ben de bir tuzak kurarım.”

{ وَآكِيدُ كَيْدًا } “Ben de bir tuzak kurarım.” Ben, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Onları Bedir Savaşı’nda öldürmeyi istiyorum.

١٧ فَمَهْلِكِ الْكَافِرِينَ أَمْهَلُهُمْ رُوَيْدًا

17- “O halde kâfirlere süre ver, onlara az bir süre tanı!”

{ فَمَهْلِ الْكَافِرِينَ } “O halde kâfirlere süre ver.” Kâfirlere süre tanı.

{ أَتَمِّهِلُهُمْ } “Onlara bir süre tanı!” Onları ertele.

{ رُوَيْدًا } “Az.” Bedir Savaşı'na kadar az bir süre ver.

سورة الأَعْلَى
87- A'LÂ SÛRESİ

Kendisinde “A'lâ”nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkidir. Âyet sayısı 19, sözcük sayısı 72 ve harf sayısı da 284'tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ١

1- “Rabbinin o yüce adını tesbih et!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla A'lâ Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى } “Rabbinin o yüce adını tesbih et!” Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) her şeyden daha yüce olan en yüce Rabbinin adıyla namaz kıl. Âyetin, “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Rabbinin tevhidini zikret” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyete, “Secdede, Sübhane Rabbiye'l-A'lâ tesbihini söyle” anlamı da verilmiştir.

الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى ٢

2- “O Rabbin ki, yaratıp düzene koydu.”

{ الَّذِي خَلَقَ } “O Rabbin ki, yaratıp.” Her ruh sahibini.

{ فَسَوَّى } “Düzene koydu.” İki el, iki ayak, gözler, kulaklar ve diğer organlarla yaratılışla.

وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ

3- “Her şeyin miktarını, biçimini belirleyip doğru yolu gösterdi.”

{ وَالَّذِي قَدَّرَ } “Her şeyin miktarını, biçimini belirleyip.” Her erkek ve dişiyi kıldı.

{ فَهَدَىٰ } “Doğru yolu gösterdi.” Tanıttı ve erkek ile dişinin nasıl geleceğini ilham etti. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Her şeyin miktarını, biçimini belirleyip”, yaratılışını güzel veya çirkin, uzun veya kısa kılarak takdir etti.

Ayete şöyle de anlam verilmiştir: “Her şeyin miktarını, biçimini belirleyip” mahlukatı için mutluluk ve bedbahtlığı. “Doğru yolu gösterdi”, küfrü, imanı, hayır ve şerri açıkladı.

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ

4- “Yeşil otu çıkarıp.”

{ وَالَّذِي أَخْرَجَ } “Çıkarıp.” Yağmur ile bitki çıkardı.

{ الْمَرْعَىٰ } “Yeşil otu.” Yeşil otu.

فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَخْوَىٰ

5- “Sonra da onu kapkara bir sel artığına çevirdi.”

{ فَجَعَلَهُ } “Sonra da onu çevirdi.” Yeşil oluşunun ardından.

{ غُثَاءً } “Bir sel artığına.” Kuru.

{ أَخْوَىٰ } “Kapkara.” Simsiyah oldu. Bu durum bitkinin üzerinden bir yıl geçtiğinde gerçekleşir.

سَنُقَرِّئُكَ فَلَا تَنْسَى ٦

6- “Sana (Kur’an’ı) okutacağız, artık sen hiç unutmayacaksın.”

{ سَنُقَرِّئُكَ فَلَا تَنْسَى } “Sana (Kur’an’ı) okutacağız, artık sen hiç unutmayacaksın.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana Kur’an’ı öğreteceğiz. Âyetin, “Sana Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) Kur’an’ı okuyacaktır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ٧

7- “Yalnız Allah’ın dilediği başka. Şüphesiz Allah açığı ve gizleneni bilir.”

{ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ } “Yalnız Allah’ın dilediği başka.” Muhakkak Allah Teâlâ unutmayacağını diledi. Bundan dolayı Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) bunun ardından Kur’an’dan hiçbir şeyi unutmadı.

{ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ } “Şüphesiz Allah açığı bilir.” Sözün ve eylemin açık olanını.

{ وَمَا يَخْفَى } “Ve gizleneni.” Bundan sonra nefsinin konuşmadığı şeylerden sırdan daha gizli olanını.

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَى ٨

8- “Seni en kolay olana muvaffak kılacağız.”

{ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَى } “Seni en kolay olana muvaffak kılacağız.” Risaleti tebliğ edişi ve diğer taatleri sana kolaylaştıracğız.

فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَى ٩

9- “O halde öğüt fayda verirse, öğüt ver!”

{ فَذَكِّرْ } “O halde öğüt ver!” Kur’an ve Allah ile öğüt ver.

{ اِنْ نَّفَعَتِ الذِّكْرٰى } “Öğüt fayda verirse.” Diyor ki, Kur’an ve Allah ile öğüt veriş ancak Allah’tan korkan ki, böyle bir şahıs mü’mindir, kişiye yarar sağlar.

سَيَذَكَّرُ مَنْ يَخْشٰى ۱۰

10- “Çünkü (Allah’tan) korkan kimse öğütten yararlanacaktır.”

{ سَيَذَكَّرُ } “Çünkü öğütten yararlanacaktır.” Kur’an ve Allah’tan öğüt alır.

{ مَنْ يَخْشٰى } “(Allah’tan) korkan kimse.” Allah’tan korkan ki, böyle bir kişi Müslüman’dır.

وَيَسْتَجِئُهَا الْاَشْقٰى ۱۱

11- “Bedbaht olan ise öğütten kaçınır.”

{ وَيَسْتَجِئُهَا } “Öğütten kaçınır.” Kur’an ve Allah ile öğüt almaktan uzaklaşır ve çekinir.

{ الْاَشْقٰى } “Bedbaht olan ise.” Allah’ın ilminde bedbaht olan.

الَّذِي يَصْلٰى النَّارَ الْكُبْرٰى ۱۲

12- “O da en büyük ateşe yaslanır.”

{ الَّذِي يَصْلٰى النَّارَ } “O da ateşe yaslanır.” Ahirette cehennem ateşine giren.

{ الْكُبْرٰى } “En büyük.” En büyük. Cehennem ateşinden daha büyük bir azap bulunmamaktadır.

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى ۱۳

13- “Sonra orada ne ölür, ne de yaşar!”

{ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا} “Sonra orada ne ölür.” Cehennem ateşinde ölüp de rahata kavuşamaz.

{وَلَا يَحْيَى} “Ne de yaşar!” Kendisine yarar sağlayacak bir hayatla.

١٤ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى

14- “Hiç şüphesiz temizlenen kurtuluşa ermiştir.”

{قَدْ أَفْلَحَ} “Hiç şüphesiz kurtuluşa ermiştir.” Başarıya ulaşmış ve kurtulmuştur.

{مَنْ تَزَكَّى} “Temizlenen.” Kur’an’dan öğüt alıp Allah Teâlâ’yı birleyen.

١٥ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى

15- “Ve Rabbinin adını anıp namaz kılan.”

{وَذَكَرَ اسْمَ} “Ve adını anıp.” Emrini.

{رَبِّهِ} “Rabbinin.” Beş vakit namazla ve bunun dışındaki diğer şeylerle.

{فَصَلَّى} “Namaz kılan.” Cemaatle beş vakit namaz kılan.

Ayetin başka bir yorumu da bulunmaktadır: “Hiç şüphesiz kurtuluşa ermiştir”, başarıya ulaşmış ve kurtulmuştur. “Temizlenen”, bayram namazına çıkmadan önce Sadaka-i Fıtır vermekle tasaddukta bulunan. “Ve Rabbinin adını anıp”, O’nu lâ ilâhe illallah sözüyle birleyen, gidiş ve gelişinde O’nu Allah-u Ekber sözüyle ululayan. “Namaz kılan”, imamla birlikte bayram namazını kılan.

١٦ بَلْ تُوْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

16- “Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz!”

{ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا } “Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz!” Dünya için çalışmayı tercih ediyor, dünyanın sevabını ahiretin sevabına tercih ediyorsunuz.

۱۷ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى

17- “Oysa ahiret hayatı daha hayırlı ve daha kalıcıdır.”

{ وَالْآخِرَةُ } “Oysa ahiret hayatı.” Ahiretin ameli ve ahiretin sevabı.

{ خَيْرٌ } “Daha hayırlı.” Dünyanın sevabından ve dünyanın amelinden daha faziletlidir.

{ وَأَبْقَى } “Ve daha kalıcıdır.” Daha sürekli ve sürekli.

۱۸ إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى

18- “Şüphesiz bu anlatılanlar ilk sahifelerde.”

{ إِنَّ هَذَا } “Şüphesiz bu anlatılanlar.” “Gad eflaha”dan buraya kadar olan bölüm.

{ لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى } “İlk sahifelerde.” Önceki kitaplarda da vardır.

۱۹ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى

19- “İbrahim ile Musa’nın sahifelerinde de vardır.”

{ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى } “İbrahim ile Musa’nın sahifelerinde de vardır.” Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm)’ın kitabı Tevrat’ta ve Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın kitabında. Allah Teâlâ bunu bilmektedir.

سورة الغَاشِيَةِ
88- ĞÂŞİYE SÛRESİ

Kendisinde “Ğâşiye”nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 26, sözcük sayısı 92 ve harf sayısı da 381’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

هَلْ آتَيْكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾

1- “Dehşeti her şeyi kuşatacak olan kıyâmetin haberi sana geldi mi?”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Ğâşiye Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ هَلْ آتَيْكَ } “Sana geldi mi?” Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) sana gelmedi. Sonra kuşkusuz geldi. Âyetin, “Kuşkusuz sana geldi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ } “Dehşeti her şeyi kuşatacak olan kıyâmetin haberi.” Kıyâmetin kopmasının haberi. Âyetin, “Cehennem ateşinin ehlini kapsayıp bürümesi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾

2- “Yüzler var ki, o gün zillete düşmüştür.”

{ وَجُوهٌ } “Yüzler var ki.” Münafıkların ve kâfirlerin yüzleri.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ خَاشِعَةٌ } “Zillete düşmüştür.” Azap ile zelildir, horlanmıştır.

عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ ۛ

3- “Çalışmış; fakat boşuna yorulmuştur.”

{ عَامِلَةٌ } “Çalışmış.” Cehennem ateşine çekilir.

{ نَاصِبَةٌ } “Fakat boşuna yorulmuştur.” Yorgunluk ve bitkinlik içinde. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Çalışmış”, dünyada. “Fakat boşuna yorulmuştur”, ahirette. Buna göre âyette söz konusu edilenler rahipler ve havra ehli olanlardır. Bunların Hariciler olduğu da söylenmiştir.

تَضَلَّى نَارًا حَامِيَةً ۛ

4- “Kızgın bir ateşe girecektir.”

{ تَضَلَّى } “Girecektir.” Girecektir.

{ نَارًا حَامِيَةً } “Kızgın bir ateşe.” Sıcaklığı son raddeye ulaşmış.

تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ أَنِيبَةٍ ۛ

5- “Onlara son derece sıcak bir kaynaktan içirilir.”

{ تُسْقَى } “Onlara içirilir.” Cehennemde verilir.

{ مِنْ عَيْنٍ أَنِيبَةٍ } “Son derece sıcak bir kaynaktan.” Sıcak.

لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ ۛ

6- “Onlar için kuru dikenden başka yiyecek de yoktur.”

{ لَيْسَ لَهُمْ } “Onlar için yoktur.” Bu kötü konumda.

{ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ } “Kuru dikenden başka yiyecek de.” Şıbrık bitkisidir.¹ Mekke yollarında bulunur. Taze bir halde bulunduğunda devenin yiyeceği olur. Kuruduğunda ise kedinin tırnakları gibi olur.

لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ۛ

¹ Yere bitişik dikenli bir bitki olup kuruması halinde dari denilen bir bitkidir.

7- “O ise ne besler ne de açlığı giderir.”

{ لَا يُسْمِنُ } “O ise ne besler.” Yiyeni beslemez.

{ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ } “Ne de açlığı giderir.” Onu yiyen kimseyi.

٨ وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ

8- “Yüzler de var ki, o gün nimetle mutludur.”

{ وَجُودٌ } “Yüzler de var ki.” İhlâslı mü'minlerin yüzleri.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ نَاعِمَةٌ } “Nimetle mutludur.” Güzeldir, iyidir.

٩ لِسَعِيْهَا رَاضِيَةٌ

9- “(Dünyadaki) çalışmasından dolayı hoşnuttur.”

{ لِسَعِيْهَا رَاضِيَةٌ } “(Dünyadaki) çalışmasından dolayı hoşnuttur.” Diyor ki, amelinin sevabına razı olmuştur.

١٠ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ

10- “Yüksek bir cennettedir.”

{ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ } “Yüksek bir cennettedir.” Yüksek bir derecededir.

١١ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً

11- “Orada boş bir söz işitmez.”

{ لَا تَسْمَعُ فِيهَا } “Orada işitmez.” Cennette.

{ لَاغِيَةً } “Boş bir söz.” Ne bâtil bir yemin ne de bâtil şeyler dışında boş bir şey.

١٢ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ

12- “Orada sürekli akan bir pınar vardır.”

{ فِيهَا } “Orada.” Cennette.

{ عَيْنٌ جَارِيَةٌ } “Sürekli akan bir pınar vardır.” Hayırla, bereketle ve rahmet ile üzerlerine akan.

فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ١٣

13- “Yüksek divanlar.”

{ فِيهَا } “Orada.”² Cennette.

{ سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ } “Yüksek divanlar,” Ehli kendisine gelmediği müddetçe havada asılı duran. Ayetin, “Yüksek divanlar”, ehli için yükseltilmiş anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَآكَوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ١٤

14- “(Pınarların etrafına) konmuş bardaklar.”

{ وَآكَوَابٌ } “Bardaklar.” Tutulacak kulpları, emzikleri ve hortumları olmayan baş bölümü dairemsi olan kaplar.

{ مَوْضُوعَةٌ } “(Pınarların etrafına) konmuş.” Evlerinde.

وَنَمَارِقُ مَضْفُوفَةٌ ١٥

15- “Sıra sıra dizilmiş yastıklar.”

{ وَنَمَارِقُ } “Yastıklar.” Yastıklar.

{ مَضْفُوفَةٌ } “Sıra sıra dizilmiş.” Saf halinde dizilmiş. Âyetin “İstiflenmiş” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَزَرَائِي مَبْنُوثَةٌ ١٦

16- “Serilmiş halılar vardır.”

{ وَزَرَائِي مَبْنُوثَةٌ } “Serilmiş halılar vardır.” Hasırlara benzeyen sergilerdir.

Ehli için serilmiş. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlara bunu haber verdiğinde Mekke kâfirleri, “Allah Teâlâ’nın seni bize resûl olarak gönderdiğine dair bir kanıt getir” dediler. Bunun üzerine Allah azze ve celle şöyle buyurdu:

² Tarafımızdan çeviriye eklenmiştir.

١٧ أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ

17- “Onlar bakmazlar mı, develerin nasıl yaratıldığına?”

{ أَفَلَا يَنْظُرُونَ } “Onlar bakmazlar mı?” Mekke kâfirleri.

{ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ } “Develerin nasıl yaratıldığına.” Kuvveti ve güçlülüğüne yükünü yüklenir ve ondan başkası bu yükü yüklenmez.

١٨ وَالِى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ

18- “Göğün nasıl yükseltildiğine?”

{ وَالِى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ } “Göğün nasıl yükseltildiğine?” Varlıkların üstünde. Ona hiçbir şey ulaşamaz.

١٩ وَالِى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ

19- “Dağların nasıl dikildiğine?”

{ وَالِى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ } “Dağların nasıl dikildiğine?” Yerin üstünde. Hiçbir şey onu hareket ettiremez.

٢٠ وَالِى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ

20- “Yeryüzünün nasıl yayıldığına?”

{ وَالِى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ } “Yeryüzünün nasıl yayıldığına?” Suyun üstüne. Bütün bu sayılanlar onlar için bir âyettir.

٢١ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ

21- “O halde öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin.”

{ فَذَكِّرْ } “O halde öğüt ver.” Öğüt ver.

{ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ } “Çünkü sen ancak öğüt vericisin.” Kur’an’la sakındıransın. Âyetin, “Kur’an ve Allah ile verilen öğütten faydalanana öğüt verensin” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿ ٢٢ ﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ

22- “Onların üzerinde bir zorba değilsin.”

{ لَسْتَ عَلَيْهِمْ } “Onların üzerinde değilsin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ بِمُصَيْطِرٍ } “Bir zorba.” Onları iman etmeye zorlayan bir zorba değilsin.

﴿ ٢٣ ﴾ إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ

23- “Ancak yüz çevirip inkâr edene gelince.”

Bundan sonra Allah Teâlâ O’na savaşı emrederek şöyle buyurdu:

{ إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ } “Ancak yüz çevirip inkâr edene gelince.” Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Ancak iman etmekten yüz çevirip Allah’ı inkâr eden müstesna.

﴿ ٢٤ ﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ

24- “İşte Allah öylesini en büyük azap ile cezalandırır.”

{ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ } “İşte Allah öylesini cezalandırır.” Ahirette.

{ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ } “En büyük azap ile.” Yani cehennem azabıyla.

﴿ ٢٥ ﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ

25- “Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir.”

{ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ } “Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir.” Ahirette dönüşleri.

﴿ ٢٦ ﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ

26- “Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir.”

{ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ } “Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir.” Dünyada sebatları, ahirette ise sevabı ve cezalandırılmaları.

سورة الفجر
89- FECR SÛRESİ

Kendisinde “Fecr”’in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 30, sözcük sayısı 139 ve harf sayısı da 597’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالْفَجْرِ ١

1- “Yemin olsun, tan yerinin ağarmasına.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fecr Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالْفَجْرِ } “Yemin olsun, tan yerinin ağarmasına.” Allah Teâlâ tan yerinin ağarmasına yemin etti. “Fecr”, gündüzün sabahıdır. Fecrin “Gündüz bölümünün bütünü” olduğu da söylenmiştir. Fecrin yılı ilk fecri (yani muharrem ayının ilk tan ağarması) olduğu da söylenmiştir.

وَلَيَالٍ عَشْرٍ ٢

2- “(Zilhicce ayının ilk) on gecesine.”

{ وَلَيَالٍ عَشْرٍ } “(Zilhicce ayının ilk) on gecesine.” Zilhicce ayının başından ilk on gün.

وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ٣

3- “Çifte ve teke.”

{ وَالشَّع } “Çifte.” Arefe ve Kurban Bayramı günü.

{ وَالْوَتْر } “Ve teke.” Kurban bayramından sonraki üç gün.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Çift sabah, öğle, ikindi, yatsı namazlarında kılınan iki veya dört rekatli namazlara denilir. Tek ise akşam ve vitir namazlarıdır.

Ayet şöyle de tefsir edilmiştir: “Çift”, gök ile yer, dünya ile ahiret, cennet ile cehennem, arş ile Kürsi, güneş ile aydır. Bunların bütünü çifttir. “Tek” ise ferd olandır. Çiftin erkek ile dişi, kâfir ile mü’min, muhlis ile münafık, bahtiyar ile bedbaht, “Tek”in ise Allah Teâlâ olduğu söylenmiştir.

وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ٤

4- “Her şeyi örttüğü zaman geceye ki.”

{ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ } “Her şeyi örttüğü zaman geceye ki,” Gittiğinde. Bu Müzdelife gecesidir. Âyetin, “İnsanların kendisinde gidip geldiği gece” anlamına geldiği de söylenilmiştir. Allah Teâlâ bütün bu şeylere yemin etmiştir. “Çünkü Rabbin”, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! “Her an gözetlemektedir”, diyor ki, yol üzeredir. Yol O’nadır.

هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرِ ٥

5- “Bunlarda akıl sahibi için elbette birer yemin (değeri) vardır.”

{ هَلْ فِي ذَلِكَ } “Bunlarda vardır.” Diyor ki, zikrettiğim şeyde.

{ قَسَمٌ لِذِي حِجْرِ } “Akıl sahibi için elbette birer yemin (değeri)” Akıl sahibi için.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ٦

6- “Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine?”

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an’da sana haber verilmedi mi?

{ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ } “Rabbin ne yaptı?” Rabbinin ne yaptığı.

{ بِعَادٍ } “Âd kavmine.” Hazret-i Hûd (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavminin yalanlamaları dolayısıyla Allah Teâlâ’nın kendilerini nasıl helak ettiği.

٧ اِرْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ

7- “O direk sahibi İrem’e?”

{ اِرْمَ } “İrem’e?” İrem’in oğluna. İrem, Sam ibn Nûh’tur. Sam’ın oğlu Şeyyim’dır. Şeyyim’in oğlu Ham’dır. Ham’ın oğlu da Ad’dır.

{ ذَاتِ الْعِمَادِ } “O direk sahibi.” Sariye direği. Âyetin, “Kuvvet sahibi” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٨ اَلَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ

8- “Ki, ülkeler arasında onun benzeri yaratılmamıştı.”

{ اَلَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ } “Ki, ülkeler arasında onun benzeri yaratılmamıştı.” Kuvvet ve güç sahibi. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Şedid’in ve Şeddad’ın bina ettiği direk sahibi şehrin adıdır. Güzellik ve zarafet açısından şehirlerde benzeri olmayan altın ve gümüş direkleriydi.”

٩ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَاءُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ

9- “Vâdilerde kayaları oyan Semûd kavmine?”

{ وَثَمُودَ } “Semûd kavmine?” Diyor ki, Allah Teâlâ Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi Semud’u nasıl helak etti?

{ الَّذِينَ جَاءُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ } “Vâdilerde kayaları oyan.” Kasabaların vâdilerinde kayayı oyan.

١٠ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ

10- “O kazıklar sahibi Firavun’a?”

{ وَفِرْعَوْنَ } “O Firavun’a?” Nasıl Firavun’u helak ettiğini.

{ ذِي الْأَوْتَادِ } “Kazıklar sahibi.” Firavun’un Zü’l-Evtad (Kazıklar sahibi) olarak isimlendirilmesinin yegane nedeni, dört tane kazık edinmesidir. Firavun birisine karşı hışma geldiğinde onu kazıklar arasında gerer, hanımı Asiye bint Muzahim’e işkence ettiği gibi ölünceye kadar kendisine azap ederdi.

الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾

11- “Ki, bütün bunlar ülkelerinde azgınlık etmişler.”

{الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ} “Ki, bütün bunlar ülkelerinde azgınlık etmişler,” İsyan ettiler ve Mısır yurdunda kâfir oldular. Âyetin, “Azgınlıkları kendilerini bu raddeye taşıdı” anlamına geldiği de söylenmiştir.

فَاكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾

12- “Oralarda kötülüğü çoğaltmışlardı.”

{فَاكْثَرُوا فِيهَا} “Oralarda çoğaltmışlardı.” Mısır yurdunda.

{الْفَسَادَ} “Kötülüğü.” Öldürme ve putlara kulluk etmekle.

فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾

13- “Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kırbacını indiriverdi.”

{فَصَبَّ} “Bu yüzden indiriverdi.” Bu yüzden indirdi.

{عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ} “Rabbin onların üstüne azap kırbacını.” Şiddetli bir azabı.

إِنَّ رَبَّكَ لَبَالْمُرْصَادِ ﴿١٤﴾

14- “Çünkü Rabbin her an gözetlemededir.”

{إِنَّ رَبَّكَ} “Çünkü Rabbin.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{لَبَالْمُرْصَادِ} “Her an gözetlemededir.” Diyor ki, onlara ve diğerlerine uğrayıcıdır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Rabbinin melekleri sırat üzeredirler. Yedi yerde kulları hesaba çeker ve onlardan yedi hasletten sorarlar.

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾

15- “Fakat insan, ne zaman Rabbi onu sınavıp kendisine ikramda bulunur ve nimet verirse, ‘Rabbim bana ikram etti.’ der.”

{ فَأَمَّا الْإِنْسَانُ } “*Fakat insan.*” Bu şahıs kâfir Übeyy ibn Halef’tir. Ümeyye ibn Halef olduğu da söylenmiştir.

{ إِذَا مَا ابْتَلَيْهِ } “*Ne zaman onu sınavıp.*” Onu sınadığında.

{ رَبُّهُ } “*Rabbi.*” Mal, zenginlik ve yaşayış ile.

{ فَأَكْرَمَهُ } “*Kendisine ikramda bulunur.*” Malını çoğalttığında.

{ وَنَعَّمَهُ } “*Ve nimet verirse.*” Yaşayışını genişlettiğinde.

{ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ } “*Rabbim bana ikram etti’ der.*” Mal ve ikram ile.

﴿١٦﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَيْهِ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ

16- “Ama ne zaman (Rabbi) onu sınavıp rızkını daraltırsa, ‘Rabbim bana haksızlık etti.’ der.”

{ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَيْهِ } “*Ama ne zaman (Rabbi) onu sınavıp.*” Fakirlikle sınarsa.

{ فَقَدَرَ } “*Daraltırsa.*” Rızkını kısar.

{ عَلَيْهِ رِزْقَهُ } “*Rızkını.*” Geçimini zorlaştırırsa.

{ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ } “*Rabbim bana haksızlık etti, der.*” Fakirlikle beni alçalttı ve geçimimi darlaştırdı.

﴿١٧﴾ كَلَّا بَلْ لَا تُكْرَمُونَ الْيَتِيمَ

17- “Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmezsiniz.”

{ كَلَّا } “*Hayır!*” Bu ona bir rettir. İkram edişim mal ve zenginlikle ve alçaltışım fakirlik ve malın azlığıyla değildir. İkramım, bilmem ve tevfiğ ile alçaltışım ise nankörlük ve rüsvallıkladır.

{ بَلْ لَا تُكْرَمُونَ الْيَتِيمَ } “*Doğrusu siz yetime ikram etmezsiniz.*” Yetimin hakkını tanımıyorsunuz. Evinde yetim bulunan kimse onun hakkını tanımıyor ve ona ihsanda bulunmuyordu.

﴿١٨﴾ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ

18- “Yoksula yedirmek için birbirinizi teşvik etmezsiniz.”

{ وَلَا تَحَاسُّونَ } “Birbirinizi teşvik etmezsiniz.” Kendi nefislerinizi ve başkalarını.

{ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ } “Yoksula yedirmek için.” Yoksullara sadaka vermeye.

١٩ وَتَأْكُلُونَ الثَّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا

19- “Mirası haram helal demeden hırsla yersiniz.”

{ وَتَأْكُلُونَ الثَّرَاثَ } “Mirası yersiniz.” Miras.

{ أَكْلًا لَمًّا } “Haram helal demeden hırsla.” Şiddetli.

٢٠ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا

20- “Malı aşırı şekilde seversiniz.”

{ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا } “Malı aşırı şekilde seversiniz.” Çok.

٢١ كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا

21- “Ama yeryüzü parça parça döküldüğü.”

{ كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا } “Ama yeryüzü parça parça döküldüğü.”

Bu ona bir reddiyedir. Diyor ki, yeryüzü deprem üstüne depremle sarsıldığında.

٢٢ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا

22- “Rabbinin buyruğu gelip melekler sıra sıra dizildiği zaman.”

{ وَجَاءَ رَبُّكَ } “Rabbinin buyruğu gelip.” Rabbin niteliği bilinmeyen bir şekilde geldiğinde.

{ وَالْمَلَكُ } “Melekler.” Melekler geldiğinde.

{ صَفًّا صَفًّا } “Sıra sıra dizildiği zaman,” Namazda dünya ehlinin saffa duruşu gibi.

٣٣ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى

23- “İşte o gün cehennem de getirilir ve o zaman insan (yaptıklarını birer birer) hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ona ne yararı var!”

{ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ } “İşte cehennem de getirilir.” 70.000 dizgin ile birlikte. Her bir dizginde 70.000 melek vardır, onları mahşer meydanına çeker ve onlardan kaldırırlar.

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Kıyâmet gününde.

{ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ } “Ve o zaman insan (yaptıklarını birer birer) hatırlar.” Kâfir Übeyy ibn Halef ve Ümeyye ibn Halef.

{ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى } “Fakat bu hatırlamanın ona ne yararı var!” Kendisi için öğüt almak nerede. Öğüt alma fırsatı kaçtı.

يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾

24- “(O gün) insan, ‘Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp önden gönderseydim!’ der.”

{ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي } “(O gün) insan, ‘Keşke’ der.” Arzular.

{ قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي } “Bu hayatım için bir şeyler yapıp önden gönderseydim.” Fani hayatımdan baki hayatım için bir şeyler takdim etseydim. Diyor ki, “Keşke fâni hayatımda baki hayatım için amel etseydim.”

فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾

25- “Artık o gün, Allah’ın azabı gibi kimse azap edemez.”

{ فَيَوْمَئِذٍ } “Artık o gün.” Kıyâmet gününde.

{ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ } “Allah’ın azabı gibi kimse azap edemez.” Onun azabı gibi.

وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾

26- “O’nun vurduğu bağ gibi de kimse bağ vuramaz.”

{ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ } “O’nun vurduğu bağ gibi de kimse bağ vuramaz.” O’nun bağı gibi. Âyetin başka bir tefsiri de vardır: Âyet “Lâ Yüezzebü ve lâ yusiku” fiillerinde geçen “zal” ve “sa” harfleri esra

okunursa anlam şöyle olur: “Allah’ın azabı gibi kimse azap edemez”, yani kimse Allah’ın azabı gibi azaplandırılamaz. “O’nun vurduğu bağ gibi de kimse bağ vuramaz.” O’nun sağlam bağladığı gibi kimse bağlayamaz. Yani insanları cezalandırma konusunda Allah Teâlâ’nın azabına kimse ulaşamaz.

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ (٢٧)

27- “Ey huzura ermiş ruh!”

{ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ } “Ey huzura ermiş ruh!” Allah’ı dosdoğru olarak birleyici, nimetlerine şükredici, belalarına sabredici, kazasına razı olucu, bahşayışına kanaat edici olarak Allah’ın azabından güvende olan nefis.

إِزْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً (٢٨)

28- “Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön!”

{ إِزْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ } “Rabbine dön!” Allah Teâlâ’nın senin için cennette hazırlamış olduğu şeylere dön. Âyetin, “Efendine, yani cesedine dön” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ رَاضِيَةً } “Sen O’ndan hoşnut,” Allah’ın sevabıyla.

{ مَّرْضِيَّةً } “O da senden hoşnut olarak.” Tevhidle senden razı olunmuş olarak.

فَاذْخُلِي فِي عِبَادِي (٢٩)

29- “Haydi kullarım arasına gir!”

{ فَاذْخُلِي فِي عِبَادِي } “Haydi kullarım arasına gir!” Velilerim zümresinin arasına katıl.

وَادْخُلِي جَنَّتِي (٣٠)

30- “Cennetime gir!”

{ وَادْخُلِي جَنَّتِي } “Cennetime gir!” Senin için hazırlanmış olan.

Kendisinde “Beled”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke’dir. Âyet sayısı 20, sözcük sayısı 82 ve harf sayısı da 320’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ١

1- “Yemin ederim, bu beldeye ki.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Beled Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ لَا أُقْسِمُ } “Yemin ederim.” Diyor ki.

{ بِهَذَا الْبَلَدِ } “Bu beldeye ki.” Mekke’ye.

وَأَنْتَ حَلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ٢

2- “Sen bu beldeye oturmaktasın.”

{ وَأَنْتَ حَلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ } “Sen bu beldeye oturmaktasın.” Diyor ki, kuşkusuz Allah Teâlâ senden önce ve senden sonra hiçbir kimseye helal olmayan şeyi bu beldeye sana helal kıldı.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Sen bu beldeye oturmaktasın. Âyete şöyle de anlam verilmiştir: Sen bu belde de yaptığın şeylerden.

وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ۝۳

3- “Yine yemin ederim, babaya ve çocuğuna ki.”

{ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ } “Yine yemin ederim, babaya ve çocuğuna ki.” Baba, Hazret-i Âdem (‘aleyhi’s-selâm), çocuk da oğullarıdır. Âyet şöyle de tefsir edilmiştir: “Babaya”, erkek ve kadından doğan. “Ve çocuğuna”, erkekten ve çocukta doğmayan. Allah Teâlâ bütün bu şeylere yemin etmiştir.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ۝۴

4- “Biz insanı zorluk içinde yarattık.”

{ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ } “Biz insanı yarattık.” Yani Kelde ibn Üseyd’i.

{ فِي كَبَدٍ } “Zorluk içinde.” Yaratılışı düzgün. Âyetin, “Dünya ve ahiretin işlerine karşı zorlukla karşı gelen” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Zorluk içinde”, kuvvet ve şiddet içinde.¹

- 1 a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs (فِي كَبَدٍ) ilahî buyruğu hakkında dedi ki: “Şiddetli bir yaratılış içinde.” Buhârî, Kitab-ü Ehadisi'l-Enbiyâ, 1. Bâb
- b) İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Yorgunluk içinde.” *Tefsir-ü't-Taberî*, c. 30, s. 196.
- c) Allah Teâlâ bu âyette insanın yaratılışını açıklamaktadır. İnsanın yaratılışı nutfe halinden kuvvetiyle güç kazanıp tam olgunlaştığı döneme kadar bir meşakkat ve yorgunluk ile karşılaşmaktadır. O, doğum evresinde, sünnet oluşunda, dişleri çıktığında, sütten kesildiğinde, emekleyip yürümeye başladığında, kusuz sıkıntılara göğüs germiştir. Diğer taraftan hayatının çeşitli evrelerinde hastalıklara ve tehlikelere karşı durmuş, üstesinden gelmeye çalışmıştır.
- d) Bu âyette geçen (كَبَدٍ) sözcüğünün anlaşılmasında ve muradının ne olduğu hususunda kendisinden sonraki âyet yardımcı olmaktadır. *أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَغْدِرَ عَلَيْهِ* (أَحَدٌ) “O, hiç kimsenin kendisine asla güç yetiremeyeceğini mi sanır?” Yani kendisiyle övünüp durduğu kuvvete ulaşan bu insan hiçbir kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanmaktadır? Yaratıcısına karşı tekebbür edeceği bu merhalaya ulaşınca kadar kendisinin çeşitli meşakatlere ve yorgunluklarla mücadele ettiğini hatırlamaz mı? Bu nedenle yaratılmış bu basit insanın içinde

٥ اَيَحْسَبُ اَنْ لَّنْ يَفْذِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ

5- "(İnsan,) kendisine hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?"

{ اَيَحْسَبُ } "(İnsan)... mi sanıyor?" Kâfir kuvveti ve gücü içinde.

{ اَنْ لَّنْ يَفْذِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ } "Kendisine hiç kimsenin güç yetiremeyeceğini." Yakalanıp kendisini hiç kimsenin, yani Allah'ın cezalandırmayacağını mı sanıyor?

٦ يَقُولُ اَهْلَكْتُ مَا لَا لُبِّدَا

6- "'Ben pek çok mal harcadım.' diye (övünüyor)."

{ يَقُولُ } "Diye (övünüyor)." Yani Kelde ibn Üseyd. Âyetin, Velid ibn Muğire hakkında nazil olduğu da söylenmiştir.

{ اَهْلَكْتُ مَا لَا لُبِّدَا } "Ben pek çok mal harcadım." Hazret-i Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e düşmanlık uğrunda çokça mal harcadım. Ancak bu harcaşım bana hiçbir yarar sağlamadı.

٧ اَيَحْسَبُ اَنْ لَّمْ يَرَهُ اَحَدٌ

7- "Kendisini hiç kimsenin görmediğini mi sanıyor?"

{ اَيَحْسَبُ } "... mi sanıyor?" Kâfir sanmakta mıdır?

{ اَنْ لَّمْ يَرَهُ اَحَدٌ } "Kendisini hiç kimsenin görmediğini." Allah Teâlâ'nın infak etsin etmesin yaptığını görmediğini mi?

٨ اَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ

8- "Biz ona vermedik mi, iki göz?"

yaşadığı bu evreni gözetleyen yegâne kuvvetin Allah azze ve cellenin kuvveti olduğunu neden inkâr edip durur.

Daha sonra ona bahşettiği lütufları saymak üzere şöyle buyurdu:

{ اَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ } “Biz ona vermedik mi, iki göz?” Kendisiyle baktığı gözleri.

٩ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ

9- “Bir dil, iki dudak.”

{ وَلِسَانًا } “Bir dil.” Kendisiyle konuştuğu.

{ وَشَفَتَيْنِ } “İki dudak.” Kapatıp açtığı.

١٠ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ

10- “Ona iki yolu gösterdik.”

{ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ } “Ona iki yolu gösterdik.” Kendisine iki yolu, yani hayır ve şer yolu açıkladık. İki göğsün yolunu olduğu da söylenmiştir.

١١ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ

11- “Fakat o, sarp yokuşu aşamadı!”

{ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ } “Fakat o, sarp yokuşu aşamadı!” Diyor ki, kuvvet gerektiren bu sarp geçiti ki, Sırat’tır, aşabildi mi?

١٢ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ

12- “Sarp yokuş nedir, sen bilir misin?”

{ وَمَا أَدْرَاكَ } “Sen bilir misin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ مَا الْعَقَبَةُ } “Sarp yokuş nedir.” Cennet ile cehennem arasında dım-dızlak bir yokuştur. Bununla Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i dehşete sürüklüyor.

فَكَ رَقَبَةً ١٣

13- "O, köle azat etmek."

{ فَكَ رَقَبَةً } "O, köle azat etmek." Ona girilmesi bir köleyi azat etmektir. Âyetin, "fekke rakabeten" şeklinde okunması halinde bu sarp geçiti ancak bir köle azat eden kimse aşabilir anlamına geldiği de söylenmiştir.

أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ١٤

14- "Yahut açlık gününde yemek yedirmektir."

{ أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ } "Yahut açlık gününde yemek yedirmektir." Açlık sahibi ve sıkıntı içinde bulunan birisini.

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ١٥

15- "Yakınlığı olan bir yetime."

{ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ } "Yakınlığı olan bir yetime." Akraba olan bir yetime.

أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ١٦

16- "Yahut yerde sürünen bir yoksula."

{ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ } "Yahut yerde sürünen bir yoksula." Aşırı derecede sıkıntı içinde olduğunda toprağa yapışık bir yetime ve hiçbir şeyi bulunmayan bir düşküne.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ١٧

17- "Sonra iman edip birbirine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirine merhameti öğütleyenlerden olmaktadır."

{ ثُمَّ كَانَ } "Sonra olmaktadır." Bütün bunlarla birlikte.

{مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا} “İman edip.” Kendileriyle Rableri arasında. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman edenler.

{وَتَوَاصَوْا} “Birbirine tavsiye edenlerden.” Özendirenler.

{بِالصَّبْرِ} “Sabrı.” Allah Teâlâ’nın farizalarını eda etme ve sıkıntı-
lar karşısında sabretmeye.

{وَتَوَاصَوْا} “Ve birbirine öğütleyenlerden.” Özendirenler.

{بِالْمَرْحَمَةِ} “Merhameti.” Yoksullara ve düşkünlere merhamette
bulunmakla.

١٨ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ

18- “İşte bunlar sağdakilerdir.”

{أُولَئِكَ} “İşte bunlar.” İşte bu niteliktekiler.

{أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ} “Sağdakilerdir.” Kitapları sağ taraflarından ken-
dilerine verilen cennet ehli olanlardır.

١٩ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ

19- “Âyetlerimizi inkâr edenler ise işte onlar soldakilerdir.”

{وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا} “Âyetlerimizi inkâr edenler ise.” Hazret-i Muham-
med (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i, Kur’an’ı inkâr eden Kelde ve ashabı.

{هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ} “İşte onlar soldakilerdir.” Kitapları sol taraf-
larından kendilerine verilen cehennem ehli olanlardır.

٢٠ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤَصَّدَةٌ

20- “(Cezaları,) kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir!”

{عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤَصَّدَةٌ} “(Cezaları,) kapıları üzerlerine sımsıkı kapatıl-
mış bir ateştir!” Tay kabilesinin dilinde (مُؤَصَّدَةٌ) sözcüğü sımsıkı ka-
patılmış anlamına gelmektedir.

Kendisinde “Şems”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke’dir. Âyet sayısı 15, sözcük sayısı 54 ve harf sayısı da 247’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ١

1- “Yemin olsun, güneşe ve onun aydınlığına.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Şems Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا } “Yemin olsun, güneşe ve onun aydınlığına.” Allah Teâlâ güneş ve aydınlığına kasem etmektedir.

وَالْقَمَرَ إِذَا تَلَيْهَا ٢

2- “Onu izlediği zaman aya.”

{ وَالْقَمَرَ إِذَا تَلَيْهَا } “Onu izlediği zaman aya.” Güneşi izleyen. Diyor ki, güneş gecenin başında battığında hilal görülür.

وَالنَّهَارَ إِذَا جَلَّىهَا ٣ وَاللَّيْلَ إِذَا يَغْشَىٰهَا ٤

3-4- “Güneşi ortaya çıkarttığı zaman gündüze, onu örttüğünde geceye.”

{ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰهَا * وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰهَا } “Güneşi ortaya çıkarttığı zaman gündüze, onu örttüğünde geceye,” Cümlede bir takdim ve tehir bulunmaktadır. Diyor ki “Onu örttüğünde geceye”, gündüzün ışığı örttüğünde. “Güneşi ortaya çıkarttığı zaman gündüze” gecenin karanlığı açığa çıktığında.

٥ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنِيَهَا

5- “Gökyüzüne ve onu bina edene.”

{ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنِيَهَا } “Gökyüzüne ve onu bina edene.” Ve semayı yarata. Allah Teâlâ kendi nefesine kasem etmiştir.

٦ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحْيَهَا

6- “Yere ve onu yayıp döşeyene.”

{ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحْيَهَا } “Yere ve onu yayıp döşeyene.” Onu suyun üstüne yayana.

٧ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا

7- “Nefse ve ona bir takım yetenekler verip de.”

{ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا } “Nefse ve ona bir takım yetenekler verip de.” Onun yaratılışını eller, ayaklar, gözler, kulaklar ve diğer organlarla sapasağlam yapana.

٨ فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا

8- “İyilik ve kötülüklerini ona ilham edene.”

{ فَالْهَمَّهَا فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا } “İyilik ve kötülüklerini ona ilham edene.” Ona tanıttı ve ona getireceği ve sakınacağı şeyi açıkladı. Allah Teâlâ kendi nefesine ve bu şeylere kasem etmektedir.

٩ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا

9- “Şüphesiz nefsinı kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş.”

{ قَدْ أَفْلَحَ } “Şüphesiz kurtuluşa ermiş.” Şu kişi başarıya ulaşmıştır.

{ مَنْ زَكَّيْهَا } “Nefsinı kötülüklerden arındıran.” Allah Teâlâ’nın kendisini islah ettiği, tanıttığı ve tevfik bahşettiği.

١٠ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا

10- “Onu kötülüklerle gömen de ziyana uğramıştır.”

{ وَقَدْ خَابَ } “Ziyana uğramıştır.” Şu nefiste ziyana uğramıştır.

{ مَنْ دَسَّيْهَا } “Onu kötülüklerle gömen de.” Allah Teâlâ’nın kaydırdığı, sapıttığı ve rüsva kıldığı.

١١ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوِيهَا

11- “Semûd kavmi azgınlığı yüzünden (peygamberlerini) yalanladı.”

{ كَذَّبَتْ ثَمُودُ } “Semûd kavmi (peygamberlerini) yalanladı.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın kavmi.

{ بِطَغْوِيهَا } “Azgınlığı yüzünden.” Diyor ki, taşkınlıkları onları buna sürüklemiştir.

١٢ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَىٰهَا

12- “Onların en azgını (deveyi kesmek üzere) ileri atıldığı zaman.”

{ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَىٰهَا } “Onların en azgını (deveyi kesmek üzere) ileri atıldığı zaman.” Kavmin en bedbahtı Kadar ibn Salif ve Misda’ ibn Dehv kalkıp dişi deveyi boğazladılar.

١٣ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيِيهَا

13- “Allah’ın Resûlü onlara, ‘Allah’ın devesine ve onun su içme hakkına dokunmayın!’ dedi.”

{ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ } “Allah’ın Resûlü onlara, dedi.” Dişi deveyi boğazlamalarından önce Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm) onlara buyurdu ki:

{ نَاقَةَ اللَّهِ } “Allah’ın devesine dokunmayın.” Allah Teâlâ’nın dişi devesini bırakınız, ilişmeyiniz.

{ وَشَيْئَهَا } “Ve onun su içme hakkına.” Yani su içme hakkına.

﴿ ١٤ ﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَذَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّيْهَا

14- “Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri, günahlarını başlarına geçirdi ve hepsini helâk etti.”

{ فَكَذَّبُوهُ } “Ama onlar, onu yalanladılar.” Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ın risaletini.

{ فَعَقَرُوهَا } “Ve deveyi kestiler.” Dişi deveyi boğazladılar.

{ فَذَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ } “Bunun üzerine Rableri, günahlarını başlarına geçirdi.” Rableri de dişi deveyi öldürmeleri ve Hazret-i Sâlih (‘aleyhi’s-selâm)’ı yalanlamaları günahı nedeniyle onları helak etti.

{ فَسَوَّيْهَا } “Ve hepsini helâk etti.” Onları küçük ve büyük azapla düzleştirdi.

﴿ ١٥ ﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا

15- “(Çünkü Allah), bu işin sonucundan korkacak değildir!”

{ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا } “(Çünkü Allah,) bu işin sonucundan korkacak değildir!” Dişi devenin intikam alıcısından. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ve deveyi kestiler. Çünkü Allah bu işin sonucundan korkmaz.” Cümlede takdim tehir bulunmaktadır.

سورة اللَّيْلِ
92- LEYL SÛRESİ

Kendisinde “Leyl”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 21, sözcük sayısı 71 ve harf sayısı da 320’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَى ١

1- “Yemin olsun, her şeyi örttüğü zaman geceye.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Leyl Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَاللَّيْلُ } “Yemin olsun,” geceye,” Diyor ki, Allah Teâlâ geceye yemin etti.

{ إِذَا يَغْشَى } “Her şeyi örttüğü zaman.” Gündüzün ışığını.

وَالنَّهَارُ إِذَا تَجَلَّى ٢

2- “Açılıp aydınlandığı zaman gündüze.”

{ وَالنَّهَارُ إِذَا تَجَلَّى } “Açılıp aydınlandığı zaman gündüze.” Gecenin karanlığını.

وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ٣

3- “Erkeği ve dişiye yaratana ki.”

{ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى } “Erkeği ve dişiye yaratana ki.” Yaratana.

٤ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى

4- “Sizin işiniz başka başkadır.”

{ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى } “Sizin işiniz başka başkadır.” Ameliniz.

Farklı farklıdır. Kiminiz Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı yalanlamakta kiminiz de Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ile Kur’an’ı tasdik etmektedir. Kiminiz cennet için çalışıp didinmekte kiminiz de cehennem için çalışmaktadır. Bundan dolayı kase olmuşur.

٥ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى

5- “Artık kim verir ve sakınır.”

{ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى } “Artık kim verir.” Onun için Allah yolunda tasadukta bulunur ve kâfirlerin kendi dinleri nedeniyle kendilerine azap ettiği mü’minlerden dokuz kişiyi satın aldı. Bu şahıs onlardan bu köleleri satın aldı ve azad etti.

{ وَاتَّقَى } “Ve sakınır.” Küfür, şirk ve gayr-ı ahlaki davranışlardan sakınan.

٦ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى

6- “En güzeli tasdik ederse.”

{ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى } “En güzeli tasdik ederse,” Allah Teâlâ’nın verdiği sözü tasdik ederse. En güzelin cennet olduğu da söylenmiştir. Lâ ilâhe illallah olduğu da söylenmiştir.

٧ فَسَيُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى

7- “Biz de ona, kolay yolu daha da kolaylaştıracamız.”

{ فَسَيُسِّرُهُ لِيُسْرَى } “Biz de ona, kolay yolu daha da kolaylaştıracamız.”

Biz de ona taati kolaylaştıracak ve ona taatle tevfik üzerine tevfik vereceğiz. Âyetin, Allah yoluna sadaka üzerine sadaka veren kimseyi ki, bu şahıs Ebûbekir es-Sıddık’tır, kastettiği de söylenmektedir.

٨ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى

8- “Kim de cimrilik eder, kendini müstağnî sayar.”

{ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ } “Kim de cimrilik eder,” Kendisine ait olan şeyi Allah yolundan engellemek için. Bu şahıs Velid ibn Muğire’dir. Ebû Süfyan ibn Harb olduğu da söylenmiştir. Ebû Süfyan o dönemde he-nüz mü’min değildi.

{ وَاسْتَغْنَى } “Kendini müstağnî sayar.” Kendi nefsi hakkında Allah’tan.

٩ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى

9- “En güzeli yalanlarsa.”

{ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى } “En güzeli yalanlarsa.” Allah Teâlâ’nın verdiği sözü tasdik ederse. En güzelin, cennet olduğu da söylenmiştir. Lâ ilâhe illallah olduğu da söylenmiştir.

١٠ فَسَيُسِّرُهُ لِّلْعُسْرَى

10- “Biz de onu en zora hazırlarız.”

{ فَسَيُسِّرُهُ لِّلْعُسْرَى } “Biz de onu en zora hazırlarız.” Ona sürekli bir şekilde masiyet işlemeyi ve Allah yolunda sadaka verme konusunda eli sıkı olmayı kolaylaştırırız.

١١ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى

11- “Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez.”

{ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ } “Malı kendisine hiç fayda vermez.” Dünyada topladığı mal.

{ إِذَا تَرَدَّى } “Düştüğü zaman da.” Öldüğünde. Âyetin, “Cehennem ateşine yuvarlandığında” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١٢ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى

12- “Doğru yolu göstermek bize aittir.”

{ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى } “Doğru yolu göstermek bize aittir.” Açıklamak, hayır ve şerri açıklamak.

١٣ وَإِنَّا لَنَآ لِلْآخِرَةِ وَالْأُولَى

13- “Şüphesiz ahiret de dünya da bizimdir.”

{ وَإِنَّا لَنَآ لِلْآخِرَةِ وَالْأُولَى } “Şüphesiz ahiret de dünya da bizimdir.” Dünya ve ahiret sevabı. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Ahiret de dünyada bizimdir”, ahiret sevap ve keramet, dünya ise marifet ve tevfidir.

١٤ فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى

14- “Ben sizi alev saçan bir ateşe karşı uyardım.”

{ فَأَنْذَرْتُكُمْ } “Ben sizi uyardım.” Ey Mekke ehli, sizi Kur’an ile uyarıp korkuttum.

{ نَارًا تَلَظَّى } “Alev saçan bir ateşe karşı.” Öfkelenen ve alevlenen.

١٥ لَا يَصْلِيهَا إِلَّا الْأَشْقَى

15- “O ateşe, ancak kötüler girer.”

{ لَا يَصْلِيهَا } “O ateşe, girer.” Oraya yani cehennem ateşine ancak şu kimseler girer.

{الَّا الشُّفَى} “Ancak kötüler.” Allah’ın ezeli ilminde kötü olan kimse.

١٦ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى

16- “Yalanlayıp yüz çeviren.”

{الَّذِي كَذَّبَ} “Yalanlayıp.” Tevhidi. Âyetin, “Allah’a taatte taksir gösteren kimse” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَتَوَلَّى} “Yüz çeviren.” İmandan yüz çeviren. Tevbeden yüz çeviren kimse olduğu da söylenmiştir.

١٧ وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى

17- “İyiler ise ondan (ateşten) uzak tutulur.”

{وَسَيُجَنَّبُهَا} “Ondan (ateşten) uzak tutulur.” Uzaklaştırılır ve cennem ateşinden engellenir.

{الْأَتْقَى} “İyiler ise.” Takvalı kişi.

١٨ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى

18- “Malını hayra verip temizlenen.”

{الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ} “Malını hayra verip.” Malını Allah yolunda veren. Âyette söz konusu edilen şahıs Ebûbekir es-Sıddık’tır.

{يَتَزَكَّى} “Temizlenen.” Bununla Allah Teâlâ’nın rızasını isteyen.

١٩ وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى

19- “Onun yanında, karşılığı verilecek hiçbir nimet yoktur.”

{وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى} “Onun yanında, karşılığı verilecek hiçbir nimet yoktur.” Bu davranışı hiçbir kimseden karşılık görmek için işlememiştir.

٢٠ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى

20- “O, ancak Yüce Rabbinin rızasını kazanmak için verir.”

{ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى } “O, ancak Yüce Rabbinin rızasını kazanmak için verir.” Bu davranışta bulunmasının yegane nedeni her şeyden yüce olan en yüce Rabbinin rızasını talep etmektir.

٢١ وَلَسَوْفَ يَرْضَى

21- “Elbette ileride kendisi de hoşnut olacaktır.”

{ وَلَسَوْفَ يَرْضَى } “Elbette ileride kendisi de hoşnut olacaktır.” Razi oluncaya kadar sevap ve keramet kendisine verilecektir. Bu şahıs Ebûbekir es-Sıddık ve ashabıdır.

سورة الضحى
93- DUHÂ SÛRESİ

Kendisinde “Duhâ”nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 11, sözcük sayısı 40 ve harf sayısı da 102’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالضُّحَىٰ ١

1- “Yemin olsun, kuşluk vaktine.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Duhâ Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالضُّحَىٰ } “Yemin olsun, kuşluk vaktine.” Diyor ki, Allah Teâlâ gündüzün bütününe yemin etmiştir.

وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ٢

2- “Sükûna erdiği zaman geceye ki.”

{ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ } “Sükûna erdiği zaman geceye ki.” Kararmaya başlayıp zifiri karanlığa dönüştüğünde.

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ٣

3- “Rabbini seni terk etmedi ve sana darılmadı!”

{ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى } “Rabbin seni terk etmedi ve sana darılmadı.” Rabbin sana vahyetmeye başladığından beri seni terk etmiş değildir.

Seni sevdiğinden beri sana kızmadı. Bundan dolayı bu kasem olmuştur. Bu âyetler, Allah Teâlâ’nın istisnayı terk etmesi nedeniyle Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e vahiy göndermediği 15 gecelik sürenin ardından inmiştir. Müşrikler “Rabbi O’nu terk etti ve O’na darıldı” demişlerdi.

٤ وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى

4- “Şüphesiz ahiret senin için, dünyadan daha hayırlıdır.”

{ وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى } “Şüphesiz ahiret senin için, dünyadan daha hayırlıdır.” Diyor ki, ahiretin sevabı senin için dünyanın sevabından daha hayırlıdır.

٥ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى

5- “Pek yakında Rabbin sana verecek ve hoşnut olacaksın.”

{ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ } “Pek yakında Rabbin sana verecek.” Ahirette şefaatten sana verecektir.

{ فَتَرْضَى } “Ve hoşnut olacaksın.” Ta ki, sen de razı olasın. Allah Teâlâ daha sonra kendisine bahşettiği lütufları açıklamak üzere şöyle buyurdu:

٦ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَى

6- “O, seni yetim bulup barındırmadı mı?”

{ أَلَمْ يَجِدْكَ } “O, seni bulup.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ يَتِيمًا } “Yetim.” Babasız ve annesiz.

{ فَأَوَى } “Barındırmadı mı?” Seni amcan Ebû Tâlib’in yanında sana barınacağın bir yer takdir etti ve o, sana baktı. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Evet, ey Cebrail” dedi. Cebrail de “Öyledir” dedi.

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى

7- “Seni şaşırmış bulup yol göstermedi mi?”

{ وَوَجَدَكَ } “Seni bulup.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ ضَالًّا } “Şaşırmış.” Sapkın bir kavmin arasında.

{ فَهَدَى } “Yol göstermedi mi?” Sana peygamberlikle hidayet bahşetmedi mi? Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Evet, ey Cebrail” dedi. Cebrail de “Öyledir” dedi.

وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى

8- “Seni yoksul bulup zengin etmedi mi?”

{ وَوَجَدَكَ } “Seni bulup.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ عَائِلًا } “Yoksul.” Yoksul.

{ فَأَغْنَى } “Zengin etmedi mi?” Hazret-i Hatice’nin malıyla seni zengin kılmadı mı? Âyetin anlamı hakkında, “Sana verdiği şeyle seni razı kılmadı mı?” anlamına geldiği de söylenmiştir. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Evet, ey Cebrail” dedi. Cebrail de “Öyledir” dedi.

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ

9- “Öyleyse sakın yetimi ezme.”

{ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ } “Öyleyse sakın yetimi ezme.” Ona zulmetme ve onu hakir görme.

وَأَمَّا السَّائِلُ فَلَا تَنْهَ ۝۱۰

10- “El açıp isteyenî sakın azarlama.”

{ وَأَمَّا السَّائِلُ فَلَا تَنْهَ } “El açıp isteyenî sakın azarlama.” Onu boş bir şekilde geri döndürme ve onu engelleme.

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ۝۱۱

11- “Rabbînin nimetini de şükranla an!”

{ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ } “Rabbînin nimetini de.” Peygamberlik ve İslam.

{ فَحَدِّثْ } “Şükranla an!” İnsanlara bunu anlat, onlara haber ver ve bunu onlara bildir.

سورة الشُّرْح
94- İNŞİRAH SÛRESİ

Kendisinde “İnşirah”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 27 ve harf sayısı da 103’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

۱ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

1- “Biz, senin göğsünü açıp genişletmedik mi?”

İbn Abbâs kendi isnadıyla İnşirah Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ } “Biz, senin göğsünü açıp genişletmedik mi?” Bu cümle Allah Teâlâ’nın “Seni yoksul bulup zengin etmedik mi?” cümlesine atfedilmiştir. Allah Teâlâ bunun üzerine şöyle buyurdu: “Biz senin açıp genişletmedik mi?”, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! “Göğsünü”, kalbini İslam’a.

Diyor ki, kalbini misak günü marifet, anlayış, yardım, akıl, yakın ve bunun dışındaki diğer şeylerle yumuşatmadık mı?

Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: Kalbini peygamberlikle genişletmedik mi? Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Evet” dedi. O da “Öyledir” dedi.

۲ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ

2- “Yükünü senin üzerinden alıp atmadık mı?”

{ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ } “Yükünü senin üzerinden alıp atmadık mı?”
Günahını senden kaldırmadık mı?

الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ٣

3- “Belini büken.”

{ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ } “Belini büken.” Sırtına ağırlık veren, yani günahlar. Âyetin, “Peygamberlikle belin büküldü” anlamına geldiği de söylenmiştir. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Evet” dedi. O da “Öyledir” dedi.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ٤

4- “Senin şanını yüceltmedik mi?”

{ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ } “Senin şanını yüceltmedik mi?” Ben zikredildiğim gibi, senin de ezanda, duada ve şehadet çağrısında sadan yükseltmedi mi? Bu soruya karşılık Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Evet” dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberine yoksulluk ve şiddet karşısında tesliyet vermek kastıyla şöyle buyurdu:

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ٥

5- “Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!”

{ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا } “Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!” Şiddetle birlikte bir genişlik/bolluk.

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ٦

6- “Gerçekten her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!”

{ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا } “Gerçekten her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır!” Şiddetle birlikte bir genişlik/bolluk. İki kolaylık arasında bir zorluk zikredildi.

٧ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ

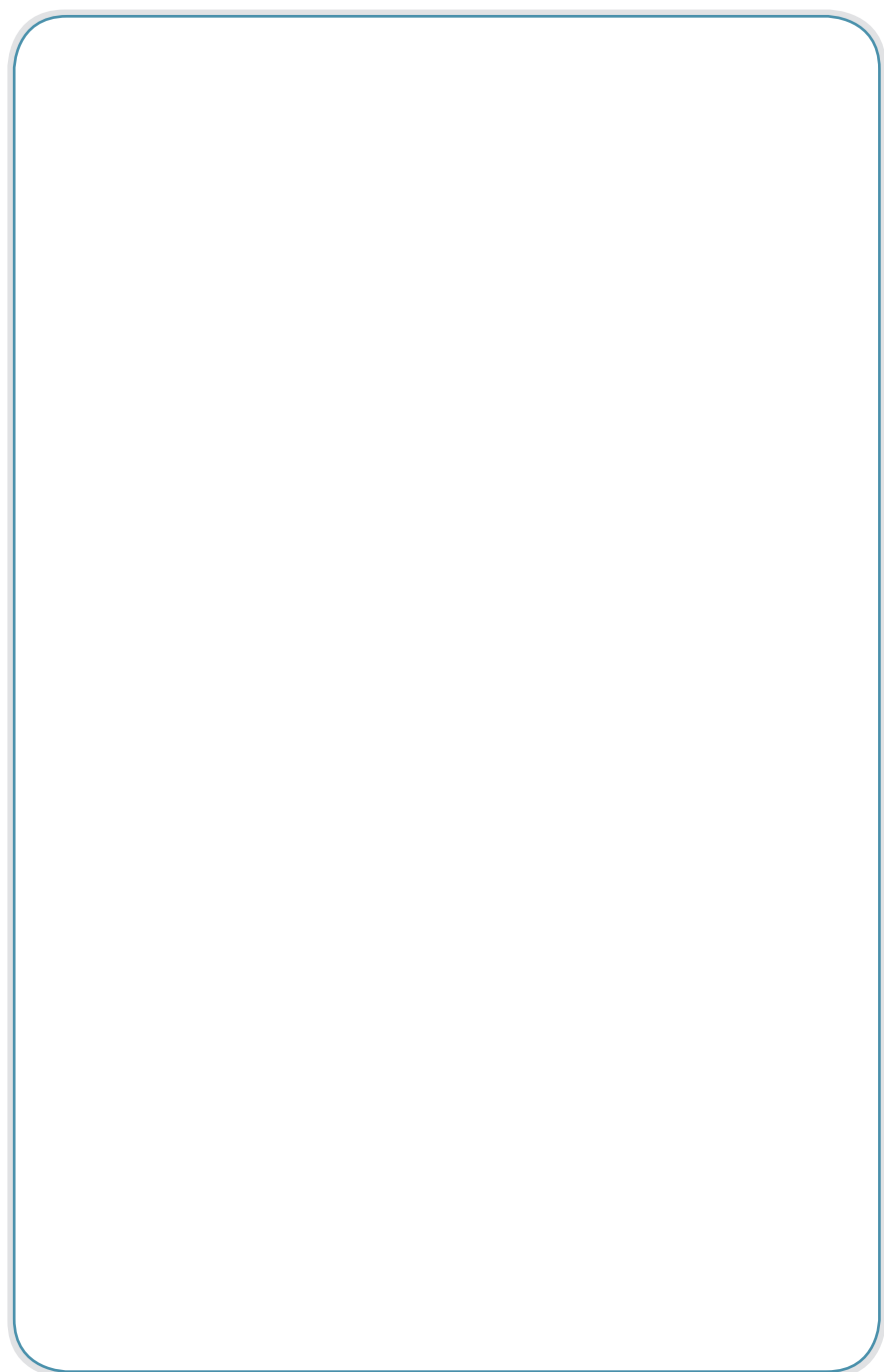
7- “Öyleyse sen, boş kaldığında, hemen yeni bir işe koyul.”

{ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ } “Öyleyse sen, boş kaldığında, hemen yeni bir işe koyul.” Gaza, cihad ve savaştan ayrıldığında. İbadette. Âyetin, “Farz namazı bitirdiğinde dua ile yorul” anlamına geldiği de zikredilmiştir.

٨ وَالْإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ

8- “Ve yalnız Rabbine yönel.”

{ وَالْإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ } “Ve yalnız Rabbine yönel.” İhtiyaçlarını Rabbine yücelt.

سورة التِّينِ
95- TİN SÛRESİ

Kendisinde “Tîn”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 34 ve harf sayısı da 150’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ١

1- “Yemin olsun, incire, zeytine.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tîn Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ } “Yemin olsun, incire, zeytine.” Allah Teâlâ sizin şu bildiğiniz incire, sizin bildiğiniz yemini etmektedir. Tîn ve Zeytun’un Şamda iki mescid olduğu da söylenmiştir. Şam’da iki dağ olduğu da söylenmiştir. Tîn’in Beytü’l-Mukaddes’in üzerinde bulunduğu dağ olduğu da söylenmiştir. Zeytun ise Dimeşk’in üzerinde bulunduğu dağdır.

٢ وَطُورِ سَيْنِينَ

2- “Sîna Dağı’na.”

{ وَطُورِ سَيْنِينَ } “Sîna Dağı’na.” Sebir Dağı’na yemin ederim ki. Bu dağ Allah Teâlâ’nın Hazret-i Musa (‘aleyhi’s-selâm) ile üzerinde konuştuğu dağdır. Tûr, Nabtice dağ anlamına gelmektedir. Sinîne ise güzel ağaç anlamına gelmektedir.

٣ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ

3- “Ve şu güvenli beldeye ki.”

{ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ } “Ve şu güvenli beldeye ki.” Şu beldeye, kendisine sığınan kimseye saldırılmaktan güvenilir kalan Mekke belde-sine yemin ederim ki.

٤ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

4- “Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık.”

{ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ } “Biz insanı yarattık.” Kâfir Velid ibn Muğire’yi. Söz konusu şahsın Kelde ibn Üseyd olduğu da söylenmiştir:

{ فَبِئْسَ أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ } “En güzel bir biçimde.” Diyor ki, en itidalli bir yaratılış içinde yarattım. Bundan dolayı bu yemin olmuştur.

٥ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ

5- “Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.”

{ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ } “Sonra onu indirdik.” Ahirette.

{ أَسْفَلَ سَافِلِينَ } “Aşağıların aşağısına.” Yani cehennem ateşine.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Biz insanı yarattık”, yani âdemoğlunu. “En güzel bir biçimde”, gençliğine ulaştığında en güzel surete dönüşmüş olur. “Sonra onu aşağıların aşağısına

indirdik”, ömrün en kötü, en fena çağına. Bundan sonra gençliğinde ve kuvvetlilik döneminde işlemiş olduğu amel hariç hiçbir hasene yazılmaz.

﴿٦﴾ **إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ**

6- “Ancak iman edip sâlih amel işleyenler bunun dışındadır. Onlar için eksilmeyen sürekli bir ecir vardır.”

{ **إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا** } “Ancak iman edip... bunun dışındadır.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{ **وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ** } “Sâlih amel işleyenler.” Kendileriyle Rableri arasında taatleri yerine getirenler.

{ **فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ** } “Onlar için eksilmeyen sürekli bir ecir vardır.” Eksiltilmeksizin ve bulandırılmaksızın. Yaşlılıktan ve ölümden sonra haseneler onlar için akar.

﴿٧﴾ **فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدُ بِالَّذِينَ**

7- “Artık ceza günü konusunda seni bundan sonra kim yalanlayabilir?”

{ **فَمَا يَكْذِبُكَ** } “Artık seni kim yalanlayabilir?” Ey Velid ibn Muğire. Âyetin, Kelde ibn Üseyd hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Âyetin, “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) seni kim yalanlayabilir?” anlamına geldiği de söylenebilir.

{ **بَعْدُ** } “Bundan sonra.” Senin için zikrettiğim insanların bu dönüşümünün ardından. Yani gençlikten, yaşlılıktan, dirilişten ve ölümden. Âyetin, “Ey Kelde ve ey Velid ibn Muğire seni yalanlamaya götüren kimdir?” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ **بِالَّذِينَ** } “Ceza günü konusunda.” Kıyâmet gününün hesabı.

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِيْنَ ﴿٨﴾

8- “Allah hüküm verenlerin en üstünü değil midir?”

{ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِيْنَ } “Allah hüküm verenlerin en üstünü değil midir?” Adaletlilerin en adili değil midir? Ölümünden sonra ey Velid seni diriltmek konusunda faziletlilerin en faziletlisi değil midir?

سورة العلق
96- ALAK SÛRESİ

Kendisinde “Alak”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 19, sözcük sayısı 72 ve harf sayısı da 122’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

﴿١﴾ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ

1- “Yaratan Rabbinin adıyla oku.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Alak Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ اقْرَأْ } “Oku.” Diyor ki, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur’an’ı oku. Bu sûre Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ın indirdiği ilk sûredir.

{ بِاسْمِ رَبِّكَ } “Rabbinin adıyla.” Rabbinin emriyle.

{ الَّذِي خَلَقَ } “Yaratan.” Mahlukatı yaratan.

﴿٢﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ

2- “O, insanı bir kan pıhtısından yarattı.”

{ خَلَقَ الْإِنْسَانَ } “O, insanı yarattı.” Yani âdemoğlunu.

{ مِنْ عَلَقٍ } “Bir kan pıhtısından.” Taze kandan. Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) “Ey Cebrail neyi okuyayım?” diye sordu. Bunun üzerine Hazret-i Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) sûrenin başından ilk dört âyeti okuyarak kendisine şöyle dedi:

٣ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ

3- “Oku, Rabbin en büyük kerem sahibidir.”

{ اقْرَأْ } “Oku.” Kur’an’ı oku ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ } “Rabbin en büyük kerem sahibidir.” Kulların cehaletini bağışlayıp sığaya çekmeyen.

٤ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ

4- “O, kalemle yazmayı öğretendir.”

{ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ } “O, kalemle yazmayı öğretendir.” Kalemle yazı yazmayı.

٥ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

5- “İnsana bilmediği şeyleri O öğretti.”

{ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ } “İnsana O öğretti.” Yani kalemle yazı yazmayı.

{ مَا لَمْ يَعْلَمْ } “Bilmediği şeyleri.” Bundan önce. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “İnsana O öğretti”, yani Hazret-i Âdem’e her şeyin isimlerini. “Bilmediği şeyleri”, bundan önce bilmediği bütün şeylerin isimlerini.

٦ كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيْطَغِي

6- “(Okumamaktan) sakın! Gerçek şu ki, insan azar.”

{ كَلَّا إِنَّ } “(Okumamaktan) sakın! Gerçek şu ki.” Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ الْإِنْسَانَ } “İnsan.” Yani kâfir insan.

{ لَيْطَغِي } “Azar.” Böbürlenir, yiyecek, içecek, giyecek ve binek hususunda bir konumdan diğer bir üst konuma geçmeye çalışır.

٧ أَنْ رَأَهُ اسْتَغْنَى

7- “Kendini yeterli görerek.”

{ أَنْ رَأَهُ اسْتَغْنَى } “Kendini yeterli görerek.” Mal aracılığıyla kendisini Allah Teâlâ’dan müstağni görür.

٨ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ

8- “Ama dönüş mutlaka Rabbindir!”

{ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ } “Ama mutlaka Rabbindir!” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ الرُّجْعَىٰ } “Dönüş.” Ahirette varlıkların dönüşü.

٩ أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ

9- “Gördün mü şu men edeni?”

Ebû Cehil ibn Hişam hakkında şu âyeti kerime nazil oldu. Zira Ebû Cehil, Hazret-i Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) namazda iken O’nun boynunu ezmek istemişti. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

{ أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ } “Gördün mü şu men edeni?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!¹

١٠ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ

10- “Namaz kılarken bir kulu.”

{ عَبْدًا } “Bir kulu.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i.

{ إِذَا صَلَّىٰ } “Namaz kılarken.” Allah için namaza durduğunda.

١١ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَىٰ الْهُدَىٰ

¹ { أَرَأَيْتَ } “Gördün mü?” Bu, şaşkınlık bildiren bir ifadedir.

11- “Gördün mü, ya o kul doğru yolda ise?”

{ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى } “Gördün mü, ya o kul doğru yolda ise?” Hidayet üzere yani peygamberlik ve İslam olan.

١٢ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى

12- “Yahut (insanlara) sakınmayı emrediyorsa.”

{ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى } “Yahut (insanlara) sakınmayı emrediyorsa.” Ve tev-hidi emrediyorsa.²

١٣ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى

13- “Gördün mü, o (engelleyen) kişi yalanlamış ve yüz çevirmişse?”

{ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ } “Gördün mü, o (engelleyen) kişi yalanlamış?” Ki, o tev-hidi yalanlayanı, yani Ebû Cehil’i.

{ وَتَوَلَّى } “Ve yüz çevirmişse.” İmandan yüz çeviren.³

١٤ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى

14- “O, Allah’ın her şeyi görmekte olduğunu bilmiyor mu?”

² { أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى } “Gördün mü ya o doğru yol üzerinde ise yahut takvayı emretti ise?” ilahî buyruğunda kastedilen kişi Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’dir. Nitekim İbn Cerir et-Taberî’nin Katade’den rivayet ettiği haberde de bu şekilde geçmektedir. *Tefsir-ü’t-Taberî*, c. 30, s. 254.

³ Ferra bu âyetlerin anlamı hakkında şöyle demektedir: “Bir kulu namaz kı-larken engelleyeni gördün mü? Üstelik o hidayet üzere olup, takvayı emre-den birisi iken. Bu işten alıkoyan ise (hakkı) yalanlayıp, zikirten yüz çeviren bir kimse ise. Yani bu halde olan kimsenin durumundan daha çok hayret edi-lecek ne vardır?” Sonra da şöyle buyurmaktadır: “Vay ona! Ebû Cehil Allah’ın (her şeyi) gördüğünü bilmez mi? Yani onu görüp, işlediklerini bilmez mi? Bu (soru) hem takrir (gerçeği söyletmek), hem de azar anlamını ihtiva etmekte-dir.” *Tefsir-i İbn Hibban*, c. 8, s. 494; *el-Câmi’ li Ahkâmi’l-Kur’an*, c. 20, s. 124. Bu tefsir eksik ve değiştirilmiş olarak Ferra’nın *Meâni’l-Kur’an*’ında da geçmekte-dir. c. 3, s. 278.

{ اَلَمْ يَعْلَم } “O, bilmiyor mu?” Ebû Cehil.

{ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى } “Allah’ın her şeyi görmekte olduğunu.” Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e yaptığı davranışı.

١٥ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ

15- “Hayır! Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezse, mutlaka onu alnından yakalayıp (cehenneme) sürükleriz.”

{ كَلَّا } “Hayır!” Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ } “Yemin olsun ki, eğer bundan vazgeçmezse.” Ebû Cehil Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e eziyet etmekten tevbe etmezse.

{ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ } “Mutlaka onu alnından yakalayıp (cehenneme) sürükleriz.” Alnından yakalayacağız. Nasiye başın ön bölümüdür.⁴

١٦ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ

⁴ a) Ebû Cehil, kuvveti ve kavmi arasındaki konumuyla böbürlenmiş ve gücüne dayanarak, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i tehdit edip “Sen kuşkusuz biliyorsun ki burada benim meclisimden daha kalabalık bir meclis bulunmamaktadır” demişti.

Allah Teâlâ, âyette söz konusu edilen kâfiri (Ebû Cehil’i) sapıklığında devam etmesi halinde bu tavrından engellemek üzere { كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ } “Sakınsın! Eğer vazgeçmezse -andolsun ki- şiddetle yakalayıp çekeriz alnından” buyurmaktadır. Yani onun alnından çekeriz de kıyâmet gününde cehennem ateşine sürükleriz. Nitekim Allah Teâlâ Rahmân Sûresi’nde şöyle buyurmaktadır: { يُعْرِضُ الْمَجْرُمُونَ بِسِيْمِهِمْ فَيُوقَظُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ } “...alınlarından ve ayaklarından yakalanacak.” (55/er-Rahmân/41)

b) Ayette geçen (سفع) sözcüğü, şiddetle çekmek anlamına gelmektedir. ‘Sefee bi-nâsiyeti feresihi’ denilir. Atın alnından çekme kastedilir.

Şair Amr ibn Madikerîb şöyle demektedir:

“Kavmün izâ kesûre’s-siyâhu reeytehüm mâ beyne melceme mehrihî ev sâfiun/ Öyle bir topluluklardır ki, onlar (savaş için) yüksek sesle bağırımlar çoğaldı mı, görürsün onların kimisi tayına gem vurmuş, kimisi (atının perçemini) şiddetle yakalayıp, çekmiş.”

{ نَاصِيَةٍ } sözcüğü, alındaki saç anlamına gelmektedir. Saçın bulunduğu yere de kullanılmaktadır. *Tefsirü'l-Kurtubî*, c. 20, s. 120; *Tefsirü'l-Alûsî*, c. 30, s. 186.

16- “O yalancı, o günahkâr alnından!”

{ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ } “O yalancı, ... alnından!” Allah’a yalan isnadında bulunan.

{ خَاطِئَةٍ } “... o günahkâr.” Allah’a şirk koştan.⁵

١٧ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ

17- “O zaman çağırсын taraftarlarını.”

{ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ } “O zaman çağırсын taraftarlarını.” Kavmini ve meclisinin ehlini.⁶

١٨ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ

18- “Biz de zebanileri çağırırız.”

{ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ } “Biz de zebanileri çağırırız.” Yani cehennem zebanilerini.⁷

⁵ (خَاطِئَةٍ) sözcüğü, günahı kasıtlı olarak işleyen kimseyi ifade etmektedir. “Muhti” sözcüğü ise mübah davranışta bulunmayı kastedip harama düşen kimsedir. Muhti (kasıtlı günah işlemeyen ve hataya düşmeyen)’nin aksine, hati’ olan kimse sorguya çekilmiştir. Alın sözcüğünün hati’ sözcüğüyle nitelendirilmesi mübalağa içindir. Sanki, hati’ bir alna sahip olan kimse yalan söylemiş ve günah işlemişsinin şiddetinden dolayı onun her bir organı yalan söylemiş ve günah işlemiş gibi olmuştur. Bu, Allah Teâlâ’nın (وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكُذْبَ) “Dilleri de yalan söyler.” (16/en-Nahl/62) Buradaki isnat, mecazi bir isnattır. Bütüne ait olan bir şeyin cüze isnadıdır.

⁶ a) Allah Teâlâ bu inatçı kâfiri tehdit ederek (فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ) “O halde çağıriversin meclisini” buyurmaktadır. Yani güç gösteriminde bulunduğu kavmini aşiretini çağırсын. (سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ) “Biz de zebanileri çağırırız.” Yani onu ve topluluğunu yakalayıp sorguya çeksinler diye azap meleklerini çağırırız.

b) Zebani sözcüğü dilde insanları def eden anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ bu sözcüğü bundan sonraki âyette de tekrar etmiştir. Bu tekrar, kâfiri bu davranışından caydırmak ve engellemek içindir. Ta ki, hiçbir şekilde muradından bir şey elde edebileceği tamahına düşmesin.

⁷ a) İmam Tirmizî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) namaz kılarken yanından Ebû Cehil gelerek: ‘Ben sana bu işi yasaklamamış mıydım, ben sana bu işi yasaklamamış mıydım, ben sana bu işi yasaklamamış mıydım?’ dedi. Hz. Resûlullah (sallallâhu

'aleyhi ve sellem) da ona sert bir şekilde cevap verdi. Bu sefer Ebû Cehil: 'Sen kuşkusuz biliyorsun ki, burada benim meclisimden daha kalabalık bir meclis bulunmamaktadır' dedi. Bunun üzerine Allah azze ve celle (فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ سَدَّغُ الرَّبَّانِيَّةِ) 'O halde çağırırsın meclisini, biz de zebanileri çağırırız' buyruğunu indirdi." Ebû İsa Tirmizî der ki: "Bu hadis, hasen, garip, sahih bir hadistir. *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Alak Sûresi, 3349 nolu hadisler.

Bu hadisi İmam Ahmed, Ebû Halid el-Ahmer kanalıyla bu isnadla tahrir etmiştir. *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 256.

Bu hadisin isnadında Ebû Said el-Eşecc, Ebû Halid, Dâvûd ibn Ebî Hind ve İkrime bulunmaktadır.

Dâvûd ibn Ebî Hind ile İkrime'nin tercüme-i halleri önceden geçmişti. Her ikisi de sikadır. Ancak Dâvûd, ömrünün son demlerine yanılığa düşmüştü.

Ebû Said el-Eşecc, Abdullah ibn Said ibn Husayn el-Kindî: Sikadır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 419, 342 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 91, 2777 nolu madde

Ebû Halid; Süleyman ibn Hibban el-Ezdî: Sâduktur. Bazen hata eder. *Et-Takrib*, c. 1, s. 323, 425 nolu madde; *el-Kâşif*, c. 2, s. 392, 2101 nolu madde.

Buna göre, hadisin senedindeki ravi zinciri Ebû Halid el-Ahmer dışındakiler sikadır. Söz konusu şahıs ise hataya düşmekle itham edilmiştir. Hadisin isnadı da muttasıldır. Ravilerin hepsi hadisi birbirinden dinlemiştir. *Tehzîbü't-Tehzîb*, c. 5, s. 236, 410 nolu madde; c. 4, s. 181, 313 nolu madde, c. 3, s. 204, 388 nolu madde.

b) İmam Tirmizî İkrime'den, rivayetine göre; "*Biz de zebanileri çağırırız*" buyruğu hakkında İbn Abbâs şöyle demiştir: "Ebû Cehil dedi ki: 'Andolsun eğer Muhammed'i namaz kılarken göreceksin, onun boynunu çiğneyeceğim.' Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem): 'Eğer böyle bir şey yapsa, hiç şüphesiz melekler herkesin gözü önünde onu yakalayacaktır' diye buyurdu."

Ebû İsa (Tirmizî) dedi ki: "Bu hasen, sahih, garib bir hadistir. *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir, Alak Sûresi, 3348 nolu hadis.

Bu hadisin isnadında Abd ibn Humeyd, Abdürrezzak, Mamer, Abdülkerim el-Cezerî ve İkrime bulunmaktadır. Bu hadisin isnadı sahihtir. İsnad zincirindeki bütün raviler sikadır. Bu ravilerin tercüme-i halini önceden zikretmiştik.

Bu hadisi İmam Buhârî, Abdurrezzak kanalından bu isnad ile tahrir etmiştir. Ancak rivayette âyetin nüzulü bulunmamaktadır. Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Alak Sûresi, 4958 nolu hadis.

Taberî de bu hadisi çeşitli kanallardan İbn Abbâs'tan ve Ebû Hüreyre'den tahrir etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 255-6.

c) İmam Müslim, Ebû Hüreyre'den rivayetine göre; o şöyle demiştir: "Ebû Cehil şöyle demiş: 'Muhammed sizin aranızda yüzünü ağartıp geziyor mu?' 'Evet' demişler. O: 'Lat ve Uzza'ya andolsun ki, şayet onun bu şekilde namaz kıldığını görürsem, boynunu ezerim veya yüzünü toprağa sürerim.'"

Ravi der ki: "Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) namaz kılarken Ebû Cehil O'nun yanına boynunu tepelemek üzere geldi." Ebû Hüreyre der ki: "Ebû Cehil'in herhangi bir şey yaptığı görülmedi, yalnızca topuklarının üstünden geri dönüp, eliyle kendisini koruyordu."

﴿ ١٩ ﴾ كَلَّا لَا تُطِغُهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

19- “Hayır! Sakın ona boyun eğme! Allah’a secde et ve yaklaş!”

{ كَلَّا } “Hayır!” Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{ لَا تُطِغُهُ } “Sakın ona boyun eğme!” Sana Rabbin için namaz kılmama konusunda Ebû Cehil’in emrettiği şeyde Ebû Cehil’e boyun eğme.

{ وَاسْجُدْ } “Allah’a secde et.” Rabbine secde et.

{ وَاقْتَرِبْ } “Ve yaklaş!” Secde ile O’na yaklaş.⁸

Ebû Hüreyre der ki: “Ebû Cehil’e; ‘Ne oldu sana?’ denildiğinde, dedi ki: ‘Doğrusu benimle O’nun arasında ateşten bir hendek vardı, dehşet ve kanatlar doluydu.’” Müslim, Kitab-ü Sıfatü’l-Kıyâmet, “Sakın! Çünkü insan gerçekten azar” ilahî buyruğu bâbı. 2797 nolu hadis.

d) Tirmizî’den aktardığımız ilk rivayette geçtiği üzere, Ebû Cehil, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i namaz kılmaktan engellemeye çalışmaktadır. Daha sonra Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i namaz kılarken gördüğünde Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in mübarek boyunlarını çiğnemeye yeltendi. Ancak Allah Teâlâ onun bu eylemini ilahî bir yardımla engelledi. O da kavmine gördüğü şeyden korkmuş olarak döndü.

e) Allah Teâlâ bu âyetleri, bu ahmak kâfiri kınamak, cehaletini ve sapıklığını açıklamak üzere indirdi. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

(أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى عَبْدًا إِذَا صَلَّى أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ
أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ)

“Gördün mü şu men edeni, namaz kılarken bir kulu (Peygamber’i namazdan)? Gördün mü, ya o (Peygamber) doğru yolda olur, yahut takvâyı emrediyorsa? Ne dersin o (meneden, Peygamber’i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa! (Bu adam) Allah’ın, (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi!” (96/el-Alak/9-14)

⁸ a) Bu âyetteki ﴿كَلَّا﴾nın muhatabı hem Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) olabilir hem de âyetlerde söz konusu edilen inatçı kâfir olabilir. İnatçı kâfir için söz konusu ise bu durumda “kellâ” ret içindir. Âyetin anlamı, “Ey inkârcı kâfir durum senin sandığın gibi değildir” olur.

Ancak tefsirde, İbn Abbâs muhatabı Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) olarak takdir etmiş ve âyete buna göre anlam vermiştir. “Gerçekten ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!”

b) { لَا تُطِغُهُ } “Ona itaat etme.” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Ona itaat etme. Zira o, sapkınlık ve azgınlığa davet etmektedir.

c) { وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ } “Secde et ve yaklaş.” Allah için secde edişine devam et. İbadetinle O’na yaklaş. Düşmanlarının tuzaklarına karşı tasalanma. Zira Allah azze ve celle seninle birlikte.

سورة الْقَدْرِ
97- KADİR SÛRESİ

Kendisinde “Kadr”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke’dir. Âyet sayısı 5, sözcük sayısı 30 ve harf sayısı da 121’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ

1- “Biz, onu (Kur’an’ı) Kadir gecesinde indirdik.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kadir Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ } “Biz, onu (Kur’an’ı) indirdik.” Diyor ki, Cebrail (‘aleyhi’s-selâm)’ı Kur’an’la bir defada toptan dünya semasındaki yazıcı meleklerle indirdik.

{ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ } “Kadir gecesinde.” Hüküm ve kaza gecesinde. Âyetin, “Bağışlanma ve rahmet ile mübarek kılınmış bir gecede” anlamına geldiği de söylenmiştir. Kur’an-ı Kerim bundan sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bölüm bölüm indirilmiştir.¹

¹ a) Abdürrezzak, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Ömer ibn Hattab, Hz. Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ashabını çağırıp onlara Kadir Gecesi’ni sual etti. Onlar son on gün üzerinde icma ettiler.” İbn Abbâs der ki: “Ben Ömer’e; ‘Kadir Gecesi’nin hangi gece olduğunu çok iyi biliyorum veya zannediyorum’ dedim. Ömer dedi ki: ‘Hangi gecedir o?’ Ben, ‘Son on günde geçen yedinci veya kalan yedinci gecedir’ dedim. Ömer dedi ki:

‘Bunu nereden öğrendin?’ İbn Abbâs der ki: “Ben; Allah yedi gök, yedi yer ve yedi gün yaratmıştır. Ay yedi üzerinde döner. İnsan yediden yaratılmıştır, yediden yer, yediye secde eder. Allah’ın evini tavaf yedi keredir, taş atmak yedidir... ve daha birçok şeyleri zikretmiştir.” Ömer ibn Hattab dedi ki: “Bizim akledemediğimiz bir konuda sen aklını çalıştırdın.”

Katade, İbn Abbâs’tan fazla olarak yedi yer ifadesinden sonra, işte Allah Teâlâ’nın (فَأَنبَتْنَا فِيهَا حَبًّا وَعَبْأًا وَقَضْبًا) “*Bu suretle orada ekinler bitirdik, üzüm, yoncalar*” (80/ Abese/27-28) buyruğu budur, sözünü ekler. *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü’s-Sıyam, Kadir Gecesi, Bâbı, 7679 nolu hadis.

Bu hadisi Taberânî, Abdürrezzak kanalıyla bu isnad ile rivayet etmiştir. *El-Mucemü’l-Kebîr*, c. 10, s. 322.

Bu haberin isnadında Mamer, Katade, Asım ve İkrime bulunmaktadır. Bu şahısların bütünüün tercüme-i halini önceden sunmuştuk. Bütünü de sika kişiler idiler. İsnad zincirindeki raviler haberi birbirinden dinlemiş olduklarından dolayı haber de muttasıldır. *Tehzibü’t-Tehzib*, c. 10, s. 243 439 nolu madde; c. 8, s. 351, 635 nolu madde; c. 5, s. 42, 73 nolu madde.

Hâfız İbn Kesir ise bu hadis hakkında şu değerlendirmede bulunur: “Bu hadisin isnadı sağlam ve kuvvetli olmakla beraber, metni gerçekten garîbdir. Allah en iyisini bilendir.” *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 565.

b) (إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ) “*Doğrusu, Biz, onu Kadir gecesinde indirdik.*” Yani Kur’an’ı Levh-i Mahfuz’dan dünya semasına bir defada indirdik. Daha sonra Kur’an peşi sıra bölüm bölüm indirilmeye devam etti.

Nitekim Ebû Hâkim en-Nisâbü’rî’nin “*Doğrusu, biz, onu Kadir Gecesi’nde indirdik*” ilahî buyruğu hakkında Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet ettiği şu haber de bunu desteklemektedir: “Kur’an Kadir Gecesi’nde bir defadan dünya semasına indirildi. Dünya seması yıldızların yeri idi. Allah Teâlâ onu Peygamberine peşi sıra indirdi. Allah Teâlâ (وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ) *‘İnkâr edenler: ‘Kur’an O’na bir defada topluca indirilmeli değil miydi?’ dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk.*’ buyurdu.” (25/el-Furkan/32)

Hâkim bu haberin Buhârî ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu, ancak onların bu haberi tahrir etmediklerini belirtir. Zehebî de onun bu yargısına muvafakat eder. *El-Müstedrek*, Kitabü’t-Tefsir, Kadir Sûresi.

c) Kadir Gecesi’nin hangi gece olduğu konusunda bir çok hadis tahrir edilmiştir. Buhârî ve Müslim’in Ebû Said el-Hudrî’den rivayet ettikleri şu haber bunlardandır: “Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: ‘*Kadir Gecesi(nin hangi gece olduğu) bana gösterildi, sonra onu unuttum. O halde kadir gecesini son on günde arayın. Onu son on günün tekli gecelerinde arayın.*’”

İmam Buhârî’nin Ümmü’l-Mü’minin Aîşe’den rivayet ettiği şu hadis de bunlardandır: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: ‘*Kadir Gecesi’ni ramazan ayının son on gecesinin tekli gecelerinde araştırınız.*’” Buhârî,

وَمَا أَدْرِيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ٢

2- “Kadir gecesi nedir, sen bilir misin?”

{ وَمَا أَدْرِيكَ } “*Sen bilir misin?*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ona ta’zim olarak.

{ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ } “*Kadir gecesi nedir?*” Kadir gecesinin fazileti nedir?

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ٣

3- “Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır!”

Daha sonra faziletini açıklayarak şöyle buyurdu:

{ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ } “*Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.*” Kadir gecesinde amel ediş, içinde kadir gecesini barındırmayan bin aydan daha faziletlidir.

تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ٤

4- “O gecede melekler ve Ruh, Rablerinin izniyle, her bir iş için iner de iner.”

{ تَنْزِيلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحُ } “*Melekler ve Ruh, iner de iner.*” Cebrail (‘aleyhi’s-selâm) onlarla birlikte.

{ فِيهَا } “*O gecede.*” Kadir gecesinin başında.

{ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ } “*Rablerinin izniyle, her bir iş için.*” Rablerinin emriyle.

Kitab-ü Fadli Leyleti'l-Kadri, 3. Bâb. 2017 ve 2018 nolu hadis; Müslim, Kitabü's-Sıyam, 1167 nolu hadis.

Hâfız İbn Hacer âlimlerin bu konudaki görüşlerini aktardıktan sonra şöyle der: “Bu görüşlerin en tercih edileni ramazan ayının son on günündeki tekli gecelerde olmasıdır. Bu konudaki hadislerden de anlaşıldığı gibi, bu görüş intikal olmuştur.” *Fethü'l-Bâri*, c. 4, s. 266.

سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

5- “O gece, tanyeri ağarınca kadar esenlik doludur.”

{ سَلَامٌ } “Esenlik doludur.” Diyor ki, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ümmetinden namaz ve oruç ehline bu gecede selam verirler. Âyetin, “Her emirden selam”, anlamına geldiği de söylenmiştir. Diyor ki, “Bu gece her türlü afetten selam” vardır.

{ هِيَ } “O gece.” Diyor ki, fazlı ve bereketi.

{ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ } “Tanyeri ağarınca kadar.” Yani sabaha kadar.

Kendisinde “Beyyine”nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 35 ve harf sayısı da 149’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝١

1- “Kitap ehlinde ve müşriklerden inkâr edenler, kendilerine apaçık delil gelinceye kadar (küfürden) ayrılacak değillerdi.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Beyyine Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ } “Kitap ehlinde inkâr edenler... değillerdi.” Yani Yahudiler ve Hristiyanlar.

{ وَالْمُشْرِكِينَ } “Ve müşriklerden.” Arap müşrikleri.

{ مُنْفَكِّينَ } “(Küfürden) ayrılacak.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i, Kur’an’ı ve İslam’ı inkâr üzere ikamet etmekten.

{ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ } “Kendilerine apaçık delil gelinceye kadar.” Kendi kitaplarındaki Yahudi ve Hristiyanların kitaplarında geçenlerin açıklamaları.

رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿٢﴾

2- “(Bu apaçık delil), Allah tarafından gönderilen tertemiz sayfaları okuyan bir peygamberdir.”

{ رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ } “(Bu apaçık delil), Allah tarafından gönderilen bir peygamberdir.” Yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

Ayetin bir başka yorumu da vardır: “*Kitap ehlinde inkâr edenler... değillerdi*” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) gelişinden önce Abdullah ibn Selam ve ashabı misali. “*Müşriklerden*”, Allah’a şirk koşanlardan, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in gelişinden önce Ebûbekir ve ashabı gibi. “*(küfürden) ayrılacak*”, küfür ve şirkten vazgeçecek. “*Kendilerine apaçık delil gelinceye kadar*”, yani kendilerine apaçık kanıtlar. “*Allah tarafından gönderilen bir peygamber*”, yani Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem).

{ يَتْلُوا صُحُفًا } “Sayfaları okuyan.” Onlara kitapları okuyan.

{ مُّطَهَّرَةً } “Tertemiz.” Şirkten arındırılmış.

فِيهَا كُتِبَ قَیْمَةٌ ﴿٣﴾

3- “Ve içinde en doğru hükümlerin bulunduğu.”

{ فِيهَا كُتِبَ } “Ve içinde bulunduğu.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in sayfalarında.

{ قَیْمَةٌ } “En doğru hükümlerin.” Kendisinde herhangi bir eğriliğin bulunmadığı dosdoğru, adil bir yol ve din.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ۚ

4- “Ancak kitap verilenler, kendilerine o apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler.”

{ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ } “Ancak kitap verilenler, ayrılığa düştüler.” Kendilerine Tevrat verilenler, yani Kab ibn Eşref ve ashabı, Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem), Kur’an ve İslam hakkında ihtilafa düştüler.

{ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ } “Kendilerine o apaçık delil geldikten sonra.” Kendi Kitaplarında Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in niteliklerine ve özelliklerine ilişkin şeylerin açıklanması.

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ۝

5- “Oysa kendilerine, dini yalnız Allah’a hâlis kılarak ve hanifler olarak Allah’a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. İşte sağlam din budur.”

{ وَمَا أُمِرُوا } “Oysa kendilerine, emrolunmuştu.” Kitapların bütününde.

{ إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ } “Allah’a kulluk etmeleri.” Allah Teâlâ’yı birlemeleri.

{ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ } “Dini yalnız Allah’a hâlis kılarak.” Tevhid ile.

{ حُنَفَاءَ } “Ve hanifler olarak.” Müslümanlar olarak.

{ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ } “Namaz kılmaları.” Tevhidden sonra beş vakit namazı kılmakla.

{ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ } “Ve zekât vermeleri.” Bundan sonra da mallarının zekâtlarını vermekle. Sonra yine tevhidi zikrederek şöyle buyurdu:

{ وَذَلِكَ } “İşte budur.” İşte tevhid.

{ دِينَ الْقِيَمَةِ } “Sağlam din.” Kendisinde herhangi bir eğriliğin bulunmadığı dosdoğru hak din. Burada geçen “ha” harfi, sûrenin kafiyesi içindir. Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “İşte budur”, tevhid. “Sağlam din”, meleklerin dini. Sağlam dinin hanif dini olduğu da söylenmiştir. Hazret-i İbrahim (‘aleyhi’s-selâm)’ın milleti olarak da yorumlanmıştır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾

6- “Kitap ehlinden ve müşriklerden inkâr edenler, içinde sürekli olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte onlar, halkın en şerli olanlarıdır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ } “Kitap ehlinden inkâr edenler,” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i ve Kur’an’ı.

{ وَالْمُشْرِكِينَ } “Ve müşriklerden.” Allah’a ortak koşan yani Mekke ehlinin müşrikleri.

{ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde sürekli olarak kalacakları cehennem ateşindedirler.” Cehennemde kalıcıdır. Ölmezler ve çıkartılmazlar.

{ أُولَئِكَ } “İşte onlar.” Bu nitelikteki kimselere.

{ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ } “Halkın en şerli olanlarıdır.” Mahlukatın en şerli leridir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾

7- “İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, onlar ise halkın en hayırlı olanlarıdır.”

{ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا } “İman edip ... gelince,” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a iman eden Abdullah ibn Selam ve ashâbı, Hazret-i Ebûbekir ve ashâbı gibi.

{ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ } “... sâlih ameller işleyenlere.” Kendileriyle Rableri arasında taatlerde bulunanlardır.

{ أُولَٰئِكَ } “Onlar ise.” İşte bu nitelikteki kimseler.

{ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ } “Halkın en hayırlı olanlarıdır.” Mahlukatın en hayırlısıdır.

جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

8- “Onların Rableri katındaki mükâfatı, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da O’ndan hoşnut olmuşlardır. Bütün bunlar Rabbinden korkanlar içindir.”

{ جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ } “Onların Rableri katındaki mükâfatı.” Sevapları Rableri katındadır.

{ جَنَّاتٌ عَدْنٍ } “Adn cennetleridir.” Rahmânın maksurası, peygamberlerin ve mukarreb zâtların madenidir.

{ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا } “Altlarından akan.” Ağaçlarının, meskenlerinin ve odalarının altlarından.

{ الْأَنْهَارُ } “Irmaklar.” Şarap, su, bal ve süt ırmakları akar.

{ خَالِدِينَ فِيهَا } “İçinde... olarak kalacakları.” Cennette ikamet etmektedirler, ölmezler ve oradan çıkartılmazlar da.

{ أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ } “Ebedi. Allah onlardan hoşnut olmuş.” İmanlarıyla ve amelleriyle.

{ وَرَضُوا عَنْهُ } “Onlar da O’ndan hoşnut olmuşlardır.” Sevap ve keramet ile.

{ ذَلِكَ } “Bütün bunlar.” Cennetler ve bahçeler.

{ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ } “Rabbinden korkanlar içindir.” Ebûbekir es-Sıddık ve ashabı, Abdullah ibn Selam ve ashabı gibi, Rabbini birleyen kimseler içindir.

سورة الزَّلْزَالِ
99- ZİLZÂL SÛRESİ

Kendisinde “Zilzâl”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 35 ve harf sayısı da 100’dür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ١

1- “Yer, o şiddetli sarsıntı ile sarsıldığı.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Zilzâl Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا } “Yer, o şiddetli sarsıntı ile sarsıldığı,” Yer çok şiddetli bir depremle sarsıldığında, yer çok şiddetli bir şekilde hareket ettiğinde, üzerindeki ağaçlar, dağlar ve yapılar kırıldığında.

وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ٢

2- “Yer, ağırlıklarını çıkarıp dışarı attığı.”

{ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا } “Yer, ağırlıklarını çıkarıp dışarı attığı.” Mal-larını ve hazinelerini.

وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ٣

3- “Ve insan, ‘Buna ne oluyor?’ dediği zaman!”

{ وَقَالَ الْإِنْسَانُ } “Ve insan dediği zaman!” Yani kâfir.

{ مَا لَهَا } “Buna ne oluyor?” Görülecek dehşetten dolayı kendisinden taaccübe düşülerek.

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝٤

4- “İşte o gün yer, bütün haberlerini anlatacaktır.”

{ يَوْمَئِذٍ } “İşte o gün.” O gün yer sarsılacaktır.

{ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا } “Yer, bütün haberlerini anlatacaktır.” Üzerinde işlenmiş bulunan hayır ve şer amellerini haber verecektir.

بَانَ رَبُّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ۝٥

5- “Rabbinin kendisine bildirmesiyle.”

{ بَانَ رَبُّكَ أَوْحَىٰ لَهَا } “Rabbinin kendisine bildirmesiyle.” Konuşma konusunda kendisine izin verecektir.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّیُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ۝٦

6- “O gün insanlar, yaptıklarının (karşılığı) kendilerine gösterilmesi için, bölük bölük gelirler.”

{ يَوْمَئِذٍ } “O gün.” Yer o gün konuşacaktır.

{ يَصْدُرُ } “Gelirler.” Döner.

{ النَّاسُ أَشْتَاتًا } “İnsanlar, bölük bölük.” Fırka fırka. Bir fırka cennettedir ki, bunlar mü’minlerdir. Diğer fırka ise cehennemdedir, bunlar da kâfirlerdir.

{ لِّیُرَوْا } “(Karşılığı) kendilerine gösterilmesi için.” Gösterilmesi için.

{ أَعْمَالَهُمْ } “Yaptıklarının.” Üzerinde işledikleri hayır ve şerri.

﴿٧﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ

7- “Artık her kim zerre miktarı bir hayır işlemişse onu görecektir.”

Daha sonra az hayra karşılık ecir görmeyecekleri ve az şerri de günah olarak değerlendirmeyen bir kavim hakkında şu âyetler nazil olarak onları az hayır işlemeye özendirdi ve az şerden de kaçınmaya teşvik ederek şöyle buyurdu:

{ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا } “Artık her kim zerre miktarı bir hayır işlemişse.” Karıncadan daha küçük olan küçük bir karınca ağırlığınca.

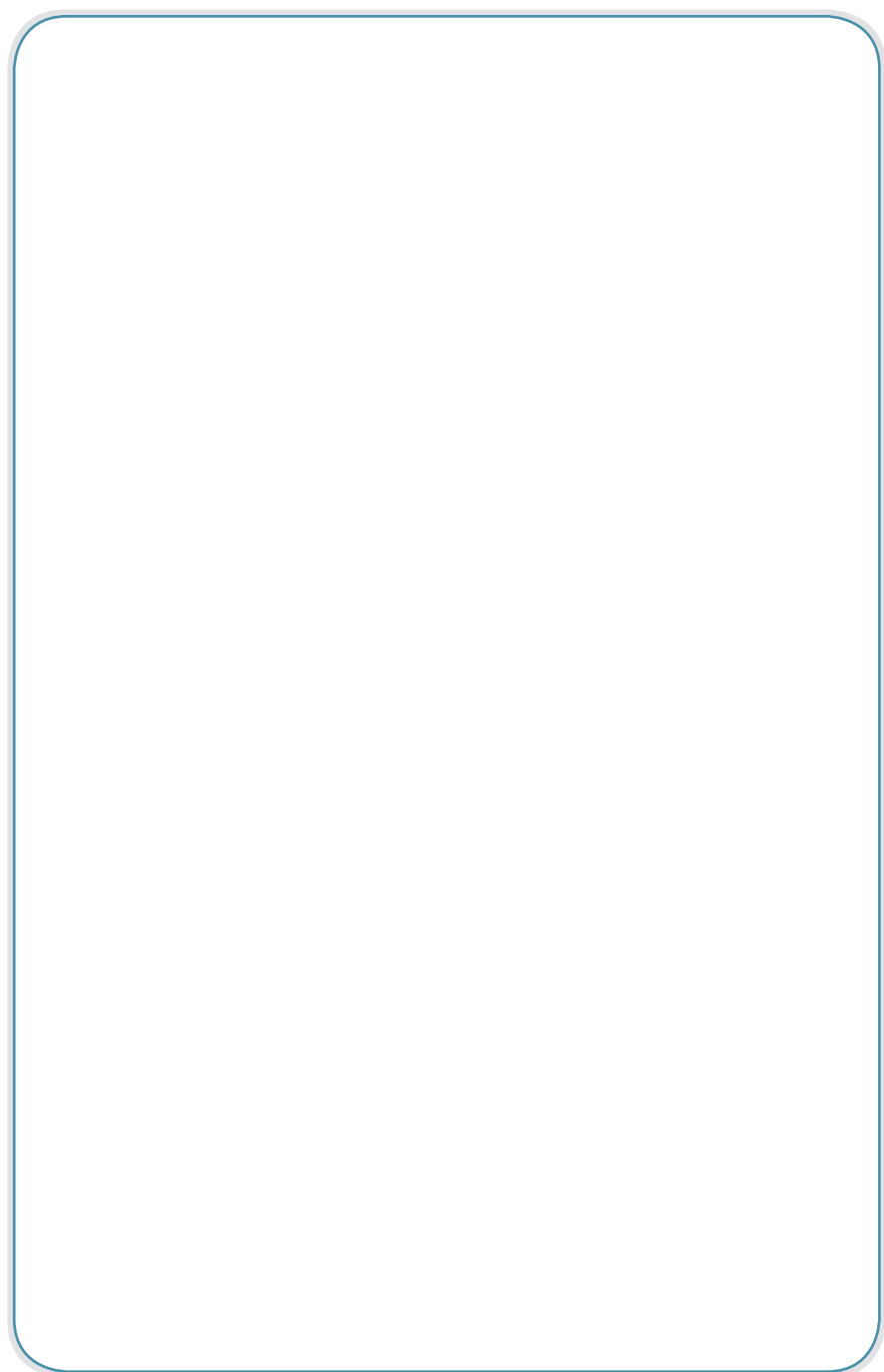
{ يَرَهُ } “Onu görecektir.” Kitabında. Onu sevindirecek. Âyetin, “Mü’min ahirette amelini görür, kâfir de amelini dünyada görür” anlamına geldiği de söylenmiştir.

﴿٨﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

8- “Kim de zerre miktarı bir kötülük yapmışsa, onu görecektir.”

{ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا } “Kim de zerre miktarı bir kötülük yapmışsa.” Bir karınca ağırlığınca.

{ يَرَهُ } “Onu görecektir.” Onu kitabında görecektir ve üzülecek. Âyetin, “Mü’min dünyada kötülüğünü görecektir, kâfir de ahirette karşılığını görecektir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة العَادِيَّاتِ
100- ÂDIYÂT SÛRESİ

Kendisinde “Âdiyât”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekâdir. Âyet sayısı 11, sözcük sayısı 40 ve harf sayısı da 163’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالْعَادِيَّاتِ ضَبْحًا ١

1- “Yemin olsun, soluk soluğa hızla koşanlara.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Âdiyât Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالْعَادِيَّاتِ ضَبْحًا } “Yemin olsun, soluk soluğa hızla koşanlara,” Bu Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in Kinane oğullarına gönderdiği seriyedir. Bu seriyyeden beklediği haber gecikti. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) üzülmeye başladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ Peygamberine yemin ifadelerini kullanmak suretiyle haber vererek şöyle buyurdu: “Yemin olsun, soluk soluğa hızla koşanlara”, Allah Teâlâ düşmana karşı nefes nefese koşan gazilerin atlarına kasem etmiştir.

فَالْمُورِيَّاتِ قَدْحًا ٢

2- “(Tırnaklarıyla) yerden ateş çıkaranlara.”

{ فَالْمُورِيَاتِ قَدْخَا } “(Tırnaklarıyla) yerden ateş çıkaranlara.” Toynaklarıyla ateş çıkartanlardır. Yaktığı ateşi kimseye yarar sağlama-
yan Ebû Hebahib’in ateşi gibi, çıkardığı ateşiyle kimse yararlan-
mayan ateş çıkartıcı gibi.

Ebû Hebahib, bedevi bir Arap idi. İnsanların en cimrisi idi. Her-
kes uyumadıkça ekmek pişirmek ya da başka bir maksatla ateş yak-
mazdı. Herkes uyuduktan sonra da bir ateş yakardı. Birisi bu ateş
dolayısı ile uyanacak olursa o ateşten istifade edilmesin diye he-
men söndürürdü.

٣ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا

3- “Ansızın sabah baskını yapanlara.”

{ فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا } “Ansızın sabah baskını yapanlara.” Sabah vakti
baskın düzenleyenler.

٤ فَاتَّزَنَ بِهِ نَقْعًا

4- “Orada tozu dumana katanlara.”

{ فَاتَّزَنَ بِهِ } “Orada katanlara.” Toynaklarıyla toz duman çıkartan
atlar. Âyetin, “Düşmanlarıyla” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ نَقْعًا } “Tozu dumana.” Toz toprak.

٥ فَوَسْطَنَ بِهِ جَمْعًا

5- “Derken orada bir (düşman) topluluğunun ortasına dalanlara
ki.”

{ فَوَسْطَنَ بِهِ } “Derken orada ortasına dalanlara ki.” Düşmanları-
nın arasına.

{ جَمْعًا } “Bir (düşman) topluluğunun.” Düşman toplumunun.

Ayetlerin bir başka yorumu da bulunmaktadır: “*Yemin olsun, hızla koşanlara*”, Allah Teâlâ Arafat’tan Müzdelife’ye dönmekte olan hacıların atlarına ve develerine kasem etmektedir. “*Soluk soluğa*”, nefes nefese kalan. “*Tırnaklarıyla yerden ateş çıkaranlara*”, Müzdelife’de ateş çıkartanlara. Yani onlar ateş çıkartırlar. “*Tırnaklarıyla yerden ateş çıkaranlara*”, âyetinden kastın, amel bakımından kurtulanlar olduğu da söylenmiştir. Ki, bu amel hacdır.

“*Ansızın baskın yapanlar*”, sabahleyin Müzdelife’den Mina’ya dönenler. Bunlar baskın yapanlardır.

“*Orada dumana katanlara*”, yerde. “*Tozu*”, toprak. “*Derken orada ortasına dalanlara ki*”, düşmanlarının arasına. “*Bir düşman topluluğunun*”, Allah Teâlâ bütün bu şeylere yemin etmektedir.

٦ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ

6- “İnsan, Rabbine karşı çok nankördür.”

{ إِنَّ الْإِنْسَانَ } “İnsan.” Yani kâfir. Bu şahıs Kîrat ibn Abdullah ibn Amr’dır. Ebû Hebahîb olduğu da söylenmiştir.

{ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ } “Rabbine karşı çok nankördür.” Rabbinin nimetine karşı çok nankördür. (لَكَنُودٌ) Sözcüğü Kindelilerin lehçesinde çok nankör anlamına gelmektedir. Kenud sözcüğünün Hadramevtililerin lehçesinde Rabbine isyankâr anlamına geldiği de söylenmiştir.

Malik ibn Kinane oğullarının lehçesinde cimri anlamına geldiği de söylenmiştir.

Kenud’un, yardımı esirgeyen, kölesini aç bırakan, tek başına yiyen, başkasına vermeyen kimse olduğu da söylenmiştir.

٧ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ

7- “Şüphesiz buna kendisi de şâhiddir.”

{ وَأَنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ } “Şüphesiz buna kendisi de şahiddir.” Allah onun yaptığını kuşkusuz muhafaza etmektedir.

٨ وَأَنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ

8- “Doğrusu o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür!”

{ وَأَنَّهُ } “Doğrusu o.” Kurat.

{ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ } “Mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür!” Diyor ki, mala çok düşkündür.

٩ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ

9- “O bilmez mi ki, kabirlerde olanlar diriltilip dışarı atıldığı.”

{ أَفَلَا يَعْلَمُ } “O bilmez mi ki?” Kurat. Ebû Hebahib olduğu da söylenmiştir.

{ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ } “Kabirlerde olanlar diriltilip dışarı atıldığı.” Kabirlerde bulunan ölülerin çıkartıldığını.

١٠ وَخُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ

10- “Göğüslerde bulunanlar derlenip ortaya konduğu zaman.”

{ وَخُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ } “Göğüslerde bulunanlar derlenip ortaya konduğu zaman.” Kalplerde bulunan hayır ve şerri, cömertlik ve cimriliği açıklar.

١١ إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ

11- “İşte o gün, Rableri onların her halinden haberdardır.”

{ إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ } “Rableri onların her halinden.” Amellerini.

{ يَوْمَئِذٍ } “İşte o gün.” Kıyâmet gününde.

{ لَّخَبِيرٌ } “Haberdardır.” Bilmektedir.

سورة الْقَارِعَةِ

101- KÂRIA SÛRESİ

Kendisinde “Kâria”nın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 11,¹ sözcük sayısı 36 ve harf sayısı da 152’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

الْقَارِعَةُ ١ مَا الْقَارِعَةُ ٢

1-2- “O büyük felâket! Nedir o büyük felâket?”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kâria Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ الْقَارِعَةُ* مَا الْقَارِعَةُ } “O büyük felâket! Nedir o büyük felâket?” Diyor ki, kıyâmet, nedir kıyâmet? Bununla onu dehşete düşürüyor. Kıyâmetin “Kâria” olarak isimlendirilmesi, kalpleri çarpmasından dolayıdır.

¹ Metnin orjinalinde 8 âyet olarak zikr edilmektedir. Ancak biz bunu resmi mus-hafa göre düzelttik.

وَمَا أَذْرِيكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾

3- “O büyük felâketin ne olduğunu sen bilir misin?”

{ وَمَا أَذْرِيكَ } “*Sen bilir misin?*” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sel-lem)!

{ مَا الْقَارِعَةُ } “*O büyük felâketin ne olduğunu.*” O’na tazim olsun diye.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾

4- “O gün insanlar, yayılmış pervaneler gibi olur.”

Daha sonra Kâria’nın ne olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ } “*O gün insanlar... olur.*” İnsanlar birbirlerinin içinde dolaşırlar.

{ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ } “*Yayılmış pervaneler gibi.*” Serilmiş, birbirinin içinde dolaşır.

(فَرَاش) Sözcüğü çekirge gibi yer ile gök arasında uçan şeylerdir.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾

5- “Dağlar atılmış renkli yün gibi olur.”

{ وَتَكُونُ } “*Olur.*” Olur.

{ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ } “*Dağlar atılmış renkli yün gibi.*” Renkli pamuk, yün gibi.

٦ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ

6- “İşte o gün, kimin tartılan ameli ağır gelirse.”

{ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ } “İşte o gün, kimin tartılan ameli ağır gelirse,” Mizanda iyilikleri söz konusu edilen kişi mü'minlerdir.

٧ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ

7- “İşte o, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir!”

{ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ } “İşte o, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir!” Razi olunmuş olarak cennettedir. Kendi nefsi için ondan razı olmuştur.

٨ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ

8- “Kimin tartılan ameli de hafif gelirse.”

{ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ } “Kimin tartılan ameli de hafif gelirse,” Bu da kâfirdir.

٩ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ

9- “İşte onun anası da (Hâviye) uçurumdur.”

{ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ } “İşte onun anası da (Hâviye) uçurumdur.” Annesini barınak kılmıştır. Varacağı yer Hâviye'dir. Âyetin, “Başı üzere cehennem ateşine düşer” anlamına geldiği de söylenmiştir.

١٠ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَ

10- “O (Hâviye'nin) ne olduğunu sen bilir misin?”

{ وَمَا أَدْرَاكَ } “Sen bilir misin?” Ey Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)!

{ مَا هِيَ } “O (Hâviye'nin) ne olduğunu.” Onu ululamak içindir.

نَارٌ حَامِيَةٌ ۱۱

11- “O, kızgın bir ateştir!”

Daha sonra Hâviye’nin ne olduğunu açıklayarak şöyle buyurdu:

{ نَارٌ حَامِيَةٌ } “O, kızgın bir ateştir!” Sıcaklığı son raddeye ulaşmış.

Kendisinde “Tekâsür”ün zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 8, sözcük sayısı 28 ve harf sayısı da 120’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

١ أَلْهَيْكُمُ التَّكْوِيْنِ

1- “Çoklukla övünmek sizi oyaladı!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tekâsür Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ أَلْهَيْكُمُ التَّكْوِيْنِ } “Çoklukla övünmek sizi oyaladı!” Diyor ki, kabile ve aşiretlerle övünüş sizi meşgul etti.

٢ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ

2- “Sonunda kabirleri ziyaret ettiniz.”

{ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ } “Sonunda kabirleri ziyaret ettiniz.” Bu âyet Abdumenaş oğulları ile Sehmoğulları hakkında inmiştir. Bunlar sayılarının çokluğu ile karşılıklı olarak öğündüler. Ancak Abdumenaş oğullarının pay itibarıyla onlardan daha çok oldukları ortaya çıktı. Bunun üzerine Sehm oğulları “Cahiliyye döneminde taşkınlık bizi helak etti. Haydi dirilerimizi ve dirilerinizi ölülerimizi ve ölülerinizi

sayın” dediler. Bu nedenle belirtilen şeyi yerine getirdiler. Sehm oğulları onlardan daha çok çıktı. Sehm ve Abdumenaf oğulları hakkında âyetler nazil oldu. “Çoklukla övünmek sizi oyaladı”, kabile ve aşiretlerle övünüş sizi meşgul etti. “Sonunda kabirleri ziyaret ettiniz”, ta ki, sayı bakımından ölüleri zikrettiniz. Âyetin, “Mal ve evlad çokluğuyla övünüş sizi öyle meşgul etti ki, sonuçta vefat ettiniz ve kabirlere gömüldünüz” anlamına geldiği de söylenmiştir.

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

3- “Hayır! Yakında bileceksiniz!”

{ كَلَّا } “Hayır!” Bu onlara bir reddiyedir ve onlara yönelik bir tehdittir.

{ سَوْفَ تَعْلَمُونَ } “Yakında bileceksiniz.” Size kabirlerde ne yapılacağını.

ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

4- “Hayır! Elbette yakında bileceksiniz!”

{ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ } “Hayır! Elbette yakında bileceksiniz.” Ölüm anında size neler yapılacağını bileceksiniz.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾

5- “Gerçek öyle değil! Siz kesin bir bilgi ile bilmiş olsaydınız (böyle yapmazdınız).”

{ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ } “Gerçek öyle değil! Siz bilmiş olsaydınız (böyle yapmazdınız).” Kıyâmet gününde size neler yapılacağını bilseydiniz.

{ عِلْمَ الْيَقِينِ } “Kesin bir bilgi ile.” Kesin bir bilgi ile dünyada iken övünmezsiniz.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ﴿٦﴾

6- “Andolsun, siz cehennem ateşini mutlaka göreceksiniz!”

{ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ } “Andolsun, siz cehennem ateşini mutlaka göreceksiniz!” Kıyâmet gününde.

ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ﴿٧﴾

7- “Yine andolsun, onu çıplak gözle mutlaka göreceksiniz.”

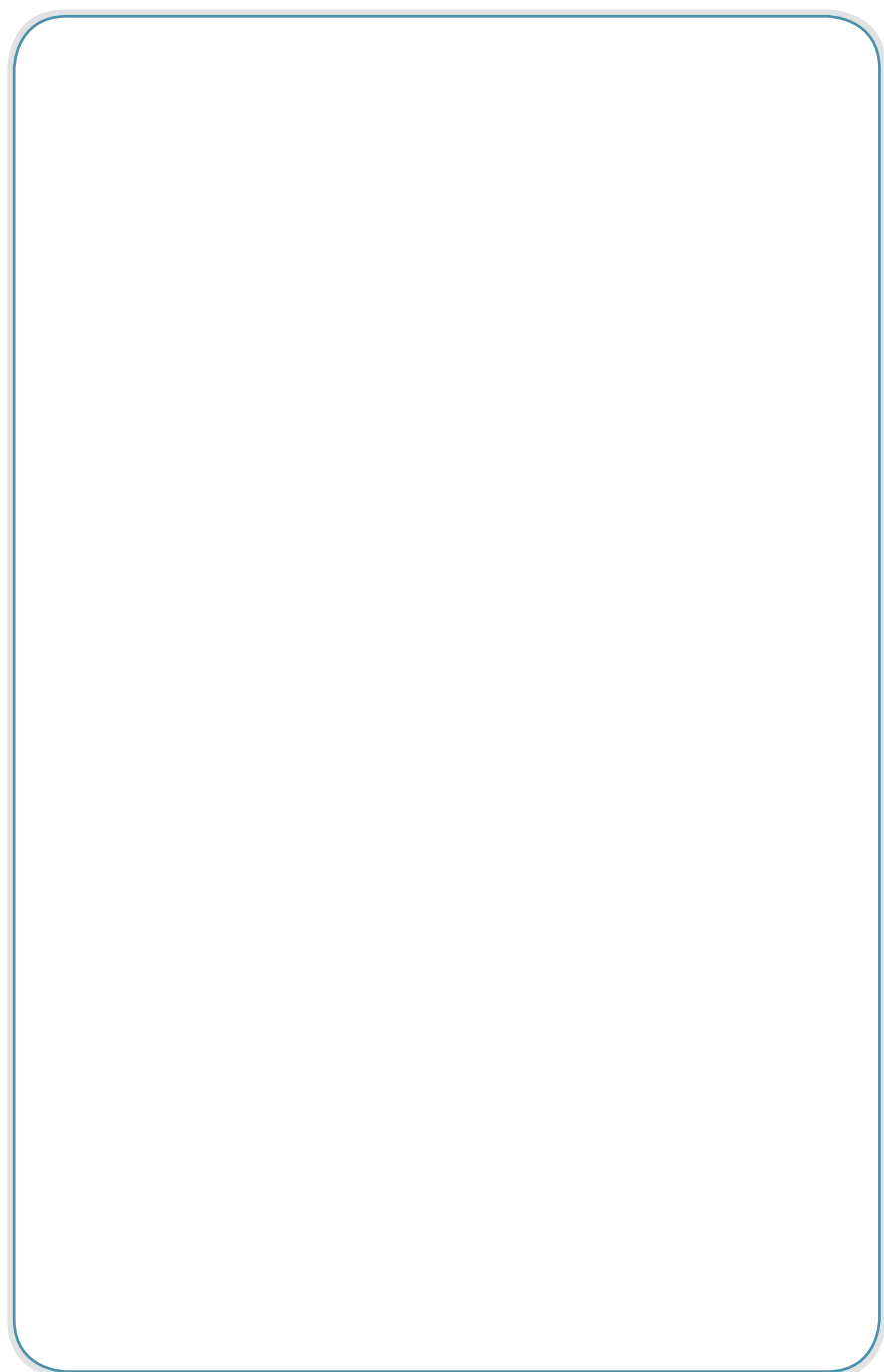
{ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ } “Yine andolsun, onu çıplak gözle mutlaka göreceksiniz.” Kesin bir bilgi ile. Kıyâmet gününde sizler ondan gaip değilsiniz.

ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

8- “Sonra andolsun ki, o gün elbette nimetlerden sorguya çekileceksiniz!”

{ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ } “Sonra andolsun ki, o gün elbette sorguya çekileceksiniz!” Kıyâmet gününde.

{ عَنِ النَّعِيمِ } “Nimetlerden.” Yediğiniz, içtiğiniz, giyindiğiniz ve bunun dışındaki diğer nimetlerin şükründen.

سورة العَصْرِ
103- ASR SÛRESİ

Kendisinde “Asr”ın zikredildiği sûredir. Sûre Mekkîdir. Âyet sayısı 3, sözcük sayısı 14 ve harf sayısı da 68’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَالْعَصْرِ ١

1- “Asra yemin olsun ki.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Asr Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَالْعَصْرِ } “Asra yemin olsun ki.” Allah Teâlâ zamanın şiddetli olaylarına yemin etmiştir. Asr’ın ikinci namazı olduğu da söylenmiştir.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ٢

2- “İnsan gerçekten ziyan içindedir.”

{ إِنَّ الْإِنْسَانَ } “İnsan gerçekten.” Yani kâfir insan.

{ لَفِي خُسْرٍ } “Ziyan içindedir.” Aldanış ve ceza içindedir. Ailesini kaybetmek ve cennetteki konumunu kaybetmekle. Âyetin, “Yaşlılık ve ölümün ardından amelinin eksilmesi konusunda insan ziyan içindedir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا
بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

3- “Ancak iman edip sâlih ameller işleyenler, birbirine hakkı tavsiye edenler ve birbirine sabrı tavsiye edenler müstesnadır.”

{إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا} “Ancak iman edip... müstesnadır.” Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e ve Kur’an’a.

{وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ} “Sâlih ameller işleyenler.” Kendileriyle Rableri arasında.

{وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ} “Birbirine hakkı tavsiye edenler.” Tevhidi özendiren. Kur’an’ı özendiren anlamına geldiği de söylenmiştir.

{وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ} “Ve birbirine sabrı tavsiye edenler.” Allah Teâlâ’nın farizalarını yerine getirme, O’na masiyetten kaçınma, sıkıntılara ve musibetlere karşı sabır göstermeye özendirenler. Zira onlar böyle değildirler.

Kendisinde “Hümeze”nin zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 9, sözcük sayısı 84 ve harf sayısı da 161’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ١

1- “İnsanları arkadan çekiştirip kaş göz işaretiyle alay etmeyi âdet edinen kimselerin vay haline!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Hümeze Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ وَيْلٌ } “Vay haline!” Şiddetli azap. Veyl’in cehennemde irin ve kandan oluşan bir vadi olduğu da söylenmiştir. Cehennemde bir kuyu olduğu da söylenmiştir.

{ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ } “İnsanları arkadan çekiştirip kaş göz işaretiyle alay etmeyi âdet edinen kimselerin.” Yüzlerine karşı da eleştirip duran tenkid eden ve ağır sözler söyleyenlerdir. Bu âyet-i kerime Ahnes ibn Şüreyk hakkında nazil olmuştur. Âyetin Velid ibn Muğire el-Mahzumî hakkında nazil olduğu da söylenmiştir. Velid, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in arkasından O’nun giybetini edip çekiştirir, yüzüne karşı da tenkid ederdi.

الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ٢

2- “Mal toplayıp onu tekrar tekrar sayan.”

{الَّذِي جَمَعَ مَالًا} “Mal toplayıp.” Dünyada.

{وَعَدَّدَهُ} “Onu tekrar tekrar sayan.” Malını sayan. Âyetin, “Develerini sayan” anlamına geldiği de söylenmiştir.

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ٣

3- “O, malının kendisini ebedi yaşatacağını sanır.”

{يَحْسَبُ} “Sanır.” Kâfir sanmaktadır ki.

{أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ} “O, malının kendisini ebedi yaşatacağını.” Malının kendisini dünyada ebedi kılacağını.

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ٤

4- “Hayır! Andolsun ki, o, Hutame’ye atılacaktır.”

{كَلَّا} “Hayır!” Bu malının kendisini dünyada ebedi kılmayacağına dair ona yönelik bir reddir.

{لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ} “Andolsun ki, o, Hutame’ye atılacaktır.” Atılacaktır.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ٥

5- “Hutame’nin ne olduğunu sen bilir misin?”

{وَمَا أَدْرَاكَ} “Sen bilir misin?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)!

{مَا الْحُطَمَةُ} “Hutame’nin ne olduğunu.” Onun dehşetini yüceliğini anlatmak içindir. Daha sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e Hutame’yi açıklayarak şöyle buyurdu:

نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾

6- “O, Allah’ın tutuşturulmuş bir ateşidir ki.”

{ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ } “O, Allah’ın tutuşturulmuş bir ateşidir ki.” Kâfirlere karşı tutuşturulmuş ateştir.

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْآفَئِدَةِ ﴿٧﴾

7- “Kalplerin içine işler.”

{ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْآفَئِدَةِ } “Kalplerin içine işler.” Kalplere ulaşınca ya kadar her şeyi yer.

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّصَدَّةٌ ﴿٨﴾

8- “Cehennemlikler o ateşin kapıları üzerlerine kapatılmıştır.”

{ إِنَّهَا } “Cehennemlikler o ateşin.” Yani cehennem ateşi.

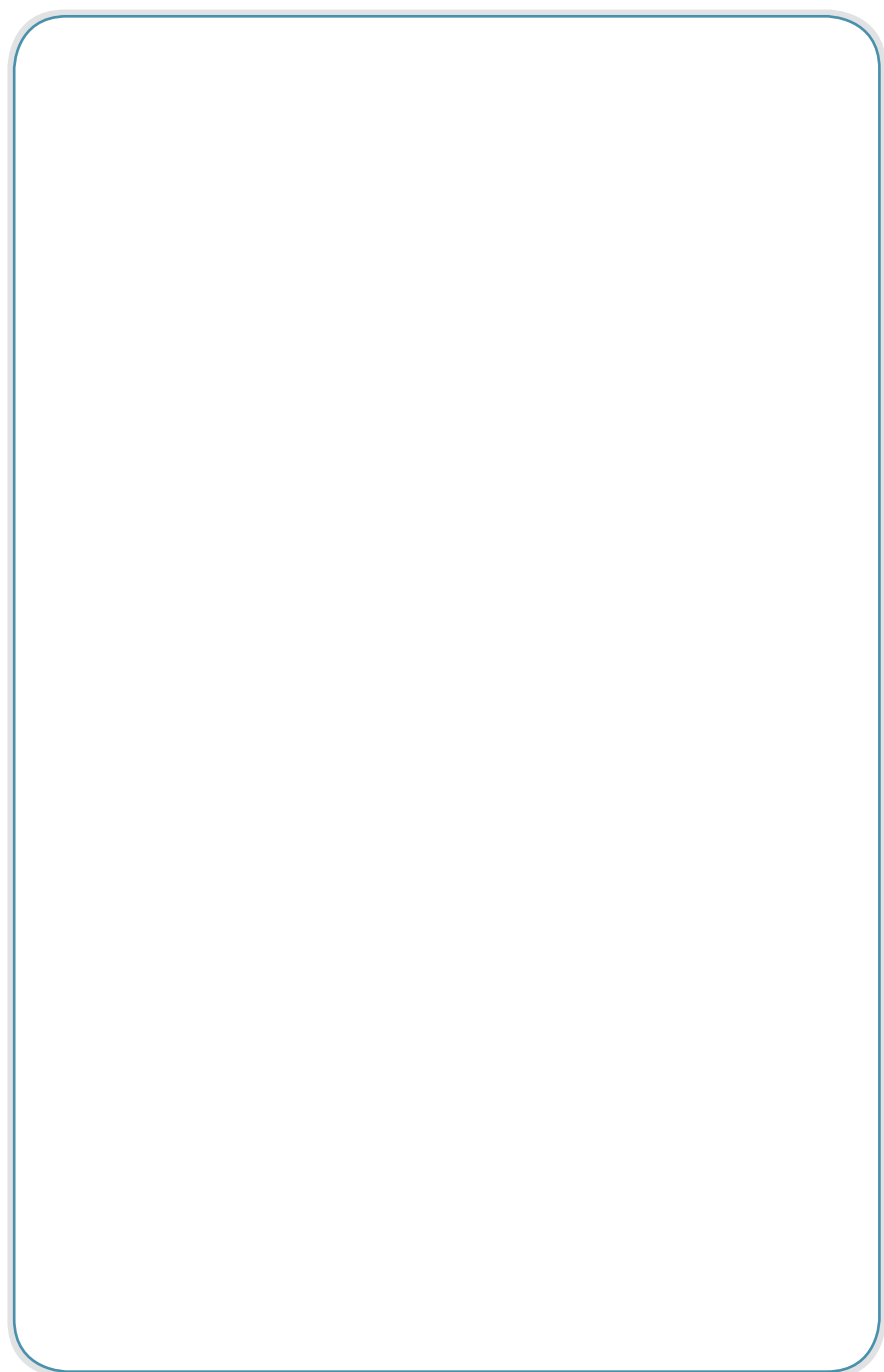
{ عَلَيْهِمْ } “Üzerlerine.” Kâfirlerin üzerine.

{ مُّصَدَّةٌ } “Kapıları kapatılmıştır.” Kapatılmıştır.

فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

9- “Uzatılmış sütunlara bağlı oldukları halde,”

{ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ } “Uzatılmış sütunlara bağlı oldukları halde,” Tabakaları direklerle uzatılmıştır. Âyetin, “Derinliği çok uzaktır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الفيل
105- FİL SÛRESİ

Kendisinde “Fil”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke'dir. Âyet sayısı 5, sözcük sayısı 23 ve harf sayısı da 76'dır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝١

1- “Rabbinin fil sahiplerine neler yaptığını görmedin mi?”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Fil Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ أَلَمْ تَرَ } “Görmedin mi?” Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kur'an'da sana haber verilmedi mi?

{ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ } “Rabbinin neler yaptığını.” Rabbinin nasıl azap ettiğini ve nasıl helak ettiğini?

{ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ } “Fil sahiplerine.” Beytullah'ı harap etmek isteyen Necaşi'nin kavmini.

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝٢

2- “Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?”

{ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ } “Onların tuzaklarını... mı?” Onların düzenlerini.

{ فِي تَضْلِيلٍ } “Boşa çıkarmadı.” Boşa çıkarıp ziyana uğrattı.

۳ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ

3- “Onların üstüne sürü sürü kuşlar gönderdi.”

{ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ } “Onların üstüne gönderdi.” Onlara musallat etti.

{ طَيْرًا أَبَابِيلَ } “Sürü sürü kuşlar.” Sürü sürü.

۴ تَزْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ

4- “(O kuşlar), onlara pişmiş tuğladan yapılmış taşlar atıyorlardı.”

{ تَزْمِيهِمْ } “(O kuşlar), onlara atıyorlardı.” Onların üzerine.

{ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ } “Pişmiş tuğladan yapılmış taşlar.” Tuğla misali pişmiş çamur topraktan. Siccil’in şu anlama geldiği de söylenmiştir: Dünya semasından.

۵ فَجَعَلَهُمْ كَعَصِفٍ أَلْوُلٍ

5- “Derken Allah onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi.”

{ فَجَعَلَهُمْ كَعَصِفٍ أَلْوُلٍ } “Derken Allah onları yenik ekin yaprağı gibi yapıverdi.” Kurdun yaprağı yediğinde kurtlanmış ekin yaprağı gibi.

106- KUREYŞ SÛRESİ

Kendisinde “Kureyş”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 4, sözcük sayısı 17 ve harf sayısı da 73’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

لَا يَلَا فِ قُرَيْشٍ ١

1- “Kureyşe kolaylaştırdığı için.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kureyş Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ لَا يَلَا فِ قُرَيْشٍ } “Kureyşe kolaylaştırdığı için.” Diyor ki, Kureyş’e emret ki, tevhid üzere ülfet kursunlar. Âyetin, “Nimetimi Kureyş’e hatırlat ki, tevhide ülfet kursunlar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

إِلَا فِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ٢

2- “Onlara kış ve yaz yolculuğunu kolaylaştırdığı için.”

{ إِلَا فِهِمْ } “Onlara kolaylaştırdığı için.” Onların kolaylaştırıldığı gibi.

{ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ } “Kış ve yaz yolculuğunu.” Kış mevsiminde Yemen’e, yaz mevsiminde Şam’a.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: Yaz ve kış yolculukları Kureyş'e sıkıntılı gelmediği gibi tevhid de Kureyş'e sıkıntılı gelmez..

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ۝٣

3- “Onlar da şu evin Rabbine kulluk etsinler.”

{ فَلْيَعْبُدُوا } “Onlar da kulluk etsinler.” Kureyş birlesin.

{ رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ } “Şu evin Rabbine.” Şu Kâbe'nin Rabbini.

الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۝٤

4- “Kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kılan.”

{ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ } “Kendilerini açlıktan doyuran.” Yedi yıl onları açlıktan doyuran. Âyetin, “Onlardan açlık sıkıntısını ve yaz ve kış mevsimindeki iki yolculuğun yükümlülüğünü kaldırdı. Kureyşliler her yıl biri kış mevsiminde Yemen'e, diğeri de yaz mevsiminde Şam'a olmak üzere iki yolculuk yapmaktaydılar” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ } “Ve her çeşit korkudan emin kılan.” Onların yurduna girmek suretiyle düşmanın korkusundan emanda kılan. Kâbe'yi yıkmak isteyen Necaşi'nin ve ordusunun ashabından sizi emin kıldı. Bu sûre ilk sûreye atfedilmiş olur.

Kendisinde “Mâûn”un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekî'dir. Âyet sayısı 7, sözcük sayısı 25 ve harf sayısı da 111'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

١ أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْدِّينِ

1- “Dini yalan sayanı gördün mü?”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Mâûn Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْدِّينِ } “Dini yalan sayanı gördün mü?” Âyetin, “Kıyâmet gününün hesabını yalan sayan ki, söz konusu şahıs As ibn Vail es-Sehmî'dir” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٢ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ

2- “İşte o, yetimi itip kakan.”

{ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ } “İşte o, yetimi itip kakan,” Diyor ki, yetimin hakkını defeden. Âyetin, “Hakkını engelleyen” anlamına geldiği de söylenmiştir.

٣ وَلَا يَخْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ

3- “Ve yoksulu doyurmaya teşvik etmeyen kimsedir.”

{ وَلَا يَحُضُّ } “Teşvik etmeyen kimsedir.” Özendirmeyen ve korumayıdır.

{ عَلَى طَعَامِ الْمُسْكِينِ } “Ve yoksulu doyurmaya.” Yoksullara sadaka vermeye.

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ٤

4- “İşte (bu sıfatlarla birlikte) namaz kılanlara yazıklar olsun!”

{ فَوَيْلٌ } “Yazıklar olsun!” Cehennemde şiddetli azap.

{ لِلْمُصَلِّينَ } “İşte (bu sıfatlarla birlikte) namaz kılanlara.” Münafıklara. Daha sonra onları açıklamak üzere şöyle buyurdu:

الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ٥

5- “Onlar namazlarını ciddiye almazlar.”

{ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ } “Onlar namazlarını ciddiye almazlar.” Eğlenerek ve onu terk ederek.

الَّذِينَ هُمْ يُرَآؤْنَ ٦

6- “Onlar gösteriş yapanlardır.”

{ الَّذِينَ هُمْ يُرَآؤْنَ } “Onlar gösteriş yapanlardır.” Namazlarıyla. İnsanlar kendilerini gördüklerinde namaz kılar, görmediklerinde ise namaz kılmazlar.

وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ٧

7- “Hayra da engel olurlar.”

{ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ } “Hayra da engel olurlar.” İyiliği. Âyetin, “Zekâtı engellerler” anlamına geldiği de söylenmiştir. Âyetin, “İnsanlar arasında insanların kendisinden faydalandığı çömlek, kap vb. ödünç alınan şeyleri engellerler” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Kendisinde “Kevser”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 3, sözcük sayısı 10 ve harf sayısı da 42’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ

1- “Şüphesiz biz sana Kevser’i verdik.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kevser Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ } “Şüphesiz biz sana Kevser’i verdik.” Diyor ki, “Sana verdik”, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) çokça hayrı. Kur’an da bu çokça hayırdandır. Kevser’in Allah Teâlâ’nın cennette Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bahşettiği bir nehir olduğu da söylenmiştir.¹

¹ a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayet ettiğine göre, o, Kevser Sûresi hakkında şöyle demiştir: “Kevser, Allah Teâlâ’nın Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e bağışladığı pek çok hayırdır.” Ebû Bîşr der ki: “Ben Said ibn Cübeyr’e ‘İnsanlar Kevser’in cennette bir nehir olduğunu iddia etmektedirler’ deyince Said ibn Cübeyr şöyle dedi: ‘Cennet-teki nehir Allah Teâlâ’nın Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e verdiği hayırlardan birisidir.’” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Kevser Sûresi 4966 nolu hadis; Kitabü’r-Rikak, “Havz hakkında bir bâb”6578 nolu hadis.

Hâkim bu haberi Huşeym kanalıyla bu isnadla tahrir etmiştir. *El-Müstedrek*, Kitab-ü't-Tefsir, c. 2, s. 537.

İbn Cerir et-Taberî ise bu haberi çeşitli kanallardan Said ibn Cübeyr aracılığıyla tahrir etmiştir. *Tefsir-ü't-Taberî*, c. 30, s. 321-2.

b) Kevser sözcüğü Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bahsetmiş olduğu bolca hayır demektir. Kevser sözcüğü çokluktan 'fev'al' vezninde bir kelimedir. Bununla çokluğu çok ileri düzeyde olan bol şey ifade edilir. Çocuğu seferden dönmüş bir kadına: "Oğlun ne ile geri döndü?" diye soruldu da kadın "Kevser ile (pek çok mal ile)" cevabını verdi. *Tefsir-ü'l-Alûsî*, c. 30, s. 245.

c) İbn Abbâs'tan aktarılan rivayete göre, Kevser, Allah Teâlâ'nın Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e bahsetmiş olduğu cennetteki ırmaktır.

İbn Cerir et-Taberî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan şöyle rivayet etmektedir: "Kevser cennette bir nehirdir. İki yakası altın ve gümüştedir. Yakut ve incinin üzerinden akar. Suyu kardan ak, baldan tatlıdır." *Tefsir-ü't-Taberî*, c. 30, s. 320.

Bu haberin senedinde Ebû Kureyb, Amr ibn Ubeyd, Ata ve Said ibn Cübeyr bulunmaktadır. Amr ibn Ubeyd hariç diğer üçünün tercüme-i halini önceden zikretmiştik. Ata'nın bazen yanıldığını ve ömrünün son demlerinde rivayetleri birbirine karıştırdığını söylemiştik.

Amr İbn Ubeyd, İbn Ebî Umeyye et-Tanafisi el-Kûfî. Bu kişi sâduktur. *Et-Takrib*, c. 2, s. 60, 481; *et-Tehzîb*, c. 7, s. 480, 896 nolu madde.

Bu haber sıkıntılıdır. Hadisin isnadında ömrünün son demlerinde rivayetleri birbirine karıştıran Ata ibn es-Saib bulunmaktadır. Hâfız İbn Hacer'in de belirttiği gibi Amr ibn Ubeyd, Ata'dan rivayeti artık karıştırmaya başladıktan sonra dinlemiştir. *Et-Tehzîb*, c. 7, s. 205. Buna göre hadisin zayıf olma olasılığı söz konusudur. Ancak Taberî bu haberi bir de Avfî kanalıyla da zikretmiştir. *Tefsir-ü't-Taberî*, c. 30, s. 321. Taberî'nin Avfî kanalıyla İbn Abbâs'tan yaptığı nakillerin zayıf olduğunu belirtmiştik. Ancak burada faydalanılabilecek türdendir. Avfî'nin bu rivayetiyle Ata'nın hadisi güç kazanmakta ve hata olasılığı olumsuzlanmaktadır. Buna göre hadis hasen kategorisine yükselmektedir. Avfî'nin rivayetiyle güç kazanan Ata, hadisi ise sahih li-ğayrihi olmaktadır. Bundan dolayı Hâfız İbn Kesir bu haberi sahih kabul etmektedir. *Tefsir-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 592.

d) Kevser'in bir nehir olduğunu Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Taberî ve Hâkim'in rivayet ettikleri Enes ibn Mâlik hadisi de desteklemektedir. Biz, İmam Müslim'in rivayet ettiği hadisi buraya alıntılatacağız.

Enes ibn Mâlik şöyle dedi: "Biz Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in huzurunda bulunuyor iken Peygamber kısa bir süre uyuyuverdi. Daha sonra gülümseyerek başını kaldırdı. Bizler: 'Ey Allah'ın Resûlü! Gülmenize sebep nedir?' dedik. Şöyle buyurdu: 'Az önce bana bir sûre indirildi' deyip, (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّا أَغْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ) *'Bismillahirrahmanirrahim. Şüphe yok ki, biz sana Kevser'i verdik. O halde Rabbin için*

فَصْلٌ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرُ

2- “Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.”

{ فَصْلٌ لِرَبِّكَ } “Öyleyse Rabbin için namaz kıl.” Buna şükür olsun diye.

{ وَأَنْحَرُ } “Ve kurban kes.” Kurbanınla kibleye yönel. Âyetin, “Namazda sağ elini sol elinin üstüne koy” anlamına geldiği de söylenmiştir.

Ayete şöyle de anlam verilmiştir: Boğazın açığa çıkıncaya kadar rükû ve secdeyi tastamam yerine getir.

Şöyle de tefsir edilmiştir: “Öyleyse Rabbin için namaz kıl”, Kurban Bayramı namazını. “Ve kurban kes”, deveyi kurban et.²

namaz kıl ve kurban kes. Şüphesiz ki, asıl soyu kesik olan sana buğz edenin kendisidir.’ âyetlerinden ibaret olan sûreyi okudu.

Sonra ‘Kevser nedir, bilir misiniz?’ diye sordu. Bizler: ‘Allah ve Resûlü daha iyi bilir’ dedik. Şöyle buyurdu: ‘O, aziz ve celil olan Rabbimin bana vaadettiği bir ırmaktır. Onun üzerinde pek çok hayır vardır. O, kıyâmet gününde ümmetimin su içmek için geleceği bir havuzdur. Etrafındaki kapları yıldızların sayısındadır. Onlardan birisi oraya gelmekten alıkonulur, çekilip alınır. Ben: ‘O, benim ümmetimdendir’ derim. ‘Senden sonra neler ihdas ettiğini sen bilmezsin’ denilir...”

Bu rivayet belirttiğimiz gibi Müslim’indir. Diğerleri de hadisi benzer şekilde rivayet etmişlerdir. Müslim, Kitabü’s-Salat, 14. Bâb, 400 nolu hadis; Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Kevser Sûresi, 1946 nolu hadis; Ebû Dâvûd, Kitabü’s-Sünne, “Havuz hakkında bir bâb”, 26 nolu hadis, 4747 nolu hadis; Sünenü’t-Tirmizî, Kitabü’t-Tefsir, Kevser Sûresi, 3359 nolu hadis; Tefsirü’t-Taberî, c.30, s.323; el-Müstedrek, Kitabü’t-Tefsir, Kevser Sûresi, c. 2, s. 537.

² a) İmam İbn Cerir et-Taberî, Avfî kanalıyla İbn Abbâs’tan “O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes” buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Farz namazlardır. (أَنْحَرُ) ise Kurban Bayramı gününde kesilen ve boğazlanan deve ve benzeri kurbanlıklardır.” Tefsirü’t-Taberî, c. 30, s. 321.

b) İmam İbn Cerir et-Taberî, Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan “O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes” buyruğu hakkında şöyle rivayet etmektedir: “Kurban Bayramı’nda (inek vb. küçük baş hayvanları) boğazla.” Tefsirü’t-Taberî, c. 30, s. 327.

إِنَّ شَانِيَكُمْ هُوَ الْأَبْتَرُ ۝۳

3- “Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana düşmanlık edendir.”

{ إِنَّ شَانِيَكُمْ } “Doğrusu sana düşmanlık edendir.” Diyor ki, sana düşmanlık içine giren.

{ هُوَ الْأَبْتَرُ } “Asıl soyu kesik olan.” Ehlinde, çocuğundan, malından ve her türlü hayırdan kesik olandır. Ölümünden sonra hiçbir hayırla anılmayacaktır. Söz konusu edilen şahıs As ibn Vail es-Sehmî’dir. Sen her ne hayrı zikrederken ben de zikrederim. Bu âyet onların kuşkusuz Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in oğlu Abdullah’ın vefat etmesinin ardından “Hazret-i Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ebterdir” demeleri nedeniyle nazil olmuştur.³

³ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “(شَانِيَكُمْ) sözcüğü, düşmanın anlamındadır.” Buhârî, Kitâbü’t-Tefsir, Kevser Sûresi.

İmam İbn Cerir et-Taberî de bu haberi Ali ibn Ebî Talha kanalıyla İbn Abbâs’tan tahrir etmiştir. *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 30, s. 329.

b) Âyette geçen (شَانِيَكُمْ) sözcüğünün masdarı olan “şenaet”, buğzetmek anlamındadır. *Lisân-ü'l-Arab*, Ş-N-E maddesi. İbn Abbâs’ın düşmanlık olarak ifadesi ise bir düşüncenin ürünüdür. Mekke müşriklerinin Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e duydukları bu buğz, din kaynaklı düşmanlık idi. Zira düşmanlık buğzun en ileri düzeyidir.

c) Âyetin sebep-i nüzulü hakkında İbn Cerir et-Taberî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Ka’b ibn el-Eşref Mekke’ye geldiğinde Kureyşliler ‘Bizler Sikaye ve Sidane ehliyiz. Sen de Medinelilerin efendisisin. Şimdi bize söyle! Acaba bu kavmin arasında sunburcuk ve ebtercik mi daha hayırlıdır? Yoksa bizler mi daha hayırlıyız?’ diye sorunca Ka’b cevaben: ‘Hayır, siz daha hayırlısınız’ demişti.

Bunun üzerine (إِنَّ شَانِيَكُمْ هُوَ الْأَبْتَرُ) ‘Şüphesiz ki asıl soyu kesik olan sana buğzedenin kendisidir’ âyeti nazil oldu.

Bunun üzerine Ka’b hakkında: (أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجَبْتِ ...) ‘Şu, kitaptan kendilerine biraz pay verilenlere bakmaz mısın? Cibte ve tağuta inanıyorlar...’ (4/en-Nisa/51) buyruğu nazil oldu.” *Tefsîr-ü’t-Taberî*, c. 30, s. 330.

Bu hadisin isnadında bulunan İbn Beşar, İbn Ebî Adiy, Dâvûd ibn Ebî Hind ve İkrime sika kişilerdir. Bu ravilerin bütünüün tercüme-i hallerini önceden sunmuştuk. Hadisin isnadında bir kopukluk da bulunmamaktadır. Buna göre, hadis sahihtir.

Hâfız İbn Kesir de bu hadisi Bezzar rivayetinden bu isnadla zikretmiş ve sonunda “Bu hadisin isnadı sahihtir” demiştir. *Tefsîr-ü İbn Kesir*, c. 4, s. 593.

Kendisinde “Kâfirûn’un zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 6, sözcük sayısı 26 ve harf sayısı da 74’tür.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾

1- “De ki: Ey kâfirler!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Kâfirûn Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } “De ki: Ey kâfirler!” Bunlar alay edip duranlardır. As ibn Vail es-Sehmî, Velid ibn Muğire ve bu ikisinin dostlarıdır. Onlar Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ilahlarımıza teslimiyet göster ki, biz de senin ibadet ettiğin ilahına ibadet edelim” dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurdu: “De ki”, ey Muhammed şu alay edip duranlara. “Ey kâfirler”, Allah ve Kur’an ile alay edip duranlar.

لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾

2- “Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam.”

{ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ } “Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam.” Allah’tan başka ibadet edip durduğunuz putlara.

۳ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ

3- “Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz.”

{ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ } “Siz de tapacak değilsiniz.” İbadet etmezsiniz.

{ مَا أَعْبُدُ } “Benim taptığıma.” Ve bu ikisi gelecektir.

۴ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ

4- “Ben de sizin tapmakta olduklarınıza (hiçbir zaman) tapacak değilim.”

{ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ } “Ben de sizin tapmakta olduklarınıza (hiçbir zaman) tapacak değilim.” Allah’tan başka.

۵ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ

5- “Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz.”

{ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ } “Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz.”

Bu ikisi de geçmiştir.

Ayetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Ben sizin tapmam” birlemem. “Tapmakta olduklarınıza”, Allah’tan başka birledikleriniz. “Siz de tapacak değilsiniz” birlemezsiniz. “Benim taptığıma” birlediğimi. “Ben de (hiçbir zaman) tapacak değilim”, birleyici değilim. “Sizin tapmakta olduklarınıza”, Allah’tan başka birlediklerinizi. “Siz de tapacak değilsiniz”, sizler de birleyici değilsiniz. “Benim taptığıma”, birlediğime.

۶ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

6- “Öyleyse sizin dininiz size, benim dinim banadır.”

{ لَكُمْ دِينُكُمْ } “Öyleyse sizin dininiz size.” Sizin küfür ve Allah’a şirk koşma dininiz sizedir.

{ وَلِيَ دِينِ } “Benim dinim banadır.” İslam ve Allah’a iman dini de banadır. Bu âyeti, kital âyeti nesh etmiştir. Bundan sonra Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) onlarla çarpışmıştır.

سورة النَّصْرِ
110- NASR SÛRESİ

Kendisinde “Nasr”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 3, sözcük sayısı 23 ve harf sayısı da 77’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾

1- “Allah’ın yardımı ve fetih gelip de.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nasr Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ } “Allah’ın yardımı gelip de.” Diyor ki, “Allah’ın yardımı gelip de”, düşmanları Kureyş olsun başkaları olsun onlara karşı.

{ وَالْفَتْحُ } “Ve fetih.” Mekke’nin fethi.

وَرَأَيْتِ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾

2- “İnsanları akın akın Allah’ın dinine girerlerken gördüğün vakit.”

{ وَرَأَيْتِ النَّاسَ } “İnsanları gördüğün vakit.” Yemen ehlini ve başkalarını.

{ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ } “Allah’ın dinine girerlerken.” İslam’a.

{ أَفْوَاجًا } “Akın akın.” Kabile topluluklarının bütünüyle girdiğinde bil ki sen öleceksin.

﴿ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴾

3- “Rabbini hamd ile tesbih et ve O’ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeyle çok kabul edendir.”

{ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ } “Rabbini hamd ile tesbih et.” Buna şükür olsun diye Rabbinin emriyle namaz kıl.

{ وَاسْتَغْفِرْهُ } “Ve O’ndan mağfiret dile.” Günahlardan.

{ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا } “Çünkü O, tevbeyle çok kabul edendir.” Kusurları örten ve çokça merhamet edendir. Bu sûrede Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ölümü haber etti.¹

¹ a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan rivayetine göre; o şöyle demektedir: “Ömer, Bedir Savaşı’na katılmış olan yaşlılarla beraber beni de toplantıya soktu. Onlardan bazıları içlerinden kızıp; ‘Bu niye bizimle beraber giriyor, bizim onun kadar çocuklarımız var?’ diye düşünmüşlerdi. Ömer onlara; ‘O, sizin de (konumunu) bildiğiniz bir kimsedir.’ dedi.” “Bir gün Ömer, Bedir harbine katılmış yaşlıları davet etti ve beni de onlarla beraber toplantıya girdirdi. O gün Ömer beni ancak onlara göstermek için çağır-mıştı. Ömer onlara: “Allah’ın yardımı ve fetih geldiğinde insanların bölük bölük Allah’ın dinine girdiklerini gördüğünde hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve O’ndan mağfiret dile! Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir” ilahî buyruğu hakkında ne dersiniz?” diye sordu. Bazıları dediler ki: ‘Bize fetih ve yardım verdiğinde Allah’a hamdedip bağışlanma dilememiz emrediliyor.’ Bir kısmı ise ‘Bil-miyoruz’ dediler. Diğer bir kısmı ise herhangi bir şey demeyip sustular. Ömer bana dedi ki: ‘Ey Abbâs’ın oğlu, sen de böyle mi diyorsun?’ Ben dedim ki: ‘Hayır.’ ‘O zaman sen ne diyorsun?’ deyince, dedim ki: ‘Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ecelini peygamberine bildirmesidir. Çünkü Allah Teâlâ kendisine ‘Allah’ın yardımı ve fetih geldiğinde’ diye bildirdi. Fetih, Mekke’nin fethidir. Mekke’nin fethi senin ecelinin belirtisidir. Bu durumda hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve bağışlanma dile. Kuşkusuz O, çokça tevbe edendir.’ Ömer şöyle dedi: ‘Ben, bu âyetle ilgili senin bildiğinden başkasını bilmiyorum.’ Buhârî, Kitabü'l-Meğazi, “Allah’ın yardımı ve fetih geldiğinde” ilahî buyruğu bâbı, 4294 nolu hadis; Kitabü'l-Meğazi, “Hz. Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ölüm hastalığı ve vefatı” bâbı. 4430 nolu hadis; Kitabü't-Tefsir, Nasr Sûresi, 4969 ve 4970 nolu hadisler.

Bu haberi Taberânî, Ebû'n-Numan Muhammed ibn Fadl es-Sedusî kanalıyla ve bu isnadla, Tirmizî, Ebû Bîşr Cafer ibn İyas kanalıyla ve bu isnadla, İmam Ahmed, Hüseyin kanalıyla Ebû Bîşr'den rivayet etmiştir. *El-Mucemü'l-Kebîr*, c. 10, s. 221, 10617 nolu hadis, *Sünenü't-Tirmizî*, Kitabü't-Tefsir Nasr Sûresi, 6362 nolu hadis; *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 337.

İmam Ahmed'in rivayetinde ayrıca şu eklemede vardır: "Görmüş olduğunuz şeyden dolayı beni nasıl kınarsınız?"

b) Bu rivayet İbn Abbâs'ın zekâsından ve akıllığının göstergelerindendir. Erken dönemde sahabe arasında bir üne sahip olduğunu göstermektedir. Öyle ki, Bedir kuşağı onun kendileriyle birlikte Hz. Ömer (radıyallâhu 'anh)'in huzuruna girmesine bir anlam verememektedirler, hatta bu duruma içerlemektedirler. Hadiste geçen (أَنَّهُ مِمَّنْ قَدْ عَلِمْتُ) 'O bildiğiniz kimselerdendir' veya Buhârî'nin diğer rivayetlerinde geçen (أَنَّهُ مِنْ حَيْثُ عَلِمْتُ) 'O, sizin konumunu bildiğinizdenidir' ifadeleri onun zekâsına, ilme duyduğu aşırı hırsına işaret etmektedir. Nitekim Abdürrezzak'ın Zührî'den rivayet ettiği şu haber de onun ününe, ilme olan düşkünlüğüne ve akıcı ve etkileyici bir dile sahip olduğuna işaret etmektedir. Zührî şöyle der: "Muhacirler Ömer'e 'İbn Abbâs'ı davet ettiğin gibi niçin oğullarımızı davet etmiyorsun?' diye sordular. Ömer de 'O, olgun bir gençtir. Soru soran bir dili ve akıllı bir kalbi vardır' demiştir." *Musannef-i Abdürrezzak*, Kitabü'l-Cami, "Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ashabi" bâbı, c. 11, s. 241, 20828 nolu hadis. "O gün Ömer beni ancak onlara göstermek için çağırmişti." Bu cümleden ifade ettiği anlam şudur: Ben, onun sahabenin oğullarını değil de sadece beni çağırmasının gerekçesini onlara göstermek amacıyla beni çağırıldığını sanıyordum."

c) Hadiste geçen, "O zaman sen ne diyorsun?" deyince, dedim ki: "Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelini Peygamberine bildirmesidir" ifadeleri şu anlama gelmektedir: Bu sûrenin nüzülü, Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelinin yakınlığını kendisine hissettirmek içindir.

d) Bu âyetlerin ifade ettiği anlam hakkında İmam Buhârî'nin İbn Abbâs'tan başka bir rivayeti de bulunmaktadır. İmam Buhârî'nin İbn Abbâs'tan rivayetine göre: (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا) 'Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile! Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir' buyruğu hakkında sordu. Onlar 'Bu, şehirlerin ve sarayların fethidir' dediler. Ömer: 'Sen ne dersin ey Abbâs'ın oğlu?' diye sordu.

Ben dedim ki: 'Bu, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelidir veya Hz. Muhammed (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) için beyan edilmiş bir meseldir ki, bu meselle vefat edeceği kendisine bildirildi.'" Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nasr Sûresi, 4969 nolu hadis.

e) İmam Ahmed, Ebû Rezin kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا)

'Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde hemen Rabbini hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile! Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir' buyruğu nazil olunca ölüm haberinin geldiğini anladı." *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 344.

f) Taberânî, İkrime kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ" sûresi indiğinde, Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e ölüm haberi verilmişti. Ahiret işiyle çalıştığından çok daha fazla çalışmaya başladı." *El-Mucemü'l-Kebir*, c. 11, s. 328, 11903 nolu hadis.

g) İmam Ahmed, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle demiştir: "إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ" indiğinde Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: 'Benim bu yıl içinde vefat edeceğim bana haber verildi.'" *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 217.

h) Bu, 'g' maddesindeki rivayet diğer yukarıda geçen bütün rivayetlere aykırıdır. Zira bu rivayette Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelinin yaklaştığının kendisine haber verilişi bilgisi bulunmaktadır. Önceki rivayetlerin bir bölümünde İbn Abbâs'ın bu sûreden bunu anladığı diğer bir bölümünde ise Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in ecelinin yakınlığını haber verdiği bilgisi geçmektedir. O'nun ibadet konusundaki gayreti de bundandır.

Bu son hadisi değerlendiren İbn Hacer, Ata ibn es-Saib'in bu haberinde yanlışlığını belirtmektedir. Zira Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefat edeceği haberi Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'e nispet edilmiştir. *Fethü'l-Bâri*, c. 8, s. 736.

İbn Abbâs'ın bu rivayeti, sika raviler tarafından rivayet edilen diğer haberlere muhalefet edişinden dolayı isnad açısından münker haber kapsamında olarak kabul edilir. Diğer taraftan hadisin anlamında da sıkıntı söz konusudur. Zira bu haberde Hz. Peygamber (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in bu sûrenin nazil oluştundan sonra ecelinin yaklaştığını açıkça haber verilişi bilgisi geçmektedir. Halbuki Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem)'in vefatı haberi bu sûrenin nazil oluştundan önce gizli değildir. Diğer taraftan bu rivayette İbn Abbâs'ın anlayış bakımından ayrıcalıklı olduğuna dair bir meziyet de söz konusu değildir. Halbuki Hz. Ömer (radiyallâhu 'anh)'ın ve İbn Abbâs'ın sûreden anladıkları bu anlam diğer sahabilerce bilinmemekteydi. Eğer böyle bir haber verme Hz. Resûlullah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) tarafından gerçekleşmiş olsaydı sahabenin habersiz olma gibi bir durumu anlamsız olurdu.

111- TEBBET SÛRESİ

Kendisinde “Tebbet”in zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkîdir. Âyet sayısı 5, sözcük sayısı 23 ve harf sayısı da 77’dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ

1- “Ebû Leheb’in iki eli kurusun! Kurudu da!”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Tebbet Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ } “Ebû Leheb’in iki eli kurusun!” Bu âyetin sebep-i nüzulu şudur: Allah Teâlâ Peygamberine: “En yakın akrabalarını uyar” buyurduğunda Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) yakın akrabalarına ziyafet vermiş ve ardından onlara şöyle buyurmuştur: “Lâ ilâhe illallah deyiniz.” Bunun üzerine amcası ki, ismi Abdüluzza, künyesi Ebâ Leheb idi, “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) helak olasın! Sadece bunun için mi bizi topladın?” dedi.

Bunun üzerine Allah Teâlâ onun hakkında “Ebû Leheb’in iki eli kurusun kurudu da” âyetini indirdi. Diyor ki, “Ebû Leheb’in iki eli bütün hayırlardan taraf hüsrana uğradı” âyetini indirdi.

{ وَتَبَّ } “Kurudu da!” Tevhidden uzak kalarak hüsrana uğradı.¹

¹ a) İmam Buhârî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs’tan şöyle rivayet etmektedir: “Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Batha’ya çıktı. Dağa tırmanıp;

٢ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ

2- “Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi.”

{ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ } “Ona fayda vermedi.” Ahirette.

{ مَالُهُ } “Malı.” Dünyada malının çok oluşu.

{ وَمَا كَسَبَ } “Ve kazandıkları.” Yani evladının çok oluşu.

٣ سَيُضْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ

3- “O, alevli bir ateşe yaslanacak.”

(Savaş ve baskın tehlikesini haber vermek üzere kullanılan): ‘Ya sabahah (sabah baskınına uğradık)’ diye seslendi. Kureysliler O’nun etrafında toplandılar.

Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘Eğer ben size düşmanın sabahleyin veya akşam üstü geleceğini söylersem, beni tasdik eder misiniz?’ Onlar: ‘Evet’ dediler.

Hz. Resûlullah (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) ‘İşte ben, şüphesiz son derece çetin bir azabın önünde sizin için bir uyarıp korkutanım’ buyurdu. Bunun üzerine Ebû Leheb ‘Helak olasıca! Bizi bunun için mi topladın?’ dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ (تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ) ‘Ebû Leheb’in iki eli kurusun. Helak oldu zaten’ diye başlayan bu sûre nazil oldu.” Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, Tebbet Sûresi, 4972.

Bu hadis (وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ) “Yakın akrabamı uyar” (26/eş-Suarâ/217) âyetinin tefsiri bağlamında daha uzun bir siyak ile geçmişti. O bölümde hadisin tahririni de yapmıştık.

b) (تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ) “Ebû Leheb’in iki eli kurusun. Helak oldu zaten” buyruğunda geçen “tebâb” sözcüğü helak oluş ve hüsrana uğrayıştır. Tebâb sözcüğünün burada ellere nispeti küll/bütün murad edilerek cüz/bölümün kullanımıdır. Buna göre âyetin anlamı; Ebû Leheb helak oldu ve hüsrana uğradı, olur.

İlk tebbet bedduadır, ikincisi ise Ebû Leheb’in helak oluşunu ve ziyana uğrayışını haber verıştır. Bu anlamı Abdullah ibn Mesud ile Übey ibn Kab’ın (وَقَدْ تَبَّ) “Kuşkusuz helak oldu” kıraati de desteklemektedir. Tefsîr-ü'l-Kurtubî, c. 20, s. 230; Tefsîr-ü'l-Alûsî, c. 30, s. 260.

İmam Buhârî de tahrir ettiği rivayetlerinden birisinde bu kıraati zikreder. Buhârî, Kitabü’t-Tefsir, 4971 nolu hadis.

Ancak söz konusu kıraat, kıraat-ı aşereden değildir. En-Neşr fî Kıraati'l-Aşer, c. 2 s. 404. Şazz bir kıraattir. Her ne kadar isnad yönünden sahih ise de Hz. Osman Mushaf’ına aykırı olduğundan ötürü şazdır.

{ سَيُضْلَى } “O, yaslanacak.” Ahirette girecektir.

{ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ } “Alevli bir ateşe.” Şiddetlice yanan.

وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾

4- “Karısı da odun taşıyıcı olarak.”

{ وَامْرَأَتُهُ } “Karısı da.” Onunla birlikte Ümmü Cemile Harb ibn Ümeyye de girecektir.

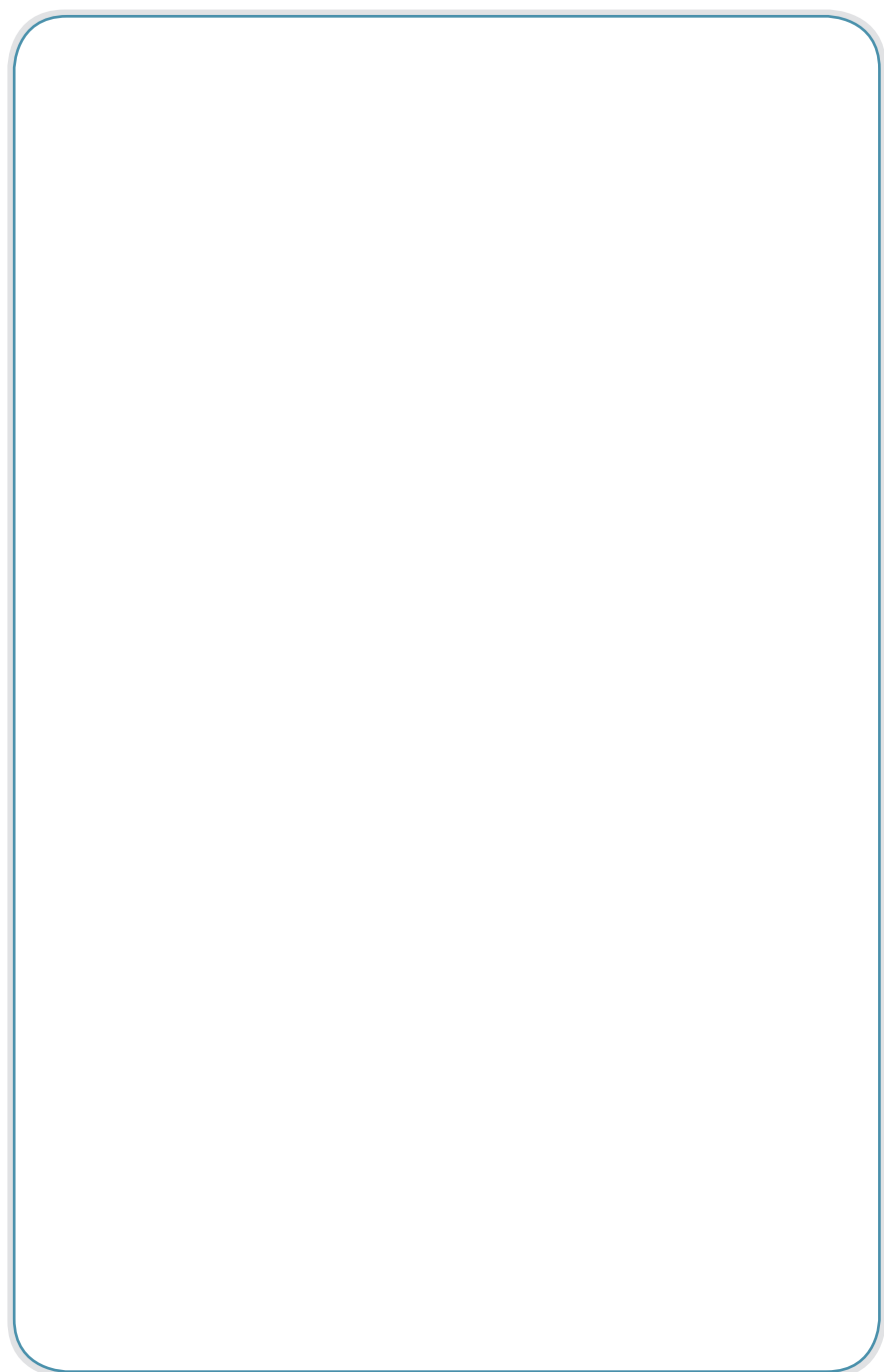
{ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ } “Odun taşıyıcı olarak.” Koğuculuk yapan. Ümmü Cemile Müslümanlar ile kâfirler arasında koğuculuk yapardı. Şöyle de denilmiştir: “Diken getirir, onları Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’in ve Müslümanların mescide giden yolu üzerine atardı.”

فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ﴿٥﴾

5- “Boynunda hurma lifinden bir ip olduğu halde (cehenneme girecek).”

{ فِي جِيدِهَا } “Boynunda (cehenneme girecek).” Cehennemde boynunda.

{ حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ } “Hurma lifinden bir ip olduğu halde.” Demirden bir zincir. Âyetin, “Boynunda kendisiyle boğulup öldüğü hurma lifinden bir yular vardır” anlamına geldiği de söylenmiştir.

سورة الإخلاص
112- İHLAS SÛRESİ

Kendisinde “İhlas”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekke'dir. Âyet sayısı 4, sözcük sayısı 15 ve harf sayısı da 47'dir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.”

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ١

1- “De ki: O, Allah birdir.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla İhlas Sûresi'nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ } “De ki: O, Allah birdir.” Sûrenin sebep-i nüzulu şudur: Kureyşliler: “Ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)! Rabbini bize tanı. Soyu sopy hakkında bilgi ver. Altından mıdır, gümüşten midir?” diye sordular. Bunun üzerine Allah Teâlâ kendi özelliği ve niteliği hakkında İhlas Sûresi'ni indirerek şöyle buyurdu: “De ki”, ey Muhammed (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) Kureyş'e. “O Allah birdir”, hiçbir ortağı ve oğlu yoktur.

اللَّهُ الصَّمَدُ ٢

2- “Allah sameddir.”

{ اللَّهُ الصَّمَدُ } “Allah sameddir.” Efendiliği, üstünlüğü en ileri derecede bulunan seyyid. Bütün varlıklar kendisine ihtiyaç duyar.

Samed sözcüğünün ‘yemeyen ve içmeyen’ anlamına geldiği de söylenmiştir. Sözcüğün, içi boş olmayan anlamına geldiği de söylenmiştir. Herhangi bir ayıbı, kusuru olmayan saf anlamına geldiği de söylenmiştir. Sürekli olan anlamını ifade ettiği de söylenmiştir. Samedin, ebedi anlamına geldiği de ifade edilmiştir. Yeterli gelen anlamı da verilmiştir. Herhangi bir girişi çıkışı olmayan kimse olduğu da söylenmiştir.

Samedin, kendisinden sonra gelen “*O doğurmamış ve doğmamıştır*” âyetiyle tefsir edildiği de söylenmiştir.

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾

3- “O, doğurmamış ve doğmamıştır.”

{ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ } “O, doğurmamış ve doğmamıştır.” Vâris olmamıştır, kendisine de vâris olunmamıştır. Âyetin, “Herhangi bir çocuğu yoktur ki, mülküne vâris olunsun, herhangi bir babası yoktur ki, kendisi onun mülküne vâris olsun” anlamına geldiği de söylenmiştir.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ﴿٤﴾

4- “O’nun hiçbir dengi de yoktur.”

{ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ } “O’nun hiçbir dengi de yoktur.” Diyor ki, O’na müşakele edecek ne bir zıddı, ne bir eşi, ne bir benzeri ne de bir dengi vardır.

Âyetin şu anlama geldiği de söylenmiştir: “Onun hiçbir dengi de yoktur.” O’nun hiçbir dengi yoktur ki, mülk ve saltanatta kendisi korunulsun.

113- FELAK SÛRESİ

Kendisinde “Felak”ın zikredildiği sûredir. Sûre Mekkîdir. Medenî olduğu da söylenmiştir. Âyet sayısı 5, sözcük sayısı 23 ve harf sayısı da 69’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ١

1- “De ki: Sığınırım ben, o sabahın Rabbine.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Felak Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ } “De ki: Sığınırım ben, o sabahın Rabbine,” Diyor ki, “De ki”, ey Muhammed güçlenirim. Âyetin anlamı hakkında şöyle de denilmiştir: “Sığınırım O sabahın Rabbine”, varlıkların Rabbine. Felakın, sabah olduğu da söylenmiştir. Felakın, cehennemde bir kuyu olduğu da söylenmiştir. Felakın, cehennemde bir vadi olduğu da söylenmiştir.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ٢

2- “Yarattığı şeylerin şerrinden.”

{ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ } “Yarattığı şeylerin şerrinden.” Allah’ın yaratıp kötülük verme özelliği bulunan her bir şeyin şerrinden.

۳ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ

3- “Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden.”

{ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ } “Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden.” Girip de döndüğünde gecenin şerrinden.

۴ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ

4- “Düğümlere üfleyen üfürükçülerin şerrinden.”

{ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ } “Düğümlere üfleyen üfürükçülerin şerrinden.” Düğümlere üfleyen sihirbaz, tahrik eden kadınların şerrinden.

۵ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

5- “Ve kıskanç kişinin kıskandığı zaman şerrinden.”

{ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ } “Ve kıskanç kişinin kıskandığı zaman şerrinden.” Yahudi Lebîd ibn Asem. Zira Lebid, Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’e kıskançlık duygusu besleyerek O’na sihir yapmaya çalışmıştır.

سورة النَّاسِ
114- NÂS SÛRESİ

Kendisinde “Nâs”ın zikredildiği sûredir. Sûrenin bütünü Mekkidir. Medenî olduğu da söylenmiştir. Âyet sayısı 6, sözcük sayısı 20 ve harf sayısı da 79’dur.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Râhman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ١

1- “De ki: Sığınırım ben, insanların Rabbine.”

İbn Abbâs kendi isnadıyla Nâs Sûresi’nin tefsiri hakkında şöyle rivayet eder:

{ قُلْ أَعُوذُ } “De ki: Sığınırım ben.” Diyor ki, “De ki”, ey Muhammed! Sığınırım. Âyetin, “Sığınırım” anlamına geldiği de söylenmiştir.

{ بِرَبِّ النَّاسِ } “İnsanların Rabbine.” Cinlerin ve insanların efendisine.

مَلِكِ النَّاسِ ٢

2- “İnsanların Melikine.”

{ مَلِكِ النَّاسِ } “İnsanların Melikine.” Cinlerin ve insanların sahibine.

إِلَهِ النَّاسِ ٣

3- “İnsanların İlâhına.”

{إِلَهِ النَّاسِ} “İnsanların İlâhına.” Cinlerin ve insanların yaratıcısına.

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ٤

4- “O sinsi vesvesecinin şerrinden.”

{مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ} “O sinsi vesvesecinin şerrinden.” Yani şeytan.¹

¹ a) İmam Buhârî der ki: İbn Abbâs dedi ki: “Çocuk dünyaya geldiğinde sinerek ona gelir. Allah azze ve celle anıldığında ise gider.” Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nas Sûresi.

b) Hâkim en-Nisâbü'rî, Said ibn Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayetine göre; o şöyle der: “Doğan hiçbir çocuk yoktur ki, onun kalbinin üzerinde vesvese veren şeytan olmamış olsun. Çocuk, Allah Teâlâ'yı zikredince şeytan siner. Gafil davranırsa şeytan kendisine vesvese verir. İşte, Allah Teâlâ'nın buyruğunda geçen (وَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ) bu anlama gelmektedir.”

Hâkim der ki: “Bu hadis Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahih olduğu halde onlar bu hadisi tahrir etmemişlerdir.” İmam Zehebî de onun bu yargısını doğru bulur. *El-Müstedrek*, c. 2, s. 541, Kitabü't-Tefsir, Nas Sûresi; Buhârî, Kitabü't-Tefsir, Nas Sûresi.

İbn Cerir et-Taberî bu haberi Süfyan-ı Sevrî'nin Hâkim ibn Cübeyr'den oluşan kanalıyla ve bu isnadla tahrir etmiştir. *Tefsirü't-Taberî*, c. 30, s. 355.

İbn Cerir et-Taberî'nin isnadında geçen Hâkim ibn Cübeyr'i Hâfız İbn Hacer zayıf saymıştır. *Et-Takrib*, c. 1, s. 193, 510 nolu madde

c) Buhârî'nin rivayetinde geçen “Hanesehü's-Şeytanü”, şeytan ona karşı sinerek gelir, kabz eder anlamındadır.

Hâkim'in ve Taberî'nin rivayetinde geçen “Fe izâ Zükirallahü hanese” ifadesi ise tehhür eder ve çekilir anlamındadır.

Buhârî'nin rivayetinde geçen “Hanese” fiili müteaddidir/geçişlidir, ancak ikinci rivayette geçen hanese eylemi lazımdır/geçişsizdir.

Ezherî şöyle der: “Arapların kelamında geçen ‘Hanese’ fiili bazen lazımlı bazen de müteaddî olur. “Hanestü fülânen fe hanese”, falancayı geride bıraktım o da geride kaldı. *Lisânü'l-Arab*, H-N-S maddesi.

d) Aslında her iki rivayetdeki anlam da aynıdır. Zira şeytan, doğan çocuğun kalbine gelip yerleşmeye çalışır. Allah Teâlâ anılınca gider, Allah Teâlâ zikredilmezse onun kalbinde sürekli olarak yerleşir. Nitekim bu anlamda bir rivayet Said ibn Mansur kanalıyla İbn Abbâs'tan aktarılmıştır: “İnsan dünyaya geldiğinde şey-

الَّذِي يُوسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ

5- “Ki o insanların kalplerine kötü şeyler sokan.”

{ الَّذِي } “Ki O.”² Allah Teâlâ zikredildiğinde kendisini gizleyen, nefsi örtten.

{ يُوسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ } “İnsanların kalplerine kötü şeyler sokan.” İnsanların göğüslerine.

مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ

6- “Gerek cinlerden gerek insanlardan olan (bütün vesvesecilerin şerrinden Allah’a sığınırım).”

{ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ } “Gerek cinlerden gerek insanlardan olan (bütün vesvesecilerin şerrinden Allah’a sığınırım).” Diyor ki; insanların kalplerine vesvese verdiği gibi, cinlerin de kalplerine verir. Bu iki sûre Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem)’i sihirleyen Yahudi Lebid ibn Asem hakkında nazil olmuştur. Hazret-i Peygamber (sallallâhu ‘aleyhi ve sellem) O’nun sihrine karşılık bu sûreleri okudu. Allah Teâlâ da O’nu sıkıntıdan kurtardı. Sanki, Peygamber bağlardan kurtulup aktifliğine kavuştu.³

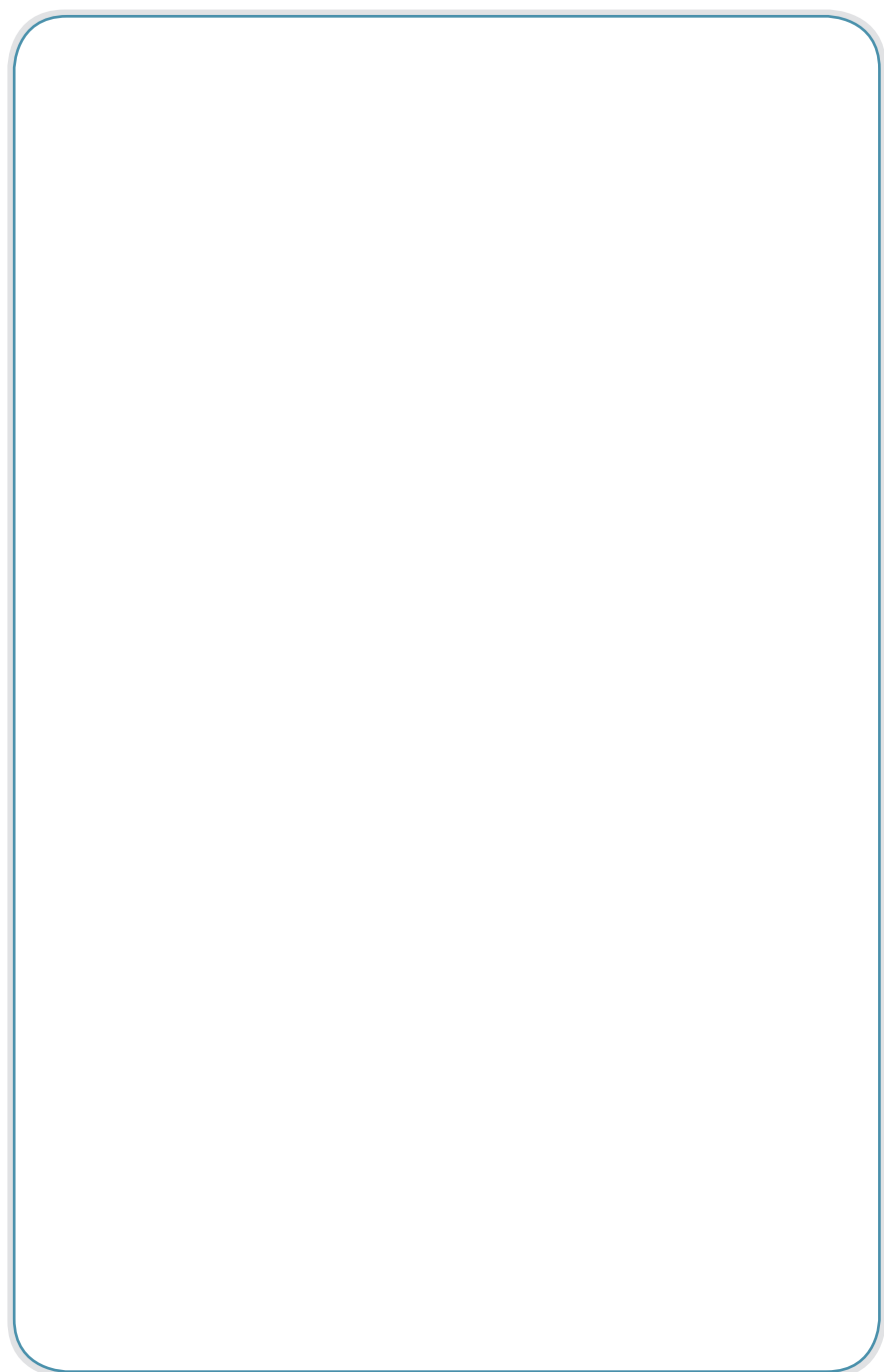
tan onun kalbinin üzerinde yerleşir. İnsan akıllı davranır da Allahı zikredince şeytan siner. Gafil olduğunda ise vesvese verir.” *Fethü’l-Bâri*, c. 8, s. 742.

e) Gerçi rivayetler genelde doğan çocukla ilgili ise de âyet sadece dünyaya gelen çocuklara yönelik değildir. Bütün insanlar hakkında geneldir. Allah Teâlâ bu sûrenin âyetlerinde bizlere, kendisinin insanların yaratıcısı, mâlikî ve ilahî olması hasebiyle insana vesvese veren ve bu nedenle Rabbine itaat etmekten ve O’na kullukta bulunmaktan engelleyen her şeyin şerrinden insanların Rabbi olan kendisine sığınmamızı emretmektedir.

Kul her ne zamanki Rabbine sığınırsa şeytan geri durur ve uzaklaşır.

² Tarafımızdan yerleştirilmiştir.

³ Bu âyet, (وَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ) bu âyetin açıklamasıdır. Yani insana vesvese veren şeytan onu Allah Teâlâ’ya taatten engeller ve onu masiyetler ve günahlar girdabına düşürür. Bu, bazen insan olur, bazen de cin olur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ) “Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık.” (6/el-En’âm/112).

Kaynakça

- Alusî, Seyyid Mahmud, *Tefsîru'l-Alusi (Ruhu'l-Meani)*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî.
- el-Askalânî, Hâfız İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, nşr. Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübra, 1358 h.
- , *Takribü't-Tehzib*, thk. Abdülvehhab ibn Abdüllatif, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Medinetü'l-Münevver.
- , *Takribü't-Tehzib*, Dâru Sadır, Dairet-ü Maarifi'l-Hindiyye.
- , *el-Metalibü'l-Aliye bi Zevaidi'l-Mesanidi's-Semaniyye*, thk. Habiburrahman el-Azamî, nşr. Daru'l-Baz.
- , *ed-Dirâsetü fî Tahrîci Ehâdisi'l-Hidâyet*, thk ve nşr. Seyyid Abdulah Hâşim el-Yemanî, Matbaatü'l-Feccaletü'l-Cedîde, Mısır, 1384 H.
- , *Tabakatü'l-Müdellesîn*, Yazma nüsha.
- , *Fethü'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. Matbaatü's-Selefiyye, thk. Şeyh Abdülaziz ibn Baz ve Muhammed Fuad Abdülbaki.
- , *Hedyü's-Sârî Mukaddimetu Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. el-Matbaatü's-Selefiyye.
- , *Nüzhetü'n-Nazar Şerh-ü Nühbeti'l-Fiker*, nşr. Darü't-Tercüme ve't-Telif.
- , *Lisânü'l-Mîzân*, nşr. Müessesetü'l-Alemî, Beyrut, 1390 h.
- el-Belhî, Ebu'l-Hasan Said ibn Mesade, el-Ahfeşü'l-Evsat, *Meâni'l-Kur'an*, thk. Fayız Faris, nşr. el-Matbaatü'l-Asriyye, Küveyt, 1. Basım, 1400, h.
- el-Bennâ, Şeyh Ahmed ibn Abdurrahmân, *Bedaiü'l-Münen fî Tertîbi Müsnedi's-Şâfiî ve's-Sünen*, nşr. Dâru'l-Envâr, Mısır, 1369.

el-Beyhakî, İmam Ebûbekir Ahmed İbn el-Hüseyn, *Beyhakî (Es-Sünenü'l-Kübrâ)*, nşr. Matbaatü Meclis Dâireti'l-Maarifi'n-Nizâmiyye, Haydarabad, 1. Basım 1344 h.

el-Buhârî, el-İmam Ebû Abdullah Muhammed ibn İsmail, *Buhârî*, nşr. el-Matbaatü's-Selefiyye, (Fethü'l-Bârî şerhiyle birlikte), thk. Şeyh Abdülaziz ibn Baz ve Muhammed Fuad Abdülbaki, 1380 h.

el-Büstî, Hâfız Muhammed ibn Hibbân, *Kitabü'l-Mecruhîn Mine'l-Muhaddisîn ve'd-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, nşr. Dâru'l-Va'y, Haleb.

Cassâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, nşr. Dârü'l-Kütübî'l-Arabî, Beyrut, 1325.

el-Cezerî, Ebu'l-Hayr Muhammed ibn Muhammed ibn, *en-Neşr fî Kiraati'l-Aşer*, nşr. el-Mektebetü't-Ticariyyeti'l-Kübra, Mısır.

el-Cezerî, İmam el-Mubarek bin Muhammed ibn el-Esîr, *Câmiu'l-Usûl fî Ahâdîsi'r-Rasûl*, Beyrut, thk. ve Tahric Şeyh Abdülkadir el-Arnâvut, nşr. Mektebü'l-Hulvani, Darü'l-Beyan ve Matbaatü'l-Melah.

-----, *el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb*, nşr. Mektebetü'l-Müsennâ, Bağdad.

ed-Darimî, İmam Ebû Muhammed Abdullah ibn Abdurrahman, *Dârimî*, nşr. Dâru İhyai's-Sünneti'n-Nebeviyye.

ed-Dârekutnî, İmam Ali ibn Ömer, *Sünenü'd-Dârekutnî*, nşr. Seyyid Abdullah Haşim el-Yemanî, el-Medinetü'l-Münevvere, 1386 h.

Ebû Muhammed Abdullah ibn Ahmed ibn Kudâme, *el-Muğnî*, nşr. Mektebetü'l-Cumhuriyyeti'l-Arabiyye.

Ebû Ubeyd el-Kasım ibn Sellâm, *el-Emval*, thk. Şeyh Muhammed Halil el-Herras, nşr. Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, 1388 h.

el-Endülüsî, Ebû Abdullah Muhammed ibn Yusuf ibn Hayyan (Ebû Hayyân diye şöhet bulmuştur), *Tefsîru Ebi Hayyan (Bahrü'l-Muhiyt)*, nşr. Mektebet-ü ve Metabî' en-Nasr el-Hadise, Riyad.

el-Endülüsî, Kadı Ebû Muhammed Abdülhakk ibn Galib ibn Atiyye, *Tefsîru İbn Atiyye*, thk. Fas'taki el-Meclisi'l-İlmi, Neşr-ü Vizareti'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslamiyye, Mağrib, 1399 h.

el-Ferra, Ebû Zekerîyya Yahya ibn Ziyad, *Meâni'l-Kur'an*, nşr. Alemü'l-Kütüb, Beyrut.

el-Firuzabadî, Allâme Muhammed ibn Yakub, *el-Kâmusu'l-Muhît*.

Hâfız İbn Kesir, thk. ve şerh: Şeyh Ahmed Şakir, *el-Baisü'l-Hasis Şerh-ü İhtisari Ulumi'l-Hadis*, nşr. Matbaat-ü Muhammed Ali Sabîh ve evladları, 3. Basım.

el-Hamevî, Ebû Abdullah Yakut, *Mu'cemü'l-Buldân*, Dâru Sadr, Beyrut.

el-Hanbelî, İbnü'l-İmad, *Şezeratü'z-Zeheb*, nşr: Mektebetü'l-Kudsi, Kahire 1350 h.

el-Hattabî, Ebû Süleyman, *Meâlimü's-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şakir ve Muhammed Hamid el-Faki, nşr. Darü'l-Marife, Beyrut, h.1400.

el-Hatîb, Hâfız Ebûbekir Ahmed, *Tarihu Bağdad*, nşr. Dârü'l-Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut.

el-Hazrecî, Hâfız Safiyüddîn Ahmed ibn Abdillâh, *Hulasatü Tezhîbi't-Tehzîbi'l-Kemâl fî Esmâ'ir-Ricâl*, nşr. Mektebü'l-Matbuatî'l-İslamiyye, Haleb ve Beyrut, Üçüncü Basım. 1399 h.

el-Heysemî, Hâfız Nureddin, *Mevâridü'z-Zeman ila Zevâidi İbn Hibban*, nşr ve thk. Muhammed Abdürrezzak Hamza, Matbaatü's-Selefiyye Basımı.

-----, Hâfız Nureddin, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, nşr. Dârü'l-Kütüb, Beyrut.

el-Himyerî, Ebû Muhammed Abdülmelik ibn Hişam, *Siretü İbn Hişam (es-Siretü'n-Nebeviyye)*, thk. Şeyh Muhammed Halil el-Hurras, nşr. el-Mektebetü'l-Cumhuriyye.

el-Humeydî, İmam Hâfız Ebubekir Abdillâh İbn ez-Zübeyr, *Müsnedü'l-Humeydî*, thk. Habiburrahman el-Azamî, nşr. el-Mektebetü'l-Müsennâ, Kahire; Alemü'l-Kütüb, Beyrut.

el-İrakî, Zeynüddin Abdurrahman b. el-Hüseyn, *et-Takyid ve'l-İdah Şerhu Mukaddimeti İbni's-Salah*, el-Mektebetü's-Selefiyye, 1. Basım 1389.

İbn Hallikan, Ebu'l-Abbâs Ahmed ibn Ebîbekir, *Vefeyâtü'l-A'yan ve Enbâü Ebnâi'z-Zaman*, thk. İhsan Abbâs, nşr. Dâru Sadr, Beyrut, 1398.

İbnü'l-Esir, İmam Muhyeddin Ebü's-Saadat, *en-Nihaye fî Ğaribi'l-Hadis*, nşr. Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye, Haleb.

el-İmadî, Kadi'l-Kudat Ebu's-Suud, *Tefsîru Ebi's-Suud, (İrşad-ü Akli's-Selim İla Mezaya'l-Kitabi'l-Hakim)*, nşr. Mektebet-ü'r-Riyad el-Hadise, Riyad.

İmam Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, nşr. el-Mektebü'l-İslamiyye, Dâru Sadr, Beyrut, 1389 h.

İmam Buhârî, *Târihu'l-Kebîr*, nşr. Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut.

İmam Hâfız Ebû Muhammed Abdurrahman ibn Ebî Hatem, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, Dâiretü'l-Mearifî'l-Usmaniyye, Hindistan, 1371 h.

İmam Mâlik ibn Enes, *el-Muvatta*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî.

el-İsfahânî, Ebu'l-Kasım Rağıb, *Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'an*, nşr. Mektebe ve Matbaatü'l-Halebî, 1381 h.

el-İsferayânî, İmam Ebû Avâne Yakub ibn İshak, *Müsnedü Ebî Avâne*, nşr. Dâru'l-Marife, Beyrut.

el-Kasımî, Muhammed Cemaleddin, *Tefsîru'l-Kasımî (Mehasinü't-Tevîl)*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, Nşr. Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyya.

el-Kaysî, Ebû Muhammed Mekkî ibn Ebî Tâlib, *el-Keşf an Vucuhi'l-Kıraati's-Seb' ve İlelîhâ ve Hücecihâ*, nşr. Mecmeü'l-Lügati'l-Arabiyye, Dımaşk, 1394 h.

el-Kazvinî, Hâfız Ebû Abdullah Muhammed ibn Yezid, İbn Mâce, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, nşr. Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye.

el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed ibn Ahmed el-Ensârî, *Tefsîrül-Kurtubî, (el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an)*, nşr. Dâru'l-Kütübî'l-Arabiyye, Beyrut, 3. Basım, 1387 h.

el-Kureşî, Hâfız İmadüddîn Ebü'l-Fidâ İsmail ibn Ömer ibn Kesîr, *Tefsîr-ü İbn Kesîr*, neşr. Mektebetü'l-Hadiseti, 1. Basım, 1388.

el-Kuşeyrî, İmam Ebu'l-Hüseyn Müslim ibn Haccac, *Sahihü'l-Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, nşr. Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî.

el-Mardinî, Allâme Alaüddin ibn Ali, *el-Cevherü't-Takî*, nşr. Matbaat-ü Meclis-i Dâiretü'l-Mearifî'n-Nizamiyye, Haydarabad, 1. Basım, 1344.

el-Mısrî, Allâme Ebü'l-Fazl Cemaleddin Muhammed ibn Manzur, *Lisânü'l-Arab*.

Mizzî, Ebu'l-Haccac Cemaleddin Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf, *Tehzibü'l-Kemal fî Esmâ'r-Rical*, Yazılı Nüsha.

el-Mübarekfurî, Ebü'l-Ala Muhammed ibn Abdurrahman, *Tuhfetü'l-Ahvazi bi Şerh-i Süneni't-Tirmizî*, nşr. Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut.

El-Münteka mine's-Süneni'l-Müsnede an Resulillah (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) Hâfız Ebû Muhammed Abdullah ibn Ali ibn el-Carud, neşr ve thk. es-Seyyid Abdullah Hâşim el-Yemanî, Medinetü'l-Münevvere, 1382.

Münhetü'l-Mabud fî Tertibi Müsnedi't-Tayalisi Ebû Davud, Tertib Eden: Ahmed Abdurrahman el-Bennâ, el-Matbaatü'l-Müniriyye, Ezher, 1372 h.

en-Nemrî, Ebû Ömer Yusuf ibn Abdülberr, *el-İstiyab fî Esmâi'l-Ashâb*, nşr. Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübra, 1358 h.

en-Neseî, İmam Ebû Abdurrahman Ahmed ibn Şuayb, *Sünenü'n-Neseî*, nşr. el-Mektebetü't-Ticariyye.

en-Nevevî, İmam Ebû Zekeriyya Muhyiddin İbn Şeref, *el-Mecmû' Şerhu Mühezzeb eş-Şirazî*, thk. Muhammed Necîb el-Muti'i, Nşr. el-Mektebetü'l-Alemiyye.

en-Nîsâbü'rî, İmam Ebû Abdillâh Hâkim, *el-Müstedrek Ala's-Sahihayn*, nşr. Mektebü'l-Matbuati'l-İslâmiyye, Haleb.

Nufurî, Allâme Halil Ahmed es-Sehhar, *Bezlü'l-Mechûd fî Halli Ebî Davud*, nşr. Matbaatü Nedveti'l-Ulme, Hindistan.

es-San'ânî, Hâfız Ebûbekir Abdurrezzak İbn Hemmam, Musannefu Abdurrezzak, thk. Habiburrahman el-Azami, nşr. Meclisü'l-İlmi, 1. Basım: 1390.

es-Sehavî, Hâfız Şemsüddin Muhammed İbn Abdürrahman, ed-Davû'l-Lami' fî A'yani'l-Karni't-Tasi', nşr. Dâru'l-Mektebeti'l-Hayat, Beyrut.

-----, Hâfız Şemsüddin Muhammed İbn Abdürrahman, Fethü'l-Muğîs Şerhu Elfîyyeti'l-Hadîs, nşr. el-Mektebetü's-Selefiyye, el-Medinetü'l-Müevvere.

Seyyid Muhammed Reşid Rıza, *Tefsîru Reşid Rıza (Tefsîru'l-Kur'ani'l-Hakim el-Menar)*, Neşr-ü Dari'l-Menar, Mısır, 1373, 4. Basım.

es-Sırrî, Ebû İshak İbrahim ibn, ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an ve İrabühû*, thk. Abdülcelîl Abduh Selbî, nşr. el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut.

es-Sicistanî, İmam Ebû Dâvûd Süleyman ibn Eşas, *Ebû Dâvûd*, talik: İzzet Ubeyd ed-Duas, nşr. Muhammed Ali es-Seyyid, 1. Basım, 1388.

es-Suyûtî, Celâleddin, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'an*, nşr. Mektebü'l-Meşhedü'l-Hüseyn, Kahire, 1. Basım 1387.

-----, *Tedribü'r-Ravi Şerh-ü Takribi'n-Nevavi*, nşr. Mektebetü'l-İlmiyye, Medinetü'l-Müevvere, 1. Basım, 1379 h.

-----, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî't-Tefsîri'l-Mesur*, nşr. Muhammed Emin Demc, Beyrut.

eş-Şenkâtî, Şeyh Muhammed el-Emin, *Advaü'l-Beyan fî İdahi'l-Kur'ani bi'l-Kur'an*, nşr. Metbeetü'l-Medeni, 1386 h.

eş-Şevkânî, Allâme Muhammed ibn Ali, *el-Bedrü't-Tali' bi-Mehasini min Ba'di'l-Karni's-Sabi'*, nşr. Matbaatü's-Saadet, 1348 h.

-----, Allâme Muhammed İbn Alî, *Neylül'Evtâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr*, nşr. Mektebetü ve Matbaatü'l-Halebî.

eş-Şeybânî, İbnü'l-Esîr Ebü'l-Hasan Ali ibn Muhammed, *Üsdü'l-Ğabe fi Marifeti's-Sahâbe*, nşr. Dâr-u İntişarât-ü İsmailiyan, Tahran.

et-Taberî, İmam Ebû Cafer Muhammed İbn Cerîr, *Tefsîru't-Taberî (Camiü'l-Beyan An Tevî'l-Kur'an)*, neşr: Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1373 h., İkinci Basım.

et-Taberanî, Hâfız Ebu'l-Kasım Süleyman ibn Ahmed el-Lahmî, *el-Mu'cemü's-Sagîr*, nşr. el-Mektebetü's-Selefiyye, el-Medinetü'l-Münevvere, h. 1388.

-----, *el-Mu'cemül-Kebîr*, thk. Hamid Abdülmecîd es-Selefi, Nşr. Vezâratü'l-Evkâf, Irak, 1400 h.

et-Teymâ, Ebû Ubeyde Ma'mer ibn Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur'an*, thk. Muhammed Fuzad Sezgib, nşr. Mektebetü'l-Hancî, Mısır.

et-Tirmizî, İmam Ebû İsa Muhammed ibn İsa, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, nşr. el-Mektebetü'l-İslamiyye, Riyad.

ez-Zehebî, İmam Şemsüddin ibn Osman ibn Kaymaz, *Divânü'd-Duafâ ve'l-Metrükîn*, nşr. Mektebetü'n-Nahdati'l-Hadise, Mekketü'l-Mükerrreme, 1387 h.

-----, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, nşr. Ma'hedü'l-Mahtutatü'l-Arabiyye, Dâru'l-Maarif, Mısır.

-----, *el-Kâşif fi Marifeti Men lehu Rivayetün fi'l-Kütübi's-Sitte*, nşr. Daru'l-Kütübi'l-Hadise, Mısır.

-----, *Mizanü'l-İtidal fi Nakdi'r-Rical*, nşr. Darü'l-Marife, Beyrut, 1382 h.

-----, *el-Muğnî fi'd-Duafâ*, thk. Nureddin İtr.

ez-Zamahşerî, Ebu'l-Kasım Carullah, *Tefsîr-ü'z-Zamahşeri (el-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil)*, nşr. Mektebet-ü ve Matbaat-ü Mustaffa el-Bâbî el-Halebi, 1385 h.

ez-Zerkeşî, Muhammed İbn Abdillâh, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'an*, nşr. Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Halebi, 1. Basım, 1376.

ez-Zerkanî, Allâme Muhammed İbn Abdülbaki, *Şerhü'l-Mevahibi'l-Ledünniyye*, nşr. Darü'l-Marife, Beyrut, 1393 h.

ez-Zeylaî, Allâme Cemâlüddin Abdullah ibn Yusuf, *Nasbü'r-Râye li-Ehâdisi'l-Hidâye*, nşr. el-Mektebetü'l-İslamiyye, Riyad, 1393 h.

ez-Zirikli, Hayrüddin, *el-A'lam*, Üçüncü Basım.

Dizin

A

Abde ibn Abduluzza 319
abdest 505
Abdullah ibn Hudud el-Eslemî 69
Abdullah ibn Mesud 19, 27, 146,
528, 758
Abdullah ibn Sa'd Ebî Serh 159
Abdullah ibn Selam 261, 262, 516,
714, 717, 718
Abdullah ibn Übeyy 38, 66, 277,
278, 281, 322, 341, 343, 345,
346, 347
Abdulmuttalib oğulları 292
Abdumenaf oğulları 731
açlık 253, 416, 421, 677, 744
Ad 82, 111, 112, 163, 173, 430,
667
Adiy ibn Rabia 526, 527, 529, 530
Ahnes ibn Şüreyk 737
Aişe 146, 382, 383, 384, 389, 390,
493, 710
akrabalık 24, 72
alamet 50, 110, 172, 415
Alay 166, 455, 628

Alkame 367, 473, 590
Amir oğulları 45
Amr ibn Abdud 319
Amura 164
Anber oğulları 62, 63
Antakya 141
Arafat 725
Araplar 71, 73, 262, 328, 329, 334,
396, 414, 468, 485, 648
Arefe 640, 666
Arş 120, 237, 401, 441, 579, 609,
644
asâ 111, 586
As ibn Vail es-Sehmî 745, 750,
751
Asiye bint Muzahim 390, 667
Ayın yarılması 21, 167
Ayyaş ibn Rebia 53
Azgınlık 403

B

bahçe 199, 202, 416, 417
bahçe ehli 416
Batn-ı Nahle 150, 483, 484
bedevi 724

Bedir Savaşı 9, 12, 14, 30, 31, 130,
134, 182, 183, 284, 416, 445,
499, 651, 652, 754

Beş vakit namaz 277, 451, 454, 505,
519, 657

Beyt 120

Beytullah 54, 741

biat 40, 41, 48, 320

Bilal 57, 71

Boğazlanma 53

bulut 135, 650

C-Ç

Cahil 413

Cahiliyye 68, 129, 149, 158, 261,
476, 632, 731

Cahim 517

Cebele 71

Cebr 513

Cedan 523

Cedd ibn Kays 41, 341

cimri 451, 725

Cüheyne 34, 42, 45, 46

Cüveyra bint Ebû Cehil 539
çekirge 169, 170, 728

D

Darvan oğulları 416

deli 111, 115, 116, 264

Delilik 411

Deyl kabilesi 45

Deyl oğulları 42

Dıhye el-Kelbi 340

Din Günü 624

Diriliş 95, 96, 98, 162, 236, 353,
502, 573

dişi deve 112, 160, 176, 177, 681,
682

Dokuz mucize 181

domuz 615

dört şâhid 364

Duvar 245

düşkün 169, 622, 623

E

Ebûbekir 57, 58, 103, 123, 155,
183, 241, 292, 365, 367, 383,
384, 388, 411, 685, 687, 688,
714, 717, 718

Ebû Bürde ibn Mâlik el-Ensarî 69

Ebû Cehil 9, 17, 18, 84, 100, 122,
129, 130, 134, 136, 154, 155,
182, 184, 187, 220, 404, 411,
449, 537, 538, 539, 543, 628, 703,
704, 705, 706, 707, 708

Ebû Cendel ibn Süheyl ibn Amr
53

Ebû Dahdah 242

Ebû Esved ibn Kelde 632

Ebû Hebahib 724, 725, 726

Ebû Kerb 83

Ebû Seleme ibn Abdülesed 436,
633

Ebû Süfyan 16, 71, 149, 150, 314,
685

Ebû Tâlib 649, 650, 691

Ehl-i Kitap 262, 286

Ensar 294

Eriha 286

Esad ibn Melikyekrub 83

Esed oğulları 73, 75

Eslem oğulları 42, 45

Eşca kabilesi 45

Eşce oğulları 42, 45

Evs ibn Samit 264, 267

Eyke 83
Ezriat 286

F

fâcir 469, 470, 525, 606, 608
fakirlik 545, 669
Fars 50, 282
fâsık 63, 64, 113, 256, 257
Fâtıma bint Ümeyye 319
Fedek 292
fetih 35, 37, 49, 55, 291, 331, 753,
754, 755, 756
fırka 66, 720
Firavun 82, 110, 111, 181, 385,
390, 391, 431, 432, 501, 586,
588, 645, 667
fitne 359, 476
Furkan 710

G

Gaffar oğulları 42, 45
Ganimet 45, 46, 50, 294
Gatafan 34, 50, 51, 150
Gayb 478
gemi 171, 172, 433, 561
Gıslîn 440
Gıybet 68, 70

H

Habeş 495
Habil 602
Hacer 28, 72, 95, 99, 144, 145, 149,
163, 183, 321, 325, 367, 372,
463, 546, 563, 601, 648, 711,
748, 756, 766
Hafsa 369, 382, 383, 384, 389,
390
Hakem ibn Ebu'l-As 27

Halid ibn Velid 150
Hamza 636, 648
Hanife oğulları 46
Haris ibn Hişam 71
Haşim ibn As ibn Vail es-Sehmî
320
Hatıb ibn Ebî Beltia 282, 284
Haviye 517
Hâviye 729, 730
Havle 264, 267, 373
Havle bint Salebe 264, 267
Hayber 45, 49, 50, 51, 55, 292
Hazret-i Âdem 71, 72, 120, 156, 188,
191, 223, 256, 350, 405, 465, 502,
540, 541, 542, 674, 702
Hazret-i Eyyûb 183
Hazret-i Harun 181
Hazret-i Havva 71, 542
Hazret-i Hud 82, 112, 163, 173, 174,
175, 430, 431, 666
Hazret-i İbrahim 106, 107, 109,
160, 256, 257, 310, 311, 313,
602, 658, 716
Hazret-i İsa 257, 258, 327, 332,
385, 391
Hazret-i İshak 108
Hazret-i Lut 83, 109, 110, 141, 164,
178, 179, 180, 181, 389, 401,
432, 602
Hazret-i Musa 82, 111, 119, 181,
247, 326, 432, 472, 501, 585,
586, 587, 658, 698
Hazret-i Nuh 82, 164, 170, 171, 172,
173, 256, 257, 389, 432, 433, 458,
461, 467, 602
Hazret-i Sâlih 82, 112, 164, 175, 176,
177, 178, 430, 667, 681, 682

Hazret-i Şuayb 82, 83
hendek 708
Hendek Savaşı 268
Hesap günü 221, 616, 617, 622
hevâ 17
hicret 16, 207, 210, 309, 316, 347,
358, 360, 619
hikmet 36, 37, 39, 49, 65, 108, 235,
285, 305, 306, 312, 316, 319,
323, 333, 334, 335, 361, 362,
382, 494, 552
Hilal ibn Uveymir 315
hilm 108
Himyer 83, 529
Hind bint Ebû Cehil 320
Hıristiyan 68, 69
Hudeybiye Barışı 35, 36, 41, 42, 49,
53, 315, 317
Hudeybiye gazvesi 42, 43, 45, 47
Hutame 517, 738
Huzaa 62, 150, 163, 315
Huzeyme 72, 315
Hüzeyl 150, 648

İ

ibn Halef 632
İbn Mektum 595, 596
İbn Ümmü Mektum 594
ibret 50, 81, 110, 111, 112, 172, 223,
226, 433, 588
iddet 318, 364, 368, 371
İftira 328
ikindi namazı 735
İkrime İbn Ebî Cehil 539
ilham 20, 54, 188, 654, 680
ilim 19, 36, 275, 306, 334, 448,
467, 492

İlliyyîn 624, 625
İncil 56, 58, 256, 257, 258, 259,
392
infak 242, 675
intikam 12, 39, 49, 235, 255, 281,
305, 306, 312, 323, 334, 335,
362, 394, 442, 641, 682
irtidat 319
İsrâ 135, 145
İsrafil 98, 553, 582
İsrailoğulları 327

K

Kâbe 120, 744
Kabil 602
kabir 465, 598, 648, 732
Kadar ibn Salif 177, 681
Kadir Gecesi 709, 710
kan 440, 465, 572, 701
kandil 465, 572
karınca 721
Karun 401
kehanet 100
Kelde 515, 614, 616, 674, 675, 678,
698, 699
Kelde ibn Üseyd 614, 674, 675,
698, 699
Kenan 602
Kerrubiyun 435
Kevser 747, 748, 749, 750
Kırat ibn Abdullah ibn Amr 725
kısas 98
kısır 108
kıtlık 73, 253
Kinane oğulları 723, 725
Kinde 71
Kitap Ehli 259, 261, 262, 297

koç 394
köle 267, 677
kulluk 460, 508, 618, 668, 715,
744
Kuraklık 253
Kurban 59, 640, 666, 749
Kurban Bayramı 59, 640, 666,
749
Kureyş 58, 71, 72, 78, 79, 83, 101,
121, 314, 331, 413, 414, 550, 610,
615, 743, 744, 753, 761
Kureyza oğulları 297, 298, 299,
300

L

lakap 69
laşe 70, 584
Lat 148, 149, 150, 151, 152, 707
Lebîd ibn Asem 764
Levh-i Mahfuz 79, 119, 134, 159,
165, 186, 227, 253, 410, 426,
575, 646, 710
Leza 329, 517

M

Mahzum oğulları 100, 101
Mal ve evlad çokluğuyla övü-nüş
732
Mariye-i Kıbtiyye 381, 382, 383
Mateb ibn Kuşeyr 341
Mecusî 68
Medine 16, 27, 43, 62, 72, 73, 207,
267, 286, 288, 290, 291, 294,
295, 297, 298, 308, 316, 341,
344, 346, 358, 389, 619
Medyen 119
Mehir 316, 317

Mekke 12, 15, 16, 21, 27, 52, 53,
54, 71, 72, 78, 80, 100, 118, 129,
131, 134, 135, 136, 148, 150, 151,
152, 153, 166, 168, 181, 182, 183,
185, 187, 219, 221, 222, 223, 225,
228, 231, 239, 241, 268, 282, 283,
293, 308, 309, 312, 313, 314, 315,
316, 317, 318, 320, 321, 322, 331,
347, 352, 353, 354, 355, 358, 373,
389, 401, 402, 405, 406, 408, 412,
416, 421, 422, 426, 428, 440, 447,
455, 464, 471, 477, 487, 502, 515,
516, 520, 523, 551, 580, 584, 588,
591, 592, 593, 619, 637, 645, 651,
660, 662, 663, 673, 686, 698, 716,
750, 753, 754

Menat 150, 151, 152
Meryem 256, 257, 258, 259, 327,
331, 332, 385, 390, 391, 392
Meryem bint İmran 390
Mescid-i Haram 52, 53, 55
Mısır 668
Mikail 98, 553, 582
Mina 725
Miraç 145, 146, 636
Misak günü 125, 240
Mizan 138
mucize 167, 168
muhalefet 30, 59, 60, 247, 258, 268,
271, 283, 299, 313, 332, 390,
495, 756
muhlis 666
muhsin 158
Musab ibn Umeyr 591
Mustalik oğulları 64
Musul 642
Müdlîc oğulları 315

Mühlet 489

mülk 634, 762

Münafık 38, 244

Münebbih ibn Haccac 9, 78, 100

Münker ve Nekir 322

Müzdelife 666, 725

Müzeyne 34, 42, 45, 46

N

Nadir oğulları 290

Nadr 229, 286, 288, 289, 291, 292,
293, 297, 299, 300, 445, 449,
584, 590

Naim cenneti 202

Necaşi 741, 744

Necran 642

Nesr 467, 468

nifak 20, 23, 27, 44

nutfe 539, 674

Nübeyh ibn Haccac 9, 78, 100

O-Ö

ortak koşma 320, 398, 474, 486,
562

Osman 57, 58, 139, 159, 290, 292,
384, 758

Osman ibn Affan 57, 159

Öğüt 21, 96, 178, 524, 588, 656,
663, 671

Ölçü 619, 620

Ölümünden sonra diriliş 153, 248,
282, 313, 369

Ölüm meleş 231

Ömer 57, 58, 183, 230, 292, 319,
368, 369, 383, 384, 709, 754,
755, 756

P

Pavlos 257, 332

Put 150

R

Rahim 598

Rıdvan Biatı 41

Risa 110, 179

rüzgâr 111, 112, 173, 174, 179, 217,
218, 554

S-Ş

Sabah namazı 137, 472

Sabit ibn Kays ibn Şemmas 60, 61,
68, 71

Sadaka 248, 276, 348, 360, 361,
505, 657

Sadaka-i Fıtır 657

Safvan 144, 145, 270, 594

Safvan ibn Ümeyye 270, 594

Sakif 149, 150

Sapıklık 79

Sâre 108

Savaim 164

secde 56, 57, 166, 188, 262, 484,
550, 567, 637, 708, 710

Sehm oğulları 731

Seir 517

Sekar 513, 514, 515, 517, 519,
521

Seleme ibn Hişam 53

Selman 57, 69, 70

Semud 82, 112, 163, 164, 175, 430,
645, 667

Sıkıntı 370, 392

Siccil 742

sihir 100, 122, 167, 168, 327, 764

Sodom 164

Suheyb 57
su-i zan 69
sur 244, 245, 299, 509
Sûr 95, 509, 573, 583
Surah 120
Suvâ 467
Süheyl ibn Amr 57, 71
Süleyym oğulları 60
şair 100, 441
Şam 286, 288, 697, 743, 744
şefaât 152, 153, 521, 579
Şemmas ibn Osman 319
Şeybe 9, 187
Şeybe ibn Rebia 9
şirk 11, 18, 32, 90, 103, 123, 155,
156, 186, 218, 254, 258, 421,
430, 432, 443, 565, 576, 642,
684, 706, 714, 752

T
taht 546
Taif 149, 150
Talak 363, 365, 366, 368, 372,
373
Târik 647
tartı 619
tasadduk 360
Tebük 345, 346
Temim oğulları 60
tevbe 44, 63, 68, 69, 70, 73, 74, 76,
156, 158, 159, 166, 245, 246,
276, 314, 334, 344, 345, 384,
385, 387, 390, 394, 427, 450,
460, 462, 463, 466, 526, 527,
621, 642, 644, 705, 754

Tevrat 56, 58, 160, 247, 248, 254,
258, 259, 327, 336, 392, 516,
658, 715
tul-u emel 527
Tûr 118, 119, 129, 135, 138, 698
Tuva 585

U-Ü

Ubade ibn Samit 267
Ubbad ibn Şeddad el-Fihri 319
Ubeyde 145
Utbe 9, 139, 187, 422, 550, 597,
599
Utbe ibn Rebia 9, 422, 550
Uyeyne ibn Hısn el-Fezari 62
Uzza 148, 149, 150, 151, 152, 707
Übeyy ibn Halef 78, 100, 669, 671
Übeyy ibn Kab 262
ücret 133, 426
Ümeyye ibn Halef 78, 100, 594,
669, 671
Ümeyye ibn Halef el-Cumahî 594
Ümmü Cemile 759
Ümmü Gülsüm bint Cervel 319
Ümmü Habibe 314
Ümmü Hakem bint Ebû Süf-yan
319
Ümmü Seleme 68, 319, 372, 373,
436
Üsâme ibn Zeyd 70

V

Vaile 390, 602
Ved 467
Velid ibn Muğire 87, 100, 129, 130,
412, 482, 510, 511, 514, 550, 623,
675, 685, 698, 699, 737, 751
Velid ibn Ukbe 64

vesvese 766, 767

Veyl 556, 737

Y

Yahuda 337

Yahudi 22, 68, 69, 257, 328, 336,
337, 714, 764, 767

Yahudilik 480

Yahya 130, 144, 358, 563

yakîn 234, 444

yalan 64, 100, 126, 131, 140, 176,
190, 191, 192, 193, 194, 195, 196,
197, 198, 199, 200, 201, 202, 203,
204, 205, 213, 277, 278, 279,
327, 328, 344, 397, 411, 412,
430, 444, 475, 476, 520, 537,
562, 564, 565, 566, 567, 578,
604, 622, 637, 706, 745

yalanlama 498, 645

Yeğûs 467

Yemen 258, 282, 471, 743, 744, 753

Yesar 513, 522

Yeûk 467

Yoksul 691

Z

Zakkum 220, 246

Zakkum ağacı 220, 246

zan 43, 70, 154

Zaura 110, 179

Zebir 119

zekât 452, 519, 620, 715

Zeyd ibn Erkam 347

Zihar 265, 266

Zillet 36, 458

zina 157, 320, 364

Zindan 544

Zuhal (Satürn) 648

Zübeyr 57, 58, 72

Zünuvas 642

Mushaf Tertibine Göre Sûreler

1- Fâtiha Sûresi.....	1/41	58- Mücadele Sûresi.....	5/263
2- Bakara Sûresi.....	1/45	59- Haşr Sûresi.....	5/285
3- Âl-i İmrân Sûresi.....	1/349	60- Mümtetine Sûresi.....	5/307
4- Nisâ Sûresi.....	1/513	61- Saff Sûresi.....	5/323
5- Maide Sûresi.....	2/9	62- Cuma Sûresi.....	5/333
6- En'am Sûresi.....	2/145	63- Münâfikûn Sûresi.....	5/341
7- A'râf Sûresi.....	2/283	64- Teğâbun Sûresi.....	5/349
8- Enfâl Sûresi.....	2/419	65- Talak Sûresi.....	5/363
9- Tevbe/Berâe Sûresi.....	2/473	66- Tahrîm Sûresi.....	5/381
10- Yunus Sûresi.....	2/579	67- Mülk Sûresi.....	5/393
11- Hûd Sûresi.....	2/647	68- Kalem Sûresi.....	5/409
12- Yusuf Sûresi.....	2/727	69- Hakka Sûresi.....	5/429
13- Ra'd Sûresi.....	2/801	70- Meâric Sûresi.....	5/445
14- İbrahim Sûresi.....	3/9	71- Nûh Sûresi.....	5/459
15- Hicr Sûresi.....	3/45	72- Cin Sûresi.....	5/471
16- Nahl Sûresi.....	3/85	73- Müzzemmil Sûresi.....	5/491
17- İsrâ Sûresi.....	3/163	74- Müddessir Sûresi.....	5/507
18- Kehf Sûresi.....	3/239	75- Kiyâmet Sûresi.....	5/525
19- Meryem Sûresi.....	3/307	76- İnsan Sûresi.....	5/541
20- Tâhâ Sûresi.....	3/353	77- Mürselât Sûresi.....	5/553
21- Enbiyâ Sûresi.....	3/411	78- Nebe' Sûresi.....	5/569
22- Hac Sûresi.....	3/465	79- Nâziât Sûresi.....	5/581
23- Münîn Sûresi.....	3/521	80- Abese Sûresi.....	5/593
24- Nûr Sûresi.....	3/569	81- Tekvîr Sûresi.....	5/605
25- Furkan Sûresi.....	3/633	82- İnfitâr Sûresi.....	5/613
26- Şuarâ Sûresi.....	3/673	83- Mutaaffîn Sûresi.....	5/619
27- Neml Sûresi.....	4/9	84- İnşikâk Sûresi.....	5/631
28- Kasas Sûresi.....	4/57	85- Burûc Sûresi.....	5/639
29- Ankebût Sûresi.....	4/119	86- Târîk Sûresi.....	5/647
30- Rûm Sûresi.....	4/161	87- A'lâ Sûresi.....	5/653
31- Lokman Sûresi.....	4/199	88- Gâşiye Sûresi.....	5/659
32- Secde Sûresi.....	4/221	89- Fecr Sûresi.....	5/665
33- Ahzâb Sûresi.....	4/239	90- Beled Sûresi.....	5/673
34- Sebe' Sûresi.....	4/297	91- Şems Sûresi.....	5/679
35- Fâtır Sûresi.....	4/335	92- Leyl Sûresi.....	5/683
36- Yâsîn Sûresi.....	4/367	93- Duhâ Sûresi.....	5/689
37- Sâffât Sûresi.....	4/399	94- İnşirah Sûresi.....	5/693
38- Sâd Sûresi.....	4/451	95- Tîn Sûresi.....	5/697
39- Zümer Sûresi.....	4/491	96- Alak Sûresi.....	5/701
40- Mü'min Sûresi.....	4/537	97- Kadr Sûresi.....	5/709
41- Fussilet Sûresi.....	4/587	98- Beyyine Sûresi.....	5/713
42- Şûrâ Sûresi.....	4/627	99- Zilzâl Sûresi.....	5/719
43- Zuhrûf Sûresi.....	4/665	100- Âdiyât Sûresi.....	5/723
44- Duhân Sûresi.....	4/709	101- Kâria Sûresi.....	5/727
45- Câsiye Sûresi.....	4/727	102- Tekâsür Sûresi.....	5/731
46- Ahkâf Sûresi.....	4/749	103- Asr Sûresi.....	5/735
47- Muhammed Sûresi.....	5/9	104- Hümeze Sûresi.....	5/737
48- Fetih Sûresi.....	5/35	105- Fil Sûresi.....	5/741
49- Hucurat Sûresi.....	5/59	106- Kureş Sûresi.....	5/743
50- Kâf Sûresi.....	5/77	107- Mâûn Sûresi.....	5/745
51- Zâriyât Sûresi.....	5/97	108- Kevser Sûresi.....	5/747
52- Tûr Sûresi.....	5/119	109- Kâfirûn Sûresi.....	5/751
53- Necm Sûresi.....	5/139	110- Nasr Sûresi.....	5/753
54- Kamer Sûresi.....	5/167	111- Tebbet Sûresi.....	5/757
55- Rahmân Sûresi.....	5/187	112- İhlas Sûresi.....	5/761
56- Vâkıa Sûresi.....	5/207	113- Felak Sûresi.....	5/763
57- Hadîd Sûresi.....	5/235	114- Nâs Sûresi.....	5/765

Sûrelerin Alfabetik Fihristi

A'râf Sûresi.....	2/283	Leyl Sûresi.....	5/683
Abese Sûresi.....	5/593	Lokman Sûresi.....	4/199
Âdiyât Sûresi.....	5/723	Mâide Sûresi.....	2/9
Ahkâf Sûresi.....	4/749	Mâûn Sûresi.....	5/745
Ahzâb Sûresi.....	4/239	Meâric Sûresi.....	5/445
A'lâ Sûresi.....	5/653	Meryem Sûresi.....	3/307
Alak Sûresi.....	5/701	Muhammed Sûresi.....	5/9
Âl-i İmrân Sûresi.....	1/349	Mutaffifin Sûresi.....	5/619
Ankebût Sûresi.....	4/119	Mücâdele Sûresi.....	5/263
Asr Sûresi.....	5/735	Müddessir Sûresi.....	5/507
Bakara Sûresi.....	1/45	Mülk Sûresi.....	5/393
Beled Sûresi.....	5/673	Mü'min Sûresi.....	4/537
Beyyine Sûresi.....	5/713	Müminûn Sûresi.....	3/521
Burûc Sûresi.....	5/639	Mümtehhine Sûresi.....	5/307
Câsiye Sûresi.....	4/727	Münâfikûn Sûresi.....	5/341
Cin Sûresi.....	5/471	Mürselât Sûresi.....	5/553
Cuma Sûresi.....	5/333	Müzzemmil Sûresi.....	5/491
Duhâ Sûresi.....	5/689	Nahl Sûresi.....	3/85
Duhân Sûresi.....	4/709	Nâs Sûresi.....	5/765
En'am Sûresi.....	2/145	Nasr Sûresi.....	5/753
Enbiyâ Sûresi.....	3/411	Nâziât Sûresi.....	5/581
Enfâl Sûresi.....	2/419	Nebe' Sûresi.....	5/569
Fâât Sûresi.....	4/335	Necm Sûresi.....	5/139
Fâtiha Sûresi.....	1/41	Neml Sûresi.....	4/9
Fecr Sûresi.....	5/665	Nisâ Sûresi.....	1/513
Felak Sûresi.....	5/763	Nûh Sûresi.....	5/459
Fetih Sûresi.....	5/35	Nûr Sûresi.....	3/569
Fil Sûresi.....	5/741	Ra'd Sûresi.....	2/801
Furkan Sûresi.....	3/633	Rahmân Sûresi.....	5/187
Fussilet Sûresi.....	4/587	Rûm Sûresi.....	4/161
Ğâsiye Sûresi.....	5/659	Sâd Sûresi.....	4/451
Hac Sûresi.....	3/465	Saff Sûresi.....	5/323
Hadîd Sûresi.....	5/235	Sâffât Sûresi.....	4/399
Hakka Sûresi.....	5/429	Sebe' Sûresi.....	4/297
Haşr Sûresi.....	5/285	Secde Sûresi.....	4/221
Hicr Sûresi.....	3/45	Şems Sûresi.....	5/679
Hucurat Sûresi.....	5/59	Şuarâ Sûresi.....	3/673
Hûd Sûresi.....	2/647	Şûrâ Sûresi.....	4/627
Hûmeze Sûresi.....	5/737	Tâhâ Sûresi.....	3/353
İbrahim Sûresi.....	3/9	Tahrîm Sûresi.....	5/381
İhlas Sûresi.....	5/761	Talak Sûresi.....	5/363
İnfitâr Sûresi.....	5/613	Târik Sûresi.....	5/647
İnsan Sûresi.....	5/541	Tebbet Sûresi.....	5/757
İnşikâk Sûresi.....	5/631	Tegâbun Sûresi.....	5/349
İnşirah Sûresi.....	5/693	Tekâsür Sûresi.....	5/731
İsrâ Sûresi.....	3/163	Tekvîr Sûresi.....	5/605
Kadr Sûresi.....	5/709	Tîn Sûresi.....	5/697
Kâf Sûresi.....	5/77	Tevbe/Berâe Sûresi.....	2/473
Kâfirûn Sûresi.....	5/751	Tûr Sûresi.....	5/119
Kalem Sûresi.....	5/409	Vâkıa Sûresi.....	5/207
Kamer Sûresi.....	5/167	Yâsîn Sûresi.....	4/367
Kâria Sûresi.....	5/727	Yunus Sûresi.....	2/579
Kasas Sûresi.....	4/57	Yusuf Sûresi.....	2/727
Kehf Sûresi.....	3/239	Zâriyât Sûresi.....	5/97
Kevser Sûresi.....	5/747	Zilzâl Sûresi.....	5/719
Kiyâmet Sûresi.....	5/525	Zuhrûf Sûresi.....	4/665
Kureyş Sûresi.....	5/743	Zümer Sûresi.....	4/491